

CIBINIUM

partea I

2006-2008

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA” SIBIU

C I B I N I U M

2 0 0 6 - 2 0 0 8

Partea I

Editura „ASTRA MUSEUM”
Sibiu, 2008

Coperta 1: *Angrenajul Morii cu admisie superioară și transmisie în două trepte, Rogojelu, județul Cluj*

Coordonator: prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

Colectivul de redacție: drd. Mirela CREȚU
drd. Valer DELEANU

Corecturi: drd. Mirela CREȚU
Delia VOINA
Daniela MUNTEAN

DTP: Liliana OPRESCU

Grafică: Cristina SCĂRLĂTESCU

Coperta: Mihaela BASARABĂ

Fotografii: Arhiva Complexului Național Muzeal „ASTRA”,
Alexandru OLĂNESCU

Traducere rezumate: Limba engleză: Dorana CIORAN, Dana BOTOROAGĂ,
Mihaela VĂCARIU, drd. Ciprian Anghel ȘTEFAN,
Ștefan PĂUCEAN, Adriana AVRAM
Limba franceză: drd. Maria BOZAN, drd. Olimpia COMAN SIPEANU,
Olga POPA, Alexandra GRUIAN, drd. Maria ȘPAN
Limba germană: Camelia ȘTEFAN, Mihaela ARSENIE ANDRÉ

Adresa Editurii „ASTRA MUSEUM”
Address „ASTRA MUSEUM” Publishing House
Anschrift „ASTRA MUSEUM” Verlag

Piața Mică nr. 11-12, 550182 – Sibiu
Tel.: + 0269/21.81.95
Fax: + 0269/21.80.60
e-mail: cid@muzeulastra.ro

Lucrare tipărită cu sprijinul financiar al CONSILIULUI JUDEȚEAN SIBIU

*Reproducerea integrală sau parțială a textului și a ilustrațiilor din acest volum
este posibilă numai cu acordul Complexului Național Muzeal „ASTRA” - Sibiu.
Responsabilitatea științifică a conținutului textelor revine autorilor.*

ISSN 1842-0249

Tipărit la Tipografia Treira S.R.L. Oradea

Sumar

Acad. Paul Niedermaier,	<i>Începuturile Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului (Amintiri)</i>	7
Ana Grama,	<i>Andrei Șaguna, serbările populare și începuturile etnomuzeografiei românești (1852-1862)</i>	10
Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>Semnificațiile multiple ale unei aniversări. Cum a apărut Muzeul Tehnicii Populare și ce a devenit Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, după 45 de ani</i>	39
Valeriu Olaru,	<i>Conservarea și restaurarea patrimoniului Muzeului „ASTRA”; programul strategic în ultimii 45 de ani</i>	59
Dr. Corneliu Ioan Bucur, Mirela Crețu,	<i>25 de ani de la inițierea Programului „Tezaure umane vii”. Muzeul „ASTRA” și trăirea întru tradiție.</i>	73
Maria Bozan,	<i>Cincisprezece ani de acțiune culturală la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu</i>	89
Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>Cronica unor premii naționale și internaționale obținute de cel mai titrat muzeu din România, Muzeul „ASTRA”</i>	104

CAPITOLUL I. PATRIMONIUL CIVILIZAȚIEI TRADIȚIONALE

Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>Perspectivă finalizării organizării expoziționale a Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului în anii 2006-2010</i>	123
Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>O expoziție retrospectivă. La 45 de ani de la întemeierea Muzeului Tehnicii Populare</i>	149
Ciprian Anghel Ștefan, Marc Jura,	<i>Organizarea grupei „Vânătoare tradițională”. Capcanele de vânătoare în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	161
Marc Jura, Ciprian Anghel Ștefan,	<i>Finalizarea grupei păstoritului tradițional din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	163
Dr. Corneliu Ioan Bucur, Ciprian Anghel Ștefan,	<i>Finalizarea grupelor tematice ale viticulturii și pomiculturii, în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Gospodăriile din Vlădești - județul Vâlcea și Bălănești - județul Gorj)</i>	166
Marius Gherghel,	<i>Finalizarea grupei olăritului în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (reconstrucția gospodăriilor-atelier de olar din Găleșoaia, județul Gorj)</i>	171

Dr. Corneliu Ioan Bucur, Isabella Nimirceag,	<i>Industria casnică textilă – reprezentată în Muzeul în aer liber prin gospodăriile din Lisa (județul Brașov) și Tilișca (județul Sibiu)</i>	178
Marius-Florin Streza, Ștefan Păucean,	<i>Finalizarea organizării grupei de industrii textile hidraulice. Reconstrucția Complexului de industrii textile din Gura Râului (județul Sibiu) și a Complexului de industrii hidraulice de la Rebrișoara (județul Bistrița-Năsăud)</i>	182
Marius-Florin Streza,	<i>Extragerea și prelucrarea chihlimbarului de Buzău. Gospodăria-atelier de prelucrare a chihlimbarului din Colți, județul Buzău – premieră în muzeele etnografice în aer liber din România</i>	189
Remus Iancu, Marius-Florin Streza, Ștefan Păucean,	<i>Morile cu „alvan” de pe Someșul Inferior. Moara cu „alvan” din Ciocmani, județul Sălaj</i>	194
Valer Deleanu,	<i>Pavilionul de prezentare a mijloacelor de transport tradiționale (vehicule)</i>	201
Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>Muzeul „ASTRA” - Universul copiilor (programe și strategii de educație națională și integrare europeană, de la cea mai fragedă vârstă)</i>	215
Ionuț Lăpădat, Ciprian Anghel Ștefan,	<i>Elemente ale spiritualității românești în spațiul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Sibiu</i>	226

CAPITOLUL II. PATRIMONIUL CULTURAL IMATERIAL

Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>Academia Artelor Tradiționale din România o adevărată provocare universală pentru cultura secolului XXI. „Academia satului”, Academia valorilor superlative ale culturii orale</i>	232
Ada Maria Popa,	<i>Academia Artelor Tradiționale din România: un proiect între ideal, deziderat și recunoaștere oficială. Academia Artelor Tradiționale din România, elogiul adus frumuseții simplității</i>	243
Dana Botoroagă,	<i>Olimpiada Națională „Meșesuguri artistice tradiționale” o certitudine privind viitorul artei populare din România</i>	250
Ioana Luca,	<i>Turism și artă populară</i>	255
Simona Ghiorghieș,	<i>Atelierele școală de artă populară – un nou produs cultural oferit de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu</i>	260

CAPITOLUL III. CERCETĂRI ETNOGRAFICE

Valer Deleanu,	<i>Programul „Patrimoniul cultural din sudul Transilvaniei”</i>	266
Karla Roșca, Camelia Ștefan,	<i>Pe Valea Hârtibaciului, în căutarea tradiției</i>	271
Mihaela Văcariu,	<i>Alimentația tradițională în comuna Rășinari. Reprezentare expozițională în cadrul gospodăriilor transferate în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	276
Dr. Corneliu Ioan Bucur, Olga Popa,	<i>Tipologia cuptoarelor de ars vase ilustrată în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului</i>	286
Ștefan Păucean,	<i>Considerații istorice asupra morilor plutitoare de pe cursul Someșului. Moara din Lucăcești, județul Maramureș - studiu de caz</i>	292
George Tomegea,	<i>Bățele ciobănești din colecția Muzeului „ASTRA”</i>	297
Olimpia Coman Sipeanu,	<i>A crea și a păstra frumosul. Dialog cu Maria Poienaru din Laz, județul Alba</i>	300
Alexandra Gruian,	<i>Studiu asupra aruncătorului de suliță din colecția Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”</i>	307
Valer Deleanu,	<i>Muzeul „ASTRA” și colaborarea cu Ecomuzeul Regional Sibiu</i>	315
Elena Potoroacă,	<i>Proiectul cultural „Istroromâni - consolidarea și permanentizarea valorilor și tradițiilor”. Prezentare generală</i>	320

CAPITOLUL IV. PROIECTE CULTURALE

Dr. Corneliu Ioan Bucur,	<i>12 proiecte culturale pentru Europa</i>	330
Adriana Avram,	<i>Valorificarea oportunității reprezentate de finanțările internaționale în domeniul culturii - o prioritate pentru Complexul Național Muzeal „ASTRA”</i>	346

MUZEUL

„ASTRA”

45 DE ANI

1963 - 2008

ÎNCEPUTURILE MUZEULUI ÎN AER LIBER DIN DUMBRAVA SIBIULUI (Amintiri)

acad. Paul NIEDERMAIER

La începuturile Muzeului a stat, în jurul anului 1960, ideea înființării unei secții în aer liber a Muzeului Brukenthal. Conceptul a pornit în această etapă, foarte probabil, de la șeful secției, dr. Cornel Irimie. Era evident că, un amplasament favorabil muzeului în aer liber este pădurea Dumbrava, în sus de Grădina Zoologică. Terenul de acolo, cu o mică luncă în lungul unei văi, mărginită de versanți cu o pantă moderată, oferea condiții foarte bune. Există deja un lac de acumulare, piscicol, realizat în anii '50, de asemenea, au existat și două cursuri de apă în lungul văi – un pârau precum și un canal artificial, între care s-au amplasat, în decursul timpului, mai multe mori: Moara de Pulbere / Pulwermühle, Hamorul de Cupru / Kupferhammer, Moara Brutarilor / Bäckermühle, Moara Schreier / Schreier Mühle etc. Pe terenul în cauză existau atât poieni cât și zone împădurite, mai ales cu stejari și pini, zona având valențe peisagistice importante, sporite și prin vederea înspre munte.

Datorită existenței în apropiere a Grădinii Zoologice, legată pe atunci de centrul orașului printr-un tramvai, exista deja un anumit potențial turistic și de agrement. Acest potențial era mărit prin accesibilitatea terenului: în lungul lui existau două trasee care puteau fi folosite de pietoni: Alea Călăreților / Reitweg, în apropierea Căii Rășinarului, precum și un drum carosabil prin lunca centrală, care trecea prin Grădina Zoologică. Accesul putea fi făcut și din Calea Poplăcii, în dreptul „cabanelor” actuale, și, în amonte, din Calea Rășinarului la fosta Cafenea a Pădurii (Wald-Caffee) și la fosta Moară a Brutarilor (cunoscută, îndeobște, ca Depozitul ORACA).

După o primă propunere făcută de arhitectul șef al orașului, Otto Czekelius, muzeul ar fi trebuit să ocupe aproximativ un sfert din terenul lui actual și anume zona pe care se găsește azi sectorul pentru prelucrarea metalelor, producerea ceramicii, prelucrarea pieilor și a fibrelor textile. S-a și început crearea unei infrastructuri prin aducerea, de către arhitectul Czekelius, a două cabane din Păltiniș, care urmau să fie folosite, mai ales, ca birouri. Acestea au fost amplasate la capătul terenului, preconizat pe atunci, în dreptul lacului.

Șeful Secției de Artă Populară a Muzeului Brukenthal, dr. Cornel Irimie, s-a bucurat de sprijinul directorului muzeului, Nicolae Lupu. În acest fel, el a putut să demareze lucrările. Pentru stabilirea profilului tematic al viitorului muzeu a organizat, mai întâi, două dezbateri succesive, la care au participat etnografii cei mai renumiți din țară - în total, în jur de 50 participanți. (Discuțiile au fost înregistrate pe bandă de magnetofon).

S-a renunțat la propunerea inițială a realizării unui muzeu în care să se prezinte zona etnografică în favoarea unui muzeu reprezentativ pentru întreaga țară. Având în vedere și imperativele din perioada comunistă – imposibilitatea expunerii unor biserici precum și a altor construcții care ar putea sugera o legătură cu viața spirituală – s-a ajuns la concluzia realizării unui „**Muzeu al Tehnicii Populare**”, această tematică fiind pe deplin acceptată de „partid”. O orientare în acest sens a fost pregătită, probabil, de către dr. Cornel Irimie prin realizarea, pe baza documentelor existente la Direcția Apelor, a unor hărți monumentale cu toate instalațiile hidraulice. Au existat, de

asemenea, câteva machete ale unor instalații de acest fel de la o veche expoziție a Muzeului ASOCIAȚIUNII.

Mai ales urmare sugestiei unui muzeograf important al muzeului din Sibiu, Herbert Hoffmann, s-a ajuns la concluzia că terenul prevăzut inițial pentru muzeul în aer liber este prea mic, fiind necesară dublarea lui prin ocuparea și a terenului pe care se găsește actualmente sectorul pentru prelucrarea lemnului – deci a întregii zone în aval de lacul de acumulare.

Este perioada în care a existat un pericol mare pentru realizarea Muzeului. Dr. Cornel Irimie, care avea din vremea studenției „un trecut politic” nu tocmai ideal pentru perioada comunistă, a fost denunțat – dacă nu mă înșel de către un angajat al Muzeului Brukenthal – venind un inspector de la Ministerul Culturii din București să „cerceteze” cazul. Se spune că acesta a pregătit materialele pentru destituirea lui Irimie dar la întoarcerea spre București avionul s-a prăbușit aproape de vârful Negoiu. Astfel au dispărut și documentele incriminării, inițiatorul Muzeului în aer liber fiind salvat.

Existând premisele pentru realizarea noii unități muzeale, au fost abordate, cu toată forța, lucrările de bază. În această perioadă s-a stabilit, mai întâi, realizarea celor patru sectoare tematice mari:

- sectorul de prelucrarea lemnului,
- sectorul de prelucrarea metalelor, de realizare a ceramicii și de prelucrare a pieilor, respectiv a fibrelor textile,
- sectorul de producere a alimentelor și
- sectorul mijloacelor de transport (mult mai mic).

Patru muzeografi ai Secției de Artă Populară – Herbert Hoffmann, Raimonde Wiener, Hedwiga Rujdea și Ion Drăgoiescu – au fost însărcinați, fiecare, cu elaborarea tematicii pentru câte un sector. În paralel s-au făcut deplasări pentru cercetări pe teren cu echipe mari de cercetători, transportul făcându-se cu un camion deschis, marca „Carpați”.

Tot atunci, în anul 1963 a fost angajat și subsemnatul, ca arhitect. Sarcina mea a fost, în această etapă, elaborarea unui plan urbanistic general pentru amplasare pe teren a diferitelor sectoare precum și a exponatelor preconizate. Trecerea în revistă a intențiilor muzeistice a arătat că suprafața terenului, chiar mărită față de prevederile inițiale, era prea mică și trebuia să fie dublată. Am găsit înțelegere atât la specialiștii din Muzeu cât și la instanțele sibiene. S-a realizat o ridicare topografică (de către un tehnician, Tătaru) și, pe baza acesteia, o cartare a specificului peisajului, de către doi studenți ai Institutului de Arhitectură „Ion Mincu” din București.

Pornind de la aceste documente și intenția realizării unui circuit de bază prin tot muzeul, s-au găsit locurile cele mai favorabile pentru amplasarea diferitelor sectoare. În interiorul sectoarelor s-a căutat o grupare a exponatelor etnografice, astfel ca să apară o oarecare separare a construcțiilor provenite din zonele de câmpie și cele din zonele colinare, respectiv montane. Scopul acestei separări relative a fost obținerea în diferitele locuri a unor imagini arhitecturale cât mai unitare, care să sugereze aspectul din situ – considerând aceasta ca deosebit de important, cu repercusiuni asupra percepției, și subconștiente, a imaginii satului, respectiv a specificului zonelor din care provin exponatele. Astfel, de exemplu, s-a găsit o soluție pentru concentrarea construcțiilor din Dobrogea (mori de vânt, cherhana, gospodărie de pescar) în zona stufărișului de la capătul de sus a lacului. Soluția găsită a fost prezentată pe un plan reușit, cu obiectele desenate în perspectivă (realizat de Ricarda Terschak).

Existând, astfel, documentațiile de bază, s-a organizat la Sibiu o nouă întâlnire mare cu specialiști din toată țara, obținându-se girul acestora.

A urmat o perioadă extrem de importantă pentru realizarea muzeului. S-au proiectat și s-au realizat – în situația unor posibilități financiare foarte reduse – lucrări de investiții esențiale, precum: gardul din jurul muzeului; traseul circuitului de bază, sub forma unei alei carosabile pietruite; canale de apă pentru sugerarea unei aducțiuni a apei la instalațiile tehnice; amenajarea lacului, cu escavări pentru amplasarea unor exponate; o documentație pentru defrișări, pe baza căreia a fost obținut un HCM; primele construcții ale stației de carantină.

Au fost executate cercetări suplimentare și documentații pentru aducerea primelor construcții și instalații: pîna din Rod, moara din Dăbâca, pîna și teascul de ulei din Tălmăcel, joagărul din Gura Râului etc. Aceste cercetări și documentații s-au făcut în condiții grele; de exemplu la Rod s-a mers cu bicicleta. La cercetări au participat nu numai șefii celor patru sectoare cu arhitectul și graficianul secției, ci și domnul Corneliu Bucur, angajat în anul 1965, care a lucrat, cât îmi amintesc, prima dată pentru pîna din Fânațe.

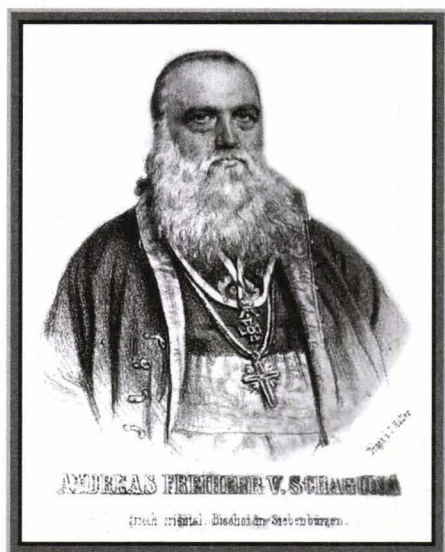
În continuare s-a statornicit obiceiul ca cercetarea prealabilă și identificarea construcțiilor să fie efectuată de către un muzeograf și verificată de mine în privința calităților arhitectonice. A urmat efectuarea documentației de către Ricarda Terschak și arhitectul muzeului, respectiv, ulterior, de un conductor arhitect - Cornel Neagu (care a creat și prima efigie a muzeului în aer liber, de calitate estetică deosebită). Transferarea în muzeu, care a constituit un efort organizatoric deosebit, a fost preluată de muzeograful responsabil.

În anul 1965 a avut loc, la București, un simpozion internațional al muzeelor în aer liber. În cadrul acestuia s-a făcut o excursie, la care s-a vizitat și muzeul din Dumbravă, cu primele exponate. În mod excepțional, unele dintre acestea au fost puse în funcțiune – astfel pîna din Tălmăcel. De la această dată realizarea muzeului a intrat în linie dreaptă.

În jurul anului 1970 conducerea a fost preluată de dr. Corneliu Bucur. O schimbare ulterioară esențială a fost ajustarea profilului tematic al muzeului. După anul 1989, în contextul dispariției îngrădirilor din perioada comunistă, profilul a fost extins asupra întregii civilizații românești, aducându-se, de atunci, și biserici, troițe etc. La denumirea „**Muzeul Civilizației Populare**” s-a adăugat și desemnarea „**ASTRA**”.

A N D R E I Ș A G U N A, SERBĂRILE POPULARE ȘI ÎNCEPUTURILE ETNOMUZEOGRAFIEI ROMÂNEȘTI (1852-1862)

Ana GRAMA

„O epohă noao au răsărit pentru noi românii (...) fiește care nație are drepturi asemenea de a-și păstra și de a-și cultiva naționalitatea și limba și dreptu; (...) se produc alte legi și rînduiri corespunzătoare trebuințelor și spiritului timpului de astăzi”¹.

Andrei Șaguna, ian. 1850

Litografie de R. Theer, tipografia J. Muller.

Reproducere din *Benigni's siebenbürgischer Volkskalender für das Jahr 1861. Hermannstadt 1860*. Biblioteca ASTRA.

Bicentenarul nașterii ierarhului transilvan Andrei Șaguna (n. 20 dec.1808 st.v./1 ian. 1809 st.n., Vicar general în Sibiu: 1846-1848, Episcop al Episcopiei Greco-Ortodoxe din Ardeal: 1848-1864, Arhiepiscop și Mitropolit al Bisericii Ortodoxe din Ungaria și Transilvania: 1864-1873, †16 iunie st.v./28 iunie 1873 st.n.) a prilejuit înmulțirea, diversificarea și aprofundarea cercetărilor *șaguniene*, a vremilor în care el a trăit și a activat. Într-un context specific cum este cel de față, reprezentarea dimensiunilor ierarhului-intelectual și lider-militant național de primă mărime cum a fost nu se poate sustrage încercărilor de a detecta, *întru cunoaștere*, cât mai multe dintre acțiunile sale. Ne gândim mai ales la acelea care l-au plasat în miezul politicilor europene, dar și la acele detalii semnificative pe care le-a avut în vedere de-a lungul a mai bine de două decenii deosebit de bogate în evenimente. Pentru că, în realitate, deși copleșit de chestiuni fundamentale, ce priveau însăși existența neamului și prosperitatea sa, fără doar și poate el nu putea sta departe de fenomenul expomuzeal, de exemplu, care anima o întreagă Europă, sigur, receptând acest spirit în limitele impuse de vremi, de particularitățile spațiilor multietnice central-europene, implicit transilvane, nu în ultimul rând ale fiecărei nații.

Integrarea în acest nou program cultural intra în atribuțiile sale, ca *păstor de suflete*, ierarh al unei eparhii care își stabilea coordonatele noii evoluții tocmai în această vreme. Doar el promisesese, în angajamentul luat cu prilejul sfințirii ca episcop,

Notă. Documentele arhivistice provin din Arhiva Mitropoliei Ardealului. Același text grafiat în originale cu chirilice, dar și cu litere, latinizat, a produs unele inconsecvențe în transliterare/transcriere. Nu am preluat „u” final. În unele cazuri pentru ó și é am folosit „oa” și „ea”.

¹ Arhiva Mitropoliei Ardealului (în continuare AMA), Doc. 9, 1850.

la Carloviț, desfășurată cu doar câteva zile înainte de Adunarea de la Blaj a anului 1848, ca: *pre românii transilvăneni din adâncul lor somn să-i deștept și cu voie cătră tot ce e adevărat, plăcut și bun să-i atrag*". Iar aplecarea spre orice fenomen din perimetrul cultural contemporan era și *bun și plăcut*, slujind *adevărul* și urmărindu-l în toate formele sale de manifestare.

Dacă adăugăm la acestea calitatea sa de prim președinte al extrem de tinerei singure *Asociațiuni* cultural-naționale a românilor transilvani, traseele sale în astfel de împrejurări devin și mai ușor de explicat. Pentru că, deși nu a fost nici inițiatorul, nici cel ce a înfăptuit prima Expoziție românească, cea din iulie 1862 organizată la Brașov - inițiator și organizator principal fiind George Barițiu² -, ca ea să reprezinte ceva important pentru români a fost esențial, decisiv chiar, ca Andrei Șaguna să fie implicat atunci în procesul de pregătire și susținere a acesteia.

Incontestabil, însușirile personale de excepție ale celui mai *european dintre românii* epocii, în același timp *cel mai important român* dintre personalitățile de rang înalt în structurile Europei centrale, au contat mult pentru înfăptuirile din societatea transilvană românească a vremii. *Vremile* însele înregistrau cele mai efervescente schimbări, iar românii s-au plasat în miezul acestora, sigur, doar la dimensiunile pe care le permitea starea materială a unui popor până la reformele postpașoptiste constituit majoritar din iobagi, cu o religie și ierarhi doar *tolerați* până de curând, fără drepturi - măcar teoretice -, fără posibilitatea de a acumula bunuri *clasice*.

La integrarea românilor în sistemul de valori europene a contribuit covârșitor însăși politica șaguniană. Convins de nevoia și obligația românilor de a-și păstra identitatea religioasă și cultural-națională, și dovedindu-se un activist eficient în acest sens, tocmai el a știut cel mai bine în ce măsură această comandă națională, de conservare a ceea ce suntem, nu este o piedică pentru extinderea fenomenului de însușire a noutăților vremii. Pe de altă parte a crezut în afirmația sa, devenită slogan: *O epohă noao au răsărit pentru noi românii* și a luptat mult ca afirmația pe care o conținea în sine să prindă viață, să fie bine valorificată. S-a străduit mereu să depășească obstacole aparent insurmontabile pe care sistemul instaurat în *deceniul absolutist* (1852-1860) le pune în fața reformelor și, măcar în parte, alături de ceilalți, dar în fruntea tuturor, a reușit.

La două luni după înființarea *Asociațiunii*, în chiar ziua Sfântului Ioan, *Telegraful Român*, ziarul pe care episcopul Andrei îl înființase în urmă cu un deceniu (1 ianuarie 1853) scria, informativ-educativ și mobilizator, în pregătirea Expoziției de la Brașov, prilejuită de cea de a doua Adunare generală a *Asociațiunii*: „(...) de vreo câteva decenii încoace s-a început în cetățile mari așa numite e s p o s i t i u n i, adică la locul menit pentru espositiune se trimit din toată lumea și de la toate popoarele tot feliul de obiecte alese care în privința frumuseții, rarității, calității ori a prețului moderat află plăcerea spectatorilor, producătorilor, meseriașilor, industriarilor, neguțătorilor ș.a. și aceste obiecte se espun în privirea publică a tot feliul de oameni adunați din toată lumea și înzăstrați cu cunoștințe de a le putea aprețui³.”

Împrejurări cultural-politice generale și specificități transilvane

Este o certitudine că provocările vieții cărora le-au răspuns inovator popoarele din Imperiul Habsburgic, conlocuitorii noștri transilvani cu deosebire, nu în ultimul rând cele culturale, au fost aproximativ aceleași cu cele pe care le înregistra societatea românească, tangente sau intersectate la nivelul tuturor grupurilor. Cu sau fără un model concret, și în domeniul expomuzeografiei românii au confirmat capacitatea lor de

² Ana Grama, *Demersurile lui George Barițiu pentru organizarea celei dintâi expoziții românești din Transilvania*, în *Revista muzeelor și monumentelor*, 23, 1986, nr.8, p. 50-52.

³ *Telegraful Român* (în continuare TR), 7 ianuarie 1862. Toate citatele care nu poartă o altă indicație provin din această publicație.

a evalua noua modalitate prin care se *pot reprezenta* în fața semenilor și, ca o consecință, de a-și însuși felul în care această modalitate poate fi folosită într-un mod adecvat specificităților lor.

Locul lui Andrei Șaguna în acest spațiu se conturează de-a lungul timpului, pas cu pas și, în unele împrejurări, cu deosebită pregnanță. Vom invoca aici, sumar sau mai extins, doar două episoade din anii 1848 (confirmarea sa ca episcop și revenirea la Sibiu după sfințirea de la Carloviț), prima vizită a împăratului Franz Josef în Ardeal, din anul 1852, și integrarea ierarhului în activitatea a două instituții transilvane preocupate de cercetarea, prezervarea și valorificare patrimoniului muzeal.

1848. Buna imagine a ierarhului român în orașul-centru de reședință al *Guberniului*, dar și al Episcopiei pe care el o conducea, nu în ultimul rând sediu al elitei culturale săsești și românești, cunoaște diverse forme de manifestare chiar pe fondul unor neînțelegeri pe care el le-a avut cu magistratul Sibiului. Colaborarea specială, oficială și personală, amicitia cu unii intelectuali sași sibieni este bine documentată și de cercetătoarea Monica Vlaicu, care, intrând în arhive familiale găsește documente ce atestă astfel de relații⁴. Faptul era previzibil încă de la apariția unor relatări binevoitoare într-o presă cum era cea săsească, care până acum părea a nu fi interesată de problemele *celorlalți*, conlocuitorii fiind programatic ignorați. De altfel, de acum încolo publicațiile vor fi *obligate de vreme* să rețină că *stările lor* sunt legate de ale semenilor lor, cu fire văzute sau nevăzute, mai ales pentru că aceștia se impuneau tot mai vizibil în mediul transilvan prin personalitatea/personalitățile lor.

- Despre oportunitatea alegerii sale se scrie: „Tratat în mod vitreg, acest popor, cu remarcabile calități, se va putea ridica prin propășirea bisericii și a școlii sale. (...) este de cea mai mare importanță pasul pe care l-a făcut guvernul Transilvaniei numind ca episcop un om care posedă talentele, puterea și voința necesară pentru îndeplinirea înaltei sale misiuni. Clerul ortodox a dovedit că înțelege adevăratele nevoi ale poporului și ale bisericii sale, alegând un om pe care și guvernul l-a găsit drept cel mai apt pentru a ocupa acest loc (...)”⁵.

- La intrarea sa în Sibiu, după sfințirea ca episcop, petrecută la Carloviț, ce-i drept acum în condiții de neliniște socială și națională, Șaguna era privit -după 2 ani de păstorire ca vicar general în Sibiu- ca o promisiune/garanție pentru evitarea pericolelor: „După o călătorie la Viena și Carlovitz, episcopul ortodox de la Sibiu, A. Șaguna, este primit la porțile orașului nu numai de români, ci și de sașii din garda națională și de un mare număr de alți cetățeni”⁶.

ÎNTRE TRADIȚII MEREU ÎMBOGĂȚITE ȘI NOUTĂȚI ÎNTRU SALVAREA TRADIȚIILOR

Serbări populare și mulțime de popor românesc.

La vizita împăratului în Ardeal din anul 1852

Din împrejurările verii anului 1852 ne interesează cu deosebire implicarea națiilor din *poporul transilvan al imperiului* în primirea împăratului, într-o egalitate de tratament cu totul nouă, cu prilejul primei vizite a acestuia în Ardeal. Prima surpriză impresionantă pentru *curteni* și *tot poporul* a fost felul în care s-au prezentat împăratului românii, dar și felul cum au fost ei receptați și tratați de către suveran. Din descrierea

⁴ Monica Vlaicu, *Andrei Șaguna și anturajul său german la Sibiu*, în *Transilvania*, Nr. 9-10 (număr aniversar Bicentenarul Andrei Șaguna), 2008, p.3-6, cu ilustrații.

⁵ *Sieb. Bote*, IX, 1848, nr.1 (3 ian.), p.2-3. apud Pervain Iosif, Ciurdariu Ana, Sasu Aurel, *Românii în periodicile germane din Transilvania: Bibliografie analitică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I: 1778-1840, 1977, 286 p.; vol. II 1841-1860, 1983, 296 p.

⁶ *Sieb. Volksfr.*, V, 1848, nr.24 (9 mai), p.154-155. După aceeași bibliografie.

unui alt ziar decât *Telegraful șagunian*⁷ (care va apărea doar după aproape o jumătate de an) se reține că, pentru a-l întâmpina pe monarh, după sosirea la graniță a principelui de Schwarzenberg, guvernatorul Transilvaniei, împreună cu mai mulți militari și civili *oficioși*, „Preste o jumătate de oră sosi spre același scop și Preasfinția Sa D. Episcop diecesan barone Andrei Șchaguna, petrecută de mai mulți protopopi și preoți”. Ierarhul și „Preoțimea, îmbrăcați în odórele cele pompóse bisericești pe partea arcului [de triumf] de către Banat, iară poporul și tinerimea școlară din satele de prinprejur, pe cea de cătră Ardeal”. Monarhul se dădu jos din trăsură, primi pe principele guvernator, de altfel un apropiat al ierarhului român, apoi chiar el „își îndreptă pașii săi cătră d. Episcop și preoțimea Română”. Cuvântarea omagială rostită de Andrei Șaguna în limba germană, „cu glas răsunătoriu în numele clerului și al poporului Român din eparhia sa” i-a impresionat pe toți. Împăratul a răspuns cuvântării episcopului, a continuat apoi să vorbească acestuia și *îi întreabă de nume* pe preoții din suită. Făcea aceste lucruri cu siguranță pentru că românii îl impresionaseră într-un mod plăcut, dar mai ales neașteptat pentru părerea pe care o avea despre ei. Peste toate, fapt nemaiîntâmpnat în lumea transilvană, abia după aceste conversații cu românii ... împăratul se îndreptă spre nemeșii maghiari.

După două zile de la plecarea monarhului de la Sibiu, în *Registrul de Exhibite*⁸ al Consistoriului ortodox se consemnează nu doar promisiunile cu caracter material-instituțional ale acestuia, ci și un gest mult visat de români, de a fi tratați după statutul lor moral și legal. Pentru că gestul de la graniță se repetă și, din nou, de data aceasta la Sibiu, unde se găseau printre toți ai lor, suveranul „s-a îndurat a lăsa ca să i se prezenteze prin Prea Sfinția Sa Părintele Episcop diecesan fieștecare din P. P. Protopopi și Parohi de față, după nume și dregătorie, îndreptând cătră fiecarele cu cea mai părințească bunătate una sau alta întrebare”.

Baie de mulțime și entuziasm popular s-a consumat cu acest prilej într-o regie de cea mai mare eficiență pentru români, care, iată, nu mai apăreau în fața superiorilor (doar) *cu jalba-n proțap*. Grupul românilor: preoțime, lideri, popor și școlari *din sate* au fost așezați -adevărată punere în scenă de care ierarhul nu era străin- exact așa cum puteau fi mai bine remarcați. Apoi, *a-i întreba de nume* era un semn natural de respect în tradiția populară a românilor, și nu doar a lor, sau unul magistral de atenție din partea oricărui *înalte fețe*.

În alte părți ale Transilvaniei, *cavalerițele grănițare* de pe la Bistrița, *caili muntenești* și *cavalcada muntenilor*, două porții de *balmoș* mâncate cu poftă de împărat făcuseră de asemenea impresie favorabilă asupra poporului, fie și contestată de oficiali.

Că personalitatea liderului Andrei Șaguna a contat enorm pentru ca românii să simtă dimensiunea majoră a locului lor în acest complex, este ușor de dovedit. Chiar dincolo de momentele vizitei împărătești *evoluția procesului conștiinței de sine* a fost reală. Vom evoca doar faptul că din anii 1852-1853 avem numeroase dovezi ale unei adevărate mișcări, aceea de a nu mai accepta, în continuarea unor stări multiseculare, nici un semn al tratamentului jignitor la adresa românilor, invective și acuze false, compromițătoare; până la proteste față de funcționarii locali (notari, de exemplu) se ajunge pentru că aceștia li se adresau preoților români cu...*Mă și Tu!* Andrei Șaguna era garantul *ordinațiunilor* în acest sens⁹, publicate în limba română tocmai în *Foia*

⁷ *Gazeta Transilvaniei* (în continuare GT), nr. 54, 9 iulie [st.v.] 1852, p. 205-206.

⁸ AMA, Exhibite, Nr. Cons. 755, 1852.

⁹ *Idem*, Circ. 509, 9-10 apr. 1852: „Deci, dregătoriile și ofițalii politici vor avea datoria cea mai strînsă ca (...) preoțimea de obște și cu poporul, atît din partea organelor administrațiunii politice, cît și din partea prepușilor comunităților (organele locale n.n.) totdeauna să fie tractați cu cînstea cuviincioasă, ocolindu-se tot ce ar putea [duce] la pricină întemeiată la plînsori (...)”.

Legilor și ar fi o eroare să nu realizăm că și acest fapt era un suport, și un îndemn, pentru afirmarea personalității neamului. Încrederea că au un conducător puternic, pe a cărui înțelepciune și recunoaștere oficială pot conta, era un loc comun, iar teza supremă la care ei și ei recurgeau întotdeauna era garantarea de către împărat a egalei îndreptățiri a neamurilor sale.

La Sibiu, unde împăratul și-a prelungit șederea cu încă o zi față de programul riguros inițial, s-au petrecut și cele mai spectaculoase momente ale vizitei. Este vorba despre *manifestările populare* cu prezentarea ocupațiilor și tradițiilor artistice a patru nații: sași, maghiari, români și țigani, într-o defilare simbolică, în Dumbrava Sibiului, lângă copacul ce se va numi *Stejarul împăratului*. (Fig. 1, 2). Astfel, prezența românilor la manifestările din *păduricea numită Dumbrava* este nu doar o expunere a virtuților artistice -vechi și prea multă vreme neremarcate cum se cuvenea, ori chiar luate în derâdere, ci și o demonstrație națională, cum era și pentru celelalte nații. Acolo, actanți și privitori, românii fac istorie!

Valoarea costumelor naționale, de sărbătoare, ca expresie a *identității neamului în expunere vizuală* pot fi bine studiate în acest context. La acea dată manifestarea în discuție era un simptom al epocii, dezvoltat ulterior sub forme mai evolute până în zilele noastre. Astfel, într-o lume aparent globalizată, în Uniunea Europeană, de exemplu, concurența cu potențial subtext negativ dintre popoare s-a diminuat/a dispărut, dar demonstrațiile și concursurile continuă să existe, propunându-și conservarea formelor trecute în ceea ce au ele pozitiv. În Transilvania, încă din primele decenii postpașoptiste s-a cultivat costumele cu valoare națională, apoi și politică, ne asigură George Barițiu. Toate națiile vor face uz de el, unii aproape în mod agresiv, valorificând ceea ce le este specific, cu scopul mărturisit de a se remarca, a-și manifesta superioritatea, la români de a ieși, eventual, dintr-un con de umbră. Beneficiari ai unor particularități care îi singularizează, vor transforma aceste date manifeste în *legitimații* ale unei identități cu nimic mai prejos decât a celorlalți, *la vedere*, verificată în timp¹⁰ etc. Toate vizitele lui Andrei Șaguna prin sate, ale altor oficialități, până și înmormântările, vor reliefa, prin relatări deja bine structurate în acest sens, că românii, fără a face nimic mai mult decât până acum, beneficiază de buna imagine a *costumului lor de sărbătoare*, ei înșiși conștientizându-l ca pe un act inatacabil. (Fig.3).

Acest sentiment se *întrămează* după *confirmarea* pe care o primesc tocmai de la ... *drăguțul de-mpărat*, în iulie 1852, în Dumbrava Sibiului în împrejurările expuse mai jos.

„**Sibiul.** Tot așteptăram doar se va interesa cineva de sărbătoarea aceea populară din pădurița Sibiului Dumbrava, ca cel puțin măcar pe cât înfătoșă și reprezenta ea datinile și trăsurile din aerul românesc să ni le împărtășească cineva cu penel mai fin și descriere mai grabnică spre publicare; Însă trebuie să resonăm văzând atâta răceală. Deci, împărtășim pe cât citim și pe cât auzim despre dânsa din persoane demne de credință”.

Manifestarea a avut loc în după amiaza zilei de 25 iulie, stil nou; de dimineață Andrei Șaguna a avut o audiență privată în care a reînnoit „o rugare în numele clerului” (o a treia întâlnire cu împăratul în acele zile). A început cu defilarea celor 4 „națiuni”, cu ceea ce au ele mai reprezentativ, prin fața locului unde era încartiruit împăratul.

¹⁰ Vezi detalii la Ana Grama, *The South-Transylvanian Costume and Society from the second half of the XIXth century*, în: *Portul popular. Marca a identitatii etnoculturale*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, p.110-126. Idem, *Dincolo de artă și mai presus de măiestrie – portul popular românesc transilvan*, în: *Studii și cercetări de etnologie*, Sibiu, X, 1996, p. 139-152. Idem, *Începuturile etnomuzeografiei românești transilvane. Preliminarii. Contextul cultural european. Educația pentru prețuirea patrimoniului. Experiențe expoziționale premuzeografice*, în *Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002, p.50-58.

(ANEXA 1). În acest cortegiu, „**A treia grupă o făcea țăranul român plugariu. Doi inși procedau** (precedau n.n.) **înainte cu flamure; după dâșii urma un car înfrumusețat cu patru împletituri din păpușoi cu tulei mai mulți de porumb aridicați în mijloc și tras de 6 boi frumoși cu 3 mânători, doi muzicanți și un clarinetist; după aceștia jucători români ad călușarii în toată pompa lor, cari trecând între sărituri artificioase pe dinaintea cuartirului înaltului oaspe, dederă o priveliște plăcută, mai vârtos când unul dintre călușari (Colisari) se arbori pe un baston și stete mai multe minute balansându-și trupul cu atâta ghibăcie încât se trase luarea aminte a tuturor privitorilor cari le și urma ca după un ce extraordinariu; de aci urma mai mulți tineri români toți în grupe câte 12-11 părechi. (...)**

După această grupă venea ȝiganii cu simbolele deprinderii și ale obiceiurilor lor. **A 5 [-a] grupă o constituia economia de oi (după S. B. Hirtenvolk) cu berbeci, oi, capre, carră cu produse crude: seu, pei, caș ș.a. (...). Maiestatea sa mearsă de la grupă la grupă și se-ndură a vorbi cu mai mulți din popor.** D. Acsentie (pașoptistul sibian Axente Sever n.n.) îndată ce se înfătoșă înălțatul Împărat puse la cale pe călușari, care așteptau cu nerăbdare de a-și arăta sincera sa bucurie înaintea Domnitorului său, ca să joace înaintea Maiest. Sale. **Era un lucru de minune cum traseră călușarii romani atențiunea privitorilor asupra-și; ear Maiestatea sa afla atâta plăcere încât mai două ore s-au îndurat a privi jocul lor cel încântătoriu.** După ce privi Mai. sa și la jocurile altor naționalități apoi **se-ndură a porunci ca să joace oierii și îndată formară Rășinărenii cu Săliștenii o horă întinsă, în a cărei mijloc steteră berbeci, oi, miei, capre, toate împodobite cu cununi de flori și cu față cătră Împăratul.** O priveliște estraodinară spre reverința înălțatului oaspe din partea economilor de oi. Aci încă privi Maiest. Sa îndelung cu deosebită plăcere, eară după **aceasta mandă** (ceru n.n.) **Maiest. sa ca fetele împodobite cu cununi de flori care constitua plasa nuntașilor (o ceremonie nuntală era menită anumit pentru ca Maiest. se aibă ocasiune a privi la tradiționalile datine ale românilor) și Maiest. sa privi iuțile și sigurele învățituri ardelenesti, cu poesii și strigări întrecătoare îndelungat.** Era lucru redicătoriu de inimi a vedea poporul român cum nevoia a-și arăta a sa singulară bucurie că s-au învrednicit a vedea în giurul său [pe împăratul] (...). De aci mearsă Maiestatea sa pe balcon și **mai porunci ca să mai joace călușarii romani și cu femeii, care joc încă îl privi Mai sa cu deosebită plăcere (...)**¹¹. (subl. n.)

După înserare, pe la 9 oare, toți s-au retras în oraș.

Să ne închipuim ce *pierdere națională* ar fi fost pentru imaginea românilor numai dacă vremea/timpul n-ar fi fost favorabil acestei serbări! Pe de altă parte, dintr-o astfel de atmosferă entuziastă se deschide un spațiu larg pentru imaginația participanților la manifestări și a celor *prezenți din auzite*, chiar *după surse*, fie și *demne de crezut*.

Ar mai fi de discutat în ce măsură astfel de serbări nu contraveneau normelor bisericești. În înțelegerea acestor raporturi ne poate fi folositor episodul, petrecut în același an (pe care îl vom detalia cu alt prilej), în care Andrei Șaguna dă circulara despre „vornicii la nunți”¹², interzicând preoților să se implice în astfel de manifestări, ei fiind chiar obligați nu doar să le supravegheze, ci să le stopeze. Am observa, succint, că aici „vornicia preoților” se interzice în măsura în care aceasta era dublată de cele mai inacceptabile excese moral-comportamentale. Să adăugăm că unul dintre argumente era chiar posibila defăimare a statutului preoților, a românilor în general, în fața conlocuitorilor sași, și, iată, iarăși, dintr-un spațiu rezervat Bisericii pătrundem într-un al satului tradițional real, amândouă intersectându-se în cel mai firesc mod.

¹¹ GT, 1852, nr. 56, 19 iul., p 213-215.

¹² AMA, 1852, Doc. 139.

În anul 1853, poziția ierarhului e întărită în ochii tuturor de cele trei întâlniri cu împăratul în timpul șederii sale în Sibiu, după conversația de la intrarea în Ardeal, și, mai ales, de *biletul de mână* al acestuia, prin care a fost numit *consilier intim*: „Officiöse. Prea înalt bilet de mână al Majestății Sale c.r. apostolice. Iubite principe Schwarzenberg! Eu dăruiesc episcopului greco-neunit din Transilvania Andrei Șaguna rangul de consiliariu intim pe lângă ertarea tacselor. Sigișoara, 30 Iuliu 1852. Francisc Josif, m.p.”¹³.

Depășirea unor fapte concrete, oarecare chiar dacă erau de mare răsunet, implicit intrarea problematicii *serbărilor populare* în spațiul teoretizărilor, de pe o platformă tot mai bine sistematizată, se va face după doar câteva luni de la acest eveniment. În aprilie 1853 Andrei Șaguna se întorsese din Viena susținut, din nou, de ecoul unui succes acum reconfirmat, și după două săptămâni în *jurnalul său Telegraful Român* începe un serial intitulat „*Serbătorile și serbările populare*”. Ca în orice studiu bine gândit, aici se vorbește și despre interferențele *practicilor păgâne cu creștinismul* și despre *bucuria jocului*, despre *jocuri publice* și *distracțiuni*, întâi la greci, romani, englezi etc., etc. Dar, dacă ai tradiții și nu le cultivi, le pierzi iremediabil! Deci, trebuie să se știe, susține gazeta șaguniană sibiană, că păstrarea identității „se face prin libera dezvoltare a limbei lui, prin păstrarea datinelor și serbărilor lui populare ce le are (...) **smulge-le toate acestea cu puterea de la un popor, desbracă-l de religiunea, limba, portul, datinile și jocurile lui naționale și atunci fii serac, că el a încetat a mai viețui moralicește**”! De la „jocurile cele eroice romane, ținuturile pețirei, ale colăcăritului și stărostitului pe la nuntele țerane, ca tot atâtea mărgăritare pe vestmântul istoriei noastre, avem strânsa datorie a le păstra ca pe nește lucruri de mare însemnătate, atât pentru trecut cât și pentru viitor. Cel ce se rușinează de acestea se rușinează de părinți (...) un popor trăiește numai atunci când își cunoaște trecutul și este în suflete pentru al său viitor”¹⁴.

Când se va dori *compromiterea* românilor față de împărat, se va invoca folosirea în anumite piese din costumul lor a culorilor roșu, galben și albastru, culorilor drapelului românesc. Chiar dacă nu se dezic tranșant de acest fapt, pentru păstrarea unor aparențe, mai ales după Unirea din anul 1859, ei se apără de această acuzație cu invocarea unor realități producătoare ale multor echivocuri, unele ... folositoare chiar românilor transilvăni! „Tricolora ce se dice de eri de altaeri r o m a n é s c a, este tricolora Transilvaniei ca țiera autonoma; este apoi numai o órba intemplantare, ca precum colorile Italiei si ale Ungariei asia ale Transilvaniei si ale Romaniei sunt tot acelea, numai in alta ordine”!¹⁵

La un an după celebra și neuitata vizită împărătească, în vara anului 1853, se înregistrează „(...) Frumoasa festivitate patriotică, organizată de Comuna Sibiului, în învecinată pădure Dumbrava numită (...). Prea bine-și vor aduce aminte cetitorii, că, călătorind Maiestatea Sea Împăratul în anul trecut și prin această țară și petrecând cu aceasta ocaziune 3 zile aci în Sibiu, în 25. Iuliu a.t. [st.n.] s-a întocmit în onoarea prezenței prea înalte o *serbătoare populare* în sus numita pădure și unde cu deosebire Românii prin jocul călușerilor avură norocire a trage atențiunea Maiestății Sala asupra-și. Centrul acestei serbări a fost un stejar mare și bătrân, de sub al cărui umbră a privit M. Sea la deosebitele jocuri ale feluritelor naționalități (...). La invitațiunea comunei se aflară față lângă acel stejar, la 5 ore după amiază, cele mai înalte notabilități din Țară, precum serenitatea Sea D. Gubernatorele țerei Principele de Șvarțenberg, înalta generalitate, Ecseleția Sea D. Episcop Barone de Șaguna (...)”¹⁶. Atunci s-a pus pe

¹³ GT, Nr. 58, 26 iulie, 1852, p. 221.

¹⁴ TR, 1853, Nr. 29-31.

¹⁵ GT, XXV, nr. 46, 13 iunie 1862, p. 182.

¹⁶ Vezi TR, 1853, p. 218. Mai târziu, adversarii împăratului i-au dat foc!

copac o tăbliță cu un text în limba germană, fixându-i-se numele de „Stejarul împăratului”. După câțiva ani, neprieteni mai vechi ai împăratului și ai românilor au dat foc copacului, iar regretul românilor pentru acest *foc mistuitor*, care urma să *ducă în neuitare* tocmai succesul românilor sibieni (oare nu era și acesta un motiv al agresiunii?) era exprimat la limita cu dramatismul.

Cu prilejul vizitei ulterioare a împăratului în Transilvania istorică, din anul 1857, sperând că el va avea același traseu ca în anul 1850, *beclerenii* din Țara Făgărașului ridică un monument *de piatră* în onoarea sa, cu dedicație specială, concomitent cu structurarea cererilor pe care urmau a i le înainta¹⁷. *Mulțime de popor de pe sub munte* e pregătită să vină, *cu mic cu mare*, să-l întâmpine *la drumul de țară*. (Fig. 4).

Astfel de semne ale unei *victorii* din programul *egalitatea neamurilor* în imperiul habzburgic nu-i feresc pe români de tratamente cel puțin incorecte, chiar și în viziunea aceluia secol: elevi români din gimnaziile germane nu sunt admiși la serbările-concursuri prilejuite de maialuri. Un băiat *în cioareci albi* nu poate fugi să prindă steagul aruncat într-un concurs de alergări; unii copii români, încălțați încă în opinci, deci *opincari*, sunt *marcați* de elemente ale portului nației lor și, de asemenea, respinși de la astfel de serbări. De aceea, în același timp își vor organiza singuri propriile maialuri, strict românești, la fel și baluri, și toate vor deveni scene funcționale pentru vizualizarea programatico-politică a costumelor, cântecelor, jocurilor lor, acestea dovedindu-se compatibile cu orice concurență. Cel puțin până la dezvoltarea activităților *Asociațiunii*, și ale Partidului Național Român, Andrei Șaguna a girat astfel de manifestări spiritual-artistice: la toate ieșirile sale, în sate și orașe transilvane. Astfel, prin *Serbări populare* românii parcurg cu succes drumul de la *a se regăsi* la *a se face cunoscuți* și, în subsidiar, *a se remarca* și *a impresiona/a impune*!

Activități de prezervare, evidență și valorificare a bunurilor culturale

A doua jumătate a secolului al XIX-lea reconfirmă poporului că „Românii-și vor salva viața sa și naționalitatea (...) numai prin încordarea de a-și reedifica templele Minervei (...)”. Andrei Șaguna -în proiectele căruia trecutul era nu doar apreciat, ci și folosit ca argument, cadru propagandistic și dimensiune morală- cerea din sate „Tradițiuni de la strămoși la strănepoți, povestite mai cu deamăruntul”. Școlile începeau să beneficieze de *Cabinete școlare pentru științe aplicate* – muzee științifice, mape cu hărți sunt traduse în limba română, în București se înființa *Grădina botanică* etc. etc. Oricum, secolul al XIX-lea, deși în principal era *secolul națiunilor*, sau tocmai de aceea, a fost și *secolul muzeelor* și pentru românii transilvani.

Un calendar ilustrat săsesc sibian, apărut în anul 1852¹⁸ parcă sub impactul Expoziției de la Londra din anul 1851, publică numeroase aspecte de la această expoziție. Modelul spațiilor pavilionare, ca și al medaliilor cu care se recompensau câștigătorii, vizibil *clasicizate*, vor fi *încercate* (mai modest) în centrul Europei, nu în ultimul rând de români. (Fig.5).

Important pentru noi este că la această expoziție, sub pavilion austriac, s-a înregistrat o mare victorie a meșteșugarilor români din Porcești. „Știu toți ca la expozițiunea cea mare din London, ce s-a făcut aproape de doi ani, unde a fost reprezentată industria lumii, se provocară toți, carii se ocupă cu arte, manufacture și fabrici, ca să trimită probe de industria lor. Cine ar fi putut crede, că și industria corporațiunii noastre de pelari din Porcești va avea onoarea de a fi reprezentată allătura cu industria din toată lumea? Oamenii noștri nu visa nimica de minunea

¹⁷ Ana Grama, *De 150 ani ... așteptându-l pe împăratul în Becleanul Făgărașului*, în: *Transilvania*, 2007, Nr.3, p.8-23 cu il.

¹⁸ *Die Weltausstellung in London*, în: *Illustrierter Geschichts-Kalender für das Schaltjahr 1852*. Hermannstadt, Martin v. Hochmeister'sche Buchlandlung (Theodor Steinhäussen).

palatului de cristal din London, când deodată se vezură și ei provocați de Comitetul centrale din Viena, ca să trimită probe de industria lor. Nu știm deacă și alți industrioși și meserieri Români din monarhia austriacă au mai trimis acolo produse de ale ocupațiunei lor: dar peile lucrute de corporațiunea din Porcești au fost norocite ca să figureze lângă industria cea desevășită a Angliei, Franției, Austriei, a toată Europa, a Americii, Asiei și Africei, și cu un cuvânt a lumii întregi¹⁹. (ANEXA 2).

În ambianța transilvană numeroase alte lucrări metamuzeografice se practicau, de la *inventare de bunuri*, la reglementări privind obligativitatea păstrării lor și sistematizării controlate a construcțiilor ce pot avea caracter istoric, de la achiziția de bunuri cultural-naturale (vezi *meteoritul răscumpărat de împăratul*²⁰), ori de la *mulajele de ghips din Muzeul vienez* ajunse în școlile gimnaziale, fie și pentru constituirea lor în modele, care implicit educau gustul pentru frumos și valoare culturală.

Iată argumentele campaniei de salvare a cărților românești, bunuri culturale-simbol într-o societate care nu avea/nu putea cultiva, din motive diverse, creația altor bunuri *clasice* comunitare de înalt nivel artistic/edificial/tehnologic și aici excludem creațiile tradiționale: „(...) Privindu-se aceste cărți vechi ca niște lucruri de nici un folos, s-au aruncat în vreun colț al Bisericei, unde au zăcut în pulbere ori în putreziciune (...) și-au agonisit după vreme și alte cărți cuprinzătoare de învățături folositoare pentru întărirea credinței, pentru luminarea preoților și pentru mângăierea creștinilor cari știa<u> citi și dorea<u> hrană sufletească. (...) Niște asemini cărți vechi fac literatura noastră bisericească și pe lângă acesta se privesc ca niște izvoare și vestierii prețioase chiar și pentru cultura limbei naționali. Se poate zice că desprețuirea, nebăgarea în seamă și prăpădirea lor nu este numai un păcat mare către Biserică și către lucrurile ei, ci totodată este și o pagubă așa zicând chiar națională²¹”.

*Inventarele de bunuri*²² ale bisericilor românești -alături de ale celorlalte confesiuni din imperiu și privind alte tipuri de piese- dezvoltate începând din anul 1851, sunt dovezi ale unei griji și ale unui exercițiu excepțional în păstrarea valorilor culturale, în perspectivă ale unor reușite viitoare. (Fig. 6).

Andrei Șaguna a fost implicat în astfel de activități, aparent minore dacă le comparăm cu marile sale bătălii pe alte planuri. Evaluând la adevăratele dimensiuni fapte și date concrete, declarații și acțiuni programatice vom remarca întâi că, atâta cât el nu a fost un inițiator, nu a pierdut nici o ocazie de a folosi principiile *muzeografiei* ca o oportunitate subsumată celor mai nobile, și firești, idealuri ale vremii, unele specifice neamului său.

La vremea creării instituțiilor specifice maghiare și săsești.

Într-o prezentare aproape singulară pe care însuși și-o face Andrei Șaguna, expunându-și statutul, atribuțiile și funcțiile, cum e circulara care anunța cea mai mare victorie a întregii sale activități, reînființarea Mitropoliei Ardelene Ortodoxe, reține cel puțin două din relațiile sale cu muzeografia. (Fig. 7). Faptul acesta ne-a reconfirmat cât de mult era Andrei Șaguna ancorat în tumultuoasa vreme în care a trăit. De altfel, este și un lucru de mândrie profesională dacă unul dintre înaintașii muzeografilor actuali a

¹⁹ TR, 1853, p. 20.

²⁰ „(...) *Bandi Vasilica, care a păstrat și a dat peatra meteorică ce a căzut la Meze Madaras, dregătoriei cuviincioase [a primit tocmai de la împăratul] drept remunerație 500 fl. m.c.* (vezi articolul aeroliții)”, articol publicat în același număr al TR, 1853, nr. 33, 29 aprilie, p. 129-130.

²¹ AMA, Col. circ., Nr. cons. 288, 1855.

²² Am publicat *Inventare ale bisericilor din Protopopiatul Sighișoara, 1854 (bunuri nemișcătoare)*, în: *Marisia*, XVI 1996, p. 151-197; *Inventare cu bunuri ale comunităților românești ortodoxe din spațiul intracarpatic în jumătate a sec. al XIX-lea*, în: *Angvstia*, 4, 1999 și 6, 2001.

fost, în mod conștient și activ, însuși marele ierarh luminat, alături de alt intelectual transilvan de cea mai mare anvergură, George Barițiu.

Pe de o parte, iată, a slujit sistemul expo-muzeal. L-a folosit, pe de altă parte, atâta cât el era un fapt cultural de mare actualitate în epocă, potențial -și real- eficient. În relații social-individuale și culturale cu cei mai remarcabili intelectuali sași din Sibiu - nu și cu *magistratul*-, dar și cu cei maghiari de la Cluj și Budapesta, el este o oficialitate invitată să facă parte din diverse organisme *onoratoare* din lumea lor, în mod expres a celor din acest nou sistem cultural: muzeografia.

La Cluj

Intelectualitatea maghiară transilvană, prin câțiva dintre reprezentanții săi cei mai activi, dispunând de o educație superioară remarcabilă și, mai ales, prin valorificarea privilegiilor materiale generoase ale nobilimii, *la vremea muzeelor* nu a întârziat să se înscrie în corpul oamenilor de cultură întemeietori de muzee, tot mai atrăgător și mai provocator. Dacă la început, în spațiul public a dominat interesul pentru științele aplicate, orientarea spre științele umaniste, chiar și în afara mănăstirilor și a palatelor nobiliare, cunoaște un avânt în vremea postpașoptistă: *nevoia de document* în tratările (chiar disputele) cu caracter istoric își spune aici cuvântul, muzeele care stochează și expun bunuri culturale vor deveni *muzeu clasice*.

La Cluj se va remarca în acest sens Emerik Miko²³, istoric și omul politic, deopotrivă. Primele demersuri pe care el le-a întreprins, reluate de ziarul sibian *Telegraful Român*, ne vin din anul 1857, apoi din 1859. (ANEXA 3).

Susținerea programului *pentru muzeu* se făcea în numele acelorași principii și cu aceleași metode pe care, concomitent, le practica Andrei Șaguna în demersurile sale *pentru Catedrală*, de la obținerea aprobărilor *preaînalte*, oficializate în exact același an 1857, până la circularele mobilizatoare și publicarea numelor donatorilor. „Stăruința și neobosita activitate a prea demnului bărbat D. grof Emerik Miko, pusă pentru înființarea unui muzeu patriotic în Cluj, o vedem încoronată de cele mai dorite rezultate. Binemeritul acest bărbat mare, după ce dobândi de la locurile mai înalte ceruta slobozenie pentru înființarea numitului muzeu, se adresează prin o scrisoare cerculară, ce o publică în Nrul. 23 a.t. al jurnalului clujan Kolozsváry Közlöny către toți fiii patriei noastre, provocându-i ca să contribuie fieștecare după putință la înființarea acestui institut de o așa mare însemnătate pentru țara noastră (...).”

Despre conținutul viitorului muzeu se relatează că donația principală venea „De la răposatul Iosef Kemeni amăsurat înțelesului legatului aceluiași, 5,081 tomuri de cărți, 461 hrisoave și manuscrise vechi originali, 79 mape, 93 bucăți de monete vechi, un atlas mare constătoriu din 50 de părți deosebite, atlasul istoric al Ecs. Sale d. baron Bedeus și o ladă cu colecții de insigni ale familiilor celor de frunte”, dar și de la cancelarul lojika etc.

Deși în concepția lui Andrei Șaguna și Emerik Miko termenii „patriotic” și „muzeu de țară” au semnificații diferite, unul dintre donatori va fi ierarhul roman, cu 500 fl. Cu siguranță, s-a atașat acestui proiect nu doar pentru că însuși era antrenat într-o lucrare *edificatoare* (a Catedralei), ci și pe seama relațiilor sale personale cu Emerik Miko și, mai ales cu prințul guvernator Schwarzenberg, chiar cu generalul Bordolo, și ei *oficiali imperiali* susținători ai ambilor intelectuali transilvani. Atunci, paginile ziarului șagunian *Telegraful Român* se deschid mărinimos pentru a publica mai multe lucrări ale comisiei și comitetelor dedicate *muzeului ardelean* și lista donatorilor (în 7 numere). Astfel ajunge Andrei Șaguna în situația de a fi *membru fondator al muzeului ardelean*,

²³ Emerik Miko (1805-1876) președinte al guvernului Transilvaniei (nov-dec. 1848 și dec. 1860 - nov. 1861), ctitor al mai multor instituții de cultură, membru al Academiei maghiare de științe.

una dintre experiențele cultural-manageriale cele mai folositoare intelectualilor români, aplicată ulterior de ei cu succes, mai ales în anul 1862.

Când va socoti că una dintre lucrările majore ale tipografiei sale este onorantă pentru cultura neamului românesc, va oferi un set de lux din *Minee*, format mare în legătură roșie cu ornamente aurite, în centru stema bicefală imperial, și respective stema Episcopiei. Pentru această donație va primi apoi o scrisoare de mulțumire de la Emeric Miko. (Fig. 8).

La Sibiu

În anul 1846, în cadrul *Asociației pentru cunoașterea Transilvaniei* din Sibiu exista o secțiune pentru științele naturii (întemeietori intelectuali sași ca Michael Bielz și L. Neugeboren, dar și Karl și Mich. Fuss etc.). *Cercul de lectură al naturaliștilor* a apărut un an mai târziu, activat de aproximativ aceleași personalități. Imediat după stingerea războiului civil din anul 1849 *Asociația naturaliștilor* scoate primul număr al revistei lor de specialitate²⁴. În orice caz, ca Vicar general cu sediul la Sibiu, intelectualul teolog și jurist școlit în centrul Europei, Andrei Șaguna, deși copleșit de alte probleme, nu poate să nu rezoneze la aceste mișcări culturale, dar nici alți intelectuali să-l ignore. Astfel va deveni adresantul scrisorii din anul 1855, aici alăturate. „Cu speranța că Excelența voastră veți da curs deciziei luate de Asociația Naturaliștilor, care în Adunarea generală din 12 mai a.c., întrunită la Sibiu, ne-a însărcinat ca, în numele conducerii Asociației, subsemnații să aducă la cunoștința Excelenței voastre alegerea și acordarea diplomei de onoare, jos numiții ne grăbim a vă aduce la cunoștință această onorantă însărcinare prin înmânarea diplomei, precum și a statutelor, publicațiilor și listei nominale cu membrii Asociațiunii, exprimându-ne speranța că Excelența voastră, ca personalitate influentă veți rămâne binevoitor Asociațiunii noastre. Cu respect profund, rămân ai Excelenței voastre prea plecați slujitori pentru Președintele Asociațiunii locțiitor D. Czekelius și secretar E. A. Bielz”²⁵. (Fig. 9).

În anul 1862, în fruntea Asociațiunii, la prima Esposițiune națională românească

Dincolo de multe alte mari întâmplări pe care *le-au petrecut* românii în anul 1862, pentru noi aici el este în primul rând anul primei întrupări a programului național de valorificare expozițională a bunurilor material-culturale, reprezentative și caracterizante pentru civilizația românească. Nu în ultimul rând, este cea mai elocventă expresie a incidenței firești -și benefice- dintre mult *mai vechile serbări populare* și *noul fenomen al expozițiilor cu caracter național*.

Inițiatorii, membrii, susținătorii *Asociațiunii Transilvane* trăiau încă momente de mare entuziasm ale începuturilor acesteia, românii modești căutau cele mai accesibile metode de a sprijini noua instituție de reprezentare a neamului. Comunități mai mari sau grupuri mai mici decid ca *după cules* să vândă *bucate* în folosul *Asociațiunii*, eventual *cu ferdela*, sau *brânza de la mai multe mulsori*, pentru că nu dispuneau de bani cu care să sprijine acțiunile sale, inclusiv un muzeu care urma/trebuia să fie măcar gândit în viitor. Unul dintre acești oameni de inițiativă era șagunistul Ioan Băloiu, preot în Poiana Sărată din tractul protopopesesc al Trei Scaunelor, printre altele mesager al ierarhului pe lângă persoane importante și stăreții din Moldova²⁶.

²⁴ Desființată în anul 1949 a reapărut în străinătate și la Sibiu își continuă apariția și prin publicațiile *Muzeului de științe naturale* din Muzeul Național Brukenthal.

²⁵ Traducere din limba germană de cercetător Monica Vlaicu, *Centrul de cultură și dialog „Fr. Teutsch”* din Sibiu.

²⁶ Dumitru Abrudan, *Controversa dintre mitropolitul Andrei Șaguna și Ioan Heliade Rădulescu cu privire la traducerea românească a Bibliei*, în: *Revista teologică*, 46, 1993, p. 95-115.

Atmosfera era prielnică, Transilvania tocmai ieșise în 1860 *de sub regimul absolutistic*, Dieta românească a Ardealului era aproape. Formele de manifestare ale acestor stări de spirit iau unele dintre cele mai interesante forme. Iată, pe acest fond, gazetarii scot în evidență -răsplată și imbold pentru ceilalți- succesele juristului Ioan Borcea din Săliște, doctorand de succes la Viena și Graz, viitor jurist al Mitropoliei. Fie și după doi ani de la petrecerea evenimentelor, înserate între circulara/tematica Expoziției din Brașov și... un comentariu despre regaliștii din Dieta Transilvaniei, se dau niște informații cu adevărat insolite, chiar pitorești, care aveau la acel moment o anume semnificație. Se detaliază remarca despre cât de „însemnată este înfocata iubire a acestui tiner cătră nația sa, căci tocmai aceasta l-au îndemnat pre el a întreprinde o călătorie ostenicioasă în feriele anului 1860 la Austria superioară și respective la munții cei nalți ai Salțburgului, unde petrec oierii cu turmele lor și fabrichează brânza cea vestită din acele părți, ca văzând el manipulația aceasta și întorcându-se acasă, să poată folosi și în privința aceasta conaționalilor săi”²⁷ !!!

La rândul său, în anul 1860, Andrei Șaguna, din Viena chiar, răspunzând protopopului din Sebeș, își expune părerea despre valoarea artelor, care numai ea trebuie să dicteze un angajament pentru pictarea unui monument: „NB. Deacă acest Dnu Zugraf este acela pentru carele se știe îndeobște că este zugraf iscusit, atunci obștea să nu umble cu secături, ci să se învoiască în condițiile făcute de Dl. Zugraful Leca”²⁸. (Fig.10).

În același an, după discursul său fulminant din *Senatul imperial înmulțit*, unde susținuse *votul popoarelo nemaghiare*, pe lângă 35 adrese de mulțămire, de la „micuțul popor din Walachisch-Meserics în Moravia, încă i se trimise o adresă, împreună cu mai multe *tablouri despre portul lor* (s.n.)”²⁹.

La începutul anului 1862 Andrei Șaguna se afla la Viena cu o delegație impresionantă, unde va fi și primit la curte de trei ori, de două ori de însuși împăratul. Acolo prezenta revendicări bisericești și naționale (cum îi cerea și George Barițiu în numele brașovenilor, a românilor, în general, inclusiv a uniților). Doar că în capitala imperiului viața culturală atingea și zone puțin accesate de alții, cum era noua Expoziție internațională ce se pregătea la Londra! Astfel, episcopul român este *de față* la adoptarea proiectului austriac de a se reprezenta acolo un sector al civilizației europene: învățământul, ca treaptă indispensabilă evoluției explozive a științelor și tehnicilor moderne. De la *Senatul imperial* vin informații în acest sens: „În ședința casei de sus din 14 [st.n.]/2 fevr. [st.v] a arătat subsecretariul de stat Bar. Helfert că i-ar fi succes o alegere de obiecte scolare pentru esposițiunea din Londra, care arată propășirea învățământului în Austria și fiind că aceste obiecte se vor espune mai nainte în Viena în edificiul așezământului geologic imperial, invită pe comembrii acestuia la festiva deschidere pe sâmbătă”³⁰. Andrei Șaguna, interesat profund de problemă, va alcătui (autograf personal) o listă a instituțiilor de învățământ confesionale ortodoxe. Din definirea expozițiilor internaționale șagunienii reținuseră, concludiv, că „Folosul care îl poate aduce o astfel de esposițiune este neprețuit; căci pe lângă aceea că ne apropiem unii de alții, aflăm ocasiunea a o prețui după cuviință și puterile noastre productive și industriali, care apoi ne vor sărvi ca un bold spre perfecționarea noastră mai departe”.

Din primele zile ale noului an 1862 încep să apară în presa românească informații despre proiectul aștrăștilor brașoveni: „*TR*, 7 ian 1862. Un cuvânt pentru esposițiunea națională română ce este să se facă în Brașov la 16/28 iulie 1862. În nrul

²⁷ *TR*, X, Nr. 37, 10 mai 1862, p. 145.

²⁸ AMA, Doc. 718/748, 1860.

²⁹ Nicolae Popea, *Archiepiscopul și Metropolitul Andrei baron de Șaguna*, Sibiu, 1879, p. 342.

³⁰ *TR*, 1862, p. 40.

trecut amintirăm că d. Secretariu primariu al Asoțiațiunei transilvane pentru înaintarea Literaturii române și cultura poporului român G. Bariț a înștiințat pe comitetul Asoțiațiunii în Brașov, bunii nostri Brașoveni doresc a întemeia o expozițiune din produse manufacte și artefacte eșite din mâni românești (...) românii Brașoveni firește că nu năziesc o expozițiune așa de însemnată [cum este cea de la Londra], ci numai curat națională, la care să se adune numai acele obiecte cualificate ce au eșit din mâni românești.”³¹. Structurile propuse sunt: „ A. Productele pământului (...) B. Manufacturi și obiecte de industrie și meserii (...) C. Artefacte (...) D. Tot feliul de vite (...)” Ulterior indicațiile se vor detalia, unele se vor schimba etc. Numeroase mesaje vor urma în publicațiile românești: *Gazeta Transilvaniei* din Brașov și *Telegraful Român* din Sibiu, în special cerându-se participări la expoziție.

În luna mai, îngrijorat de starea lucrurilor, precipitat pentru că nu veneau obiecte la Brașov și aproape mângăiat că și în alte țări, cu mai veche experiență în domeniu, lucrurile se petreceau la fel, George Barițiu face comentarii cu referire la *Expoziția universală de la Londra*: „În Anglia se deschise în 1 Mai espusetiunea cu mare pompa și între un concurs de popor ca la 200 mii. Nici pe la 9 Mai însă nu era încă aranjată espusetiunea pe deplin, de aceea lipsesc și descrierile datailatoare care ne-ar interesa mai mult decât ceremoniele deschiderii”³²!

Andrei Șaguna concepe și grafiază *un circular* manuscris, preluat apoi în foi volante, dar și în *Telegraful* din Sibiu și *Gezeta* din Brașov, pentru protopopi, administratori protopopești și „preotimea eparhială” abia în 3 mai, pentru ca aceștia să se adreseze *poporenilor*. Întârzierea în trimiterea circularei sale nu i se poate datora, iar faptul că mitropolitul greco-catolic și nu episcopul președinte al *Asociațiunii* a trimis întâi circulară mobilizatoare propriilor credincioși nu poate fi o acuză. În timpul când trebuia să trimită de la Sibiu circulara solicitată de la Brașov el era la Viena, unde *lucra*, vizibil eficient, pentru neamul său: „Viena 27 martie. După cum am fost încunoscintat prin telegramul de Sâmbătă din 24 l. c. Așa s-au fost și întâmplat. Maiestatea Sa Împăratul au binevoit în aceeași zi la 1 oră după amiază a primi pre comitetul Deputațiunei române (...) Păr. Episcop conducătoriu Șaguna, cu istețimea, bărbăția și tactica ce-l caracterizează, au descoperit și Maiestatei Sale adevărata stare a obiectului cesționat chiar și din punctul de vedere al culturei și creșterii poporului (...)”³³. Și apoi: „Vineri 16 aprilie [1862]. Escelentia Sa presfintitul Episcop Barone de Siaguna, după ce mai avu singur anca 2 audientie private la Maiestatea Sa Imperatoriul, afara de cea dentaiu avuta la olalta cu ceilalti trei deputati (...) în dilele acestea va parasi Viena (...) Adevarat ca pedeci se ivira multe, premulte, cu mult mai multe decat se asceptau și pentru aceea si luptele trebuiră să fie mai mari (...)”. Și apoi a mai fost primit la Curte de trei ori, oficial sau privat!

„(...) Asociațiunea Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român va ținea în anul acesta, în 28 Iuliu, adunarea sa generală anuală la Brașov și din privința acesta bravii nostri Brașoveni au hotărât înființarea unei expozițiuni constătoare din obiepte pe cât s-ar putea mai multe. Năzuința acesta a Brașovenilor este efluxul natural din Statutele Asociațiunei, al căreia scop este înaintarea și deșteptarea culturei Românilor, fără nici o mărginire numai la unele ramuri ale vieții sociale, precum și totdeauna progresul în gustul estetic pentru tot ce este frumos si folositoriu. Întreaga națiune română debuie să simtă o mulțumire cătră Brașoveni pentru Expozițiunea aceasta și totdeauna debuie toți să o sprijinească fie cu sciința, fie cu lucrurile mânilor sale, fie și cu orice alt mijloc. Nu mă îndoiesc că Prea-cinstia ta împreună cu tot clerul și poporul nostru bisericesc v-ați bucurat și ați priceput marea

³¹ *Ibidem*, ianuarie.

³² *GT*, 1862, p 151.

³³ *TR*, martie și aprilie.

însemnătate și folosul acestei întreprinderi a Brașovenilor și ați simțit o vie îndatorire a o sprijini când aceea s-a publicat în jurnalele noastre. Fiindcă însă Comitetul expoziției, încă cu sfârșitul lui februar. a.c. m-au poftit pre mine ca să recomand atenției clerului și poporului nostru eparhial această măreață întreprindere, și eu despre recvișiunea aceasta n-am știut nimic până m-am întors acasă de la Viena³⁴, din care cauză nici n-am putut încuviința dreapta recvișiune a suslăudatului comitet al espusețiunii brasiovene, pentru aceea acum mă grăbesc a trage asupra acestui lucru mare și importante atențiunea tuturor preoților și christianilor noștri fără deosebire de rang, stare și ocupațiune și pentru mai desăvârșita orientare a acelora. Carii vor voi a conlucra cu produsele și manufacturile lor la acea expozițiune se adaugă aici specificarea obiectelor pentru expozițiune. Deci te provoc pre preacinstia ta ca se nu pregeți a împărți Preoțimei noastre acest circulariu, ca înțelegând toți de la mine importanța expozițiunii brașovene să conlucre prin puterea cuvântului și prin exemplu propriu, ca din poporul nostru să iee, cât se poate mai mulți, parte la acea expozițiune prin produsele și manufacturile ce ei, sau familiile lor, au produs prin propriile lor mani. Sibiu, 3 Maiu 1862”³⁵. (Fig. 11).

De altfel, liderii români, cum sunt devotații săi rășinăreni, în lipsa ierarhului, precedând circulara sa, porniseră deja numeroase lucrări pentru reușită, asociind oficialitățile civile, administrativ-locale, cum era firesc într-un sat pur românesc și care dispunea deja de o experiență, sau măcar o aspirație susținută în sensul „expozițiilor de bunuri”, alte activități ale unor (pre)reuniuni profilate pe o activitate sau alta etc... (ANEXA 4).

La momentul de vârf al manifestării astringente, preocuparea pentru *expoziție* se completează, la un anumit nivel chiar se contopește, cu *sărbătorile populare/adunările de popor* ale momentului. Andrei Șaguna, scrie un participant la acel moment, „presidia la a doua adunare generală a Asociațiunii transilvane în Brașov (Fig. 12) unde fu primit cu un entuziasm neobicinuit din partea brașovenilor, bârsenilor și a întregului popor de la Sibiu până la Brașov”³⁶.

„Sibiu 14 Iuliu. Între românii de aicea și de prin prejur se vede o mișcare și o activitate neobișnuită. Mai mulți se pregătesc de a pleca la Brașov pentru adunarea generală a asociațiunii române transilvane pentru literatură română și cultura poporului român. Zilele aceste trecută mai mulți străini pe aicea la locul destinațiunii. Eri încă plecară mai mulți membrii ai Comitetului Asociațiunii cu doe cară iuți, unii sânt prenumerați la poștă, alții au pornit cu ocațiuni private și proprie. Toți se bucură a lua parte la o adunare, ce are așa frumoasă problemă, cum e a Asociațiunii noastre în o cetate, unde locuște floarea româniei transilvane; toți așteaptă cu bucurie să privească feliurimea obiectelor produse de mâni românești într-o mulțime însemnată. Astă dimineață înainte de zori plecă cu cai de poștă și Ecseleția Sa D. Episcop Andrei Baron de Șaguna, Președintele asociațiunii însoțit de D. Protosinghel și membru al Comitetului Nicolae Popea, și ajutând Dumnezeu deseară va sosi în Brașov, unde Brașovenii, precum auzim, îi pregătesc cea mai cordială și mai strălucită primire. – D. Vice-președinte Timoteiu Țipariu încă trecu pe aicea în calea către Brașov. Se aștepta să treacă pe aicea și D. Vice-președinte al guvernului L.Vas. Popp,

³⁴ Una dintre cele mai eficiente, evident și obositoare, deplasări la Viena a fost cea din 1862, când s-a obținut promisiunea fermă că împăratul va susține reînființarea mitropoliei ortodoxe transilvane. De aici însă Andrei Șaguna rezolva numeroase chestiuni urgente, cum a fost cea ce privea eliberarea unor fonduri pentru cumpărarea proprietății *Leul Alb*. AMA, Doc. 205, 1862.

³⁵ AMA, Doc. 324, 1862, La acea vreme de căutări și schimbări în formarea limbii române literare apar diferențe în exprimare, ca și în transcrierea altor documente, după sursa folosită: manuscris, text din presă cu chirilice ori cu latine, într-o ortografie inconsecventă etc.

³⁶ Nicolae Popea, *op.cit.*, p. 51.

cu întristare însa, că pentru acum nu ne va onora cu prezența sa fiind împedecată cu cele oficioase”.

Se expun mii de piese, zeci de pagini de ziar menționează expozate și expozanți, se atribuie premii și se scoate în evidență potențialul real al românilor transilvăni. Liderii înșiși prind curaj, fac față cu succes propriilor analize și critici, unele constructive, altele incomode și dezamăgitoare; oricum, activitatea astristă înregistrează primul succes care va rămâne în istoria culturală a neamului. Fără nici o sfială se poate scrie în presa românească, ușor controlabilă de neprieteni: *Putem zice că o solemnitate națională mai măreață nu s-a mai văzut din partea românilor în tot Ardealul!*, evident, nici la Adunarea de constituire a *Asociațiunii*, unde entuziasmul era rezervat, copleșit parcă de datele tehnice ale acestei înfăptuiri. Astfel se putea merge mai departe, ceea ce se va și face, iar în fruntea acțiunilor celor mai semnificative vor rămâne cele conduse și realizate, încă aproape un deceniu, de Andrei Șaguna.

Despre o judecată dreaptă a stării valorilor culturale în general, despre cele ce impresionau prin grandoare și trăinicie, în special, înregistrăm o altă mărturisire a episcopului-intelectual Andrei Șaguna (1860) bazată pe spiritul său critic, pe realism și pragmatism, deopotrivă. Scuză sau explicație pentru cei în necunoștință de cauză, ori chiar pentru românii complexați de alte *realizări mărețe*, el invocă împrejurările în care românii NU și-au putut scrie *istoria în piatră*, șansa lor de a nu se pierde fiind retragerea în *cultura limbii, a datinilor, a ocupațiilor tradiționale* și într-o excepțională *civilizație a lemnului*: „*Eu însumi mărturisesc că ne pare tuturor foarte greu că nu putem arăta nici un monument vechi măreț în eparhia noastră, însă nu pentru aceea că doară străbunii nostri nu ar fi fost oameni harnici, ci pricina sărăciei noastre de astăzi este aceea că mâna cea vrăjmașă și pismașă ni-au răpit toate câte ne-au fost mai sante și mai prețuite. (...) pre preoții și pre poporenii nostri i-au silit a da zeciuală la preoții de alte religii (...)*” etc. etc.

A N E X E

ANEXA 1

I. Producție ancestrală - populația rurală

Primul grup - populația rurală săsească

2 purtători de steag din Apoldul de Sus,

reprezentanții fiecărei comunități parte componentă a acestui grup,

1 plug și pe el grapa, tras de 6 vite frumoase, mânate de 3 persoane, reprezentând imaginea agriculturii din Șura Mică,

6 bărbați, prezentând muncitorii, localizați câte 2 pe cele 2 flancuri ale plugului și 2 bărbați în spate, urmând plugul, de asemenea din Șura Mică,

8 bărbați mai în vârstă reprezentativi pentru toate ramurile lucrului la câmp, după cum urmează:

1 semănător purtând un sac de fructe din Slimnic și 1 cu sapă și hârleț din Șura Mare,

1 cu seceră și o legătură de fructe, și cu 1 purtând o sapă, precum și o legătură de porumb pestrît, din Slimnic,

1 cu îmblăciu (unealta cu care se bate grâul pentru a se separa bobul de coajă), mătură de șură, greblă din Slimnic, și 1 cu coasă și cute (piatră de ascuțit coasa), din Apoldul de Sus,

1 cu o furcă de fân și greblă din Apoldul de Sus, și 1 cu un butuc de viță de vie din Șura Mare,

2 purtători de steag,

1 vacă de lapte împodobită cu flori, mânată de 2 bărbați,

2 fete de la țară, ducând butoiașe împodobite cu flori, conținând lapte și unt, din Turnișor,

2 fete de la țară, fiecare cu câte un coșuleț cu ouă și găini tinere, din Bradu,

2 boi tineri împodobiți cu coroane, mânați de 2 bărbați, din Gușterița,

2 mânji împodobiți cu coroane, mânați de 2 bărbați din Nou,

O grupă de muzicanți, formată din sași de la țară, din Șura Mare,

18 perechi de tineri sași de la țară din Apoldul de Sus, Șura Mare, Hamba și Slimnic,

2 sași purtători de steag, din Hamba,

18 perechi de tineri sași de la țară din Șura Mică, Șeica Mare, Gârbova, Axente Sever, Târnava și Bratei,

2 sași purtători de steag din Slimnic și Șeica Mare,

18 perechi de tineri sași de la țară din Soars, Moșna, Richiș, Moardaș, Vurpăr și Nou,

2 sași purtători de steag din Apoldul de Sus și Târnava,

18 perechi de tineri sași de la țară din Roșia, Bradu, Avrig, Gușterița, Turnișor și Șura Mică,

1 butoi cu vin decorat cu flori dus într-o căruță trasă de 4 cai, condusă de un vizitiu sas; în spatele butoiului cu vin 2 bărbați amuzanți, ținând sticla și închinând și bând din paharul cu vin, în cinstea atotmăritului împărat, atunci când trec prin fața ferestrei acestuia, din Nou.

Al doilea grup – populația rurală maghiară

O grupă de țigani muzicanți, formată din 18 persoane, din Bratei

2 purtători de steag unguri, din Săcădate,

reprezentanții fiecărei comunități parte componentă a acestui grup,

6 perechi de tineri unguri de la țară din Săcădate,

2 purtători de steag unguri, din Copșa Mică, /10 perechi de tineri unguri de la țară din Copșa Mică,

2 purtători de steag unguri, din Ocna, /10 perechi de tineri unguri de la țară din Ocna,

1 căruță trasă de 4 cai, purtând un butoi de vin împodobit cu o coroană (de flori), din Gușterița; pe căruță, sunt un violonist și un trompetist din Șeica Mare, între ei fiind un ungur care închină în cinstea Majestății Sale.

(Pag.112)

Al treilea grup – populația de agricultori români

2 purtători de steag români, din Ocna,

reprezentanții fiecărei comunități parte componentă a acestui grup,

1 căruță împodobită cu coroane trasă de 6 copii, condusă de 3 feciori, din Sibiu, care duce 4 legături din știuleți de porumb, în mijloc având mai mulți arbuști din porumb verticali, din Sibiu,

2 violoniști și 1 clarinetist, din Slimnic,

dansatorii naționali români cunoscuți sub numele de Călușari,

2 purtători de steag români, din Șura Mare și Șeica Mare,

12 perechi de tineri români de la țară din Ocna, Șura Mare, Șeica Mare și Vurpăr,

2 purtători de steag români, din Gârbova și Axente Sever,

12 perechi de tineri români de la țară din Slimnic, Gârbova, Axente Sever, Nou și Bradu,

2 purtători de steag români, din Slimnic,

12 perechi de tineri români de la țară din Săcădate, Gușterița, Turnișor și Șeica Mică

mai multe perechi de călăreți români, ai grupului de căsătorie, care deschideau drumul,

1 căruță mare de marfă, împodobită, trăsă de 8 cai, plină de oameni de ambele sexe, printre care 1 violonist și 1 clarinetist – prezentând/introducând grupul de căsătorie, din Sibiu,

1 butoi de vin împodobit cu frunze, tras de 4 copii și ei împodobiți, iar pe el un fecior cu un sifon de vin (tub prin care se mută vinul din butoi în altceva), din Sibiu.

Al patrulea grup – populația țigănească

2 țigani purtând un steag roșu și un lăstar cu frunze, din Sibiu,

(Pag.113) 6 perechi de țigani cu unelte sau rezultate ale meșteșugurilor practicate de ei în calitate de:

1 țigan cu 1 țigla; o țigancă cu o formă de realizat țigle, din Sibiu,

1 țigan cu 1 troacă din lemn; 1 țigancă cu 1 legătură de mături din (rămurele) de mesteacăn, din Rășinari,

1 țigan cu o lopată pentru cărbuni și un clește pentru cărbuni; 1 țigancă cu un cazan de vraci, din Gușterița,

1 țigan cu 1 lopată/paletă de împrăștiat, din Rășinari; 1 țigancă cu 1 legătură de plante, din Gușterița,

1 țigan cu o troacă pentru clătit/spălat aurul, din Gârbova; 1 țigancă cu linguri și fusuri din lemn, din Slimnic,

1 țigan cu 1 vioară, din Slimnic; 1 țigancă cu coșuri, din Slimnic,

1 familie de țigani nomazi cu un cort pe un cal costeliv. Familia era formată din bunic, tatăl și mama casei și 9 copii mici, dintre care cei 2 mici duși în desagi pe cal și duși de mamă în trocuță, în spate, din Daia,

muzicanți țigani – violonist, clarinetist, țambalist,

2 purtători de prăjini cu ștergar și frunze, din Sibiu/10 perechi de tineri țigani gătiți (îmbrăcați cu tot fastul),

2 purtători de prăjini cu frunze și ștergar,/10 perechi de tineri țigani,/2 purtători de prăjini cu frunze și ștergar,/10 perechi de tineri țigani din Sibiu,/2 purtători de prăjini cu frunze și ștergar,

2 țigani comercianți de cai, călare, din Moardaș și Axente Sever,

1 țigan călare, cu 2 sticle de vinars în spatele șei, ținând în mână un pahar de vinars, bând din acesta din când în când, iar când trecea prin fața celei mai înalte clădiri ridicând paharul în semn de cinste, din Gușterița.

(Pag.114)

Al cincelea grup – populația de păstori români

2 purtători de steag români din Rășinari și Săliște

reprezentanții fiecărei comunități parte componentă a acestui grup,

5 berbeci mânate de 5 feciori păstori, din Rășinari și Săliște,

2 oi mânate de 2 feciori păstori, din Rășinari,

2 capre mânate de 2 feciori păstori, din Rășinari,

2 proprietari bogați de oi, călare, fiecare cu un cal de cărat în urma lui, din Rășinari,

1 căruță cu 2 cai, condusă de un ... (cel care face seu), împodobită cu flori, în care se aflau lână, seu și piele cu lână pe ea brută/crudă/netăbăcită, din Rășinari,

muzică de dans cântată de 3 violoniști, din Rășinari,

10 perechi de tineri păstori români din Rășinari,

2 purtători de steag români, din Rășinari,

10 perechi de tineri păstori români din subdistrictul Săliște (ca și mai jos)

2 purtători de steag români, din Rășinari,/10 perechi de tineri păstori români din ...,

4 violoniști din Săliște,/10 perechi de tineri păstori români .../ 2 purtători de steag români, din Săliște,

10 perechi de tineri păstori români,/2 purtători de steag români, din Săliște,

10 perechi de tineri păstori români din,/1 căruță împodobită cu coroane, ducând un butoi de vin, trasă de 2 copii și însoțită de un cimpoier și 2 suflători/fluierari (cu fluierici), din Sibiu.

(Pag.115)

Grupa a șasea – populația de trecere (de la sat la oraș) săsească

2 purtători de steag sași din Cislădie,

reprezentanții fiecărei comunități parte componentă a acestui grup,

12 bărbați călare din Cislădie,

10 fete de la țară, fiecare ducând un coșuleț cu fructe, fiecare purtând pe cap o coroniță împletită din frunzele plantei care rodește fructele respective, însoțite fiind de un fecior tânăr cu un steguleț, al cărui băț era împodobit/îmbrăcat cu frunzele fructelor duse de fete, mai exact:

1 fată cu cireșe roșii din Cislădioara,/1 fată cu cireșe negre din Cislădie,/1 fată cu mere din Cislădie,

1 fată cu pere din Cislădioara,/1 fată cu prune din Cislădie,/1 fată cu zarzăre din Cislădie,

1 fată cu nuci din Cislădioara,/1 fată cu piersici din Cislădie,/1 fată cu struguri albi din Cislădie,

1 fată cu struguri negri din Cislădioara.

Muzică de dans

2 purtători de steag sași din Biertan,

15 perechi de tineri sași de la țară din Biertan și Agnita,/2 purtători de steag sași din Cislădioara și Agnita,

15 perechi de tineri sași de la țară din Agnita și Cislădioara,/2 purtători de steag sași din Cincu,

15 perechi de tineri sași de la țară din Cincu și Agnita,/2 purtători de steag sași din Țara Bârsei, mai multe perechi de tineri sași din Țara Bârsei,/2 purtători de steag sași din Cislădie,

15 perechi de tineri sași de la țară din Cislădie,/6 cislădeni purtând simbolurile manufacturilor:

1 cu arc de bătut lână, folosit de pălărieri,/1 cu suveică,/1 cu o bucată de ștergar gri,/1 cu o bucată de ștergar alb.

(Pag.122)

Dansurile celorlaltor grupuri își urmaseră între timp cursul; germanul vâlțuia, ungurul bătea din picior după felul lui caracteristic, călușarii făceau salturile lor nemaipomenite și poporul adunat de jur împrejur se bucurau de a-și vedea împăratul; mulți cățărați îndrăzneți au luat cu asalt copacii înalți de jur împrejur, pentru a putea savura spectacolul mai de aproape.

Majestatea Sa Împăratul au mers de la grup la grup, au vorbit cu mai mulți din popor și au părut foarte interesați de obiceiurile și cutumele diferitelor naționalități.

Un cuplu de miri români, care a fost căsătorit în această zi festivă, a primit 20 de ducați cadou. – Când la finalul sărbătorii, o fată săsoaică de la țară, care venise de departe, s-a plâns că nu l-a putut vedea pe împărat, a fost auzită din întâmplare de Înălțimea Sa Viceducele Albrecht și i-a împlinit personal fetei dorința.

De menținerea ordinii în pădure s-au ocupat comisarii populari, cărora le-au mai fost repartizați încă 50 de jandarmi pentru susținere, și în ciuda poporului adunat în număr extrem de numeros, nici o nenorocire, accident sau neordine nu a deranjat bucuria generată de minunatul eveniment.

Când s-a întunecat, a fost aprins în pădurea Dumbrava, un foc în formă de cerc din coroane de smoală/gudron, de jur împrejurul tuturor grupurilor participante, iar pe îndepărtatul Götzenberg (o prelungire a Munților Cîbinului) se vedeau cum se înalță cutezătoare spre cer 5 focuri mari de prietenie, aprinse de către cîsnădeni. – De altfel și drumul dinspre locul petrecerii spre oraș era iluminat cu tigăi cu smoală/torțe.

Între timp centrul/promenada nu foarte lungă, dar foarte frumoasă a Sibiului, pe care Majestatea Sa Împăratul au mers la întoarcere, a fost iluminată cu 11,000 de lămpi/lămpașe, care au oferit o priveliște extraordinară. Și aici s-au adunat mulți oameni, care aplaudau și strigau fericiți când trecea Împăratul.

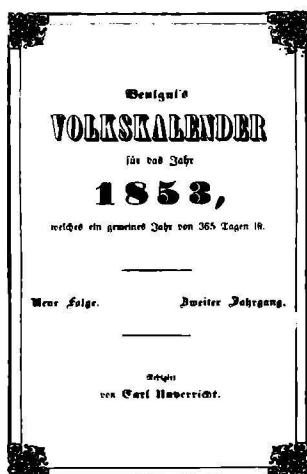
(Pag.123) La capătul centrului lumea a fost surprinsă cu un minunat foc de artificii. Nici aici nu au mai încetat urările și aplauzele adresate de popor Majestății Sale.

Prin orașul care lumina strălucitor s-au îndreptat forurile înalte spre cartierul lor general.

Seara, la ora 7, a aceleiași zile a venit prințul Valahiei pentru a-l întâmpina cu smerenie pe trimisul Înălțimii Sale, a Sultanului.

Luni, pe 26 iulie, la ora 8 dimineața a avut loc între Sibiu și Cîsnădie o mare manevră de revizie. Divizia Filipovici, formată din 2 brigade/brigăzi, a așteptat foarte concentrată sosirea Majestății Sale. La ora 8 au apărut cei așteptați, călare însoțiți de o suită deosebit de fastuoasă – în care a fost observată prezența unor militari de grad înalt din Valahia -, în timp ce se cânta imnul, urmând ca împăratul să fie cel care va ordona desfășurarea manevrelor. După finalizarea demonstrației, anumiți ofițeri din cadrul executanților au fost poftiți de împărat să iasă în fața plutonului pentru a fi felicitați de către el, pentru frumoasa ținută și pentru modul de execuție al manevrelor efectuate, iar unul dintre căpitani a fost ridicat la rangul de maior.

După terminarea defilării trupelor, Majestatea Sa s-a întors în Sibiu la ora 10 fără un sfert dimineața și a fost întâmpinat în centru, unde se afla cartierul general, de o mulțime bucuroasă de oameni, unii chiar veniți de la țară.

110
Promenadengasse über den großen Platz, vor den Grafen bei
Herrschenden Anwesenheiten verläuft, von wo aus Er. I. I.
auch. Majestät hierher zu besichtigen geüben, in den jungen
Wald, von Schauspiel des Weltfestes.

K. Urproduktion – Handvolk.

Erste Gruppe – Zehnfache Handvolk.

1. Fährliche Fuhrwerke aus der Stadt,
die Anwesenheiten sämtlicher in dieser Gruppe beizugehörigen
Elementen.
2. Flug und darauf die Lage von 2 schönen Kindern gezogen
und 2 Kindern gefahren, als Einbildung der Handvolksgesellschaft,
aus Kleinigkeiten.
3. Männer, die Arbeiter vorführen, zu beiden Seiten des Fluges
zu 2 und hinter herzuführen auch 2, aus Kleinigkeiten.
4. Ältere Bauern mit den Einwohnern der einzelnen Dörfer
über der Handvolk, als:
5. Ein Mann mit einem Hufeisen aus Eisleben und 1 mit
Haut und Knochen, aus Großgörschen.
6. 1 mit Scher und Hufeisen, und 1 mit einer Haut und
einem Hufeisen fertigen Hufeisen, aus Eisleben.
7. 1 mit Dreifach, Schenkelstein, Hufeisen, aus Eisleben,
und 1 mit Zerk und Hufeisen, aus Großgörschen.
8. 1 mit Hufeisen und Hufeisen aus Großgörschen, und 1 mit einem
Hufeisen, aus Großgörschen.
9. Fuhrwerke,
10. 1 mit Blumen geschmückte Hufeisen von Männern geführt,
11. Handvolk, mit Blumen geschmückte Hufeisen und Hufeisen,
Hufeisen tragen, aus Hufeisen.
12. Handvolk, 1 mit einem Hufeisen Hufeisen und jungen
Hufeisen, aus Hufeisen.
13. junge Hufeisen Hufeisen von 2 Männern geführt, aus Hufeisen
Hufeisen.
14. Hufeisen Hufeisen von 2 Männern, aus Hufeisen.

Traducere din limba germană – cu caractere gotice – de Mihaela Andre Arsenie.

După Benigni's Volkskalender, für das Jahr 1853, p-101-115, 122-123.

În fața împăratului, în 25 iulie 1853, sași, maghiari, români și țigani din jurul Sibiului.

ANEXA 2

„Porcești 18 Ianuarie. Din satul acesta al nostru așezat sub munte, unde lăcuiorii cu mare osteneală își agonisesc trebuințioasele pentru ținerea vieții, poate-se oare înștiința ceva care să intereseze pe publicul cititoriu? Aceasta e întrebarea ce și-o va face oricine, care, luând foaia aceasta în mână, va da peste corespundința dela Porcești. Dar eu îl rog să nu se grăbească a face judecata și a da vreun răspuns nepotrivit și greșit; căci după pilda Evangheliei, și din Nazaret poate fi ceva bine!

Este cunoscut, că unii din lăcuiorii satului nostru se appucară mai de mult de o ramură de industrie de a argăsi pei și a produce cordovane și meșină. Începuturile cele norocite au îmbărbătat pe acești oameni înțelegători, de a aduce meseria lor la o deservărire dorită, și de a forma un fel de corporațiune. Se înțelege că foloasele și câștigurile ce le dobândia din vânzarea produselor industriei lor, pe la târguri și pe la orașe, le-au îmbunătățit starea și viața, și i-au făcut să trăiască și mai bine și mai liniștit.

Știu toți ca la esposițiunea cea mare din London, ce s-a făcut aproape de doi ani, unde a fost reprezentată industria lumii, se provocară toți, carii se ocupă cu arte, manufacture și fabrici, ca să trimită probe de industria lor. Cine ar fi putut crede, că și industria corporațiunii noastre de pelari din Porcești va avea onoarea de a fi reprezentată allătura cu industria din toată lumea? Oamenii noștri nu visa nimica de minunea palatului de cristal din London, când deodată se vezură și ei provocați de Comitetul centrale din Viena, ca să trimită probe de industria lor. Nu știm deacă și alți industrioși și meserieri Români din monarhia austriacă au mai trimis acolo produse de ale ocupațiunii lor: dar peile lucrute de corporațiunea din Porcești au fost norocite ca să figureze lângă industria cea deservărită a Angliei, Franței, Austriei, a toată Europa, a Americii, Asiei și Africii, și cu un cuvânt a lumii întregi. Așa e; cordovanul și meșina corporațiunii noastre au avut onoarea de a se privi de Regina Victoria, de o mulțime de Principi, de o mulțime de persoane înalte, și de cei mai mari maisteri din lume, carii se aflară acolo. Să nu se înșele cineva a crede, că aceste pei au fost acolo numai ca să fie, și să îmulțască felurimea și legionul produselor, ce era înșirate în palatul de cristal. Nu; Comitetul centrale din London care a fost alles și denumit a judeca bunețea, cualitatea fiecăria produs și înlesnirea cu care se lucră, a găsit vrednice de laudă și cordobanul și meșina pelarilor din Porcești. Gazetele au publicat aceasta; ear noi mai avem și alt argument pentru adevurul lucrului acestuia.

În zilele acestea, frunțașii corporațiunii noastre fură chiămați la ce. r. Comissariat al Sibiului, și de acolo li s-a dat în mână raportul Comitetului centrale din London, spre documentul vecinic, că industria lor a fost repressentată la esposițiunea cea mare a lumii, și că a meritat lauda ce i s-a cuvenit.

Acest raport este o carte mare, lucsuoasă, de mărimea unei biblii; copprinde aproape o miă de fețe tipărite în limba anglică, pe hârtia cea mai frumoasă și mai trainică, și specificiază toate ammeruntele esposițiunii, și toate lucrările Comitetului în privința judecării produselor înfățișiate acolo. Cartea este legată foarte elegante și frumos în roșiu, cu foile aurite și poartă titlul acesta. Reports of the Juries. Această carte se va păstra în arhivul corporațiunii noastre, ca o suvenire scumpă de ceea ce au meritat pelarii noștri înaintea lumii; va servi de încurajare atât celor de față cât și celor viitori de a cultiva și a desăvârși industria aceasta tot mai mult, și va fi un bold și pentru alte industrie bune și frumoase, care chiamă dispozițiunile și talentele poporului român!”. (Text preluat după Liliana Oprescu, *Conservare-prelucrare-cercetare. Studiu de caz: Telegraful Român, 1 ianuarie - 31 martie 1853*. Lucrare de licență la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, 2006). Orig. în Biblioteca Mitropoliei Ardealului.

ANEXA 3 După „Kolozsváry Közlöny”, texte reluate în Telegraful Român. [1857, V, Nr. 3, p. 10, Nr. 27 sqq.]. „Sibiui 8 ianuarie (...) după cum arată daniile ce se publică prin foile susnumitului jurnal toți fiii cei binesimiți ai patriei noastre se întrec într-o aducerea jertfei pe altruismul museului. Și așa vedem că într-un timp așa scurt s-au adunat o sumă de mai multe zeci de mii. Noi împărtășim în coloanele acestui Jurnal numele acelora din partea căror au urmat daniile cele mai însemnate”.

3 Aprilie. Înștiințare privitoare la lucrurile soțietății museului ardelean. Cetitorii binevoitori își vor aduce aminte că înainte de patru luni, în Nr. 15-lea al Jurnalului „Kolozsvári Közlöny” din 16 noembrie a.t. am făcut o înștiințare despre starea lucrurilor soțietății pentru museul ardelean

-încredințat acum daodată conducerii mele-, care venise la punctul acela de a fi publicate, impunându-se mie și consuplicanților mei prin acea îndatorire nouă. Noi primiserăm adecă pe temeiul unui esmis ministerial de la Serenitatea Sa Principele Gubernator al țării acestia de coroană înputernicirea: de a face pașii cuviincioși pentru societatea de muzeu, ce are să se constituiască și a câștiga pentru aceasta cât mai în grabă un număr de ajuns de întemeietori și alți indivizi carii vor lua parte la ea.

Dară o consfătuire a unei adunări foarte numeroase am cugetat a ajunge la așa ceva mai lesne prin descriere cuvenită a împrejurărilor lucrului, prin o publicare a punctelor din statute și aceasta atât prin gazete publicate cât și prin țirculare private din partea unor înputerniciți provocând pre ori și cine a lua parte. Aceasta s-au și pus în lucrare. Numărul provocațiilor e foarte mare (...) jertfirea pentru binele comun a unor compatrioți și mai cu seamă a generoaselor mueri- că în interesul institutului ce are a se întemeia s-au îmbiat mai mulți decât aș fi putut eu provoca (...) în bani gata sau în obligații" dar mai ales „adunarea de alte obiecte, cărți, minerale, monete ș.a. se vor trimite îndată (...). S-a adresat și acelor patrioți încă în viață, a căror promisiu în privința muzeului ardelean s-au fost primit în art 13 al foaiei imperiale din anul 1841-3 și s-au fost declarat încă atunci în proprietate a țării, cu acea întrebare dacă voesc dâșii ca obiectele promise atuncea muzeului ce are să se înființeze acum, carele numai puțin va sluji spre podoaba țării (...)!

[1859, VII, Nr. 38]. „**Clujju.** (...) aflăm în privința reuniuneai muzeului transilvan următoarele: O dorință fierbinte în privința propășirei nostre științifice, ce interesează pe fiește care patriot s-au împlinit: statutele reuniunii muzeului transilvan sânt aprobate. Peptul nostru se umple de acea bicurie din năuntru, pe care o trăzește împlinirea dorințelor noastre cele nutrite cu căldură de un timp îndepărtat. Sperăm că la știrea aceasta toți patrioții pe carii îi interesează cauza muzeului se vor împărtăși din simțimintele noastre. /Sperăm că d. membri se vor însinua cu toată încrederea la acea adunare generală (...) hotărârile vor da caracterul acestei reuniuni constitutive și îi vor prescrie direcțiunea lucrării sale. (...) toate lucrurile se strâng în stada fânului dinăuntru, la un domn Vitalioș Baniai, în casa contelui Redai, care va da și chitanțe (...). Cluj, din ședința comisiunei provisorie însărcinată cu cauzele reuniunii muzeului transilvan. Septmvr. 14 n. 1859. Con. Emerik Miko, președinte, Ludovik Finali Henrik, notariu”

ANEXA 4 [Gaz. Trans, 1862, p. 162]. „**Resinariu, 30 Maiu** [1862]. Reprezentanția comunei noastre, în ședința de ieri întrunită cu antistia, s-a consultat despre modul în care poate și este datoare a concurge această comună română însemnată la espusețiunea națională din Iuliu venitoriu. După învederata însemnatate a acelei espusețiuni din partea celor mai pricepuți, se decide unanim ca chiar deregătoria comunală să stăruiască până în fine ca idea Asociațiunei, mai deaproape a esposițiunei din Brașov, să se lămurească și să se lățească cât mai mult în poporul Reșinarilor și ca comuna să fie la aceleași reprezentanță după cerință. Spre acest scop se alege o comisiune de trei membri din comunitate carii vor avea a conduce treaba aceasta. Dâșii se vor consulta despre tot ce are de a trimite acolo comuna noastră, vor otără că cine se se pregătească, vor chema înainte unul câte unul; <i>i</i> vor capacita despre folosul general și chiar al lor propriu prin împărtășirea la acea esposițiune; în fine, vor aduna obiectele de transmis și vor îngriji de espederea lor la timp și după cuviință. S-a decis mai departe ca tot ce se va trimite să rămână pe seama Asociațiunii noastre, prin urmare de la oameni lipsiți, cărora le vine mai greu a-și dăruia produsele lor, comuna va cumpăra cu bani obiectele de trimis; tot comuna are să poarte spesele espedării și ale tuturor măsurilor ce le va lua în astă privire comisiunea statorită, care rămâne în activittae până la deplina deslegare a problemei ei. Însă preparările la acea espusețiune în comuna noastră nu începură doară numai de eri. Încă la esamenul de iarnă al tinerimei din școalele comunale se făcură atente fetițele din renumita școală de lucru de mână la esposițiunea viitoare și se îndatorează în audiul părinților lor a-și pune în semestrul curgătoriu toată silința de a produce pe esamenul de vară lucruri alese pe care să le dăruiască Asociațiunei. În deosebi, se îndatora în asta privință respectiva D. învăătoreasă și pe cum auzim fetițele noastre lucră acum cu bărbăție. Așa comuna Rășinari <i>și</i> va împlini într-un mod de laudă datorita ei. Dorim însă ca în tot locul, pe unde numai poate, să intervină, ca aici, însuși dregătoriele civile, cu vaza și influența lor și se va vedea că ele pot a esopera mai mult ca toți alții nu numai în aceasta, ci în toate locurile ținitoare la prosperarea și fericirea noastră națională. Și ele au mare datorie a face aceasta. V.B.”

ANDREI ȘAGUNA, THE FOLK FEASTS AND THE BEGINNING OF THE ROMANIAN ETHNOMUSEOGRAPHY (1852-1862)

Andrei Șaguna was a Romanian famous scholar, an extremely responsive and open-minded personality, who lived and activated within a multi-ethnic and multi-cultural space in Central Europe. His rich experience was remarkable and he had a keen eye for everything had happened in Transylvania and he was always responsive and responsible. Last year was celebrated the anniversary of 200 years since Andrei Saguna was born. UNESCO also marked this event.

He was a live presence not only in the ecclesiastical life (he had a high rank in the Romanian Orthodox Church in Transylvania) but also he was a catalyst for his parishioners. He took part and many times he was involved into organizing the folk feasts. More than this he stimulated other personalities to take part to these cultural events. The paper is presenting these kind of cultural events, which appeared and developed only in the 20th century society, the so called *century of history and museum*, including exhibitions, museums, scientific societies, etc.

The paper presents the *Folk feasts* (specific traditional occupations and folk dances and a *traditional Romanian wedding from Marginimea Sibiului*) that were occasioned by the visit in Transylvania, in Sibiu (25th of July 1852) of Franz Joseph the Emperor. The young Bishop Andrei Saguna was "the heart and soul" of these feasts.

At the time when the Transylvanian museum activities were in full development, Andrei Saguna was the representative of the Romanian society besides other scholars and renowned personalities. In 1862 when in Brasov City was open the first *Romanian national exhibition*, president of the *Association* that organized this exhibition was Andrei Saguna. He sent a circular letter in all the villages to muster the Romanians to come and join this educative and cultural activity and with a national character too.

Fig. 1, 2

*Intrarea împăratului în Sibiu și Serbare populară lângă
Stejarul împăratului din Dumbrava Sibiului.
Imagini din Benigni's Volkskalender, für das Jahr 1853, Zweiter Jahrgang*

Fig. 3

Această ambianță generală a fost probabil un imbold – sau o confirmare a actualității traseului preocupărilor momentului- în cercetarea pe care și-au propus-o artiștii Th. Glatz și K. Koller în acel început de deceniu, ei reușind realizarea unui documentar fotografic excepțional în acest sens, prin colecția de „Porturi populare” realizate pentru ...cinci nații, celor patru sus menționate adăugându-li-se și secuii. (v. Ana Grama, *La photographie ethnologique transylvaine (1850-1918): de la curiosite a l'initiative lucrative; de la recherche anthropologique a la propagande patriotique*, în *Martor* [Muzeul Țăranului Român, București], II, 1997. *Inter-viwe, Entre-vues, Între-vederi*, p. 50-57.)

Orig. în col. Av. Ioan Răchițan - Sibiu

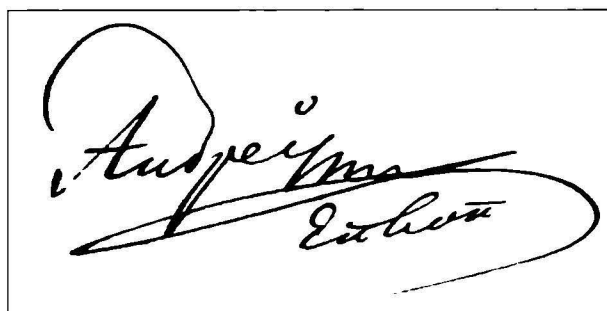
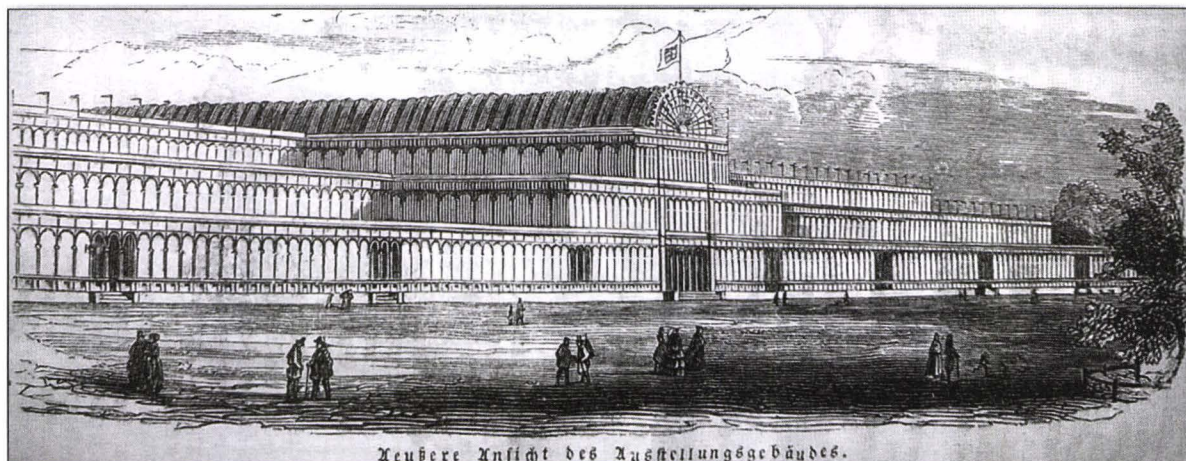
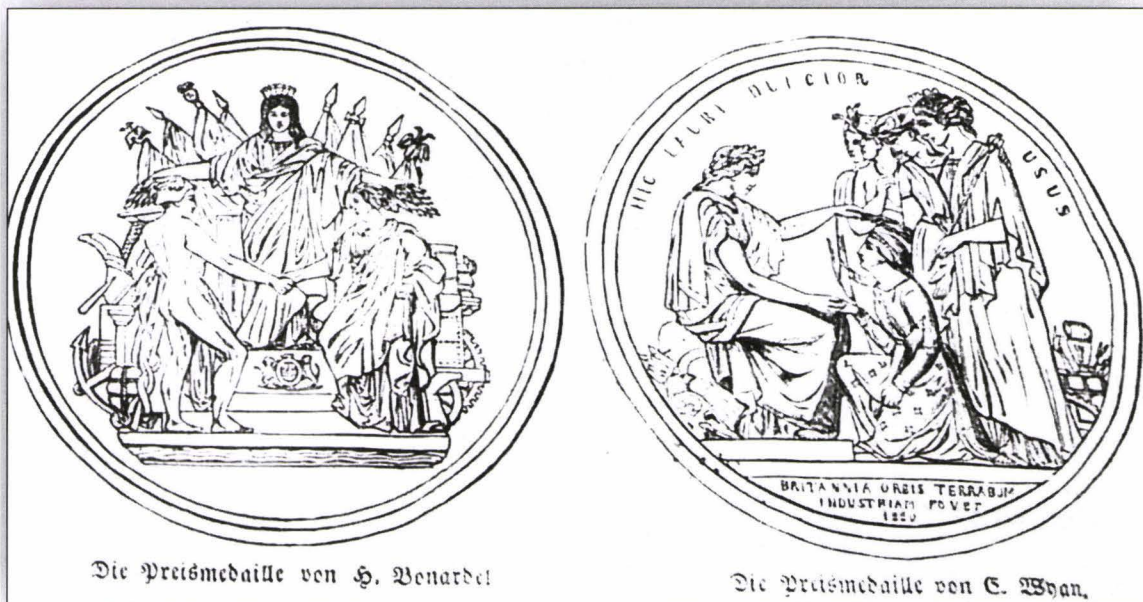

Fig. 4

Äußere Ansicht des Ausstellungsgebäudes.

Die Preismedaille von H. Benardel

Die Preismedaille von C. Whan.

Fig. 5

După *Illustrierter Geschichts-Kalender für das Schaltjahr 1852*, p. 57, 65.
Col. Biblioteca județeană ASTRA Sibiu.

Imagini din Turnu Roșu (Porcești),
județul Sibiu

Wirkungskreis

der Conservatoren für die Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale.

Einsetzung des Amtes.

§. 1.

Damit für die Erhaltung der Baudenkmale im österreichischen Kaiserthum in umfassender Weise Fürsorge getroffen werde, haben Se. k. k. Majestät mit der Allerhöchsten Entschliessung vom 21. December 1850 die Errichtung einer der Leitung des Ministeriums für Handel, Gewerbe und öffentliche Bauten unterstehenden Central-Commission in Wien, so wie die Bestellung der Conservatoren in den Kronländern anzuordnen geruht.

Der Wirkungskreis der Conservatoren wird durch gegenwärtige Instruction festgesetzt, welche von der Central-Commission entworfen und von dem gedachten hohen Ministerium unterm 24. Juni 1853 Z. 1266-1281, genehmigt wurde.

Beschaffenheit, Umfang und Unterordnung.

§. 2.

Die Conservatoren werden über Auftrag der Central-Commission zur Erhaltung der Baudenkmale von dem Ministerium für Handel, Gewerbe und öffentliche Bauten ernannt, und verwalten ihr Amt als sta. Beamte unentgeltlich.

Sie sind der Central-Commission unmittelbar untergeordnet, und wieh ihrer zur Ausübung ihrer Befugnisse ein bestimmtes abgegrenztes District angewiesen.

Pflichten im allgemeinen.

§. 3.

Die Conservatoren sollen die Organe, durch deren Vermittlung die Central-Commission ihre Wirkksamkeit über den Umfang des gesamten Kaiserthums erstreckt. Alle diejenigen Attribute, welche der Central-Commission zum Zwecke der Erforschung und Erhaltung der

Obliegenheiten.

§. 4.

Durch die Uebernahme dieses Ehrenamtes legt der Conservator sich die Verpflichtung auf, eine möglichst genaue Kenntniss aller in seinem Bezirke vorfindigen Baudenkmale und ihrer Beschaffenheit zu erwerben.

Er wird sich ferner in die Kenntniss alles desjenigen Materials zu setzen haben, welches über die vorhandenen Baudenkmale eine geschichtliche Erklärung zu bieten im Stande ist.

Er wird sich nicht blos mit der Kenntnissnahme der Existenz jener historischen Baudenkmale begnügen, sondern nimmt auch die weitere Obliegenheit auf sich, sie nach seinen Kräften vor der Zerstörung zu schützen oder den Schutz für sie hervorzurufen. Er wird überhaupt seine Wirksamkeit und sein Bestreben dahin zu richten haben, dass die Liebe für die Erhaltung jener Schätze der Vorsehung durch Belehrung, und insbesondere durch Verbreitung der Kenntniss ihres historischen oder ihres Kunstwerthes, nicht in weiteren Kreisen seines Bezirkes angeregt und noch erhalten werde.

§. 5.

Der Conservator übernimmt die Verpflichtung, ein Verzeichniss aller in seinem Bezirke befindlichen Baudenkmale, welche ein kunstgeschichtliches oder anderes wissenschaftliches Interesse an sich tragen, anzulegen und fortzuführen.

Diese Verzeichnisse müssen der Vollständigkeit wegen nach dem festgestellten, im Anhange angefügten Formulare verfasst und ausgefüllt werden. Wo dies anfänglich nicht möglich ist, hat der Conservator nach Maßgabe seiner Forschungen für die Ausfüllung aller Theile des Formulars die feste Sorge zu tragen.

Auch wenn bei einem dem äusseren Erscheinen nach minder ansehnlichen Bauteile, Denkmalen u. dgl. sch. Volkstagen anstehen, Inschriften, plastische oder andere Ausstattungen damit in Verbindung

Fig.6

Nr. 546-1865.

In numele Maiestatei Sale, ces.
si apostolice reg. Marelui Principe alu Transilvan.
Comitate Jucului, proa gratitudinii noastre Domnitoriei.

Venerabilului ordinariului mahogros.
gr. orient. - in

Subscriu.

Muzeele c. r. aust. de arte si in. Peste
si in unii statuleloru pro. a inaltu
gratificati obligati a inuigi de acca;
ca la gradueru obiecteloru in in.
fotografice si in vasa
rea de gipsu, atea inuigi de acca
muzee, se fa lica respectu si in
lipsa de modelu inuigi scolare
reale, de arte si de inuigi.
Din acestu punctu de vedere
puneandu si inuigi inuigi inuigi
punctu la alegerea obiecteloru
multiplicate paravacu inuigi
fotografice, ar reflectati inuigi
inuigi inuigi inuigi inuigi

Landesrath am 15. Mai, 1857.

ganz anerkennend
Andreas J. Schayna
Direktor der k. k. Hofbibliothek

АНДРЕИУ БАРОН ДЕ ШАГУНА

дін Міла лді ДѢМНЕЗЕУ Архієпископѣ ші Митрополітѣ алѣ
Ромѣнілорѣ греко-рескрітені дін Ардеалѣ ші Унгарія, Кон-
сіліаріѣ інтімѣ де Статѣ, Какалєрѣ алѣ Ордінеалді чєсаро-
авєстріакѣ алѣ Короанєі де ферѣ Класса I, Комендаторѣ алѣ
Ордінеалді чєсаро-авєстріакѣ Леополдінѣ, Мємбрѣ алѣ Ге-
наталді Імперіалѣ пе кіацѣ, Прєшєдінтє ші мємбрѣ фѣнда-
торіѣ алѣ Асоціацієнєі Трансілванє пєнтрѣ Літературѣ ро-
мѣнѣ, ші Кєлатѣра попорѣалді ромѣнѣ, Мємбрѣ фѣндаторіѣ
алѣ мѣсєлалді трансілванѣ де царѣ, мємбрѣ Ордінаріѣ алѣ
Соцієтѣціі пєнтрѣ Кєноуініца Цѣріі Ардеалѣалді, ші алѣ
чєлєі де Агрікултурѣ лн Боківіна, Дарѣ коло тѣтѣрорѣ
Ромѣнілорѣ греко-рескрітені де тагма реоцєаскѣ ші лѣ-
мєаскѣ дін Ардеалѣ ші Унгарія, ші пачє дєла ДѢМНЕЗЕУ
Татѣалѣ нострѣ, карєлє єстє лн Чєрідрі!!!

Nr. A<rho>E<piscopesc> M<itropolitan> 3.

ANDREIU Baron de ȘAGUNA din Mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit al Românilor greco-resăriteni din Ardeal și Ungaria, Consiliariu intim de Stat, Cavaler al Ordinului cesaro-austriac al Coroanei de fer Clasa I, comendator al Ordinului cesaro-austriac Leopoldin, Membru al Senarului Imperial pe viață, Președinte și membru fondatoriu al Asoțiațiunei Transilvane pentru Literatura română și Cultura poporului român, Membru fondatoriu al museului transilvan de țară, membru ordinariu al Soțietății pentru Cunoștința Țării Ardealului (...)"

Fig. 7

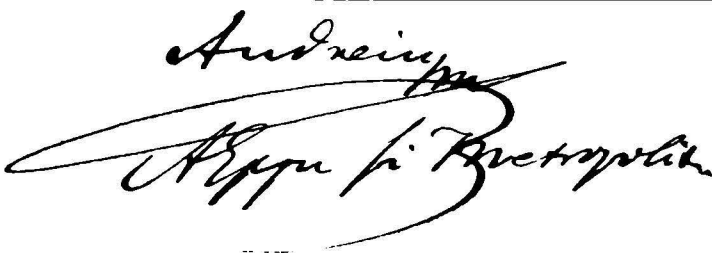

Fig.8

Din colecțiile
Bibliotecii Mitropoliei Ardealului Sibiu

Preadistinse și Preasfințite Domnule Episcop!

Cadoul deosebit de prețios/ de un preț cum rar se arată, cu care Preadistinsa Dvs Persoană a binevoit să fie complezent față de societatea noastră, fiind primit de comitetul de conducere cu bucurie și recunoștință demnă de donator și de donație, comitetul de conducere ne-au desemnat, supunându-se nu atât regulilor buneii cuvînțe, cât unui sentiment profund și sincer de recunoștință, să răstălmăcim Preadistinsei Dvs Persoane mulțumirile societății și a institutului științific național fondat de acesta.

Primiți deci, Preadistinse, amabilele/ cordiale mulțumiri ale societății muzeului ardelean pentru frumoasa și prețioasa donație, și fiți convins că considerăm ca o șansă deosebită să fim răstălmăcitorii acestor mulțumiri.

Din ședința comitetului de conducere al societății muzeului ardelean
În Cluj, la 7 August 1861 Graf/ Conte Mikó Imre/președinte/S/Király Henrik/secretar
Preadistinsului Domn Episcop grec ne unit
Baron Andrei Șaguna

Traducere din limba maghiară
de Martha Guttmann

Nagymellességu és Főtisztelendő Úrunk Ur!

Az eitha nagybecsű ajándék, a melyhez Nagymellességod egyfelől nekünk kedveskedni méltóztatott, az igazgatói választmány által az adományozó és az adományhoz méltó örömmel és hálával fogadtatván, nem annyira az ideig valóban mint benső szívvel hálavárat, szívünknek engedelmességgel az igazgatói választmány, a mikor minket megbízott, hogy köszönetet az egyet és az általa alapított hazai tudományos intézet nevében Nagymellességodnak töltsünk fel.

Ugyanolyan tehát Nagymellességod az evelői múzeum egyet stíves köszönetet szep és becses adományozást, és legyen meggyőződés, hogy kedves szívecsendekhez tartjuk, a köszönet felvívásainak lehetne.

Az evelői múzeum egyet igazgatói választmánya ültől
Köszönet augusztus 7-én 1861.

Imre
Arde.

Henrik
Arde.

*Jörg, nem egyetűlt Úrunk, Bárá Szaguna Andrá's Ur
D. Nagymellességodnak.*

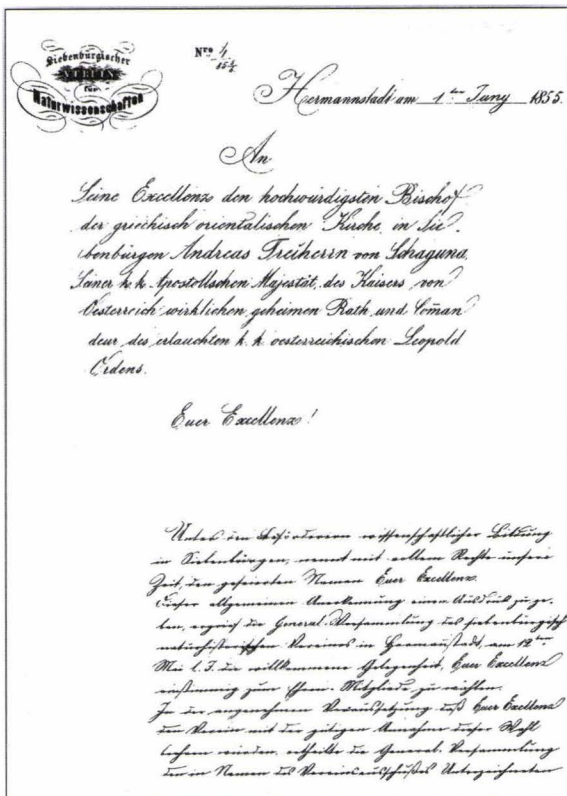

Fig. 9

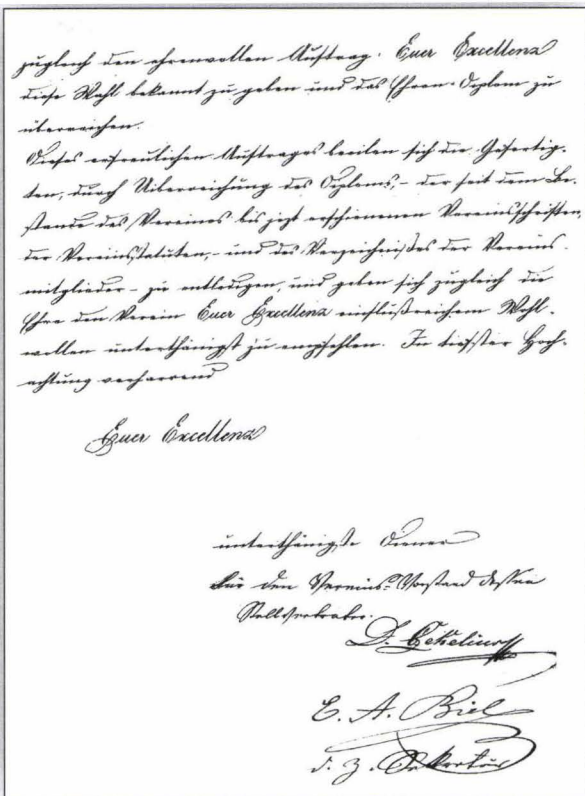
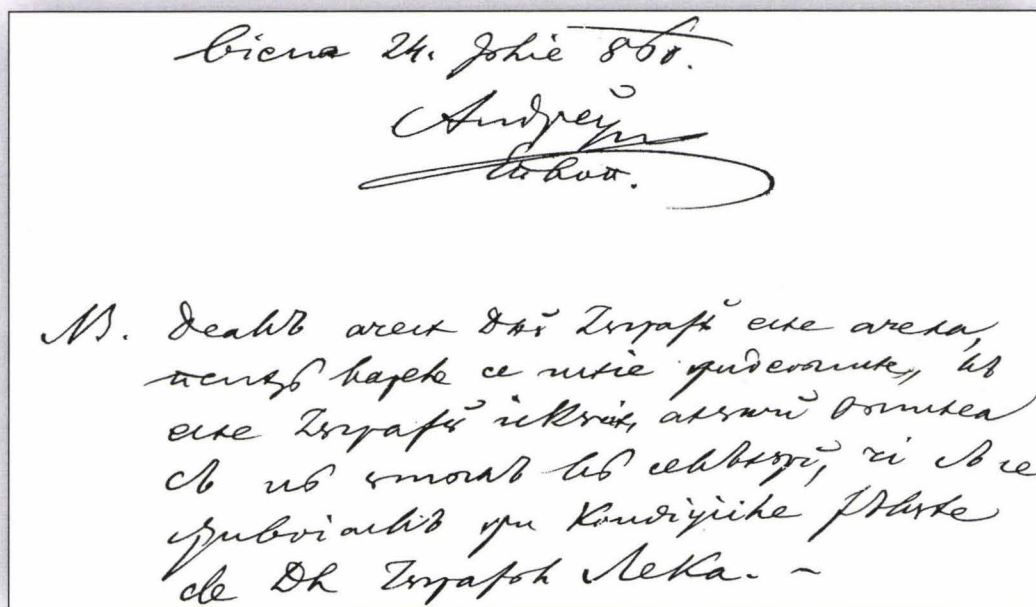

Fig. 10

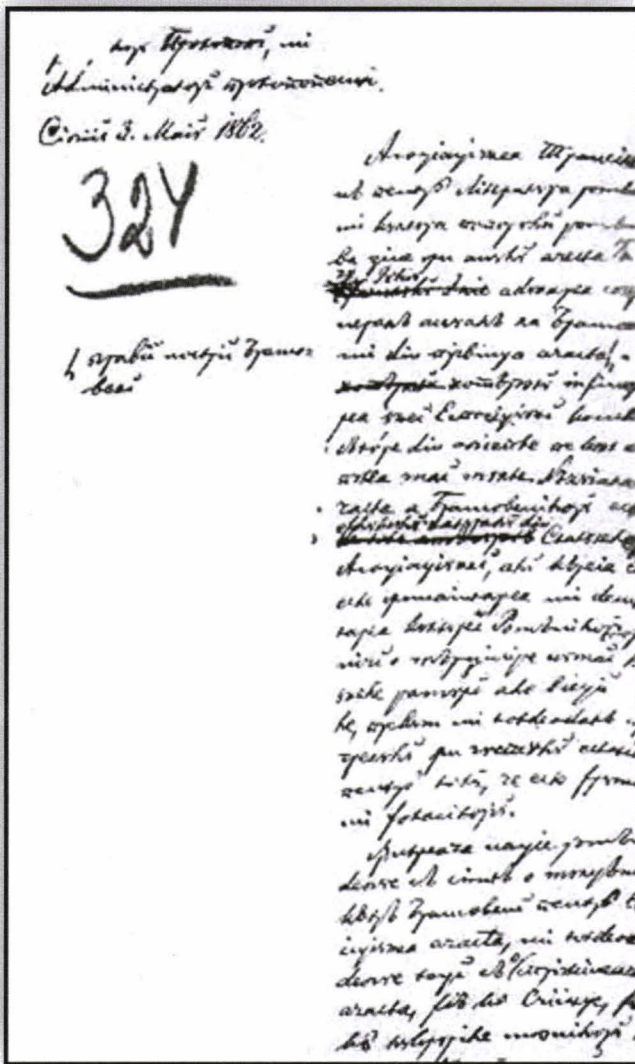
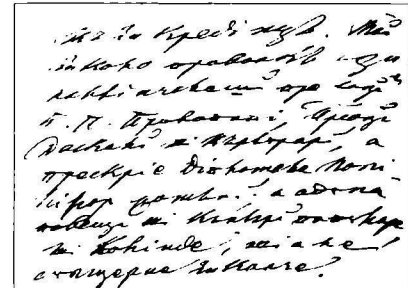

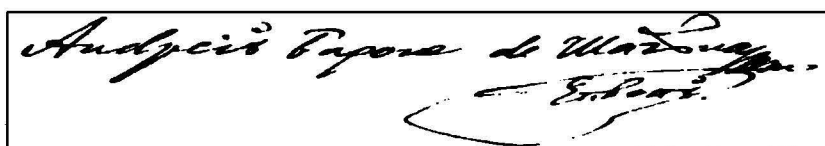
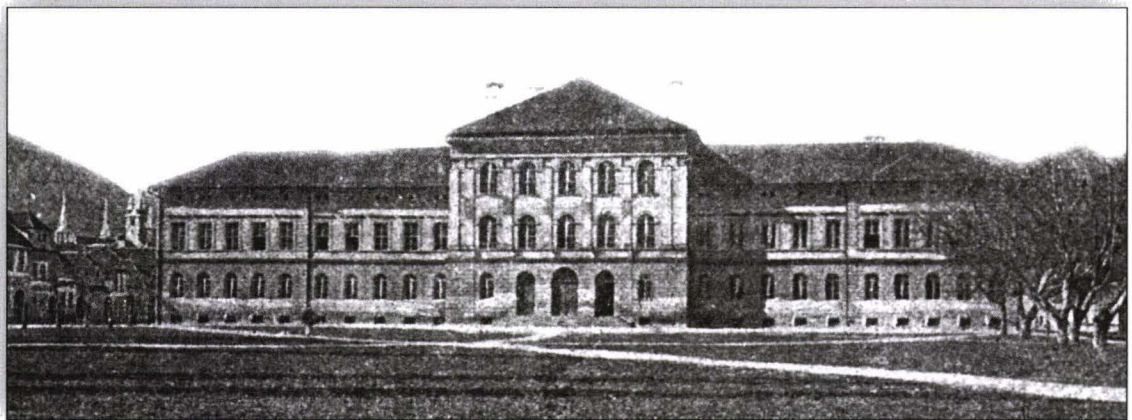
Fig. 11

„Mai încolo, provoacă înaltacelași [episcop Andrei] pre toți PP Protopopi, Preoți, Dascăli și cărturari a prescrie Diplomele nobililor români, a aduna povești și cântări populare și colinde și a le subșterne încoace”. (Finalul Pastorelei din 3 decembrie 1859)

Fig. 12

Gimnaziu românesc din Brașov, edificat prin strădania brașovenilor cu un sprijin important din partea episcopului Andrei Șaguna începând din anul 1850, azi Colegiul „Andrei Șaguna”. Imagine din Enciclopedia română, red. Corneliu Diaconovici.

SEMNIFICAȚIILE MULTIPLE ALE UNEI ANIVERSĂRI. CUM A APĂRUT MUZEUL TEHNICII POPULARE ȘI CE A DEVENIT MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA”, DUPĂ 45 DE ANI

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

Nimic nu mi se pare mai interesant, într-o retrospectivă generală la 45 de ani de la fondarea unui muzeu național, conceput în anii 1960/62, de o elită a cercetării științifice etnografice și a etnomuzeologiei naționale, **ca un muzeu al tehnicii populare din România**¹, decât o **analiză a condițiilor, factorilor evenimentelor și personalităților** care au făcut posibilă o asemenea incredibilă aventură edificatoare, care repetă, înaltă și desăvârșește - parcă providențial - aventura generației astriste, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, a cărei împlinire a fost apariția, pe harta culturală a Ardealului, în cadrul monarhiei austro-ungare, a monumentului „Muzeu etnografico-istoric al românilor ardeleni” (al doilea după Muzeul Brukenthal, din tot Ardealul)².

În afara unui asemenea demers de **reevaluare istorică**, la **scară națională** (după 1918), a evenimentelor marcante timp de aproape o jumătate de secol, nu poate fi pătrunsă și revelată, în toate dimensiunile sale științifice și culturale, edificarea unei asemenea capodopere etnomuzeale, de cuprinderea patrimonială, de proeminența culturală, de profunzimea și de „semnificația științifică”, în sfârșit de capacitatea configurării „poliforme” și „policrome”, a identității cultural-istorice a poporului român, cum este grandiosul muzeu în aer liber din Dumbrava Sibiului.

A. Analiza structurii tematice a patrimoniului monumental al Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” este punctul de pornire în această originală „călătorie” retrospectivă, având în vedere că alcătuirea categorială și nominală a tuturor Sectoarelor (7) și Grupelor tematice (26) ale Muzeului³ prin Proiectul tematic inițial și modul în care a fost restructurat (reproiectat) proiectul **Muzeului Tehnicii Populare**⁴, în anul 1990⁵, ca un Muzeu al Civilizației Populare Tradiționale, evidențiază, înainte de toate, evoluția a însăși concepției (și ca atare, a filozofiei) despre ce ar putea deveni un muzeu antropologic modern, de reprezentare națională, căruia i s-au oferit condiții absolut ideale, de programare tematică, de asigurare spațială (cu un teren și un mediu natural, având resurse superlative) și de expansiune patrimonială (cel „real” viza, la început, doar „monumentele de etnică populară”),

¹ Irimie, Cornel, *Muzeul Tehnicii Populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*. În: Cibinium 1966, Sibiu, 1966.

² Densușianu, Nicolae, *Un muzeu naționalu*. În: Amicul poporului, 1871; Sofronie, Mihai, *Muzeul ASTREI (1905 – 1950)*. În: Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări, 1967, 13; Bucur, Corneliu, *Programul ASTREI privind conservarea patrimoniului cultural național și valorificarea sa expozițional-muzeală*. În: ****, ASTRA 1861 – 1950: 125 de ani de la înființare*, Sibiu, 1987.

³ Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului): Catalog*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM, 2007.

⁴ Irimie, Cornel, *op. cit.*

⁵ Bucur, Corneliu, *Muzeul în aer liber. Obiect. Concepție. Tipologie. Patrimoniu. Funcții. Principiile și metodologia organizării* (Material depus la CDPC București, 1991).

în sfârșit, de disponibilitatea apelării la muncitorii din satele de proveniență a monumentelor, deținători ai unei experiențe seculare privind tehnicile tradiționale de construcție și virtuozitatea lor tehnică și artistică.

Categorial, patrimoniul monumental al Muzeului din Dumbrava Sibiului, poate fi grupat în cinci categorii distincte de monumente, după caracteristicile și funcțiunile lor deosebite. Acestea sunt, în ordinea colecționării și transferării lor în muzeu: monumentele de „**tehnică populară**”, monumentele de „**arhitectură populară**”, monumentele „**de cult religios**”, monumentele „**de for public**” și monumentele „**cu caracter ludic**”⁶.

I. **Tematic, o primă categorie** o puteam considera, pe linia evoluției și specializării istorice a proceselor lucrative („civilizația muncii”), cea aparținând **ocupațiilor tradiționale**.

1. **Capcanele de vânătoare** – 6 (zona Văii Jiului și Țara Hațegului)
2. **Colibele** (de pescar, de vânător, de păstor) – 6 (Delta Dunării, Munții Carpați)
3. **Staulele pastorale** – 2 (Podișul Luncanilor, Mărginimea Sibiului)
4. **Stânile montane** – 2 (Munții Giuvalei – Argeș, Muntele Puru - Alba)
5. **Cherhanaua pescărească** – 1 (Mahmudia – Tulcea)
6. **Crame viticole și pomicole** – 5 (Gorj, Vaslui)
7. **Coșare de porumb individuale** – 3 (Argeș, Maramureș, Podișul Secașelor)
8. **Cămări – depozite alimentare** – 4 (Sălaj, Maramureș, Hunedoara)
9. **Cuptor de uscat prune** – 1 (Argeș)
10. **Mină de aur** (reconstruită cu rocă originală) - 1 (Roșia Montană)
11. **Cram aurifer** – 1 (Roșia Montană)

TOTAL - 32 monumente

II. A doua categorie **o formează gospodăriile „specializate” și „casele – ateliere (neîncadrate în gospodării)”**, ilustrând, deopotrivă, **civilizația habitatului** (sistemele de locuire) dar și **diversitatea sistemului ocupațional** creat prin profilarea distinctă în practicarea acelor ocupații, meșteșuguri, industrii sau activități comerciale, intelectuale sau spirituale („vrăjitoria”), născute din diversitatea regională a principalelor resurse naturale sau din acea „diviziune socială a muncii”, care a asigurat capacitatea de acoperire a tuturor necesităților unor comunități rurale, pe măsura progresului social și cultural, înregistrat începând cu primele secole ale evului mediu.

1. Gospodării **agricole**: 3 (Sălaj, Munții Apuseni, Maramureș)
2. Gospodării **pastorale**: 4 (Valea Jiului, Mărginimea Sibiului, Zona Brașovului)
3. Gospodărie **pescărească**: 1 (Mahmudia - Tulcea)
4. Gospodărie **pomicolă**: 1 (Vlădești – Vâlcea)
5. Gospodărie **viticolă**: 1 (Bălănești – Gorj)
6. Gospodărie de **boștină**: 1 (Sebeșul de Sus – Sibiu)
7. Gospodărie de **olărie**: 1 (Livada – Hunedoara)
8. Case atelier de **olărie**: 2 (Grid și Nădăștia – Hunedoara)
9. Gospodărie de **rogojină**: 1 (Văleni – Gorj)
10. Gospodării „**de lemnari**”: 13
 - 10.1. **de dulgheri** – 4 (Maramureș, Gorj)
 - 10.2. **de dogari** – 4 (Bucovina, Țara Moților, Țara Zarandului, Vrancea)
 - 10.3. **de rotar** – 1 (Obârșă - Țara Zarandului)
 - 10.4. **de spătar** - 1 (Râșculița – Țara Zărandului)

⁶ Idem, *Monumentele de tehnică populară - categorie distinctă a patrimoniului cultural-național*, în: Cibinium 1979–1983, Sibiu, 1984.

- 10.5. **de jogărar** – 1 (Gura Râului – Mărginimea Sibiului)
- 10.6. **de fluierar** - 1 (Hodac – Valea Mureșului)
- 10.7. **de cobzar** - 1 (Câmpulung Moldovenesc)
- 10.8. **case împletitori paie** - 2 (Cisnădioara – Sibiu)
11. Gospodării de **țesători, cojocari-curelari și „găitănar”**: 7
 - 11.1. **de cojocar curelar** - 1 (Sălișteștea Sibiului)
 - 11.2. **de țesători de straie de lână** - 1
(Săpânța-Maramureș, Tilișca-Mărginimea Sibiului)
 - 11.3. **de trăistar** - 1 (Musculești – Gorj)
 - 11.4. **de mătăsar** - 1 (Mătăsari – Gorj)
 - 11.5. **de frânghier** - 1 Săsăuș (Valea Hârtibaciului)
 - 11.6. **casă de găitănar** – 1 (Scheii Brașovului)
12. Gospodării **de olari**: 10 (Bucovina, Maramureș, Vâlcea, Gorj, Banat, Țara Moților, Valea Târnavelor)
13. Gospodării **de pietrari și mineri**: 7 + 2 ateliere fierari + 1 fântână cu hecnă
 - 13.1. Gospodărie **de pietrar** – 1 Cupșeni (Țara Lăpușului)
 - 13.2. Gospodărie de **prelucrat chihlimbar** – 1 (Colți – Buzău)
 - 13.3. Gospodărie de **marmurar** - 1 (Alunu – Hunedoara)
 - 13.4. Gospodărie de **miner aurar** - 1 (Corna – Roșia Montană)
 - 13.5. Gospodărie **de sărar** – 1 (Sărățeni – Harghita)
 - 13.6. **Fântână „cu hecnă”** – cu o viitoare **gospodărie de păcurar** – 1
(Dumbrăvești – Prahova)
14. Gospodării **de fierari**: 2 (Mănești – Dâmbovița, Călinești, Maramureș)
15. Ateliere de **fierar și clopotar**: 2 (Bucovina și Poiana Neamțului, Neamț)
16. Gospodării **cu profile distincte** (artistice, intelectuale, comerciale etc.):
4 gospodării și 2 case
17. **Case cu porți maramureșene** – 2 (Bârsana – Maramureș)
 - 17.1. Gospodărie de **iconari** – 1 Lisa (Țara Oltului)
 - 17.2. Casă de „**meșteroaie**” (vrăjitoare) – 1 (Săpânța – Maramureș)
 - 17.3. Gospodărie **de preot** – 1 (Stănești – Țara Moților)
 - 17.4. „Căsuța” din **gospodărie preotească** – 1 (Fântânele-Mărginimea Sibiului)
 - 17.5. Gospodărie de **învățător** – 1 (Sălișteștea Sibiului)
 - 17.6. Gospodărie de **negustor** – 1 (Hănășești - Țara Moților)

TOTAL GOSPODĂRII: 53 + 6 case + 4 ateliere și 1 fântână „cu hecnă”

III. A treia grupă de monumente o formează **monumentele de tehnică populară** (cele dintâi prezentate în anii '60-'70, în Muzeul Tehnicii Populare):

1. **Pavilioane și tipologii tehnice instrumentale**
 - 1.1. **Pavilionul zdrobitorilor și teascurilor** (cu 2 zdrobitori și 21 teascuri)
 - 1.2. **Categoria și tipologia morilor de mână** (expuse în grupa cămărilor)
(8 mori de mână)
 - 1.3. **Pavilionul mijloacelor de transport rulante** (21 de care, căruțe, căroaie)
 - 1.4. **Pavilionul „mașinilor” de vânturat** (8 instalații)
 - 1.5. **Categorii și tipuri energetice ale batozelor de treierat**
 - 1.5.1. cu acționare **hidraulică** – 1 (Sârbi – Maramureș)
 - 1.5.2. cu acționare **de un motor cu aburi** - 1 (Pâncota – Banat)
 - 1.5.3. cu acționare de un **motor electric** – 1 (Turnu Roșu – Sibiu)
2. **Instalații** (pive, teascuri individualizate)
 - 2.1. **Instalații pomicole** (zdrobitori și teascuri) – 2 (Rășinari și Roșia Montană)
 - 2.2. **Instalații de ulei** (pive și teascuri)

- 2.2.1. Piuă cu scripete și teasc cu pene orizontale – 1 (Arbore - Bucovina)
- 2.2.2. Teascuri de ulei cu pene – 2
(Racovița – Vâlcea, Cristian - Brașov)
- 2.2.3. Piuă cu ciocane și teasc cu șurub acționat orizontal – 1
(Nădăștia - Hunedoara)
- 2.2.4. Piuă circulară „tip trapentum” și teasc cu șurub vertical – 1
(Grid – Hunedoara)
- 2.2.5. Teasc cu roată călcată cu piciorul – 1 (Băiești - Hunedoara)

2.3. **Teascuri viticole independente**

- 2.3.1. Teasc cu șurub central, tip roman - 1 (Cristian – Sibiu)
- 2.3.2. Teasc cu șurub central – 1 (Veseud – Sibiu)
- 2.3.3. Teasc viticol cu șurub excentric și crăcană, de tip medieval-1

(Viscri)

TOTAL - 53 instalații

3. **Instalații de industrii populare**

3.1. **Morile pentru măcinat grânele**

- 3.1.1. Moară „**cu cai**” – 1 (Sânpetru Mare – Lenauheim – Banat)
- 3.1.2. Mori **cu ciutură** - 5 + 1 (complex hidraulic)
(Gorj, Banat, Hunedoara)
- 3.1.3. Mori **cu roți verticale** - 5 și 3 în Complex hidraulic
(Cluj, Hunedoara, Bihor, Mureș, Cluj, Bistrița Năsăud)
- 3.1.4. **Mori plutitoare**: 2 (Olt, Someș)
- 3.1.5. **Moară cu alvan**: 1 (Sălaj)
- 3.1.6. **Mori de vânt**: 6 (5 Tulcea și 1 Constanța)

TOTAL - 24 mori

3.2. **Industrii pentru preparat uleiul**

- 3.2.1. **Pive hidraulice** pentru pisat semințele 1 + 3 în Complex hidraulic
(Ohaba- Hunedoara, Tălmăcel - Mărginimea Sibiului,
Tomești – Hunedoara, Roșcani – Hunedoara)

3.3. **Instalații de distilat alcoolul**: 1 (Gorj) și 1 în complex hidraulic

(Sârbi - Maramureș) („povarnă”, „horincie”)

3.4. **Industrii pentru prelucrat textilele de lână**

- 3.4.1. **vâltori** 1 (Banat) și 8 (anexe la pive și dârste)
- 3.4.2. **Pive hidraulice** - 4 + 7 (în complex hidraulic)
(Hunedoara, Mărginimea Sibiului, Banat, Gorj, Maramureș, Bihor, Dâmbovița)
- 3.4.3. **Dârste hidraulice** 2 + 1 (în complex hidraulic)
(Bran, Vrancea, Dâmbovița)

3.5. **Industrii miniere**

- 3.5.1. Steamp aurifer – 1 (Roșia – Abrud)

3.6. **Industrii forestiere**

- 3.6.1. **Joagăr cu cai** – 1 (Gura Râului - Sibiu)
- 3.6.2. **Joagăr „de apă”** 2 (Gura Râului și Suncuiș – Bihor) și 2 în
complex hidraulic (Hunedoara, Gorj)
- 3.6.3. **Gater industrial** – (Târnava Sibiu)

3.7. **Industrii metalurgice**

- 3.7.1. **Ciocan hidraulic** - 1 (Rimetea – Alba)

TOTAL - 58 monumente de industrii populare

3.8. **Complexe de industrii hidraulice**

- 3.8.1. **Piuă de haine și de ulei + teasc de ulei** cu șurub excentric – 1
(Tălmăcel – Sibiu)

- 3.8.2. **Piuă de postav cu vâltoare, horincie și batoză** acționată hidraulic - 1 (Sârbi - Maramureș)
- 3.8.3. **Moară „cu 2 pietre” și piuă de ulei cuplată**
- 3.8.4. **„Joagăr” cu cremalieră** (prin curea de transmisie) - 2 (Roșcani - Hunedoara)
- 3.8.5. **Moară și piuă de postav** – 1 (Fânațe – Bihor)
- 3.8.6. **Moară, vâltoare și 2 darace hidraulice** – 1 (Rebrișoara – Bistrița)
- 3.8.7. **Piuă, dârstă și vâltoare** - 1 (Rucăr - Dâmbovița)
- 3.8.8. **Moară cu 2 ciuturi, 2 pive de postav, joagăr, circular și polizor** – 1 (Polovragi - Gorj)

TOTAL - 8 complexe cu 27 instalații

IV. **Cea de a patra grupă** de monumente o constituie **monumentele de cult religios** (bisericele din lemn și troițele):

1. **Bisericele** din lemn : 3 (Cluj, Sălaj, Gorj)
2. **Troițe** din lemn: 5 (Vrancea, Olt, Mărginimea Sibiului, Munții Apuseni, Vâlcea)
3. **Troițe** din piatră: 4 (Dâmbovița, Mărginimea Sibiului, Valea Jiului)
4. **Gomile** din piatră: 2 (Munții Parâng)

TOTAL - 3 biserici, 9 troițe și 2 gomile

V. **A cincia grupă de monumente** este cea a **monumentelor cu caracter public-social**.

1. **Hanuri** – 2 (Veștem – Sibiu, Tulgheș – Harghita)
2. **Cârciumă** cu casa cârciumarului – 1 (Bătrâni – Prahova, Colun)
3. **Casă cu prăvălie** – 1 (Băicoi – Prahova)
4. **Remize de pompier** – cu motopompe manuale – 2 (Țara Oltului, Fântânele – Mărginimea Sibiului)

TOTAL - 5 monumente

VI. **Monumentele cu caracter ludic** încheie seria monumentelor:

1. Pavilion **de joc** – 2 (Botiza – Maramureș, Cacova – Sibiu)
2. Pavilion - **loc de popas la izvor** – 1 (Piatra – Maramureș)
3. **Popicărie** – 1 (Păltiniș – Sibiu)
4. **Scrânciob** 1 (Oituz – Bacău)

Total - 5 monumente

VII. **Podurile plutitoare** (2 pe Olt) încheie acest tablou general al monumentelor din Muzeul în aer liber:

1. **Pod plutitor** pe cablu cu casa podarului – 1 (Turnu Roșu)
2. **Bac cu „zbat”** – 1 (Topalu, pe Dunăre)
3. **Monoxilă** – 1 (Bacău – Siret)

TOTAL - 3 monumente

TOTAL GENERAL: 234 monumente și instalații

B. Impresionant acest tablou taxonomic (și inegalabil în plan european), care cuprinde 234 monumente și instalații, plus 8 complexe de industrii populare, totalizând peste 400 de construcții și instalații, care reflectă, cum nici o altă categorie de mărturii nu o poate demonstra, care este însăși esența civilizației noastre populare tradiționale, în ceea ce privește creația tehnică populară și diversitatea impresionantă a structurii ocupaționale de tip tradițional din țara noastră!

El depășește cu mult ceea ce se estimase, de către autorii primului proiect tematic al muzeului în aer liber sibian, privitor la zestrea istorică și culturală, pe scara progresului tehnic, a poporului român. Ceea ce nu se putea izbândi, la acea vreme, în planul **sintezei** și concluziilor generale, câtă vreme nu se încheiaseră **analiza, repertorierea, clasarea, tipologizarea** și **cuprinderea** într-un **sistem taxonomic general**, prin efortul, stăruința, tenacitatea, vrednicia și capacitatea a sute de etnografi și muzeologi, la nivelul întregii țări, a fost posibil, după 45 de ani, să se demonstreze.

Concluziile care se desprind din studierea atentă a totalității monumentelor transferate, timp de 45 de ani, în cel mai mare muzeu în aer liber din România, și între primele trei muzee de acest gen din Europa, sunt multiple și variate, începând cu nivelul de reprezentare regional-istorică și zonal-etnografică, a celor mai diferite tipuri de **monumente de arhitectură**, tipuri de **monumente tehnice**, **monumente religioase și ludice** sau din celelalte categorii de monumente.

Sistemul patrimonial constituit prin efortul a trei generații de cercetători, muzeografi, arhitecți, ingineri, biologi, conservatori, restauratori, sociologi, pedagogi, muncitori necalificați, supraveghetori etc., oferă mult mai mult decât pare la prima vedere.

Abordarea pentru început a nivelului de reprezentare geografică a monumentelor și instalațiilor care compun colecțiile Muzeului în aer liber, realizăm un coeficient superior de ilustrare a regiunilor montane și colinare (mai conservatoare) raportat cu zonele de câmpie, apoi, o redare mai densă a regiunilor și zonelor etnografice din Transilvania (25), comparativ cu spațiul extra-carpatic (doar 15), pe fond, o bună echilibrare la scară națională.

Adâncind analiza spre **natura proceselor tehnologice** ilustrate de monumentele transferate în muzeu, înregistrăm supraviețuirea tehnicilor agricole arhaice în zonele înalte subcarpatice sau chiar în lăuntrul Munților Apuseni (ca și a celor mai arhaice **sisteme procedurale** (târlirea cu staulul mutator și „cramba” pe tălpi de sanie, mutată odată cu staulul) sau **instrumentale** (îmblătirea cu îmblăciul, aratul cu plugul cu corman schimbător, pe răzoare, măcinatul grânelor cu morile de mână - răjnițe, supraviețuirea miraculoasă a morilor cu ciutură, în unele localități muntoase, cu zecile, cum este și cazul Rudăriei, acolo unde s-au conservat structurile obștilor sătești libere, de origine gentitică, ca și supraviețuirea staulului antic-dacic - sub forma unor construcții conice, cu plan circular, în chiar satele din Podișul Luncanilor, din Munții Orăștiei; păstrarea nealterată a gospodăriilor pastorale cu ocol întărit, în cadrul așezărilor risipite din zona Bran - Rucăr, apariția păstoritului transhumant, în satele libere de pe „Pământul Crăiesc” („Fundus Regius”), din sudul Ardealului, ca urmare a difuziunii sistemelor hidraulice (expresie a Revoluției Tehnice Medievale, produsă în Occident în secolele X-XIII; iar în Orientul Europei, în secolele XIV-XV), înzestrarea tocmai a satelor de păstori transhumanți cu noile **„industrii medievale”**, care, în Occident, reprezentau un monopol feudal (princiare, regale, voivodale). La noi, în afară de feudele clericale și laice, și de orașe și târguri, sistemele de industrii medievale răspândindu-se, începând din secolele XVI-XVII, și în satele libere, foarte bogate (tocmai prin practicarea transhumanței).

În sfârșit (deși seria exemplelor se poate lungi pe multe pagini), patrimoniul muzeului ilustrează coexistența **valorilor antice** (exemplu: linul, teascul „cu pene”, pîua cu pilug, teascul roman cu șurub central sau a cele cu șuruburi fixe și piulițe mobile), **cu instalațiile medievale**, de mare productivitate (cum ar fi teascul uriaș cu șurub excentric, cu „crăcană” și grapă cu bolovani, servind drept contragreutate) sau teascurile metalice din secolul al XIX-lea, de producție industrială.

În plan **mulinologic**, vasta tipologie gestionată de Muzeul „ASTRA” (unică în lume) pornește de la rășnițele de tradiție romană și medievală, continuă cu seria

morilor cu ciutură (de la o roată la 6 roți) și cu morile „vitruviene” (cu roți verticale și sistemul de transmisie formate din roți dințate), apoi cu „morile plutitoare” (invenție de secolul VI, conform narațiunii lui Procopiu din Caesarea), cu moara „cu alvan” (invenție locală, din secolul al XX-lea) și se încheie, în sfârșit, cu **morile de vânt**.

Nici în domeniul **arhitecturii populare sau mijloacelor de transport**, lucrurile nu stau altfel: caselor din bârne rotunde, cu vetre deschise, așezate central, în mijlocul locuințelor, ca în neolitic și având, încă, pe vatră, țeștul (cuptorul mobil din neolitic), li se adaugă casele din bârne finisate, cu galerii de stâlpi sculptați și cuptoare zidite masiv, din piatră; apoi, vin casele „francone”, cu acoperișul în 2 ape și pinionul triunghiular, având, în interior sobele de cahle, mobilierul pictat, friza de icoane pe sticlă etc., după modelul occidental importat de coloniști în Transilvania, în secolul al XV-lea, câtă vreme, în sud, avem locuințele înalte, lucrate din bârne rotunde, după modelul culor balcanice, întreg parterul servind de cramă, întreaga evoluția culminând, în Ardeal, cu casele cu frontonul trapezoidal, reprezentând stilul baroc, de influență austriacă.

În cazul **mijloacelor de transport**, aceeași evoluție este ilustrată, spre pildă, de seria luntrei monoxile, a podului plutitor „pe cablu” și a bacului „cu zbat” etc.

În materie de energii, multiple, exemplul **mașinilor de treierat și de vânturat** este cel mai elocvent, celor **manuale** urmându-le cele acționate **hidraulic**, apoi cele acționate de **motorul cu aburi**, seria încheindu-se cu cele activate de **motorul electric**.

Cel mai mare câștig al acestei monumentale construcții patrimoniale, cu un accent deosebit pe patrimoniul tehnic, este, neîndoielnic, revelarea edificării îndeosebi în mileniul al doilea, pe lângă mai vechile și unanim recunoscutele civilizații „piscicole”, „cinegetice”, „apicole”, „agricole”, „pastorale”, „miniery”, „forestiere” etc. și a unei **„civilizații tehnice”**, expresia deopotrivă a capacității proprii de creație tehnică, cât și a capacității de asimilare a celor mai noi invenții tehnice din toată Europa.

Recenta recunoaștere, de către UNESCO, a excelenței patrimoniului tehnic tradițional (sau preindustrial) al românilor, prin adoptarea, la cea de a 33-a Conferință Generală, de la Paris, din 2006, a Hotărârii privind instituirea **„Premiului UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial”**, în favoarea României, conferă nu numai recunoașterea, ci chiar promovarea, în plan mondial, a celei mai importante calități culturale a unui popor, la scara întregii sale evoluții istorice, aceea a cultivării cu talent nativ, cu inteligență și cu creativitate tehnică remarcabilă, a progresului tehnic, numit, pe bună dreptate, de Vere Gordon Childe „însăși urzeala istoriei”.

Dublarea patrimoniului tehnic, după anul 1980, aproape egal proporțională, cu patrimoniul de arhitectură populară și creșterea, cu deosebită insistență, a **numărului gospodăriilor** (de o impresionantă diversitate a ipostazierii profilului ocupațional sau profesional), revelează cea mai importantă mutație produsă prin transformarea profilului inițial (al Muzeului Tehnicii Populare) în acela, infinit mai complex, al Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”.

Această schimbare, de-a dreptul fundamentală, este de natură **conceptuală și filozofică**, constând din deplasarea accentului de pe **latura tehnică și instrumentală**, pe latura **antropologică și socială, conform căreia, nu atelierul și unealta sau instalația, ci omul și condițiile sale de viață** (de locuire, de muncă, de deplasare, de comportament social, de credință spiritual-religioasă, de manifestare artistică etc.), reprezintă centrul de interes și de greutate al acestui univers muzeal. Perspectiva antropologică este evident, superioară celei etnografice sau tehniciste, preconizate, inițial.

Aceasta și nimic mai mult a însemnat, transformarea **Muzeului Tehnicii Populare** în **Muzeul Civilizației populare Tradiționale „ASTRA”**⁷.

C. Derivat din această nouă filozofie, începând cu anul 1979, am mai produs o **mutație importantă**, de data aceasta în modul de prezentare a Muzeului în aer liber. Dacă până în anul 1983, singurele exponate erau monumentele (deci valori de patrimoniu material), din acel an, în care am organizat primul **Târg național al Creatorilor Populari din România**, alături de monumente, unelte și obiecte, în casele și gospodăriile muzeului au apărut **oamenii**, adevărații **creatori populari**, făurarii deopotrivă ai uneltelor și instalațiilor („homo faber”), dar și ai tuturor creațiilor materiale și spirituale, păstrătorii (trezorierii) tuturor obiceiurilor, ai creațiilor folclorice, actanți ai spectacolelor artistice tradiționale („homo ludens”), în temeiul noii paradigme muzeale, de tot mai largă circulație, în toată Europa, definită **de conceptul „museum vivum” („muzeul viu”)**. Dezvoltat, după 1990, în temeiul Recomandării UNESCO, din anul 1989, de la Paris, augmentată, după 1999, conform Recomandării UNESCO, de la Veneția, și apoi, conform „Convenției UNESCO, pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial (intangibil)” din 17 oct. 2003, programul **„Tezaure Umane Vii”**⁸, adoptat, în premieră națională și chiar europeană, de Muzeul „ASTRA”, intitulat, după sintagma promovată de japonezi, prin legea din anul 1986, transferată, din momentul preluării conducerii organismului mondial pentru știință, cultură și educație al ONU, în programul oficial al organizației UNESCO, a reprezentat o adevărat revoluție în concepția, organizarea și funcționarea muzeelor etnografice din România. Muzeul „ASTRA” a devenit un exemplu pe plan mondial, fapt recunoscut, ca atare, de UNESCO, la Seul, cu ocazia Adunării Generale, a 25-a, a ICOM, în anul 2004.

Structurat pe șapte nivele, într-o viziune piramidală, având la bază **Asociația Națională a Creatorilor Populari din România** și drept cheie de boltă, **Academia Artelor Tradiționale din România**, integrând și o „**olimpiadă**”, **un târg anual al meșteșugarilor și două festivaluri naționale** ale valorilor tradiționale și **un festival internațional** al filmului documentar și antropologic, programul citat a transformat muzeul sibian într-un adevărat centru cultural național al cărui obiectiv central îl constituie salvarea tradițiilor, transmiterea lor prin instruire și promovare activă, noilor generații și educarea acestora în spiritul cunoașterii identității etno-cultural-istorice a poporului român, prin prisma valorilor fundamentale de patrimoniu, definitorii pentru apartenența civilizației populare tradiționale din România la fondul cultural comun al Europei și al întregii umanități.

D. Un asemenea traseu și toate aceste transformări în concepția organizării și funcționării Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului au fost posibile numai datorită unui adevărat **„lanț” al evenimentelor și premierelor** din sfera științei și culturii românești, marcat distinct de personalități și opere care au definit, pe toată durata secolului XX, intrarea definitivă a României în sfera și circuitul ideilor și progreselor europene.

Luând ca reper de bază cifra 45 (corespunzând aniversării anilor parcurși de la fondarea acestei prodigioase instituții muzeale, prețuită, pe bună dreptate, ca cea mai importantă ctitorie muzeală a României din întreaga perioadă postbelică), vom încerca să extindem spațiul aniversar la întreaga perioadă în care știința etnologică și

⁷ Idem, *De la un Muzeu al Tehnicii Populare la Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*. În: ***, Muzeul ASTRA. Istorie și destin: 1905-2000, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002.

⁸ Idem, *Tezaure Umane Vii: Programul Muzeului „ASTRA” Sibiu pentru protecția patrimoniului cultural imaterial*. În: Miorița: Revistă de etnografie și folclor, 2004, nr. 11. Idem, *Living Human Treasures: The program of ASTRA Museum from Sibiu for protection of the immaterial cultural patrimony*. În: Revista muzeelor, 2004, nr. 4.

etnomuzeologia românească au consacrat, cu adevărat, momentele de cotitură, de deschidere spre noi orizonturi de progres, cu adevărat marcante. Rememorându-le pe cele mai importante, vom face mai ușor înțeles procesul gestării, la parametrii proprii originali, cât și parcursul, permanent reînnoit, al Muzeului „ASTRA”, până astăzi.

D.1. Primul dintre acestea a fost publicarea, în anul 1904, a **Programei Muzeului „Asociațiunii”** de către **Corneliu Diaconovici**⁹.

Împlinim, aşadar, în acest an, **104 ani** de la apariția celui dintâi proiect științific de muzeu etnografic, din întreg spațiul românesc, elaborat pe **principiul enciclopedismului cultural** (în același an, sub coordonarea aceluiași intelectual de talie europeană, Corneliu Diaconovici, apărând **Enciclopedia Românească**, în 3 volume, o lucrare fundamentală, de înaltă ținută științifică, de o profundă și elevată documentare academică, la nivel continental, rod al unei activități intense și competente a 400 de oameni de știință români, din Ardeal și din Regatul României).

Conținutul acestei „Programe muzeale”, fără precedent în muzeologia românească, proiecta întreaga cultură și civilizație populară românească într-o perspectivă euristică globală, cele 13 teme ale expoziției prefigurate pentru momentul inaugural al Muzeului „Astrei”, cu ocazia inaugurării sediului „Muzeului Asociațiunii”, la 19 august 1905 (un palat ce rivaliza cu Palatul Brukenthal, construit din dorința corifeilor aștrști de a prezenta și reprezenta identitatea etnocultural-istorică a românilor ardeleni, prin prezentarea tuturor valorilor civilizațiilor, culturii și artei populare românești, la un nivel ilustru, într-o clădire cu adevărat reprezentativă) a servit, peste ani, la elaborarea Proiectului tematic al Muzeului Tehnicii Populare.

Importanța și soliditatea acelei „programe” întocmite, de Corneliu Diaconovici, deplina sa actualitate științifică și culturală, la începutul anilor '60, a fost probată de inspirarea copioasă a Proiectului tematic al Muzeului Tehnicii Populare, elaborat de echipa lui Cornel Irimie, din lucrarea predecesorului său în domeniul muzeografiei sibiene.

Așa se explică viziunea larg cuprinzătoare și tenta sociologică imprimată de Cornel Irimie, încă de la început, muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului.

D.2. Anul 1920, când a apărut teza de doctorat a lui **Simion Mehedinți**, intitulată **„Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale”**¹⁰, a marcat, fundamental și iremediabil, gândirea și cercetarea etnografică românească.

Textul (absolut premonitoriu) datorat calității de mare vizionar a profesorului de excepție care a fost Simion Mehedinți, viza obligația etnologiei moderne de a cerceta și repertoria întreg sistemul instrumental creat de poporul român, în întreaga sa existență istorică și de a-l insera, într-o mare alcătuire muzeală, de cuprindere națională, aceasta fiind cel dintâi demers științific și cultural, dacă vrei „să caracterizezi un popor ca variantă a omenirii”. Acesta a devenit Motto-ul Muzeului Tehnicii Populare, încă de la fondarea sa, prin inițiativa luată de conclavul muzeologilor din toată țara, reuniți din inițiativa lui Cornel Irimie, la Sibiu, în anii 1960, '61 și '62. Lui Lucian Roșu, redactorul șef al Revistei Muzeelor, i se atribuie formularea, pentru întâia oară, a profilului și titulaturii noului muzeu dorit la Sibiu, acela de a fi **„muzeul tehnicii populare”**, consensual cu o teză de bază a filozofiei marxiste ce conferea progresului tehnic, **calitatea de a fi „însuși motorul istoriei”**.

Risc afirmația că dacă nu ar fi apărut, acum 88 de ani, acea lucrare a lui Simion Mehedinți, nu știu dacă s-ar mai fi pus bazele celui mai mare muzeu din România

⁹ Diaconovici, Corneliu, *Raport special în chestiunea înființării Muzeului istoric și etnografic*. În: *Analele Asociațiunii...*, 1904, nr. IV.

¹⁰ Mehedinți, Simion, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*. București, 1920.

(ca spațiu expozițional), mai cuprinzător (ca număr al valorilor de patrimoniu tezaurizat aici), mai reprezentativ, la scară națională (prin proveniența monumentelor, practic din toată țara), mai viu și dinamic (prin mulțimea și varietatea programelor culturale științifice, organizate, anual, aici), mai atractiv – turistic (prin natura serviciilor turistice, de informare și de agrement puse la dispoziția tuturor turiștilor), mai îndrăgit de publicul, de toate vârstele (datorită deschiderii sale, prin programe speciale pentru toate categoriile de vârstă, de la sugari - pe 1 iulie se organizează, în muzeu, „Ziua Sugarilor” - și până la vârstele octo- și nona genare), în sfârșit, mai frumos (datorită peisajului său miraculos, cu poieni și pădure, cu râul Trinkbach și lacul de 6 ha, cu diversitatea plantelor și arborilor, cu ritmarea pădurii și poienilor, cu policronia tuturor speciilor de flori care ornează diferit peisajul muzeului cu un asemenea profil tematic unic în România).

D.3. În anul 1924, **George Vâlsan**, o altă personalitate proeminentă a antropogeografiei postbelice (după primul război mondial), care reprezintă elita avangardistă a universitarilor clujeni (din care mai făceau parte și alți geografi cu realizări importante în domeniul etnografiei, Romulus Vuia, Laurențiu Someșan ș.a.) a ținut o memorabilă conferință, publicată doi ani mai târziu, sub formă de broșură, cu titlul „**O nouă știință: Etnografia**” (întâia publicație definitorie pentru știința etnografică), în care a definit, la fel de vizionar, ca și confratele și congenerul său de peste munți, Simion Mehedinți, **Etnografiai** (pentru epoca sa), **Etnologia** (pentru vremurile noastre) ca fiind „**însăși istoria culturii, «Kulturgeschichte», înțeleasă evolutiv**”¹¹.

Lucrarea prometeică a savantului român de acum 84 de ani, lansă **perspectiva diacronică și viziunea etiologică privind cauzalitatea apariției** fenomenelor și proceselor cultural-tradiționale, cercetarea patrimoniului tehnic și arhitectural prin prisma progresului tehnic și cultural universal, la scară macroistorică. Toate acestea m-au marcat profund, ca cercetător științific și ca muzeolog, după 1970, începând procesul laborios și dificil, chiar din punct de vedere politic, pentru acea perioadă, al schimbării concepției și apoi, a profilului tematic al muzeului etnologic sibian, asumându-mi cu riscurile de rigoare, modificarea în sensul amplificării proiectului mentorului meu.

Proiectarea Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, ca un **muzeu de istorie a civilizației populare**, sunt absolut sigur – și o afirm cu toată recunoștința – că nu ar fi fost posibile fără această uvertură senzațională, care ar fi putut să revoluționeze cercetarea etimologică românească, încă din acei ani interbelici, dacă ar fi fost pe deplin înțeleasă și urmată, această viziune și definiție ultramodernă, întrutotul valabilă până astăzi, a Etnologiei.

Așadar, nu putem ocoli, în anul de grație 2008, an aniversar, petrecerea a **84 ani** de la lansarea acestei „teze” neîndeajuns înțeleasă și neprețuită, la valoarea sa, în momentul apariției.

D.4. Tot acum, aniversăm **78 ani**, la Sibiu, de când **Romulus Vuia**, aflat în refugiu la Sibiu (după cedarea nordului Ardealului, în urma „Diktatului de la Viena”, 1940) își prezenta autorităților locale și Ministerului Informațiilor și Artelor, proiectul înființării, chiar aici, în Dumbrava Sibiului (pe terenul ales de Cornel Irimie, în 1961, în același scop), a unui muzeu etnografic în aer liber, probabil în genul celui început, în anul 1929, în Pădurea Hoia, de la Cluj.

Tocmai pentru meritul incontestabil de a fi lansat primul muzeu în aer liber din România și de a fi propus organizarea și la Sibiu a unui asemenea muzeu, se cuvine să comemorăm, în acest context, evenimentul, căci „ex nihilo nihil”. Dacă nu ar fi fost

¹¹ Vâlsan, George, *O știință nouă: etnografia*, București, 1926.

făcut, atunci, începutul, nu ar fi existat, cred, nici Muzeul Satului din București (1936) și nicio rețea națională a muzeelor de acest gen, în România, rețea în care Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” reprezintă, cum afirma entuziasmat, șeful Comisiei Europene în România, dl. Johathan Scheele, după vizita efectuată în anul 2005, în Dumbrava Sibiului, „acesta este mărgăritarul coroanei muzeelor din România”.

Această recuperare, în memoriam, a celor mai importante evenimente care au contribuit, direct sau indirect, la apariția, la definirea concepției, a profilului tematic și a modului de organizare a Muzeului Tehnicii Populare, se încheie cu actul fondator, semnat de Cornel Irimie, și aprobat, în anul 1962 (deci acum **46 de ani**), de către Academia Română.

D.5. Începerea, în anul 1963, a edificării muzeului, care avea să se detașeze net de toate celelalte muzee din România, prin profunda concepție științifică, atât cea inițială, girată de **Cornel Irimie**, cât și aceea elaborată de subsemnatul, după două decenii de la preluarea conducerii instituției (la 1 august 1970, am fost promovat șef de secție, cu dispensă de patru ani vechime, semnată de vicepreședintele CSCA, Ion Moraru, la insistențele – pentru care îi rămân, mereu recunoscător - celui care își dorea foarte mult ca eu să-i urmez la conducerea propriei sale ctitorii, Cornel Irimie), ne-a permis, astăzi, mai mult, ne-a obligat, profesional și moral, să aniversăm 45 de ani de existență centenară.

În preajma semicentenarului (2013), activând în interiorul unei structuri muzeale istorice – Muzeul „Astrei”, al cărui centenar l-am aniversat acum trei ani (1905-2005), ocazie cu care Președintele României a acordat, în premieră națională, unui muzeu național, cea mai înaltă distincție a României, în plan cultural „Meritul cultural în rang de Mare Ofițer”, (subsemnatul fiind onorat cu aceeași distincție în rang de „Comandor”), putem scruta trecutul spre a distinge în „țesătura sa atât de deasă”, a evenimentelor și prefacerilor care au avut loc, fiecare cu semnificațiile sale, dar și a factorilor condiționali și contributivi.

E. Să încercăm, în continuare, o analiză **a agendei personale din cei 44 de ani** (trăiți fără nici o întrerupere în această instituție), pentru a detașa etapele, proiectele, inițiativele „revoluționare” și, de ce nu, meritele pentru care, în anul 1993, Comisia EMYA a Consiliului Europei mi-a acordat, la Guimaraes, în Portugalia cea mai înaltă distincție muzeal-europeană „**Distincția personală EMYA**” (aceasta fiind ultima decernare, până astăzi).

Problemele cu care m-am confruntat, încă de la începutul carierei mele de etnomuzeolog (în 11 dec. 1965 m-am angajat direct de pe băncile universității, după satisfacerea ultimului stagiu militar), au fost multiple, s-au succedat în cascadă și au avut un caracter radical, probabil datorită spiritului meu nonconformist, de a nu accepta „lucrurile așa cum au fost ele până la mine”, dar, în mod sigur, datorită respectului suprem pentru înaintași și dorinței de a-i răsplăti, ducând lucrurile începute de ei mai departe în spiritul epocii revolute în care trăim.

E.1. Întâia dintre marile probleme cu care s-a confruntat, teoretic și practic, muzeologia românească, în epoca modernă, aceasta a fost marea provocare a relației antinomice „**Expozitiv-Explicativ**”. Atitudinea generală (și convențională) în muzeografia etnologică românească, era, la începutul carierei mele, aceea de a se înfățișa artefactele muzeale (colecționar sau expozitiv), în spiritul retoricii generale („aparțin patrimoniului tradițional”), al catalogărilor eronate („toate sunt invenții ale spiritului genial al țaranului român”), al protocronismului, în floare, în anii 60-70 ai secolului XX („dacă nu de la daci, atunci sigur de la romani, le-am moștenit pe toate”), orice abordare rațională, într-o perspectivă diacronică și într-o manieră interdisciplinară fiind ignorată și orice viziune modern-europeană, vizând o elementară analiză

comparativă cu valorile similare europene, deopotrivă din spațiul balcanic și oriental sau din spațiul occidental, fiind compromisă din start, din punct de vedere ideologic.

Într-o asemenea atmosferă, am publicat în „Revista Muzeelor” nr. 5/1968, primul meu articol științific, intitulat **„Cu privire la domeniu, izvoare și metode de cercetare în etnologie”**¹². Pentru întâia oară după lansarea de către George Vâlsan a tezei sale despre echivalarea Etnografiei („o nouă știință în România” ca „însăși istoria culturii înțeleasă evolutiv”), a fost lansată provocarea abandonării perspectivei „epidermice” asupra faptelor de civilizație populară (metaforă echivalentă cu limitarea cercetărilor la sincronism) și abordării întregii fenomenologii a culturii populare dintr-o perspectivă majoră istorică, în succesiunea epocilor istorice, pentru a afla, așa cum de altfel ne sfătuisse și Franz Boas nu numai „cum sunt lucrurile”, ci și „cum au devenit, ceea ce sunt”¹³.

Lipsa generală de reacții pozitive, în schimb prezența reacțiilor de răspuns, „contondent” sau ironic, din partea unora dintre oamenii de știință (istorici, de regulă) consacrați (spirite dominatoare, inclusiv prin funcțiile superioare deținute în cele mai prestigioase și puternice instituții ale statului comunist), la apariția articolului meu, m-au convins „să schimb strategia”, în sensul de a lăsa considerațiile teoretice pentru mai târziu și de a începe cercetările, mai ales cele cu caracter sinoptic, de la nivelul strict obiectual, prin reconstituirea tabloului taxonomic general al tuturor sistemelor tehnice (instalații) care definesc civilizația tehnică populară tradițională din România, am făcut, mai întâi, distincția noțională și semantică dintre „unealtă” și „instalație”¹⁴, alegându-mi ca obiect al cercetărilor mele intense, doar **instalațiile**.

E.2. Publicarea studiului meu „Evoluție și tipologie în sistematica tradițională din România”¹⁵, în anul 1974, în periodicul „Cibinium” (fondat de Cornel Irimie, în anul 1966) a anunțat începutul unei etape noi în știința etnologică românească, aceea a amplelor studii tipologizante, care impresionează prin completitudinea procesualităților, procedurilor și sistemelor tehnice, la nivelul categoriilor mecanice și energetice, care ilustrează admirabil ideea evoluției și progresului tehnic, timp de secole și chiar milenii, la nivelul civilizației populare tradiționale pe plan european, în general și în țara noastră, în special.

Uimitorul tablou taxonomic al celor 42 de categorii de instalații, destinate obținerii și transportării, prelucrării și conservării celor mai diferite materii prime, cu cele mai felurite scopuri, cuprinzând cca 400 de tipuri, subtipuri și variante tipologice de sisteme tehnice, fără a cunoaște și alte situații comparative pe plan european, a impus, definitiv și irevocabil, în cultura și literatura noastră etnologică, nu doar numai ideea existenței unui sistem instrumental de o bogăție și varietate incredibilă, ci mai ales teza existenței unei **civilizații tehnice populare tradiționale** (concept analizat și clarificat științific în lucrarea **„Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici: prezentarea sa în cadrul Muzeului Tehnicii Populare”, 1974**)¹⁶ de o valoare excepțională.

¹² Bucur, Corneliu, *Cu privire la domeniu, izvoare și metoda de cercetare în etnografie*. În: Revista Muzeelor, V, 1968, nr. 5.

¹³ Boas, Fr., *Methods of Ethnologic American Anthropologie*, SN.22, 1920, după Cl. Lévy- Strauss, *Antropologie culturală*, București, Editura Politică, 1978.

¹⁴ Bucur, Corneliu, *Conceptele de unealtă și instalație în civilizația populară*. În: Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România, vol. 2. Sibiu, 1981.

¹⁵ Idem, *Evoluție și tipologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România*. În: Cibinium 1974–1978. Sibiu, 1979.

¹⁶ Idem, *Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici: Prezentarea sa în cadrul Muzeului Tehnicii Populare*. În: Cibinium 1974–1978. Sibiu, 1979.

Au urmat alte două contribuții originale privind clarificările conceptelor și metodologiei de cercetare a domeniului: „**Monumentele de tehnică populară – categorie distinctă a patrimoniului cultural tradițional**”¹⁷, publicat în anul 1983, urmat de „**Metodologia cercetării creației tehnice preindustriale în Istoria României**”¹⁸, apărut în anul 1987. Aceasta credem a fi cea mai importantă cucerire științifică derivată din acumulările substanțiale, științifice și patrimoniale, ale instituției noastre.

E.3. La finele deceniului 8 al secolului trecut, am considerat terenul suficient de „afânat” pentru marea tentativă a promovării, la nivelul întregii cercetări de istoria civilizației populare tradiționale din România, a **metodologiei interdisciplinare**, singura care permite constituirea unui front larg, unitar, al specialiștilor din varii ramuri ale științelor istorice și etnologice (de la arheologi la istorici, de la neoliticieni la medievaliști, de la etnografi la istoricii tehnicii, de la lingviști la etimologiști, de la sociologi la antropologi ș.a.m.d.), chemați să colaboreze, cât mai strâns, să se completeze cât mai temeinic, în beneficiul recuperării unor mari restanțe, din perspectiva reevaluării civilizației tradiționale a românilor, pe coordonatele evoluției civilizației europene, cel puțin la nivelul ultimului mileniu, cel în care majoritatea popoarelor Europei, constituite ca etnii distincte și ca structuri etnoculturale cu particularități deosebite, specifice, și-au dedus propriile contribuții la evoluția civilizației europene.

În virtutea acestei evaluări, am organizat (cu dificultăți considerabile, depășite prin tenacitate și un crez nemărginit în valabilitatea cauzei), în perioada 29-30 martie 1979, la Sibiu, prima ediție a **Colocviului interdisciplinar de istorie a civilizației populare din România**, cu tema „**Vechime, continuitate și diversitate în istoria tehnicii populare din România**”¹⁹. Cele două volume, apărute după 2 ani, cuprinzând comunicările științifice prezentate la acel colocviu la care au participat 120 specialiști, veniți din majoritatea centrelor academice, universitare și muzeale din România (apărute în editura proprie, în anul 1981, sub titlul „**Studii și Comunicări de Istorie a Civilizației Populare din România**”), a constituit, fără doar și poate, un nou început de drum, o promisiune fermă de orientare a cercetărilor științifice pe tema enunțată, în lumina metodologiei lansată la Paris, în anul 1971²⁰, ca o nouă paradigmă științifică, de cel mai mare succes pe plan continental.

Cele două comunicări semnate de mine, în primul volum, intitulate „**Etnografie și Etnologie. Arheologie și Istorie. Interferențe în cercetarea istoriei civilizației populare românești**”²¹ și „**Izvoarele etnografice și integrarea lor în cercetarea interdisciplinară a istoriei civilizației populare românești**”²², au marcat orientarea modernă decisivă a Muzeului „ASTRA”, în planul cercetării științifice, în avangarda mișcării științifice din România.

Dar, odată clarificate principiile și normele cercetării de tip interdisciplinar, se impunea, necondiționat, să facem, noi înșine, proba verității proprii orientări și noi

¹⁷ Idem, *Monumentele de tehnică...*

¹⁸ Idem, *Metodologia cercetării creației tehnice preindustriale în istoria României*. În: Revista muzeelor, 1987, nr. 4.

¹⁹ Idem, *Colocviul „Unitate și continuitate în istoria civilizației populare românești”*. În: Revista muzeelor și monumentelor: Muzee, 1979, nr. 6.

²⁰ Leroi-Gourhan, A., *Evolution et techniques. L'homme et la matiere. Sciences d'aujourd'hui*. Paris, 1971; Idem, *Evolution et technique, Milieu et techniques*. Paris, 1973.

²¹ Bucur, Corneliu, *Etnografie și Etnologie. Arheologie și Istorie. Interferențe în cercetarea istoriei civilizației populare românești*. În: *Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România*, vol. 1, Sibiu, 1981.

²² Idem, *Izvoarele etnografice și integrarea lor în cercetarea interdisciplinară a istoriei civilizației populare românești*. În: *Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România*, vol. 1, Sibiu, 1981.

metodologii. În acest scop, am ales, din cele cca 400 de sisteme tehnice inventariate, o singură instalație, pe care am considerat-o adevăratul „momentum princeps” al civilizației tehnice populare tradiționale din România, singura care, datorită caracterului litic (deci de maximă rezistență în timp, în toate condițiile de mediu, mai ales – la scara mileniilor - în condițiile conservării subterane, în siturile arheologice succesive, din neolitic până în evul mediu) asigură o cercetare multimilenară, fără nici o discontinuitate, timp de peste șapte milenii: **MOARA**²³.

Instrument de bază, indispensabil tuturor popoarelor sedentare din lume (celții chiar se înmormântau cu morile de mână pentru a-și asigura hrana în cea de a doua „viață” a lor), moara asigură, la nivelul parametrilor constructivi și funcționali, la nivelul variilor surse energetice asimilate, la nivelul sistemelor de transmisie utilizate de-a lungul timpului, dovezile concludente ale unui progres tehnic, lent dar incontestabil, începând chiar din neolitic când înregistram întâia specializare în „morărit” a comunităților aborigene din țara Dobrogei²⁴, până la antichitatea romană, care, pe lângă progresele tehnice importante înregistrate, a introdus termenul „machina” – mașină, de unde și verbul „machinare” (a măcina), pentru operațiunea de zdrobit grânelor, începând cu trecerea de la mișcarea lineară (în neolitic), la cea circulară (în Latene-ul dacic)²⁵ și continuând, apoi, în evul mediu, când moara (mollendona, ae) devine termenul generic pentru „marea revoluție tehnică” produsă prin mecanizarea proceselor tehnologice, urmare a utilizării generalizate a energiilor naturale, a apei și vântului.

În baza acestor cercetări asidue, am reușit, într-o adevărată premieră națională, apariția succesivă a studiilor despre vechimea și continuitatea **morii de mână** („**Moara de mână în istoria civilizației tehnice a poporului român**” (în *Cibinium* 1984)²⁶, despre **apariția morii de apă**, în spațiul țării noastre („**Moara de apă în Dacia romană, în lumea săpăturilor arheologice**” (Cibinium 1978)²⁷ și a **morii** cu **tracțiune cabalină** („**Moara cu cai**”) – în „**Procese, procedee și instalații cu tracțiune animală de obținere și prelucrare a cerealelor de pe teritoriul României**” (în „Studii și comunicări de istoria civilizației populare din România”, vol. II)²⁸, pentru ca, în final, să definesc specificul etnocultural al celor trei etnii istorice din ultimele două milenii și jumătate, în articolul „**Daci, Romani, Români**”. **Coordonate fundamentale ale istoriei civilizației și modului lor de viață. Sistemele instrumental și energetic**” (Sibiu, 1980)²⁹, precum și condițiile adoptării „Revoluției tehnice medievale”, prin difuzarea, în secolele XIV și XV, a tuturor „industriilor medievale”, avându-și originea în Occidentul Europei, în Imperiul Carolingian, în secolele IX și X („**Premise la o istorie a**

²³ Idem, *Considerații istorice și etnografice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*. În: Biharea: Culegere de studii și materiale de etnografie și artă, 1977, IV.

²⁴ Irimie, Cornel, *Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României. Vechimea, tipologia, răspândirea și frecvența lor*. În: *Cibinium* 1967-1968, Sibiu, 1969; Idem, *Cercetări etnografice privind istoria tehnicii populare la români*. În: *Cibinium* 1967-1968; Sibiu, 1969.

²⁵ Harțușche, Nicolae, *O moară neolitică descoperită la Medgidia*. În: *Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România*, vol. 2. Sibiu, 1981.

²⁶ Bucur, Corneliu, *Moara de mână în istoria civilizației tehnice a poporului român*. În: *Cibinium* 1979-1983, Sibiu, 1984.

²⁷ Idem, *Moara de apă în Dacia romană, în lumina descoperirilor arheologice*. În: *Cibinium* 1974-1978. Sibiu, 1979.

²⁸ Bucur, Corneliu, *Procese, procedee și instalații cu tracțiune animală de obținere și prelucrare a cerealelor de pe teritoriul României*. În: *Studii și comunicări de istoria civilizației populare în România*, vol.2. Sibiu, 1981.

²⁹ Idem, *Daci. Romani. Români. Coordonate fundamentale ale istoriei civilizației și modului lor de viață. Sistemele instrumental și energetic*. În: *Studii și comunicări de etnologie*, Sibiu, 1980, tomul II.

civilizației medievale românești cu privire la apariția industriilor feudale pe teritoriul României", Sibiu, 1978³⁰).

Monumentala sinteză, redactată în două volume (total 580 p.), apărută în Editura „ASTRA MUSEUM”, în anul 2004, sub forma unui **„Tratat privind istoria civilizației populare românești”**³¹, face dovada transformării muzeului etnografic inițial (fie el și național), într-una din cele mai redutabile instituții de cercetare științifică, de tip academic, din România.

Îndeplineam, după 38 ani de la preluarea conducerii Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, cel dintâi deziderat (cercetarea științifică) din triada formulată de Grigore Antipa, în anul 1923, în celebra sa lucrare **„Organizarea muzeelor în România”, „Scopul unui muzeu nu sunt colecțiile sale, oricari ar fi acestea, Adevăratul scop al muzeelor sunt știința, cultura și educația”**³².

Eforturile noastre științifice, dincolo de prețuirea afirmată de cei mai mari istorici și etnologi, sociologi sau antropologi, cu care am fost contemporan în ultimele decenii ale secolului al XX-lea (acad. David Prodan, acad. Ștefan Bălan, acad. Răzvan Theodorescu, prof. Traian Herseni, prof. H.H. Stahl și Paul H. Stahl, etnologii Paul Petrescu, Cornel Irimie, Augustin Buzura, prof. Pompiliu Teodor, Karol Koos, Nicolae Dunăre, Cornel Irimie, acad. I.I. Rusu, prof. Nae Constantinescu, prof. Gheorghită Geană ș.a.) rămâne acela de a fi integrat istoria civilizației românilor în civilizația europeană și de a fi conferit Muzeului „ASTRA”, profilul și statutul unui „muzeu de istorie a civilizației populare tradiționale”.

Ajunși aici putem spune că am atins dezideratul de a depăși faza inițială, cea „expozitivă” (spre exemplu, cum arată și cum funcționează o moară) și am trecut la **faza „explicativă”** (ce reprezintă moara în istoria civilizației popoarelor Europei și cum a evoluat ea de-a lungul unei istorii multimilenare). Totodată, am reabilitat valoarea și importanța funcției de cercetare științifică în muzeu, revelând rolul său primordial, pentru a afla „cum au ajuns lucrurile ceea ce sunt” ele astăzi³³.

Faptul că UNESCO a aprobat instituirea, la cererea României (prin Delegația Permanentă a României la UNESCO), a „Premiului UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial”, care, așa cum o declară public, directorul Diviziei pentru cercetare științifică și dezvoltare durabilă, a UNESCO, prof. Mustafa el Tayeb³⁴, conferă Muzeului „ASTRA” o reputație științifică și culturală de nivel mondial și reprezintă pentru noi încununarea „celestă” (de „frontispiciu cultural universal”) a eforturilor noastre de modernizare a celui mai important muzeu al României, la un nivel deplin competitiv pe plan european (vezi Distincția personală EMYA acordată subsemnatului, în anul 1993). Elogiile exprimate recent de membrii juriului Comisiei EMYA, în cadrul competiției pentru dobândirea premiului suprem european, din acest an (premierea urmând a se face, în luna mai 2009, în Turcia, la Bursa) ne-au produs o mare satisfacție și ne-au confirmat faptul că „suntem pe drumul cel bun”.

³⁰ Idem, *Premise la o istorie a civilizației medievale românești. Cu privire la apariția industriilor feudale pe teritoriul României*. În: Studii și comunicări de etnologie, Sibiu, 1, 1978.

³¹ Idem, *Tratat privind istoria civilizației populare românești (cu privire specială asupra civilizației tehnice populare)*. 2 vol., Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004.

³² Antipa, Grigore, *Organizarea muzeelor în România*. În: Academia Română. Memoriile Secțiunii Științifice, Seria a III-a, tom I. București, 1923.

³³ Bucur, Corneliu, *Coordonatele muzeului modern: Știința-cultura-educația (despre limitele și nelimitile muzeului, ca oglindă de reflectare a istoriei culturale și a vieții)*. În: Studii și comunicări de etnologie, Sibiu, XVI, 2002.

³⁴ Idem, *Premiul UNESCO pentru patrimoniul tehnic „Dumbrava Sibiului”*. În: Revista Muzeelor, 2005, nr.3.

F. Un ultim capitol, demn de a fi analizat (explicitat) în contextul unei retrospective ocazionată de aniversarea a 45 de ani de la fondarea Muzeului Tehnicii Populare, îl constituie însăși **construcția (edificarea) unei instituții piramidale**, de complexitate, de mărimea, de structura, de profilul multicultural al colecțiilor sale, de funcționalitatea polivalentă, de impactul instructiv-educational, ale **Complexul Național Muzeal „ASTRA”**³⁵.

Ideea unui „complex muzeal” ne-a fost sugerată de momentul desprinderii Muzeului în aer liber, de instituția matrice care l-a gestat la începutul anilor '60, Muzeul Brukenthal. În iarna anului 1990 (ca rezultat al evenimentelor insurecționale, antidictatoriale, începute în 21 decembrie 1989), argumentând diversitatea colecțiilor etnografice formate la Sibiu în peste 150 de ani, am formulat, în premieră, ideea unui posibil complex muzeal național.

Desprinderea colecțiilor cu profil etnografic, din cadrul Muzeului Brukenthal a avut, încă de la început, atașat proiectul valorificării expoziționale, în edificii distincte, a fiecărei colecții etnice, în parte: cea a patrimoniului **extraeuropean**, în Casa Hermes, din Piața Mică nr. 11, în anul 1990, sub denumirea de **Muzeul de etnografie extraeuropeană „Franz Binder”**³⁶, cea a colecțiilor de **etnografie românească** (care au stat la baza constituirii **Muzeului Civilizației Transilvane „ASTRA”**), așteptându-și revenirea în Palatul „Astrei” (în condițiile în care Biblioteca Județeană „ASTRA” - instalată abuziv, de regimul comunist, în toate spațiile deținute, până în 1950, de chiar „Muzeul Asociațiunii” - a primit recent un sediu monumental, ultramodern, putând să renunțe la spațiul ocupat abuziv, timp de 58 de ani) cea a **colecțiilor de etnografie săsească** în cadrul Muzeului „Emil Sigerus”, în Casa Albastră, și o expoziție valoroasă (de istorie a meșteșugului medieval al cahlelor, în subsolul imobilului din Piața Mică nr. 12. Împlinirea acestor proiecte în numai 19 ani au avut ca rezultat direct, formarea celui mai amplu și divers, ca structură patrimonială, complex național muzeal din România. Un singur proiect nu a putut fi îndeplinit, motiv pentru care, în condițiile în care Consiliul Județean nu a aprobat revenirea Muzeului „ASTRA” (care reclamă acel sediu pe temeinice criterii juridice și morale), am acționat în judecată forul tutelar și așteptăm sentința instanței juridice.

„Infrastructura” creată, încă din primul moment (în promovarea anului 1990), prin cele patru „Departamente paramuzeale”: **„Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”, Laboratorul Zonal de Conservare și Restaurare „ASTRA”, Studioul „ASTRA Film” și Departamentul complex de Marketing, PR, Pedagogie muzeală, Turism și Relații internaționale** (toate aceste subunități evoluând, de peste 15 ani, la parametri de performanță europeană), asigură cele mai bune condiții de funcționare și performare a fiecărei unități muzeale, cvasi independentă.

În sfârșit, cele **patru servicii** (Financiar-Contabil, Economico-Administrativ, Personal-Juridic și „Tehnic, RK și de Investiții”) completează structura Complexului Național Muzeal „ASTRA”, apreciat, unanim, de specialiștii din țară și din străinătate, ca fiind unul dintre primele trei muzee naționale ale României, legitimat să candideze pentru a dobândi investitura de „cel mai bun muzeu european”, în anul 2008.

Privind, în urmă, acum, după 44 de ani, în care am servit cu credință și cu devoțiune, la limita unei investiții de energie fizică și intelectuală maximă, această

³⁵ Idem, *De la un Muzeu al Tehnicii Populare la Muzeul Civilizației populare Tradiționale „ASTRA” (1962–2000)*. În: *****, Muzeul „ASTRA”. Istorie și destin: 1905-2000**. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002.

³⁶ Bozan, Maria, *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu*. În: *Revista muzeelor*, 1993, nr. 3.

instituție (care mi-a adus, atât mie cât și colegilor mei, enorme satisfacții), pot aprecia, cu toată obiectivitatea, dar și cu mândrie, faptul că am reușit. Am reușit să edificăm, la Sibiu, în acești ani (aproape de un semicentenar), un muzeu care constituie, în cel mai înalt grad, adevărata emblemă a identității noastre etnoculturale.

Expoziția aniversează, la 45 de ani³⁷ de la întemeiere, dedicată și ilustrată patrimoniului tehnic tradițional, de excepțională valoare, constituie o demonstrație irefutabilă a crezului împlinit, al predecesorilor și al nostru înșine.

Aprecierile mai mult decât elogioase ale unor specialiști de reputație europeană sau mondială, ale unor personalități politice de talie universală, din care vom reproduce doar câteva dintre cele mai recente, confirmă, în mod strălucit, propriile noastre aprecieri.

„Mi s-a oferit marele privilegiu de a putea avea o imagine adevărată, într-un muzeu care a susținut și continuă să susțină o activitate atât de importantă și esențială. Mi se pare că ceea ce-l face să se distingă de muzeele în aer liber din alte țări este situația specială a României, în acest ultim secol. Evenimentele au concurat la realizarea activității de conservare a tradițiilor și a spiritului esențial al comunității de aici. Tradiții și spirit atât de valoroase care oferă muzeului șansa de a deveni custode al esenței naționale! Acesta este un obiectiv mult mai amplu și generos decât al multor altor muzee. Admir foarte mult curajul și ambiția cu care se abordează un astfel de obiectiv! Vă doresc mult noroc în următorul secol...”

John Leeds, National Heritage-Londra, Anglia

„Suntem foarte impresionați de această expresie magnifică a identității naționale și vom duce cu noi o inspirație pentru propriul nostru Skansen”.

Kjell Espmark,

Membru al Academiei Regale Suedeze și al Comitetului Nobel pentru Literatură.

„Astăzi am avut experiența să mă întorc în marele Muzeu Național ‘ASTRA’ în compania a patru artiști - toți membri Academiei Regale din Scoția. Numele lor sunt: Doug Cocker, Bill Scott, Arthur Watson și Michael Visocchi. Toți împărtășesc convingerea mea că acest uimitor muzeu în aer liber este într-adevăr o operă de artă imensă, este o ‘gesamptkunstwerk’, o manifestare neprețuită a moștenirii culturale Christo-Iudaică a Europei concentrându-se doar pe România”.

Prof. Richard Demarco, CRE Demarco European Art Foundation.

„Am vizitat multe muzee în aer liber din Europa, dar acest muzeu este cel mai impresionant dintre toate. Este nu numai un muzeu, dar și o expoziție vie a vieții poporului român. La mulți și prosperi ani! Vă mulțumesc foarte mult pentru fascinanta sculptură a spiritului românesc”.

Terry Davis, Secretar General al Consiliului European.

³⁷ Bucur, Corneliu, *Patrimoniul tehnic preindustrial. Un brand internațional al României promovat de Muzeul „ASTRA”: 45 de ani de la fondarea Muzeului în aer liber: excurs expozițional*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2008.

„Îi sunt recunoscător prietenului meu Alexandru Mironov, care mi-a înlesnit vizita în acest muzeu excepțional. UNESCO a încercat din totdeauna să demonstreze că știința și tehnologia sunt parte a patrimoniului nostru comun. Acest loc este dovada vie a acestui concept. Suntem mândri să fim asociați cu această instituție. Anul viitor Sibiu va deveni Capitală Culturală a Europei. Cred că acest muzeu va fi unul din elementele principale în definirea contribuției acestui oraș la dezvoltarea patrimoniului tehnic și imaterial din această parte a Europei”.

Mustafa El Tayeb,
Director al Diviziei pentru Politici Științifice și Dezvoltare Durabilă,
UNESCO, Paris.

„Am avut prilejul să vizitez acest muzeu în anul 1975, când încă trăia fondatorul muzeului Cornel Irimie, iar Corneliu Bucur era tânăr colaborator. După revoluția din 1989, am revenit în muzeu de mai mult de 10 ori, singur sau împreună cu elevii mei. Ultima dată am trăit surpriza noutăților în materie de cercetare și construcții, toate cu rezultate excepționale. A fost totuși nevoie de circumstanța reprezentată de Sibiu Capitala Culturală Europeană pentru a ajunge la acest nivel valoric foarte ridicat. Așadar, îndrăznesc să afirm că acest muzeu este fără îndoială cel mai important, cel mai cuprinzător și cel mai valoros din punct de vedere științific și didactic din întreaga Europă”.

Roberto Togni,
Profesor de muzeologie la Universitatea din Trento, Italia.

„Mă bucur foarte mult că am putut vedea Muzeul 'ASTRA'. Azi a fost prima ocazie și aș vrea să revin. Am impresia că noi japonezii trebuie să copiem încercarea grandioasă a sibienilor de a avea și îngriji acest parc. Sau aș aduce casele țărănești din Japonia. Vă mulțumesc foarte mult că mi-ați dat ideea frumoasă. Și mulțumesc foarte mult și sincer din inimă d-lui director Bucur, care ne-a condus prin parc cu trăsura și ne-a explicat multe lucruri, mai ales tradiția”.

Kanji Tsushima, Ambasadorul Japoniei.

„Vizitarea și trăirea unui muzeu atât de viu într-un astfel de peisaj natural, face într-adevăr parte din cele mai extraordinare experiențe ale unui etnograf. Cât de extraordinară este această idee și acest gând al planurilor de viitor, de a face istoria accesibilă tuturor oamenilor lumii contemporane! Felicitările noastre pentru importantul și minunatul proiect. Am avut ocazia de a fi martori la modul în care muzeul este individual însoțit de fiecare generație și am rămas impresionate de încântarea și bucuria extraordinară, dar și de seriozitatea copiilor și tinerilor participanți la Olimpiada meșteșugurilor... Aceasta arată cum creația tradițională își păstrează încă un loc important în tradiția vie din regiunile României, contribuind astfel la educarea și creșterea noii generații. Mulțumim pentru întâmpinarea atât de prietenoasă precum și pentru atenția și grija purtată în Muzeul 'ASTRA' ”.

Dr. Lydia Iche-Schwalbe, Muzeul de etnografie din Dresda,
Prof. Dr. Ursula Thiemp-Sachse, Universitatea din Berlin.

„Vizita mea la Muzeul ASTRA mi-a rezervat frumoase surprize. Mărima impresionantă a acestui minunat loc destinat plimbării și descoperirii și inteligența cu care sunt amenajate (regizate) casele și morile istorice este o reușită totală. Am regretat faptul că nu am rămas mai mult timp în regiune pentru că mi-ar fi plăcut extrem de tare să vizitez muzeul noaptea. Un astfel de loc merită fonduri importante și sper că autoritățile politice locale și naționale sunt conștiente de faptul că pentru imaginea României, a întreține cu grijă un astfel de loc necesită mijloace umane și financiare importante. Sper să am plăcerea de a reveni în Muzeul ASTRA și vă mulțumesc pentru ajutorul acordat și pentru comentariile avizate”.

Alain Constant, Le Monde.

„Cu prilejul Zilelor Academiei Artelor Tradiționale am vizitat Muzeul din Dumbrava Sibiului. Auzisem despre acest muzeu, dar ce am văzut a depășit toate așteptările. Ce a realizat aici Directorul General Corneliu Bucur este absolut remarcabil. Prima dată am călcat în Dumbrava Sibiului în anii copilăriei. Am locuit în Sibiu în timpul refugiului, între 1940-1945, când părinții mă aduceau uneori ‘la iarbă verde’. Vizita mi-a trezit amintiri de demult... Academia Artelor Tradiționale face un lucru minunat cultivând tradiția culturală românească, amenințată de vremurile postmoderne. Sinceritatea, devotamentul, lucrul bine făcut și un suflet, caracterizează activitatea acestei academii. Doresc succes deplin celor care s-au angajat, de bună voie și nesiliți de nimeni, în acest efort admirabil”.

**Acad. Ionel Haiduc,
Președinte al Academiei Române.**

“Este imposibil să-ți imaginezi **extraordinara bogăție a acestui muzeu** înainte de a avea șansa să îl vizitezi. Loc de cultură, de viață, de descoperire, dar și un loc pentru plimbări agreabile fără egal. Mulțumesc pentru **că ați pus omul și dialogul culturilor în centrul demersului dumneavoastră**”. Este mai mult decât o recunoaștere. Este o confirmare. Iar pentru noi, slujitorii muzeului, aceste elogii reprezintă o binevenită și competentă încurajare de a continua, căci suntem pe calea cea mai bună. Iar cei ce vor veni după noi, sperăm să culeagă fructele “mărului de aur” care a devenit Muzeul “Astra”.

**Claude Frisoni,
Directorul programului „Luxemburg – Capitală Culturală Europeană”, 1995**

ANNIVERSARY WITH MANY SIGNIFICANCE TRANSITION FROM THE MUSEUM OF FOLK TECHNOLOGY TO „ASTRA” THE MUSEUM OF TRADITIONAL FOLK CIVILIZATION (45 YEARS)

The paper is a retrospective approach of „ASTRA” the Museum of Traditional Folk Civilization. 45 years since a national museum of folk technology in Romania has been conceived and founded in the years of 1956/62. The paper is almost a study that analyzes the conditions, the social-economical or political facts that determined the events and the scholars, scientists, ethnographers that had a major contribution at the foundation and development of this museum during 45 years.

The author conceived its paper into five large chapters each with sub-chapters. The first chapter **A** has as starting point for this original, retrospective „travel” the analysis of the thematic structure for the monumental patrimony of the „ASTRA” Museum of Traditional Folk Civilization. The thematic Project is presented largely with its sectors (7) and groups (26). Within each sector or group are presented the categories of monuments and their names. The initial project of the Museum of Folk Technology was re-structured in 1990 as a Museum of Traditional Folk Civilization.

Chapter **B** is an impressive taxonomic tableau of this huge patrimony. This patrimony is the very essence of our traditional folk civilization, concerning its folk technology achievements and its impressive diversity of the traditional occupations. This was the major stage in the development of the museum, for the changing of the Museum of Folk Technology into the Museum of Traditional Folk Civilization. The time had come for new and innovative changes to be assumed by museum. Thus, starting with 1983 a very important mutation took place in the open air museum. A new look and way to approach the traditional Romanian heritage. The immaterial folk culture and the folk artisans were brought into the general attention. „Human Living Treasures” was the program that was conceived in this respect and it was developed and enriched in time by „ASTRA” Museum.

In chapter **C** the author is concerned to present the most important scholars, ethnographers, scientists who were involved in the foundation and development of the museum during 45 years and even much earlier. Several names deserve to be mentioned such as: Cornel Diaconovici, Simion Mehedinti, George Valsan, Romulus Vuia, Cornel Irimie.

The efforts and the accomplishments of 44 years of activity in which the author himself was involved is presented in chapter **D** Most of the time their names and activity could be considered as premieres in Romanian museum science. Each of them is mentioned with their projects, programs and ideology that contributed to the major changes of the museum. Without their contribution the nowadays museum shouldn't have been existed. The last chapter **E** is focused on presenting the nowadays structure and profile of the museum. The author presents in detail the complexity, the size and the multi-cultural collections of the new institution that has been conceived as a pyramidal construction with polyvalent functions and instructive-educative impact: **„ASTRA” the National Complex Museum.**

CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA PATRIMONIULUI MUZEULUI „ASTRA”; PROGRAMUL STRATEGIC ÎN ULTIMII 45 DE ANI

drd. Valeriu OLARU

I. Repere istorice

În anul 1961, încă înainte de fondarea oficială, de către Cornel Irimie, a Muzeului Tehnicii Populare în Dumbrava Sibului, sunt consemnate primele amenajări pentru conservarea-restaurarea și depozitarea patrimoniului viitorului Muzeu în aer liber, proiectat pe o suprafață de cca. 96 ha în Dumbrava Sibului, conform ideilor etnologului clujean Romulus Vuia. Muzeul Tehnicii Populare, așa cum a fost conceput de fondatorul său Cornel Irimie, s-a edificat în perioada 1963-1989, conform unei tematici științifice aprobate de Academia Română în anul 1962 și a unui Proiect de sistematizare a Dumbravei, elaborat de un colectiv de specialiști în frunte cu arh. acad. dr. Paul Niedermaier. Odată cu realizarea expoziției monumentale în aer liber s-a construit și modernizat permanent și o importantă bază materială specializată în conservarea și restaurarea monumentelor transferate (stația de carantină și nucleul laboratoarelor de restaurare), punându-se bazele tehnico-administrative pentru crearea *Centrului Metodologic Național pentru Pregătirea Conservatorilor și Restauratorilor din Muzeele în Aer Liber din România*. Zeci de monumente de tehnică populară au fost transferate, reconstruite și restaurate după o metodologie foarte bine documentată, conform normelor de conservare și restaurare, la nivel internațional și în acord cu condițiile geoclimatice specifice zonei de amplasare a monumentelor transferate, respectându-se riguros încadrarea peisagistică a construcțiilor strămutate de pe tot cuprinsul țării.

Normele metodologice, criteriile științifice și procedeele tehnice elaborate în această perioadă de colectivul sibian, au condus la stabilirea unui cod de principii unanim respectate în practica reconstrucției, conservării și restaurării monumentelor din muzeele în aer liber, muzeul din Sibiu devenind o adevărată școală de specializare în domeniul transferurilor și reconstrucției patrimoniului etnografic românesc.

Această activitate a fost susținută încă din perioada 1967-1968 prin realizarea și modernizarea bazei materiale aferente activității de conservare activă și restaurare a monumentelor și inventarului obiectual achiziționat (hala pentru tratarea chimică a lemnului din construcții, atelierele de dulgherie și tâmplărie, atelierele de restaurare a lemnului și a textilelor), astfel încât, în anul 1973 Boris Zderciuc considera acest nucleu drept „cea mai puternică unitate din țară în domeniul muzeologiei românești”.

Coordonarea întregii activități de organizare și dezvoltare a muzeului în aer liber a revenit, începând din anul 1969, etnografului sibian Corneliu Bucur care și-a adus o contribuție majoră la realizarea metodologiei științifice de transfer a monumentelor și la elaborarea criteriilor și procedeele tehnice de reconstrucție și restaurare.

Mărimea, varietatea și valoarea patrimoniului transferat în Muzeul în aer liber au determinat dezvoltarea sistematică a activității de conservare-restaurare și au impus totodată, diversificarea specializărilor precum și pregătirea superioară a conservatorului și restauratorului.

După anul 1970, odată cu fundamentarea științifică a completării tematicice a Muzeului Tehnicii Populare ca muzeu antropologic al istoriei civilizației populare tradiționale, s-a trecut la o nouă etapă de cercetare interdisciplinară menită să ilustreze, prin patrimoniul expus în muzeu, civilizația tradițională în ansamblul ei, cuprinzând reperele esențiale care au jalonat etapele istorice pe care le-a parcurs satul tradițional în dezvoltarea sa istorică, tehnică și socială.

Anii '80 se remarcă prin ridicarea prestigiului Laboratorului de conservare-restaurare condus de biologul Corneliu Bucșa, care a promovat dezvoltarea și specializarea bazei materiale - stația de tratament pentru lemnul din construcții, precum și elaborarea unui valoros studiu științific privind relevarea factorilor biologici care afectează patrimoniul muzeului. Studiul cuprinde o analiză interdisciplinară a factorilor biotici și abiotici care contribuie la degradarea monumentelor din arealul geografic al zonei de amplasare a Muzeului în aer liber (pădurea Dumbrava). Acest studiu stă la baza realizării metodologiei moderne de conservare a patrimoniul expus în muzeu.

În anul 1990 prof. dr. Corneliu Ioan Bucur concentrează, într-o singură instituție, toate colecțiile de etnografie aparținând Muzeului Asociațiunii și Muzeului Tehnicii Populare, deschizând calea realizării celui mai mare complex etnomuzeal din România, Complexul Național Muzeal „ASTRA”. În următorii ani, în cadrul Complexului au luat ființă *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, Muzeul de etnografie universală „Franz Binder”, Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA” și Muzeul de etnografie săsească „Emil Sigerus”,* acumulând în total un patrimoniu monumental și obiectual impresionant – cca. 300 monumente în expoziția în aer liber și peste 100.000 obiecte muzeale în colecții.

Ca urmare a creșterii fără precedent a patrimoniului a fost necesară reorganizarea activității de conservare-restaurare precum și diversificarea specializării laboratoarelor de restaurare. În această perioadă (1990-1995) s-au pus bazele noilor laboratoare de pictură tempera, lemn policrom, lemn cu exces de umiditate, ceramică, metal, textile și piele-blănă, crescând și numărul specialiștilor conservatori și restauratori care au fost formați și specializați în țară și străinătate.

Necesitatea pregătirii continue, la cele mai înalte standarde, a corpului de specialiști conservatori și restauratori, a devenit o prioritate încă din anul 1997, impusă de însăși evoluția științifică și tehnică pe plan mondial a acestui domeniu de activitate. În acest context, anul 1997 consemnează o deschidere importantă și absolut necesară pentru recuperarea decalajului științific, tehnologic și practic al activității de conservare-restaurare din România față de țările din centrul și vestul Europei. Acest deziderat a motivat pe deplin efortul conducerii Secției de conservare-restaurare pentru organizarea primelor cursuri internaționale de restaurare și înființarea *Centrului de pregătire a conservatorilor și restauratorilor CEPCOR Sibiu*.

În perioada 1997-2008, în cadrul CEPCOR au fost organizate peste 30 de cursuri internaționale, susținute de personalități, profesori, restauratori din cele mai importante centre de specialitate din lume, cu participarea a peste 450 de cursanți restauratori din toate muzeele României. Pregătirea de specialitate la nivel internațional a culminat, în anul 2007, prin organizarea cursului internațional sub egida ICROM ROMA, *„Reducerea riscurilor pentru colecțiile muzeale”*. Conducerea CEPCOR a revenit, din 2001, chimistului investigator Marta Guttman.

Anul 2003 marchează desăvârșirea actualei structuri organizatorice a compartimentului, prin reorganizarea sa ca Departament de conservare-restaurare în cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, compus din 4 secții specializate și 2 laboratoare de investigații științifice (chimie și biologie), numărul personalului de specialitate ajungând la 40 persoane: conservatori și restauratori, acreditați în calitate de cercetători științifici, experți sau specialiști cu studii superioare, tehnice și medii și

atestați în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural.

Ritmul rapid în care s-a dezvoltat și modernizat întreg Complexul Național Muzeal „ASTRA”, cu precădere Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” după anul 1990 (peste 100 de construcții autentice transferate și reconstruite în Muzeul în aer liber) și mii de bunuri culturale mobile achiziționate în ultimii 18 ani, au impus din nou o dezvoltare și modernizare corespunzătoare a bazei materiale și activității Departamentului. În prezent activitatea de conservare-restaurare dispune de o bază materială construită cu o suprafață utilă de peste 1500 mp, organizată științific în flux tehnic operațional, precum și de o dotare modernă a laboratoarelor de conservare-restaurare.

Pentru ridicarea nivelului calitativ al lucrărilor, personalul de specialitate a beneficiat de aparatură și instrumentar moderne, precum și de materiale și substanțe de calitate, conform noilor standarde europene în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural și al protejării mediului ambiant.

II. Cercetarea științifică în domeniul restaurării și conservării, manifestările de specialitate, realizări prestigioase ale colectivului Departamentului de conservare-restaurare.

Un capitol esențial al activității colectivului de specialiști din Departamentul de conservare-restaurare la constituit permanenta lor pregătire profesională și abordarea activității de cercetare științifică în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural național. În colaborare cu instituții de specialitate din țară și străinătate, specialiștii noștri au contribuit la elaborarea unor noi materiale și tehnologii pentru protecția patrimoniului. În această sferă se înscriu cercetările finanțate prin *Programul Național de Dezvoltare al României*, realizate în colaborare cu diverse instituții de cercetare din țară, pentru „realizarea unor noi substanțe și materiale pentru conservarea monumentelor istorice și a obiectelor din lemn”, (temă de cercetare realizată în perioada 2003-2005) precum și „*Protecția lemnului în funcție de calitatea și domeniile de utilizare cu scopul valorificării superioare și creșterii competitivității produselor din lemn*” (2006-2008), ambele coordonate de subsemnatul.

În sfera cercetării științifice se înscriu și alte teme promovate de colectivul laboratorului de restaurare pictură, referitoare la studiul, conservarea și restaurarea icoanelor pe sticlă sau programele anuale de cercetare cu privire la monitorizarea agenților biologici care afectează patrimoniul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, program coordonat de biolog Ileana Chirtea. De asemenea trebuie amintite o serie de teme de doctorat aflate în diverse stadii de realizare privind: *Icoana pe sticlă – spiritualitate, artă și meșteșug* (drd. Coman-Sipeanu Olimpia, restaurator pictură tempera), *Studiul tehnologic al colecției de icoane pe sticlă al Complexul Național Muzeal „ASTRA”* (dr. Guttmann Marta, chimist investigator), *Icoana de secol XVIII-XIX din colecțiile sibiene, elemente care le particularizează în spațiu și timp* (dr. Ionescu Geanina, restaurator pictură tempera), *Textilele din Mărginimea Sibiului și Mocăniimea Brașovului (metode și tehnici manuale – preindustriale – de realizare și ornamentare* (drd. Olaru Valeriu) sau teme care aprofundează structura colecțiilor muzeului sau tehnicile de realizare a patrimoniului: *Pictura pe sticlă de origine apuseană din colecțiile Complexul Național Muzeal „ASTRA”* în cercetarea restauratorului Mirel Bucur sau *Arta realizării țesăturilor etnografice – combinația elementelor de structură (legătură, fir, desime) și culoare* în cercetarea restauratoarei Izdrailă Vasilica.

Un domeniu special al cercetării noastre se referă la investigarea, studiul și proiectul de restaurare (în colaborare cu specialiști din străinătate), cu privire la restaurarea colecției egiptene și orientale aparținând *Muzeului de etnografie universală „Franz Binder”*.

Palmaresul participării, cu lucrări, la manifestările științifice naționale și internaționale demonstrează nivelul profesional ridicat al corpului nostru de specialiști, interesul lor pentru specialitatea pe care o practică. În plan internațional este de remarcat nivelul participării cu lucrări științifice a restauratorilor la manifestările internaționale în: Ungaria, Germania, Italia, Franța, Anglia, Israel, India. Se mai adaugă nenumăratele participări la toate *Salioanele naționale de restaurare* precum și la numeroase sesiuni de comunicări științifice organizate în țară.

De peste 10 ani, în contextul permanentei pregătiri de specialitate în domeniul învățământului și cercetării științifice, Departamentul de conservare-restaurare deține un rol prioritar în colaborarea cu *Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu*, în programul de pregătire teoretică și practică a studenților și masteranzilor pentru specialitatea restaurarea bunurilor culturale mobile, cei mai buni tineri restauratori fiind selectați și încadrați în activitatea de restaurare a bunurilor culturale.

De-a lungul ultimilor 18 ani, realizări prestigioase în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural național și chiar internațional au marcat activitatea Departamentului de conservare-restaurare a Complexului Național Muzeal „ASTRA”. Succesele, în această activitate, au fost răsplătite, în mai multe rânduri, prin acordarea de către Ministerul Culturii și Cultelor a 3 premii naționale pentru restaurarea și conservarea patrimoniului cultural național. Printre lucrările de anvergură și dificultate ridicată derulate de colectivul de specialitate al Departamentului amintim: • restaurarea catapetesmei aparținând Mănăstirii Curtea de Argeș; • restaurarea catapetesmei Bisericii din Tiur, aparținând Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia; • restaurarea tripticului iconostas din localitatea Cincșor aparținând Muzeului „Gheorghe Literat” din Făgăraș; • restaurarea iconostasului Bisericii din localitatea Sebeș, județul Alba; • restaurarea colecției de obiecte din piele aparținând Muzeului de Etnografie din Brașov; • restaurarea steagului de breaslă aparținând Fundației Kolping din Germania; • reconstrucția și restaurarea unor monumente aparținând Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti” din București; • conservarea unor monumente aparținând Mănăstirii Sâmbăta de sus (Făgăraș); • conservarea unor obiecte arheologice aparținând Muzeului Național Brukenthal Sibiu, etc.

La acestea se adaugă întreaga activitate de conservare și restaurare a patrimoniului gestionat în colecțiile muzeului, compus din peste 400 de construcții autentice transferate în Muzeul în aer liber și peste 120.000 de obiecte muzeale conservate în depozite sau expuse în expozițiile permanente sau expozițiile tematice temporare.

Numai în ultimii 3 ani (2006-2008) au fost realizate un număr de 46 de lucrări majore de transfer, reconstrucție și restaurare a monumentelor achiziționate sau aflate în expoziția în aer liber, precum și obiective cu funcție de expunere și protecție a inventarului etnografic expus și sute de lucrări de restaurare și conservare activă a patrimoniului obiectual intern.

În general sursele de finanțare care au alimentat, după anul 2000, acest vast program de lucrări au fost: Programul național *„Patrimoniul în pericol”*, finanțat de Ministerul Culturii și Cultelor; Surse proprii de finanțare acordate de Consiliul Județean Sibiu sau din veniturile realizate de muzeu precum și sponsorizări.

Iată o imagine succintă, dar necesară, a programului strategic de conservare și restaurare a patrimoniului Muzeului „ASTRA” pus în practică, în ultimii 45 de ani, de colectivele de specialiști care au contribuit esențial la dezvoltarea Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu.

CONSERVATION AND RESTORATION OF „ASTRA” MUSEUM'S HERITAGE- STRATEGIC PROGRAMME DEVELOPED IN THE LAST 45 YEARS

1. Historical background

During the process of establishment the exhibition from the open air museum (1963-1989) it was also organized an important center specialized in conservation and restoration the monuments transferred from all the Romanian ethnographic areas that is the background for creating the National Methodological Center for Training the Conservators and Restorers.

Methodological rules, scientific criteria and technical proceedings elaborated by the team from Sibiu conducted to the establishment of a certain code of technical and practical principles that were observed during the reconstruction and restoration work undertaken on the monuments from the open air museum.

After 1990 once with the establishment of „ASTRA” National Museum Complex that comprises: „ASTRA” Traditional Folk Civilization Museum, „Franz Binder” World Ethnographic Museum, „ASTRA” Transylvanian Civilization Museum and „Emil Sigerus” Saxon Ethnographic Museum, all these gathering about 300 monuments and more than 100.000 artifacts, it was essential to reorganize the entire conservation-restoration activity, to diversify the specialization of laboratories, to increase the number of the restorers and their specialization. The necessity of continuous training of the conservators and restorers led in 1997 to the establishment of the Training Center of Conservators and Restorers and also to the yearly organizing of national and international courses in these fields.

Since 2003 till nowadays it is preserved the structure of „ASTRA” Museum's Conservation- Restoration Department that owns a modern base of 1500 square meters that includes 8 laboratories and a skilled personnel made of expert researchers and certificated restorers, conservators and scientific investigators.

2. Scientific research

An essential chapter of the activity developed by the specialists in Conservation-Restoration Department is the scientific research regarding the conservation and restoration of the national cultural heritage. Among the research themes deals with in collaboration with research institutions from the entire country are: „New substances used for conserving the historical monuments and wooden objects”; „Wood protection according to its quality or the domains it is used in”; „Research on the biological agents that damage the heritage of the open air museum”; „The icon painted on glass-spirituality, art and craftsmanship, study on the Icon Collection of „ASTRA Museum”; „Icons from the 18th- 19th century from Sibiu collections”; „Textiles from Mărginimea Sibiului area and from Mocăniștea Brașovului area”; „The art of ethnographic weaving-structure and color”.

The attendance of our restorers to national and international scientific reunions in Hungary, Germany, Italy, France, England, Israel, India proves the professional level of our specialists and also their interest in what they do.

For more than 10 years Conservation- Restoration Department of „ASTRA” Museum has an important role in „Lucian Blaga” University from Sibiu, collaborating in training the students.

The activity of the Conservation- Restoration Department was awarded in the last years with 3 National Prizes.

Hala de tratare chimică a lemnului din construcții și ateliere de tâmplărie și restaurare obiecte textile

Gospodărie de oloier, cu pluă acționată manual, Livada, jud. Hunedoara

Gospodărie-atelier pentru prelucrarea cânepii și de funărit, Sasauș, județul Sibiu

Teasc de boștină pentru extragerea cerii, Sebeșu de Jos, județul Sibiu

Gospodărie pastorală cu atelier de prelucrare a lânii, Poiana Sibiului, județul Sibiu

Laborator restaurare textile

Laborator restaurare pictură

Laborator restaurare ceramică

Laborator restaurare piele-blănă

Laborator restaurare lemn policrom

Laborator restaurare lemn policrom

Laborator restaurare metal

*Biblioteca Centrului de Pregătire a
Conservatorilor și Restauratorilor
(CEPCOR)*

*Cuvânt de salut
al domnului Corneliu Ioan Bucur,
la Conferința internațională
de conservare preventivă*

Laborator investigații biologice

Laborator de investigații chimice

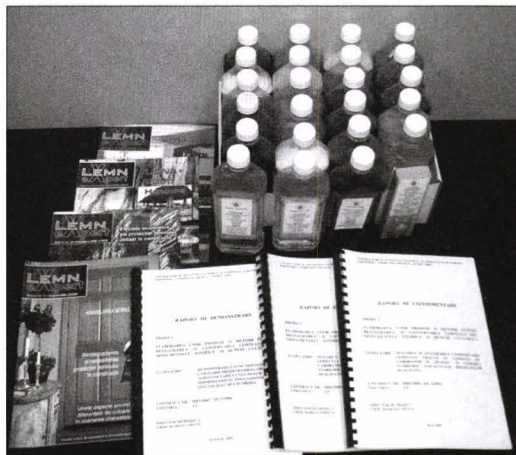
*Depozitul de mobilier policrom
(Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibului)*

*Depozitul de ceramică
(Casa Artelor)*

*Departamentul zonal de
conservare-restaurare din
Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibului*

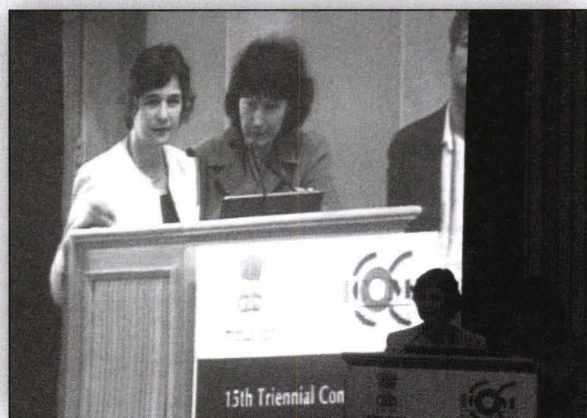

Produse rezultate în urma cercetării

Diplomă obținută în cadrul Salonului Național al Cercetării, București, 2005

Salonul Național al Cercetării. București, 2005.
Prezentarea proiectului "Elaborarea unor produse și metode pentru restaurarea și conservarea lemnului din monumentele istorice și bunuri culturale"

Participare la a 15-a Conferință Trienală a ICOM-CC, New Delhi.
Chimist drd. Marta Guttman
și restaurator pictură drd. Olimpia Coman-Sipeanu din partea C.N.M. "ASTRA" Sibiu

Cercetare privind programul pentru studiul și restaurarea mumiei egiptene din colecția muzeului.
Prima etapă a acestui program a constituit-o vizita renumitei egiptolog Dr. Renate Germer (7-9 dec. 2004)

Pregătirea studenților din cadrul
Universității "Lucian Blaga" Sibiu, în laboratoarele
Departamentului de conservare-restaurare

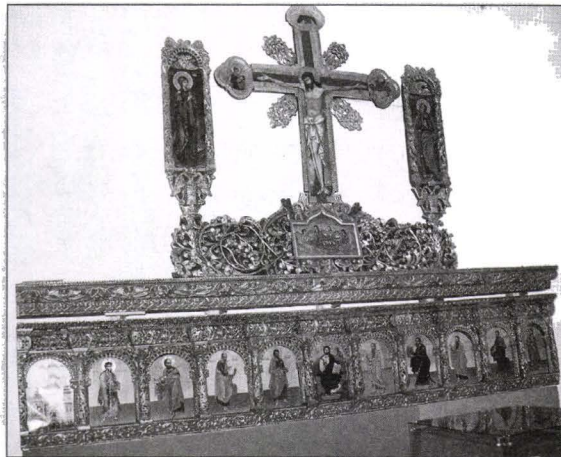
Expoziție anuală de restaurare
cu lucrări realizate de studenți

Premii obținute de
Departamentul de conservare - restaurare

*Iconostasul de la Curtea de Argeș, județul Argeș (secolul al XVII-lea)
(după restaurare)*

*Iconostasul bisericii
din Sebeș, județul Alba
(după restaurare)*

*Iconostasul de la biserica
din Tiur, județul Alba
(Muzeul Național al Unirii Alba Iulia),
(după restaurare)*

*Iconostasul
de la Muzeul "Gheorghe Literat"
din Făgăraș, județul Brașov
(după restaurare)*

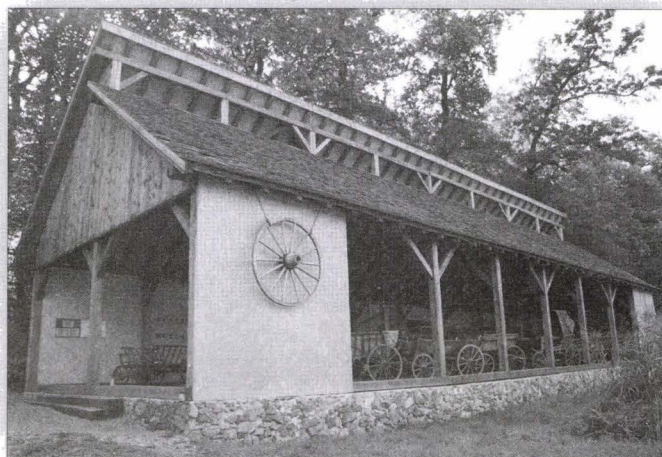
*Biserică de lemn cu hramul Pogorârea Sfântului Duh,
Dretea, județul Cluj*

*Gospodărie de prelucrare a inului și a cânepii,
Lisa, județul Brașov*

*Casă maramureșană,
Sârbi, județul Maramureș.
Centrul de Informare Turistică*

*Pavilion de prezentare a
mijloacelor de transport populare*

Gospodărie-atelier de prelucrare a chihlimbarului, Colți, județul Buzău

*Duplex gospodării de olar. Găleşoaia, județul Gorj
Casa nouă / Casa veche*

Etno-Tehno-Parc

Troiță (Crucea din Capul Satului de Jos), Rășinari, județul Sibiu

Casă, Sărata - județul Brașov

Fântână cu hecnă, Dumbrăvești, județul Prahova

Remiză de pompieri, Colun, județul Sibiu

Gospodărie de pomicultor, Vlădești, județul Vâlcea

25 DE ANI DE LA ÎNȚIEREA PROGRAMULUI „TEZAURE UMANE VII”. MUZEUL „ASTRA” ȘI TRĂIREA ÎNTRU TRADIȚIE

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR
drd. Mirela CREȚU

*„A fi trup și suflet cu Tradiția înseamnă
participarea la bogăția vieții pe care
ne-a lăsat-o moștenire trecutul”.
Christos Yannaras*

Tezaure umane vii, sintagmă tradusă și adoptată de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu¹ pentru a-și defini Programul de protecție a patrimoniului cultural imaterial, este înaintea de toate o mare provocare - **tezaur**, după cum bine se știe este o *comoară ascunsă de multă vreme în adâncuri și care poate fi descoperită doar întâmplător și doar de cei inițiați; este piatra prețioasă ce stă la temelia identității noastre; este flacăra ce luminează drumurile căutărilor, verticalitatea ardentă din care izvorăsc cercurile concentrice ale spiritualității românești. Este „flacăra de apă vie” ce întreține viața întru tradiție*².

Recuperarea tradițiilor trebuie făcută în *spiritul* lor, însă, în forme moderne de expresie, adaptate cerințelor actuale ale comunității rurale. Ideea de recuperare include ideile de redescoperire, de retrăire și de continuare în forme îmbunătățite, consensuale cu imperativele societății moderne, a valorilor cultural-tradiționale, care vin din secole de istorie. Credem că este oportună și o analiză semantică a termenului. Cuvântul *tradiție* provine din francezul *tradition*, care are la origine etnonimul latin *trado-ere*, având multiple sensuri: „a transmite”, „a trece mai departe”, „a încredința”, „a preda”, „a lăsa pe seama cuiva”, „a trăda”, „a povesti”³. Încercând să definească tradiția, Constantin Noica spunea că ea este „păstrarea întru spirit a ceea ce a fost bun în trecut”⁴, iar Andrei Pleșu preciza că este „prezentul etern și nemijlocit, e singura prezență care reunește, în țesătura ei, actualitatea cu maxima stabilitate (...) *tradiția este*”⁵.

Nu putem face disocierea procesului de recuperare a tradițiilor de întregul **sistem de redescoperire și reevaluare a conștiinței propriei identități etnoculturale**. Admițând că fiecare generație are dreptul la o viziune proprie privind actul de creație artistică, respectând spiritul și nu „litera” (forma exterioară) a tradiției, subliniem faptul că regăsirea tradițiilor, acolo unde s-au pierdut, sau prelucrarea vestigiilor și moștenirilor, acolo unde s-au păstrat, presupune dialogul dintre „cei ce știu” cu „cei ce nu știu”, dar ar fi necesar „să știe”, evidențiind, totodată, care sunt

¹ Corneliu Bucur, *Tezaure umane vii. Programul Muzeului „ASTRA” – Sibiu pentru protecția patrimoniului cultural imaterial*, Tratat de etnomuzeologie, vol. II, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004, p.133-136.

² *Tezaure umane vii*, tematica expoziției, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, p. 25-26.

³ Gheorghe Guțu, *Dicționar latin român*, București, Editura Științifică, 1973.

⁴ Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Editura Eminescu, 1978, p.11.

⁵ Andrei Pleșu, *Ochiul și lucrurile*, București, Editura Meridiane, 1986, p. 117.

direcțiile de intervenție și perspectivele evoluției întregului sistem cultural, în mecanismele sale de transmitere clasice și moderne.

Prin intermediul culturii sale istorice, un popor se poate cunoaște și, mai ales, poate încerca să se depășească. Nu putem face abstracție de ea cum nu putem fugi de propria conștiință. Tradițiile pe care le incumbă impun continuitatea drept criteriu al unor permanențe axiomatice pentru identitatea unui popor.

Timpul fiecărei națiuni îi marchează trecerea în și prin istorie, raportând fluiditatea „curgerii” sale la perenitatea unor esențe naționale, între care, *cultura populară* nu trebuie invocată doar dintr-un convenționalism pios. Rolul său nu este doar acela de a subiectiva specificul național în sine ci de a legitima, tocmai prin originalitatea ei, sau, dimpotrivă, prin comunitatea în plan universal a valorilor culturale din spațiul etnic pe care îl definește.

Cultura populară aparține fondului primordial al determinațiilor și interdependențelor intrate în complicata alchimie a procesului de constituire a unei culturi naționale. Născută din atemporalitatea și arhaismul lumii rurale, în care constantele cutumiare se suprapun și se contopesc celor naturale, cultura populară a căpătat ceva din fidelitatea de expresie a ritmurilor cosmice, posedând intimitatea unei confesiuni în care conștiința unui neam nu-și poate refuza sinceritatea. Copil, martor, ctitor și, în același timp, judecător al duratei, culturii populare i se poate acorda credibilitatea izvorului istoric prin faptul că reprezintă capacitatea de stilizare a experienței milenare a unei comunități, proiecția predispozițiilor ei mentale, în sfera celestă a creației artistice. Nesupusă canoanelor pedante ale cronologiei, ea se refuză clipei și se sustrage impetuoasei devenirii obiectiv-istorice, pentru a se hărăzi unei îndelungi hermeneutici a „sinelui” național. Puțin sensibilă la capriciile istoriei de cancelarie ea extrage semnificativul particularizant, sedimentându-l în esențe ale etnicității.

Îi datorăm culturii populare cronica unui *timp care nu trece*: ea este condeiul cuvântului, gramatica gestului, pergamentul memoriei...

Programul UNESCO „*Tezaure umane vii*” prevede salvarea patrimoniului imaterial prin dezvoltarea și implementarea la nivel național și internațional a unor strategii pe termen lung, care să urmărească conservarea - prin colectare, înregistrare și arhivare - și revitalizarea - prin încurajarea de cunoștințe și aptitudini privind transmiterea generațiilor viitoare - a valorilor tradiționale în domeniul artefactului artistic. Definirea conceptelor de „*patrimoniu cultural imaterial*” și „*tezaur uman viu*” este foarte dificil de făcut trebuind să se țină seama de condițiile social-istorice și culturale ale fiecărei țări ce adoptă sistemul.

Conform *Recomandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire* (1989) „cultura tradițională și populară este ansamblul creațiilor unei comunități culturale fondate pe tradiție, exprimate de un grup sau de un individ și recunoscute ca răspunzând așteptărilor comunității atât ca expresie a identității culturale și sociale, cât și ca norme și valori transmise oral prin imitație sau alte maniere. Formele sale cuprind, între altele, limba, literatura, muzica, dansul, jocurile, mitologia, riturile, cutumele, artizanatul, arhitectura și alte arte”⁶.

Zece ani mai târziu, în 1999 la Veneția, UNESCO considera că „*Tezaure umane vii* sunt persoanele care dețin, la cel mai înalt nivel, deprinderile și tehnicile necesare pentru producerea anumitor aspecte de viață culturală a unui popor și pentru continuarea existenței patrimoniului lor cultural material”⁷.

⁶ *Recomandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire* adoptée, par la Conférence générale à sa vingt-cinquième session, Paris, 15 novembre 1989.

⁷ *Preserving and revitalizing our intangible heritage „Living Human Treasures”*, Veneția, 1999.

Prin *Convenția Internațională pentru Salvarea Patrimoniului Cultural Imaterial*, adoptată la 17 octombrie 2003, la Paris, *patrimoniul cultural imaterial* este înțeles ca: „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele și îndemănările, cât și instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale care le sunt asociate – comunitățile, grupurile și eventual indivizii recunoscuți ca făcând parte din patrimoniul lor cultural. Astfel patrimoniul cultural imaterial, transmis din generație în generație, este recreat în permanență de comunități și grupuri, în funcție de locul lor, de interacțiunea cu natura și de istoria lor și le dă un sentiment de identitate și de continuitate, contribuind astfel la promovarea respectului diversității culturale și a creativității umane”⁸

Patrimoniul cultural imaterial – artele plastice, artele mecanice, artele interpretative – reprezintă una dintre sursele esențiale ale identității noastre etnoculturale. Raportarea culturii populare la cea a altor popoare și realizarea unor studii comparative ne va ajuta să ne privim critic propriul tezaur etnografic, deci să ne formăm o viziune obiectivă despre noi înșine. Petru Caraman spunea că astfel „ne vom încadra distinct față de celelalte națiuni, în ramele universale. Se va putea adică ști precis prin ce anume elemente, caracteristice numai nouă, contribuim noi la edificiul spiritual – atât de multicolor și totuși atât de ceremonios unitar – al lumii”⁹.

Patrimoniul cultural imaterial este foarte vulnerabil, riscând să fie înlocuit cu o cultură standardizată datorită atât modernizării socio-economice, cât și progresului tehnicilor informaționale. În acest context se impune nevoia urgentă de a stopa pierderile viitoare prin prezervarea acestora (identificare, arhivare, cercetare), prin asigurarea căilor de transmitere a cunoștințelor și deprinderilor și mai ales prin înregistrarea în forme tangibile. Obiectivul poate fi atins doar acordând o recunoaștere deosebită persoanelor care le dețin la cel mai înalt nivel.

Fără a cunoaște provocarea UNESCO din 1989, și în absența unui program național axat pe o asemenea problemă Complexul Național Muzeal „ASTRA” a articulat, încă din 1983, un sistem propriu prin care și-a asumat responsabilitatea protejării patrimoniului cultural imaterial..

Nici nici până în prezent inițiativa nu a devenit o prioritate, dar a primit recunoașterea națională și internațională. Pentru realizările remarcabile obținute în anul 2001, Ministerul Culturii și Cultelor a decernat Muzeului „ASTRA” *Premiul „Al. Tzigara Samurcaș”* ce s-a acordat pentru amploarea și mesajul manifestărilor organizate în cadrul Programului „*Tezaure umane vii*”. În anul 2004, pentru rezultatele remarcabile obținute în anul 2003, în derularea Programului „*Tezaure umane vii*”, Ministerul Culturii și Cultelor, împreună cu Comisia Națională a României pentru UNESCO, a acordat Complexului Național Muzeal „ASTRA” un *Premiu special* al Ministerului Culturii și Cultelor și unul din Premiile Naționale. În anul 2005, Muzeul „ASTRA” recidivează, obținând Premiul special al Ministerului Culturii și Cultelor și al Comisiei Națională a României pentru UNESCO, pentru programul *Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, derulată în anul 2004.

Sistemul, construit piramidal, poate fi analizat în totalitate sau poate fi privit fragmentar, pentru a descoperi „onestitatea supremă” a întregului.

ASOCIAȚIEI CREATORILOR POPULARI DIN ROMÂNIA

La începutul anilor '90 Complexul Național Muzeal „ASTRA”, el însuși în fața unei provocări capitale, aceea de a-și reînnoi funcțiile fără a le abandona pe cele clasice, și-a asumat sarcina de a proteja, încuraja și valorifica superior patrimoniul cultural național imaterial.

⁸ Convenția nr. 17/10/2003, pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, p. 3/16.

⁹ Petru Caraman, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1997, p. XXVII.

Pe baza experienței acumulate și a constatărilor făcute în urma cercetărilor de teren s-a semnalat necesitatea de asistență și de asociere a creatorilor populari. În acel moment muzeul a devenit catalizatorul procesului de constituire a Asociației Creatorilor Populari din România.

În ședința de constituire, desfășurată în august 1992, cu prilejul Târgului Creatorilor Populari din România, s-au definit scopul și obiectivele acesteia: încurajarea activității de creație meșteșugărească și artistică tradițională în toate satele în care există o asemenea activitate, iar la nivelul noilor generații transmiterea acestei ștafete culturale viitorimii; protejarea și încurajarea creației autentice valoroase și combaterea kitsch-ului; promovarea creației autentice în cadrul rețelei comerciale turistice naționale și internaționale; promovarea celor mai reprezentativi creatori populari pentru manifestări oficiale, organizate în țară și în străinătate; apărarea intereselor morale și materiale ale acestor creatori.

În prezent Asociația numără 327 creatori populari, dintre care 74 membri cotizanți, reprezentând toate genurile creației artistice tradiționale și provenind din toate zonele țării, indiferent de etnie sau apartenența religioasă. Înscrierea în Asociație se face prin selecție, bazată pe criterii de respectare a tradiției, de către un grup de membri specialiști în același domeniu cu creatorul candidat.

Muzeul și-a asumat rolul de „agent motor” al activităților Asociației, urmărind cu consecvență îndeplinirea obiectivelor. Promovarea produselor membrilor pe piața internă și internațională a avut ca punct de plecare chiar deschiderea Galeriilor de Artă Populară.

GALERIILE DE ARTĂ POPULARĂ

Galeriile de artă populară reprezintă departamentul de comercializare a artei țărănești contemporane. Cele două magazine, expoziții cu vânzare, unul aflat la sediul muzeului, în Piața Mică nr. 21 și celălalt la intrarea în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, vin să completeze imaginea vivantă a Muzeului „ASTRA”, cât și oferta de servicii culturale, intermediind prin artefactele artistice tradiționale și moderne, legătura directă între creatorul popular și publicul vizitator.

Galeriile sunt complementare proiectelor de recuperare, consolidare și valorificare a tradițiilor meșteșugurilor artistice, ajutând la supraviețuirea acestora și a celor care le practică. Promovarea culturii tradiționale a satului românesc, orientarea gustului publicului spre noile opțiuni, de început de mileniu, combaterea Kitsch-ului și aspectul comercial al activității din magazin sunt alte preocupări, foarte importante, ale activității noastre.

Abundența și varietatea produselor prezentate reconstituie universul mirific al locuinței tradiționale din satele României și prilejuiesc bucuria achiziționării de suveniruri, obiecte autentice de artă populară, românească, săsească și maghiară. Se pot cumpăra icoane pictate pe sticlă, piese de port popular, din toate zonele etnografice ale țării, ștergare, marame, piese textile, obiecte sculptate în lemn și os, instrumente muzicale, piese ceramice și jucării ecologice, măști, împletituri din fibre vegetale, ouă încondeiate, carpete și covoare cu motive tradiționale, țesute în război, podoabe de mărgele, pălării, pictură naivă dar și publicații de specialitate, cărți postale, felicitări de sezon.

De la inaugurarea Casei Artelor, Galeriile de artă populară, amenajate la parter, deține șapte mici încăperi, boltite, ce sunt aranjate pe categorii de produse de artă populară contemporană. Bogăția și varietatea obiectelor au menirea de a prezenta vizitatorilor valoarea, vigoarea și rafinamentul artei populare românești. Periodic sunt prezentați „in vitro” meșteri, artiști artizani, care își demonstrează măiestria în confecționarea diverselor obiecte de artă tradițională. Țesătoare, cioplitori în lemn și os,

olari, pictori de icoane, încondeietori de ouă, împletitori în fibre vegetale, constructori de instrumente muzicale oferă vizitatorilor de pretutindeni șansa cunoașterii celor mai valoroase tradiții, păstrate vii, până astăzi, stimulând recuperarea, revitalizarea și consolidarea meșteșugurilor artistice contemporane. Produsele etalate spre vânzare aparțin celor mai renumite centre specializate din țară, din cele mai cunoscute zone etnografice.

TÂRGUL CREATORILOR POPULARI DIN ROMÂNIA

În urmă cu 25 de ani Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” a inițiat o amplă manifestare de cultură populară și civilizație românească care își propunea, și a reușit să realizeze, un dialog veridic între tradiție și creația populară contemporană: *Târgul Creatorilor Populari din România*. Chiar dacă, atunci, în anii '80, asocierea unei activități comerciale unui demers cultural părea un fapt cel puțin îndrăzneț, longevitatea manifestării a dovedit că un târg al meșteșugarilor este o rețetă de succes, preluată ulterior de marea majoritate a muzeelor etnografice (cu expunere în aer liber sau pavilionare) din România.

În lumea satului românesc târgul de țară, bâlciul, iarmarocul reprezintă elementul definitoriu al coeziunii comunităților rurale: la târg se vând și se cumpără, se realizează schimburi de produse și bunuri de orice natură și în primul rând se întâlnesc oameni, se creează legături. Este locul în care localnici sau venetici, producători, cumpărători sau simpli „gură-cască” intră în contact, se socializează. Târgul este adevăratul receptacol al problemelor și nevoilor satului, este locul în care și bogatul și săracul târguiesc deopotrivă, pe măsura pungii, firește, este *liantul* desăvârșit. În vârtoarea târgului este loc pentru tot și pentru toți.

Târgul Creatorilor Populari din România reunește peste 250 de meșteri populari reprezentând majoritatea zonelor etnografice ale țării care conturează imaginea întregii tipologii a meșteșugurilor tradiționale: țesut, brodat, olărit, încondeiat ouă, sculptură în lemn și os, pictură de icoane, cojocărit, confecționat măști, podoabe, păpuși, instrumente muzicale și pălării, împletituri de fibre vegetale etc. Atmosfera specifică târgului și bâlciului tradițional este completată de spectacole de marionete și nelipsitele standuri de turtă dulce - „puiul târgului” de odinioară - care pe lângă demonstrațiile practice ale meșterilor și veritabile spectacole de virtuozitate muzicală ad-hoc ale participanților, fac deliciul publicului vizitator. Beneficiind de un cadru mirific, la care își dau concursul deopotrivă exponatele muzeului în aer liber și natura, pitorescul costumelor populare și varietatea și calitatea produselor, târgul a devenit un punct de atracție pentru publicul sibian și turiștii români și străini. Un alt secret al rețetei de succes îl reprezintă selecția riguroasă a calității meșterilor invitați și a produselor acestora, urmărindu-se respectarea tradiției, revitalizarea și revigorarea meșteșugurilor înlăturarea non-valorii și a kitsch-ului, punerea în circuit a adevăratelor valori ale artei populare și implicit perpetuarea patrimoniului tradițional românesc, marcă a propriei identități etno-culturale.

Târgul Creatorilor Populari din România își propune realizarea unui dialog direct, nemijlocit, între actanți (meșterii populari) și publicul vizitator ce se manifestă în spirit comunitar și interactiv (cântând, dansând, exersând în cadrul atelierelor de arte plastice) și încurajarea generației tinere de a cunoaște și proteja, de a-și însuși și perpetua tradiția culturală. Grupul țintă al acestei manifestări este foarte larg și diversificat: publicul larg, neavizat în ale artei populare, turiștii străini și români, elevii și studenții instituțiilor cu profil de artă, istorie, sociologie, colecționarii de obiecte de artă și proprietarii de galerii de artă, specialiștii în domeniul culturii și civilizației populare. Impactul asupra grupului țintă vizează creșterea interesului publicului vizitator pentru obiectele meșteșugărești autentice oferite spre vânzare de meșterii populari, trezirea și

menținerea conștiinței populare a publicului larg pentru protejarea patrimoniului cultural tradițional românesc, creșterea importanței comerțului cu obiecte meșteșugărești tradiționale - prin galeriile de artă populară, aprofundarea cercetării științifice de către specialiști a obiectelor din patrimoniul etnografic, conturarea unei imagini generale, la zi, asupra răspândirii și practicării meșteșugurilor la nivel național.

Pentru meșterii populari, târgul funcționează ca un adevărat studiu de piață, contactul direct cu vizitatorii permițându-le o analiză obiectivă a cererii și o evaluare directă asupra raportului calitate-preț. Întâlnirea dintre meșteri (atât în cadrul neoficial, pe parcursul întregului târg, cât și oficial, în cadrul ședinței generale anuale a Asociației Creatorilor Populari din România) are ca rezultat un dialog permanent și fructuos cu privire la inovațiile tehnice și calitative ale produselor, ducând nu la păstrarea unei tradiții moarte, ci la inovația în spiritul tradiției. Târgul se vrea a fi un nucleu care promovează creativitatea pe toate planurile și adaptarea meșteșugurilor tradiționale la cerințele actuale ale publicului consumator de artă populară.

OLIMPIADA NAȚIONALĂ „MEȘTEȘUGURI ARTISTICE TRADIȚIONALE”

În cadrul programului de revitalizare și recuperare – pentru cultură și economie - a tradițiilor creației artistice populare, un loc deosebit – prin valențele sale sociale privind relansarea prin școală a meșteșugurilor artistice tradiționale - îl ocupă Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”. Începând cu anul 1992 Complexul Național Muzeal „ASTRA” a organizat 4 ediții ale Târgului copiilor meșteșugari din România. Prin demersurile întreprinse la Ministerul Educației Naționale, începând cu anul 1996 s-a reușit cuprinderea acestei manifestări în cadrul calendarului activităților extrașcolare și transformarea ei în Olimpiadă Națională.

La Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale” pot participa copii între 6-18 ani, care se manifestă, prin instrucția și educația primite în familie sau la școală, ca adeverați creatori de artă populară.

Copiii realizează lucrări din toate domeniile creației artistice tradiționale - ouă încondeiate; icoane pictate pe lemn; icoane sculptate pe lemn; icoane de vatră; icoane pictate pe sticlă; ceramică; măști; sculptură în lemn; jucării; prelucrare artistică a osului; țesut; împletit fibre vegetale; broderie; broderie cu mărgelă; broderie pe piele; tapiserie; cusături.

În cadrul gospodăriilor din Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului micii meșteșugari prestează demonstrații practice, lucrările pentru concurs trebuind să respecte tradiția locală a genului, lăsând loc exprimării talentului și forței de creație proprii, manifestate în deplin respect pentru spiritul original al tradiției.

Olimpiada este o manifestare unică, mărturisind printr-o singură imagine *totu despre ceea ce numim „Tezaur uman viu”*: cine păstrează tradiția (meșteri și creatori populari, mulți dintre ei membrii Academiei Artelor Tradiționale din România), cum și către cine se transmit tainele meșteșugurilor, cine receptează aceste valori...

La Olimpiadă *totul* se metamorfozează în școala lui *a privi*, sau mai exact a lui *a învăța să privești*, fără stereotipuri curente și fără prejudecăți cotidiene. Este *inițierea* concurenților, prin care ei comunică ceea ce știu și se prezintă pe ei prin ceea ce fac și sunt. Este nevoie de multă bună-voință și disponibilitate din partea noastră pentru a înțelege acest univers. Este o *lume unică* în măsură să recreeze atmosfera de basm, prin care putem „ajunge și atinge” ceea ce am visat în propria copilărie și ceea ce ne-am dorit să eternizăm ca valori eponime ale etnicului și ethosului românesc. Privitorului i se cere răbdare, el trebuie să reflecteze, pornind de la lucrurile expuse la procesul nevăzut al plămădirii și al formării celor ce-l realizează. Prin fiecare gest, prin fiecare obiect săvârșit, copiii nu încercă să ne convingă despre o realitate -

supraviețuirea culturii și artei populare românești - ci pur și simplu ne-o arată, nouă rămânându-ne bucuria de a găsi sensul și legăturile tainice ale lucrurilor.

Olimpiada le oferă, pe lângă cunoașterea voluptoasă a universului tradițiilor, și „experiența alterității”, prilejul de a „căuta necunoscutul” și, implicit, resursele de creație ale propriei ființe. Este o plăcută călătorie prin care se recompune un întreg univers gradual, de la vechi „spre nou”, de la generațiile antecesoare spre generațiile viitoare, de la „celălalt” spre „tine”, în tonuri și nuanțe de o variabilitate infinită.

Este un efort constant al copiilor și dascălilor, dar și al nostru, al specialiștilor, de a ordona din exterior spre „înăuntru”, o „lume în mișcare”, un univers ce pendulează între joc și măiestrie, între copilărie și maturitate. Calea de mijloc trebuie să lumineze coerența unor semne și sensuri, a unor structuri și imagini, a unor forme și alegorii. Povestea trebuie esențializată într-un limbaj vizual bogat și profund, numai așa Olimpiada devenind ceea ce-și propune: un „adevărat regal” al culturii populare românești contemporane.

Fiecare obiect stimulează, dă amplitudine gândirii, prezentând, cu o mare putere de sugestie, nucleul nealterat al unei lumi ce nu a apus încă, al unei realități unice prin perenitatea și firescul său - lumea satului - în care legenda și realitatea se împletesc într-o țesătură ce constituie însăși viața acestor copii. Ei au posibilitatea să găsească răspunsuri la întrebările cu care au venit, dar și marea șansă de a-și pune noi întrebări, învățând să trăiască „întru” tradiție. Au astfel oportunitatea să se „lumineze”, dar să și așeze într-o nouă lumină ceea ce fac. Întâlnirea cu mărturiile culturii și civilizației românești din muzeu, le deschide un nou orizont, le lămurește percepțiile și le permite să înfrunte realitatea de dincolo de porțile muzeului.

Întrebările ridicate și răspunsurile primite le „regenerează” cotidianul, oglindindu-l dintr-o altă perspectivă - ei nu sunt doar cei ce deschid „tronul de zestre”, ci și cei care învață să caute și să găsească în el sensuri inepuizabile ale existenței.

FESTIVALUL NAȚIONAL AL TRADIȚIILOR POPULARE

Analizând materialul acumulat în arhiva științifică a muzeului, în coroborare cu observațiile directe din teren, s-a constatat necesitatea organizării unei manifestări care să ne permită o cercetare a tuturor fenomenelor de cultură populară la nivelul întregii țări. Convingerea noastră a fost întărită de șansa cunoașterii directe a „Festivalului Tradițiilor Popoarelor Lumii” de la Washington D.C., în vara anului 1999. „Smithsonian Folklife Festival”, organizat anual de Institutul Smithsonian la Washington D.C. a avut, la cea de a 33-a ediție (1999), ca invitat de onoare, delegația României, formată din 112 artiști, meșteșugari, dansatori, cântăreți, creatori populari, rapsozi, 22 dintre ei fiind membri ai Academiei Artelor Tradiționale din România.

Având modelul - considerat ideal pe plan mondial, cu valoare de reper științific și cultural universal - Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu a inițiat, în anul 2001, organizarea *Festivalului Național al Tradițiilor Populare*.

Festivalul este conceput ca o *manifestare spectaculară și interactivă, de prezentare scenică sau lucrativă, ecleziastică sau laică*, printr-un dialog direct între actanți și publicul vizitator, exprimat în spirit comunitar și interactiv (povestind, cântând, dansând, exersând în cadrul atelierelor de arte plastice sau arte mecanice, gustând mâncăruri tradiționale etc.) împreună cu țărani actanți, reprezentanți ai comunităților care își prezintă propriile tradiții. Întreg ciclul de manifestări apare ca o scenă de spectacole și activități vivante, cu ateliere de creație „in vivo”, susținute de către creatorii și purtătorii autentici ai culturii populare tradiționale contemporane, neprelucrate prin „regizări academice” și nemalformate de interpretări desuete, de tip „Cântarea României” sau de altă natură „estetizantă” sau spectaculară.

La fiecare ediție a Festivalului participă reprezentanții câte unui județ din Transilvania (inclusiv Banatul, Crișana și Maramureșul), Muntenia (inclusiv Oltenia și Dobrogea), Moldova (inclusiv Bucovina și Basarabia) și din Republica Moldova.

Cei 350 de participanți-actanți asigură acoperirea celor șapte secțiuni tematice din programul Festivalului: *Arte religioase* (tradiții cultice legate de practicile religioase), *Literatură populară* (basme, eresuri, poezie și teatru popular), *Arte muzicale* (interpreți vocali și instrumentali), *Arte coregrafice* (dans popular), *Arte plastice tradiționale* (meșteșuguri artistice), *Arte mecanice* (creație tehnică tradițională) și *Artă culinară* (meniuri după rețete tradiționale).

Prin această valoroasă inițiativă, o țară întreagă își recuperează și își prezintă la scenă deschisă tradițiile și o lume întreagă este invitată să le cunoască.

Marca identității actanților o constituie în primul rând portul popular, care trebuie să respecte originalitatea, specificitatea și valoarea costumului tradițional, propriu fiecărei comunități locale (se va evita orice abatere de la tradiție, în sensul prezentării unor piese moderne de port, confecționate din materiale industriale, cu o cromatică stridentă și având un croi sau o decorație atipică, netradițională), fiecărei categorii de vârstă, de lucru sau de sărbătoare.

Festivalul are ca obiective prezervarea culturii populare contemporane românești, valorificarea întregului patrimoniu exprimat prin tradițiile cotidiene din viața comunităților rurale și încurajarea adresată generației tinere de a cunoaște și proteja, de a-și însuși și perpetua valorile patrimoniului cultural național, marcă a propriei identități etno-culturale.

Având beneficiul remarcabil al spațiului natural din Dumbrava Sibiului, al patrimoniului muzeal: gospodării și monumente de creație tehnică (în care se vor desfășura secțiunile Arte plastice, Arte mecanice, Arte literare), precum și numeroase obiective cu caracter religios (la biserica de lemn – monument muzeal unde se va desfășura secțiunea Arte religioase), social (spațiul din jurul Cărciumii din Bătrâni și al Pavilionului de joc va fi destinat secțiunii Arte culinare) sau de spectacol (scena și amfiteatrul în aer liber vor fi locul desfășurării secțiunilor Arte muzicale și Arte coregrafice), Muzeul „ASTRA” poate fi considerat locul ideal al desfășurării acestei manifestări de maxim interes național.

Oglinda celor șapte ediții ale Festivalul Național al Tradițiilor Populare din România ne demonstrează că acesta acoperă totalitatea genurilor creației artistice și meșteșugărești tradiționale, la nivel național, fără deosebire de naționalitate, sex, vârstă, apartenență religioasă, statut social. În acest fel, Festivalul devine baza de acumulare și selecție pentru toate celelalte componente ale sistemului, participanții „actanți” fiind potențialii membri ai Asociației Creatorilor Populari, ai Academiei Artelor Tradiționale din România, viitori participanți la târguri naționale și internaționale, formatorii tinerilor continuatori ai tradițiilor populare (viitori participanți la Olimpiada națională a copiilor meșteșugari) și furnizorii de marfă pentru Galeriile de artă populară.

TÂRG INTERNAȚIONAL AL MEȘTEȘUGARILOR SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL „CULTURĂ-TRADIȚIE-TOLERANȚĂ- DIALOG MULTICULTURAL PRIN CUNOAȘTEREA TRADIȚIILOR CULTURALE ALE POPOARELOR LUMII”

Complexul Național Muzeal „ASTRA”, sub înaltul patronaj al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, în colaborare cu Ministerul Culturii și Cultelor, Organizația Internațională de Folclor (IOV), a organizat în perioada 29 august-01 septembrie 2002, Târgul Internațional al Meșteșugarilor și Simpozionul Internațional *Cultură - Tradiție - Toleranță - Dialog multicultural prin cunoașterea tradițiilor culturale ale popoarelor lumii.*

Târgul Internațional al Meșteșugarilor

Târgul a avut scopul de a menține și de a întări coeziunea în cadrul meșteșugarilor din toată lumea, oferindu-le posibilitatea de a se întâlni, de a se cunoaște mai bine și de a participa în mod direct la toate activitățile specifice. Muzeul „ASTRA” a avut dificila misiune de a face din acest târg un coagulator permanent al tradițiilor din zona europeană și cea mai importantă manifestare de gen din regiune.

Târgul a păstrat caracterul original, adăugând *funcției comerciale* specifice, *funcția instructivă*, prin demonstrațiile practice realizate de meșteri și de „învățăceii” lor, *funcția documentar artistică*, prin etalonarea frumuseții costumelor populare din zonele de proveniență a creatorilor și *funcția socială*, de intermediere a unor contacte între meșteri și publicul vizitator.

Simpozionul Internațional „Cultură - Tradiție – Toleranță”

Simpozionul Internațional *Cultură - Tradiție - Toleranță* a avut ca principală temă de discuție problematica *Dialogului multicultural prin cunoașterea tradițiilor culturale ale popoarelor lumii*.

Simpozionul a recunoscut în plan național și internațional, performanțele, cu valoare de *model cultural*, pe care Muzeul „ASTRA” le-a înregistrat în domeniul prezervării valorificării și afirmării culturii tradiționale.

Dezbaterile, ce au avut loc, au evidențiat, din perspective științifice diverse, principiile pluralismului cultural, în cadrul căruia toleranța și drepturile omului devin din ce în ce mai importante. De asemenea, s-a accentuat ideea potrivit căreia diversitatea este stimulatorie, culturile îmbogățindu-se permanent prin contactele și împrumuturile de la alte culturi. Însăși definiția potrivit căreia „culturile sunt căi de conviețuire împreună” motivează acest dialog viu între civilizații, dialog care îmbogățește și unifică.

Prin organizarea Târgului și Simpozionului Internațional s-a urmărit: realizarea unui dialog cultural internațional pentru cunoașterea *de visu* a culturii și civilizațiilor popoarelor lumii pe baza înțelegerii și acceptării alterității culturale; realizarea unei comunicări directe pe plan cultural și științific atât prin participarea la Târgul meșteșugarilor artizani, cât și prin comunicările și dezbaterile ce se încadrează în tematica Simpozionului; prezervarea culturii populare contemporane românești și internaționale; valorificarea întregului patrimoniu exprimat prin tradițiile cotidiene din viața comunităților rurale; încurajarea adresată generației tinere de a cunoaște și proteja, de a-și însuși și perpetua acest patrimoniu, marcă a propriei identități etno-culturale; păstrarea și revitalizarea valorilor culturale create de artizani; prezentarea aspectelor fundamentale ale vieții comunitare, reunind activitățile specifice care conduc la o intensă interacțiune între actanți și realizarea, prin participarea internațională, a unei mai bune cunoașteri a meșteșugurilor și a celor care le practică.

ACADEMIA ARTELOR TRADIȚIONALE DIN ROMÂNIA

În cadrul programului național de protejare a patrimoniului cultural imaterial inițiat de Complexul Național Muzeal „ASTRA”, cu o concepție sistemică riguroasă, antamând și catalizând capacități, energii și potențe din întreaga țară, *Academia Artelor Tradiționale din România* este cheia de boltă a edificiului. Concepută a fi și a reprezenta „forumul național al celor mai valoroși și renumiți creatori de artă populară din țara noastră, aleși de cei mai buni specialiști din domeniul etnologiei, reuniți deopotrivă într-un dialog concret, analitic, viu, deschis, democratic și permanent, cu privire la trecutul (tradiția), prezentul și viitorul creației artistice de toate genurile”, Academia Artelor Tradiționale din România se inspiră nu din tradițiile și funcțiile Academiei Române, ci se dorește mai degrabă o parafrază semantică la ceea ce anticii numeau Academia din Atena.

Obiectul de activitate și menirea Academiei Artelor Tradiționale din România constau, între altele, din etalonarea valorilor individuale reale ale culturii și civilizației populare tradiționale și promovarea lor în conștiința națională și universală ca elemente ale capacității de creație superlative în domeniul artei și artefactelor populare, toate expresive în planul configurării identității noastre etnoculturale.

Structura Academiei Artelor Tradiționale din România cuprinde Secțiile: Arte plastice (meșteșugari și artiști populari), Arte mecanice (meșteri constructori și artefactori de geniu în toate domeniile civilizației populare tradiționale), Arte ludice (coregrafi), Arte muzicale (rapsozi populari și interpreți instrumentali), Arte literare (poeți și naratori populari) și Arte culinare.

Zilele Academiei Artelor Tradiționale din România nu sunt manifestări „festiviste”, ci au un caracter exponențial-demonstrativ, conștient, științific. Creatorului popular îi este omagiată activitatea nu numai în funcție de prestigiul local sau zonal, ci este recunoscut și pe plan național, urmărindu-se: respectarea tradiției în funcționalitatea, creativitatea și autenticitatea procesului de producție; procedeele tehnice și instrumentarul de lucru; mijloacele de expresie; structurile morfo-tipologice; inovațiile adoptate; integrarea unor tradiții în realitățile prezentului.

Selecția valorilor individuale și elaborarea întregului program pentru toate manifestările din cadrul *Zilelor Academiei Artelor Tradiționale din România* presupun o *documentare* bibliografică riguroasă, urmată de *studiul de colecție* pentru depistarea de obiecte tradiționale din centrul sau zona etnografică de proveniență a creatorului, *cercetare de teren* efectuată în localitatea în care își desfășoară activitatea meșterul (fotografiere, filmare, înregistrare pe casete audio, achiziții de obiecte - în cazul în care ne permite bugetul afectat achizițiilor), *completarea fișelor de creator popular*, toate aceste documente depunându-se apoi la Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”.

Pentru organizarea Expoziției personale a candidaților la primirea în Academia Artelor Tradiționale din România (care va trata, comparativ, aspecte ale creației contemporane și a celei tradiționale) sunt selectate piesele cele mai reprezentative din colecție și cele executate de subiectul ales, a căror valoare trebuie să aibă și acreditivul comunității căreia îi aparține.

Prin toate mijloacele mass media, locale și centrale, manifestarea este popularizată în scopul atragerii unui public (avizat sau interesat) cât mai numeros. La primirea în Academia Artelor Tradiționale din România participă meșterul omagiat, reprezentanți ai familiei sau colectivității, discipoli, alți meșteșugari populari, muzeografi, reprezentanți ai Centrelor județene pentru conservarea și promovarea culturii tradiționale, accesul fiind liber pentru orice categorie de public.

Muzeul „ASTRA” devine, prin exprimările, dialogurile și discuțiile purtate cu această ocazie o „agora” sau după părerea lui Kenneth Hudson o „tribună publică”, ceea ce evidențiază capacitatea instituției muzeale moderne de a se încadra în noul tip de muzeu dialogal-inetactiv capabil a răspunde necesităților „generației întrebărilor”. Se crează un univers consensual, în care fiecare acționează ca „observator curios” sau ca „amator”, își poate exprima liber opiniile, gândirea este astfel exteriorizată, devenind o activitate publică ce satisface nevoia de comunicare.

Discuțiile purtate între creatori, sau între creatori și specialiști, sau între public, creatori și specialiști, contribuie eficient la stabilirea programului și motivațiilor privind conservarea activă a meșteșugurilor tradiționale într-o societate modernă aflată în plină transformare.

Titlul onorant de membru al Academiei Artelor Tradiționale din România crează o nouă identitate socio-culturală a celor ce au pătruns în forumul „oamenilor aleși” și ca

o consecință directă noi responsabilități, în planul manifestării sale sociale și profesionale.

Întregul complex de manifestări, aferent sintagmei „*Tezaure umane vii*”, nu este un spectacol festivist, ci o recuperare a gestului trăit normal, al normalului vieții - nu vin să „facă” ceva pentru un moment, pentru “acum”, pentru specialiști și public, ci asta fac zilnic și așa își motivează trecerea prin viață.

„*Tezaure umane vii*” nu sunt doar *Cuvinte* scrise sau rostite, ele *Întrupează* dovada că viitorul are nevoie să descopere ceea ce mulți știu, însă puțini o recunosc: faptul că frumusețea și prea-plinul vieții sunt înăuntrul oamenilor, căci adevărul se construiește acum, ca și altădată, cu aceleși mijloace - curaj, perseverență, efort, încredere. Existența acestui sistem, într-o perioadă de tranziție a societății românești, demonstrează că ne putem înfrânge nesiguranța și teama de banalizare a cuvintelor pentru o confruntare critică, nepărtinitoare a oricăror opinii privind valorile satului românesc.

Privind Muzeul ca imagine a noastră în oglinda timpului putem considera „*tezaure umane vii*” drept „noul tip de muzeu” – pentru că acesta oferă o „privire” integratoare asupra *omului*, asupra nevoilor esențiale ale sale - de ce existăm, unde mergem, ce sens are trecerea prin viață. Acest *nou muzeu* trebuie să reitereze stări și sentimente eterne: iubirea, Durerea, Neliniștea, Extazul în fața misterului și a divinității, Triumful și Bucuria – fiecare cu zonele de interferență. Misiunea noastră este de a-l atrage pe omul desacralizat al secolului XXI să *deschidă* tronul de **zestre** pentru a-și oferi un spațiu și un timp de privire în sine și de con-viețuire cu lumina tezaurului din sine .

25 YEARS SINCE THE „LIVING HUMAN TREASURES” PROGRAM WAS INITIATED. LIVING TRADITION IN „ASTRA” MUSEUM

The National Complex „ASTRA” Museum from Sibiu, based on modern theories practiced nowadays all over the world, initiated and applied for years the concept of „museum vivum” in what the traditional folk culture has best preserved : the material and immaterial values. The concept consists of a national system of researching, valorifying, strenghtening, catalizing and handing down to the young generation all the activities concerned with the immaterial and material heritage.

The system thought and applied at national level by „ASTRA” Museum in collaboration with many ethnographical and folk art museums from Romania consists of: • the foundation of the Romanian Folk Artisans' Association (1992), structured on different folk crafts and permanently open for new members; • the Romanian Folk Artisans' Fair (the 26rd edition) held yearly around 15th of August (Virgin Mary), participants members of Association and other artisans; • the foundation of the Traditional Folk Art Academy from Romania (structured on six sections: folk literature, folk music, folk dance, folk crafts, folk technique and traditional meals); • the organization of the National Olympiad for Children „Traditional Folk Crafts” (the 14th edition), in collaboration with the Ministry of Education and Research. The national competition involves the artistic gifted children from all the Romanian villages and cities and is concerned to promote the traditional folk crafts. The finalists are declared the "Romania's Olympics "; • two Folk Art Galleries are permanently open in the historical centre of the city and in the open air museum. Contemporary folk art gifts are available which can be bought or even ordered; • starting with 2001 a new event is organized having pattern the Smithsonian Folklife Festival, Washington D.C. to which Romania was invited in 1999 at the 33rd edition. The National Festival of Folk Traditions is based on the experience Romania gained after the participation at the Festival and is considered the top of all the cultural events organized by museum; • the Anthropological and Documentary Film Fest (the 10th edition) is organized biennial starting with 1993 and is appreciated as one of the best in Central and Eastern Europe; • in 2002 an European premiere was organized with UNESCO and IOV support, the first International Fair of Traditional Folk Crafts and the International Symposium „Culture – Tradition – Tolerance - Multicultural dialogue for a better understanding and knowledge of peoples' cultural traditions” (first edition August 29-September 1, 2002).

This large programme has been thought and developed for fifteen years, starting with 1990. The National Complex „ASTRA” Museum has assumed and applied from the very beginning UNESCO Recommendations (1989 Paris). The programme was much improved after the UNESCO Convention (September 17, 2003) which proclaimed the safeguarding of the immaterial cultural heritage. Thus Romania can be counted among the first countries which are involved in safeguarding and promoting the immaterial cultural heritage and an active „fighter” against the globalization which is threatening the ethnic identity of each culture.

Ședința anuală a Asociației Creatorilor Populari din România

Galeriile de artă populară

Târgul Creatorilor Populari din România

Târgul Creatorilor Populari din România

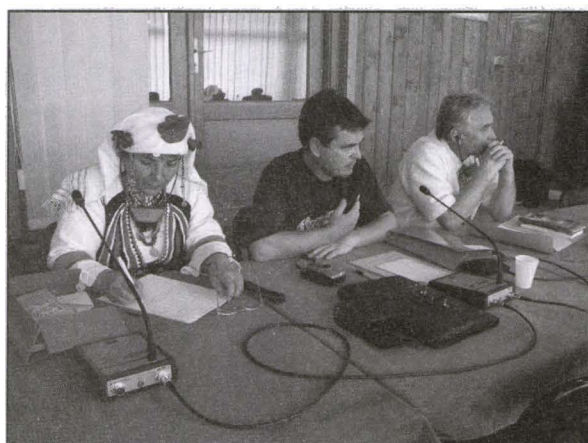

*Olimpiada Națională
„Meșteșuguri Artistice Tradiționale”*

Festivalul Național al Tradițiilor Populare

Târgul Internațional al Meșteșugarilor (2002)

*Academia
Artelor
Tradiționale din
România*

CINCISPREZECE ANI DE ACȚIUNE CULTURALĂ LA MUZEUL DE ETNOGRAFIE UNIVERSALĂ „FRANZ BINDER” DIN SIBIU

drd. Maria BOZAN

La 18 mai 2008 Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu a marcat pe răbojul timpului cincisprezece ani de existență. Este ocazia care a dat naștere rândurilor care urmează. Ele nu constituie o trecere în revistă a activității numitului muzeu pe durata unui deceniu și jumătate de activitate, nici un discurs cu tonalități memorialistice, chiar dacă momentul și informațiile pe care le deținem nu exclud genul. Nu este vorba nici de un posibil raport statistic, care ar fi desigur relevant, dacă nu ar fi mai ușor și mai rapid de reconstituit de pe adresa www.franzbinder.sibiu.ro, acolo unde poate fi consultat site-ul muzeului. Ne-am gândit, mai degrabă, că o sumă de considerații pe câteva din ideile structurale ale proiectului de întemeiere, și apoi de funcționare, pot alcătui „portretul intelectual” al acestei instituții. Autoarea și-a direcționat discursul recurgând, deseori, la textele pe care le-a elaborat ea însăși, de-a lungul timpului, în raport cu Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”. E o modalitate validă de verificare obiectivă a evoluției și înțelegerii strategiilor programatice, eliberată de alunecările memoriei, modelate subiectiv de prezent. Alegerea problematicilor abordate nu a fost, desigur, aleatorie, dar ea nu este nici pe departe exhaustivă, iar tratarea informației este tentată de a se lăsa sedusă mai degrabă de centre de interes și de spirala temporală, decât de coerența demonstrativă.

Publicații

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”. Pliant în limbile română, engleză, franceză, germană (1993) • *Africa. Artă și cultură*. Catalog (1998) • *Africa. Artă și cultură*. Pliant (1998) • *Din creația artizanală a popoarelor lumii*. Pliant (1998) • *Asingit. Artă inuită din Canada*. Catalog (2005) • *Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon*. Pliant-catalog (2007) • *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”*. Pliant în limba română (2007) • *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”*. Mic ghid în limbile română, engleză, franceză, germană (2003) • *Mumia egipteană cu sarcofag de la Gamhud*. Carte poștală ilustrată (2003) • *Din colecțiile Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”*. Set de vederi (2008) • *Batik. Tehnică tradițională indoneziană*. Set de vederi (2008) • *Costume tradiționale din Peru*. Pliant (2008)

www.franzbinder.sibiu.ro

Proiectul muzeului de etnografie universală: bazele implementării

Cu ocazia Zilei Internaționale a Muzeelor din anul 1993, având drept temă sugerată de ICOM „Muzeul și popoarele indigene”, prin vernisarea expoziției permanente, era inaugurată la Sibiu o nouă instituție: Muzeul de Etnografie Universală. Momentul a fost unul memorabil, consemnat în presă și în principala publicație națională, de specialitate, a domeniului. Astfel, redactorii *Revistei Muzeelor* recenzau manifestările zilei la Sibiu, notând: „...în după-amiaza zilei de 18 Mai s-a deschis la

Casa Hermes, situată în Piața Mică, nr. 11, expoziția de bază *Din cultura și arta popoarelor lumii*. Aceasta, împreună cu expoziția *Din artizanatul popoarelor lumii* (inaugurată în luna septembrie a anului 1992), constituie nucleul primului muzeu de etnografie universală din țara noastră” (Pavel, 1993: 77).

Muzeul în discuție a fost deschis ca departament al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, fiind în prezent una din cele patru unități muzeale constitutive ale acestuia. După cincisprezece ani, statutul său de unicat în peisajul românesc al domeniului nu s-a schimbat. El continuă să fie nu numai primul, ci și singurul din România cu acest profil, în timp ce durata de funcționare permite o nuanțare – mereu circumscrisă, de altfel, în publicațiile de prezentare și în literatura dezvoltată în jurul acțiunii culturale desfășurate aici: sectorul și-a concentrat atenția, aproape exclusiv, pe reprezentarea prin mijloace specifice a culturilor extraeuropene.

Inițiativa creării instituției aparține dr. Corneliu Bucur, directorul general al complexului etnomuzeal de la Sibiu cunoscut sub denumirea generică de Muzeul „ASTRA”.

Din cultura și arta popoarelor lumii

Sub acest titlu, expoziția permanentă a Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu prezintă o selecție de 286 de obiecte etnografice de origine extraeuropeană. La acestea se adaugă o bogată reprezentare bidimensională, constând în lucrări de grafică și fotografii. Cele mai multe piese etnografice fac parte din colecțiile formate în secolul al XIX-lea (83%). Obiectele de secol douăzeci au un rol precis, de cele mai multe ori de evidențiere a modului în care creația contemporană de factură artizanală păstrează sau transformă formele și funcțiile tradiționale ale obiectelor.

Itinerarul expozițional constă în parcurgerea a șase săli, definite de câte un titlu care recurge la divizarea analitică a gestului uman creator, mental sau concret, în tot atâtea subdiviziuni. Acestea dezvoltă și nuanțează repartizarea obiectelor în funcție de clasificarea util-frumos-ritual, apropiindu-se de capitolele discursului antropologic, în care sunt evidențiate diferite forme de identitate individuală, comunitară și etnică: 1. *Gestul în expansiune. Deschiderea spre exterior*; 2. *Gestul cosmocrator. Integrarea spațială*; 3. *Gestul dominator. Transformarea funcțională a materiei*; 4. *Gestul posesiv. Achiziție și agresivitate*. 5. *Gestul estetic. Valorizarea insolitului formelor*; 6. *Gestul încremenit. Atitudinea în fața morții*. Expoziția urmărește un parcurs care punctează etape principale ale existenței omului, mijloc prin care crează o soluție de continuitate pentru colecții esențial eterogene și lacunare. Demersul narativ asigură, totodată, caracterul modern și lipsit de rigiditate al expoziției. Pliată pe structura patrimoniului, a cărui componență împiedică reprezentarea pe arii culturale, această opțiune de prezentare este apreciată de public și de specialiști. Încă de la deschidere, *Revista Muzeelor* a menționat, și pentru această expoziție, „ținuta muzeologică de înaltă clasă”, „modul de prezentare sobru care nu face concesii unor așa-zise «viziuni artistice»”, „ambianța expozițională deosebit de plăcută”, „grija pentru detaliu”.

Expoziția permite o serie de itinerarii cu valențe pedagogice, care au în vedere: a) identitatea: ocupații, etnie, vârstă, sex, cu o foarte bună reprezentare mai ales pentru grupurile culturale africane; b) prelucrarea materialelor: fier, lemn, piele, fibre vegetale; c) reprezentarea comunitară: călători sași pe alte continente; d) Egiptul antic: mumia cu sarcofag de la Gamhud, datând de la sfârșitul Perioadei Ptolemaice (peste 2000 de ani vechime).

Coordonator: Dr. Corneliu Bucur

Conceptie tematică: Maria Bozan

Muzeografi responsabili: Maria Bozan, Adina Vărgatu

Grafică: Marian Pleșa și studenți de la Academia de Arte din Cluj-Napoca

Muzeotehnică: Eduard Stan

Viziunea sa managerială a imprimat, totodată, direcția evoluției funcționării acestei unități de un deceniu și jumătate încoace, în baza considerentului că fondarea acesteia este unul din răspunsurile semnificative ale etnomuzeologiei românești la provocările perioadei istorice actuale. În această perspectivă, crearea unui sector muzeal de reprezentare universală este unul din factorii obligatorii în paradigma culturală nouă a începutului de mileniu trei, dominată de necesitatea cunoașterii identităților cultural-comunitare (Bucur, 2002a: 32-33). Astfel, prin mijloacele specifice disciplinei și categoriei de colecții pe care le gestionează, Muzeul de Etnografie Universală oferă soluții la „cerința impusă de principiul alterității culturale și al cunoașterii proprii identități prin compararea cu valorile altor culturi” (Bucur, 2002b: 228).

Noii unități muzeale i-a fost alăturat, de îndată, cognomenul de „Franz Binder”, amintindu-l astfel pe cel care, prin donația făcută în anul 1862, devenea fondatorul colecțiilor de etnografie extraeuropeană de la Sibiu, într-o epocă în care etnologia încă nu se constituise ca știință. Evident, în structura generală a complexului etnomuzeal sibian, cu rețeaua sa de muzee și structuri paramuzeale, departamentul de etnografie universală se conturează ca un sector oarecum aparte, acest lucru datorându-se pe de-o parte naturii patrimoniului gestionat, pe de altă parte orientării sale acționale specifice, de valorificare nu numai a pieselor pe care le administrează constant, ci și a colecțiilor care, având aceeași sorginte etnico-geografică, sunt disponibile în țară, și la Sibiu, la un moment dat.

La cincisprezece ani de la deschiderea oficială, principiile care au configurat organizarea muzeului de etnografie universală își păstrează actualitatea: amplasarea sa conceptuală și spațială, ca parte integrantă într-un complex etnomuzeal cu profil de reprezentare a civilizației populare tradiționale, face din această unitate muzeală un loc privilegiat de reflecție asupra problematicii Celuilalt, văzut ca reper necesar pentru autocunoaștere în formula lui de „cel exterior și îndepărtat”. Deși de mici dimensiuni – sau poate, tocmai de aceea, corespunzând celor mai reprezentative și eficiente formule funcționale ale postmodernității în care, ne place sau nu, trăim – Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” a reușit, de-a lungul celor câțiva ani de existență, să arate că se înscrie, totuși, în paradigma istorică definitorie pentru originile și funcționarea acestui tip de instituție.

Pentru muzeul în discuție – fie că îl privim ca „mașină a timpului” (Lumley, 1988), caracterizare aplicabilă oricărui tip de muzeu indiferent de perioadă, fie că îi căutăm mai speciala atribuție de „patrie instituțională a antropologiei” (Stocking, 1985: 7), ca atunci când e vorba de muzeele ce valorifică patrimoniul etnologic – pentru partea din afirmația de mai sus referitoare la origini, regăsim date îndeosebi în premisele formării colecțiilor pe care el le administrează în prezent și în istoria cercetării științifice și valorificării expoziționale a acestora, mai ales anterior înființării sale. Pentru cea de-a doua parte, cei cincisprezece ani de existență îi delimitează un tip de funcționare instituțională încadrat cerințelor unei contemporaneități în care societatea se confruntă cu problema articulării localului cu globalul, conjuncție în care se plasează și patrimoniul etnologic, privit ca „instrument” pe care muzeul este chemat să-l „pună în serviciul societății pentru memorie, educație și dezvoltare” (Bellaigue, 2000: 4), aducându-și astfel contribuția la construirea identității culturale a grupurilor și indivizilor umani.

Fondarea Muzeului de Etnografie Universală a reprezentat implementarea unui proiect cu scop definit, obiective precise și rezultate scontate bine conturate pe segmente temporale, periodic reevaluate și reconstruite. Un aspect extrem de important și mereu necesar de amintit rămâne, în acest context, analiza factorilor care

au permis formularea triadei evidențiate mai sus, căci, așa cum arată teoria managerială – atât de implicată în toate nivelele prezentului pe care îl trăim – actul înființării este în primul rând consecința unei necesități, răspunsul la o lipsă identificată: în cazul de față, un patrimoniu rămas prea mult timp în adormire. Aveam de-a face, la sfârșitul deceniului opt al secolului trecut, cu existența unui adevărat tezaur de colecții etnografice de origine extraeuropeană, aduse din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, unele foarte vechi privite din perspectiva etnologic-antropologică, la vremea amintită de mult nevalorificate. Într-adevăr, cu excepția a două expoziții – una dintre ele, este drept, de mari dimensiuni, cu importante colaborări naționale și de mare impact la public, organizată în 1979-1980 – acest patrimoniu nu mai fusese utilizat de vreo douăzeci de ani, în ciuda interesului său intrinsec. Pentru că, deși redus numeric, fondul etnografic extraeuropean de la Sibiu – moștenire rămasă de la Societatea Ardeleană pentru Științele Naturii din Sibiu (asociație ieșită din cursul istoriei în anul 1949) – posedă, într-adevăr, calitățile unui material ale cărui aspecte culturale, istorice, documentare, estetice și tradiționale au sporit pe măsura trecerii timpului. Mai mult decât atât, curiozitatea lor „exotică”, *Diferitul* lor structural și amintirile, vagi pentru public, ale expunerii acestor colecții, pe vremuri vizitabile fără opreliști, potențau și ele importanța prezentării pentru o audiență largă într-o viziune contemporană.

Intrarea în atenție a acestor elemente de context local a fost suplimentată și de contextul internațional mai larg și de principiile care dominau organizarea și funcționarea unităților muzeale în perioadă, așa cum au fost ele stabilite prin acordul comunității de specialitate, periodic reiterat. Definiția dată muzeului, dincolo de obligativitățile de colecționare, conservare și cercetare a mărturiilor materiale despre om și mediul său înconjurător, insistă pe introducerea acestora într-un circuit de comunicare: „mai ales le expune” – se notifică cu privire la colecții – „pentru studiu, educare și delectare”. Implementarea proiectului de fondare a muzeului de etnografie universală de la Sibiu reprezenta, în acest fel, un prim pas în recitirea unui trecut ale cărui efecte în prezent se ramificau la nivele multiple, incitante și, mai ales, constructive la nivel identitar și comunitar, deoarece donatorii colecțiilor, în cea mai mare parte călători sași pe alte continente în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aparținuseră comunității sud-transilvănene și își întăriseră această poziție, prin meritele oficial recunoscute de aceasta.

Un patrimoniu unic și original: premise de valorificare

Unicitatea și, în bună măsură, originalitatea departamentului astfel apărut pare a rezida în natura și conținutul patrimoniului valorificat. La data deschiderii oficiale a muzeului, la fondul rămas de la Societatea Ardeleană pentru Științele Naturii (colecțiile africane donate de Franz Binder și Carl Fr. Jickeli, cele extrem orientale aduse de Andreas Breckner, piesele lapone și chinezești dăruite de Arthur von Sachsenheim, obiectele australiene trimise de Karl Meliska sau mumia egipteană cu sarcofag donată de Hermann von Hannenheim – pentru a le aminti doar pe cele mai importante) se adăugase deja o tranșă consistentă din repartiția guvernamentală către muzeu a unei părți din fostele „cadouri prezidențiale”, piese de artizanat de origine extraeuropeană primite de conducătorul de până în 1990 al țării și o achiziție, destul de consistentă și ea, de piese de proveniență congoleză. Dacă adăugăm aici și primul dintre schimburile de colecții de jucării tradiționale cu Muzeul Japonez al Jucăriilor din Hyogo, avem deja imaginea unei formule patrimoniale relativ dinamice, fondate, la fel ca la începuturi, pe donații sau schimburi de tip donație.

Deschiderea muzeului însemna facilitarea, în primul rând pentru public, a unei posibilități specifice de acces la un dialog al diferențelor într-una dintre cele mai

penetrante formule comparative, cea dintre culturi și civilizații situate la extreme, îndeosebi geografice, dar deopotrivă valoroase pentru bogăția umanității. Dacă acceptăm că cea mai directă modalitate de delimitare a propriului eu cultural este compararea cu valorile altor culturi, și că, după cum spunea Keyserling, „drumul cel mai scurt către Sine est cel împrejurul lumii”, fondarea Muzeului „Franz Binder” s-a impus nu numai ca o necesitate de valorificare a unui patrimoniu de importanță științifică și culturală notabilă, prea puțin cunoscut, de interes maxim chiar și numai prin „exotismul” său, ci mai ales din necesități de creare, în contextul european al prezentului, a unui cadru specializat de sensibilizare față de diversitatea identitară, interculturalitate și egalitate de gândirii, lărgită la nivel mondial.

Pe de altă parte, ținând seama de afirmațiile – pertinente – ale specialiștilor privitor la faptul că antropologia culturală românească nu s-a lansat, din diferite motive, în studiul „altor culturi” (Geană, Gh., 1993: 44), se poate spune că la 18 mai 1993 se însemna, dincolo de o premieră etnomuzeologică, și o încercare de recuperare a unei dimensiuni neglijate, dacă nu total absente, în câmpul etnologic-antropologic din România. Aceasta, deoarece componența patrimoniului, deținut încă din momentul deschiderii Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”, se înscrisa, din perspectiva istoriei disciplinei etnologice, în reperele clasice. O analiză a parametrilor inițiali și de dezvoltare ulterioară a departamentului – care nu poate fi făcută decât prin raportare la realizările și moștenirile de patrimoniu, de cercetare și de valorificare, mai ales expozitivă, practicate de antecesorii – confirmă afirmația. În spațiul occidental, antropologia culturală este strâns legată de acțiunea desfășurată în muzeu. Cel puțin la începuturile sale, acolo și-a găsit ea locul de prezentare a diverselor elaborate teoretice, iar relativul conservatorism și rigiditate din expunerea muzeală (dictate de o complexitate de factori) au păstrat implementările acestor modele – de la cabinetul de curiozități la structurile cu pretenții de obiectivitate științifică și de dimensiuni planetare – însemnând astfel, în formule concrete, traseul de dezvoltare al domeniului etnologic-antropologic. Fenomenul este decelabil și la nivelul istoriei cercetării și expunerii colecțiilor de etnografie extraeuropeană de la Sibiu, mai exact a celor rămase de la Societatea Ardeleană pentru Științele Naturii. Chiar și cea mai sumară trecere în revistă evidențiază, pe parcursul unui veac de expunere, existența „cabinetului de curiozități”, continuat apoi de metanarațiunea evoluționistă, notificând în acest fel modelele de cunoaștere ale timpului, însoțite, evident, de câte un proiect muzeografic.

În anii care vor urma deschiderii Muzeului „Franz Binder”, analizarea acestor formule expoziționale, însoțită de raportarea la textele teoretice care le-au însoțit sau care au fost produse în scop de cercetare a colecțiilor, vor constitui unul din elementele importante de integrare în discursul savant contemporan. Are loc, în felul acesta, o producție textuală cu valoare științifică deosebită din perspectiva documentației secundare și, totodată, refacerea unui drum invers în raport cu traseul istoric obișnuit al antropologiei culturale. Dacă acesta din urmă a însemnat, în marile școli antropologice, trecerea de la antropologia universală la etnologia spațiului național, prin conjuncția conceptelor celei dintâi cu știința folclorului și muzeologiei național-locale, în cazul identificării palierelor reperabile în istoria valorificării colecțiilor extraeuropene de la Sibiu putem vorbi de parcurgerea unui drum invers, care duce la recuperarea unui spațiu de etnologie generală regăsibil în acțiunea culturală muzeală anterioară, prin crearea unei zone de comparație ce depășește cu mult granițele imediat zonale.

Prevalența discursului expozitiv: o orientare asumată

Aplecarea pe istoria expunerii este o necesitate care ține nu numai de înclinația caracteristică epocii contemporane, de recitare mai mult sau mai puțin critică a acestui

tip de discurs, ci și de posibilitățile limitative oferite de cercetarea antropologic-culturală a altor culturi în contextul concret al proiectului inițial, pentru segmentul de timp pe care l-am luat în discuție. Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” și-a propus în programul inițial câteva direcții obligatorii pentru buna funcționare imediată, care să-i permită, deopotrivă, răspunsuri valide în raport cu obiectivul său general și, mai ales, dezvoltarea patrimonială în limite rezonabile. Materialele programatice enumeră câteva dintre aceste orientări de strategie managerială: a) cercetarea și prezentarea culturilor extraeuropene prin colecții originale din secolele al XIX-lea și al XX-lea; b) colaborarea cu ambasadele țărilor (mai ales extraeuropene) acreditate în România, prin expoziții cu teme de civilizație și artă tradițională; c) inițierea unui proiect de fondare a galeriilor de artă populară extraeuropeană, pentru vânzarea de artizanat specific (Bucur, 2006: 12).

Expoziții temporare organizate de Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”

Aproximativ 90 de expoziții de dimensiuni mari sau medii.

Impresionează calitatea și numărul mare al partenerilor implicați în organizare, formă de acțiune culturală dezvoltată pe tot parcursul proiectului.

Parteneri la organizare:

ordonatori de credite (Ministerul Culturii și Cultelor, Consiliul Județean Sibiu, Primăria Municipiului Sibiu); ambasade acreditate în România (Canada, China, Columbia, Cuba, Ecuador, Mexic, Statele Unite ale Americii);

muzee (Muzeul Colecțiilor de Artă din București, Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, Muzeul de Istorie Naturală "Grigore Antipa" din București, Muzeul Județean Alba Iulia, Muzeul Județean Oradea, Muzeul Județean Satu-Mare, Muzeul Municipal Mediaș, Muzeul Orășenesc Sebeș, Muzeul Țăranului Român din București);

Delegația Comisiei Europene în România; Comisia Națională a României pentru UNESCO; ONG-uri (Cercul de Acțiune Culturală și Europeană din Bordeaux etc.); colecționari particulari (G. Dugay, D. D. Iorleanu, Micu&Galea etc.); fotografii etc.

În cele mai multe dintre cazuri colaborarea dintre partenerii enumerați a fost mai mult decât una bilaterală.

O privire mai atentă scoate în lumină importanța majoră acordată de acest program *expunerii* mărturiilor materiale: o impuneau condițiile concrete ale locului, determinate în primul rând de existența patrimoniului local, o cerea contextul general al epocii, saturat de acumulări de obiecte insuficient comunicate cultural, o stimula deschiderea socială intrinsecă a acestui muzeu de orientare antropologică, care se dorea a fi mai puțin „templu” și mai mult „forum”. Observăm și cu altă ocazie, de altminteri (Bozan, 2002: 313), asumarea acestei orientări, arătând că muzeul de etnografie universală de la Sibiu nu și-a întemeiat apariția, nici funcționarea ulterioară, pe o politică specială de achiziții (în teren de exemplu). Așa cum menționam mai devreme activitatea lui s-a concentrat pe punerea sub reflector a unui patrimoniu existent, dar foarte puțin valorificat atât la modul concret al expunerii, cât și din punctul de vedere al documentării, dar mai ales al studierii științifice a pieselor care îl compuneau. Spuneam și atunci că nu rămăneau mai puțin fundamentale și urgente, în preocupările instituției, problemele legate de completarea informațiilor și de cercetarea contextuală a colecțiilor, mai ales în perspectiva transformărilor culturale rapide, de structură și, practic, ireversibile, aduse cu sine de fenomenul globalizării. Menționăm

acum, ca și atunci, caracterul de pionierat – la nivel național – al muncii lucrătorilor din sectorul de care vorbim, ceea ce determină, în absența unor posibilități de specializare pe terenuri concrete în zona extraeuropeanului, angajarea eforturilor în acțiunea de valorificare a patrimoniului existent și oferirea unor răspunsuri cât mai consistente dezideratului de expunere. Spuneam, cu acea ocazie, că prin deschiderea muzeului – ceea ce însemna, atunci, ca și acum, în primul rând realizarea de expoziții, fapt confirmat, de altfel, de funcționarea lui ulterioară – „apare evident faptul că, cel puțin una din țintele care se doreau a fi atinse, a primit formă concretă, dobândind în același timp aspectul continuității, căci e de la sine înțeles că în acest context istoric și social dominat de accentul pus pe funcția de comunicare și expunere a patrimoniului în cadrul instituțional muzeal, colecțiile de etnografie universală existente în primul rând la Sibiu, nu puteau rămâne în afara eforturilor aspirând la îndeplinirea acestei funcții vitale” (Bozan, 2002: 313).

**Membrii colectivului
Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”**

Maria Bozan (cercetător științific) (1990-2008) • Gabriela Mihălțian (muzeograf) (1993-2008) • Augusta Dumitriu (muzeograf) (1993-2005) • Adina Vărgatu (cercetător științific) (1990-1995) • Petru Ciprian Crișan (muzograf) (2000-2008) • Raluca Bușie (muzeograf) (2005-2008) • Pau Daniela (conservator) (1990-2008) • Tiberiu Cristea (muzeograf) (1996-1998) • Ioana Rasiga (muzeograf) (2003-2005) • Alexandra Gruian (muzeograf) (2006-2007) • Alexandra Todoran (muzeograf) (2008) • Simona Georgescu (muzeograf) (2005-2006)

Serviciul de supraveghere și caserie, pe perioade limitate:

Doina Halcea • Babă Wilma • Colceriu Rodica • Pițu Nicolae • Vasilica Grigorescu
• Margareta Virag • Sigrid Giurca • Maria Negrean • Carmen Găinar • Silvia Diaconu
• Maria Rusu • Bianca Pribeagu • Valeria Popența • Bianca Giurcă • Adriana Chidu
• Doina Cinezan • Maria Bocian

**Acțiunea culturală în practica
Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”**

Jean Caune dedică o carte întreagă acțiunii culturale (Caune, 1999), pe care o definește, în contextul concurențial al modurilor de intervenție socială, drept „formă expresivă și metaforică a unei voințe de schimbare” (Idem: 23). Este vorba, spune el, de un ansamblu de instituții și de practici care, prin difuzarea patrimoniului artistic, contribuie la producerea unei culturi contemporane, intermediind între fondul cultural și fenomenele de comunicare masivă a obiectelor artistice, în care parametrii estetici ai receptării contează prea puțin (Idem: 17-25). Realitatea demonstrează că, prin amploarea câmpului de activitate, muzeele se situează în primul eșalon al câmpului de acțiune culturală. Pe de-o parte, ele lucrează cu patrimoniu, în cel mai larg sens al cuvântului. Pe de altă parte, ele sunt o trăsătură dominantă a lumii în care trăim: în această „extraordinară invenție” care este muzeul, după cum o numește Janet Marstine, „a fost generată, regenerată și susținută modernitatea noastră” (Marstine, 2006: 1). În ultimele decenii, muzeologia a înregistrat, de asemenea, o uluitoare deschidere spre interdisciplinaritate și spre funcția de intervenție culturală. De treizeci de ani încoace, reflecția muzeologică a evidențiat modurile în care muzeul se ocupă de obiecte și de posibilele relații pe care acestea din urmă le întrețin într-un context

specific (IFOCOM: 2000). Retorica noii muzeologii a inclus conceptul de „muzeu total”, iar orientarea spre o „muzeologie socială” a devenit tema unor vii discuții, în care au predominat evaluările acțiunii specifice dintr-o perspectivă globală, antropologică (Bellaigue, 2000). În ultimele două decenii au avut loc dezbateri semnificative, mai ales în spațiul anglo-saxon, cu privire la modul în care, mai în urmă apărute pe scena istoriei disciplinei, muzeele de „cultură materială”, spre deosebire de cele de artă, istorie și arheologie, au instrumentalizat analitic și au valorificat în scopuri științifice, instructiv-educative și de delectare, patrimoniul specific.

În acest context, rolul muzeelor de cultură materială a devenit motorul a numeroase utilizări sociale a patrimoniului cultural și subiectul a tot atâtea discursuri de evidențiere a funcției, de acum asumate, de mediere între structuri comunitare sau culturale diferite. Cele mai recente recapitulări ale problematicei apreciază, ca posibile și neexclusive, cu suprapuneri obligatorii de fapt, căci formele sunt improbabil de găsit vreodată în stare pură, patru paradigme metaforice pentru „lăcașurile muzelor”: muzeul-templu, muzeul condus de principiile pieței, muzeul ca spațiu de colonizare și „post-muzeu” (Marstine, 2006: 8-21). Acesta din urmă este considerat ca cel mai promițător prin strategiile care îi articulează pașii agendei de lucru, în care puterea de acțiune este împărțită de instituție cu comunitatea pe care ea o servește (Idem: 19).

La modul cel mai general, în practica muzeală acțiunea culturală este determinată de obiectul muzeal, văzut ca „document al unei anumite realități, bază pentru identitate, martor al evenimentelor, rezultat al îndemnării [...]”, sinteză a tuturor atribuțiilor care îl transformă dintr-un element ambiental în componentă de *musealia*, în patrimoniu dominat de proprietăți sociale, „fără îndoială element al bazei de informații pentru cunoașterea umană” (Maroević, 2000: 5). Proveniența obiectelor poate fi diversă, dar odată intrate în muzeu – în baza unor criterii a căror explicitare nu intră aici în discuție – rațiunea existenței lor este cea de a deveni fragmentele esențiale pentru cel mai spectaculos și, de departe, cel mai important mijloc de comunicare al muzeului: expoziția. Această funcție de comunicare, ce are loc în cadrul *situației de expoziție*, este cea care, acceptând obiectele prin utilizare, le asigură muzealitatea și le conferă calitatea de semne (Schärer, 2000: 9). Într-adevăr, expoziția este dominanța și fascinația semioforilor. Mai mult decât obiectele individuale, expoziția în totalitatea ei de realizare artistică vizuală – și acest interes vizual trebuie să existe chiar și în cea mai, teoretic, aridă formulă de expunere – probează conceptualizarea nominalizată de Pomian, făcând legătura dintre o prezență selecționată și absența din spatele ei, legătură adusă la situația de realitate, fictivă, prin intermediul obiectelor. Expozițiile muzeale vizualizează evenimente absente în spațiu sau timp, creând amintita situație de expoziție compusă din patru instanțe: faptele, elementele de expoziție, organizatorul și vizitatorul. La acest nivel ia naștere acțiunea culturală specific muzeală, căci expoziția este un mijloc de comunicare decalat în timp: în general, autorii expozițiilor sau ai obiectelor nu sunt prezenți, iar vizitatorii au libertăți necontrolabile, similare cu cele din consumul de informație transmis de mass media (Schärer, 2000: 10).

Fenomenul a fost evidențiat, de altfel, în textul programatic care a fundamentat organizarea expozițiilor de la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, cu precădere în cel referitor la montarea expoziției permanente, intitulată de inițiatorul proiectului, pertinent și realist, *Din cultura și arta popoarelor lumii* (Bozan, 1993b). Aspectele de structură ale acesteia, pornind de la starea eterogenă și lacunară a patrimoniului deținut de instituție, includ: delimitarea concisă și precisă pe săli, fundamental liberă de scheme interpretative rigide ale lumii și istoriei sau de o prea mare încărcătură didactică, dar luând-o în calcul pentru posibile – și numeroase – ulterioare itinerarii pedagogice ghidate; numărul extrem de redus de texte; punerea în scenă prin vitrine și panouri modulare, cu libertate de mișcare neîngrădită; și, mai ales,

preponderența obiectelor recontextualizate într-un echilibru just între formula etnografică „exotizantă” și cea „asimilatoare”, respectiv între o viziune dominată de diferențe și una fundamentată pe similarități (Karp, 1991: 375).

Aceste principii nu au fost părăsite nici în expozițiile temporare care, circumscrise, majoritar, sub genericul *Din creația artizanală a popoarelor lumii*, numără aproape nouăzeci de manifestări de-a lungul a cincisprezece ani de activitate. Ele au furnizat o bază expozitivă integratoare și de natură unificatoare, mai ales la nivel vizual, ceea ce a asigurat în mare măsură caracteristicile stilistice specifice ale expozițiilor de la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, fiind, mereu, însușiri vizibile în principalele grupe de organizare a expozițiilor temporare: a) expuneri montate în baza patrimoniului propriu al muzeului, care după înființarea instituției s-a dublat numeric în urma unor operații legate de dinamica patrimonială (repartiție guvernamentală de piese, schimburi de colecții artizanale contemporane și donații); b) expoziții și manifestări realizate prin colaborarea cu ambasadele țărilor, de obicei extraeuropene, acreditate în România; c) colaborări cu colecționarii privați deținători de patrimoniu de profil.

Expozițiile organizate în colaborare cu ambasadele țărilor acreditate în România, de cele mai multe ori însoțite de activități adiacente, cum ar fi conferințe, gale de filme sau evenimente de tip *happening*, ce au adus în fața publicului și aspecte legate de patrimoniul cultural imaterial, au reprezentat, probabil, una din cele mai vii și spectaculoase forme de acțiune culturală organizate în cadrul muzeului. Nu trebuie să uităm că dezbaterile propuse în cadrul Muzeului „Franz Binder” prin intermediul expozițiilor temporare sunt legate în primul rând de punerea în circulație a unor valori de patrimoniu material de origine extraeuropeană, din domeniul culturii și civilizației tradiționale. La acest palier, la Muzeul de Etnografie Universală din Sibiu se lucrează cu două segmente: donațiile din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și fondurile intrate în inventare din 1990 încoace, în cea mai mare parte obiecte de factură artizanală. Acestea din urmă pot, cel puțin pentru unele câmpuri etno-geografice sau tematice, să intre în completarea pieselor de secol nouăsprezece. Legături seriale de acest fel nu pot fi totuși stabilite decât rareori, datorită naturii, structural parcimonioase și foarte eterogene a patrimoniului instituției. Colaborările cu ambasadele acreditate în România, care oferă de cele mai multe ori expoziții tematice cu orientare generală din spațiul civilizației proprii, dar și specializate pe categorii de reprezentare bine circumscrise, participă la o mai bună constituire a imaginii respectivelor culturi și civilizații. Cea mai mare parte a acestor expoziții se axează pe patrimoniu contemporan. Astfel că, privite în ansamblu, pe baza fondurilor proprii și a celor mai importante colaborări, expozițiile Muzeului „Franz Binder” decupează trecutul, care acționează în prezent prin forme identitare din societăți anterioare și care, aparținând epocii noastre, se constituie în elemente a ceea ce va fi istoria de mâine.

Prin interacțiunile pe care le presupun, expozițiile sunt, încă din etapa de organizare, spațiu de acțiune culturală. Implicările de ordin patrimonial menționate mai devreme, continuate uneori de donații sau schimburi de colecții etnografice contemporane, sunt exemple de exersare a schimburilor de competențe la nivele multiple: de la expresia legăturii dintre obiecte și producătorii lor, la relația dintre organizator și publicul căruia îi este adresat mesajul, de la promovarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial prin evenimente în care sunt implicați purtătorii de tradiție, la influența propriu-zisă a muzeului în producerea de obiecte și/sau promovarea acestora. Expozițiile crează în interiorul muzeului nucleul spațio-temporal pentru interacțiune. Colaborările cu ambasadele, cu alte instituții abilitate sau cu pasionați ai domeniului au dus la rezultate vizibile în domeniul acțiunii culturale: ceremonii de donație, schimburi de colecții și ateliere practice au avut loc în cadrul festiv al deschide-

**Expoziții temporare organizate
cu patrimoniu propriu și/sau în colaborare cu alte
muzee deținătoare de patrimoniu extraeuropean**

Din creația artizanală a popoarelor lumii (1992, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001) • *Jucării japoneze* (1993) • *Din creația artizanală a popoarelor lumii*. Expoziție itinerantă la Satu Mare (1997), Alba Iulia (1998), Oradea (1999) • *Arme africane* (1996) • *Figura băștinașului în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (1997) • *Jucării japoneze în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (1998) • *Andreas Breckner - călător în Extremul Orient* (1999) • *Călător la izvoarele Nilului. Franz Binder - 1824-1875* (2000) • *Călător la izvoarele Nilului. Franz Binder - 1824-1875. Itinerare la Sebeș* (2000) • *Universul uman reflectat în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (2001) • *Partener la expoziția Sudanul, Arabia și Africa neagră pe malul Nilului, Loosdorf, Austria* (2002) • *Arme în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (2003) • *Artă și cultură tradițională chineză în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (2003) • 1993-2003. Zece ani de la inaugurarea Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” (2003) • *Specimene mumificate. Mumii umane și faună mumificată în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (2003); *Fildeș în colecțiile muzeului „Franz Binder”* (2004) • *Creație artizanală din Indonezia* (2004) • *Japonia în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (2005) • *Vestimentație non-europeană în colecțiile Muzeului „Franz Binder”* (2006) • *Franz Binder, călător în Africa centrală* (2006) • *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” la cincisprezece ani de la inaugurare* (2008)

**Expoziții temporare organizate
în colaborare cu ambasade și alte misiuni diplomatice acreditate în România**

Indonezia - repere culturale (1993) • *Tablouri chinezești din scoică, bumbac și scoarță de copac* (1993) • *Broderie chinezească pe mătase* (1994) • *Pictură chinezească pe plută* (1994) • *Itinerarii latino-americane: Cuba* (1994) • *Japonia, azi* (1994) • *Evantaiul chinezesc* (1994) • *Sculptură chinezească în corn* (1994) • *Piețele orașelor din Europa* (1995) • *Textile chinezești* (1995) • *Finlanda - țara celor 1000 de lacuri* (1996) • *Din creația artizanală a Chinei. Bronzuri și ceramică* (1996) • *Fotografi călători în Mexic* (1997) • *Hong Kong - întoarcerea la patria mamă* (1997) • *Artă populară mexicană* (1997) • *Africa. Artă și cultură* (expoziția a implicat o multitudine de parteneri: muzee, ambasade, colecționari particulari etc.) (1997-1998) • *Africa. Artă și cultură. Itinerare la București* (1998) • *Peisaje chinezești* • (1998) *Mărturii ale culturilor amerindiene din Mexic* (1999) • *Plăcerile descoperirii. Creație artizanală din Ecuador* (1999) • *Creație artizanală din Ecuador. Itinerare la Mediaș* (2006) și la Satu Mare (2008) • *Copacul amate în arta mexicană* (2000) • *Tapiserii chinezești contemporane* (2000) • *Opera în stil Beijing* (2001) • *Arhitectură din China* (2001) • *Rodeo în vestul american* (2002) • *Pictură tradițională chineză* (2002) • *Artă tradițională columbiană* (2002) • *Arta bronzului în China antică* (2004) • *Redescoperirea Chinei* (2005) • *Păpuși etnografie indiene. O donație inedită* (2005) • *Asingit. Artă inuită din Canada* (2006) • *Moștenire sacră. Edward S. Curtis și indienii nord-americani* (2006) • *Costume populare din Mexic* (2007) • *Magie - Mister - Mit - Simbol. Ceramică peruană precolumbiană* (2007) • *Costume tradiționale din Peru* (2008) • *Batik. Textile tradiționale din Indonezia* (2008)

rii unor expoziții sau, constituite în evenimente separate, au fost urmate de evenimente de tip expozitiv; gale de filme au derulat bidimensional informații legate strict de tematica expunerii sau de natură mai generală, istorico-socială sau nemijlocit tehnică; trupe de teatru de profesioniști au performat în spațiul muzeal; au fost organizate concerte sau spectacole de dansuri tradiționale susținute de reprezentanți ai culturilor de origine, dar și exerciții ale celor interesați de exersarea unor elemente culturale din zonele de interes; evenimente culturale complexe sau axate pe domenii de specializare mai înguste au dus la cunoașterea unor aspecte inedite, oferind nemijlocit contactul cu specificul etnoidentitar al spațiului de reprezentare ales.

În general, aceste acțiuni legate de cele mai multe ori de deschiderea oficială a expozițiilor, au fost suplimentate de forme de raportare intensificată cu mediul social al orașului sau al regiunii. Dincolo de instrumentele uzuale, de tipul promovării acțiunilor prin afișe sau presă și emisiuni radio-TV personalizate pe activități, au fost introduse zile ale porților deschise pentru toate categoriile de public, sau pentru segmente decupate cu precădere în funcție de importante zile internaționale. Ziua Internațională a Muzeelor, Ziua Internațională a Familiei, Ziua Internațională a Persoanelor Vârstnice, Ziua Europei, completate de acțiuni punctuale, au intrat de mulți ani în programul Muzeului „Franz Binder”, ca responsabilitate direcționată a acestuia în mai largul context al demersurilor de acest fel din cadrul complexului etnomuzeal sibian. *Noaptea muzeelor*, acțiunea demarată de ministerul francez de resort, sub patronajul Consiliului Europei, bine cunoscută în prezent prin larga participare la nivel național din ultima ediție, este un eveniment la care Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” a fost partener încă de la prima ediție, în urmă cu patru ani, cu imens succes de public de fiecare dată.

Una din cele mai importante, și semnificative prin rezultatele sale, modalități de intensificare a relației cu publicul, de data aceasta de vârstă școlară, este implicarea activă în programul de pedagogie muzeală. Cu un public-țintă bine stabilit și circumscris de preocupări de ordin didactic focalizate pe obiectivul reaproprierii patrimoniului cultural de către tinerele generații, segmentul din programul de pedagogie muzeală care revine Muzeului „Franz Binder” din mai largul program de profil al întregului Complex Muzeal „ASTRA”, prevede anual șase teme, desfășurate în peste cincizeci de întâlniri pe an, adresate elevilor de clasele a III-a și a IV-a, mai recent și de clasa a VIII-a. Modalitate excelentă de valorificare a potențialului educativ al muzeului, programul nu se substituie școlii, ci conlucrează cu aceasta. Pornind de la patrimoniul expus permanent sau temporar, contemporan sau cel cu istorie în spate, temele abordate trimit spre aspecte de viață cotidiană comparativă, în tonalități tradiționale, sau spre ineditul oferit de unele piese cvasi-unicat la nivel național. Prin intermediul unui demers intelectual și senzorial care permite contactul nemijlocit cu obiectul, datorat unor activități care stimulează imaginația și creativitatea, școlarii dobândesc, dincolo de informația conceptuală, educația privirii și capacitatea de observare absolut necesară pentru a deveni, în viitor, posibili „vizitatori ideali” de muzeu. Colaborarea cu școala generală este dublată de relația cu segmente școlare specializate, mai ales cu studenții de la facultățile de etnologie sau istorie și patrimoniu. Aspecte legate de patrimoniu sau de organizarea expozițională și de funcționarea muzeului au fost subiecte de lucrări de diplomă, referate pentru seminarii și capitole din lucrări de licență sau de masterat. Cu privire la acest ultim segment al acțiunii culturale, se cuvine menționată contribuția activă a colectivului de specialitate al Muzeului „Franz Binder”, care a acordat întotdeauna consultații ample și documentate în sălile de expoziție și de studiu, depășind, de departe, nivelul informațional oferit de obișnuitele ghidaje, aferente vizitării. Lasă de dorit, însă, reîntoarcerea rezultatelor de la utilizatori, în raport

Colaborări cu colecționari particulari, ONG-uri, fotografi și artiști plastici etc.

Artă nigeriană. Colecția D. D. Iorleanu (1997) • Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon (2007) • Fotografie numerică de Max Roy (Cercul din Bordeaux, 1999) • Podgoriile din Bordeaux. Expoziție de fotografie (Cercul din Bordeaux, 2001) • Portretul. Expoziție de fotografie (Cercul din Bordeaux, 2002) • Co-organizator la expoziția fotografică Patrimoniu construit - patrimoniu viu (Cercul din Bordeaux, 2002) • Căile arenei. Corida. Fotografii de Francois Ducasse (Cercul din Bordeaux, 2005) • Invitație la Muntele Athos. Fotografii de Yves Phelippot (Cercul din Bordeaux, 2007) • Artizanat de Karinithia, Austria (1996) • Belgia. Imagini etnografice (1996) • Lumea Saharei. Fotografii de George Cristea, Suedia (1993) • Străinul apropiat. Fotografii de Stefan Drube, Germania (1997) • Lumini și umbre. Egiptul de Sus. Fotografii de Jeni Costea (2002) • Argentina necunoscută. Regiunea Guarani în România. Artizanat tradițional și fotografii de Claudio Mamin (2004) • Civilizații precolumbiene din Columbia. Situl arheologic de la San Agustin, patrimoniu mondial UNESCO. Fotografii de Felipe Ferre (2005) • Africa - interpretare grafică. Pasteluri de Mihaela Toader (1998)

Expoziții de mici dimensiuni

Serii anuale de mini expoziții, dedicate zilelor naționale ale țărilor reprezentate patrimonial în colecțiile muzeului.

Mini-expoziții în cadrul manifestărilor dedicate Zilei Internaționale a Muzeelor și Noptii Muzeelor, montate în spații și formule neconvenționale, cu intrare liberă
Mini-expoziții dedicate Zilelor Francofoniei

Seminarii, conferințe

Cunoașterea de sine și integrarea în cultura universală. Simpozion internațional (1996) • Lumea Saharei. Conferențiar: George Cristea, Suedia (1993) • Orientul întâlnirilor admirabile. Conferențiar: Marin Marian Bălașa, România (2008) • Convorbiri despre Regiunea Guarani. Conferențiar: Bernardo Neumann, Argentina (2004) • Indienii guarani din Provincia Misiones, Argentina și Primii germani din Provincia Misiones. Conferențiar: Bernardo Neumann, Argentina (2008) ș.a.

Alte evenimente

Multitudinea și varietatea partenerială a acestora sunt un exemplu de acțiune culturală în care intervenția socială implică actori diverși și în care segmentul comunitar local se situează la un loc de frunte

Eveniment indonezian: dansuri tradiționale; expoziție de artizanat cu vânzare; degustări de produse gastronomice tradiționale. Colaborare cu Ambasada Indoneziei (2006) • Miniatelier cu demonstrații pentru tehnica batik. Colaborare cu Ambasada Indoneziei. Eveniment produs cu ocazia deschiderii expoziției Batik (2008) • Reprezentații teatrale și concerte: trupă indoneziană - spectacol cu măști (1998); Recitaluri de poezie ale actriței Lerida Buchholzer, cu ocazia mai multor expoziții: „Creație artizanală din China”, „Copacul amate în arta mexicană”, „Corida”. • Concerte susținute de elevi și de studenți de la teologie, cu raportare la tematicile expozițiilor • Alte activități școlare: Ceremonia ceaiului. Activitate practică organizată de Liceul Pedagogic din Sibiu, în raport cu patrimoniul japonez din expoziția „Din creație artizanală a popoarelor lumii” (1993)

cu sursa de informație: în ciuda a ceea ce s-a convenit în prealabil – exceptând câteva cazuri, față de care muzeul își exprimă gratitudinea – autorii lucrărilor respective nu au făcut efortul de a îndrepta către arhiva științifică a muzeului o copie a lucrării sau o informare privind rezultatele obținute în urma conlucrării. În raport cu această constatare, reacțiile elevilor înscriși în programul de pedagogie muzeală au fost mult mai prompte, marcate de lucrări (texte sau desene, în principal) expresive și, mai ales, de o deosebită prospețime a privirii.

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” și-a marcat prin expoziții aniversare zece, apoi cincisprezece ani de activitate. Dincolo de reflectarea dinamicii patrimoniale și a exprimării acesteia în expoziții, acestea din urmă au înregistrat și principalele publicații – scrise și/sau pe suport digital – care au însoțit respectivele manifestări. Promovarea din presă și alte mijloace mass-media a fost întotdeauna completată, în mod fericit, de tipărituri: afișe, pliante expoziționale, cataloage de expoziții, micul-ghid al muzeului, cărți poștale ilustrate etc., a căror formulă grafică și de conținut s-a ridicat de fiecare dată la un înalt standard calitativ, rezultat al unei asidue munci de cercetare științifică în domeniul patrimonial specific, completată desigur de îndemânarea tehnică și de inspirația artistică a realizatorilor. Construirea site-ului Muzeului „Franz Binder”, în completarea informațiilor existente despre acest departament pe site-ul general al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, s-a dovedit a fi un excelent mijloc de acțiune culturală prin crearea unui spațiu de informare și de comunicare cu un număr foarte mare de vizitatori, având drept urmare, de multe ori, stabilirea de contacte și pe alte căi: corespondență, propuneri de colaborare etc.

În loc de concluzii

Așa cum arătam la începutul articolului, nu ne-am propus să trecem în revistă realizările celor cincisprezece ani dintr-o perspectivă exhaustivă. Cititorul acestui material a observat deja că, așa cum arată titlul, discursul nostru a decupat în primul rând formele cele mai evidente a ceea ce numim acțiune culturală, lăsând destul de mult deoparte rezultatele legate de funcțiile muzeale privind sporirea, conservarea sau restaurarea patrimoniului și valorificarea științifică a acestuia. Nu putem însă renunța la câteva mențiuni, chiar dacă unele țin de evidență. Prin numărul semnificativ (aproximativ o sută) de expoziții realizate în cei cincisprezece ani de la inaugurare, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” marchează deopotrivă, nezugomotos dar semnificativ, rezultatele unei cercetări științifice aprofundate a patrimoniului pe care îl deține. Indiferent de dimensiunile lor – de cele mai multe ori dictate de rațiuni financiare – publicațiile care au însoțit evenimentele, editate de departament, sunt și ele produsul aceluiași eforturi. Calitatea cercetării este vizibilă mai ales în materialele comunicate audienței de specialitate și grupurilor interesate, prin proiecte de cercetare științifică, participări la sesiuni și simpozioane științifice naționale și internaționale și/sau prin publicarea în reviste și volume de specialitate.

Începând cu jumătatea anului 2007, prin restrângerea spațiilor expoziționale – ca urmare a transformării parterului clădirii în spațiu de depozitare pentru colecțiile de etnografie românească evacuate din Casa Albastră – Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” întâmpină piedici, deocamdată insurmontabile, în organizarea unor expoziții de dimensiuni rezonabile. La vârsta de cincisprezece ani, traversăm o perioadă dificilă, pe care o dorim și o sperăm cât mai scurtă. Între timp, pentru spațiul de la subsolul clădirii, încă disponibil și îmbunătățit de lucrări de dezumidificare ce vor fi finalizate în luna martie a anului 2009, Muzeul „Franz Binder” și-a propus pentru viitorul an patru expoziții cu activități aferente. Ele vor însemna nu numai păstrarea ritmului constant al acțiunii culturale, ci și vizibile formule noi, de adaptare continuă a acesteia la cerințele și provocările evenimentelor vremii.

QUINZE ANS D'ACTION CULTURELLE AU MUSÉE D'ETHNOGRAPHIE UNIVERSELLE «FRANZ BINDER »

L'article est rédigé à l'occasion du quinzième anniversaire du Musée «Franz Binder», département du Complexe National Muséal « ASTRA » de Sibiu. Il s'agit d'un commentaire sur les principales directions d'activité du musée le long d'une décennie et demie, avec une préoccupation à part pour l'action culturelle développée à travers les expositions et les manifestations qui les ont accompagnées. L'article comporte plusieurs sous-chapitres : 1) *Le projet du musée d'ethnographie universelle: les fondements* : unicité du statut ; mise en valeur des collections en réserves depuis vingt ans ; initiateur du projet (dr. Corneliu Bucur). 2) *Un patrimoine unique et original : prémisses de la mise en valeur* : unicité du patrimoine (hérité de l'Association Transylvaine pour les Science Naturelle de Sibiu, formé par des donations de la part des voyageurs saxons du XIXe siècle dans les pays d'outre mer; complété par des collections contemporaines d'artisanat) ; orientation de la valorisation (paradigme identitaire : connaissance du soi par la connaissance de l'altérité). 3) *L'exposition comme discours : une orientation assumée*. 4) *L'action culturelle dans la pratique du Musée d'Ethnographie Universelle «Franz Binder»* : expositions a) avec le patrimoine de l'institution ; b) en collaboration avec les ambassades des pays, surtout extra-européennes, accréditées en Roumanie; c) en collaborations avec des institutions et des collectionneurs privés qui possèdent des pièces ayant cette origine; d'autres manifestations qui accompagnent les expositions (programmes pédagogiques, conférences ; galas de films documentaires ; concerts ; spectacles de théâtre etc.); un dialogue entre le public et les organisateurs qui assurent le caractère de musée «forum» et l'insertion dans la communauté, par la mise en service du patrimoine pour les visiteurs. 5) *En guise de conclusion* : la situation difficile du musée à présent, espérons de courte durée, par l'obligation de transformer deux salles d'exposition en réserves.

L'article présente plusieurs textes en cassettes : la liste des expositions temporaires et des manifestations culturelles pendant les quinze ans d'activité ; courte présentation de l'exposition permanente avec les noms des principaux organisateurs ; la liste des publications ; les membres du collectif.

- 1 Bellaigue, Mathilde, 2000: *22 ans de réflexion muséologique à travers le monde*, în: ICOFOM, "Study Series 8", ICOM, p.4-5.
- 2 Bozan, Maria, 1993a: *Expoziția „Din creația artizanală a popoarelor lumii”*, în: „Revista Muzeelor”, nr. 2, p. 24-27.
- 3 Bozan, Maria, 1993b: *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu*, în: „Revista Muzeelor”, nr. 3, p. 3-14.
- 4 Bozan, Maria, 2002: *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”. Valorificarea expozițională a colecțiilor „exotice” sibiene*, în: „Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000”, (coord. Bucur, Corneliu), Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, p. 313-320.
- 5 Bozan, M., Crișan, P. C., 2006: *Perspective contemporane de valorificare a patrimoniului etnologic extraeuropean. Aspecte din experiența Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”*, în: „Cibinium. 2001-2005. Identitate și globalizare în secolul XX - cercetare și reprezentare muzeală”, Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, p. 162-170.
- 6 Bucur, Corneliu, 2002a: *Paradigmele istorice și moderne ale Muzeului ASTRA*, în: „Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000”, (coord. Bucur,C.), Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, p. 23-36.
- 7 Bucur, Corneliu, 2002b: *Complexul Național Muzeal ASTRA, muzeu multietnic și interdisciplinar - un model european pentru secolul XXI*, în: „Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000”, (coord. Bucur,C.), Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, p. 287-302.
- 8 Bucur, Corneliu, 2006: *C. N. M. „ASTRA” Sibiu (la împlinirea unui centenar de la fondarea „Muzeului Asociațiunii”, în anul 1905)*, în: „Cibinium. 2001-2005. Identitate și globalizare în secolul XX - cercetare și reprezentare muzeală”, Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, p. 11-15.
- 9 Caune, Jean, 1999: *La culture en action. De Vilar à Lang: le sens perdu*, Presses Universitaires de Grenoble, 1999.
- 10 IFOCOM, 2000: *Study Series 8*, ICOM.
- 11 Geană, Gh., 1995: *Antropologie culturală*, articol în: „Dicționar de sociologie” (coord. Zamfir, C. și Vlăsceanu, L), Editura Babel, București, p. 41-44.
- 12 Lumley, R., 1988: *The Museum Time-Machine: Putting Cultures on Display*, Routledge, pe google.books.com.
- 13 Maroević, Ivo, *Museology as a field of knowledge*, în: ICOFOM, „Study Series 8”, ICOM, 2000, p. 5-7.
- 14 Marstine, Janet, 2006: *Introduction: What is New Museum Theory*, în: „New Museum Theory and Practice: An Introduction”, Blakwell Publishing, p. 1-36, pe google.books.com
- 15 Mihălțian, Gabriela, 2002: *Expoziții temporare în Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”*, în: „Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000”, (coord. Bucur,C.), Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, p. 321-324.
- 16 Schärer, Martin R., 2000: *Le musée et l'exposition: variation de langages, variation de signes*, în: ICOFOM, „Study Series 8”, ICOM, p. 9-10.
- 17 Stocking, G. (ed.), 1985: *Objects and Others: Essays on Museums and Material Culture*, Madison: University of Wisconsin Press, pagini introductive publicate pe www.prm.ox.ac.uk, 05.11.2008.
- 18 Pavel, Anghel, 1993: *18 mai - Ziua Internațională a Muzeelor*, în: „Revista Muzeelor”, București, anul XXX, nr.3.

CRONICA UNOR PREMII NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE OBTINUTE DE CEL MAI TITRAT MUZEU DIN ROMÂNIA, „MUZEUL ASTRA”

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

Consider un adevărat privilegiu istoric, acela de a fi fost, deopotrivă, martorul, timp de 45 de ani și coautorul, timp de 43 de ani, al unor împliniri și succese remarcabile, ale unui colectiv deosebit de înzestrat și animat de cele mai înalte idealuri profesionale, condus, în mod competent, în perioada anilor 1957-1967, de o personalitate emerită a culturii și științei etno-sociologice românești, ctitor al Muzeului Tehnicii Populare și mentor pentru prima generație postbelică de etnografi și muzeografi sibieni inclusiv a subsemnatului, Cornel Irimie. Am urmat, în managementul meu de patru decenii exemplul maestrului, începând cu anul 1967, cu delegație, și din anul 1970, ca titular al funcției de conducere a Muzeului în aer liber, până astăzi, având calitatea discipolului său preferat, ales să-i împlinească ambițiosul proiect, unicat în plan național și european¹, constând din organizarea unui muzeu național dedicat creației (extins din 1990, la nivelul civilizației) tehnice populare tradiționale din România².

1. Perioada 1963-1978 a primelor culegeri sistematice, clarificări și tipologii instrumentale din etnografia și etnomuzeologia românească.

Lansarea marii provocări a organizării unui muzeu (în aer liber) specializat tematic și apariția, în anul 1966, a primului volum din periodicul „*Cibinium*”³, au marcat începutul unei adevărate campanii naționale în planul cercetării și publicării unor materiale științifice despre cele mai diferite categorii și locații ale sistemului instrumental tradițional din România, circumscris, în etapa următoare, ca definitoriu pentru civilizația tehnică populară tradițională (preindustrială) din țara noastră.

Tehnologiile și instrumentarul de prelucrare a cânepii⁴ și lânii⁵ (incluzând și războaiele de țesut)⁶, a papurei⁷ și lemnului⁸, a argilei⁹ și pietrei¹⁰, tehnologiile arhaice

¹ Irimie, Cornel, *Muzeul tehnicii populare: Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966, p. 15.

² Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale - „ASTRA” (1990-2000)*, în: „Cibinium 1990- 2000”, Sibiu, 2000, p. 23.

³ ***, *Cibinium 1966*, Sibiu, 1966 / ***, *Cibinium 1967-1968*, Sibiu, 1969 / ***, *Cibinium 1969-1973*, Sibiu, 1974 / ***, *Cibinium 1974-1978*, Sibiu, 1979 / ***, *Cibinium 1979-1983*, Sibiu 1984 / ***, *Cibinium 1990- 2000*, Sibiu, 2000 / ***, *Cibinium 2001-2005*, Sibiu, 2006.

⁴ Focșa, Marcela, *Tehnici tradiționale pentru prelucrarea cânepii*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p.141.

⁵ Idem, *Prelucrare lânii*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, p. 189; Wiener, Raymonde, *Prezentarea prelucrării casnice a lânii în cadrul Muzeului Tehnicii Populare*, în: „Cibinium 1979-1983”, Sibiu, 1984, p.153.

⁶ Stoica, Georgeta, *Prelucrarea părului de capră. Unelte și produse*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 153.

⁷ Chelcea, Ion, *Prelucrarea papurei în bunuri de utilitate practică și artistică în unele sate de pe Valea Dunării între cursul inferior al Oltului și Mostiștei*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, p.197.

⁸ Bănățeanu, Tancred, *Lăzi populare românești. Meșteșugul și arta lădarilor*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 365.

⁹ Florescu, Florea Bobu; Petrescu, Paul, *Ceramica*, în: ***, *Arta populară românească*, București, Editura Academiei Române, 1969, p. 539.

¹⁰ Bucur, Corneliu, *Creația tehnică. Structura ocupațională tradițională. Activități specializate - meșteșuguri*, în: ***, *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești*, vol. 1, București, Editura Academiei Române, 1982, p. 84.

de producere a uleiului¹¹, de tescuire a strugurilor¹², de batere a sumanilor cu cotul¹² sau pe „gratie”¹³, instrumentarul pastoral¹⁴ sau sistemele tehnice agricole¹⁵, uneltele de pescuit¹⁶, tehnicile de construcție¹⁷, vetrele din casă și cuptoarele de pâine¹⁸ și cuptoarele ceramice¹⁹, mijloacele de transport (târâte, purtate, rulante, flotante)²⁰ sau cele din exploatarea miniere²¹ sunt prezentate cu prioritate, în articolele și studiile de specialitate, în publicația sibiană, devenită de la primele numere, de reputație europeană, perspectivă etnografică, descriptivă și tipologizantă, fiind cea preferată de autori.

Le-au urmat, ca tematică, instalațiile de industrii populare, între care morile de apă²² (mai întâi cele cu ciutură²³, apoi cele cu roți verticale²⁴ și morile plutitoare²⁵), încheind seria mulinologică cu morile de vânt²⁶, vâltorile²⁷ și pivele de bătut postavul²⁸, în sfârșit, fierăstraiele²⁹ și șteampurile³⁰.

¹¹ Hoffmann, Herbert, *O tipologie a instalațiilor de tescuit uleiul în România*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, 1967, p. 49; Badea, Anton, *Unelte și instalații de olăit în colecția Muzeului Etnografic din Reghin*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, p. 87.

¹² Mironescu, Nicolae Al.; Petrescu, Paul, *Cu privire la instrumentarul viticol tradițional*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, 1967, p. 61.

¹³ Aldea, Gheorghe, *Învălitul sumanilor sau „a da la cote sumanul”, tehnică arhaică de prelucrare a țesăturilor de lână, în Moldova*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 167.

¹⁴ Chelcea, Ion, *O tehnică arhaică pentru prelucrarea țesăturilor de casă – bătutul la gratie*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 173.

¹⁵ Dunăre, Nicolae, *Procesul arhaic de diferențiere ocupațională*, în: ***, *Mărginenii Sibiului: Civilizație și cultură populară românească*, București, 1985, p. 158; Irimie, Cornel; Popa, Constantin, *Păstoritul*, în: ***, *Mărginenii Sibiului: Civilizație și cultură populară românească*, București, 1985, p. 199.

¹⁶ Popa, Constantin, *Agricultura în Mărginimea Sibiului*, în: „Cibinium 1969 - 1973”, Sibiu, 1973, p. 57.

¹⁷ Munteanu, Dan, *Ostiile, străvechi unelte de pescuit pe teritoriul României. Încercare de clasificare tipologică*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol.1, Sibiu, 1981, p. 91.

¹⁸ Petrescu, Paul, *Arhitectura*, în: ***, *Arta populară românească*, București, Editura Academiei Române, 1969, p. 15.

¹⁹ Deleanu, Valerie, *Probleme teoretice privind cercetarea și includerea în sistem a mijloacelor de transport populare din România*, în: „Cibinium 1979-1983”, Sibiu, 1984, p. 345.

²⁰ Bozsitz Gh. Bela, *Contribuții la cunoașterea mijloacelor de transport minier, la începutul secolului al XVI-lea, în Transilvania*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 265.

²¹ Bucur, Corneliu, *Evoluție și tipologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România*, în: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1978, p. 111.

²² Budiș, Monica; Idu, Petre, *Mori cu ciutură și pive din bazinul superior al Bahnei – Mehedinți*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 217; Cărăbiș, Vasile, *Morile și pivele de pe valea Jaleșului (jud. Gorj)*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 231; Hoffmann, Herbert, *Un dispozitiv de ameliorare a admisiei la mori - „butonul”*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 275; Lungescu, Olivia; Godea, Ioan, *Morile de apă de pe Valea Roșiei*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1973, p. 127; Popescu-Argeșel, Ion, *Asupra morilor și altor instalații de apă din zona Munților Trascăului*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1973, p. 135; Wiener, Raymonde, *Considerații de ordin tehnic referitoare la pivele cu bătaie orizontală*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1973, p. 175.

²³ Bucur, Corneliu, *Aspecte social-economice ale practicării morăritului în partea de sud-est a Banatului*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 195.

²⁴ Idem, *Considerații istorice și etnologice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*, în: „Biharea”, IV, 1977, p. 7.

²⁵ Hoffmann, Herbert, *Moara plutitoare. Contribuții la studiul dezvoltării, răspândirii unui mecanism complex de prelucrat cereale*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 125.

²⁶ Rușdea, Hedwiga, *Morile de vânt din nordul Dobrogei*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966, p. 79.

²⁷ Irimie, Cornel, *Pivele și vâltorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, Sibiu, 1956, 98 p.

²⁸ Wiener, Raymonde, *Considerații de ordin tehnic referitoare la pivele cu bătaie orizontală*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1973, p. 175.

²⁹ Palada, Ștefan, *Prezentarea în Muzeul Tehnicii Populare a meșteșugurilor și industriilor de exploatare și prelucrare a lemnului*, în: „Cibinium 1979-1983”, Sibiu, 1984, p. 363.

³⁰ Sofronie, Mihai; Palada, Ștefan, *Aurăritul, un meșteșug străvechi ilustrat în muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966, p. 97.

În acel moment, s-a simțit nevoia, pentru o clarificare tehnologică de specialitate, să se delimiteze sferele semantice ale conceptelor fundamentale de UNEALTĂ și INSTALAȚIE³¹, sarcină pe care mi-am asumat-o oferind articolul și Institutului de Etnografie „Constantin Brăiloiu” pentru a fi folosit la pregătirea numărului special al Albumului Etnografic al României, vol. III, dedicat „tehnicii populare”.

Specialiștii în istoria tehnicii au explicat, din punct de vedere al ingeniozității tehnice, apariția acestor „mecanisme ingenioase”³² din cultura poporului român, iar etnologii cu o specializare în istoria civilizației au publicat primele articole care încearcă să delimiteze, cronologic, apariția și difuziunea sistemelor tehnice datând în antichitate³³ sau din evul mediu³⁴, apelând, în premieră, la studiul comparativ al materialelor etnografice și arheologice din țară și din Peninsula Italică, pentru clarificarea istorică a apariției și difuziunii morilor de apă, la noi în țară³⁵, încercările anterioare de acest tip, pe baza exclusivă a materialului lingvistic, evaluat din perspectivă etimologică³⁶, nefiind deloc convingătoare³⁷.

Publicarea interpretată a hărților cu distribuția, pe bazine hidrografice, a instalațiilor hidraulice din România, întocmite în anul 1957 de Comisia de stat a Apelor³⁸, a fost deplin edificatoare pentru înțelegerea dimensiunii și importanței acestei teme de istorie a civilizației populare tradiționale din România, stimulând, într-o și mai mare măsură, adâncirea cercetărilor, atât din perspectiva geografică (extensia teritorială și specificitate regională), cât și din perspectivă istorică, într-o evaluare mai profundă și sistematică a apariției și evoluției tuturor sistemelor tehnice, a deosebirilor dintre civilizațiile etnice, la nivelul societăților dacice, romane, daco-romane și românești³⁹.

În fața unui tablou cartografic impresionant, realizat la scară națională, cuprinzând peste 5.500 instalații de cele mai felurite categorii procesuale și tehnic-construcitive (5.518)⁴⁰, devenea evident faptul că ne aflăm în fața unei categorii tehnice superioare uneltelor și instalațiilor simple, numite de noi, în premieră națională, **„monumente de tehnică populară”** și analizate sistematic într-un studiu, apărut la începutul anului 1980⁴¹, care a fost, la rândul său, o premieră națională.

La sfârșitul etapei analizate (1979) pe baza tuturor acestor acumulări cantitative, venise timpul marilor sinteze unificatoare ale eforturilor numeroșilor cercetători și muzeografi care, cu hărnicia proverbială a furnicilor și cu tenacitatea cariilor, le

³¹ Bucur, Corneliu, *Conceptele de unealtă și instalație, în civilizația populară*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 75.

³² Popescu, Iulian, *Mecanisme ingenioase, folosite de-a lungul timpului, în tehnica populară românească*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 237.

³³ Bucur, Corneliu, *Moara de apă în Dacia romană, în lumina descoperirilor arheologice*, în: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1978, p. 183.

³⁴ Idem, *Morile de apă în „Memoria cronicilor”*, în: „Almanahul Scânteia”, 1986, p. 304.

³⁵ Idem, *Șteaza (vâltoarea) și piua hidraulică în istoria civilizației tehnice a poporului român*, în: „Cumidava”, 1979-1980, p. 51.

³⁶ Giurescu, Constantin C., *Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolele XV, începutul secolului XIX*, București, Editura Științifică, 1973.

³⁷ Bucur, Corneliu, *Introducere la istoria civilizației tehnice populare românești. Teză de doctorat – rezumat. Conducător științific prof. dr. Paul Petrescu*, București, 1981, 30 p.

³⁸ Irimie, Cornel, *Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României (vechimea, tipologia, răspândirea și frecvența lor)*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968, p. 413.

³⁹ Bucur, Corneliu, *Daci. Romani. Români. Coordonate fundamentale ale istoriei civilizației și modului de viață: sistemele instrumental și energetic*, în: „Studii și comunicări”, II, Sibiu, 1980, p. 121.

⁴⁰ 5.518 instalații hidraulice tradiționale de industrii populare, în: Irimie, Cornel, *Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României (vechimea, tipologia, răspândirea și frecvența lor)*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1968.

⁴¹ Bucur, Corneliu, *Monumentele de tehnică populară - categorie distinctă a patrimoniului cultural național*, în: „Cibinium 1979-1983”, Sibiu, 1984, p. 243.

pătrunseseră adânc în substanța tematică a celui mai important capitol din istoria civilizației poporului nostru, cel al muncii și instrumentarului folosit, adunând, cu freneză, tot ce se putea aduna, ca informație și descriere amănunțită și încercând să tipologizeze, pe fiecare categorie instrumentală, în parte, un material covârșitor, prin mulțimea și diversitatea materialului analizat.

Publicarea, de către noi, în anul 1979, a primului studiu general despre sistemul taxonomic al întregului câmp instrumental (unelte și instalații) tradițional din civilizația tehnică tradițională din România, clasificat tipologic pe cvasitotalitatea proceselor muncii, a materiilor prime și a procedeele tehnice⁴², conținând peste 400 de categorii, tipuri, subtipuri și variante tipologice, a încheiat, în mod strălucit, etapa acumulatoare, descriptivă și tipologizantă, a cercetărilor etnografice românești, anunțând etapa următoare, cea interpretativă, sintetic-comparativă și explicativă, la nivelul istoriei civilizației populare românești, integrată istoriei civilizației europene.

2. **Etapa secundă** (1980-1990) corespunde eliberării cercetărilor pe această tematică de sub tirania descriptivismului etnografic. Decada poate fi considerată, în esență, cea a **schimbării de paradigmă**, potrivit tezei antropologului Franz Boas⁴³. („Important pentru cercetări nu este să știe **cum sunt lucrurile, ci cum au ajuns să fie ceea ce sunt**”)⁴⁴, **schimbării de perspectivă** (abordarea faptelor din perspectiva fenomenologică și etiologică) și **schimbării de metodă**, prin aplicarea riguroasă a **metodei interdisciplinare**. Toate acestea revelează faptul că s-a progresat în domeniul științei noastre din stadiul Etnografiei, în cel al Etnologiei proces în care Muzeul Tehnicii Populare și-a adus o contribuție semnificativă, deopotrivă în planul acumulării și interpretării patrimoniului muzeal, cât și în planul academic și universitar, Cornel Irimie inițiind, la Sibiu, subsemnatul fiindu-i asistent, Catedra de Etnologie, după perioada interbelică.

Noua etapă (pentru Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, numit de la înființare și până în februarie 1990, Muzeul Tehnicii Populare) a debutat cu organizarea, la Sibiu, în zilele de 29/30 martie 1970, sub egida CCES, a Academiei Române și a Academiei de Științe Sociale și Politice, a „**Colocviului Național Interdisciplinar de Istorie a Civilizației Populare din România**”, din inițiativa și prin efortul considerabil de a convinge pe tovarășa Tamara Dobrin, vicepreședinte al CCES, că o asemenea inițiativă este și posibilă și mai ales necesară. Tema ediției princeps a Colocviului Național (care se dorea reeditat bienal) a fost „**Vechime, continuitate și diversitate în istoria tehnicii populare din România**”⁴⁵. Scopul acestei manifestări științifice de interes național, care a surprins prin originalitatea concepției sale (aceea de a reuni și grupa, pe secțiuni tematice – într-o adevărată premieră națională – specialiști din toate instituțiile cu profilul de cercetare științifică, nu după specialitatea participanților (arheologi, istorici, specializați pe epoci istorice, etnografi, etnologi, etnolingviști, sociologi, antropologi), ci după tematica propriilor comunicări, a fost definit în documentul programatic, comunicat în invitația circulară și tipărit în „Cuvântul înainte” al primului volum din publicația apărută în două volume (care a valorificat totalitatea comunicărilor științifice susținute la acel colocviu), intitulată „**Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România**” și viza amendarea proiectului tematic inițial al Muzeului Tehnicii Populare: „Proiectul dezvoltării Muzeului Tehnicii Populare”, ca **muzeu național al istoriei civilizației populare din România**,

⁴² Idem, *Evoluție și tipologie ...*

⁴³ Boas, Fr., *Methods of Ethnologic American Anthropologie*, SN.22, 1920, apud Cl. Lévy- Strauss, *Antropologie culturală*, București, Editura Politică, 1978.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Bucur, Corneliu, *Colocviul „Unitate și continuitate în istoria civilizației populare românești”*, în: „Revista Muzeelor și Monumentelor: Muzeu”, 1979, 6, p. 83.

obligă – afirmam eu în acel document de referință pentru schimbarea după 1990 a profilului și titulaturii muzeului în aer liber sibian - la încadrarea civilizației populare românești, în contextul civilizației universale, în general, și a celei continentale, în special, fapt revelat, în modul cel mai convingător, de nivelul de dezvoltare tehnică a românilor, în toate epocile istorice, de circulația, și pe teritoriul României, a ideilor și invențiilor care au cunoscut o răspândire europeană și, în egală măsură, de evidențierea originalității sale, a contribuției proprii la edificiul civilizației universale⁴⁶.

Articolul deschizător al volumului, semnat de Cornel Irimie și Corneliu Bucur, intitulat **„Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului – muzeu al istoriei civilizației populare din România”**⁴⁷, anunța un salt important în concepția organizării Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului cerut de altfel tocmai de progresele amintite în plan etnologic și etnomuzeologic.

Era evident faptul că obiectivele anunțate la acel colocviu național, capabile să conducă la transformarea Muzeului Tehnicii Populare într-un „muzeu al istoriei civilizației populare tradiționale din România” nu puteau fi îndeplinite fără o nouă abordare metodologică. Suita de articole pe tema metodologiei prezentate la acel colocviu au evidențiat necesitatea interferențelor metodologice între disciplinele Etnografiei și Arheologiei, Etnologiei și Istoriei⁴⁸, importanța izvoarelor arheologice pentru cercetarea istoriei tehnicii vechi⁴⁹, bogăția referințelor din relatările călătorilor străini pentru ilustrarea caracterului unitar al civilizației populare românești⁵⁰, valorificarea izvoarelor etnografice, prin integrarea lor în cercetarea interdisciplinară a istoriei civilizației populare românești⁵¹, contribuția cartografiei în reprezentarea fenomenelor etnografice⁵², în sfârșit, nevoia imperativă de analiză sistemică a universului creației tehnice⁵³.

Un asemenea efort de acordare a obiectivelor cu metodele de cercetare marca nivelul de maturizare a disciplinei etnologice românești, singura în măsură să asigure șanse de reușită în tentativa ambițioasă de a trece pragul dintre a ști „cum sunt lucrurile” și a afla „cum au devenit ceea ce sunt”⁵⁴.

Publicarea celor două volume ale Colocviului Național (interdisciplinar de la Sibiu, în anul 1981, a avut semnificația marcării distincte, în literatura etnologică din România, a frontierei dintre etapele convenite din rațiuni metodice, în articolul nostru.

Anul 1981 mi-a dat, personal, cea mai deplină satisfacție - după un deceniu de controverse purtate, adeseori, la nivele foarte „înalte”, cu oponenți severi față de teoriile și revelațiile mele, făcute cunoscute în etapele de pregătire a doctoratului, din lumea academică și universitară (care au mers până la excluderea mea de la doctorat și

⁴⁶ Maurice, Daumas, *Les origines de la civilisation technique*, Paris, 1962.

⁴⁷ Irimie, Cornel; Bucur, Corneliu, *Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului – muzeu al istoriei civilizației populare din România*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981, p. 15.

⁴⁸ Bucur, Corneliu, *Etnografie și etnologie, arheologie și istorie. Interferențe în cercetarea istoriei civilizației populare românești*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981, p. 23.

⁴⁹ Idem, *Izvoarele etnografice și integrarea lor în cercetarea interdisciplinară a istoriei civilizației populare românești*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981, p. 47.

⁵⁰ Idem, *Contribuții în domeniul paleoetnografiei: caracterul și tipologia locuințelor în așezările secolului IV e.n. pe teritoriul Transilvaniei*, în: „Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor: etnografie și artă populară”, București, 1972, p. 38.

⁵¹ Idem, *Civilizația populară românească: etape și concluzii ale unei cercetări interdisciplinare*, în: „Revista de etnografie și folclor”, tom 32, 1987, nr. 3, p. 243.

⁵² Broché, Corneliu, *Contribuția cartografiei la reprezentarea fenomenelor etnografice*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981, p. 57.

⁵³ Graur, Tiberiu, *Considerații privind metodologia unei analize sistemice a creației tehnice populare*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981, p. 53.

⁵⁴ Boas, Fr., *op. cit.*

sanționarea severă a unora dintre ipotezele mele de lucru, considerate fie „nefonde”, fie chiar „nesustenabile”) – prin susținerea „con brio” a tezei mele de doctorat, cu titlul **„Introducere la istoria civilizației tehnice populare din România”**⁵⁵, în fața Comisiei formată din corifeii ai științei istorice (acad. Ștefan Pascu), ai istoriei artelor (Vasile Drăguț și Răzvan Theodorescu), ai arheologiei medievale (Radu Popa) și ai etnologiei (Paul Petrescu) și cu susținerea a peste 30 de referate venite de la specialiștii din cele mai prestigioase universități, institute ale Academiei și muzee naționale și județene, din toată țara.

Apariția, în anul 1982, în primul volum al Tratatului Academiei Române, intitulat **„Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești”, vol. I „Din antichitate până la formarea științei moderne”**, a sintezei lucrării mele de doctorat, în cadrul capitolului II⁵⁶, **„Creația tehnică populară”**⁵⁷, a însemnat validarea tuturor teoriilor mele „revoluționare” despre evoluția bimilenară a progresului tehnic în spațiul carpato-pontodunărean și, în consecință, a civilizației tehnice populare românești, pe deplin consensuală cu civilizația europeană.

Cercetările întreprinse la finele deceniului opt al secolului trecut și continuate în prima jumătate a deceniului nouă, finalizate prin amintita teză de doctorat, dar și prin articolele publicate după susținerea și publicarea unei sinteze consistente (100 pagini) din aceasta într-un tratat al Academiei Române au adus clarificări extrem de importante în problematica neelucidată până la noi privind: difuziunea morii de apă vitruviene în Dacia romană⁵⁸, valoarea arhetipală, antică a ștezei dacice și vâltorii romane, în Dacia și caracterul medieval al pivelor de postav hidraulice, apărută în 1980⁵⁹, evoluția morilor cu tracțiune animală din antichitatea romană până în secolele XV-XVI (apărută în 1981)⁶⁰, continuitatea neîntreruptă, timp de peste două milenii, a morilor cu ciutură și supraviețuirea unor situri mulinologice de o concentrare uluitoare (peste 24 instalații, pe același râșor, Rudărica, la Rudăria Eftimie Murgu, apărută în 1981⁶¹, evoluția morilor de mână de la tipul linear, „cu frecător”, la tipul circular, conic, apoi, în epoca daco-romană, la tipul circular-aplatizat, apariția, tot atunci a tije („pârpăriță”), care permite distanțarea pietrelor și reglarea măcinșului, regresul evident, în epoca prefeudală mileniului migrațiilor în toată lumea ruralizată a Europei de Răsărit. Epoca feudală corespunde, în domeniul civilizației tehnice revenirii, la sate și orașe, începând din secolul al XIV-lea, la morile perfecționate, cu „pârpăriță”, de mari dimensiuni și adoptarea pârgheiei duble, a manivelei directe și a manivelei cu curea de transmisie sau adoptarea angrenajului clasic cu roți dințate, la morile de mână, apărute în 1984⁶². În sfârșit, cităm pentru a încheia contribuțiile din această etapă, publicarea unui studiu amplu, despre toate tipurile de mori din România, într-o revistă de specialitate din Franța, în anul 1995⁶³.

⁵⁵ Bucur, Corneliu, *Introducere ...*

⁵⁶ Idem, *Civilizația populară*, în: ***, *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești*, vol. 1, București, Editura Academiei RSR, 1982.

⁵⁷ Idem, *Creația tehnică*, în: ***, *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești*, vol. 1, București, Editura Academiei RSR, 1982, p. 67.

⁵⁸ Idem, *Moara de apă ...*

⁵⁹ Idem, *Șteaza ...*

⁶⁰ Idem, *Procese, procedee și instalații cu tracțiune animală de obținere și prelucrare a cerealelor de pe teritoriul României*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 91.

⁶¹ Idem, *Un valoros complex de industrii populare – morile cu ciutură de pe apa Rudăriei (Banat)*, în: „Studii și comunicări”, IV, Sibiu, 1982, p. 183.

⁶² Idem, *Sistemul mulinologic național reprezentat în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*, în: „Cibinium 1990 – 2000”, Sibiu, 2000, p. 95.

⁶³ Idem, *Les moulins – bateaux*, în: „Moulins du Morvan: Les Moulins de Roumanie”, 1995, nr. 40, p. 7.; Idem, *Les moulins à roue hydraulique horizontale*, în: „Moulins du Morvan: Les Moulins de Roumanie”, 1995, nr. 40, p. 12; Idem, *Le moulin à roue verticale*, în: „Moulins du Morvan: Les Moulins de Roumanie”, 1995, nr. 40, p. 8; Idem, *La mouture des céréales*, în: „Moulins du Morvan: Les Moulins de Roumanie”, 1995, nr. 40, p. 20.

Toate aceste publicații, rod al unui efort continuu al investigațiilor mele interdisciplinare au condus la clarificări definitive despre începutul valorificării energiei hidraulice, în variantele: turbionară, cinetică și potențială, la finele mileniului întâi în D.H. la expansiunea sistemelor tehnice imperial-romane, între care moara de apă vitruviană și morile „cu manej” („cu cai”), cât și la apariția și generalizarea industriilor medievale⁶⁴ (apărute primordial pe feudele medievale, eclesiastice și laice - în regim de monopol feudal, mai apoi, în orașele libere, ca un privilegiu (regal, în Ardeal sau al domnitorilor Țării Românești, Țării Moldovei)⁶⁵, pentru ca din secolele XV-XVII să se răspândească și în mediul rural, la comunitățile sătești libere, neînfeudate⁶⁶.

Toate aceste cercetări științifice, de cea mai mare valoare, au încadrat pentru prima oară, istoria românilor, în mod consensual cu istoria civilizației popoarelor europene din Occidentul continentului și au permis o revenire critic științifică, a istoriei civilizației românilor, din toate timpurile, prin „**Tratatul privind istoria civilizației populare românești**”, apărut în anul 2004.

În plan muzeal, această nouă⁶⁷ viziune asupra modului de forme și evoluție, în relație directă cu cea occidental-europeană (păstrată, la noi, mai întâi în Ardealul orientat spre Occident după cucerirea sa de către Regatul Ungariei, prin coloniștii veniți, în valuri, timp de două secole, din Marea Regiune Luxemburg⁶⁸, dar și prin ordinul călugăresc catolic al cistercienilor (care își fondează la Câța, lângă Sibiu, în anul 1212, cea mai estic-europeană abație cisterciană, în stil gotic⁶⁹), a generat schimbarea fundamentală de paradigmă științifică și muzeală.

Devenise foarte evident faptul că muzeul fondat de Cornel Irimie, în anul 1962, ca „un muzeu al tehnicii populare”, fusese de mult depășit, încă de la sfârșitul anilor '70 și tot atunci am început, cu tact, pregătirea terenului pentru trecerea, „de facto”, la conceperea unui adevărat „muzeu al civilizației populare tradiționale din România”.

Sfârșitul deceniului al nouălea, al secolului al XX-lea, a constatat din pregătirea proiectului noului muzeu, al cărui profil etnologico-istoric și de istorie a civilizației populare tradiționale devenea precumpănitor, o mare provocare la nivelul puterii de interpretare a materialului factologic-etnologic cules anterior cu atâta tenacitate și vrednicie științifică.

Astfel, Muzeul din Dumbrava Sibiului, anticipat printr-un proiect, „in nuce”, (neînceput, ca organizare propriu-zisă), în anii 1940/41, de Romulus Vuia⁷⁰ (emigrat de la Cluj la Sibiu după Dictatul de la Viena), dar fondat și organizat, cu începere din 1963⁷¹, de echipa condusă de Cornel Irimie, din care cei mai utili s-au dovedit Herbert Hoffmann și Paul Niedermaier, își începe, un nou destin, din anul 1990, în condițiile abolirii vechiului regim politic comunist, potrivit noii concepții, elaborată anterior și aplicată din primele zile ale anului 1990⁷².

⁶⁴ Idem, *Premise la o istorie a civilizației medievale românești. Cu privire la apariția industriilor feudale pe teritoriul României*, în: „Studii și comunicări”, Sibiu, 1978, p. 93.

⁶⁵ Idem, *Importanța izvoarelor arheologice în cercetarea etnografică: fenomene din cultura materială a populațiilor din secolele III – IV e.n. de pe teritoriul Moldovei și Munteniei răsăritene*, în: „Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări 1817 – 1967”, 1967, vol. 13, p. 105.

⁶⁶ Idem, *Vetre de civilizație românească. Vol. 1: Civilizația Mărginimii Sibiului: Istorie-patrimoniu-reprezentare muzeală*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2003, 279 p.

⁶⁷ Idem, *Tratat privind istoria civilizației populare românești: cu privire specială asupra civilizației tehnice populare*, 2 vol., Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004.

⁶⁸ Năgler, Thomas, *Așezarea sașilor în Transilvania*, București, Editura Kriterion, 1992, 272 p.

⁶⁹ Groben, Joseph, *Luxembourg et Grande Region: Monographie historique et culturelle*, Luxembourg, Editions Saint-Paul, 2006, 320 p.

⁷⁰ Toșa, Ioan, *Contribuția Muzeului Etnografic al Transilvaniei la dezvoltarea muzeografiei etnografice românești: 1922-1951*, în: „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, X, 1978, p. 46.

⁷¹ Niedermaier, Paul, *Proiectul de sistematizare a muzeului din Dumbrava Sibiului*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966, p. 29.

⁷² Antipa, Grigore, *Organizarea muzeelor din România*, București, Editura Cultura Națională, 1923.

A fost epuizată o perioadă de 27 de ani (1962-1989), în care, prin efortul consecutiv și sinergic al celor două generații, cea fondatoare, condusă de Cornel Irimie (1962-1970) și cea succesoare, condusă de subsemnatul (1970-1989), ca șefi de secție ai Muzeului Tehnicii Populare (secție a Muzeului Brukenthal, până în 1990), s-a putut înfăptui testamentul științific și muzeologic al lui Grigore Antipa, publicat în anul 1923, prin care definise statutul unui muzeu modern al secolului al XX-lea, potrivit căruia, nu colecțiile sunt adevăratul scop al muzeelor, ci „știința, cultura, educația”⁷³.

3. *Etapă desăvârșirii proiectului muzeal și a consacării și premierilor naționale și internaționale (1990-2008).*

Noua etapă („postdecembristă”) în dezvoltarea Muzeului Tehnicii Populare a început prin acordul, cu adevărat revoluționar, al desprinderii fostei secții muzeale ca instituție autonomă, cu personalitate juridică proprie, din februarie 1990, sub numele de „Muzeul Civilizației Populare Tradiționale din România”⁷⁴ și, din anul 1992, cu binecuvântarea Părintelui Profesor Dumitru Abrudan, președintele Asociației „ASTRA” rediviva, ca „Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”⁷⁵. Astfel, Sibiuul avea să dețină, caz unic în întreaga țară pentru un oraș din provincie, două muzee naționale, ambele devenite ulterior mari complexe de rang național.

În scopul valorificării tuturor categoriilor de colecții, românești, săsești și ale popoarelor din țările extraeuropene, în anul 1992, s-a discutat constituirea Complexului Național Muzeal „ASTRA” format din patru muzee, pe lângă **Muzeul în aer liber**, **Muzeul de etnografie universală „Franz Binder”** (inaugurat în anul 1993), având deja proiectat, cu perspectiva instalării în propriul sediu, după restaurarea „Casei Artelor”, **Muzeul de etnografie săsească „Emil Sigerus”** și creând perspectiva ctitoririi, în premieră europeană, în fostul sediu al Muzeului Asociațiunii (după mutarea Bibliotecii Județene în sediul nou, alocat de Consiliul Județean) a **Muzeului Civilizației Transilvane „ASTRA”**, ca prototip al muzeului etnologic al unei regiuni europene (a Ardealului), într-o concepție multiculturală și în temeiul metodologiei interdisciplinare⁷⁶.

Patru departamente de specialitate și patru servicii tehnico-administrative, proiectate în anul 1990, făceau din Complexul Național Muzeal „ASTRA” cel mai modern muzeu din România, primul muzeu românesc, reformat după o concepție evoluat europeană⁷⁷, de după prăbușirea comunismului, în România.

În volumul **„Cibinium 1990-2000”**, au fost publicate toate proiectele de reorganizare, a Complexului Național Muzeal „ASTRA”, în spiritul reformei și a aquis-ului european, a unei instituții muzeale de rang național⁷⁸.

Cele mai importante transformări în concepția și structura Muzeului în aer liber au constat prin aplicarea noului program adoptat în 1990, din implementarea monumentelor de cult creștin (trei biserici din lemn și zece troițe) și din proiectarea și începerea organizării a două noi sectoare tematice, cel al monumentelor cu caracter

⁷³ Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației ...*

⁷⁴ Idem, *Paradigmele istorice și moderne ale Muzeului ASTRA*, în: ***, Muzeul ASTRA. Istorie și destin: 1905 – 2000. Sibiu: Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002, p. 23.

⁷⁵ Bucur, Corneliu; Marcu, Aurelia, *Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”, muzeu de reprezentare a culturii și civilizației transilvane în viziune plurietică și interdisciplinară*, în: ***, Muzeul ASTRA. Istorie și destin: 1905 – 2000. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002, p. 303.

⁷⁶ Opreș, Ioan, *Provocarea noilor muzeografii*, Brăila, Editura Istros, 2008, 236 p.

⁷⁷ Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). Catalog*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, p. 420; ***, *Euro – Sculpt – 2007: Simpozionul internațional de sculptură monumentală Sibiu – România*, Sibiu, 2007.

⁷⁸ Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). Catalog*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, p. 128.

public social și economic și expoziția de sculptură monumentală aulică din lemn, externă și complementară expoziției muzeal-etnografice.

Alte două „departamente” originale aveau să se înființeze, în anul 2007, primul fiind „Etno-Tehno-Parc-ul”, sectorul destinat prioritar copiilor, elevilor și tinerilor și „Satul european”, care va cuprinde o serie de construcții, replici după câte un monument original fiecare dintre cele 27 de țări membre ale Uniunii Europene.

Inițiativa a aparținut studenților de la Facultatea de Arhitectură din Gothland – Suedia, care au construit și montat în spațiul afectat „satului european” un siloz, într-o tehnică suedeză arhaică.

Prin continuarea acestei inițiative, în colaborare cu ambasadele acreditate în România, din alte țări europene, sperăm să completăm, prin valori semnificative, ilustrând marea diversitate a tipurilor arhitecturale cu specific propriu pentru toate țările Europei. Dotând fiecare construcție cu publicații, CD-uri, DVD-uri, filme documentare, etc., vom putea inaugura în acest „sat european” un program cu o mare substanță ideatică și forță educațională prin care să-i introducem pe copii veniți la Muzeu în universul cultural al celorlalte țări din cadrul Uniunii Europene, educându-i în spiritul prețuirii deopotrivă a valorilor proprii și a celor europene.

Esențială, însă, pentru dilatarea tematică a proiectului inițial prin revelarea unor valori tradiționale, altele decât cele de tehnică populară, a fost dezvoltarea fără precedent, a tuturor sistemelor ocupaționale, prin transferul și reconstrucția a numeroase gospodării (astăzi 56), ilustrative pentru cvasitotalitatea ocupațiilor tradiționale dar și a transporturilor populare, a monumentelor comerciale (o cârciumă și două hanuri, plus o casă cu prăvălie), a numeroase monumente ludice (pavilion de joc, popicărie, scrânciob), „de popas”, a construcțiilor cu funcții de depozitare (cămări, celare, crame, pivnițe, „găbănașe”) etc.

Nici patrimoniul tehnic nu a fost neglijat, alte 78 monumente de tehnică populară fiind achiziționate, transferate, reconstruite și introduse în circuit expozițional (numai în ultimii trei ani s-au reconstruit 5 asemenea monumente).

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” a devenit, la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea, în mod incontestabil, cel mai mare muzeu în aer liber european, ca patrimoniu și suprafață expozițională propriu-zisă și cel mai reprezentativ muzeu al României, în ceea ce privește capacitatea și fidelitatea ilustrării propriei identități etnoculturale a poporului român.

La aniversarea a 90 de ani de la întemeierea „Muzeului Asociațiunii” (1905-1995), visul lui Corneliu Diaconivici „urzitorul Programei Muzeului Asociațiunii”, publicată în „Revista Transilvaniei”, din anul 1904, se împlinise. **Diploma de onoare** oferită, în anul aniversar (1995), de către Ministerul Culturii, condus de domnul Viorel Mărginean, reprezintă, prin conținutul său, recunoașterea oficială a acestui statut, obținut prin efortul tenace și durabil al tuturor celor care au slujit, cu profesionalism, cu abnegație și cu eforturi și sacrificii deosebite, acest ideal: „*Se acordă Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Sibiu, cu ocazia celei de a 90 aniversări, eveniment care marchează un moment deosebit în istoria muzeografiei românești, ca primă instituție muzeală cu caracter național ce urmărește definirea identității etnoculturale a românilor. Felicităm membrii întregului colectiv al muzeului ce a continuat laborioasa activitate a înaintașilor pentru salvarea și valorificarea patrimoniului cultural național*”. București, 19 august 1995, Ministru Viorel Mărginean

Revenind la începutul deceniului '90, anul 1992 a marcat începutul recunoașterii internaționale (și confirmărilor), prin premieri la cele mai înalte nivele, pe plan național, european și universal, a Muzeului „ASTRA”.

În anul 1992, ne-am depus candidatura (pentru întâia oară din partea unui muzeu românesc), în competiția pentru cucerirea titlului de „Muzeu European al Anului” (Premiul EMYA, al Consiliului Europei)⁷⁹.

Decernările premiilor s-au făcut în Portugalia, la Guimaraes în Palatul (și Sala) încoronării regilor Portugaliei. Deoarece în luna mai 1993, România nu fusese primită ca membră a Consiliului Europei (ea avea să devină țară membru a Consiliului Europei abia în luna septembrie) din motive obiective (de Regulament al Premiului EMYA), muzeul nostru (ca instituție) nu a putut primi premiul atât de prestigios, râvnit de toate muzeele de pe continent (înstituit începând din anul 1977).

În aceste condiții, Președintele Comisiei EMYA, regretatul prof. Kenneth Hudson, a propus și Comisia a decis, decernarea subsemnatului a „Distincției personale EMYA”⁸⁰ (acordată anterior doar altor patru muzeologi și nici unul altuia, după 1993), în calitatea mea de director al Muzeului „ASTRA”.

Era o recunoaștere oficială, la un nivel european superior, a concepției și managementului subsemnatului, în cei 25 de ani de când conduceam această instituție, dar mai ales, a reușitei de a face dintr-un muzeu etnografic, un muzeu al afirmării identității cultural-istorice a poporului român, pe frontispiciu din marmura de Botticino, acordat cu titlu personal, au fost inscripționate cuvintele trofeului „se acordă D-lui Bucur Corneliu pentru menținerea și continuarea acestui muzeu împotriva tuturor descurajărilor politice posibile”.

Gheața a fost spartă, potrivit cutumei instalate de secole în spațiul nostru „balcanic”: trebuie să fii recunoscut ca valoare și apreciat în afara țării tale (așadar, „brevetat” internațional), pentru a fi recunoscut ca valoare incontestabilă, în țara ta, unde competiția valorilor (una reală și nu falsificată sau trucată, de relații politice și de relațiile personale meschine) „a decedat” la sfârșitul perioadei interbelice (atâta câtă a putut fi, și atunci).

În anul 1996 am candidat pentru un loc în Parlamentul României, având, ca senator și Vicepreședinte al Comisiei pentru Cultură, Arte și Mass-Media a Senatului, un rol important în elaborarea legilor democratice ale patrimoniului cultural (a „muzeelor și colecțiilor”, a „patrimoniului cultural mobil” și a „monumentelor istorice”, în cea de pe urmă reușind să clasific muzeele în aer liber, ca ansambluri constituite de monumente etnografice, în categoria monumentelor istorice⁸¹).

Dar cel mai important demers, întreprins cu o tenacitate care i-a surprins pe toți „adversarii” mei a fost bătălia, zi de zi, pentru o reformă reală, structurală, de sistem, în domeniul culturii, în general, și al muzeelor în special, redată, în toate detaliile sale, în opul de 600 de pagini: **„Războiul meu pentru reformă. Jurnal de front”**⁸².

Din vara anului 2000, mi-am reluat asaltul, în planul atât de generos și divers al activității muzeale și chiar extramuzeale, îndeosebi pentru salvarea de la dispariție a valorilor de patrimoniu cultural național imobil și mobil (monumental, instrumental și obiectual), material și imaterial (aici derulând, din anul 1990, amplul program intitulat „Tezaure umane vii România”⁸³, după sintagma generalizată, prin intermediul UNESCO, de către specialiștii japonezi, prin Legea patrimoniului intangibil, promulgată la Tokio, în anul 1986⁸⁴).

⁷⁹ *** , *European Museum of the Year Award Magazine*, Bristol, 1993.

⁸⁰ Bealcovschi, Simona, *EMYA, Premiul Consiliului Europei, a fost decernat în anul 1993 unei personalități din România*, în: „Cibinium 1990-2000”, Sibiu, 2000, p. 13.

⁸¹ Legea nr. 422 / 18 iulie 2001, privind protejarea monumentelor istorice.

⁸² Bucur, Corneliu, *Războiul meu pentru reformă: Jurnal de front*, Sibiu, 2000, 570 p.

⁸³ *** , *Tezaure Umane Vii*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006.

⁸⁴ *Recommandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire* adoptée, par la Conférence générale à sa vingt-cinquième session, Paris, 15 novembre 1989.

Anul 2002, ne-a adus **trei prestigioase premii** acordate de Ministerul Culturii, condus de acad. Răzvan Theodorescu și de Secretarul de Stat pentru politicile de patrimoniu, dr. Ion Oprea:

- Premiul „Romulus Vuia” pentru „Reorganizarea muzeală”, acordat Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (întreg programul este publicat în „Cibinium 1990-2000”⁸⁵),
- Premiul „Alexandru Tzigara Samurcaș”, acordat Muzeului Civilizației Transilvane „ASTRA” (continuatorul „Muzeului Asociațiunii”) pentru întreg programul „Tezaure Umane Vii”⁸⁶ și
- Premiul „Virgil Vătășianu”, acordat Complexului Național Muzeal „ASTRA”, pentru Proiectul restaurării complexului mulinologic din Rudăria (format din 22 mori cu ciură)⁸⁷.

Cele trei unități muzeale cu profil distinct din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” au fost așadar, declarate, ca „șefi de promoție” muzeală, pentru activitățile derulate în anul 2001.

În același an 2001, la Adunarea Generală ICOM de la Barcelona, în cadrul Comisiei ICME (președintele Bjørn Rekdal) s-a dat o înaltă apreciere viziunii îndrăznețe, moderne, anticipative, etalată în cadrul Proiectului nostru, expus, la această reuniune în premieră internațională și publicat pe site-ul Comisiei Internaționale a Muzeelor Etnografice, privind organizarea, în premieră europeană, a Muzeului de Istorie a Civilizației Populare din Transilvania⁸⁸ (expus anterior, ca și concepție și metode de organizare).

Anul 2003 ne aduce cele mai elogioase aprecieri din partea membrilor ICME, participanți, la Sibiu, la un colocviu internațional organizat de instituția noastră, pe tema salvagărdării patrimoniului cultural imaterial⁸⁹.

Tot în anul 2003, Ministerul Culturii și Cultelor omagiază Muzeul „ASTRA” prin **Diploma specială, acordată Complexului Național Muzeal pentru amploarea și exemplaritatea proiectelor și activităților muzeale desfășurate în anul 2003.**

Același ministru (care a vizitat în mai multe rânduri Muzeul din Dumbrava Sibiului), ne-a acordat, în anul 2003, un **Premiu special pentru Programul „Tezaure Umane Vii”**. În anul 2005, Ministerul Culturii și Cultelor, împreună cu Comisia Națională a României pentru UNESCO, ne-a acordat **Premiul pentru „Tezaure umane vii”. Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale” - ediția a IX-a.**

În anul 2004, la 3 octombrie, la Seul, în deschiderea lucrărilor celei de **a 25-a Adunări generale a ICOM, UNESCO**, prin ambasadorul său, delegat la acest jubileu, dr. Ahmed Bahli, elogiază, în plenul reuniunii mondiale, programul (sistemul de structuri socio-culturale și de manifestări la scară națională) Muzeului „ASTRA”, sub numele „Tezaure umane vii” și îl prezintă ca un adevărat model valabil pe plan mondial.

Acesta a fost momentul memorabil al primei calificări a unei instituții culturale din România (și a unui proiect cultural românesc) drept modele în plan universal. Consecințele („firești”, pentru mentalitatea și imoralitatea guvernanților noștri) nu puteau întârzia: ministrul Adrian Iorgulescu (de cea mai tristă amintire pentru Muzeul „ASTRA”, chiar și numai pentru desconsiderația sa totală față de instituția fanion a muzeologiei românești - cea mai clară dovadă fiind aceea că nu a vizitat niciodată

⁸⁵ Bucur, Corneliu, *În primul an al mileniului al III-lea trei premii naționale pentru Complexul Național Muzeal „ASTRA”*, în:***, Muzeul ASTRA. Istorie și destin:1905-2000”, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”,2002, p.427.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 426.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 428.

⁸⁸ Idem, *Proiectul unui muzeu pentru secolul XXI: Muzeul Regiunii Transilvania – muzeu multinațional și multicultural*. Comunicare susținută la Barcelona, 2001, ms.

⁸⁹ *** , *Proceedings of the 2004 IEEE International Conference on Multimedia and Expo, ICME 2004, 27-30 June 2004, Taipei, 2004.*

instituția noastră, în cei trei ani de mandat) a blocat toate fondurile alocate până la 2 noiembrie 2004 pentru derularea programelor și ulterior a dat și un ordin ministerial care interzice oficial (gest discriminativ fără precedent!) accesul la fondurile Ministerul Culturii și Cultelor, de către instituțiile care nu sunt subordonate direct Ministerului (ceea ce, evident, ne viza pe noi, în mod direct).

Președinția României, prin semnătura Domnului Președinte Traian Băsescu, a șters amintirea palmelor primite de la domnul ministru al culturii, pe obrazul instituției, acordându-mi, în anul 2004 **Ordinul „Meritul Cultural în rang de Comandor”**⁹⁰ pentru meritele mele de slujitor devotat al instituției, acest ordin pentru merite deosebite în cultură având un deosebit prestigiu.

Anul 2005, an în care am aniversat centenarul Muzeului „ASTRA” (în care forurile centrale și locale s-au evidențiat, jenant, prin refuzul acordării de subsidii pentru aniversarea evenimentului centenar), ne aduce - o adevărată premieră națională - acordarea Muzeului „ASTRA” de către Președintele României, Domnul Traian Băsescu, a **Ordinului „Meritul Cultural în rang de Mare Ofițer”**⁹¹ conferind, definitiv și irevocabil, instituției noastre un loc distinct pe frontispiciul Culturii Naționale.

Anul 2006 ne aduce o nouă confruntare, la nivel național, din partea Comisiei Naționale a României pentru UNESCO, secretar general Alexandru Mironov, care instituie și oferă, în acel an, Complexului Național Muzeal „ASTRA”, **Diploma și Premiul UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”** (ediția 2006)⁹².

La îndemnul aceleiași personalități, cu merite deosebite în promovarea valorilor culturii naționale, în plan universal (domnul Alexandru Mironov – Secretar general), am promovat la UNESCO-Paris, prin Delegația Permanentă a României pe lângă UNESCO, documentația științifică și tehnică pentru aprobarea de către Conferința Generală a UNESCO (Paris, 2006) a instituirii **Premiului UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”**, proiect votat la cea de a 33-a Conferință Generală, Paris, 2006.

Schimbarea domnului Alexandru Mironov din funcția sa în cadrul Comisiei Naționale a României pentru UNESCO (cu domnul Sergiu Nistor, liberal ca apartenență politică și „conservator”, ca mentalitate și deosebit de perseverent în adversitatea ignobilă și nemotivată față de Muzeul „ASTRA” și, probabil, față de toate valorile culturale autentice) avea să conducă la tergiversarea inițiativei organizării competiției universale pentru acordarea, în și de către România, a prestigiosului Premiu UNESCO, cel care consacră România ca o putere culturală de primă mărime în plan universal, prin valoarea patrimoniului său de civilizație populară tradițională.

În obținerea aceluiași uriaș succes pe plan mondial de către o instituție muzeală din România (este, fără putere de tăgadă, cel mai ilustru succes internațional al culturii românești de patrimoniu, din toate timpurile), un rol esențial l-a avut Directorul Diviziei pentru Politici Științifice și Dezvoltare Durabilă, UNESCO, Paris, Mustafa El Tayeb, care a rămas uluit de valoarea patrimoniului și ținuta expozițională deosebită a Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, declarând, după vizitarea acestuia, în vara lui 2006⁹³: „Vizitatorul Muzeului „ASTRA” din Sibiu, Capitala Culturală a Europei, va înțelege cu adevărat termenul de „patrimoniu tehnic”. **Acest loc extraordinar este o capodoperă a genului uman și este o dovadă a nevoii de încurajare a prezervării**

⁹⁰ *** , *Cibinium 2001-2005*, Sibiu, 2006, p. 5.

⁹¹ Ibidem, p. 3.

⁹² Bucur, Corneliu, *Patrimoniul tehnic tradițional (preindustrial) din România. Categori, tipologii, structuri social-istorice / The patrimony of the traditional (pre-industrial) technology in Romania. Categories, typologies, social-historical structures*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 70 p.

⁹³ Idem, *Patrimoniul tehnic preindustrial un brand internațional al României promovat de Muzeul „ASTRA”. 45 de ani de la fondarea Muzeului în aer liber. Excurs expozițional*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2008, 32 p.

și dezvoltării patrimoniului tehnic și a cunoștințelor legate de acesta, în cadrul conceptului de dezvoltare durabilă”.

Anul 2007 a fost anul cu două „capitale” culturale ale continentului, în care Sibiuul a fost asociat, în premieră europeană, de către Marele Ducat de Luxemburg, în onorabila calitate de a doua „Capitala Culturală Europeană”.

Prin cele 25 de proiecte inițiate și derulate, în anul 2007 (impuse cu tenacitate împotriva voinței autorităților administrativ locale, consensuală cu atitudinea sfidătoare a aceluiași „minister al culturii” al cărui aghiotant și „comisar guvernamental” a fost „prietenul” nostru Sergiu Nistor), Muzeul „ASTRA” s-a afirmat, din nou, de această dată pe plan european, ca o forță distinctă a muzeologiei continentale, Expoziția retrospectivă, filmul documentar (titrat în trei limbi – română, engleză și franceză) care prezintă toate cele 25 de proiecte⁹⁴ și publicațiile editate în acest an⁹⁵ au convins pe toți cei care ne-au vizitat (265.000 de vizitatori), că un pol (esențial), indispensabil al culturii românești, transilvane și sibiene (în programul anului 2007), a fost Muzeul „ASTRA” și cultura populară românească.

Dintre impresiile marilor personalități politice, științifice și culturale, din întreaga Europă, care ne-au vizitat în anul 2007, extragem din „Cartea de aur” a Muzeului, câteva dintre cele mai sugestive:

„Ce privilegiu să vezi un muzeu atât de unic și de important pentru țara sa. Din cunoștințele mele nu cred că există ceva asemănător acestui muzeu. Este ceva de care poporul român poate fi extrem de mândru. Statele Unite ale Americii admiră un asemenea spirit cultural”. (Nicolas F. Taubman, Ambasador al Statelor Unite ale Americii)⁹⁶.

„Am vizitat multe muzee în aer liber din Europa, dar acest muzeu este cel mai impresionant dintre toate. Este nu numai un muzeu, dar și o expoziție vie a vieții poporului român, el este fascinantă sclipire a spiritului românesc” (Terry Davis, secretar general al Consiliului Europei)⁹⁷.

„Suntem mândri să fim asociați cu această instituție. Acest loc extraordinar este o capodoperă a geniului uman și este o dovadă a nevoii de încurajare a prezervării și dezvoltării patrimoniului tehnic și a cunoștințelor legate de acesta, în cadrul conceptului de dezvoltare durabilă” (Mustafa El Tayeb, Director al Diviziei pentru Politic Științifice și Dezvoltare Durabilă, UNESCO; Paris)⁹⁸.

„Îndrăznesc să afirm că acest muzeu este fără îndoială, cel mai important, cel mai cuprinzător și cel mai valoros, din punct de vedere științific și didactic din întreaga Europă”. (Roberto Togni, Italia)⁹⁹.

„Suntem foarte impresionați de această expresie magnifică a identității naționale și vom duce cu noi o inspirație pentru propriul nostru Skansen” (Kjell Espmark – Membru al Academiei Regale Suedeze și al Comitetului Nobel pentru Literatură)¹⁰⁰.

„Acest uimitor muzeu în aer liber este într-adevăr o operă de artă imensă, este o „gesamtkunstwerk”, o manifestare neprețuită a misterelor culturale Christo-

⁹⁴ *** , 25 proiecte Capitală Culturală Europeană – Sibiu, 2007, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2006, 64 p.

⁹⁵ *** , Tezaurul uman VII: Expoziție, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 40 p.; *** , 15+10+2: Identități europene, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 39 p.; Malearov, Simona; Ștefan, Camelia, Mobilier pictat transilvănean: Catalog de expoziție, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 68 p.; *** , Elemente de ecumensim în satul românesc, Sibiu: Editura „ASTRA Museum”, 2007, 24 p.; *** , Expoziția Evantaia de ieri și de azi: Colecția Aurelia Veronica Filimon: Catalog, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 12 p.

⁹⁶ Bucur, Corneliu, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). Catalog. Sibiu: Editura „ASTRA Museum”, 2007, p. 29.

⁹⁷ Ibidem, p. 30.

⁹⁸ Ibidem, p. 31.

⁹⁹ Ibidem, p. 28.

¹⁰⁰ Ibidem, p. 29.

Iudaice a Europei, concentrându-se doar pe România (prof. Richard Demarco, CRE Demarco European Art Foundation)¹⁰¹.

„Mulțumiri pentru **acest muzeu genial, plurivalent, multicultural exemplar**” (Fred Sunen, Parlamentul Marelui Ducat Luxemburg)¹⁰².

„**Un adevărat Muzeu al Europei anului 2007**” (Olaf Scwenke – Comisar European)¹⁰³.

În sfârșit, anul 2008 ne-a oferit prilejul de a ne depune pentru a doua oară, candidatura pentru Premiul EMYA, care se va acorda la Bursa, Turcia în luna mai 2009.

Cei doi membri ai Comisiei EMYA, care ne-au jurizat în anul 2008, au formulat, în scris, opinii favorabile și chiar elogioase preavizându-ne chiar asupra invitării noastre la Bursa, în anul 2009, cu ocazia decernării premiilor.

4. Inaugurăm în anul 2009, **o nouă etapă istorică în dezvoltare a Muzeului „ASTRA”**. Ea trebuie să fie cea a **reușitei depline a integrării noastre europene**. Criteriul reușitei noastre, în această nouă tentativă de a răspunde celor mai noi provocări, europene, este, neîndoielnic, cel al impunerii propriilor proiecte, în plan european, tocmai am lansat, la început de an 12 asemenea proiecte de interes general european¹⁰⁴, al accesării unor importante fonduri europene, al impunerii noilor paradigme culturale concepute de noi și experimentate cu succes în țară, sistemului instituțional (muzeal) european. Cucerirea marilor premii și distincții europene, într-o competiție de elită contemporană este singura modalitate irefutabilă pentru demonstrarea propriei tale valori.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*, p. 32.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ *** , *Calendar 2009. Proiecte ProEuropa. Muzeul ASTRA din Sibiu*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2009.

REVIEW OF „ASTRA” MUSEUM ACHIEVEMENTS THAT WERE REWARDED WITH NATIONAL AND INTERNATIONAL AWARDS

The main argument of this study is that the numerous accomplishments of „ASTRA” Museum brought in time many national and international awards.

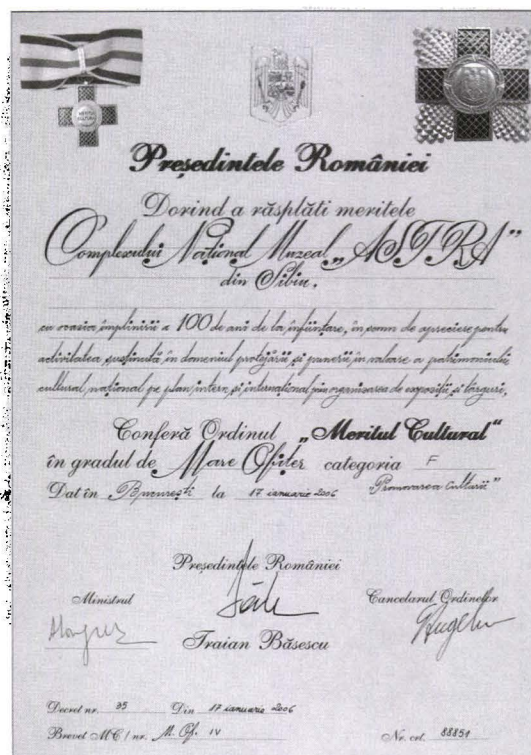
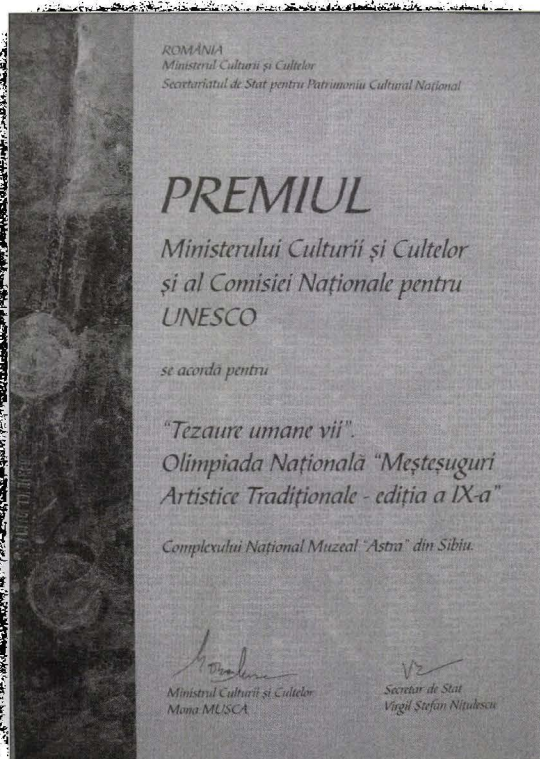
On this line of argument, the tableaux of the changes, achievements presented in „ASTRA” Museum would not be complete without references to the remarkable successes the museum gained during 45 years since it has been founded. Central to this analysis are the ideas that „ASTRA” Museum in general reflect the reality of both our present and past and in particular narrate the history of civilization as a continuous and dynamic process generating cultural changes.

The paper covers the time span that begins in 1957 and continues up to our days. The first stage was between 1957-1967 when the museum was focused on the creation of folk technology, project that was conducted by Cornel Irimie. The author marks the most important stages in the development of the museum, namely the major achievements the museum gained. 1963-1978 was the time when a great campaign of scientific researches and studies were realized and published. All of them had as target to mark the difference between Tool and Installation. Many studies were issued in this period and most of them in the volume Cibinium. This volume is the most important scientific book edited and published by museum even nowadays. The stage 1980-1990 was marked by a major change of the paradigm, a new perspective and method to approach the history of the folk civilization. The interdisciplinary method was the major topic of almost all the papers, studies presented at the scientific sessions. For „ASTRA” Museum it was a great step, a basic change from the Museum of Folk Technology to the Museum of Folk Civilization. The researches of this stage were concerned with the history of civilization and they succeeded for the first time to join the history of the Romanians into the history of the civilization of the European nations. 1990-2008 is conceived as the stage to finish up the project of the museum and change it into a National Complex. It was the time of the most important changes in the conception and structure of the museum.

„ASTRA” Museum began to be recognized, praised and awarded at national and international level: EMYA personal distinction in 1993, special prize for “Human Living Treasures” program awarded by the UNESCO National Commission for Romania and for the same program the museum was praised by the UNESCO delegate at the 25th ICOM General Assembly, Seul 2003. The most recently prize was initiated by UNESCO General Conference held at Paris in 2006. The award is the general recognition for the „ASTRA” Museum as holder and preserver of a unique pre-industrial patrimony and it is called „UNESCO Prize for the Patrimony of Pre-Industrial Technology-Dumbrava Sibiului”. The author doesn’t forget to present the last initiative of the museum the 25 pro-Europe projects.

The paper ends with a selection of praises the most prestigious scientific personalities wrote in the guest book after their visit in „ASTRA” Museum, the most recently are those written by the two delegates sent to jury the museum for the EMYA Award 2009.

Comisia Națională a României pentru UNESCO

Diplomă

Se acordă

***Premiul UNESCO
pentru Patrimoniul Tehnic
“Dumbrava Sibiului”***

ediția 2006

***Complexului Național
Muzeal “Astra” Sibiu***

Alexandru Mironov,

Secretar General

Comisia Națională a României pentru UNESCO

15 Noiembrie, 2006

CAPITOLUL I

PATRIMONIUL CIVILIZAȚIEI TRADIȚIONALE

PERSPECTIVELE FINALIZĂRII ORGANIZĂRII EXPOZIȚIONALE A MUZEULUI ÎN AER LIBER DIN DUMBRAVA SIBIULUI ÎN ANII 2006-2010

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

1. Dacă până la finele anului 1989, perspectivele finalizării acțiunii de organizare a expoziției permanente a **Muzeului Tehnicii Populare** păreau foarte apropiate, ritmul alert, imprimat acestui amplu și dificil proces, încă de la începuturile sale (1963), deopotrivă, prin fondurile asigurate de structurile succesive (CDCA, CCES) ale guvernelor comuniste, sau de cele asigurate de Ministerul Culturii și Ministerul Culturii și Cultelor, cât și prin schema și structura de personal inspirat elaborate de echipa fondatoare (Cornel Irimie și Herbert Hoffmann), în cadrul Muzeului Brukenthal (director Nicolae Lupu), marea majoritate a monumentelor de pe lista Proiectului tematic inițial¹ (1962) fiind transferate și reconstruite, evenimentele din decembrie 1989 au schimbat, fundamental, datele problemei.

Eliberați de constrângerile și limitările impuse ideologic de reprezentanții regimului comunist defunct (care, spre pildă, ne-a interzis, prin conducerea Consiliului Culturii și Educației Comuniste, să reconstruim orice fel de monument religios – biserici, troițe, capele), derobându-ne de fixismul cultural sau ideologic (orice schimbare structurală a unui proiect cultural, ce intrase în conștiința națională ca un „muzeu al dezvoltării forțelor de producție”, identificat ca însuși „motorul progresului istoric”, era privită ca un demers subversiv, de-a dreptul periculos) și ambiționând să ne aplicăm propriul proiect, elaborat discret dar cu tenacitate, începând chiar din momentul numirii mele oficiale (1 august 1970) ca șef al Secției - Muzeul Tehnicii Populare și definit, cu ocazia Colocviului Național privind Cercetarea Interdisciplinară a Civilizației Populare Tradiționale din România², acela al transformării fundamentale, conceptuale și structural-tematice, a **Muzeului Tehnicii Populare** într-un **muzeu „al civilizației populare tradiționale”**, datele programului de finalizare a organizării muzeului în aer liber s-au schimbat.

Esențială în filozofia și concepția tematică a noului muzeu era deplasarea accentului de pe **procesul creației tehnice**, ilustrat prin artefactele cu caracter tehnic (monumente, instalații, mijloace de transport și de depozitare, nu în ultimul rând instrumentarul tehnic tradițional), spre o **viziune antropologică culturală**, în care, punctul de interes maxim devine **omul și comunitatea**, cu toate nevoile, determinările și manifestările sale, care înglobează: **procesele habitatului**, constând din structurarea **așezărilor**, configurarea morfologică și structurală a **gospodăriilor**, cu **tipologia acareturilor**, împrejmuirilor, porților, **fizionomia stilistică și funcționalitatea locuinței**, **organizarea interiorului și evoluția componentelor sale fixe** (cuptorul, vatra, lavițele fixate în locașele pereților din lemn sau zidite lângă cuptoare) și **mobile**: (mobiliier, instrumentar gospodăresc), **valorile de depozitare, valorile decorative** - ceramică, textile, piese din lemn - și cele spiritual-religioase - icoane, cruci - **realizarea valorilor de artă populară, dar și comercializarea lor sau utilizarea în cadrul unor**

¹ Irimie, Cornel, *Muzeul Tehnicii Populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*, în: *Cibinium* 1966, Sibiu, 1966.

² *** , *Studii și comunicări de istoria civilizației populare în România*, vol.1-2. Sibiu, 1981.

procesele rituale, manifestările ludice (jocul popular în „șoproanele de joc” sau „pavilioanele de joc”), **jocurile populare, sportive** (popicăria), **jocurile de agrement ale tinerilor** (datul în leagăne, „scrâncioburi”), în sfârșit, **manifestările religioase** (slujbele la biserici, la troițele „de drum”, „de poduri”, „de fântâni”, „de câmp” etc.).

1.1. Pe primul loc, ca importanță, în viziunea noului proiect a intrat, pe lângă vasta tipologie a **gospodăriilor profilate** pe toate componentele **sistemului ocupațional** tradițional (de plugari, de păstori, chiar și de oieri transhumanți, de pomicultori și viticultori, de lemnari, olari, pietrari, fierari, țesători, jocari etc.), și reprezentarea unor **gospodării cu profile „profesionale” speciale** (de preot, învățător, negustor, „meșteroaie”), indispensabile pentru reconstituirea întregului tablou social al satului românesc preindustrial.

1.2. În plan secund, menționăm, în premieră absolută, în muzeele în aer liber din țara noastră – prezentarea unor **monumente cu caracter public-social** (școala, cârciuma, hanul, „șoprul” cu pompele de stins incendiul, „șoprul de izvor”), fiind binevenite nu numai să completeze tematica generală a Muzeului, ci, mai mult, să anime, zilnic, viața muzeului, toate acestea fiind la dispoziția publicului, prin redarea funcțiilor lor originale (alături de bisericile sfințite, devenite parohii, cu slujbe religioase la sfârșit de săptămână și în toate zilele de sărbători religioase, cu organizarea frecventă de cununii religioase și botezuri).

1.3. Nu a fost omisă nici **completarea sistematică a vechilor sectoare și grupe tematice** ale proiectului inițial, inaugurându-se **noi grupe specializate** funcțional (grupa **cămarilor sau depozitelor alimentare**, cu nouă monumente deja reconstruite (Foto 1), toate dotate cu **mori de mână**, într-o adevărată tipologie istorică și etnografică) (Foto 2) sau **grupa pietrăritului și mineritului** (Foto 3). O altă preocupare a constituit-o **completarea sistematică a unor categorii instrumentale** (teascurile), prin instalarea unor exponate deosebite printre monumentele din aceeași categorie (Foto 4).

1.4. Construirea unui **pavilion special pentru „mașinile de vânturat”** (Foto 5) și **completarea sistemelor agricole** (reprezentate de gospodăriile agricole) prin **tipologia batozelor de treierat** (Foto 6), acționate de varii energii, în progresul lor istoric (tracțiunea animală, acțiunea hidraulică, motorul cu aburi și cu motorul electric) au completat, de o manieră foarte utilă, grupa **utilajelor agricole pentru treierat**.

1.5. Un sector expozițional nonmuzeal, absolut original, l-a constituit cel al **„galeriei” de sculpturi** în lemn masiv (Foto 7), realizate *in situ*, de artiști cu studii „academice”, în ideea complementării expoziției de bază cu profil etnografic, cu o nouă expoziție „sui-generis”, cea de artă modernă, care reflectă relațiile spirituale dintre cultura tradițională și cea aulică, urbană.

1.6. Proiectul nostru a vizat chiar și **modul de acces în muzeu** și **marcarea distinctă**, inclusiv de perspectivă vizuală, a **intrărilor în muzeu**, la toate cele cinci porți de acces, prin instalarea (transferuri și reconstrucții riguros științifice) a unor monumente originale, de mici dimensiuni (case, căsuțe) prefațate de porți monumentale (Valea Izei și Bârsana din Maramureș, Cacova-Fântânele din Mărginimea Sibiului, Mârșa din Țara Oltului și o construcție realizată de meșterii din Valea Porcului – astăzi, Valea Stejarului, tot din Maramureș) (Foto 8).

1.7. În încheiere, menționăm o altă noutate absolută pentru muzeele din România, ctitorirea unui **Etno-Tehno-Parc**, destinat copiilor, având trei compartimente distincte: **pavilioanele cu funcție instructiv-educativă** (Foto 9), **pavilionul demonstrativ** (cu 12 machete hidraulice în funcțiune, replici după monumente originale din muzeu și care ilustrează, de o manieră extrem de atractivă și interactivă, construcția, funcționarea și aplicația demonstrativă a principiilor mecanicii fluidelor, deci a energiei hidraulice) (Foto 10), al treilea sector fiind cel al **spațiului ludic** (unde copii

au la dispoziție, pentru joacă, numeroase sisteme tradiționale de tipul instalațiilor acționate manual, al mijloacelor de transport în miniatură, dar funcționale, al hintelor etc.) (Foto 11).

1.8. O ultimă componentă originală, unică, în mod absolut, pe plan european, care încheie viziunea noastră despre un muzeu modern, ce-și depășește statutul clasic, devenind un centru cultural polifuncțional, care așează educația în spiritul propriei identități culturale, dar și în spiritul multiculturalității, pe primul plan, vizând, în egală măsură, valorile cultural-naționale și valorile cultural-europene, într-un permanent dialog, este proiectarea (în jurul Etno-Tehno-Parc-ului) a **Satului European**, care va fi construit, *de facto*, prin edificarea, de către toate țările europene, a câte unei construcții de lemn care să imite perfect un monument de arhitectură specific unei regiuni a fiecăreia dintre țările Europei. Începutul l-au făcut studenții arhitecți suedezi din Gotland, care au edificat, *manu propria*, un siloz de cereale (Foto 12), în tehnici constructive de foarte veche tradiție în țara lor (inițiativa le-a aparținut, ca un omagiu adus de țara care a dat culturii universale modelul muzeului în aer liber - Skansen - aceluși muzeu pe care l-au considerat, după prima lor vizită, ca fiind un model în domeniu). În **Satul european** – care sperăm să fie organizat, într-un viitor apropiat, vor fi organizate zilele naționale ale țărilor europene, se va aborda drapelul național al fiecărei țări, se va difuza imnul național și vor fi prezentate cărți, albume, filme, evenimente artistice prin care să se evidențieze identitatea cultural-națională a fiecărei țări din cadrul Uniunii Europene. Și tot aici, va fi sărbătorită ziua dedicată Europei Unite, ca un simbol al aspirației naționale a României pentru deplina sa integrare europeană.

2. O retrospectivă a activităților de **achiziție, transfer și reconstrucție în muzeu**, urmată de **introducerea în circuitul public de vizitare**, din ultimii trei ani (2006-2007-2008), ne oferă o imagine detaliată a ritmului alert pe care l-am continuat în planul dezvoltării patrimoniului și organizării expoziționale, precum și a perspectivelor foarte apropiate de finalizare a proiectului început în anul 1963 și augmentat în anul 1990.

2.1. În perspectiva organizării, în anul 2007, a **Capitalei Culturale Europene și a Conferinței Ecumenice Europene, în anul 2006** s-au reconstruit și dat în vizitare: Gospodăria de inar și iconar din Lisa (Țara Făgărașilor) (Foto 13), Complexul de industrii textile din Gura Râului (Mărginimea Sibiului) (Foto 14), Casa din secolul al XVIII-lea din Sârbi (Maramureș) (Foto 15) - în care s-a amenajat Centrul de Informare Turistică - și teascurile viticole din Vințul de Jos (județul Alba) (Foto 16) și Cristian (județul Sibiu) (Foto 17).

În anul 2007 a fost finalizată restaurarea picturii bisericii din Dretea (județul Cluj) – o adevărată „capelă sixtină” a bisericilor din lemn din România (Foto 18), cum a caracterizat-o acad. Răzvan Theodorescu (sfântită de cei doi Mitropoliți din Ardeal, Mitropolitul Ardealului (ÎPS dr. Laurențiu Streza) și Mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului (ÎPS dr. Bartolomeu Anania) (Foto 19). Au fost transferate și reconstruite (inclusiv pictura interioară) o troiță din piatră și cărămidă (din Rășinari, județul Sibiu) (Foto 20), așezată la o încrucișare de drumuri și una din grinzi de lemn, de stejar (așezată lângă o fântână) din Bunești (județul Vâlcea) (Foto 21), amândouă sfântite în 14 septembrie de „Ziua Crucii” (Foto 22), o colibă pastorală „de fânațe” din Jieț, județul Hunedoara (Foto 23), o „cotroană” - colibă de piatră, din golul alpin al Munților Retezat (Foto 24), „construcție” ancestrală păstrată de momârlani, din moși strămoși, de genul celor întâlnite în toți munții din arealul mediteranean (recent, am vizitat, în câteva sate de pe drumurile transhumantei, din zona Valenciei – Spania, asemenea amenajări conice din piatră, fără liant), o „baracă” dintr-o lespede de piatră – suport pentru o icoană (Foto 25), marcând drumurile urcărilor la munte ale turmelor, în sfârșit, întreaga „grupă a capcanelor de vânătoare” (Foto 26) (aici, marele merit, atât

pentru proiectul tematic, cât și pentru întreaga organizare expozițională, avându-l colegul Marc Jura, originar din Valea Jiului, exponatele fiind reconstituiri pe bază de informații și o documentare locală).

Restaurări de acoperișuri (cu schimbarea învelitorilor de șită, paie, stuf, vrejuri de viță de vie), sau de instalații hidrotehnice (de regulă, roțile de apă), au fost executate, în cei doi ani, la un număr de 19 monumente (asalt necesar și justificat de evenimentul marcant, festivalier, din anul 2007, a cărui gazdă a fost și Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului), efort care a permis o bună prezentare a patrimoniului muzeal, în tot anul 2007.

Din **anul 2008**, putem vorbi, deja, de accelerarea desăvârșirii proiectului. Un studiu atent (bazat pe o cercetare extrem de fermă și consecvență pentru depistarea ultimelor monumente prevăzute în proiectul nostru tematic din anul 1990, augmentat în ultimii ani) și mai multe oportunități excepționale ne-au permis să elaborăm **planul de finalizare a expoziției în aer liber a Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”**.

Programul Ministerului Culturii și Cultelor **„Patrimoniul în Pericol”** (numit astfel impropriu, cred, prin aceea că nu patrimoniul etnografic „din teren” este salvat, prin restaurarea sa *in situ*, un asemenea obiectiv fiind ca și inexistent în politica culturală a ministerului, excepțiile semnificative datorându-se tot inițiativei câtorva muzee naționale de marcă, aici citând cele două **bisericiuțe de lemn**, restaurate *in situ* de Muzeul Țăranului Român, cele câteva **case**, „salvate *in situ*” de Muzeul Maramureșean din Sighetul Marmăției, sau cele **22 de mori cu ciutură** din Rudăria, Eftimie Murgu, județul Caraș-Severin, restaurate cu fonduri europene, de către Muzeul „ASTRA”), rebotează, în fapt, programul inițiat de noi, în anul 2001, numit, după 2004, **„Muzeologia de urgență”**.

În mod acut, simt nevoia să împărtășesc, în acest text, colegilor de breaslă, ce anume ne-a facilitat păstrarea aceluiași ritm alert de dezvoltare - în „imensitatea” și minunăția de spațiu și de peisaj, absolut fantastice, în cazul muzeului nostru, după 45 de ani care s-au „scurs” (pentru mine, ca martor ocular al acestui timp și efort incredibil, senzația de „scurgere”, de timp și „efort fluid”, a fost extraordinară), **generațiile întemeietoare** (cea ilustrată de ctitorul însuși, Cornel Irimie), **continuatoare** (pe care îmi face plăcere să o asum și să o reprezint, prin actul prezenței mele neconținute, timp de 44 de ani, dar mai ales prin responsabilitatea organizării și conducerii acestui muzeu timp de 41 de ani), în sfârșit, **generația succesoare** (formată din colegii mult mai tineri, cu vârstele între 25 și 40 de ani), cea căruia urmează să îi transferăm, azi-măine, întreaga răspundere de a gestiona, un muzeu „predat la cheie”), am avut condițiile naturale excepționale absolut ideale pentru împlinirea admirabilă a tuturor proiectelor noastre, găzduind generos tot patrimoniul care s-a adăugat proiectului inițial.

Cele trei generații au format eşaloanele aceluiași „detașament”, care a acționat într-un efort consensual, de deplină continuitate și complementaritate tematică, fără nici un element de ignorare sau excludere a programelor și proiectelor fiecăreia dintre acestea. Numai astfel am putut realiza o operă de o organicitate impresionantă, timp de aproape o jumătate de veac, înfăptuind miracolul așezării în spațiul absolut ideal al expoziției, a fiecărei noi unități (astăzi peste 260 față de cele 146, inițiale), cel puțin jumătate dintre acestea, negândite până în 1990, multe dintre acestea venite, printr-un miracol dumnezeiesc, ca daruri nesperate oferite, de multe ori, ad-hoc (așa cum au fost cazurile bisericilor din Dretea-Cluj și Comănești-Gorj sau troițele din Bunești-Vâlcea și Rășinari-Sibiu), ele găsindu-și cele mai binecuvântate și armonioase amplasamente, capabile să încoroneze întreg ansamblul și chiar monumentală construcție muzeală, atât de riguros articulată tematic și tipologic.

Cea din urmă mărturisire o fac pentru a slăvi, încă o dată, generozitatea acestui „loc al făgăduinței”, care este terenul afectat organizării muzeului, cum inspirat a fost numit acest muzeu, în anul 1992, de John Leets, din Bristol, trezorierul patrimoniului cultural al Coroanei Marii Britanii, drept „custodele esenței naționale a poporului român”. Mă refer, concret, la șansa de a putea „integra”, într-o perfectă și desăvârșită armonie, deopotrivă cu pantele de teren și cu vegetația însăși, totalitatea monumentelor transferate, cum sunt, spre exemplu: Complexul hidraulic de industrii textile din Rebișoara - județul Bistrița Năsăud, gospodăria din Bălănești - județul Gorj, casa preoțească din Vlădești - județul Vâlcea, casa „trocarilor” din Șcheii Brașovului, casa de „jogărar” din Gura Râului sau casa de păstori din Șimon-Bran, în sfârșit, moara „cu alvan” din Ciocmani - județul Sălaj, ceea ce mărește caracterul de unicitate absolută a Muzeului din Dumbrava Sibiului.

2.2. Urmând traseul tematic, proiectat *ab initio*, **noutățile anului 2008** sunt, în totalitate, „plombele finale” ale mai tuturor sectoarelor și grupelor tematice ale muzeului. Unele dintre aceste monumente „finale” le-am descoperit, doar, pe altele, le-am achiziționat (*in situ*), altele ne-au fost donate (în ultimii ani am primit – fapt semnificativ pentru trezirea conștiinței naționale față de nevoie salvării, *in extremis*, a patrimoniului cultural național, pentru păstrarea identității noastre etnoculturale - *nouă* monumente și instalații), pe cele pe care am putut, le-am și transferat, puține dintre acestea le-am și reconstruit, în sfârșit, doar unele fiind introduse, chiar în acest an, în circuitul expozițional.

2.2.1. În **Sectorul Alimentației populare**, în **Grupa Apicultură-Boștinărit-Lumânărit**, am identificat singura restanță – o gospodărie de apicultor, în comuna Cut, județul Alba (Foto 27), obținând și oferta de achiziție, transmisă Ministerului Culturii și Cultelor pentru a fi achiziționată din fonduri centrale (sau prin bunăvoința Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”).

2.2.2. În **Grupa Creșterea animalelor-păstorit**, am achiziționat ultimul monument destinat completării profilului stilistic al arhitecturii pastorale, transferând, recent, o casă de țaran muntean, în stil baroc (cu frontonul trapezoidal), din Șimon-Bran, având o galerie scurtă, pe toată fațada principală (Foto 28), orientată spre frontul uliței, cât și una lungă pe fațada laterală (orientată spre curte). Acesta se completează cu gospodăria, de cea mai veche tradiție, din zonă, transferată din Măgura, demonstrând părăsirea tradiției locale și îmbrățișarea casei baroc-austriece (Foto 29), spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în zona Branului.

2.2.3. În **Grupele Pomicultură-Viticultură**, au fost reconstruite două monumente de arhitectură oltenească: **o casă din Vlădești** (zonă pomicolă), locuită de patru generații de preoți (pe grinda casei, apare, anul 1836), având parterul zidit din piatră masivă, iar locuința de la etaj (cu pereții construiți), paradoxal, din grădeală de nuiele pe schelet portant, pomoștit cu lut. Un foișor elegant cu stâlpi sculptați, clădit peste gârlițul pivniței, decorează fațada casei (Foto 30).

Cealaltă este o casă monumentală din Bălănești, județul Gorj, construită din grinzi de stejar, la parter **fiind două „pivnițe”**, cu o prispă deschisă în față, ornamentată cu trei stâlpi decorați grosier, prin cioplire cu barda, la etaj fiind locuința propriu-zisă, având la fațadă o galerie semiînchisă, cu scândură traforată. Accesul la etaj se face printr-o scară monumentală, alipită construcției și dispusă pe latura stângă a casei (Foto 31).

Tot aici, în **Grupa Pomiculturii**, s-a reconstruit, după 30 de ani de la achiziționarea și transferul din Roșia, județul Sibiu, un valoros complex tehnic, format dintr-o **zdrobitoare de fructe cu jgheab circular** și o **piatră de moară** (acționată pe jgheab, manual) **teascul fiind cu șurub metalic, central**, acționat printr-o pârghie transversală (Foto 32).

Varianta acestuia, având, însă, jgheabul semicircular și teascul identic, dar cu șurub din lemn de păr, provenit din cartierul Trainei al comunei Rășinari, a fost transferată în spatele gospodăriei din Rășinari, la care se accede, direct, prin porțița șurii (Foto 33).

2.2.4. **Un teasc pomicol din Veseud (județul Sibiu)**, achiziționat și transferat în vară, va marca, chiar și simbolic, intrarea în această grupă tematică (Foto 34).

2.2.5. Pe un mic promontoriu înalt, cu o „progadia” având o plantație pomicolă, care anturează extrem de potrivit, ca ambianță peisagistică, sectorul, va fi reconstituită **biserica de lemn din Comănești-Gorj**, donație a sătenilor și parohului local, cu binecuvântarea Mitropolitului Olteniei, ÎPS dr. Irineu.

Dominând măiestuos întreg arealul vecinătăților și înconjurată numai de monumente provenind din județele Vâlcea și Gorj (o Oltenie în miniatură), biserica gorjenească, fără turlă, cu clopotniță alăturată, desăvârșește și încununează noua structură rurală (de această dată, reprezentativă pentru Oltenia), care vine să se alăture structurilor similare, precum cele ale „satului olarilor”, dominat de biserica din Dretea (Cluj) și „satului lemnarilor”, străjuit de biserica din Bezded (Sălaj).

După 45 de ani, prin densitatea și structura, pe ansamblul său, dar și pe sectoarele și grupele tematice, Muzeul „ASTRA” a primit un pregnant aspect de sat adevărat, pometurile, vița de vie, culturile florale și grădina de zarzavaturi ale fiecărei gospodării completând, în mod fericit, și adevărind o asemenea sugestionare, percepută ca atare de majoritatea vizitatorilor.

2.2.6. **Sectorul Agriculturii** a primit o casă valoroasă provenită din **Sărata** (județul Sibiu), în stil baroc (de influență austriacă), cu frontoanele trapezoidale din împletitură de nuiete, tehnică frecventă în satele de iobagi din Țara Oltului (donație a părinților doamnei Andreea Esca) (Foto 35).

2.2.7. În **Grupa instalațiilor de treierat**, am instalat o **ultimă batoză de treierat** (donație a Primăriei Turnu Roșu, județul Sibiu), care se alătură celor două batoze anterioare, prima fiind acționată hidraulic, a doua, de un motor cu aburi, ultima urmând a fi legată la un motor electric.

2.2.8. Tot aici, în premieră pe plan național, într-un nou pavilion (al treilea, după cel al teascurilor și cel al mijloacelor de transport rural), expunem o tipologie a **„mașinilor de vânturat”**.

2.2.9. În **Grupa Cămarilor-cramelor și pătulelor** (construcții specializate având funcția de depozitare a rezervelor de alimentare) au fost reconstruite, în această toamnă, **două crame viticole** aduse din comuna Pitești, județul Gorj (Foto 36).

2.2.10. În **Grupa Morilor** (cea mai completă, tipologie, din Europa) și-a găsit locul, prin reconstrucția amânată de peste 25 de ani, **moara cu „alvan”** din Ciocmani (județul Sălaj) (Foto 37), tip unicat pe plan mondial, bazată pe un ingenios sistem elevator utilizând „lanțul Gall”, care permite, la sosirea iernii și a înghețului, ridicarea și suspendarea axului cu roată hidraulică și cu roata dințată, pentru a proteja roata hidraulică de distrugere, prin înghețarea apelor Someșului.

2.2.11. În **Grupa Monumentelor cu funcții public sociale**, a fost reconstruit „pavilionul de pompieri”, cu pompele manuale folosite de sătenii din **Colun** (Țara Făgărașului) la stingerea incendiilor (Foto 38). Acesta se învecinează cu o construcție similară conținând același gen de instalații (pompe) dar diferite, tipologic, provenită din Fântânele (Cacova-Fântânele, județul Sibiu).

2.2.12. În **Sectorul Transporturi populare**, s-a săvârșit, după 45 de ani de la elaborarea anteproiectului pe o asemenea tematică, un **pavilion al mijloacelor de transport tradiționale, rulante** (care, căruțe, căroaie), temă **ilustrată** prin cele 22 exponate foarte valoroase, de o tipologie variată (Foto 39).

2.2.13. În Sectorul **Meșteșuguri și industrii de prelucrare a materiilor prime, Grupa Industriilor forestiere**, s-a transferat o **casă** din Gura Râului (Foto 40), care va forma nucleul unei gospodării ce va cuprinde și „joagărul cu cai”, adus și instalat, aici, înainte de 1989. Un „**gater**” **industrial**, din Târnava (Mediaș, județul Sibiu), (Foto 41) va închide seria tipologică a fierăstraielelor (joagăre, gatere) din muzeul sibian.

Tot aici, în „crângul” din Apuseni, reconstituit prin cele trei gospodării care revelează, la rândul lor, o evoluție tehnic-constructivă, planimetrică, funcțională și de organizare interioară, incluzând aici mobilierul, cuptorul și întreg inventarul mobil (cea de dogar, sărar, de preot și de negustor), vom transfera o „**biserică de crâng**”, de mici dimensiuni, cuprinzând doar câteva familii din „crângul” respectiv, sugerată ca necesară de prezența gospodărie preotești din Stănești, numită de toți locuitorii zonei „Școala lui Iancu” (căci aici a învățat eroul național pașoptist, cititul și scrisul cu alfabet chirilic).

2.2.14. În **Grupa Fierăriilor**, s-a transferat și reconstruit un **atelier de fierărie**, cu un inventar extrem de bogat, din Fundu Moldovei (Bucovina) (Foto 42), învecinată cu atelierul din Mănești (județul Argeș) și clopotăria din Valea Teiului (județul Neamț).

2.2.15. În **Grupa Olăritului**, au fost finalizate și date în circuit expozițional cele două gospodării-atelier de olari, care au aparținut unui celebru olar din Găleșoaia, Gorj (sat dispărut fizic, prin extinderea exploatărilor carbonifere din Gorj), pe numele său Vasile Rovența, donație a moștenitorii direcți - Elena și Bogdan Haret, împreună cu Carmen Bandea și Camelia Anghelescu. În timp ce „**Casa bătrânească**”, în care s-a născut înzestratul olar, cu o inteligență și cultură peste medie (în atelierul căruia se găsea expusă „Doina” lui Eminescu), ilustrează arhitectura tradițională gorjană din secolul al XIX-lea (Foto 43), atât în ce privește casa, acareturile și tipul de cuptor de ars oalele, din pământ bătut cu maiul, „**Casa cea nouă**” (ridicată de el însuși, după ce a devenit un gospodar înstărit, în urma împrumutării sale, ca erou de război, în anul 1922), ca și toate acareturile și cuptorul zidit din cărămidă, exprimă, prin elevație (două nivele), prin planimetrie (câte trei încăperi la fiecare nivel), prin cele două prispe ospitaliere ale fațadei principale și prin dantelăria traforată de sub streșină (Foto 44), procesul „spectaculos” de trădare a tradiției, după primul război mondial, în chiar familiile marilor creatori populari, prin emanciparea economică și culturală a acestora (adevărata cauză a lucrurilor).

2.2.16. În **Grupa Industriei casnice textile**, o ultimă unitate expozițională va fi **casa de „găitănar”** („trocar”) din Șcheii Brașovului, donație a doamnei Mărculescu Angela (Foto 45), un monument valoros de arhitectură urbană, ilustrând pătrunderea stilului baroc în centrele (sau cartierele) de meșteșugari tradiționali, din sudul transilvănean, cum este și cazul „trocarilor” șcheieni.

2.2.17. În **Grupa Industriilor textile populare**, încheiată la rândul său, prin noile achiziții și transferuri efectuate în acest an, a fost transferată și reconstruită o **piuă arhaică din Jieț** (Valea Jiului, din Țara Momârlanilor) (Foto 46) devenită cap de serie pentru seria tipologică completă a instalațiilor hidraulice de puiat țesăturile din lână.

Tot aici, după ani mulți de negocieri, am reușit să achiziționăm și să transferăm (reconstrucția va începe anul viitor), **Complexul de industrii populare din Rebrîșoara** (județul Bistrița-Năsăud) (Foto 47), care, pe lângă moară și vâltoare, are – în sfârșit, pentru că în felul acesta se împlinește un proiect prevăzut încă de la începutul organizării muzeale - și întreaga tipologie a daracelor (de mână – în sistem pendulator, „lupul” și în sistem circular, o invenție locală de formă cilindrică, precum și două darace industriale acționate hidraulic). Instalată aproape de sfârșitul circuitului expozițional, în apropierea celorlalte două mari „complexe industriale” (cel din Rucăr-Dâmbovița, și Polovragi-Gorj), complexul din zona Bistriței reabilitează prestigiul istoric și chiar primordialitatea tehnică a Ardealului, grație cuprinderii sale în zona de influență

occidentală, **din momentul colonizărilor occidentale (secolul al XII-lea) și al pătrunderii călugărilor cistercieni** (care au difuzat, în toată Europa, începând din secolele XI și XII, industriile hidraulice, exponente ale Marii Revoluții Tehnice feudale).

3. Indiscutabil că „**vedeta**” **programului de proiectare și organizare expozițională**, în cadrul anului 2008, este apariția „pe harta” etnomuzeologică din România, a primului Sector muzeal destinat, exclusiv, **pietrăritului și mineritului**.

3.1. **Grupa finală a ocupațiilor specializate și a meșteșugurilor de extracție și prelucrare a materiilor prime** începe cu **Gospodăria – atelier de prelucrare a chihlimbarului**, adusă din Colți (județul Buzău) (Foto 48), pe care, din rațiuni de armonizare arhitecturală și de „compatibilizare” cu meșteșugul artistic al ceramicii decorative, am așezat-o la sfârșitul grupei olăritului și am dispus-o frontal, vis-à-vis de „casa nouă” a olarului din Găleşoaia.

3.2. Ea continuă, de această dată, în interiorul unei structuri compacte de tip „uliță de sat”, pe care am numit-o (prin similitudine cu „satul olarilor”, „satul țesătorilor”, „satul lemnarilor”, „ulița minerilor”), cu **Gospodăria-atelier de piatră din Cupșeni** (județul Sălaj) (Foto 49), cu **Gospodăria-atelier de sărar**, ce va fi organizată în jurul casei din **Sărățeni** (Praid, județul Mureș) (Foto 50), achiziționată în aceste zile, dar netransferată, încă, cu **Gospodăria-atelier de miner marmorar**, ilustrată prin casa din Alunu (județul Hunedoara), casa fiind deja reconstruită, cu **Gospodăria de miner aurar**, organizată în jurul casei de miner din Corna, obținută ca donație din partea unui important concern miner (Foto 51).

În sfârșit, tot în această Grupă, „**Fântâna cu hecnă**”, adusă din comuna Dumbrăvești (județul Prahova) ar putea fi încadrată (sau alăturată) unei **gospodării de „păcurar”** (extractor de păcură) din zona Morenilor, obiectiv a cărui depistare ne preocupă pe viitor.

3.3. Coborând pe această uliță, la capătul căreia sunt amplasate **mina de aur** (reconstruită cu rocă auriferă adusă din Roșia) și **șteampul aurifer** din Abrud, județul Alba, încheiem această fabuloasă călătorie prin întreaga istorie a civilizației populare preindustriale din România, evoluând prin Grupa industriilor textile: vâltori, pive, dârste și darace – toate cu acțiune hidraulică - dispuse din perspectiva evolutiv tipologică. În finalul periplului nostru, ajungem la ultimele monumente care se compun într-o adevărată sinteză a valorilor superioare a sistemelor tehnice, constând din **patru complexe de industrii hidraulice**, cel din Gura Râului (Mărginimea Sibiului), cel din Rebrîșoara (județul Bistrița-Năsăud), cel din Rucăr (județul Dâmbovița) și cel din Polovragi (județul Gorj). Este momentul de maximă amplitudine al întregii civilizații tehnice tradiționale, un moment ce desăvârșește imaginea despre genialitatea tehnică a țaranului român, expresie a unei evoluții istorice multiseculare și a unui proces al sintezelor multiculturale.

În cel mult doi ani, funcție de alocarea fondurilor necesare transferului și reconstrucției ultimelor monumente vizate (doar două fiind neidentificate încă pe teren), se încheie aventura desăvârșirii muzeului capabil să illustreze uriașa epopee culturală a poporului nostru, constând în edificarea civilizației sale „tradiționale” (preindustriale).

Atunci când și ultimele monumente vizate vor fi transferate și reconstruite în muzeu, de la înălțimea unei jumătăți de veac, de sânguinoase și consecvente eforturi și de la depărtarea a nouă decenii de la publicarea tezei lui Simion Mehedinți (1920), vom putea spera că am împlinit, de o manieră ideală, testamentul științific al lui Mehedinți, acela de a fi dat, patrimonial, științific și instituțional, o desăvârșită „caracterizare etnografică” a poporului nostru, prin ilustrarea muncii și a uneltelor muncii sale.

4. Câteva succinte **concluzii** se impun, chiar dacă ar fi să ne limităm doar la cele capabile să explice ce anume a făcut posibilă această monumentală construcție culturală, fără comparație în România și chiar în Europa, edificată în numai 50 de ani.

4.1. Prima dintre ele ar fi **bogăția și diversitatea patrimoniului cultural** (în general) și a celui **tehnic** (în special), nu numai necunoscută și nepublicată până la începerea operei noastre (nici măcar repertoriată, în mod elementar, descriptiv), ci chiar și neimaginată până la amplele cercetări efectuate de specialiștii instituției noastre, urmate de expunerea ei în acest muzeu unic („expresia sublimă a spiritualității românești”, cum l-a etichetat mai multe personalități eminente ale culturii europene).

4.2. A doua ar fi **descoperirea în satele României** a unui tezaur de cunoaștere (*savoir faire*) și de aplicație, a unei **experiențe tehnice și constructive considerabile**, deținută de **meșterii populari** (de regulă țărani), fără de care respectarea originalității și autenticității manoperei de reconstrucție și restaurare a monumentelor transferate, în toate muzeele în aer liber din România, ar fi fost imposibilă.

4.3. A treia concluzie a fost șansa uriașă de a mai găsi și putea achiziționa **întreg inventarul mobil, de instalații, unelte și obiecte** (de ordinul zecilor de mii de artefacte), absolut indispensabile reconstituirii interioarelor tuturor celor peste 400 - în final, poate 450 -, construcții și acareturi, care intră în compunerea muzeului din Dumbrava Sibiului. Cele peste 24.000 obiecte de inventar, fără de care nici unul dintre monumentele care le adăpostesc nu ar avea nici o valoare deplină, formează, la rândul lor, un tezaur documentar cultural-istoric de o importanță covârșitoare.

4.4. A patra concluzie, caz unic în România (șansă providențială) constă în faptul că, timp de peste un secol (1905-2008), de proiectele și destinul Muzeului „ASTRA” s-au ocupat doar trei persoane: Corneliu Diaconovici (urzitorul „Programei” din 1904), Cornel Irimie (autorul Proiectului tematic din anul 1962 și care a condus noua instituție între anii 1962-1970) și subsemnatul (prin voința hazardului, tot Corneliu), autorul proiectului extins, din anul 1990, mie revenindu-mi, deopotrivă, povara și onoarea de a conduce, timp de 38 de ani (din 1970 până în 2008), din cei 43 de ani petrecuți în acest muzeu, operațiunile deloc facile de cercetare-identificare, de selecție-achiziție și de transfer-reconstrucție, în final, de organizare expozițională a interioarelor celor peste 400 de construcții și ale celor 265 monumente (unități expoziționale), în sfârșit de valorificare publicistică a acestui patrimoniu senzațional, a cărui valoare documentar-etnografică și documentar-istorică depășește cu mult limitele naționale.

4.5. În sfârșit, **ultima concluzie** se referă la **tenacitatea, la stăruința, la vrednicia, la perseverența, la competența bazată pe capacitatea intelectuală și volitivă a personalului, deopotrivă științific și tehnic, la imensul efort fizic și psihic**, aparținând tuturor celor ce și-au pus, zeci de ani la rând, toate resursele în slujba înfăptuirii acestui proiect național, vizând afirmarea, prin valorile de patrimoniu cultural, de esență populară și de expresie tradițională, a fabuloasei experiențe culturale acumulate în întreaga existență istorică a poporului român (incluzând aici, firește, și minoritățile naționale), sintetizată în expresia „cultura *in actu*” și exprimată, concret și material, prin conceptul **de civilizație populară tradițională**, expresia cea mai fidelă, cuprinzătoare și expresivă a identității noastre etnoculturale.

THE PERSPECTIVES FOR 2006-2010 TO FINISH UP THE OPEN AIR EXHIBITION IN DUMBRAVA SIBIULUI

The paper presents in few words the social-economical and political situation that led to the major change of the Museum of Folk Technology (1963-1989) into the Museum of Traditional Folk Civilization (after 1989). Basic in the philosophy and the thematic conception of the new museum was to move its focus explicitly from *the technical processes* (technical artifacts) towards the complex phenomena that is illustrated via the *cultural anthropological approach* in which the man and the community became the main subject.

Obviously this new approach involved new perspectives, a new plan of the open air exhibition much more enriched.

In this respect the author is concerned to present what are the accomplishments in the outdoor museum in Dumbrava Sibiului. The paper presents in detail the new sectors, or thematic groups that were organized and developed. In some case these were only enlarged and finished up with the missing monuments or artifacts. Special mention is for the new sector Ethno-Techno-Park deserved for the children's instructive-educative program and the perspective to be built the European Village.

A chapter of the paper is concerned to present a retrospective of those activities developed by museum that had in view to purchase, to transfer and rebuild in museum monuments, installations, tools, artifacts and introduce them into the touristic circuit.

Starting with 2008 it can be planned the final project to finish up the exhibition of the „ASTRA” Museum of Traditional Folk Civilization. The author is conscious that all that have been achieved in museum till now and from now on is the result of the many efforts of the three generations: the founders, the continuers and the successors.

In detail are presented the sectors and thematic groups that were completed and the novelties of 2008: the sector of stone processing and mining.

The final conclusions are referring to the facts that determined the finishing up of the open air exhibition in Dumbrava Sibiului: the rich and diverse cultural and technical patrimony; the discovering in the Romanian villages of genuine folk artisans; the great chance to find out and purchase the whole mobile inventory of installations, tools and objects; the tenacity, perseverance and diligence of the curators and the auxiliary staff.

Cămară,
Curtea de Argeș, județul Argeș

Cămară,
Pitești din Deal, județul Gorj

Cămară,
Cerbia, județul Hunedoara

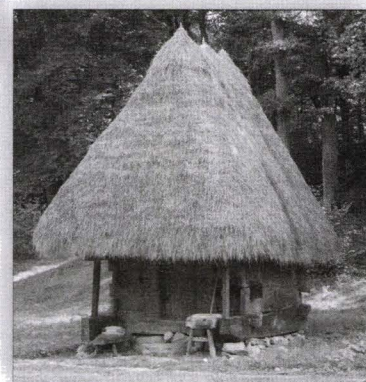
Cămară de alimente,
Preluca Nouă, județul Maramureș

Pivniță,
Bălănești, județul Gorj

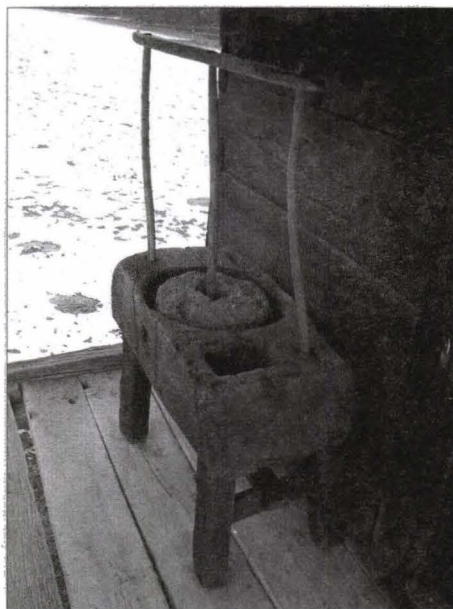
Cămară (pejniță),
Răstolțu Mare,
județul Sălaj

Cămară (găbănaș),
Sâncraiu Almașului,
județul Sălaj

Foto 1

Moară de mână,
Cerbia, județul Hunedoara

Moară de mână,
Răstolțu Mare, județul Sălaj

Mori de mână,
Sâncraiu Almașului, județul Sălaj

Moară de mână,
Curtea de Argeș, județul Argeș

Foto 3
Grupa pietrăritului și mineritului

Foto 4
Pavilion de prezentare a teascurilor

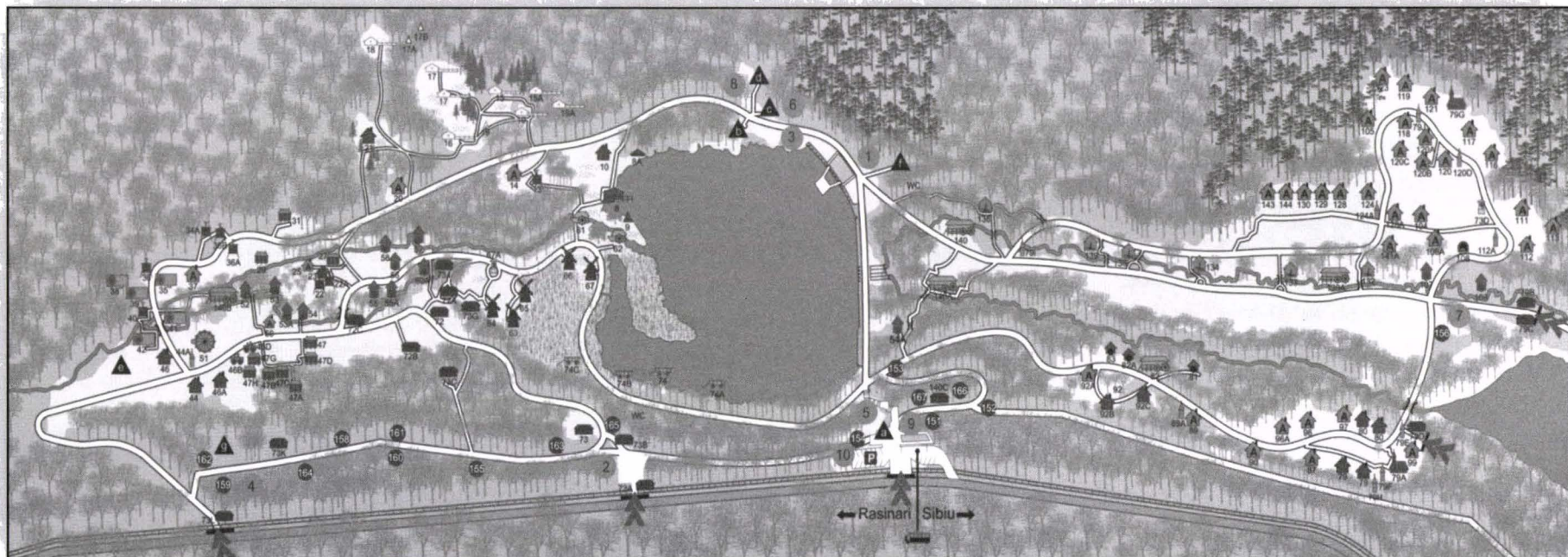

Foto 5
Pavilion pentru „mașini de vânturat”

Foto 6
Batoze de treierat

Foto 7
Galeria de sculpturi monumentale

- ① Klaus-Friedrich Großkopf - **Omagiu lui Brâncuși**
- ② Eugen Florin Barzu - **Mater Humana**
- ③ Mircea Ignat - **Generații**
- ④ Cristi Mârzea - **Quantor**
- ⑤ Özgür Turhan - **Femeia ca înger**
- ⑥ Vlad Dan Perianu - **Înger bătrân**
- ⑦ Peter van de Waal - **În mișcare**
- ⑧ Dumitru Șerban - **Megalopolis**
- ⑨ Marina Simona Antonio - **Sfântul Simion**
- ⑩ Aurel Vlad - **Coloana**

- ⑪ Ion Deac-Bistrița - **Construcție mobilă**
- ⑫ Ion Iancuț - **Întoarcerea Fiului Risipitor**
- ⑬ Sava Stoianov - **Triptic Ortodox**
- ⑭ Alexandru Călinescu-Arghira - **Jilț**
- ⑮ Alexandru Grosu - **Roata lui Dumitru**
- ⑯ Septimiu Enghiș - **Arca lui Noe**
- ⑰ Darie Dub - **Christ**
- ⑱ Dinu Câmpeanu - **Ferestre**
- ⑲ Călin Baci - **Piuă**

- ⑳ Corneliu Tache - **Izvorul**
- ㉑ Traian Moldovan - **Izvorul Lacrimii**
- ㉒ Mihai Istudor - **Cavalerul**
- ㉓ Nicolae Șaptefrați - **Dialog**
- ㉔ Tuvia Yuster - **Loc Sfânt**
- ㉕ Petrovits Istvan - **Poartă**
- ㉖ Ioan Căndea - **Flori**
- ㉗ Gavril Abrihan - **Înălțare**

Poartă monumentală,
Vadu Izei, județul Maramureș

Poartă monumentală,
Sat Șugatag, județul Maramureș

Poartă maramureșană

Portiță,
Fântânele, județul Sibiu

Poartă monumentală, Mârșa, județul Sibiu

Foto 8
Porți monumentale

Foto 9
*Pavilioane cu funcție
instructiv-educativă*

Foto 10
*Pavilion demonstrativ
(cu 12 machete hidraulice în funcțiune)*

Foto 11
Spațiu ludic

Foto 12
*Siloz de cereale din Suedia
„Satul European”*

Foto 13

*Gospodărie de prelucrare a inului și a cânepii,
Lisa, județul Brașov*

Foto 14

*Complex de industrii textile,
Gura Râului, județul Sibiu*

Foto 15

*Casă, Sârbi, județul Maramureș.
Centrul de Informare Turistică*

Foto 16

*Teasc viticol „medieval”,
Vințu de Jos, județul Alba*

Foto 17

*Teasc cu masa de piatră „roman”,
Cristian, județul Sibiu*

Foto 18

*Biserică de lemn „Pogorârea Sfântului Duh”,
Dretea, județul Cluj*

Foto 19

Sfințirea bisericii

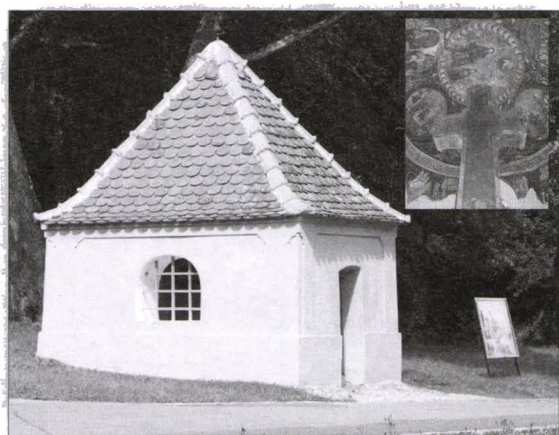

Foto 20

*Troiță („Crucea din Capul Satului de Jos”),
Rășinari, județul Sibiu*

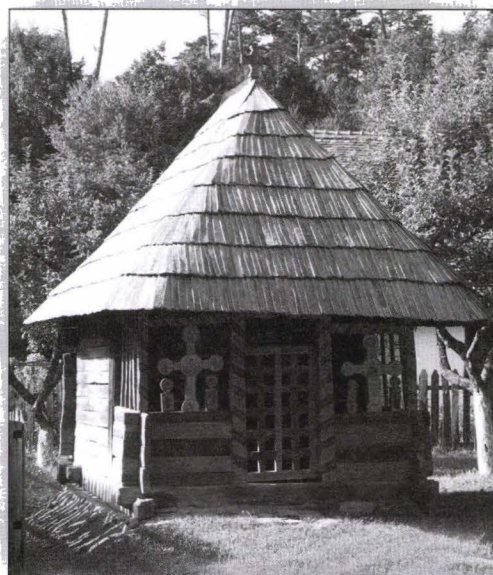

Foto 21

Troiță, Bunești, județul Vâlcea

Foto 22

Troiță din lemn, Sibiel, județul Sibiu

Foto 23
*Colibă pastorală,
 Jieț, județul Hunedoara*

Foto 24
*Cotroană,
 Munții Parâng, județul Hunedoara*

Foto 25
*Colibă din piatră.
 „Baracă” - un staul monumental
 din Spania (zona Valencia)*

Foto 26
Capcane de vânătoare

Foto 27
*Casă,
 Cut, județul Alba*

Foto 28
*Casă,
 Șimon, județul Brașov*

Foto 29
*Gospodărie cu ocol întărit,
 Măgura, județul Brașov*

Foto 30
*Gospodărie de pomicultur,
 Vlădești, județul Vâlcea*

Foto 31
*Casă,
 Bălănești, județul Vâlcea*

Foto 32
*Zdrobitoare și teasc de fructe,
 Roșia, județul Sibiu*

Foto 33
*Zdrobitoare de fructe,
 Trăinești - Rășinari, județul Sibiu*

Foto 34
*Teasc pomicol,
 Veseud, județul Sibiu*

Foto 35
*Casă,
 Sărata, județul Sibiu*

Foto 36
*Pivniță (cramă monocelulară),
 Piteștii din Deal, județul Gorj*

Foto 37
*Moară hidraulică cu „alvan”,
 Ciocmani, județul Sălaj*

Foto 38
*Remiză de pompieri,
 Colun, județul Sibiu*

Foto 39
*Pavilion de prezentare a
 mijloacelor de transport populare*

Foto 40
*Casă,
 Gura Râului, județul Sibiu*

Foto 41
*Gater „industrial”,
 Târnava, județul Sibiu*

Foto 42
*Atelier de fierărie,
 Fundul Moldovei, județul Suceava*

Foto 43
*„Casa bătrânească”,
 Găleşoaia, județul Gorj*

Foto 44
„Casa nouă”, Găleşoaia, județul Gorj

Foto 45
Casă de „găitănar”,
Șcheii Brașovului, județul Brașov

Foto 46
Piuă,
Jieț, județul Hunedoara

Foto 47
Complex de industrii hidraulice,
Rebrișoara, județul Bistrița-Năsăud

Foto 48

*Gospodărie-atelier de prelucrare a chihlimbarului,
Colți, județul Buzău*

Foto 49

*Gospodărie-atelier de prelucrare a pietrei,
Cupșeni, județul Maramureș*

Foto 50

*Gospodărie-atelier de sărar,
Sărățeni, județul Mureș*

Foto 51

*Gospodărie de miner aurar,
Corna, județul Alba*

O EXPOZIȚIE RETROSPECTIVĂ. LA 45 ANI DE LA ÎNTEMEIEREA MUZEULUI TEHNICII POPULARE

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

I. În primăvara anului 1963 a început operațiunea, fără precedent **ca amploare** și **cuprindere tematică** (se pornea la drum cu un **proiect tematic** ce cuprindea 146 de monumente de tehnică populară¹), **pe o suprafață expozițională** de o mărime (42 ha), fără precedent în România (prin comparație, expoziția Muzeului Satului din București avea, la debut, doar 7 ha), cu un **proiect arhitectural**, de organizare a celor 42 ha, unic până la acea vreme, la noi în țară² și cu un **colectiv pluridisciplinar**, a cărui compunere și diversitate profesională, cu un accent special pe **compartimentele tehnice** (arhitect, inginer constructor, pentru investiții, tehnician – constructor pentru restaurarea monumentelor și divizier, biolog, chimist și muncitori) și de **conservare-restaurare** (conservatori, restauratori) cum n-a avut nici un alt muzeu românesc și care promitea să formeze o adevărată „școală națională de etnomuzeologie”.

1. Acum, după 45 de ani, întâia îndatorire a noastră, la ceas aniversar, credem a fi aceea de a prezenta, deopotrivă în plan **științific și expozițional** (în expoziția aniversară)³, ce anume am împlinit dintre obiectivele proiectului inițial.

Dintre toate temele posibile ca subiect al expoziției, din respect pentru profilul tematic inițial, care situa în centrul proiectului aprobat de Academia Română, în anul 1962 (o altă premieră națională), **creația tehnică populară tradițională** (numită de UNESCO, „**preindustrială**”) - am ales exact această temă pentru expoziția aniversară.

Un alt argument important, în susținerea temei, l-a constituit hotărârea adoptată de UNESCO, în anul 2006, privind instituirea „**Premiului UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial**”, dovadă supremă a recunoașterii valorii excepționale, pe plan universal, a patrimoniului tehnic românesc, salvat și expus în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului.

Vizitat în anul 2005 de către Director al Diviziei pentru Politici Științifice și Dezvoltare Durabilă UNESCO-Paris, Mustafa El Tayeb, acesta a afirmat, în urma vizitei: „Acest loc extraordinar este o capodoperă a geniului uman și este o dovadă a nevoii de încurajare a prezervării și dezvoltării patrimoniului tehnic și a cunoștințelor legate de aceasta”.

2. Odată stabilită **Tematica** expoziției aniversare, trebuiau evaluate **coordonatele sistemului** în care se încadrează, evolutiv-istoric, structural-tematic și categorial-etnografic, totalitatea categoriilor/artefactelor tehnice, începând cu uneltele, continuând cu mecanismele „simple”, urmate de „instalațiile dezvoltate” și de instalațiile „de industrii populare”, fără a omite instrumentarul agricol și mijloacele de transport.

¹ Irimie, Cornel, *Muzeul Tehnicii Populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*. În „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966.

² *Ibidem*.

³ Bucur, Corneliu, *Patrimoniul tehnic preindustrial. Un brand internațional al României promovat de Muzeul „ASTRA”: 45 de ani de la fondarea Muzeului în aer liber: excurs expozițional*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2008.

Cele două coordonate, considerate indispensabile în realizarea cu succes a demersului nostru, sunt formate din: cea a **difuzării teritorial-etnografice** (ținând seama de specificitatea cultural-istorică a fiecăreia dintre cele șapte regiuni geografice: Transilvania, Moldova și Bucovina, Dobrogea, Muntenia și Oltenia, Banatul și, în final, Crișana și Maramureș), cu rol de „Ordonată”, „Abcisa” fiind **evoluția istorică și progresul tehnic** înregistrat, funcție de datarea riguroasă a fiecărui sistem tehnic și tip de unealtă sau instalație, din preistorie (neolitic), în **antichitate** (civilizațiile traco-geto-dacă și daco-romană), în **epoca migrațiilor** (secolele IV-XIII), în **civilizația medievală** (secolele XIV-XIX)⁴ și în **epoca modernă** (a doua jumătate a secolului al XIX-lea - secolul al XX-lea). În sinteză, avem în vedere, totalitatea artefactelor tehnice, indiferent de epoca istorică de apartenență, atât ca invenție cât și ca difuziune, care constituie „**civilizația tehnică populară tradițională din România**”⁵.

3. Cel de al treilea criteriu avut în vedere în această proiecție expozițională a fost prezentarea, în temeiul principiului **evolutiv tipologic** (perspectiva diacronică asupra procesului global al progresului civilizației, într-un context multimilenar, devenirii artefactelor în unicitatea lor, conform tezei lui Franz Boas: „pentru cercetători nu este important să știe **cum sunt lucrurile, ci cum au devenit, ceea ce sunt**”⁶), atât a **proceselor de muncă**, în evoluția lor istorică naturală cât și a **instrumentarului tehnic**, în evoluția sa culturală.

A urmat **etapa finală** a proiectului nostru, cea a **selecției riguroase a materialului expozabil**, pentru o reprezentare simbolică și obiectuală, cât mai riguroasă, a fiecărei categorii procesuale și tehnice, corespunzătoare epocilor istorice, în evoluția lor.

4. Pentru prima parte a expoziției, care este destinată producerii uneltelor **ca simbol al preistoriei** și al conceptului de „homo faber” (omul constructor de unelte), am ales **amnarul**, prima „unealtă” pentru **aprinderea focului**, care a fost cea dintâi energie naturală (cea calorică) ce avea să joace un rol fundamental în evoluția biologică și culturală a omenirii, utilizată încă din neolitic (o uriașă cucerire tehnică) și mă refer atât la **prepararea alimentelor la foc** (prin coacere, prin fierbere, prin afumare sau prin prăjire) cât și la invenția și exploatarea **cuptoarelor termice** (fixe sau mobile), folosite în alimentație, în olărit, și, din epoca bronzului, în reducerea minereurilor și în topirea metalelor.

4.1. **Dintre uneltele neolitice**, am expus pe cele **legate de cules și vânătoare**, pentru a urca, apoi, la „**uneltele prelucrătoare**”: **răsuca, druga** – la răsucit sau îndrugat firul de lână, **tocălia** – la răsucit nojițele pentru opincii, **făcăul** – „la făcăit” vegetale din fiertură, **răbojul** – la notat cantitățile materiale datorate sau asumate, **cloncul și vârșa** – la pescuit etc. (Foto 1), **piua cu pilug** – la pisat grânele, **râșnița neolitică** – cu batere sau prin frecare, pentru zdrobit boabele de grâu ș.a. (Foto 2).

4.2. O noutate absolută, într-o expoziție de istorie a civilizației tehnice, au constituit-o **primele mecanisme rotative** apărute în neolitic și care se constituie în preludiul „revoluției tehnice a Latène-ului” din toată Europa (corespunzătoare, la noi,

⁴ Idem, *Daci. Romani. Români. Coordonate fundamentale ale istoriei civilizației și modului lor de viață. Sistemele instrumental și energetic*. În: „Studii și comunicări”, Sibiu, 1980, tomul II, p.121.

⁵ Idem, *Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici: Prezentarea sa în cadrul Muzeului Tehnicii Populare*. În: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1979.

⁶ Boas, Fr., *Methods of Ethnologic American Anthropologie*, SN.22, 1920, după Cl. Lévy- Strauss, *Antropologie culturală*, București, Editura Politică, 1978.

civilizației dacice). Au fost expuse: **sfredelul cu arc și pârghie**, pentru perforat uneltele de piatră, în scopul fixării cozilor de unelte (având ca efect al pârghieii, înzecirea puterii de lovire sau de batere) și „**masa de făcut oalele din suluri de lut**” (arhetip tehnic descoperit în perioada imediat postbelică – 1945-50) (Foto 3), în trei sate de pe cursul superior al Mureșului (Deda, Pietriș și Morăreni), de etnograful Nicolae Filimon și păstrat, prin cele două miraculoase exemplare originale, în Muzeul etnografic din Reghin⁷.

Dincolo de parametrii constructivi și funcționali ai acestei „mese rotative”, uluitoare, incredibilă este păstrarea, după aproape opt milenii, a denumirii de „masă” (termen care dă ideea de stabilitate și nu de mobilitate, nicidecum de rotație), ceea ce slujește „teoriei” arheologilor neoliticieni și ai epocii metalelor, potrivit căreia „roata este invenția epocii bronzului”.

Descoperirile din zona intramontană mureșană, atestată ca o enclavă etnografică, care păstrează miraculoase arhetipuri tehnice și culturale, vin să confirme teoria lui Maria Gimbutas⁸, care a avut intuiția genială de a prezuma posibilitatea existenței și funcționării, încă din neolitic, a unui sistem mecanic rotativ, singurul apt să explice caracterul sferic, extrem de riguros, al vaselor ceramice mari, din cultura Cucuteni. Supraviețuirea, timp de milenii, a întregului instrumentar arhaic, de esență neolitică, conferă României rolul semnificativ de teritoriu european pe care a fost gestată și continuată neîntrerupt, timp de milenii, indiscutabil una dintre cele mai vechi și continue civilizații din spațiul european.

5. **Civilizația antică (geto-dacică și daco-romană)**

5.1. **În sectorul civilizației dacice și daco-romane**, am expus, pentru ilustrarea progreselor tehnice în agricultură, plugul de tip „rarită”, instalația de treierat cu tracțiune animală („dicania” sau „dosca”), de tip „*tribulum*” (dotate pe partea activă, cu silexuri neolitice) (Foto 4) și, totodată, un cuprinzător și variat – categorial și tipologic – arsenal al instrumentarului din fier, unelte generalizate în secolele IV î.Ch.-II d.Ch (Foto 5).

5.2. Seria „mașinilor simple”, de utilitate cotidiană, cum le considera Vitruviu, este ilustrată prin **morile rotative** (o adevărată „*machina*”), a căror difuziune are loc încă din secolele IV-II î.Ch. Față de **râșnița dacică**, conică, cu orificiul de alimentare trilobat (Foto 6), avem în Dacia – provincie a Imperiului roman, „**moara de mână romană**”, formată din pietre mult aplatizate, cu o „scoabă” peste orificiul central, dreptunghiular, servind la centrarea pieselor, cu „picioarele” cimentate pe partea superioară a pietrei mobile. Pe partea opusă a pietrei alergătoare, apare orificiul de forma unui „fluturaș”, pentru instalarea „pârpăriței”, piesă care permite distanțarea pietrelor și reglarea calității măcinșului, iar la morile de apă, angrenarea pietrelor superioare, în mișcarea lor circulară. Este meritul cercetărilor noastre de a fi demonstrat deosebirea morilor dacice de cele celtice și de cele romane (teză argumentată, pe plan european, de Giuseppe Šebesta, în lucrarea sa „La via dei mulini”⁹) și evidențierea stilului autohton, original în producerea acestui sistem de moară rotativă, dacic.

⁷ Bucur, Corneliu, *Moara de mână în istoria civilizației tehnice a poporului român*. În: „Cibinium 1979-1983”, Sibiu, 1984.

⁸ Gimbutas, Maria, *Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, București, Editura Meridiane, 1989.

⁹ Šebesta, Giuseppe, *La via dei mulini: Dall'esperienza della mietitura all'arte di macinare (molinologia)*. Trento, 1977.

5.3. Seria, absolut originală, a celor dintâi **instalații hidraulice** prezentate expozițional, în premieră națională, cu această ocazie, este marcată de cele trei „**mașini hidraulice**” care inaugurează utilizarea inteligentă și extrem de practică a energiei cinetice și turbionare a potențialului cursurilor de apă, încă din antichitatea dacică.

Este, mai întâi, vorba de „**ștează**” (termen dacic) – „**vâltoare**” (termen latin) sau „**văiagă**” (termen slav) – (termeni ce definesc, în diferite zone etnografice din România, sistemele hidraulice folosite la spălarea, îngroșarea și flaușarea țesăturilor de lână¹⁰, țesute numai din fir de lână „îndrugat” – adică răsucit cu druga), a căror prezență și exploatare, în zilele noastre, după peste 2200 ani, este absolut uluitoare (Foto 7).

Atribuirea „ștezei” patrimoniului energetic și instrumental al civilizației dacice (de fapt, traco-illirice, căci sub numele de „aștează” am găsit-o și în Munții Pind, din Albania) reprezintă o descoperire memorabilă prin aceea că ea coboară istoria civilizației hidraulice, în spațiul țării noastre, până în civilizația dacică, foarte probabil în secolele III-II î.Ch. (dintre toți marii lingviști ai României, doar Alexandru Rossetti a atribuit cuvântul „ștează”, limbii dacice) și investește „șteaza”, în mod „autorizat”, cu calitatea de a fi un prototip absolut al sistemelor tehnice acționate hidraulic.

5.4. Alături de aceasta, sunt expuse cele două variante ale **morii antice de măcinat cereale, cu roata orizontală și axul vertical**, în varianta „grecească”, „**moara cu făcaie**” (cu palete drepte încastrate în butucul rotund) și răspândită numai în zona Daciei libere (neocupată de romani și neîncadrată în limitele Imperiului roman) și în varianta romană, **moara cu ciutură**¹¹ (roata este formată din linguri – ciuturi - dispuse orizontal, având coada încastrată în butucul axului roții), difuzată în toată Dacia romană (Foto 8).

Diferențierea terminologică a denominării primelor instalații hidraulice din Dacia, prin păstrarea, „cu îndărătnicie”, a termenilor dacici (**ștează, moară cu făcaie**), în spațiul Daciei libere și a celor romani (**vâltoare, moară cu ciutură**, în spațiul Daciei integrate Imperiului Roman), sunt dovezi irefutabile ale preluării acestora de coloniștii romani de la băștinași daci, cu schimbarea (botezarea) numelui acestora cu sinonimele latine, în locul numirilor dacice.

5.5. Un grupaj de fotografii ilustrează, complementar, „**moara vitruviană**” (prezentată de Vitruviu, în opera sa, „De architectura”, scrisă în anul 27 î.Ch.), având **roata de apă verticală și axul orizontal**, pentru transformarea mișcării rotative, imprimată de roata hidraulică, din plan vertical, în planul orizontal, același cu cel de rotație a pietrei mobile superioare („*catilus*”), pe axul roții fiind prezentă și o roată „dintată” sau „măselată”, care cuplează cu un pinion („*val*”, „*crâng*”), multiplicând, astfel, mișcarea de rotație inițială¹², în raporturi variabile (de 1:8 sau 1:12 etc.).

5.6. În **sistemul tescuitului** (strugurilor, poamelor, făinei semințelor de ulei), sunt prezentate, afrontat, „**teascul cu pene**”, bătute linear cu **ciocanul** – „**anteroman**” și „**teascul roman**” cu **șurub central, mobil** (șurubul fiind o invenție genială a lui Arhimede), evident superior celui „cu pene” (Foto 9a, 9b).

5.7. În domeniul „**mecanismelor elevatoare**”, de la cele mai vechi sisteme manuale (pârghia și pana, urmate de „tamburele cu vârtėj”), la tipurile de fântâni, de la cele „**cu cumpănă**”, funcționând pe principiul pârghiei, la cele acționate de o roată,

¹⁰ Bucur, Corneliu, *Șteaza (vâltoarea) și piua hidraulică în istoria civilizației tehnice a poporului român*. În: „Cumidava”, XII, Brașov, 1979-80, p.51-63.

¹¹ Idem, *Daci. Romani. Români ...*

¹² Idem, *Moara de apă în Dacia romană, în lumina descoperirilor arheologice*. În: „Cibinium 1974-1978”. Sibiu, 1979.

încheind cu **roțile elevatoare**, de la cele **cu tracțiune animalieră**, până la **roțile hidraulice**, având funcția adiacentă, aceea de ridicare a apei, utilizată atât în irigații, cât și, mai târziu, la transportat apa la alambicele de distilat alcoolul, prin lichefierea vaporilor de alcool, prin condensare (Foto 10).

6. Urmează **civilizația medievală**.

Valorile conservatoare ale acestei noi epoci istorice, la nivelul sistemelor instrumentale, sunt ilustrate cu cvasitotalitatea **uneltelor agricole**, ale căror forme și funcții nu diferă de cele ale antichității (seceră, coasă, greblă, hârleț, îmblăciu, furcă de fân etc.) și celebra moară de mână, acționată de o pârghie simplă sau dublă sau printr-o manivelă (Foto 11). Procesul fundamental, în domeniul progresului tehnic, a fost trecerea - în contextul unei adevărate „Revoluții tehnice medievale” – de la „sistemul om-unealtă”, la sistemul „om-mașină”.

Se cuvine să menționăm că până la susținerea tezei noastre de doctorat, în anul 1981, cu tema „Introducere la istoria civilizației tehnice populare din România”¹³, nici una dintre aceste teorii (bazate pe o încadrare cronologică, riguroasă, consensuală cu cea din literatura științifică europeană) nu a circulat în literatura academică, istorică sau etnologică, din România, majoritatea istoricilor (chiar și cei mai reputați dintre ei, membri ai Academiei Române) încadrând toate sistemele hidraulice (mori, piue, dârste, șteampuri, fierăstraie, ciocane hidraulice) în orizontul roman sau chiar dacic¹⁴, ceea ce a reprezentat o profundă eroare.

Cât despre introducerea, în Transilvania, Țara Românească și Moldova, a Revoluției Tehnice Medievale, ca un proces de aculturație din lumea occidental-europeană în cea răsăriteană, și prin aceasta, schimbarea paradigmatică a sistemului „tehnic”, de la cel primitiv, manual, „om-unealtă”, la cel evoluat, mecanic, „om-mașină” (moara fiind mașina primordială, termenul „*machinare*” semnificând „a măcina”, *stricto sensu*, „a mașini”, a „da la mașină”), până la publicarea în sinteză a tezei noastre de doctorat, nu a fost pusă în circulație științifică absolut deloc.

6.1. Prin intermediul unor machete și fotografii sunt prezentate variile sisteme tehnice generatoare ale unor industrii de ramură, cum sunt **pivele de îngroșat postavul, pivele de zdrobit semințele oleaginoase, șteampurile pentru zdrobit minereurile sau fierăstraiele** pentru tăiatul longitudinal al scândurilor sau a bânelor, din bușteni, ca și **ciocanele hidraulice, dârstele** etc. (Foto 12); la baza funcționării lor stau **sistemele de transmisie**, care deși au fost inventate de „Școala Alexandrină”, s-au difuzat doar în evul mediu (roțile dințate, axul cu came, iar din secolul al XIV-lea, biela manivelă).

„Industriile populare” (la a căror difuziune, din Occidentul Europei, mai întâi, în Ardeal, și, apoi, și în Țările Române, călugării cistercieni au avut un rol extrem de important, în toată Europa¹⁵), au revoluționat întreaga economie medievală, pregătind „**revoluția mecanică**” din secolul al XVIII-lea, care a debutat grație difuzării **mașinilor cu aburi**, mai întâi, în Anglia.

6.2. În sectorul agricol, **plugul medieval**, cu corman fix sau schimbător, cu roțile, și **carul cu patru roți**, ferecate cu bandă metalică întreruptă (bătută numai în zona împreunării obezilor roții - locul cel mai fragil) (Foto 13a, 13 b), împreună cu **hamul pectoral al cabalinelor** (prima reprezentare grafică a acestuia apărând într-un manuscris de secol IX, din Biblioteca din Trier, oraș din Marea Regiune a

¹³ Idem, *Introducere la istoria civilizației tehnice populare românești. Teză de doctorat – rezumat*. Conducător științific prof. dr. Paul Petrescu, București, 1981, 30 p.

¹⁴ Idem, *Considerații istorice și etnografice privind apariția instalațiilor hidraulice pe teritoriul României*. În: „Biharea: Culegere de studii și materiale de etnografie și artă”, 1977, IV.

¹⁵ *Ibidem*.

Luxemburgului¹⁶), reprezintă simbolurile „revoluției medievale” și în domeniul civilizației agrare și a transportului, care valorifică în mod superior, energia cabalinelor.

7. **Târgul anual de la Sibiu**, reprezentat prin fotocopia tabloului cu aceeași temă, semnat de Franz Neuhauser (începutul secolului al XVIII-lea), exprima, prin mulțimea personajelor, de toate etniile, din Imperiului Austriac, dar și din Regatul Ungariei sau Imperiul Otoman, din toate stările și păturile sociale, de toate religiile și etnoculturile (vădite prin portul popular) (Foto 14), procesarea multiculturală (multietnică), realizată într-un cadru temporal multiseclar, prin circulația și difuziunea ideilor, invențiilor și a modelelor culturale, prin transferul lor din mediile aulice, laice și eclesiastice, spre mediile rurale, dinspre Occident spre Orientul Europei, cu efectul nemijlocit al popularizării culturii și civilizației (adică al asimilării acestora în viața satelor).

II. Dacă în introducerea expoziției, am avut, prin descoperirea, producerea și utilizarea focului, ilustrată prin unealta primordială a producerii lui (amnarul), **simbolul lui „homo faber”**, în cea de a doua parte a expoziției, am prezentat un **„foi (foale) de fierar”**, dispozitivul-burdof care activează arderea și ridică temperatura până la incandescența metalelor (Foto 15), acesta vrând să ilustreze noua ipostaziere a capacității perpetue de progres tehnic, prin invenții, a lui **„homo tehnicus”**.

Acest al doilea capitol, absolut esențial pentru ilustrarea concepției noastre expoziționale, l-am destinat **politicilor și managementului cultural** pe tema valorificării importanțelor succese înregistrate, deopotrivă în planul **formării unui patrimoniu absolut fabulos**, unic, în felul său, în Europa, în planul **edificării unei instituții muzeale și a unei expoziții** în aer liber, inegalabile prin mărimea sa și prin structura sa tematică (pe 42 ha), în planul **cercetării științifice**, cu rezultate strălucite, argumentate și de un impozant „Tratat privind istoria civilizației tehnice populare din România” (560 p.), descoperirile noastre având o rezonanță internațională¹⁷.

1. **Capul de perspectivă** al acestui capitol expozițional (la propriu, în sala de expoziție) îl constituie prezentarea „Diplomei” acordate Muzeului „ASTRA” de către Comisia Națională a României pentru UNESCO, în anul 2005 (Foto 16a) și a CD-ului cu tema „Patrimoniul tehnic preindustrial din România” (Foto 16b), editat în patru limbi de specialiștii Muzeului „ASTRA”, din fondul de premiere obținut din partea UNESCO¹⁸.

Punerea în circulație universală a acelui CD a avut, ca efect, o mediatizare fără precedent a valorilor de excelență ale patrimoniului civilizației tehnice preindustriale din România.

2. Urmează expunerea **Proiectului restaurării a 22 mori cu ciutură** în Comuna Eftimie Murgu (Rudăria) (Foto 17), derulat în anii 2001-2002, din fondurile Uniunii Europene, ca un program exemplar, dezvoltat de instituția noastră (pentru care Ministerul Culturii ne-a acordat Premiul „acad. Virgil Vătășianu”, de cel mai înalt prestigiu național), prin care dorim să atragem atenția asupra necesității inițierii unui program național de salvare, pentru restaurarea *in situ*, a unor monumente de tehnică populară, o șansă alternativă (poate cea mai valoroasă) față de cea a transferării și

¹⁶ Ausonius Decimus Magnus, *Mosella*, 361. În: *Die Mosella*, Trier, 1895.

¹⁷ Bucur, Corneliu, *Tratat privind istoria civilizației populare românești (cu privire specială asupra civilizației tehnice populare)*. 2 vol., Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004.

¹⁸ *** , *Patrimoniul tehnic preindustrial național din România*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006 (CD-ROM).

reconstrucției unor asemenea monumente, în muzeele etnografice cu expunere în aer liber.

3. La capitolul **valorificare expozițională**, am prezentat, în continuare, **Proiectul „Etno-Tehno-Parc”**, lansat de noi cu ocazia „Capitalei Cultural Europene”, din anul 2007 (Foto 18). Succesul remarcabil, înregistrat prin interesul extraordinar al publicului, pueril și juvenil, a întărit rațiunea superioară și preocuparea Muzeului „ASTRA” de a dezvolta proiecte educaționale speciale, pe tema, asiduu cultivată în ultimii ani, cea a civilizației populare tradiționale, în general, și a civilizației tehnice populare, în special.

De la publicațiile speciale pentru toate vârstele (Abecedarul cu dicționar etimologic, Cărțile de colorat), la „Jocurile inteligente” (de tip puzzle și cuburi), pentru reconstituirea imaginii unor monumente sau structuri expoziționale etc. la cele 12 machete funcționale ale unor monumente de industrii hidraulice, de cea mai diversă factură tematică și tehnică, culminând cu „dispozitivele și instalațiile ludice” destinate agrementului, toate aceste dotări fac din Etno-Tehno-Parc-ul din muzeu un departament unic în muzeele din România și consfințesc atractivitatea muzeului din Dumbrava Sibiului pentru publicul de toate vârstele, de la preșcolari, la octo - și chiar nonagenari.

4. Expoziția se încheie cu imagini fotografice ale vizitei de documentare a directorului UNESCO - Paris, Mustafa el Tayeb (2006) (Foto 19 și 20) și omologarea proiectului transmis de UNESCO Muzeului „ASTRA” (sugestia i-a aparținut domnului Alexandru Mironov, Secretar general al Comisiei Naționale a României pentru UNESCO), urmată de adoptarea Hotărârii, la cea de a 33-a Conferință Generală a UNESCO (din 2006), privind **instituirea Premiului UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”**¹⁹. Acesta reprezintă momentul culminant al unui proces cu adevărat istoric (al ctitoririi Muzeului Tehnicii Populare), anticipat și poate chiar sugestionat de Simion Mehedinți, care visa la idealul „Caracterizării etnografice a unui popor prin munca și uneltele muncii sale” (teză fundamentală apărută în anul 1920).

În prefața acestui discurs expozițional, în holul de la intrare, un război de țesut – o adevărată operă de artă (Foto 21) – este însoțit de un text din Vere Gordon Childe (care este și motto-ul expoziției): **„Progresul tehnic este însăși urzeala istoriei”**.

¹⁹ Bucur, Corneliu, *Premiul UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”*. În: „Revista Muzeelor”, 2005, nr. 3.

A RETROSPECTIVE EXHIBITION (45 YEARS SINCE THE MUSEUM OF FOLK TECHNOLOGY HAS BEEN FOUNDED)

The topic of the present paper is the retrospective exhibition that was organized to celebrate 45 years since the Museum of Folk Technology has been founded in 1963.

The exhibition presents both the scientific and exhibition achievements after 45 years since the objectives of the initial project have been planned. From the great variety of topics of the present exhibition it was chosen the one that is referring to the initial thematic project that was focused on the traditional folk technical creation and nowadays it is called by UNESCO the „pre-industrial“. The topic of the anniversary exhibition is focused on the pre-industrial traditional folk technology exceptionally preserved and illustrated in the open air museum in Dumbarava Sibiului. Another major reason for the choice of this topic was the UNESCO decision that was adopted in 2006, namely to be instituted the UNESCO Prize for the pre-industrial technical patrimony. This prize is undoubtedly the supreme recognition for the exceptional value on international level of the Romanian traditional technical patrimony. It is preserved and exhibited in the open air museum in Dumbrava Sibiului.

Once the topic of the exhibition having been chosen the coordinates of the system of the exhibition presentation had to be evaluated. The coordinates are referring to historical evolution, thematic and structure, ethnographical categories, the totality of categories/ technical artifacts starting with the tools and continued by the „simple“ mechanisms and then the „developed installations“ and the installations of folk industries and finally the farming implements and the means of transportation.

In the author's opinion another two coordinates are very important, namely the diffusion on ethnographical area and their historical evolution and the technical progress. The exhibition had also in view the typological evolution both of the working processes and of the technical implements.

The last stage in organizing the exhibition was a very rigorous selection of the exhibits. The three major epochs are richly and in detail illustrated with artifacts the museum holds: the Neolithic, the Antiquity (Getian-Dacian and Dacian-Roman), the Medieval.

The second part of the exhibition was focused in illustrating the policy and the cultural management the museum assumed and thus it was achieved a unique pre-industrial patrimony that is organized and exhibited into a very generous natural frame, the outdoor museum (42 ha).

The exhibition is open by a loom and by the motto – „The technical progress is the very fabric of the history“ (V.Gordon Childe). Both are very suggestive for the whole retrospective exhibition.

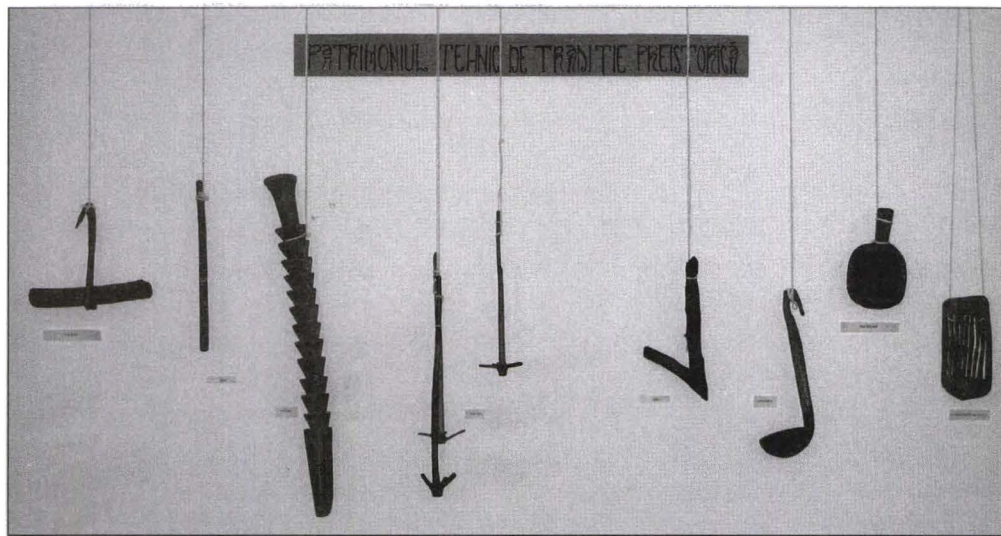

Foto 1

Foto 2

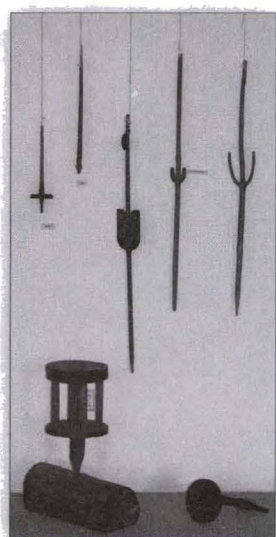

Foto 3

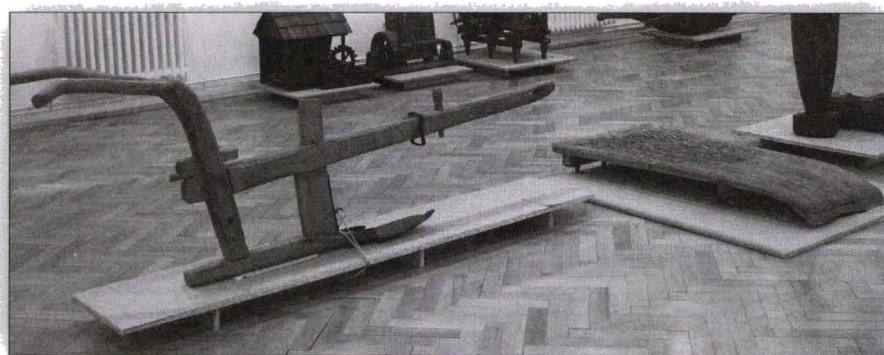

Foto 4

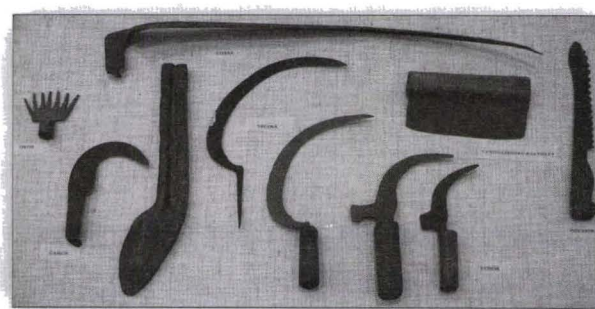

Foto 5

Foto 6

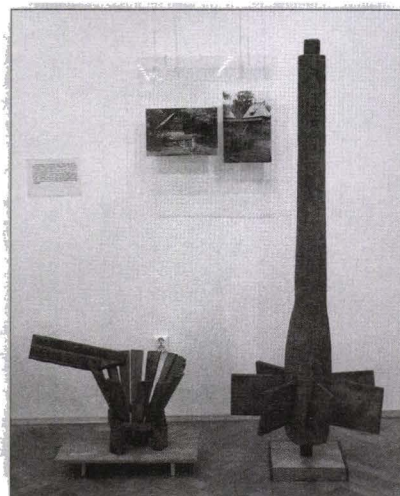

Foto 7

Foto 8

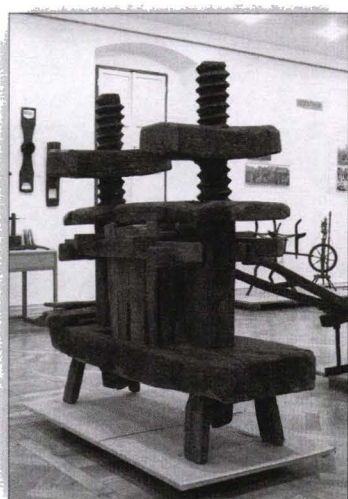

Foto 9 a, b

Foto 10

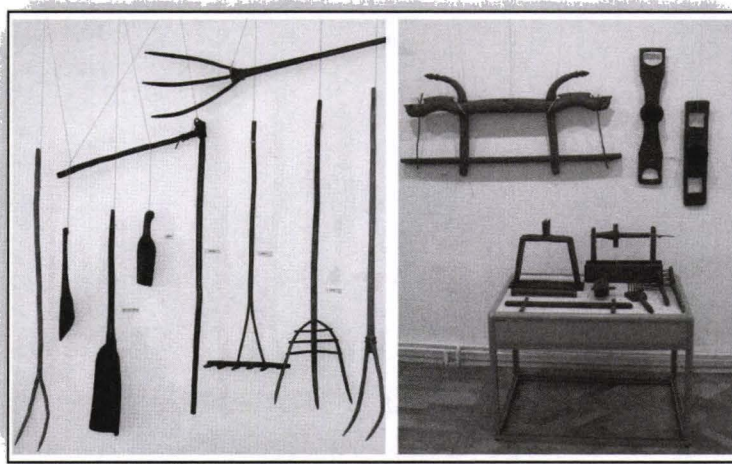

Foto 11

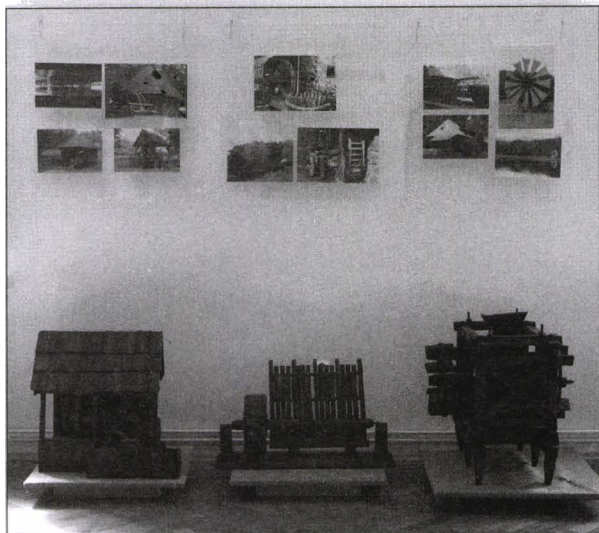

Foto 12

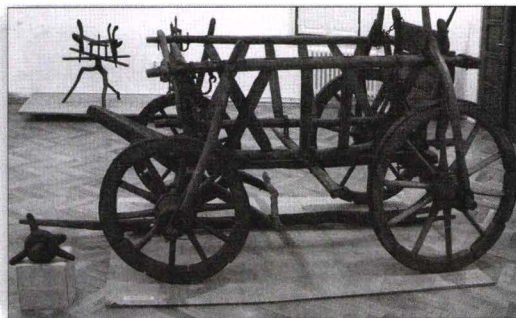

Foto 13 a, b

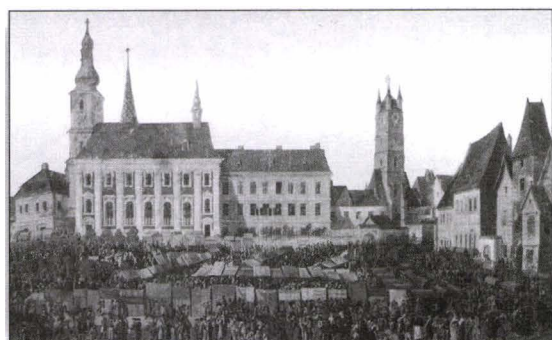

Foto 14

Foto 15

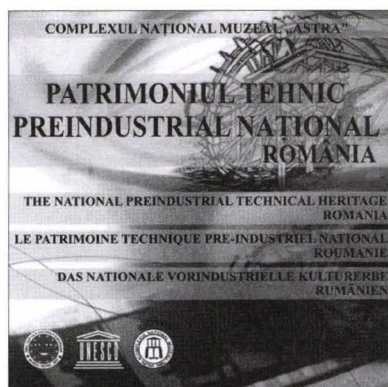
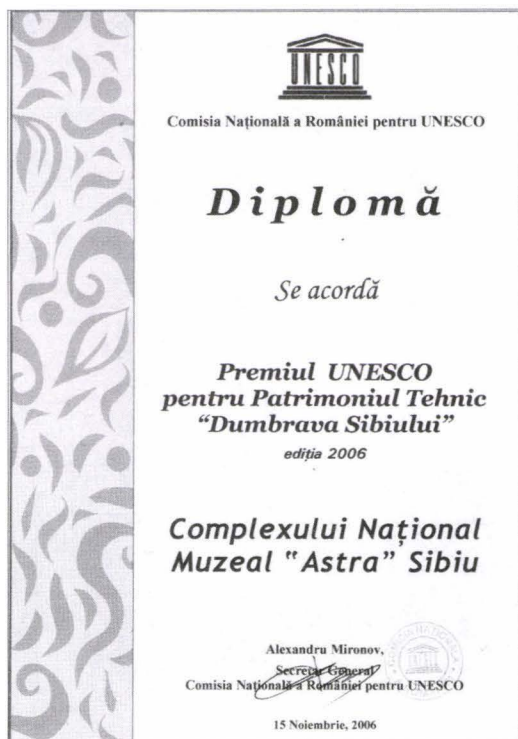

Foto 16 a, b

Foto 17

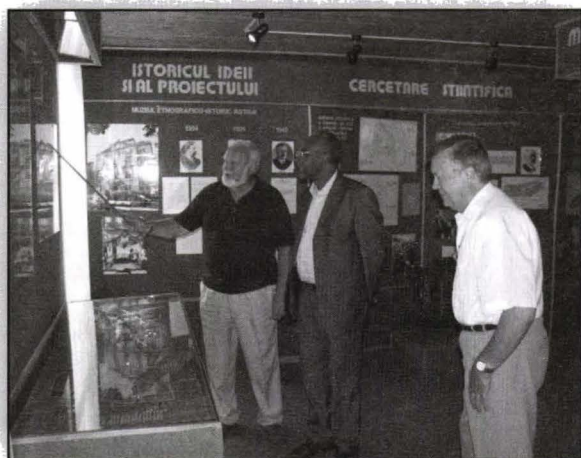

Foto 19 și 20

Foto 18

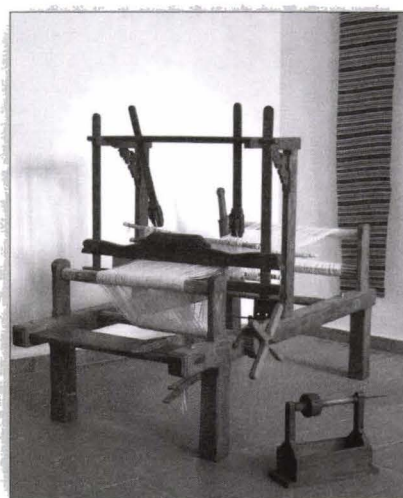
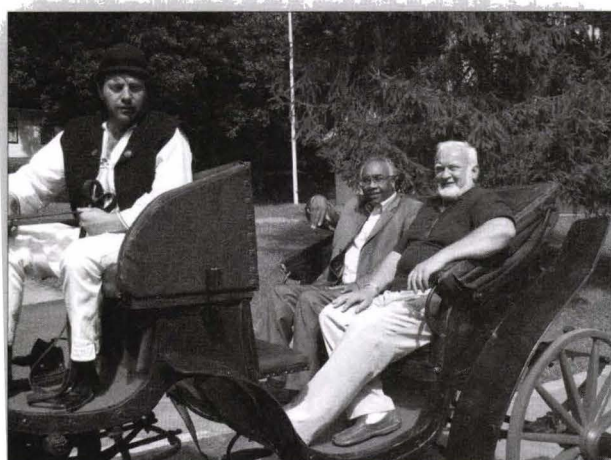

Foto 21

ORGANIZAREA GRUPEI „VÂNĂTOARE TRADIȚIONALĂ”. CAPCANELE DE VÂNĂTOARE ÎN MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA”

drd. Ciprian Anghel ȘTEFAN
Marc JURA

Includerea, încă de la început (1962), a vânătorii tradiționale ca o grupă distinctă a Proiectului tematic al Muzeului Tehnicii Populare din Dumbrava Sibului (astăzi Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”), în cadrul Sectorului Alimentație Tradițională, are ca explicație importanța vânătorii ca ocupație primordială în istoria civilizației spațiului carpato-ponto-danubian și constituirea, de-a lungul mileniilor, a unui patrimoniu tehnic (instrumental), de excepție. Potrivit lui Julius Lips, în opera sa de bază, *Obârșia lucrurilor*, capcanele sunt „primele mașini din istoria omenirii”, deci primele achiziții tehnice ale umanității bazate ca principiu de funcționare, numai pe energia gravitațională, având ca efecte capturarea, rănirea sau uciderea animalelor.

Inaugurată în Dumbrava Sibului, abia în anul 2007 și valorificată, în mod deosebit, prin ecosistemului natural extrem de generos, într-un cadru ambiental ce reproduce, cât se poate de fidel, condițiile naturale în care au fost construite și utilizate aceste capcane, grupa tematică „Mijloace de vânătoare tradiționale (capcanele)” cuprinde exponate distribuite pe principiul evoluției (complexității tehnice) construcției și sistemului lor tehnic, care asigură funcționarea acestora. În construcția lor, meșterii populari au ținut seama de comportamentul tuturor speciilor animale. Pentru capturarea (închiderea, izolarea, suspendarea), rănirea sau uciderea acestora au fost inventate și au fost utilizate materii prime din mediul ambiant, categoriile principale fiind: subterane, pe sol și suspendate, în arbori.

Stand pentru urs. În vânătoarea tradițională s-au utilizat diverse construcții de tipul observatoarelor pentru pândari, cu rolul de a asigura eficiența vânătorii prin micșorarea distanței dintre vânător și vânat. Folosirea lor a devenit mai frecventă odată cu întrebuințarea armelor de foc, asigurându-i vânătorului securitate deplină și poziție optimă pentru uciderea animalului.

Standul pentru urs este un observator construit pe tulpinile înalte ale arborilor din păduri, suspendat la câțiva metri de la sol. Construcția este rudimentară, din ramuri sau bârne de grosime medie, acoperite cu cetină sau ramuri înfrunzite. Accesul la platforma superioară se face printr-o scară așezată în poziție aproape verticală, pentru a preveni ca animalul vânat să urce și să atace pândarul.

Groapă cu leasă pentru lupi. Cel mai vechi mijloc de capturare a vânatului, bazat pe schimbarea echilibrului natural și izolarea sa într-un spațiu din care acesta nu poate ieși, este groapa cu leasă de nuiiele. Sursa de inspirație a constituit-o gropile naturale, în care animalele cădeau, accidental, în timpul hăituirii. Ele au fost înlocuite de gropile artificiale, amplasate la trecătorile frecventate de vânat, prevăzute cu gard de dirijare, din nuiiele și acoperite cu leasă de nuiiele, crengi, frunze sau ramuri subțiri. Groapa a fost, în timp, completată prin fixarea deasupra ei a unui capac ce se rotește în jurul unui tambur, dezechilibrând animalul.

Capcane pentru jderi. Cele mai răspândite capcane din întreg spațiul românesc sunt cele pentru prins jderi, animale vânat pentru blana lor fină, aflată și astăzi la mare preț. „Patul de jder”, simplu sau cu pârgii („melița” sau „bilița”) sunt

capcane care funcționează pe principiul căderii, provocate de mișcările animalului, în încercarea de prindere a momelei, a unei greutate poziționate în plan înclinat, care strivește animalul. Sistemul de pârgii care susțin greutatea este dislocat din poziția de echilibru, în momentul în care animalul mușcă și trage de momeală. „Diobul” și „știubeiul” pentru jderi, sunt capcane bazate pe același principiu, al căderii unei greutate poziționate în plan vertical, având ca efect închiderea, într-un trunchi găunos, a animalului. „Lațurile” pentru jder, cu arc metalic sau cu greutate, sunt realizate mai complicat decât alte curse, având un grad de eficiență sporit și fiind mai ușor de camuflat, ele acționând prin strangularea animalului.

Coteț de prins vulpi. Este o construcție realizată din trunchiuri subțiri de brad, încheiate la capete în cheotoare rotundă, cu acoperișul în două ape și învelitoare de șindrilă. Pe unul din pereții „cotețului” este prevăzută, la bază, o ușă pentru accesul vulpilor. Mecanismul de capturare a animalului constă din căderea ușii cotețului prin desprinderea sa, prin acționarea pârgiei, care asigură suspendarea acestui dispozitiv vertical, în momentul în care animalul intrat în coteț, încearcă să tragă de momeală, blocându-se în interiorul cotețului.

Cursă de fier pentru urși. Pentru vânatul mare (de regulă urși) a fost inventat un dispozitiv din metal, de mari dimensiuni, cu două arcuri metalice care, în poziția „de așteptare”, sunt arcuite la maximum. Sistemul de declanșare se bazează pe apăsarea involuntară de către animal cu piciorul, pe o pedală din interiorul capcanei, care declanșează destinderea arcurilor semicirculare și rănirea labei animalului, care rămâne prins în dispozitivul ce exercită o presiune mare și provoacă o rănire gravă a acestuia. Construit și de fierarii satelor, după modelul unor produse industriale, acest tip de cursă poate fi utilizat la capturarea, prin imobilizare, a diferitelor specii de vânat cu blană. În cazul vânării caprelor negre, în stâncării cursa este legată de un par de jneapăn, care, târât de animal, se înțepenește între stânci sau între tufe de jneapăn din apropiere.

Proiect de vânătoare

THE WAY THE HUNTING AREA IS SET UP. HUNTING TRAPS IN THE MUSEUM OF TRADITIONAL FOLK CIVILISATION „ASTRA”

Inaugured in 2007 the traditional hunting area in Dumbrava Sibiului includes exhibits arranged according to their evolution, (the technical complexity) of construction and the principles of technical system, which ensure their working. When they were build, traditional craftsmen took into consideration the way of each animal behavior. These traps were invented and made to capture, to hurt or to kill the animals.

FINALIZAREA GRUPEI PĂSTORITULUI TRADIȚIONAL DIN MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA”

Marc JURA
drd. Ciprian Anghel ȘTEFAN

Colibă pastorală, Jieț, județul Hunedoara

În zonele de fânețe, pe proprietățile situate la o distanță apreciabilă de sat, populația pastorală a construit adăposturi utilizate temporar atât vara, în perioada prelucrării furajelor cât și primăvara și toamna, când fânațul devine pășune intermediară între munte și vatra satului. Aceste adăposturi, construite din bârne rotunde de brad încheiate stânește și caracterizate prin lipsa tavanului, constituie o etapă de evoluție superioară surlei și sunt cunoscute sub denumirea de *colibe de fânaț*, *colibe de fân* sau *colibe de vară*.

În Valea Jiului, zonă de fâneată prin excelență, colibele de fân au înlocuit primitiva *covercă* – adăpost realizat din pari și acoperit cu crengi și frunze, dar au fost transformate sau înlocuite treptat de colibele de iarnă care, pe lângă posibilitatea încălzirii, prezintă ca anexe staule de oi și grajduri pentru vite. *Coliba de fânaț* transferată și reconstruită în muzeu în anii 2006-2007 este unul din ultimele două astfel de adăposturi care se mai puteau întâlni în zona pastorală de la poalele Parângului, la limita superioară a zonei de fânaț, numită Plaiul Jiețului (cota 1700). Ridicată în prima jumătate a secolului al XX-lea, pe lângă utilitatea sa pastorală, coliba a fost folosită ca loc pentru popas de vânătorii locului, în deplasările lor spre culmile alpine frecventate de caprele negre.

Prin materialul și tehnica de construcție, *coliba de fânaț* reprezintă supraviețuirea miraculoasă în contextul fenomenelor de colectivizare socialistă și modernizare capitalistă, a unui străvechi tip de adăpost, mărturie vie a unei etape istorice de civilizație pastorală românească.

Cotroana, Munții Parâng, Jieț, județul Hunedoara

Existența pășunilor mănoase pe culmile cele mai înalte ale Carpaților românești a prilejuit dezvoltarea unei vieți pastorale intense în zonele alpine, mult peste limita superioară a pădurilor de conifere. Așezarea aici a târelor de sterpe (oi nefătate, miei, mioare, berbeci) și, mai rar, a stânelor de mânzări a impus, în lipsa materialului lemnos, realizarea unor construcții de piatră cu funcții diverse. Adăpostul specific al ciobanilor sterpari, numit *cotroană* sau *perdea* în Parâng și *bordei* în Retezat ori Făgăraș, este o construcție rotundă de dimensiuni reduse (1,5 – 2 m diametru și 1 – 1,5 m înălțime) cu acoperișul conic din lespezi de stâncă sau, într-una sau două ape, din șindrilă de brad. Forma rotundă a zidului este determinată de necesitatea valorificării optime a spațiului prin evitarea unghiurilor, în condițiile în care cantitatea limitată a materialului de construcție impune o restrângere a suprafeței la strictul necesar al ciobanilor: adăpostirea hranei, cojoacelor și hainelor de schimb, uscarea hainelor ude, prepararea și consumarea hranei în condiții de ploaie. În locul de vărat al unei singure turme se întâlnesc mai multe astfel de adăposturi, folosite pe rând din mai multe considerente: igiena animalelor, îngrășarea solului și facilitarea accesului la pășune.

Cotroana (bordei de piatră) a fost transferată din Munții Parâng, din zona pastorală a momârlanilor, satul Jieț, județul Hunedoara, și reconstruită în muzeu, în

toamna anului 2006. Planimetria construcției este rotundă, cu un diametru de 2 m. Acoperișul conic este realizat din lespezi de stâncă.

Zidul prezintă două deschideri, o fereastră mică, astupată cu pietre în lipsa ciobanilor, și intrarea de 1 m lățime, închisă de o ușă din pari de jneapăn. Vatra de foc, deasupra căreia se află, prinsă în zid, *cocaia* – un lemn orizontal cu creștături la capăt pe care se prinde toarta căldărușei de gătit și, alături de vatră, un bloc de piatră cu funcție de scaun, sunt singurele amenajări ale spațiului interior.

Gomile, Munții Parâng, Jiet, județul Hunedoara

Un fenomen inedit, întâlnit pe culmile stâncoase ale Carpaților, este prezența *gomilelor* (*mămâi*), stâlpi de piatră clădită în formă de cilindru, con sau trunchi de con, depășind rareori 1,5 m înălțime. Scopul în care au fost ridicate în trecut este necunoscut astăzi ciobanilor care le întrețin, dar transformarea unor gomile în cruci, prin adăugarea la trunchi a două brațe diametral opuse, conferindu-le astfel o semnificație creștină, indică faptul că, la origini, aveau o utilitate sacramentală.

Două gomile, cu formă tronconică respectiv de cruce, au fost transferate și reconstruite în muzeu în toamna anului 2006. Pe Vârful Slăvei, Munții Parâng, județul Hunedoara, locul lor de proveniență, mai mult de 20 de gomile creează imaginea impresionantă a unui străvechi sanctuar.

Crucea este din lespede de piatră iar deasupra prezintă un postament de lemn care închipuie „brațul crucii”. Tipul acesta de monument se întâlnește în zona alpină a Munților Parâng. Amplasarea se face de obicei fie la o intersecție, fie într-un loc „urâcios”. Ctitorii acestui tip de monument sunt ciobanii care așează pe postamentul de lemn o icoană cu Sfinți (de obicei Sfântul a cărui nume îl poartă respectivul cioban).

THE FINISHING OF THE TRADITIONAL SHEPHERDING GROUP IN „ASTRA” THE MUSEUM OF TRADITIONAL FOLK CIVILIZATION

The existence of rich pastures on the peaks of Romanian Carpathian Mountains occasioned the development of intense pastoral life in the alpine areas that outran the superior limit of coniferous woods. The settlement on such areas of barren sheep- folds (lambs, rams, barren sheep, ewes) was deprived of wood material, and so stone constructions with different functions were built.

The stone hut (*cotroana*) was transferred from Parang Mountains the pastoral area inhabited by the so called *momarlani* from Jiet village, Hunedoara County. The *cotroana* was rebuilt in museum in the autumn of 2006. A curious and original phenomenon is also met on the rocky Carpathian Mountains, namely the presence of the cairns (*gomile, mamai*). They are cylindrical, cone or truncated cone stone posts. They seldom surpass the height of 1.5 meters. The purpose for which they were erected with many centuries ago is still unknown to the shepherds. But they preserve them and some of the *gomile* were changed into crosses. The shepherds joined two diametrical opposite arms and thus a Christian significance was added. In this way the cairns reveal their sacred significance from the very beginning.

*Colibă pastorală,
Jieț, județul Hunedoara*

*Gomile,
Jieț, județul Hunedoara*

*Cotroană,
Munții Parâng, Jieț, județul Hunedoara*

*Cruce de plai,
Jieț, județul Hunedoara*

FINALIZAREA GRUPELOR TEMATICE ALE VITICULTURII ȘI POMICULTURII, ÎN MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA” (GOSPODĂRIILE DIN VLĂDEȘTI - JUDEȚUL VÂLCEA ȘI BĂLĂNEȘTI - JUDEȚUL GORJ)

Prof.dr. Corneliu Ioan BUCUR
drd. Ciprian Anghel ȘTEFAN

În cadrul Sectorului alimentației populare (primul dintre cele patru sectoare inițiale ale „Proiectului de organizare a Muzeului Tehnicii Populare”), a fost prevăzută, alături de gospodăriile de pescar și de păstori, boștină – lumânărar, apicultor, prezentarea altor două gospodării, una pentru „Grupa viticulturii” iar cealaltă pentru „Grupa pomiculturii”, în fiecare dintre acestea urmând a fi expuse uneltele, instalațiile și mijloacele de depozitare și prelucrare a strugurilor, a mustului, a poamelor și borhotului, iar după prelucrarea lor prin stoarcere sau distilare, a produselor finite (a vinului, a țuicii sau rachiului – *vinarsului din trevere*).

Completarea Expoziției permanente a Muzeului în aer liber a așteptat peste patru decenii identificarea a câte unei singure gospodării (datorită spațiului expozițional restrâns, pentru ilustrarea celor două ocupații principale, prin câte o singură gospodărie), alături de teascuri și zdrobitoare, a unui cuptor de uscat prune, a unei poverne cu roată hidraulică, elevator și a trei crame diferite tipologic, una pomicolă și două viticole, alegerea fiind destul de dificilă și selecția necesitând o maximă exigență.

În anul 2006, a fost identificată casa din Vlădești, (județul Vâlcea) pentru zona viticolă și gospodăria din Bălănești, (județul Gorj) pentru cea pomicolă.

În luna noiembrie a anului 2006, a fost transferat în cadrul Muzeului din Dumbrava Sibiului (și reconstruit în cursul anului 2008), un monument datând din anul 1835, de cea mai mare valoare etnografică și documentar-istorică: casa tip culă din Vlădești.

Achiziționată de la familia Mihăescu Gheorghe, de profesie zidar, ultimul descendent, în linie masculină, al unei familii de preoți și notari, casa, care formează unitatea de bază a viitoarei gospodării (în luna decembrie achiziționându-se și o cramă cu ferecar, ca principală anexă), se încadrează în tiparul arhitectural specific zonei colinare, pomicole, a Vâlcei, din secolele XVIII-XIX. Inspirată din modelul culilor balcanice, adaptată profilului social al ctitorilor și locuitorilor săi, casa este construită pe două nivele, parterul (având un scop economic și strategic) fiind zidit masiv din piatră de râu și lespezi de gresie, cu o grosime de 60 cm.

Cele trei fante (ferestre) prezintă deschideri foarte înguste, folosite în mod curent pentru aerisire, sau, în caz de primejdie, pentru apărarea cu arme de foc. Locuința este construită din schelet portant din bârne subțiri de stejar, împletit cu nuiile și încărcat cu argilă, cu o grosime de 20 cm.

Spațiul închis al locuinței are un plan bicameral, prima încăpere în care se accede din exterior (pe o scara zidită din lespezi de piatră, atașată de peretele pivniței), cea de a doua ușă comunicând cu foișorul. Tocurile ușilor de acces în casă sunt sculptate cu motive populare locale.

În timp ce prima încăpăre servește de bucătărie, cea de-a doua încăpăre este locuința propriu-zisă, având mai multe funcții: dormitor, birou de lucru pentru intelectualii familiei și atelier de țesut, în timpul iernii, pentru soțiile lor sau bătrânele din familie.

Prima încăpăre este pardosită cu argilă, iar cealaltă este pardosită cu cărămidă, ceea ce-i conferă un aspect mai nobil, neîntâlnit în casele țărănești din Oltenia. Cele două cuptoare (reconstruite cu fidelitate după modelele originale) prezintă o evoluție radicală față de sistemele tradiționale (în prima cameră, cu vatra liberă și corlată, iar în camera a doua, cu sobă oarbă). Prin comparație cu acestea, sobele din casa preoților din Vlădești sunt de o factură superioară: în prima încăpăre, se află o sobă în forma de cizmă, cu plită metalică, folosită pentru gătit, iar în a doua încăpăre, o sobă înaltă, folosită doar pentru încălzit.

Foișorul, construit în dreptul bucătăriei, peste intrarea în pivniță, este elementul de arhitectură care decorează fațada casei. Născut din nevoia de a oferi posibilitatea locuirii sau odihnirii în tot sezonul cald afară, de a lua masa pe această splendidă terasă acoperită, semideschisă, foișorul prelungește, practic spațiul locuinței monumentului. El protejează gârliciul și beciul măbind spațiul util al casei, în special al fațadei principale, dând o notă de noblete și de eleganță. Foișorul stabilește totodată, o legătură permanentă, firească și organică, între casă și curte, între om și natură. Pe grinda fațadei foișorului se găsește scrijelit anul construcției, 1835.

La demontarea casei din Vlădești au fost surprinse modificările aduse în cadrul unei etape ulterioare edificării construcției. Pe baza declarației martorilor care au asistat la demontare, aceste modificări datează din anul 1926 (an zugrăvit pe peretele lateral), când structura pereților „din grădele” (sistem constructiv bazat pe împletitura de nuiiele din alun sau carpen, cu umplutura din pământ galben amestecat cu pleavă de grâu), a fost schimbată cu zidărie de cărămidă de mână.

Pivnița casei, dispusă sub toată suprafața construită la etaj, inclusiv foișorul; în forma de L și uniconică, este, în principal folosită ca spațiu de depozitare a fructelor, a țuicii și a vinului, a cartofilor și murăturilor. Ușa dinspre exterior este construită din gratie de stejar, asigurând astfel o aerisire permanentă a pivniței, atât de necesară conservării produselor alimentare din interior.

Socul înalt de piatră conferă clădirii aspectul unei cule (construcție înaltă, pe două nivele din piatră, apărută în secolul al XV-lea, în Imperiul Bizantin și difuzată mai târziu, în Țările Române). Prin masivitate și amenajări strategice, acest spațiu era folosit și ca loc de apărare în condiții de asediu, fiind folosite arme de foc (dovadă secțiunile troncpiramidale ale fantelor practice în zidurile masive ale pivniței), acestea având în interior lățimea de 42 cm și înălțimea de 56 cm iar în exterior având o deschidere de numai 7 cm lățime și o înălțime de 52 cm.

Tehnica și materialele de construcție folosite la edificarea locuinței asigură o temperatură optimă, vara răcoroasă și iarna călduroasă. Acoperișul este cel tradițional în patru ape cu învelitoarea din șindrila de brad, el protejând și podul casei, la care se accede cu ajutorul unei scări, printr-o ușă (trapă) din foișor.

Ca organizare a interiorului celor două încăperi, în prima cameră se găsesc piesele specifice bucătăriei țărănești: o lăcră (folosită pentru depozitarea produselor lactate), o masă cu trei scaune și un stelaj pentru veselă, dar și un pat de odihnă a persoanelor în vârstă. În camera secundă, principalele piese de mobilier sunt: o masă - birou, un pat, un dulap, scaune și o ladă de zestre pictată. Iarna, aici se montează războiul de țesut.

Pe pereți se află nelipsita icoană pictată pe lemn și o oglindă (element de mobilier specific locuințelor de intelectuali) cu o ramă sculptată din lemn de trandafir.

Atât ca stil arhitectural, cât și ca tehnică de construcție și funcționalitate, casa din Vlădești este un monument emblematic al arhitecturii, specific aristocrației sătești vâlcene. Ea vine să completeze, în mod fericit, colecția monumentelor de arhitectură populară de o diversitate categorială, stilistică și tehnic constructivă impresionantă.

Din motive obiective legate de conformația terenului (o pantă accentuată de peste 45°), acest monument a fost reconstruit în grupa viticulturii, lângă crama de la Huși și din aceleași motive de aspect al terenului, gospodăria viticolă din Bălănești a fost amplasată în frumoasa poiană cu pomet, în care sunt prezentate unitățile legate de ocupația pomicolă. Dar vecinătatea celor două amplasamente și integrarea vizuală într-un ansamblu coerent, complementar ca funcționalitate, motivează această licență muzeografică.

În Sectorul pomicol a fost transferată, la sfârșitul lunii august, o gospodărie de pomicultor din Bălănești (județul Gorj), casa fiind un exponat de mare valoare (înregistrată ca monument istoric, încă din 1954). Prin monumentalitatea sa (o elevație pe două nivele, la etaj urcându-se pe o scară înaltă, adosată peretelui din stânga), prin materialul de construcție (bârne masive de stejar, iar ca postament, bușteni rotunzi, masivi), monumentul transferat, după declararea sa ca monument istoric, reprezintă construcția din lemn cea mai robustă și înaltă dintre toate monumentele care constituie patrimoniul arhitectural, de excepție, al muzeului.

Parterul casei este compus din două încăperi: „pivniță” și „celar”, ambele fiind destinate depozitării uneltelor necesare pentru cultivarea viței de vie și a pomilor fructiferi, dar și produselor alimentare, celarul servind ca depozit alimentar. Pivnița este încăperea poziționată în partea stângă a scării de acces. Ea era destinată depozitării butoaielor cu vin și țuică, a zarzavaturilor, a legumelor și a murăturilor. Podeaua pivniței este din argilă bătută, spre deosebire de „celarul” alăturat, a cărui podea este din spărturi de stejar. Accesul spre cele două încăperi de la parter se face printr-o scară de lemn, joasă, din prispă. Ușile ambelor spații-depozite sunt alcătuite din două foi masive de stejar, formate din câte o singură bucată de blană cioplită cu securea, care se închid pe un montant vertical ce poartă numele de „ușor”. Prispa deschisă este prevăzută cu trei stâlpi al căror decor este sculptat din secure.

Etajul este ocupat de locuință, care are un plan tricameral, prima intrare din prispă fiind bucătărie. Aceasta este dotată cu vatră liberă și corlată (*primbă*, de dimensiuni impresionante, neegalate de aceeași instalație de evacuare a fumului din nici un alt monument al muzeului). Cea de-a doua intrare asigură accesul la cele două încăperi ale locuinței care comunică între ele, încălzite cu sofici din cărămidă. În fața celor trei spații închise ale casei, se găsește o prispă largă, semiînchisă, prevăzută cu stâlpi îmbrăcați în scândurele, la partea inferioară, prispa fiind închisă cu scândurele traforate.

Pereții locuinței sunt construiți din grinzi masive de stejar, cioplite cu barda, tencuiți cu lipitură de pământ galben și văruiți. La parter, doar spațiile interstițiale (dintre bârne) au fost lipite cu pământ.

Acoperișul este realizat în patru ape, cu învelitoarea din șindrilă de brad. Podul este folosit ca depozit și afumătoare.

Anexele casei sunt formate dintr-un pățul pentru „mălai”, cu dimensiuni mari, construit în tehnica scheletului portant și a coșului din nuiiele împletite, cu un acoperiș în patru ape și învelitoarea din șindrilă. La parterul pățulului este amenajat un coteț de păsări, din bârne orizontale. În curte se mai află și grajdul de animale, un șopron deschis, cu stâlpi masivi care susțin acoperișul în patru ape, care adăpostește carul și utilajul agricol.

Gospodăria din Bălănești păstrează, după transfer și reconstrucție, o valoare excepțională fiind, cu adevărat, un monument reprezentativ și o probă incontestabilă a geniului constructor al țăranului gorjean.

Bibliografie:

***, *Muntenia. Studii și comunicări*, vol. III, 1981, vol. IV, 1982;
Pănoiu, Andrei, *Arhitectura tradițională gorjeană*, Târgul Jiu, 1996;
Ionescu, Grigore, *Arhitectura populară în România*, București, 1971;
***, *Arta populară românească*, București, 1969;
Pănoiu, Andrei, *Arhitectura și sistematizarea rurală în județul Mehedinți*, București, 1983.

THE FINISHING OF THE VITICULTURE AND FRUIT GROWING THEMATIC GROUPS IN „ASTRA” THE MUSEUM OF TRADITIONAL FOLK CIVILIZATION (HOMESTEADS: VLĂDEȘTI VILLAGE - VÂLCEA COUNTY AND BĂLĂNEȘTI VILLAGE - GORJ COUNTY)

In the viticultural sector has been built a house having as model *cula* (a fortified boyar's manor). It belonged to a priest family from Vlădești (Vâlcea County) for four generations. The house from Vlădești has the ground floor built from boulder (river stone) with a diameter of 60 cm. On three sides of the house there are three „windowpanes” with a slit of only few centimeters. In the wall there are tronc-pyramidal sections to fire with various types of weapons in any direction.

On the next floor the house has two chambers, the first one running as/being used as kitchen has the floor made from clay and the second one used as resting room is paved with bricks. The entrance in the watch tower, decorated with sculptured pillars, is made directly from the house, or from outside on a ladder made of stone. The watch tower is also paved with bricks. The roof of the house is the traditional one, having the cover made from chapboard.

In the fruit-growing sector was transferred, in late august, a fruit grower household from Bălănești (Gorj County). The household is a valuable exhibit (it has been registered as a historical monument since 1954). Built on two floors, from massive oak beams, the household has on the ground floor the wine cellar and an open porch, decorated with three pillars sculptured in chisel. The next floor has three chambers (atypical plan). They are decorated in fret-saw with a high aesthetic value.

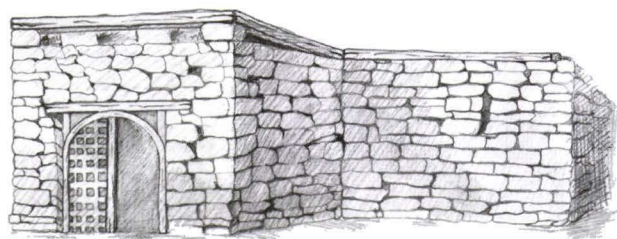
Casa tip culă, Vlădești, județul Vâlcea

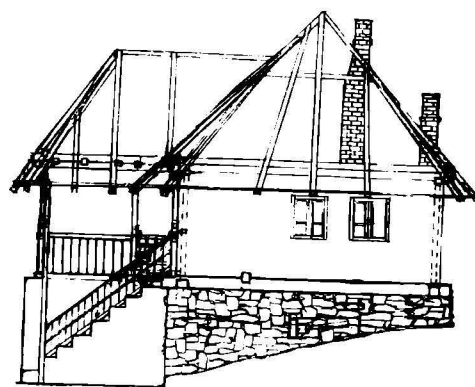
*Casă (in situ),
Bălănești, județul Gorj*

*Detalii de construcție a pereților casei,
Vlădești, județul Vâlcea*

Soclu de piatră, Vlădești, județul Vâlcea

*Vedere laterală, scări zidite din piatră,
Vlădești, județul Vâlcea*

Cuptoare, Vlădești, județul Vâlcea

FINALIZAREA GRUPEI OLĂRITULUI ÎN MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA” (RECONSTRUCȚIA GOSPODĂRIILOR-ATELIER DE OLAR DIN GĂLEȘOAIA, JUDEȚUL GORJ)

Marius GHERGHEL

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului, cel mai mare muzeu în aer liber din România și al doilea ca mărime din Europa, este considerat, de numeroase personalități de renume mondial, ca fiind, prin patrimoniul și proiectele sale ambițioase, cea mai importantă instituție muzeală de etnografie, la nivel european. Într-adevăr, spațiul imens de care dispune muzeul a permis elaborarea unui proiect tematic grandios care urmărește ilustrarea civilizației populare tradiționale de pe întreg cuprinsul României. Monumentele care alcătuiesc, patrimoniul muzeului, expuse în cadrul a cinci sectoare tematice, reconstituie, aproape ireal de veridic, universul de odinioară al satului românesc, astăzi, spațiul idilic propice desfășurării unor activități culturale din cele mai diverse, făcând din muzeu o mărturie vivantă a creației populare din spațiul românesc.

Prezentarea meșteșugului olăritului în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului prilejuiește o privire retrospectivă în viața economico-socială a epocilor istorice trecute și a celei prezente, căci, prin intermediul uneltelor și produselor ceramice, aceasta „...reflectă necesitățile oamenilor la un moment dat, concepțiile acelora care le-au creat și a acelora care le-au folosit și, în același timp, nivelul la care ajunsese tehnica”¹.

Gospodăriile-ateliere de olar, transferate din cele mai reprezentative centre de olari din toată țara, crează posibilitatea de a ilustra „seria de tehnici pentru pregătirea, arderea și ornamentarea vaselor, arătându-se și toată suita de forme de olărie în care se descifrează linia de continuitate tradițională milenară”².

Urmărind, în egală măsură, reprezentarea în muzeu a celor mai renumite centre de olari, cu o producție continuă până în zilele noastre, a tuturor provinciilor istorice și geografice cu tradiție în acest meșteșug, dar și a tipurilor distincte de ceramică populară, deopotrivă românească sau aparținând minorităților naționale (secuiască și săsească), factor care subsumează procedeele tehnice diferite, în cadrul proceselor de preparare a pastei, de plasticizare și modelare a vaselor, de uscare, de impermeabilizare, ardere și decorare, a fost proiectată și treptat constituită, în sectorul meșteșugurilor din Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, o grupă tematică de reprezentare a olăritului în plan național, monumentele transferate aici provenind din Bucovina, Maramureș, Oltenia (Vâlcea și Gorj)³, din Banat și Transilvania.

În anul 2002, au fost transferate în grupa olăritului construcțiile componente ale două noi gospodării de olar, din satul Găleșoaia (comuna Călnic, județul Gorj),

¹ Bucur, Corneliu, *Meșteșugul olăritului ilustrat în Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului*, în: „Cibinium 1967-1968”, Sibiu, 1969, p. 109-129.

² Irimie, Cornel, *Muzeul tehnicii populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*, în: „Cibinium 1966”, Sibiu, p. 2.

³ Bucur, Corneliu, *op. cit.*, p. 115.

constând din două case-monument, un „fânar” cu trei grajduri, un „șopru”, un „pătul” de porumb din „lați” și unul din nuiiele și o poartă tradițională. Gospodăriile, împreună cu numeroase obiecte de interior, au intrat în posesia Muzeului „ASTRA” ca urmare a donației făcute de doamna Elena Haret împreună cu descendenții familiei fostului proprietar Roventa Dumitrascu Vasile (1893-1982). Figură proeminentă a satului, erou al primului război mondial, decorat de Regele Ferdinand, Rovența D. Vasile a fost unul dintre cei mai cunoscuți olari din regiune, inițiind în tainele meșteșugului uceniciei tineri ai satului, contribuind astfel, conform mărturiilor localnicilor, la perpetuarea străvechiului meșteșug până la dispariția satului în urma extinderii exploatației carbonifere de suprafață din zonă.

Prin apartenența la două orizonturi temporale și statusuri sociale diferite, și prezentând dezvoltarea unei familii de olari (Rovența Dumitrașcu Vasile - Cheran) care cunoaște o evoluția socială deosebită, după împrăștierea capului familiei, pentru faptele sale de vitejie, în primul război mondial, cele două gospodării ilustrează o mare diversitate, în toate privințele: tipologia caselor, anexelor, cuptoarelor de ars vase, organizarea interiorului locuințelor, pe fondul unei tradiții locale (și zonale) într-o evoluție permanentă după anul 1922.

Așezat pe valea râului Tismana, satul Găleșoaia, atestat documentar prin actul din 8 iulie 1587, prin care Mihnea Turcitul întărește lui Stan cu fiii săi „stăpânire în Găleșoaia, din partea lui Tăvan, jumătate sat și alte cumpărături”, număra, în anul 1992, în jur de 132 de case, iar la momentul transferului gospodăriei în muzeul sibian, aproximativ 20, pentru ca în prezent, acesta să dispară, ca urmare a evacuării și ultimilor „supraviețuitori”, prin extinderea exploatarea carbonifere din zonă⁴.

Satul Găleșoaia a fost un centru ceramic care a păstrat în limbajul specific al olarilor și un cuvânt latinesc „furună” (cuptor), în formă de „furună”, pentru a denumi fiecare din gurile de foc ale cuptorului de ars oale, - fapt care pledează, de asemenea, pentru continuitatea neîntreruptă din epoca romană a olăritului, în acest centru. Formele oalelor, cât și ornamentica lor sunt alte elemente ce confirmă aceeași vechime a acestui centru istoric.

Dintre toate centrele de ceramică din Oltenia, Găleșoaia a avut cel mai neașteptat și trist destin. Strămutat din vatra sa încă din secolul al XVI-lea („vatra inițială a fost în punctele denumite azi „La sat” și „Seliștea”, lângă dealurile Vârtului, și includea în vechime aște două sate – Stejerei, care s-a desprins ca localitate încă din secolul al XV-lea, și Hodoreasca, sat independent din secolul al XVI-lea, din vremea când Găleșoaia și-a mutat așezarea pe vatra actuală”), așezat mai apoi pe o „mină de cărbune” descoperită în adâncul pământului, satul și oamenii lui trăiesc, de câțiva ani, drama deznădăcinării⁵.

Localitatea a fost cunoscută, din trecut până în prezent, în special datorită acestei îndeletniciri care avea drept scop producerea oalelor cele mai frumoase, diferite ca forme și rezistente la folosire: „Pe o vâlcea care dă în apa Tismanei; mai sus de Stejerei, într-o regiune de dealuri acoperite cu păduri, se află Găleșoaia, sat aproape în întregime format din olari. Este unul din cele mai importante centre [...]”⁶.

Dacă, potrivit documentelor, în anul 1883 la Stejerei (comuna Găleșoaia) erau 10 olari, iar în 1944 lucrau oale de pământ 95 de familii de olari, statistica din anul 1971, datorată cercetătorilor Ion Mocioi și Virgil Vasilescu, autorii lucrării **Ceramica populară din Gorj**, care afirmă, printre altele, că Găleșoaia deține rolul cel mai

⁴ Mocioi, Ion; Vasilescu, Virgil, *Ceramica populară din Gorj*, Târgu-Jiu, 1974, p. 88.

⁵ Mihăiescu, Corina, *Ceramica populară din Oltenia*, București, 2006.

⁶ Slătineanu, Barbu; Stahl, Paul H.; Petrescu, Paul, *Arta populară în Republica Populară Română. Ceramica*, București, 1958, p. 86.

important în producția de oale, înregistrează un număr de 35 de meșteri (Pecinigă D. Ion, Rovența D. Giurcă Vasile, Rovența V. Giurcă Ion, Rovența Gh. Constantin, Mocioi C. R. Dumitru, Rovența Al. Vasile, Baldovin C. Vasile, Rovența I. Al. Dumitru, Rovența Gh. N. Ion, Rovența Al. Dumitru, Trocan N. Nicolae, Rovența Gh. Gheorghe, Rovența I. C. Vasile, Mocioi I. C. Dumitru, Rovența Gh. B. Luca, Peciningă I. Nicolae, Retezeanu T. Nicolae, Popescu C. M. Ion, Irod I. Ion, Rovența I. Al. Vasile, Mocioi M. Ion, Trocan Gh. Gheorghe, Peciningă C. Petre, Vasile Dumitrașcu Rovența, Rovența C. Al. Ion, Racoceanu D. Petre, Mocioi C. R. Constantin, Rovența Gh. D. Nicolae, Mocioi C. Constantin, Popescu D. Dumitru, Căldărușe Al. Victor, Rovența I. Al Nicolae, Mocioi D. Constantin, Pecingină I. Al. Gheorghe, Mocioi T. Nicolae).

Datând de la începutul secolului al XIX-lea (casa veche) și de la începutul celui de-al XX-lea (casa nouă), cele două gospodării de olar din Găleșoaia sunt compuse din „casa bătrână”, cu un cat, cu acareturile specifice (șopru, pătul din nuiiele suspendat pe patru picioare) și casa „nouă”, din cărămidă cu două caturi, completată cu grajdul cu fânar și pătulul de porumb, din lați, prima fiind împrejmuită cu „răslogi” împlețiți cu nuiiele în partea de sus și o poartă din „lanteți” (lați), cea mai nouă, cu un gard din scânduri, cu o poartă înaltă bogat ornamentată.

Casa veche („casa a bătrână”) are trei încăperi: camera de dormit cu „soba oarbă cu plită cu un ochi”, atelierul de olărit, unde se află „gura sobei” și bucătăria de vară cu „vatra cu corlată”, toate având intrarea separată din tindă, și două ferestre înspre aceasta. Camera de dormit este mobilată cu două paturi, așezate față în față, pe perețele dinspre tindă și pe cel din spate, între care se află o masă de rudar. În atelierul olarului, găsim masa și roata olarului, așezate sub fereastră, scaunul olarului și un pat cu „picioarele” îngropate, acoperit cu o rogojină, situat pe perețele din spate. În ambele încăperi sunt instalate polițe folosite pentru uscarea vaselor, înaintea arderii lor în cuptorul din curte. A treia încăpere se folosea ca bucătărie, gătitul făcându-se pe vatra liberă deasupra căreia era corlata pentru evacuarea fumului, dar și ca spațiu de depozitare a vaselor (în dulap sau pe rafturi) și a alimentelor.

Casa veche este construită pe o fundație de piatră de râu, din bârne de stejar, tencuite la exterior și la interior pe „cercuri” de alun, salcâm sau cetină de brad și vâruite. Camera de dormit și tinda sunt pardosite cu cărămidă, iar atelierul și bucătăria de vară, cu pământ galben.

Casa „nouă”, construită din cărămidă, are două nivele, fiind prima construcție cu etaj din această localitate. La primul nivel sunt două încăperi, prima servind ca pivniță de depozitare a proviziilor alimentare și a băuturilor, a doua fiind camera de dormit, cu o soba ce încălzește și încăperea de deasupra, în care este instalat războiul de țesut. La al doilea nivel, cu acces pe o scară așezată sub prispă, sunt „odăile bune”, adăpostind averea familiei: covoare țesute, vase de lut și lăzi de zestre.

Ambele construcții au la fațadă câte o prispă, spațiu deschis cu pridvor, traforată și mărginită de stâlpi simpli, neornamentați (cei de la casa veche sunt „îmbrăcați” cu scânduri de brad, pentru protecție). La casa de cărămidă, tinda se întinde și pe latura din dreapta a celui de-al doilea nivel, fiind „înfundată” în treimea dinspre spatele casei, pentru construirea unei mici cămări. Brâul traforat („florar”), din partea superioară a construcției, sub cornișă, este realizat printr-o adevărată dantelă, traforată în scândură de brad, lucrată cu mare măiestrie („cu meșteșug”), ceea ce sporește substanțial, valoarea artistică a monumentului.

La ambele construcții, tavanele sunt confecționate din scânduri de fag. Inițial, șarpanta a fost acoperită cu șindrilă de fag, fiind înlocuită ulterior cu țiglă.

Gospodăria mai veche cuprinde un „șopru” pentru adăpostirea căruței și a ceramicii destinată vânzării, un pătul de porumb, din nuiiele împletite, suspendat pe

patru picioare și altul din lantenți ce înglobează o magazie de cereale și un cuptor de ars oale, din pământ.

„Șopru” este o construcție deschisă, cu acoperișul în patru ape susținut de patru stâlpi de stejar, așezați pe bolovani de râu și învelit cu șindrila de fag. Principalul rol al acestei construcții este de a asigura spațiul de adăpostire a căruței cu care era transportată ceramica la târg. Ceramica pregătită pentru vânzare era depozitată în podul „șoprului”, construit pe jumătate din suprafața construcției din scânduri de brad.

Pătulul din nuiile, nelipsit în satele gorjene, situat în curtea casei bătrânești și ridicat în urma cu aproximativ 100 de ani, caracteristic ca formă și structură pentru zona Olteniei, de forma dreptunghiulară, este construit cu scheletul din grinzi portante și pereți din nuiile împletite, având acoperișul în patru ape, cu învelitoare de șindrila.

În gospodăria mai nouă „fânarul” este format din două grajduri mari, ce adăposteau o pereche de boi și două-trei vaci de lapte și un grajd mai mic, pentru oi. Construcția este realizată din cununi orizontale din bârne de stejar, lipite cu lut doar în exterior. Până la cosoroabele acoperișului, fânarul este supraînălțat cu stâlpi de stejar și căptușit cu scânduri de brad pentru mărirea spațiului de depozitare a fânului. Acesta se introduce prin două deschizături situate în față și pe una din laturile scurte ale construcției. Șarpanta în patru ape este învelită cu șindrila de fag, iar tavanele grajdurilor sunt din scânduri groase din același material.

Pătulul pentru porumb, situat în curtea casei noi, este construit din „drugi” de brad (lați) și ridicat pe șase „furci” (stâlpi de stejar) înfipte în pământ. La un capăt, pătulul are o magazie de cereale închisă cu scânduri de brad, accesul făcându-se pe o ușă situată pe latura lungă, înspre curte.

Ultimele construcții ridicate în cele două gospodării de olar din Găleșoaia sunt două cuptoare de ars oale, fiecare prezentând tipul de cuptor specific epocii din care datează gospodăria. Ambele au fost reconstruite de ultimul olar care mai lucrează oale în vechiul centru de olărit din Găleșoaia, pe nume Coner Dumitru (născut în anul 1942), binecunoscut printre foștii locuitori ai satului Găleșoaia, dar și în alte comune, pentru talentul său de olar (a învățat tainele olăritului de la vârsta de 12 ani și cea de construcție a cuptoarelor de ars oale, la vârsta de 24 ani de la bunicul și părintele său).

Cuptorul de ars oale este instalația prin care lutul își pierde apa din compoziție și se întărește prin ardere; în zonă se întâlnesc numai cuptoare tronconice, folosite, de altfel, în acest spațiu geografic, încă din epoca neolitică, cu mult înainte de a-l fi răspândit grecii, celții și romanii în întreaga Europă.

Această formă de cuptor, tipică pentru majoritatea centrelor de olari din țara noastră, prezintă, și în Gorj, o evoluție superioară, arătând mai mult ca un cilindru înalt, puțin adus spre interior, în partea de sus, la bază având două guri de foc, numite „furuni” (de la latinescul *furunus*, cuptor).

De remarcat este că la aceste cuptoare, de capacități diferite, importantă este vatra, organizată cu „grătar” sau „cer”, ce desparte partea inferioară a construcției, pentru foc, de spațiul în care se așează vasele pentru ars.

Cuptorul de ars oale din pământ, bătut cu maiul, ridicat în curtea casei bătrânești, păstrează tehnica de construcție, a acestui tip folosit pe scară largă în Găleșoaia, și în tot sudul României, până în urma cu aproximativ 40-50 de ani.

În construcția unui cuptor de ars, un prim pas important este stabilirea dimesiunii și capacității acestuia. Cuptorul „din pământ”, ridicat în gospodăria de la Găleșoaia, este unul de dimensiune și capacitate medie, cu diametru în interior de 110 centimetri, pe care se bat pari de stejar la o distanță unul de altul de 25-30 de centimetri, legați, unul de altul, prin împletitură de nuiile de alun, de jos până sus (nu înainte de a se construi „cerul” cuptorului), dar și pentru a se lăsa spațiu pentru „furuniță” - gurile de foc prin care se făcea alimentarea cu lemne.

În interiorul cercului sunt amplasate cele patru picioare ale cuptorului – un picior este de forma unui triunghi cu una dintre laturi rotunjită, celelalte două laturi, lungi de 35 de centimetri și înalte de maxim 30 de cm – (cu unghiul ascuțit către interiorul cuptorului și situate la o distanță de 20 de centimetri unul față de altul) care formează „cerul” sau „grătarul” cuptorului (element nou în clasificarea cuptoarelor de ars oale din muzeu).

După ce s-a terminat de împletit primul cerc de nuiel (cel din exterior) se continuă cu un al doilea rând de pari așezați în formă concentrică, având diametrul de 140 de cm. Distanța dintre pari este în jur de 35-40 de centimetri. Înălțimea cuptorului este de 160 de centimetri. După ce se termină de împletit cel de-al doilea cerc, spațiul rezultat dintre cele două cercuri se umple cu pământ galben, amestecat cu apă. Odată terminată această operație, se trece la baterea pământului cu maiul, până ce acesta va trece printre nuiel, realizându-se astfel o legătură cât mai bună între pământ și împletitură. Ultima lucrare a cuptorului este tencuirea și finisarea acestuia.

Cuptorul de ars oale din cărămidă, amplasat în curtea nouă, este identic ca formă, dar diferă ca dimensiuni și ca material folosit. Diametrul acestuia, la bază, pe interior, este de 140 de centimetri, pentru a se reduce, la gură, la un metru. Distanța între picioarele cuptorului este de 25 de centimetri, în timp ce lungimea celor două laturi drepte ale piciorului este de 50 de centimetri. Grosimea zidului este dată de dimensiunea, pe lățime, a cărămizii din care este construit (aproximativ 25 de centimetri). Înălțimea cuptorului, cel mai mare din muzeu, este de 180 de centimetri. Ca o inovație la acest tip de cuptor găsim și două vizoare, diametral opuse, prin care olarul are posibilitatea să observe efectele temperaturii de ardere a ceramicii din cuptor, în diverse faze ale acestui proces.

Complexul arhitectural de olărit din Găleșoaia, format din cele două gospodării ilustrând valoarea civilizației tradiționale a Gorjului, în plină evoluție culturală, în cei aproape 90 de ani care le desparte, a completat „Satul olarilor” din Muzeul în aer liber și, împreună cu moara cu șase ciuturi, transferată din aceeași localitate, încă din anul 1972, conservă amintirea puternicului centru de olărit și de morărit din Gorj.

THE FINISHING UP OF THE POTTERY SECTOR IN THE OPEN AIR MUSEUM (POTTER'S HOMESTEAD AND WORKSHOP, GĂLEȘOAIA VILLAGE, GORJ COUNTY)

The paper presents two potters' homestead, the component parts- houses, stables, shed, maize barn, hayloft and traditional gate-that belong to two different owners and times. They also illustrate the development of a potter's family and the homesteads are of great diversity- types of houses, kilns, annexes, interiors. The homesteads and workshops were transferred in the open air museum in Dumbrava Sibiului in 2002 and they are coming from Găleșoaia village, Gorj County. In former times this village was a famous pottery center, today it is a mining exploitation.

The homesteads and the workshops are happily completing the sector of monuments illustrating pottery. They were transferred in museum with a well established purpose namely to finish up this sector.

*Casa veche
din cadrul gospodăriei de olar,
Găleşoaia, județul Gorj*

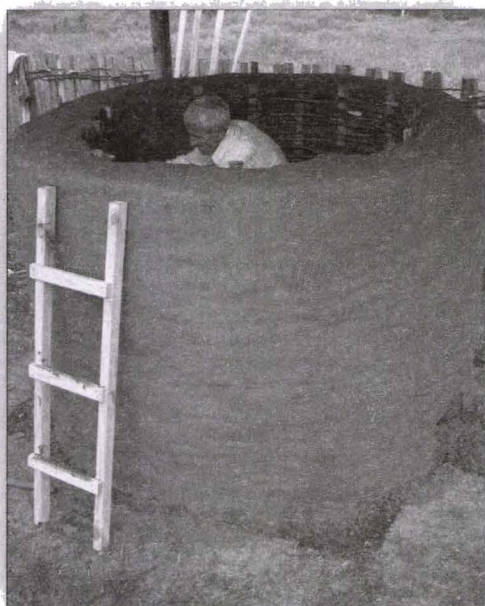
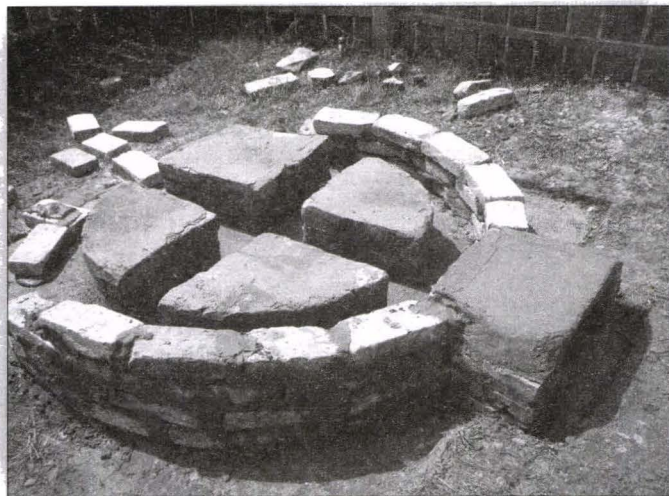

*Duplex gospodării de olar,
Găleşoaia, județul Gorj
- vernisarea gospodăriei -*

*Casa nouă
- interior -
Găleşoaia, județul Gorj*

*Cuptorul de ars oale
din cadrul Duplexului gospodăriei de olar,
Găleşoaia, județul Gorj*

INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ – REPREZENTATĂ ÎN MUZEUL ÎN AER LIBER PRIN GOSPODĂRIILE DIN LISA (JUDEȚUL BRAȘOV) ȘI TILIȘCA (JUDEȚUL SIBIU)

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR
Isabella NIMIRCEAG

Unic prin dimensiunile sale, prin colecțiile de patrimoniu, muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului este „oglanda vieții”¹, a identității culturale, a civilizației tradiționale a poporului român. Muzeul nu este doar „adăpost al cledonilor trecutului”, ci a devenit un muzeu viu, care oferă fiecărei persoane posibilitatea de a-și cunoaște trecutul, adevărata identitate. Astfel, monumentele transferate și reconstruite în incinta muzeului nu sunt o simplă construcție, sunt o imagine a talentului, a creației și a credinței românilor.

De-a lungul timpului au fost întreprinse cercetări de depistare și achiziționare a unor unități și obiecte de inventar pentru organizarea grupei tematice a „industrii casnice textile”. Se continuă prezentarea meșteșugurilor tradiționale într-o manieră nouă, modernă, pentru a rezolva orice problemă, orice întrebare despre creația artistică tradițională. În anii 2005-2006 au fost reconstruite în muzeu, două monumente foarte importante pentru ilustrarea meșteșugului tradițional de prelucrare a cânepii și a lânii, din două zone etnografice diferite: Țara Oltului și Mărginimea Sibiului.

Totul a început în Țara Oltului, tărâm prin excelență românesc, una din cele mai vechi regiuni etnografice ale țării noastre. Situată la poalele Munților Făgăraș, într-un peisaj parcă predestinat păstrării și cultivării identității culturale a poporului român, Țara Oltului încă respiră tradiția ca pe o sevă binefăcătoare și dătătoare de speranță în fața schimbărilor contemporane ai căror martori suntem, cu sau fără voia noastră. În Lisa se spune că timpul și lucrurile aveau odinioară o altă valoare.

În acest spațiu se regăsește satul Lisa, vechi leagăn al meșteșugurilor populare tradiționale românești. Iarba din curte însemna blestem, sfârșit de istorie, sfârșit de destin. Chiar dacă, potrivit lui Octavian Paler, Lisa de azi nu mai seamănă cu Lisa de odinioară, datorită transformărilor inerente ale societății românești contemporane, ea continuă să își păstreze adevărata valoare tradițională într-un cadru creat special pentru păstrarea obiceiurilor și meșteșugurilor care au stat la baza identității culturale a neamului românesc: Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului.

Gospodăria de prelucrare a cânepii din satul Lisa (județul Brașov) din cadrul Muzeul în aer liber, este situată în sectorul de prelucrare a fibrelor vegetale, completând gama de meșteșuguri tradiționale deja existente în patrimoniul muzeal. Gospodăria tradițională din Lisa este definită de casa de locuit și șura polifuncțională, a cărei reprezentare în muzeu, evident este identică cu cea *in situ*. Interiorul are ca particularități: mobilierul pictat, cuiele pictate pe care sunt așezate blide, câncee și icoane pe sticlă lucrate de vestiții meșteri iconari din zona Făgăraș. Țesăturile de interior reprezentate din: păretare, ștergare lungi, ștergare de culme, ce prezintă un decor cu alesături cu motive geometrice și florale pe un fond viu, predominant fiind roșu, vin să prezinte în modul cel mai concret adevărata industrie casnică textilă și stilul

¹ Bucur, Corneliu, *Tratat de etnomuzeologie*, vol II, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004.

caracteristic zonei. Prelucrarea cânepii, meșteșug tradițional specific Țării Oltului, este ilustrat, deși nepracticat sub nici o formă, niciunde în spațiul românesc, devenind un instrument științific al domeniului textil.

Țesăturile lucrate în cadrul gospodăriei proprii au un rol foarte important în locuința tradițională, fiind elementele decorative cele mai însemnate².

Satul Tilișca, de unde provine gospodăria de prelucrare a lânii, este o așezare submontană formată din satul adunat, amplasat de-a lungul văii și zona fânațelor, compusă din colibe. Model al arhitecturii vechi din zonă, gospodăria impresionează prin interiorul bogat, cu multe țesături, care ilustrează hărnicia și talentul femeilor în confecționarea acestora. Prelucrarea lânii subliniază încă o dată ocupația principală a satului: păstoritu³. Lâna a avut o largă întrebuințare atât la confecționarea îmbrăcăminții cât și a țesăturilor de interior. Atât lâna cât și cânepa au stat la baza industriei casnice textile.

Întreaga tehnică de lucru, simțul artistic, identitatea, trăirea acestor meșteșugari, se regăsesc în totalitate în gospodăria din Lisa și Tilișca, transferate și reconstruite în muzeu. Faptul cel mai important este că, în cadrul manifestărilor organizate an de an, meșteșugul este redescoperit, publicul vizitator având ocazia să asiste la demonstrații practice meșteșugărești, care transformă spațiul expozițional într-un autentic atelier de creație populară, atelier menit să dea viață „elementelor” civilizației tradiționale. Așadar, în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, în luna august a fiecărui an se desfășoară, *Festivalul Național al Tradițiilor Populare, Zilele Academiei Artelor Tradiționale, Târgul Creatorilor Populari și Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, aceste manifestări având rolul de a întregi imaginea civilizației populare tradiționale, unde creatorii și vizitatorii deopotrivă, întemeiază un act cultural viu. Vizitatorul nu rămâne indiferent în fața artizanilor, ci dimpotrivă se implică activ și afectiv în deslușirea unei taine necunoscute încă de ei. Gospodăria din Lisa și gospodăria din Tilișca, se integrează în actul cultural al muzeului, atât prin construcție, prin obiectele de inventar ale unui meșteșug tradițional, dar și prin găzduirea meșteșugarilor fibrelor textile, devenind o ramă a tabloului în care aceștia provoacă la cunoașterea unui act al civilizației tradiționale românești.

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, dovedește prin actele culturale amintite, că acest destin al unui meșteșug tradițional, al unei culturi și civilizații românești, nu se va sfârși niciodată, dimpotrivă, va face ca și până acum eforturi de păstrare și transmitere a tradițiilor către generațiile de azi și de mâine, prin conservarea meșteșugului în sine, prin recunoașterea și valorificarea „Tezaurului uman viu”, adică a creatorilor populari, singurii în măsură să-l păstreze natural și viu.

² Țesăturile sunt confecționate din materii prime existente în gospodărie, având origine animală (lâna oilor) și vegetală (cânepa, inul). În ceea ce privește tehnica pregătirii firelor vegetale, în cazul celor de cânepă, după smulgerea plantelor de pe câmp, cânepa era pusă la topit în ochiuri de apă stătătoare, după care plantele se băteau la meliță, apoi se dărăceau, alegându-se firele pentru tors. Țesăturile erau realizate doar de femei, care se ocupau de cultivatul cânepii, pregăteau fibrele, țesau la război, croiau materialele și apoi le împodobeau. Culorile erau inițial naturale, obținându-se din diferite rădăcini, tulpini și flori sau insecte. Țesăturile erau folosite atât pentru uz, în gospodărie fiind așezate, de obicei, pe pat sau pe lada de zestre, fie în scopuri decorative. Existau și țesături care se foloseau în anumite ocazii, fiind legate de diverse ceremonii (naștere, nuntă, înmormântare). Cf. Virginia Teodorescu, *Industria casnică textilă*, în: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1979, pp. 194-196.

³ Prelucrarea lânii este un meșteșug de veche tradiție și presupune mai multe operații cum ar fi: tunsul oilor, spălutul lânii, scărmanatul și pieptănatul ei. Oile se tund la începutul primăverii, cu foarfeci primitive din fier. Lâna obținută se spală pentru a se curăța de „usuc” iar mai apoi se scarmană înainte de a fi pieptănată. Prin pieptănat se obțin firele tari și lungi și se utilizează piepteni, darace, dregla, perie sau hrebinca (unelte utilizate în Transilvania, Moldova, Oltenia și Muntenia). În Mărginimea Sibiului se folosește „scărmanătorul” sau „scaunul de pieptănat”. Cf. Marcela Focșă, *Prelucrarea lânii*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, p. 224-228.

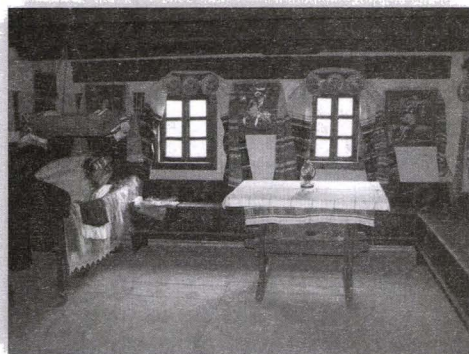
HOME TEXTILE INDUSTRY ILLUSTRATED IN THE OUTDOOR MUSEUM BY THE HOMESTEADS FROM LISA (BRAȘOV COUNTY) AND TILIȘCA (SIBIU COUNTY)

The traditional handicrafts of processing wool and hemp are illustrated in a new, modern manner by two very important monuments from different ethnographical areas: Țara Oltului and Mărginimea Sibiului.

The homestead illustrating the processing of hemp from Lisa village (Brașov county) from The Open Air Museum is situated in the thematic sector of processing and proceedings of leather and animals fibers for clothes and household objects, thus completing the range of traditional handicrafts from our museal patrimony.

The processing of hemp is a traditional and well known handicraft in Țara Oltului, is very representative, becoming a scientific instrument in the textiles areas of research.

Model of the ancient architecture of Mărginimea Sibiului, the homestead illustrating the processing of wool from Tilișca village (Sibiu county) strongly impress through the abundance of textiles which illustrates the talent and hardworking women in wool processing underlining again the main occupation of the village – shepherding. Both Homesteads from Lisa and Tilișca fits in the cultural act of the museum, so much through theirs architecture, object of inventory of a traditional handicraft and through hosting the textiles craftsmen, becoming a frame of the scene where the traditional craftsmen challenge the visitors to be aware of the traditional Romanian act of civilization.

Gospodărie de prelucrare a inului și a cânepii, Lisa, județul Brașov

Gospodărie-atelier de prelucrare a straielor vâltorite și date la dârstă, Tilișca, județul Sibiu

FINALIZAREA ORGANIZĂRII GRUPEI DE INDUSTRII TEXTILE HIDRAULICE. RECONSTRUCȚIA COMPLEXULUI DE INDUSTRII TEXTILE DIN GURA RÂULUI (JUDEȚUL SIBIU) ȘI A COMPLEXULUI DE INDUSTRII HIDRAULICE DE LA REBRIȘOARA (JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD)

Marius-Florin STREZA
Ștefan PĂUCEAN

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” adăpostește în colecția sa monumente reprezentative pentru puișorul și vâltorul din: sudul Transilvaniei (*Dârsta cu un val și cu vâltore din Moieciu de Sus, județul Brașov; Piuă cu batere verticală și vâltore din Rod, Complexul de industrii textile din Gura Râului, Piuă de haine cu uleiuri din Tălmăcel*, toate din județul Sibiu), Banat (*Moara cu „dube” din Fânațe*, județul Bihor; *Piuă cu batere orizontală și admisie prin „butoni” din Sichevița și Piuă hidraulică cu batere orizontală și vâltore din Prigor*, ambele din județul Caraș-Severin), sudul Moldovei (*Dârsta cu două valuri și două vâltori din Nistorești*, județul Vrancea) și zona subcarpatică a Munteniei și Olteniei (*Complexul de industrii textile din Rucăr* județul Argeș, *Complexul de industrii populare din Polovragi*, județul Gorj)¹.

În completarea acestui amplu și valoros sector al industriilor textile s-a realizat transferul *Complexului de industrii hidraulice din Rebrîșoara*, județul Bistrița-Năsăud. Acesta reprezintă un ultim stadiu al complexelor hidraulice populare prin îmbinarea instalațiilor tradiționale (preindustriale), cu cele de factură manufacturieră (industriale). De aici rezultă o combinație inedită de moară, vâltore și darace, trei industrii asociate celor mai importante ocupații: agricultura cerealică și creșterea oilor.

Înflorirea extraordinară pe care au cunoscut-o în Mărginimea Sibiului complexele de industrii textile populare, între începutul secolului al XIX-lea și jumătatea secolului XX, a determinat achiziționarea, transferul și reconstrucția unui asemenea monument din Gura Râului, cunoscut pentru localnici sub numele de „chiuăle lui Hanzu”².

La începutul secolului XX, din cele aproximativ 200 de instalații hidraulice existente în Mărginimea Sibiului, aproape o treime se găseau în Gura Râului (peste 80 de joagăre, 19 pive, 3 vâltori duble)³.

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, în zona Năsăudului erau 37 de mori (din cele 114 aflate în limitele actualului județ Bistrița-Năsăud), ca apoi, către sfârșitul aceluiași secol, numărul lor să crească până la 59. În anul 2008 mai existau 3 complexe hidraulice în Rebrîșoara, dar cererea de servicii a scăzut foarte mult în ultimii 5-7 ani, ceea ce a afectat rentabilitatea lor.

Industriile populare s-au născut odată cu implementarea sistemelor mecanice superioare și cu acționare hidraulică care aduc după ele, o creștere considerabilă a

¹ *** , *Civilizație milenară românească în Muzeul „ASTRA”*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 1995, p.8.

² Streza M. F., *Gura Râului - centru al puișorului din Mărginimea Sibiului. Salvarea unui monument pentru posteritate în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului*, ms. Arhiva C.N.M. „ASTRA”.

³ Irimie, C., *Pivele și vâltorile din Mărginimea Sibiului și de pe Valea Sebeșului*, în: „Studii și comunicări”, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1956, p. 19.

randamentului și a productivității meșteșugărești prin trecerea la economia specializată în creșterea ovinelor.

Există mai multe asemănări istorico-geografice între Mărginimea Sibiului și Năsăud care au condus la dezvoltarea complexelor hidraulice:

1. Sub stăpânirea austriacă, atât în zona Năsăudului cât și a Sibiului, s-au constituit regimente grănicerești, ale căror slujbași s-au bucurat de împroprietărire cu terenuri, pentru meritele de a fi servit la apărarea granițelor Imperiului;

2. În aceste regiuni de frontieră, predomină munții înalți și bogați în pășuni mănoase (vezi Munții Rodnei și Munții Bârgăului în Năsăud, iar în Mărginime Munții Cindrel și Munții Lotrului cu înălțimi ce depășesc 2000 m);

3. În zonele respective, clima este blândă, în ciuda altitudinilor ridicate pentru relieful românesc (Vârful Pietrosu Rodnei – 2303 m, Vârful Cindrel – 2242 m și Vârful Șteflești – 2240 m), ceea ce a favorizat un tip de economie tradițională bazată preponderent pe creșterea animalelor;

4. Practicarea păstoritului cu pendulatoare simplă și dublă, dar și a transumanței, au asigurat un număr crescut de ovine;

5. Consecință directă a ofertei abundente de lână și piei asistăm, din secolul al XIV-lea la dezvoltarea unui număr important de bresle la: Sibiu, Cisnădie, Bistrița, Năsăud și Rodna;

6. Producția superioară de bunuri și mărfuri din Transilvania a condus la înflorirea negoțului cu cele două regiuni românești: Țara Românească și Moldova.

7. Apropierea de orașe importante (mai sus amintite) a celor două localități (Gura Râului și Rebrîșoara) a generat o piață mai largă de desfacere a produselor, ceea ce a dus la un schimb comercial mai intens;

8. Influența noilor tehnologii industriale, orășenești, în economiile rurale, posibilă prin ridicarea nivelului material în rândul unor familii de la sat, ceea ce a permis transferul tehnologic necesar pentru ridicarea randamentului și satisfacerea cererii crescute (de exemplu: daracele produse de Wagner și Rieger la Sibiu care lucrează la Rebrîșoara);

9. Dezvoltarea industriilor a fost condiționată de prezența a cel puțin unui curs de apă cu debit bogat și relativ constant în toate anotimpurile (Cibinul – la Gura Râului, respectiv Someșul Mare și Gersa – la Rebrîșoara).

Gura Râului a fost cel mai puternic centru de piuărit din Mărginime și alături de Berivoii Mari și Berivoii Mici, în toată partea de sud a Transilvaniei.

In situ, „piua lui Hanzu” (reconstruită în muzeul sibian) era așezată față în față cu „piua lui Arsene” pe iazul, captat din râu, a cărui apă o foloseau în comun. Așezarea complexelor de industrii țărănești, în paralel, pe cursul apei nu reprezintă un fapt izolat, ci am putea spune că se înscrie în tradiția locală. Complexul este alcătuit din: piuă, dârste (coșul de îngroșat și coșul de tras) și vâltori.

O altă caracteristică de tip constructiv este folosirea vâltorilor duble la Gura Râului. Această situație se datorează prezenței în structura complexului industrial, deopotrivă a pivelor și instalațiilor, precum și a dispozitivului pentru spălat materialele, numit „vâltoare”. Complexele hidraulice din Gura Râului au unele dintre cele mai mari roți de apă întâlnite la prelucrarea textilelor pe teritoriul țării noastre, la concurență cu cele din zona Rucăr-Bran, explicabile prin debitul mare al râului și mărimea instalațiilor de prelucrat (de pildă, pivele au 8 ciocane).

Piua: este o construcție în plan bicelular, cele două spații sunt inegale, cel mai mare servește la adăpostirea pivei iar cealaltă servește drept cale de acces la vâltori și are un pat de scurgere a apei din straietele vâltorite.

Construcția are temelie de piatră, pereți din scânduri de arin pe un schelet de stâlpi și grinzi, de legătură, fără tavan. Cozile ciocanelor sunt prinse pe una din grinzi

(cea de către încăperea „la vâltori”). Acoperișul este în două ape din căpriori și lați cu învelitoare de șită lungă de brad. Construcția nu are ferestre, iar accesul se face în fiecare încăpere separat prin două uși (una spre curte, iar cealaltă către vâltori). În interior avem podea din scânduri doar în fața instalației.

Instalația pivei – este compusă din 8 pisălogi (ciocane cu coadă) repartizați câte doi la fiecare „oală”. Mișcarea este imprimată prin intermediul unei roți hidraulice, cu colaci și cupe, unui ax cu came ce ridică alternativ pisălogii⁴.

Dârstele: Sunt formate din două instalații distincte acționate hidraulic, una pentru îngroșat țesăturile, alta de mițuit straietele, construcția în plan bicelular alcătuită din încăperea coșului de îngroșat și camera coșului de tras.

Coșul de îngroșat – este construit pe o temelie din piatră și zid de cărămidă pentru menținerea căldurii. Operațiunea de îngroșare se realizează prin turnarea apei calde, luată din cazanul aflat pe soba din aceeași încăpere, în „cuvă” coșului de tras. Spre roata hidraulică, în locul pe unde intră axul roții, peretele este din lemn. Intrarea se face dinspre curte. Încăperea este prevăzută cu două ferestre la cele două capete ale coșului. Corpul coșului de îngroșat este de formă cilindrică, având fusul roții și nuiile de alun. Roata hidraulică este tot cu colaci și cupe, iar pe ax se află coșul.

Coșul de tras – are temelia de piatră și pereți din scândură, pe schelet de stâlpi și grinzi de legătură, realizat în aceeași tehnică ca și clădirea pivei. Încăperea din scânduri se explică în acest caz, prin aceea că tehnologia trasului/mițuirii firelor nu necesită temperaturi ridicate. Intrarea se face tot dinspre curte dar pe partea stângă față de instalație. Acoperișul este comun, în două ape, cu căpriori și lați cu învelitoare din țiglă. Încăperea coșului de tras are podeaua la un nivel mai jos decât al coșului de îngroșat. Coșul de tras este de formă cilindrică dar mai lung, este alcătuit din stinghii („suli”) care au în partea de jos cuie de pălan cu vârful în sus. Are o roată mai mică cu palete pe al cărei ax se află coșul. Roțile hidraulice ale celor două coșuri au de asemenea admisie superioară.

La pive și la coșul de tras se află câte un cuptor din cărămidă, cu cazan pentru încălzirea apei.

Vâltorile: În număr de două, având formă tronconică sunt situate sub jlipul de evacuare a apei, în spatele pivei, dinjos de roata hidraulică a acesteia. Fundul este confecționat din lemn de stejar, iar preții din scânduri de brad. Accesul la vâltori se face prin intermediul unor podețe din scândură situate în dreptul intrării în cele două încăperi ale construcției pivelor. Cele două podețe comunică între ele printr-o punte îngustă, dintr-o „fostănă”.

Sistemul de aducțiune : Iazul captat din râu duce printr-un canal la instalații. Canalul e alcătuit dintr-o podină de scânduri numită „scaun”, sprijinită pe suporturi cu picioare de lemn înfipite în pământ⁵. Din canalul principal, se abat două „jlipuri” la roțile celor două coșuri. În aval de ele apa curge pe un pat de scânduri spre vâltorile așezate în vadul apei pietruit. În spatele clădirii dârstelor, peste canal, e o punte de scânduri și din jos de ea, două stavile mânuite de pe punte. Una duce la un „jlip” spre roata hidraulică a pivei, iar cealaltă, la „jlipul” de deasupra vâltorilor. „Jlipul” este prevăzut cu două trape în podină, acoperite cu scânduri, care dirijează apa spre cele două vâltori, prin cădere, cu ajutorul a două scocuri.

⁴ Ștefănescu, N – Gura Râului, nr. 1066, geolog pensionar, 63 de ani;

⁵ Wiener, R., *Considerații de ordin tehnic, referitoare la pivele cu bătaie orizontală*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, pp. 175-188.

Din „jilipul” principal se face alimentarea „oalelor” de la pive cu ajutorul unor scocuri, prin „jilipurile” laterale.

Datorită realizării barajul pe râul Cibin, în amonte de Gura Râului (1979), cele mai multe instalații hidraulice din localitate s-au închis din lipsa unui curs de apă constant. Astăzi se mai pot observa ultimele rămașițe a ceea ce a fost odinioară mândria hidraulicii meșteșugărești gurene, mărginene și chiar sibiene.

Complexul de industrii hidraulice de la Rebrîșoara se compune din: moară, vâltoare, trei darace, un *lup scărmănător* și doi *foșalăi*.

Moara biseculară a funcționat până în anul 1960, când a fost scoasă din funcțiune datorită nerentabilității sale, obligația de a plăti statului un uium foarte mare (de circa 7.000 kg de făină de grâu și porumb). Moara măcina cereale (porumb, grâu și ovăz) – cca. 100 kg/oră – uiumul reținut de morar variind între 6-12%. În urma dăracitului se percepe fie un uium de 10%, fie o sumă de bani pentru kilogramul de lână prelucrată. În anul 1934 moara a fost modernizată prin adăugarea unei noi perechi de pietre (inițial moara a avut o singură pereche de pietre), pe fruntar fiind inscripționat anul și numele meșterului (1934 – PETRI VALER)⁶.

Moara este o construcție masivă (peretii au grosimea de 0,5 m), de dimensiuni mari (15 m x 7 m), din zidărie de piatră. Este împărțită în două spații, casa morii și casa morarului. Pe stratul morii sunt amplasate cele două perechi de pietre, cu anexele corespunzătoare. Podul casei morarului este folosit ca spațiu de depozitare (unelte, instrumentar etc.). Sub „stratul” morii, sistemul de transmisie format din două *roți măselate* și două *crânguri*, precum și cei doi „grindei” care se prelungesc până în exteriorul morii, pe *grinde* fiind amplasate cele două roți hidraulice ale morii, roți cu cupe. În momentul achiziției muzeale nu se mai găsea decât o singură instalație de măcinat.

Tot sub „stratul” morii este „grindeiul” rotit de o a treia roată hidraulică, tot cu cupe, având diametrul de 1,80 m, a cărei mișcare de rotație este transmisă prin curele la *lupul scărmănător* și la cele trei darace industriale aflate în șopron (baracă). Acoperișul morii este lucrat în două ape, din lemn de molid, învelitoarea originală fiind din șindrilă de molid, în prezent, acoperită cu tablă.

Dacă în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea la fiecare moară existau mai mulți asociați sau acestea erau proprietăți familiale, în secolul al XX-lea s-a răspândit tipul de proprietate individuală⁷.

În întreaga zonă pietrele de moară erau aduse de la Ciceu. Piatra inferioară este făcută dintr-o rocă mai moale, iar piatra alergătoare este prevăzută pe fața superioară cu șanțuri numite *ștraifuri*.

Morile hidraulice sunt aici, numai cu roți verticale, cu cupe și admisie superioară (pe apele cu debit variabil) sau cu „pene” (palete) și admisie inferioară, structura instalațiilor fiind asemănătoare cu cea a morilor de același tip, din alte zone ale țării⁸.

Sistemul de aducțiune și admisie constă dintr-un baraj făcut din crengi și pietriș, numit *hăițaș*, de unde apa intra pe *pârâul morii* (pe care era pusă *grebla* sau *fușteii*, cu rol de oprire a crengilor și gunoaielor aduse de apă), apoi pe un *șlip* sau *jilip* din scânduri, până la roata morii.

⁶ Varvari, D., Rebrîșoara, nr. 750, morar pensionar, 73 de ani.

⁷ Bucur, C., *Identitate etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2006.

⁸ Idem, *Cu privire la metodologia cercetării și identificării monumentelor de cultură populară transferate în Muzeul Tehnicii Populare*, în: „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, pp. 99-126.

Componenta principală a instalației hidraulice este „roata de apă” verticală (cu diametrul de 1,75-2,30 m în cazul roții cu „cupe” și de 2-2,5 m pentru cea cu „pene”), fixată pe fusul orizontal (*grindeiul*), confecționat din lemn de stejar sau brad (mai rar). La capete grindeiul este „ferecat” cu *cepur*i de fier, care se învârtesc în lagăre (*perini la grindă* sau *perinoguri*) din lemn de carpen, care strâng ca într-o menghină. Pe grindei sunt fixate niște *cruci* din lemn de stejar sau fag, care la capătul superior susțin *colacii* formați din segmente de cerc, din stejar, prinse cu *rafuri* (sau *prejite*). Între colaci se fixează cupele, confecționate din lemn de brad sau de fag.

Grindeiul face legătura între instalația exterioară și cea interioară, având fixată pe el, în interiorul morii, roata cu *măsele*, din lemn de stejar sau de fag, cu un diametru de cca. 1,25-1,60 m, măselele propriu-zise fiind confecționate din lemn de esență tare (carpen sau salcâm). Mișcarea de rotație a roții cu măsele se transmite *crângului* (cu 8 *șuștori*). Fusul metalic al crângului este fixat într-o *tigaie* din oțel, în care se află un *cățel* care intră în fus, pentru a-l fixa. „Tigaia” este fixată în *podojmă* (o bârnă de fag), care se sprijină pe doi *urși*, dintre care unul este mobil (pentru reglarea distanței dintre pietre, prin întremediul unui șurub). Capătul superior al fusului trece prin *buricul* pietrei inferioare (orificiu practicat într-un cep din lemn de mestecăn și ajunge la piatra superioară, unde se termină cu o cruce de fier).

Pietrele, apăsate de o *veșcă* de brad, bine întreținute și *tăiate* la timp se pot folosi peste 15 ani. Din coșul morii, confecționat din scândurele de brad în formă troncpiramidală, puțin evazat la partea superioară, cerealele curg între cele două pietre, alunecând pe *covățică* care trepidează, datorită unui băț (*chichirez* sau *titirez*) ce face legătura între pietre și *covățică*. Făina curge într-o *covată* (*ladă*) prin *fărinică*. Coșul, veșca cu pietrele și lada de făină sunt amplasate pe *stratul* morii, prevăzut cu un *fruntar*.

Daracele: sunt adăpostite într-un șopronul de cca. 12 m x 7 m construit dintr-un schelet portant îmbrăcat cu o învelitoare din scândură. Sub același acoperiș sunt adăpostiți doi „foșalăi”, într-un spațiu mai mic, separat de spațiul principal printr-un perete din scânduri.

Înainte de apariția și răspândirea daracelor, pentru scărmanarea lânii se foloseau **hrebăanii**, un fel de piepteni făcuți dintr-o scândurică pătrată, pe care erau bătute cuie lungi din fier.

Următorul pas a fost **foșalăul** (acționat manual, de obicei, sau hidraulic, rareori), constituit principial din două suprafețe cu secțiune în formă de arc de cerc (cu unghiul la centru de cca. 90°), una fixată într-un cadru iar cealaltă, prevăzută cu cuie cu vârfurile îndoite, mobilă (mișcare de balans, de dute-vino), suprafețe între care se introducea lâna. Acesta are un randament de cca. 10 kg lână/oră.

Lupul scărmanător, premergător daracului, reprezintă o modernizare a foșalăului și se compune dintr-un cilindru/sul cu cuie, acționat hidraulic sau electric. Randamentul său era de cca. 30 kg lână/oră.

Daracele propriu-zise datează de la începutul secolului al XX-lea, fiind produse industriale, accesibile inițial numai meșteșugarilor înstăriți.

Daracele, indiferent de modalitatea de acționare (hidraulică sau electrică), se compun dintr-o serie de 13 suluri cu diverse nume: *doba mare*, *valțurile mari* (*sulii leneși*), *valțurile mici* (*sulii fugari*), *țilindrii* sau *cilindrii* (sulurile de lângă masă, care duc lâna la „doba” mare), *masa de lână*, *fugăul* și *doba de caier*.

Lâna spălată se introduce la *foșalău* sau la *lupul scărmanător*, apoi lâna scărmanată se desface manual și se introduce la darac, rezultând *caierul* (3 până la 10 kg/oră), care se toarce manual (cu furca de tors) sau cu mașina, se urzește (cu urzoiul), apoi merge la *stative* (război de țesut), rezultând *pănura*.

Din *pănura* prelucrată, în continuare, la vâltoare și la piuă, se obțin *foale* (numite rareori și *coverturi*), *cioareci*, ciorapi și *căput* (haină groasă din lână).

Apariția produselor textile industriale, concomitent cu scăderea numărului de ovine, dar și ruperea de vechiile tradiții ale industriei casnice textile, a făcut nerentabile vechile complexe hidraulice, prin lipsa materiei prime. Transferul lor în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” a reprezentat, din păcate, singura modalitate de salvare pentru posteritate, prin prezentarea lor muzeală, deja impresionantă, de instalații hidraulice indiferent că vorbim de mori, pive sau complexe, muzeul din Dumbrava Sibiului fiind conceput tematic ca un muzeu al istoriei, tehnicii și meșteșugurilor populare tradiționale, deci în fond ca un muzeu al istoriei culturii și civilizației poporului român, ilustrată prin munca și uneltele omului⁹.

THE FINISHING OF ORGANIZING THE GROUP OF THE HYDRAULIC TEXTILE INDUSTRIES. THE RECONSTRUCTION OF THE FOLK INDUSTRIES COMPLEX FROM GURA RAULUI VILLAGE (SIBIU COUNTY) AND THE HYDRAULIC INDUSTRIES COMPLEX FROM REBRIȘOARA VILLAGE, (BISTRIȚA – NĂSĂUD COUNTY)

The „ASTRA” Museum from Sibiu gathers many whirlpools and fulling-mill buildings from Transylvania and Moldavia. These are used for cleaning and thickening the woolen-cloth.

Gura Râului District, Sibiu County is well known for saw-mills, fulling-mills and whirlpools and Rebrîșoara District, Bistrița County is known for mills and „darace” (installation for straightening the wool fibers).

The development of the hydraulic traditional industries in this two districts is due to similar historic, economic and geographic conditions.

The industrial complex for finishing textiles from Gura Râului, was reconstructed in the museum from 2005 till 2006, and it is made of: fulling-mill, rolls for tightening and making those hairy woolen-clothes. Each one has its own admission system. Outside the fulling-mill building are two whirlpools.

The hydraulic complex from Rebrîșoara was brought in the museum during the beginning of the winter in 2008 and it will be reconstructed during the period of the year 2009. It has a mill, a whirlpool and „darace”, it also has a room where the fuller stays during the grinding process.

Both hydraulic complexes use efficiently the water brought from the river to obtain a fast and clean process, enough to satisfy the increasing demand from the local population, and also increasing regional demand.

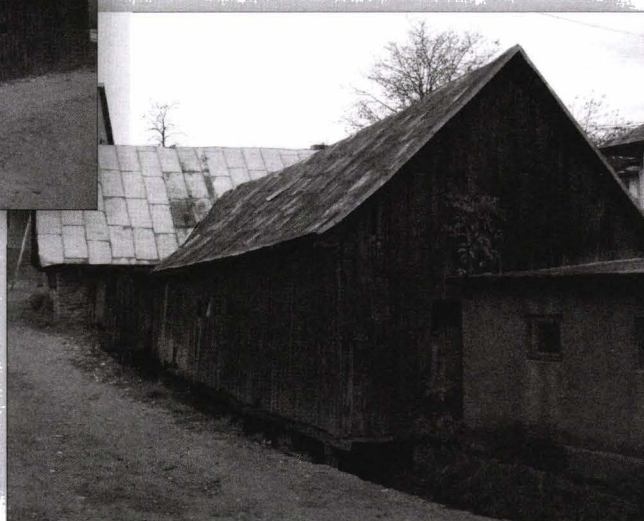
⁹ Irimie, C., *Profilul tematic complex și problematica interdisciplinară a muzeului meșteșugurilor și Tehnicii Populare*, în „Cibinium 1969-1973”, Sibiu, 1974, pp. 5-9.

*Complexul de industrii textile,
Gura Râului, județul Sibiu*

*Complexul de industrii hidraulice,
Rebrișoara, județul Bistrița-Năsăud*

EXTRAGEREA ȘI PRELUCRAREA CHIHLIMBARULUI DE BUZĂU. GOSPODĂRIA-ATELIER DE PRELUCRARE A CHIHLIMBARULUI DIN COLȚI, JUDEȚUL BUZĂU - PREMIERĂ ÎN MUZEELE ETNOGRAFICE ÎN AER LIBER DIN ROMÂNIA

Marius-Florin STREZA

Chihlimbarul este o rășină fosilă provenită din unele specii de pin având uneori culoarea caracteristică, galbenă ca mierea sau ca ceara, alteori, este brun-roșcat sau verde-negru. Se topește la 300 grade C, arde cu flacără, se dizolvă în solvenți organici și se electrizează prin frecare. Prezintă incluziuni diverse (gazoase, pămâtoase, lichide, insecte, resturi de insecte sau plante), bine conservate, fenomen care s-a produs acum 60-40 milioane de ani. Chihlimbarul este un produs al coniferelor în stare patologică, variind în ceea ce privește compoziția și prezentarea, după vârsta și starea arborelui, după anotimpul, locul, condițiile atmosferice și alte circumstanțe în care se secretă rășina.

Cele mai cunoscute varietăți sunt: *succinitul* (chihlimbarul de Baltica), *simenitul* (chihlimbarul sicilian), *rumanitul* (chihlimbarul din Carpații României și din Sakhalin, Rusia), *valchovitul* (rășină fosilă din Moravia), *burmitul* (rășină extrasă din Burma Superioară și prelucrată în China) și *ajkaitul* (rășină fosilă din Ungaria)¹.

Chihlimbarul, ca materie primă pentru fabricarea de amulete și podoabe, era folosit încă din Paleoliticul târziu (acum aproape 12.000 de ani). În era Mezolitică, chihlimbarul era folosit la prelucrarea de figurine zoomorfe, utilizate ca amulete. Majoritatea obiectelor din această perioadă provine din descoperiri izolate. Neoliticul a adus o înflorire a meșteșugului prelucrării chihlimbarului. Primele podoabe de chihlimbar aveau ca model bijuterii cunoscute anterior, realizate din alte materiale. Pe măsura acumulării de cunoștințe cu privire la proprietățile chihlimbarului și la arta prelucrării acestuia, apar modele noi, deosebite, iar chihlimbarul devine foarte răspândit.

În perioada timpurie a Epocii Bronzului, în locurile unde au trăit grupuri neolitice, producția de articole de chihlimbar înfloarește și se dezvoltă în continuare.

În anul 340 î.Hr., filozoful grec Aristotel elaborează teoria potrivit căreia chihlimbarul își are originea în sucurile secretate de arbori. În anul 1751 mineralogul J. Behman, stabilește originea acestei pietre semiprețioase, o rășină fosilă².

Geologul Oscar Helm denumește chihlimbarul românesc *rumanit*³. Ca vechime geologică, rumanitul are între 60 și 40 milioane de ani, deosebindu-se de celelalte prin proveniența rășinii din care s-a constituit. Descoperirile acestei rășini semiprețioase au fost întâmplătoare. Cele mai mari cantități s-au obținut în zona Buzăului, unde, în secolele XIX-XX, s-a trecut la o exploatare organizată.

Descoperiri întâmplătoare provin de la: Pietricica și dealul Cozia (județul Neamț), Moinești și Târgu-Ocna, (județul Bacău), Poiana Vărbilău, Chiojdeanca, Șoimari, Șotriile, Teleaga și Câmpina (județul Prahova), Valea Pănătăului, Valea Nehoiașului, Valea Roșcoiului, Piatra Corbului (județul Buzău).

¹ "" , *Chihlimbarul bijuterie și elixir*, Muzeul Județean Buzău, 2005.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

Primele date despre existența chihlimbarului în Munții Buzăului le avem de la contele rus Demidov, din anul 1837, care a fost impresionat de *ambra de Buzău*, străbătând Valea Sibiciului și Valea Boului.

Prima atestare documentară cu privire la folosirea chihlimbarului, în zonă, este din perioada lui Mihnea Vodă, când, în timpul unei vizite făcute împreună cu soția sa, la biserica din Aluniș, oferă o danie ce cuprindea și o ușă încrustată cu mai multe bucăți de chihlimbar⁴.

Marele savant Gh. Munteanu-Murgoci, impresionat de această rășină semiprețioasă a realizat studiul geologic *Zăcămintele succinului din România – Studiu geologic - 1902*. Reputația o dobândește după prezentarea la „Expoziția Universală de la Paris”, în anul 1867, unde a fost etalat chihlimbar de Colți alături de „Cloșca cu pui de aur”, care aduc României Medalia de aur.

Exploatarea organizată a chihlimbarului din spațiul românesc s-a făcut numai în zona Sibiciu și Colți. Din istoricul acestor exploatări, amintim câteva semnificative:

În anul 1828, la punctul „Fota Budei” din zona Colți trupele rusești aflate în Țările Române încearcă o exploatare de scurtă durată⁵.

În anul 1865, se efectuează exploatarea sub îndrumarea subprefecților de Buzău, Nae Iarcu și C. Păltineanu⁶.

În anul 1920, începe exploatarea sistematică în 39 de puncte, efectuată de inginerul Dumitru Grigorescu, care obține concesionarea unui teren din județul Buzău, bogat în acest zăcământ.

Rezultatele bune ale extracției (1923-67 kg, 1924-130 kg, 1925-120 kg) îl determină pe Grigorescu să obțină concesionarea și arendarea terenurilor pe 50 de ani. În anul 1935, Dumitru Grigorescu moare accidental, iar după această dată, extracțiile s-au făcut cu întreruperi până la 3 februarie 1948, când Ministerul Minelor și Petrolului hotărăște încheierea definitivă a exploatației.

Între anii 1981-1986, același minister organizează o exploatare sistematică condusă de inginerul Liviu Drăgănescu, venit de la salina Slănic Prahova. Materialul extras a fost distribuit la mai multe instituții și o mare parte din el s-a „pierdut” în colecții europene. Rumanitul, prin raritatea și frumusețea lui devine tot mai scump și mai căutat.

Primele ateliere pentru prelucrarea chihlimbarului obținut prin achiziționare de la localnici au aparținut zugravului de biserici și sculptorului Grigore Siliceanu (1861), lui Braug și Parnstein din București (pe la 1888)⁷ și lui Albert Savados din Ploiești (pe la 1881). În Buzău, între anii 1886-1890, bijutierii Braunstein și Șapcaliu se ocupau cu prelucrarea chihlimbarului, iar în anul 1895 li se adaugă și Ulise Rușavețeanu. Fasonarea chihlimbarului se făcea cu ajutorul unui polizor cu plăci de coriodon și glaspapier.

Frumusețea coloritului, luciul, transparența și raritatea acestei rășini fosile, au plasat chihlimbarul, încă din timpuri îndepărtate în rândul pietrelor magice, cu funcția de amuletă. Este greu de trasat o graniță între funcția apotropaică și rolul lui în ocrotirea sănătății, de unde își trag obârșia practicile medicale populare. Chihlimbarul era folosit ca panaceu universal („tămăduirea a orice”), asemenea aspirinei.

După Pliniu cel Bătrân, chihlimbarul de culoare aurie purtat la gât, apăra împotriva febrei și a altor suferințe, iar măcinat și amestecat cu miere de albine apăra vederea. Sub formă de praf alina durerile de stomac⁸.

⁴ Fraquet, Helen, *Amber*, Butterworths Gem Books, London, 1987.

⁵ „...”, *Colți. Minimonografie* (mss), Primăria Colți, județul Buzău, 2002.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Fraquet, Helen, *op.cit.*

Alte credințe spun: chihlimbarul lichid calmează toate sângerările, oprește vărsăturile, scurgerile de puroi, are efect pentru cataractă și pentru bolile amigdalelor, o cantitate foarte mică fiind benefică pentru problemele urinare. Acidul succinic, dizolvat în apă și apoi redistilat, vindecă anumite boli de piele.

În farmacia homeopată poloneză se găsește un unguent cu chihlimbar și tinctură de chihlimbar folosit împotriva durerilor reumatice, nevralgiilor și bolilor articulare⁹.

Muzeul Județean Buzău începe să strângă obiecte de chihlimbar din comuna Colți, încă din anul 1979, iar la 14 iunie 1980 deschide o expoziție cu peste 270 de piese brute și prelucrate. În localitatea Colți s-a organizat un muzeu local cu acest profil, colecția fiind vizitată, anual, de un număr mare de turiști.

Chihlimbarul românesc a dobândit renume internațional în secolulul al XIX-lea, odată cu moda confecționării accesoriilor pentru fumat din rășini fosile. Se credea că folosirea chihlimbarului împiedică transmiterea germenilor, făcându-l astfel materialul ideal pentru țigarete, muștiucuri de pipă sau narghilele orientale.

În cea mai mare parte, chihlimbarul era adunat de către localnici și exportat în stare brută la Viena și Istanbul.

În colecțiile din străinătate există numeroase piese de rumanit, de dimensiuni, forme și culori diferite cu funcții diferite (broșe, dragon sculptat, maimuță, pește sculptat, personaje biblice etc.).

Moda a fost susținută considerabil de atenția dată chihlimbarului românesc la sfârșitul secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, de către familia regală. Medalioane, cercei și accesorii pentru fumat, confecționate din chihlimbar românesc și-au făcut loc ca daruri regale oferite oamenilor de seamă din întreaga lume. Astăzi, multe dintre aceste piese sunt obiecte de muzeu, dar mai apar uneori în licitații, atunci când unele colecții vechi sunt vândute pe piață. Prețurile oferite depind de valoarea și raritatea obiectelor dar și de misiunea și averea celor ce licitează.

Căutarea chihlimbarului nu a reprezentat, niciodată, o preocupare permanentă a locuitorilor din zona Văii Boului și a Văii Sibiciului. Perioadele în care ieșea la iveală chihlimbarul erau primăvara, când vegetația era la început, și după ploi mai intense ce provocau surpări ale malurilor. Instrumentarul era unul cât se poate de rudimentar (sapă și crampăn), exploatarea industrială fiind foarte dificilă datorită fragilității filonului de chihlimbar. Se duceau „la cules” de chihlimbar femeile și copii, mai rar bărbații, iar descoperirea unei pietre mai mari reprezenta un bun valorificat în momentele dificile ale familiei. După ce sunt lustruite cu glaspapier (hârtie abrazivă, șmirghel) și cu o pânză dură (prelucrarea se făcea foarte rar în ateliere specializate), pietrele erau purtate la gât, într-un săculeț de pânză, ca apărător împotriva bolilor sau se țineau în „casa mare”, aproape de icoană. Și astăzi, chihlimbarul este folosit în tratamentul diferitelor boli. Țăranul îl dizolva în țuică și lua câte o linguriță în tratamentul suferințelor de rinichi, de stomac, de reumatism, de gripă ș.a. Aceeași soluție se aplică pe compresii în afecțiunile externe (răni, iritații, conjunctivite, mușcături de animale, bătăături etc.).

În cadrul preocupărilor Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului, de a reprezenta, cât mai fidel, cele mai diverse procese și procedee tehnice tradiționale aparținând civilizației populare, s-a prevăzut transferul și reconstrucția unei gospodării cu atelier de prelucrare a chihlimbarului provenind din satul Aluniș, comuna Colți, județul Buzău. Satul Colți este singurul sat din România specializat în prelucrarea acestei resurse a subsolului, ceea ce face ca această

⁹ *Ibidem.*

gospodărie-atelier să reprezinte o mare valoare atât arhitecturală cât și tehnică, din întreaga colecție a muzeului sibian.

Satul Aluniș se află la o altitudine de 1100 m în apropierea cursului inferior al râului Buzău. Principalele ocupații ale locuitorilor sunt: creșterea animalelor și prelucrarea lemnului.

Casa este situată în satul Aluniș, comuna Colți, pe drumul principal, în apropierea Bisericii de piatră datată 1277.

Casa aparținând domnului Oprea Nicolae din satul Aluniș, care a copilărit în ea, fiind moștenită de la părinții săi, datează, după spusele localnicilor și după planimetrie, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Paul Stahl plasează, după caracteristici, în jumătatea de nord a Olteniei și a Munteniei acest tip de casă cu etaj. Casa are formă dreptunghiulară cu latura mică orientată spre drum.

Primele ateliere de pe Valea Colților datează de la mijlocul secolului al XIX-lea și sunt deschise de sculptorii și bijutierii din zonă. Cu timpul localnicii dobândesc importante noțiuni în practicarea acestui meșteșug.

Planimetric, casa are două nivele: etajul este compus din două camere de dimensiuni aproape egale, una cu rol de odaie de locuit (3,20 x 2,70 m), iar cealaltă de odaie „frumoasă” (3,40 x 3,20 m). În cele două camere se intră dintr-o tindă centrală. Pereții etajului superior sunt din bârne de brad solzite și tencuite în interior și exterior. Ușile sunt din brad, frumos sculptate, păstrând ferestrele și feroneria originală.

Parterul este construit din piatră masivă de râu cu o grosime variind între 15 și 20 cm. Aici se află două încăperi, una cu rol de bucătărie de vară (3,60 x 3,30 m), iar cea de-a doua cu rol de atelier (3,90 x 3,30 m), încăpere în care se realizează un atelier pentru prelucrarea chihlimbarului dotat cu: strung cu pedală, un polizor cu curea, unelte de prelucrat chihlimbarul, bucăți de rocă cu filoane de chihlimbar și alte obiecte de inventar.

Sistemul de încălzit și de prelucrare a hranei din bucătăria de vară se continuă cu un horn ce iese prin tindă în pod.

Șarpanta este construită în patru ape având o amplitudine de 4 m. Învelitoarea este din șindrila de 25 cm lungime. Prisma de la cel de-al doilea nivel are un trafor sculptat și patru stâlpi frumos ornamentați.

Completarea gospodăriei s-a realizat în urma unei cercetări efectuate în trei faze: prima, în iulie 2006, pe Valea Colților, cea de-a doua, pe valea râului Bâsca, iar cea de-a treia a cuprins completări ale inventarului pentru interiorul casei, zona acoperită fiind văile celor două râuri anterior amintite. Deplasările s-au materializat prin achiziționarea anexelor gospodărești și a pieselor de interior necesare completării inventarului pentru o cât mai fidelă reprezentare muzeală. Lucrările au fost executate de o echipă de meșteri maramureșeni, specializați în restaurarea monumentelor de arhitectură populară, în strânsă colaborare cu Laboratorul Zonal de Conservare - Restaurare din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”. Prin aceasta se realizează o premieră națională în ceea ce privește reprezentarea acestui meșteșug și a modului de locuire aferent la nivel de parc etnografic, o dovadă în plus a preocupărilor etnografiei sibiene spre reprezentarea cât mai fidelă a formelor civilizației populare tradiționale românești în varietatea lor. Pentru viitor, această gospodărie se va transforma, sperăm, într-un punct de atracție pentru publicul vizitator și nu numai.

Chihlimbarul românesc (rumanitul), continuă, după atâtea secole de la descoperirea lui, să fascineze cercetători, bijutieri sau doar simpli oameni pasionați de frumoasele podoabe ce conțin această piatră semiprețioasă.

THE EXTRACTION AND PROCESSING OF AMBER FROM BUZĂU AREA. HOMESTEAD AND WORKSHOP FOR PROCESSING THE AMBER, BUZĂU COUNTY- A PREMIERE IN THE ETHNOGRAPHIC OUTDOOR MUSEUMS IN ROMANIA

The amber is a fossil resin which, in certain conditions, becomes a stone used to obtain jewels, religious objects or a powder that is meant to cure some diseases in the traditional medicine.

The Romanian amber is called *rumanit*. A few villages from Colți valley are well known for the big amber stones found here by the local diggers. Many of the pieces found in the area are now part of private or public collections all over the world.

In 2007, *The Open Air Museum* from Sibiu reconstructed *The traditional homestead with amber shop* from Colți, Buzău County. This is a unique piece for an ethnographic museum in the whole world.

Gospodărie-atelier de prelucrare a chihlimbarului, Colți, județul Buzău

MORILE CU „ALVAN” DE PE SOMEȘUL INFERIOR. MOARA CU „ALVAN” DIN CIOCMANI, JUDEȚUL SĂLAJ

Remus IANCU
Marius-Florin STREZA
Ștefan PĂUCEAN

Ultima anchetă statistică asupra situației instalațiilor hidraulice din România este cea desfășurată în anii 1962-1963, sub coordonarea lui Cornel Irimie, bazată pe arhiva Comitetului de Stat al Apelor, arhivă în care aceste instalații fuseseră înregistrate în anul 1957.

Din punct de vedere tipologic, moara cu „alvan” este o moară hidraulică, cu roată verticală cu admisie inferioară. Ceea ce o diferențiază de celelalte mori din această categorie este „alvanul” – sistemul de poziționare al roții hidraulice în funcție de nivelul apei. În situația în care sursa energetică este reprezentată de un râu mare, cu debit variabil, tipul obișnuit de moară cu roată verticală nu se poate folosi, datorită fluctuației în timp a nivelului apei. Soluțiile găsite pentru această problemă sunt reprezentate de morile plutitoare (inventate la Roma în secolul al VI-lea d.Hr. și prezente pe teritoriul României, conform documentelor de epocă, încă din secolul al XII-lea) și de morile cu „alvan”. Morile plutitoare necesitau cunoștințe tehnice constructive deosebite, alt dezavantaj fiind posibilitatea ridicată a distrugerii lor de către sloiurile de gheață sau de trunchiurile purtate de ape – cam la zece ani trebuiau să fie refăcute complet. „Alvanul”, sistem deosebit de ingenios de suspendare a roții hidraulice deasupra apei, printr-o construcție din stâlpi și grinzi orizontale și de ridicare sau coborâre a acestei roți, prin intermediul unor scripeți, cabluri și un trolu, a permis amplasarea construcției de adăpostire a morii pe mal, eliminând astfel ambele dezavantaje ale morilor plutitoare.

În anul 1957, morile plutitoare mai erau reprezentate de 35 de exemplare, situate pe cursurile mijlocii ale Oltului, Mureșului și Someșului, iar în trecut și pe Siret și Dunăre, numărul lor fiind cu mult mai mare. Dintre aceste 35 de mori, 17 erau pe Someșul Inferior, printre ele fiind incluse și cele cu „alvan”, considerate variante ale morilor plutitoare. În mod surprinzător, fișele descriptive ale anchetei nu fac diferențiere între morile plutitoare și morile cu „alvan”, probabil datorită inexistenței unui sistem riguros de clasificare.

Morile cu „alvan” au reprezentat un element de tradiție pe cursul Someșului mijlociu, într-un areal restrâns la câteva localități din județul Sălaj, totodată sistemul complex și inovativ de funcționare al acestor mori hidraulice (roata hidraulică fiind o adaptare la scară mai mică a roții morilor plutitoare – „cu bontauă”), dotate cu „alvan” pentru elevarea, respectiv coborârea roții hidraulice.

Debitul relativ constant și cursul lent al Someșului, în bazinul inferior, recomandă utilizarea morilor hidraulice amplasate pe bărci, aceste variante constructive fiind atestate pe Someș la sfârșitul secolului al XVIII-lea dezvoltându-se în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Pentru sporirea randamentului morilor plutitoare, se realizau adevărate lucrări de hidroamenajare, prin „gâtui” ale cursurilor râurilor cu

ridicarea în albie a unor garduri din piatră și fascine din nuiiele, ce aveau rolul de a dirija apa spre roata hidraulică cu o viteză și un debit amplificat.

Morile plutitoare erau ancorate de mal cu lanțuri puternice, problema care apărea adesea fiind reprezentată de scăderea nivelului apei, implicit a forței și vitezei de rotație a roții hidraulice, soluționarea acestor probleme majore fiind rezolvată prin deplasarea morii înspre centrul cursului apei (unde erau curenții mai puternici), sau mai rar în aval sau amonte față de locul inițial, această operațiune din urmă fiind extrem de anevoioasă, riscantă și comportând o forță de tracțiune mare, exercitată prin intermediul atelajelor cu cai (Fig 1).

Prima cercetare întreprinsă de specialiștii muzeului s-a desfășurat în două etape (decembrie 2002 și decembrie 2003), în localitățile Cățcău, Dobrocina, Fodora, Chizeni, Letca, Ciocmani, Someș-Odorhei, Traniș, Năpradea, Cheud, Benesat (județul Sălaj), Țicău și Ulmeni (județul Maramureș).

În **Cățcău** a existat o moară plutitoare distrusă în 1970, după care s-a construit o moară cu „alvan”, cumpărată de la un morar din Dobrocina – Husa Simion (1910-1994). Această moară a fost distrusă în 2001, reprezentând una dintre ultimele mori cu „alvan” care au funcționat pe Someș.

În **Dobrocina**, Husa Simion – morar și constructor de mori cu „alvan” – a construit și lucrat la moara sa până în 1970, când a vândut-o în Cățcău. Fiul său, Husa Simion, este unul dintre cei doi constructori de mori cu „alvan” care mai sunt în viață, al doilea fiind Bota Gheorghe din Ciocmani.

În **Fodora**, Micle Victor (d. 2003) a fost morar între anii 1970-2001, la moara cu „alvan” al cărei proprietar era, moară distrusă în anul 2001.

În **Chizeni**, Bălan Teodor (n. 1936) a moștenit de la părinți (tatăl – morar și constructor de mori) o moară plutitoare construită în 1850 și care în anul 1930 a fost transformată în moară cu „alvan”. Moara a funcționat până în anul 1984.

În prezent mai există scheletul construcției de adăpostire a morii, singurul depistat în teren care ar putea constitui modelul necesar reconstrucției în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” a morii cu „alvan” din Ciocmani (Fig.2, Fig.3).

Roata hidraulică transmitea mișcarea de rotație printr-un lanț tip Gall, apoi curelele, la cele două perechi de pietre care măcinau cca. 7,5-8 t de cereale în 24 ore. Construcția de adăpostire a instalației morii era din bârne de stejar, cu pereții încheiați la colțuri în stâlpi verticali, iar acoperișul era în patru ape, cu învelitoarea din șită de fag. Cei șase stâlpi din stejar ai „alvanului” sunt îngropați 3 m în sol, ridicându-se 4 m peste acesta. Moara beneficia de un baraj (1 m înălțime și 100 m lungime), realizat din stâlpi de lemn și împletitură de nuiiele („cordalauă”) cu pietre amplasate deasupra.

În **Letea**, informatorii au relatat despre existența unei mori cu „alvan”, fără a putea furniza date sigure, fostul proprietar fiind decedat.

În localitățile **Someș-Odorhei, Traniș, Năpradea, Cheud, Benesat, Țicău și Ulmeni**, informatorii a confirmat existența în trecut (anii 1950-1960) doar a morilor plutitoare.

Din **Ciocmani** a fost transferată în anul 1997 o moară cu „alvan” în muzeul din Dumbrava Sibiului. Moara era instalată direct în albia Someșului, la un kilometru în amonte de vatra satului, beneficiind de un baraj din stâlpi de lemn și împletitură de nuiiele. Moara a fost construită ca moară plutitoare la Letca în anul 1907, adusă de la Letca între anii 1920-1922, reconstruită ca moară cu „alvan” în anul 1952 de un grup de meșteri (Neagotă Ion, Câmpan Gheorghe, Câmpan Vasile, Lucaci Ion și Achim Gheorghe) și a funcționat până în 1991, timp în care a măcinat porumb, grâu, ovăz, sare și ghips. Începând cu 1958, moara a intrat în proprietatea C.A.P. Băbeni.

La inundațiile din 1970 moara a fost distrusă parțial și reconstruită de morar (Bota Traina), cu sprijinul C.A.P.-ului.

Construcția morii este un edificiu monocelular cu pereți din scândură și acoperiș în patru ape, cu căpriori rotunzi și învelitoare din șită de fag. (Fig. 4).

Instalația hidraulică exterioară este formată din roata hidraulică, cu palete pe trei cercuri. Axul roții poate culisa vertical pe distanța de 1,5 m, un capăt având lagărul montat pe un cadru metalic ce se deplasează pe două ghidaje verticale dispuse pe pilonii anteriori ai „alvanului”, celălalt capăt deplasându-se vertical prin intermediul unui cablu ce face parte din „alvan” (Fig. 5).

„Alvanul” este o construcție fixă de opt piloni verticali, înalți de 4 m, așezați de o parte și alta a axului roții hidraulice, uniți între ei, la partea superioară, cu două traverse orizontale în consolă, peste care se întind cablurile ce susțin roata hidraulică într-o parte (cu o contragreutate în cealaltă parte). Deplasarea cablului (deci a roții) se face manual, cu ajutorul unui troliu cu reductor cu angrenaj metalic (Fig. 6).

Pe axul roții hidraulice se află o roată de lanț iar prin intermediul unui lanț tip Gall se face transmisia către un pion aflat pe axul *roții măselate* a instalației interioare. Aceasta este compusă dintr-un angrenaj *roată măselată*-pinion metalic care transmite mișcarea la piatra superioară, raportul total de transmisie de la roata hidraulică la piatra superioară fiind de 1:18 (Fig.7).

Moara din Ciocmani a fost ultima moară cu „alvan” recuperabilă, aflată în pericol de distrugere datorită stării malului Someșului. Prin transferul său, patrimoniul muzeului s-a îmbogățit cu un monument fără de care seria tipologică a instalațiilor de măcinare a cerealelor ar fi rămas incompletă, lipsită de o adevărată demonstrație de ingeniozitate, tehnică corelată cu caracterul sedentar-agrar al poporului român.

Cea de a doua campanie de cercetare a fost întreprinsă în luna noiembrie 2008 și a vizat localitățile Ciocmani, Băbeni și Poienița, zonă care reprezintă nucleul arealului în care au fost răspândite morile cu alvan pe cursul Someșului.

Moara măcina porumb (cultura cea mai răspândită din zonă), grâu, orz, ovăz, uiumul perceput fiind de 12% până la apariția C.A.P.-ului din localitate, iar după dezvoltarea agriculturii cooperatiste, valoarea uiumului a scăzut la o valoare variabilă de circa 8%-10%. Regimul comunist a impus și o cotă-parte morarului, stabilită la cantitatea de 10-12 mărji lunar (o marjă = 100 kg) de porumb și cereale păioase, de asemenea morarul fiind obligat să macine gratuit anumite cantități de cereale pentru ferma de bovine a C.A.P. Ciocmani. Capacitatea de măcinare era de cca 100kg/oră, când debitul Someșului era bun și ajungea o cantitate de apă însemnată la roata hidraulică, însă într-o perioadă secetoasă, moara reușea să macine o cantitate de cca 25-30 kg/zi, iar paletele morii abia se învâreau. Moara lucra și iarna, însă de foarte multe ori morarul trebuia să meargă pe puntea de acces dintre casa morii și roata hidraulică pentru a sparge cu toporul gheața depusă pe palete (noaptea operațiunea trebuia repetată de două sau trei ori).

Anul 1970 a reprezentat o lovitură puternică, aplicată de natură, morăritului de pe Someș, inundațiile provocate de revărsarea cursului său, distrugând toate morile cu „alvan” care erau amplasate pe albia sa, moara din Ciocmani rămânând singura supraviețuitoare, fiind mai ferită de forța Someșului, prin protecția oferită de niște sălcii impunătoare, care mărginesc și azi malul drept al apei. Totuși, vechea casă a morarului a fost distrusă, iar roata hidraulică a fost luată de ape, fiind construită una nouă. În urma acestor distrugerii, moara a fost reparată și cu ajutorul C.A.P. Ciocmani, acoperișul morii în patru ape fiind acoperit cu țiglă.

Pietrele de moară erau înlocuite o dată la cca 5-6 ani și erau achiziționate din Corabia (județul Olt) și aduse pe calea ferată până la Ciocmani, transportul lor fiind

destul de costisitor. Oricum, după inundațiile din anii 1970, moara cu „alvan” din Ciocmani a reușit să devină singura moară de apă care asigură necesarul de făină (până la apariția primei mori electrice în localitatea Var) pentru locuitorii din Ciocmani, Cliț, Poenița, Piroșa și Băbeni, morărița Bota Maria menționând că se venea la măcinș cu carele din satele vecine și se aștepta rândul la moară chiar mai multe zile. Cei din Poenița (localitate situată la o distanță de 2,5 km de moara cu „alvan”) veneau cu sacul în spinare ducând o mierță (25 kg) de grăunțe la măcinat. Localnicii s-au declarat mulțumiți de calitatea făinii obținute la moara cu „alvan”.

Astăzi se mai pot vedea urmele amenajărilor efectuate pentru moară și casa în care trăiește de „o viață” morărița. Istoria tumultoasă a acestei mori cu „alvan”, marcă a locului, se continuă, în mod fericit, în cadrul expoziției cu caracter permanent din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibului.

Lista informatorilor (2008):

Bota Maria – 79 ani, soția morarului, pensionar C.A.P., sat Ciocmani

Vancea Nicolae – 78 ani, miner pensionat, sat Ciocmani

Vancea Raveca – 73 ani, pensionar C.A.P., sat Ciocmani

Solonean Veronica – 68 ani, pensionar C.A.P., sat Ciocmani

Bota Gheorghe – 55 ani, fiul cel mai mic al morarului, mecanic-draglinist, sat Ciocmani

Lucaci Nicolae – 52 ani, strungar, pensionat pe caz de boală, sat Ciocmani.

Vancea Dorel – 42 ani, primarul comunei Băbeni (viceprimar la momentul demontării și transferării morii cu „alvan” în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” - 1997)

THE WATER MILLS WITH „ALVAN” ON THE INFERIOR STREAM OF SOMEȘ RIVER. THE WATER MILL WITH „ALVAN” FROM CIOCMANI VILLAGE

The unique and original „alvan”-mill, descending from the tradition of building floating mills on the Someș River, on its lower course, in the limits of Sălaj County. The mill from Ciocmani Village completes the mill typology in *The „ASTRA” Open Air Museum* from Sibiu.

The „alvan” is the answer to a problem of all floating-mills: How to protect the hydraulic wheel during the floods? The answer is: by constructing an intelligent mechanism on the river bank to help elevating the wheel from the river and, also, to keep it in the proper position for the best result possible during the grinding process.

After the flood from 1970 this „alvan”-mill it was the only mill rebuilt in the area. During the communist period the mill worked for the state and for the people from Ciocmani and from the nearby villages till it was built the first electric drawn mill in Var Village.

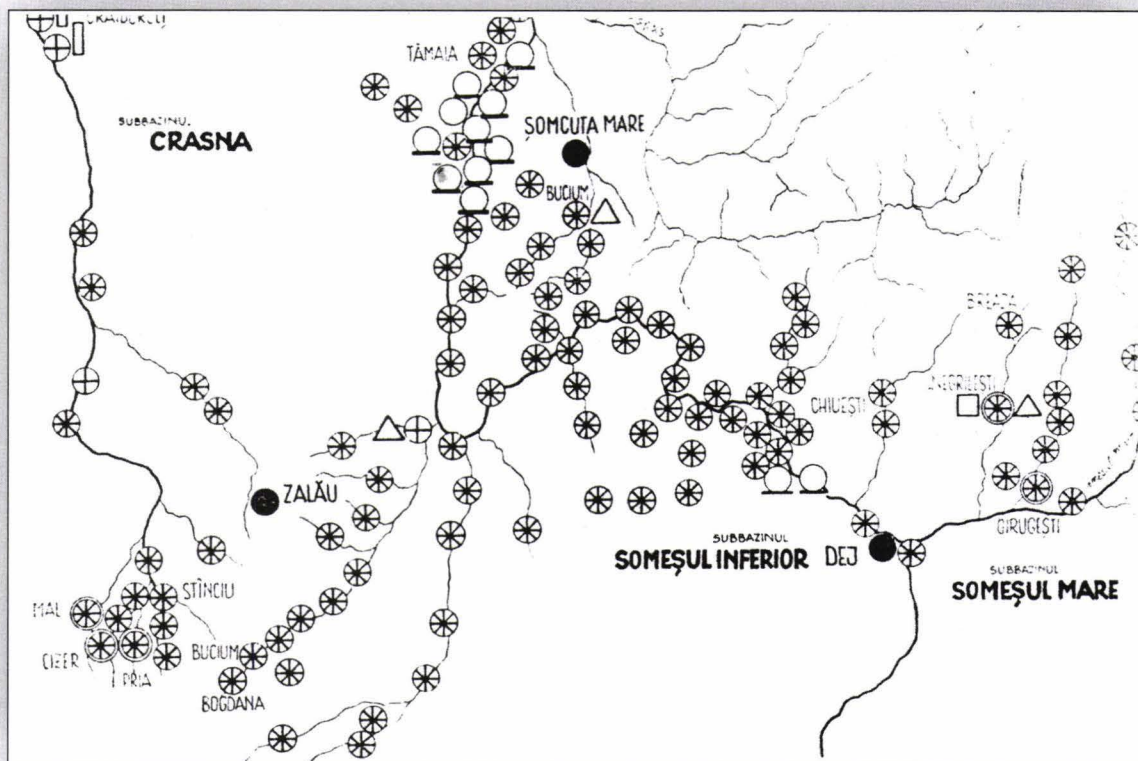
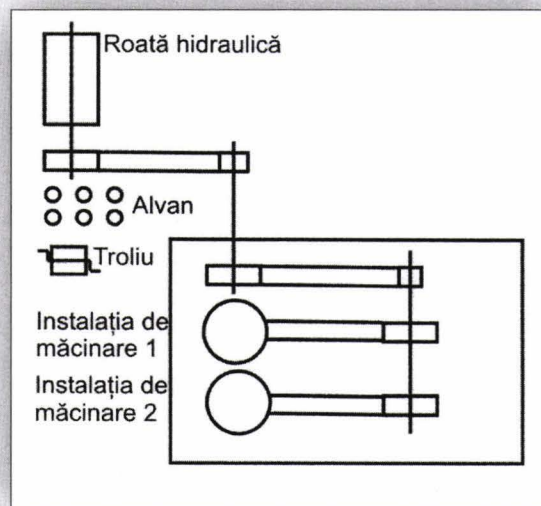

Fig. 1 Harta subbazinului Someșului Inferior – rezultatele anchetei din 1957

Fig. 3 Planul morii

Fig. 2 Moară cu alvan din Chizeni

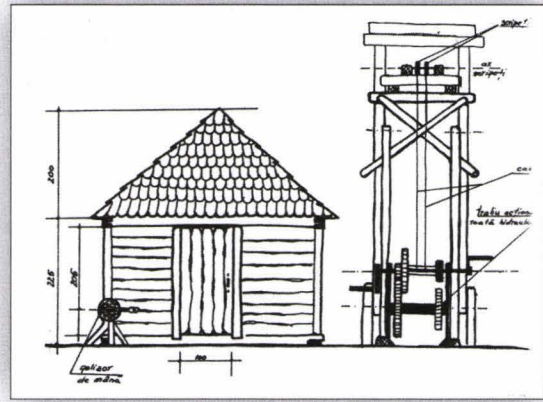

Fig. 4 Moara cu alvan, fațada principală, Ciocmani, județul Sălaj (in situ)

Fig. 5
Roata hidraulică
și roata de lanț

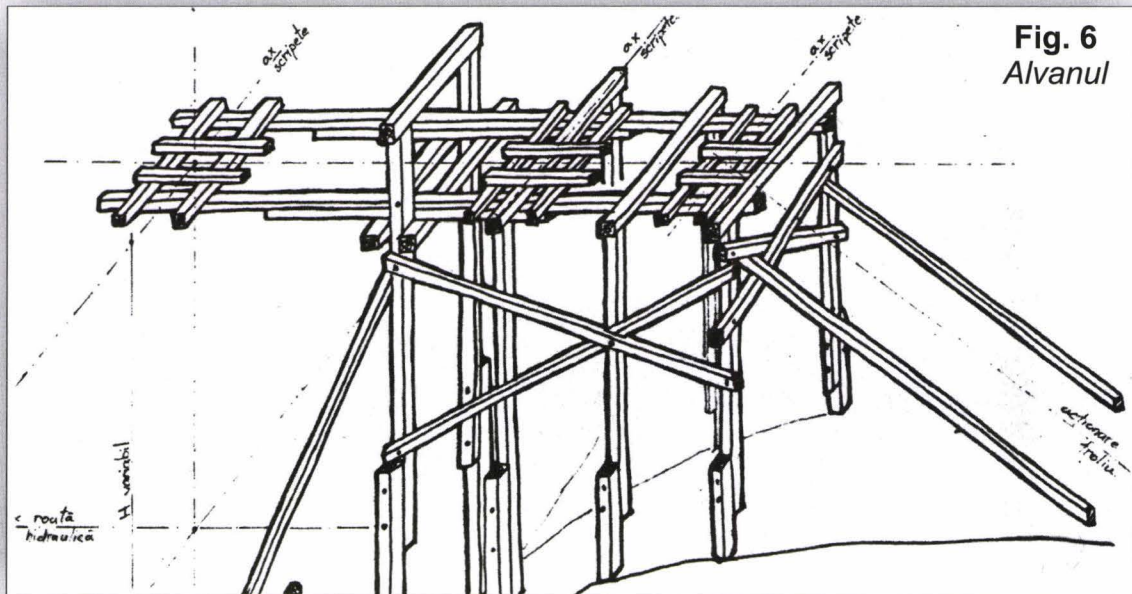

Fig. 6
Alvanul

[illegible]

200

PAVILIONUL DE PREZENTARE A MIJLOACELOR DE TRANSPORT TRADIȚIONALE (VEHICULE)

drd. Valer DELEANU

1. Transportul - dimensiune a civilizației

Structura civilizației, din viziune etnografică (dar păstrând și în prezent valoarea antropologică) a fost concepută de Simion Mehedinți prin patru dimensiuni-piloni: modalitățile de alimentație („hrana”), de locuire și confecționare a uneltelor necesare locuirii („adăpostul”), de utilizare a îmbrăcămintii („haina”), de transportul resurselor și a produselor într-un spațiu umanizat („circulație, de la umblet la transport”)¹.

La distanța de aproape un secol, în prezent, civilizația umană poate fi considerată o unitate dintre un continuum al ființei naturale, biologice, din punctul de vedere al acțiunii de transport, într-o căutare febrilă de resurse și un discontinuu, al ființei umane detașată prin proiect, produs și consum, tot la nivelul dimensiunii transporturilor, ceea ce îi modifică adaptarea și reacția la factorii de mediu prin valorificarea lor.

Transportul resurselor dar și al propriei persoane concepută ca povară, rămâne și în prezent, în plan conceptual, tot o structură de civilizație. Transportul este determinat în lumea reală de o lege dominantă, impusă de neuniformitatea componentelor lumii reale: legea repartiției inegale a resurselor, la care se adaugă legea deplasării obligatorii pentru punerea lor în valoare, a modificării acestor resurse în produs util și a dinamicii locației de consum într-un spațiu antropomorfizat în mod continuu.

Și în cazul transportului, timpul și spațiul impun dinamica proiectului tehnologic spre eficiență printr-un proces fenomenologic antropologic pe trei dimensiuni: arhaic, tradițional, modern. Evoluția tehnologică a transportului impune istoria sa, inclusiv perisabilitatea și conservarea patrimonială, valorificată cultural pe criterii axiologice.

Ultima observație cu privire la componenta de transport a civilizației este delimitarea socială și temporală în transporturile tradiționale și moderne, în transporturi populare, aulice și urbane.

2. Proiect și concept muzeologic

Într-o interpretare muzeologică, patrimoniul trebuie să țină cont de variabilele secvențiale menționate mai sus: structurile tradiționale temporal-morfologice și funcționale, ocupaționale, în raport cu mediul și habitatul rural și urban și cu mediul social, popular-țărănesc, aulic și orășenesc la intersecția cu tradiție și modernitate, pe care timpul le modifică prin spargerea câmpului tradiției, restrângerea și insularitatea formelor vechi până la dispariție dar și nașterea, conturarea și unificarea unor structuri noi într-un nou câmp care tinde spre a fi unitar. Disoluția și geneza acestor fenomene ce au consecințe asupra patrimoniului, inspiră proiectul muzeografic.

Proiectul muzeografic sibian de abordare a patrimoniului popular și tradițional, corespunde evoluției în trei faze a proiectului Muzeului în Aer Liber din Dumbravă. Cele trei faze, cu subproiectele lor specifice au inclus în proporții diferite, în cazul specific al patrimoniului de civilizație al transportului: preocuparea pentru obiect, pentru tematică (organizatoric și teritorial) și managerial (reprezentativ).

¹ Simion Mehedinți, *Coordonate etnografice. Civilizație și cultură*, București, 1930, p 70.

Concret și nediferențiat în 1905 (în programul Muzeului Asociațiunii), conceput compartimentat-tematic (Proiectul Muzeului Tehnicii Populare) și asimilat contextului gospodăresc în cadrul larg al civilizației (programul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”).

Reprezentarea pavilionară s-a impus odată cu cel de al doilea proiect, conturat tematic și sectorizat, în timp ce reprezentarea ambiental-gospodărească, caracteristică reprezentării fenomenelor în situ, reproduse în muzeu, reprezintă materializarea celui de al treilea proiect, de civilizație populară și tradițională în ceea ce privește patrimoniul transportului.

Reprezentarea pavilionară era și este justificată de logica prezentării tehnologiei tradiționale în variabilitatea modelelor tehnice, inclusiv evolutive, pe baza clasificării și tipologizării mijloacelor de transport, în deosebi a celor de dimensiuni mari, cu articulări complexe a părților componente în structura lor generală de instalație mobilă.

3. Sistemul transporturilor populare tradiționale

În proiectul din 1961 al Muzeului Tehnicii Populare era prevăzut un sector special consacrat reprezentării transportului popular, pornind de la schema structurală de civilizație propusă de Mehedinți². Realizarea în practică a proiectului în cadrul acestui sector a fost inițiat de Hedwiga Rușdea și continuat de Mihai Sofronie³. Meritul acestora a fost acela al conceperii bazelor unui sistem al mijloacelor de transport, cu valoare muzeală, pornind de la nivelul de clasificare al transporturilor pe plan european⁴. Aceasta a ușurat, începând din 1976, efortul de continuare a conturării sistemului prin clasificare, conceptualizare și codificare și mai ales de tipologizare structurală⁵, de realizare a colecției (în deosebi de vehicule), în cadrul Muzeului Tehnicii Populare și apoi a Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”⁶.

Sistemul mijloacelor de transport (MT) pune în acord modalitățile transportului și sursele energetice capabile să deplaseze elementele componente ale sistemului, prin caracterizare morfo-funcțional al categoriilor, claselor și tipurilor mijloacelor de transport tradiționale (și populare) aplicabilă în practica muzeografică și care reprezintă o bază teoretică pentru o reprezentare pavilionară, inițial restrânsă la o secvență a sistemului-vehiculele (categorii, clase și tipuri de vehicule)⁷.

4. Principii de reprezentare a sistemului

Pe măsură ce s-a conturat imaginea teoretică și practică a sistemului (prin cercetare și verificare de teren, prin colecționarea patrimoniului specific) s-au conturat și principiile de reprezentare a acestuia:

- principiul reprezentării generale a sistemului, a întregului sistem în câmpul de reprezentare a celor patru sectoare ale Muzeului Tehnicii Populare (cinci sectoare în cazul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”);
- principiul reprezentării istoric-fenomenologic, nu numai teoretic ci și practic;

² „Dare de seamă asupra ședințelor de lucru din zilele de 26, 27, 28 decembrie 1961 cu privire la proiectul de plan pentru organizarea sectorului etnografic muzeal din Dumbravă și cercetările științifice (mss).”

³ Hedwiga Rușdea prin demers muzeografic, Mihai Sofronie prin includerea sistemului în capitolul „Mijloace de transport”, în „Mărginenii Sibiului. Civilizație și cultură populară românească” (coordonatori Cornel Irimie, Nicolae Dunăre, Paul Petrescu), București, 1985, p. 286-293.

⁴ Sistemul hadricourt.

⁵ Valer Deleanu, *Probleme teoretice privind cercetarea și includerea în sistem a mijloacelor de transport populare din România*, în: „Cibinium 1979-1983”, Sibiu 1984, p. 345-361.

⁶ *Civilizație milenară românească în Muzeul ASTRA-Sibiu*, Sibiu 1995, p. 151-157; Dr. Corneliu Bucur, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA (Dumbrava Sibiului)*, Catalog, Sibiu, 2008, p. 174-185.

⁷ Verificarea expozițională a sistemului propus a fost făcută prin expozițiile „Mijloace de transport populare din România” (1986), „Valori estetice în structura mijloacelor de transport” (1990), „Mijloace de transport populare-vehicule” (1995).

- principiul reprezentării structural-tipologice (sub formă pavilionară);
- principiul selectivității patrimoniului expus în plan general și pavilionar;
- principiul corelării tipologiilor specifice spațiului etnografic românesc cu cel european - marele deziderat al prezentului, cu proiectare spre viitor.

5. Modalități de prezentare a transportului tradițional

Într-o primă etapă de realizare a proiectului, modalitățile de prezentare au mers pe criteriile cuprinse în proiectele din 1961 și 1971: expunerea unor mijloace tehnice de realizare a transportului (mijloace de transport) în cadrul sectorial, pentru ca ulterior să fie luate în considerare și expunerea lor în cadrul organic-ambiental gospodăresc. Pentru expunerea mijloacelor de transport acvatice Hedwiga Rușdea a transferat din teren două mijloace plutitoare: un pod plutitor și un bac cu zbat⁸. Acestea li s-a adăugat monoxila descoperită în anul 1970 în malul Siretului, expusă într-un mic pavilion construit anume pentru ea⁹.

Preocuparea de a realiza o bază teoretică a reprezentării în continuare a fenomenului a fost precedată de reprezentarea verificată pe teren și colecție a sistemului prin expoziții temporare¹⁰. Începând din anii 70 preocupările de regândire a tematicii pe criteriul civilizației și a reprezentării patrimoniului în cadrul gospodăriilor țărănești au orientat reprezentarea mijloacelor de transport în context gospodăresc, fără a renunța la reprezentarea pavilionară specifică unui muzeu în aer liber.

6. Reprezentarea transporturilor în pavilion

Modalitățile tehnice de realizare a unui pavilion de prezentare a vehiculelor populare și tradiționale au fost prezentate cu altă ocazie¹¹.

Este necesară acum prezentarea explicită a conceptului de selecție și expunere tipologică.

Vehiculele de transport reprezintă câteva clase și categorii de transport. În raport cu modalitatea de asigurare a sursei de energie la sistemul tehnic de intermediere a transporturilor poverii se deosebesc următoarele categorii:

Codul	Categoria	Modalitatea	Energia	Clasa
w-wy	semivehicule	târâre	umană animală	„târșuri” „trăgi” „tânjale” „cobile” „cioacle” „cătărgi”

⁸ Valer Deleanu, *Colecția de mijloace de transport și reprezentarea acestora într-un pavilion specializat din Muzeul în Aer Liber „ASTRA”*, în: „Cibinium 2001-2005”, Sibiu, 2006, p. 288-301.

⁹ Monoxila a fost descoperită în anul 1970 și transferată în muzeul din Sibiu în anul 1973; Corneliu Bucur, *op cit.* p.180-181.

¹⁰ Valer Deleanu, *O premieră națională: pavilionul de prezentare a mijloacelor de transport (vehicule cu roți)*, în: „Revista Muzeelor” 4/2007, p 83-85.

¹¹ Aceste categorii cuprind structurile tipologice ale celor patru structuri: A (suport), B (deplasare), C (sursa de energie), D (structuri auxiliare), ierarhizate în tip, subtip, variantă și subvariantă.

s-sy	vehicule cu tălpi	glisare (alunecare)	umană animală	„târșitori” „tălpii” „tragle” „trăsuri” săanii mici sancee săanii mari „crambe”
t-ty	vehicule cu roată	rulare	umană animală	Roabe (o roată) cărucioare (2-4 roți) rotile (2 roți) telegi (2 roți) telegi mixte (4 roți) care telegite (4roți) care (4 roți) căruțe (4 roți) trăsuri (4 roți)

Dimensiunile pavilionului au determinat o selecție riguroasă în această clasificare a vehiculelor, în defavoarea celor cu tălpi (și a semivehiculelor), separate, de vehiculele cu roți, cu posibilitatea de a fi reprezentate și acestea în viitor.

Pavilionul a fost construit în anii 2006-2007 în două etape: în prima etapă (2006) s-au rezolvat problemele tehnice: fundația, structura și acoperișul (pornind de la ideea unui pavilion proiectat după modelul șurii /șopronului țărănesc supradimensionat pentru a fi corespunzător scopului propus). Paralel cu construcția sa a continuat modelarea expunerii, cea de a doua etapă (2007) fiind consacrată organizării expoziționale în cadrul pavilionului.

Problema principală a selecționării exponatelor a fost raportarea claselor alese la spațiul restrâns și restricțional oferit de pavilion, pe considerentul „ofertelor tipologice”:

Cod Nr. roți	Clasa	Sursa de energie	Tipul reprezentativ
t o roată	roabe	umană	roaba cu platformă roaba cu coș
4 roți	cărucioare	umană	cărucior de transportat lemne (cu caracteristici arhaice)
2 roți	telegi de mână	umană	teleagă (cărucior) cu coș pentru transportul zarzavaturilor și legumelor
ty 2 roți	rotile	animală	rotile cu fălcele rotile cu cobilă
2+2 roți	telegi mixte	animală	telegi cu rotile
2+2 roți	care telegite	animală	telegi reunite
4 roți	care	animală	car pentru lemne (cu mânuși)
4 roți			car pentru fân („cu corcie”)
4 roți			car de ogașe (modificabil)
4 roți			car cu șine din bucăți

4 roți	căruțe	animală	căruță ușoară (tracțiune un cal)
4 roți			căruță grea (tracțiune doi cai)
4 roți			căruță pictată
4 roți			căruță de nuntă
4 roți	trăsuri	animală	căruță poștalion
4 roți			birjă

Potrivit acestei scheme au fost selecționate 22 de vehicule ce răspundeau cerințelor tipologice (inclusiv funcționale în cazul carelor, căruțelor și trăsurilor). Combinatoriu, selectivitatea a asociat reprezentarea generală, istorică, etnografică, tipologică și tehnică pe un spațiu de cuprindere pe cât posibil națională, dar criteriul principal a fost cel tipologic.

Rezultatul alegerii este următorul:

- două roabe reprezentând două tipuri morfologice diferite, una cu platformă provenită din Mocăniștea Albei, Întregalde (AB) pentru transportat produse în gospodărie și resurse miniere; a doua cu coș, provenită din Ocna Sibiului (SB) utilizată larg în gospodăria țărănească dar realizată special pentru vernisarea pavilionului de meșterul popular Simion Cojocaru din această localitate (pe plan 1, 2);

- un cărucior de mână cu patru roți „pline” de formă arhaică, utilizat la transportul lemnului și provenind din Țara Moșilor, localitatea Cristești-Avram Iancu (AB), având pentru tracțiune umană o rudiță cu mâner (pe plan 3);

- un cărucior de mână (teleagă de mână), cu funcție specifică transportului de legume, zarzavat și produse viticole din zona Alba, localitatea Bucerdea Vinasă (AB), morfologic fiind un coș plasat pe două roți, cu două rudițe pentru aplicarea forței umane în tracțiune (pe plan 4);

- două roțile pentru plug, identice morfologic, așa zise roțile „cu fâlcele”, ambele provenind din zona Sibiului, una din ele însă având „cobile” utilizate la transport prin târâre, pe distanța dintre gospodărie și locul de arat (modalitatea de târâre se făcea prin plasarea plugului aplecat pe o parte pe două bucăți de lemn unite la vârf și denumite „cobile”, remorcate pe roțile după căruță) (pe plan 5, 6);

- două telegi cu roțile: asociația dintre o teleagă și roțile avea ca rezultat alcătuirea unui vehicul cu patru roți care se deplasa de la gospodărie la câmp sub forma unui singur sistem, la locul de utilizare fiind desfăcute și roțile folosite pentru arat; deosebirea dintre cele două telegi, una din Mohu (SB), cealaltă din Viștea de Jos (BV), constă în suportul telegii: una cu coș, cealaltă cu loitre (pe plan 7, 8);

- un car telegit, denumit local „roate de pădure”, utilizat pentru transportul lemnului din pădure în sat, provenind din Baia de Fier (GJ), rezulta un car primitiv realizat prin unirea a două telegi (pe plan 9);

- car pentru lemne din localitatea Avram Iancu (AB), specific Țării Moșilor, cu elemente arhaice, mai ales mânușile realizate dintr-un fragment de arbore cu creangă și care era utilizat pentru transportul lemnului fără a avea loitre (pe plan 10);

- car pentru fân din Întregalde (AB) alcătuit dintr-un car al cărui suport este detașabil, sub forma unei „corcii”, de fapt o sanie arhaică instalată pe car ca suport pentru transportul fânului (pe plan 11);

- două care de ogașe care reprezintă cele mai mari care utilizate în agricultură, având o inimă reglabilă pentru a modifica dimensiunile suportului în funcție de povară: lemne, fân, produse agricole sau marfă în care caz coșul format din loitre se completează cu șerigle la cele două capete; unul dintre care provine din Drăguș (BV), celălalt din Ocna Sibiului (SB) (pe plan 12, 14);

- un car din localitatea Costești (VL), care a fost selectat datorită celor două caracteristici tehnice și decorative: roți cu șine din bucăți, premergătoare șinelor întregi

precum și elementele artistice plasate pe suprafața carului: dinți de lup încrustați și speșteze în formă de x la loitre, carul fiind folosit atât la transporturi agricole cât și de marfă (pe plan 13);

- două căruțe cu tracțiune de un cal provenite din Sibiel și Sângătin (SB), numite și „căruțe aișpenăr” sau „căruțe de Săliște”, foarte răspândită în sudul Transilvaniei, influențate de modele urbane, având osii de metal și multă legătură în fier, cu funcții în transportul de mărfuri, resurse agricole, dar nu lemn și fân, persoane și larg utilizate în obiceiuri, mai ales la nuntă și transportul la târg și orașe (pe plan 15, 16);

- o căruță de doi cai provenită din Săliște (SB), specializată în transport de marfă în căraușie și care reprezintă o variantă „grea” a căruței de Săliște (pe plan 17);

- o trăsură mixtă, realizată din asocierea structurală dintre o căruță și o trăsură, dotată cu coviltir rabatabil, descoperită în Rășinari (SB), care, în jurul anului 1900 și până pe la Primul Război Mondial, a funcționat cu rol de poștalion pentru transportul persoanelor, bagajelor și poștei între Rășinari și Sibiu, denumită impropriu „căruță poștalion” (pe plan 18);

- o birjă din Vicșani (SV) care a fost utilizată între cele două războaie mondiale la transportul persoanelor din localitate la gară (pe plan 19);

- o căruță dobrogeană, pictată pe aproape întreaga suprafață, cu valoare estetică, vehicul larg răspândit în sud-estul țării, exemplarul expus provenind din Topologu (TL) (pe plan 20);

- o căruță „de nuntă”, din localitatea Ludoș (SB), de fapt „o căruță săliștenească” pictată de Ion Babă din Apoldu de Jos (SB) și care era utilizată îndeosebi la deplasarea în târg și la obiceiurile de nuntă (alaiul ce transporta lada de zestre) (pe plan 21).

Pe peretele frontal stânga, panotat cu scânduri, vehiculele expuse în pavilion, se completează cu etalarea de elemente ale structurii vehiculelor precum și a elementelor necesare animalelor de tracțiune pentru buna lor deplasare:

- potcoave pentru cai și boi în seturi pentru diverse anotimpuri și suporturi de deplasare, confecționate de fierarul Ioan Lupu din Jina (SB) membru al Academiei Artelor Tradiționale;

- șase juguri pentru înhămatul boilor, diferite tipuri și locații din țară, unele cu întăritură metalică;

- șase tînjale, structuri de relaționare a vehiculelor cu poveri târâte (lemn din pădure) sau cu instalații de arat (pluguri);

- loitre, părți laterale ale suporturilor de car care alcătuiesc o variantă a coșului (structuri A în tipologia utilizată în cadrul muzeului);

- roți din față și din spate (inegale) utilizate la căruțe;

- obiecte anexă: o grapă pentru netezit terenul, provenită din Chesler (SB) și un „hobăl” de asemenea pentru netezit terenul, prin distrugerea mușuroaielor de cârțiță, provenit din Mohu (SB) (pe plan a, b);

- pentru decorarea simbolică a pavilionului, la ideea directorului general Corneliu Ioan Bucur, meșterul creator Simion Cojocar a realizat o roată emblemă cu 14 spițe și un jug de lemn, ce au fost suspendate pe pereții exteriori ai pavilionului.

Pentru vernisare, dl. Dan Maniu Lungu din București, unul din urmașii familiei de „căruțași” (rotari-fierari) Lungu din Rășinari, a donat materiale foto și unelte precum și o roată „cu colac” (obadă întreagă) confecționată de bunicul său Alexandru Lungu, care au fost expuse într-o casetă la intrarea în Pavilion, o fericită completare a vehiculelor expuse în raport cu dimensiunea meșteșugărească de realizare a mijloacelor de transport și a creatorilor lor (Rășinarul fiind unul dintre centrele de confecționare a căruțelor printre cele mai mari din sudul Transilvaniei din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea până aproape de sfârșitul secolului XX) (pe plan c).

7. Vernisarea pavilionului

Pavilionul a fost finalizat în primele luni ale anului 2007 și inaugurat la 18 mai, în același an cu ocazia Zilei Internaționale a Muzeelor.

După o scurtă slujbă religioasă realizată de preotul Sbera Rareș, directorul general al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, a prezentat pavilionul, iar Valer Deleanu a expus principiile organizării sale. Au participat cetățeni ai orașului, elevi, precum și două personalități marcante pe plan european Giorgio Ficarelli, șef secție Coordonare operatori din reprezentanța Comisiei Europene în România și Rafael Corelli (Italia).

Cu această ocazie, rotarul Simion Cojocaru din Ocna Sibiului a primit diploma de membru al Academiei Artelor Tradiționale.

În continuare Pavilionul, integrat sectorului specializat tematic din muzeu, a fost dat în vizitare; era anul în care Sibiul avea statutul de Capitală Culturală Europeană, muzeul închinând finalizarea pavilionului acestui program deosebit pentru viața culturală a României.

8. Perspective

Conceput doar pentru prezentarea vehiculelor tradiționale cu roți, Pavilionul n-a inclus o categorie importantă de vehicule, răspândită pe toată suprafața țării în contextul în care transporturile se desfășoară în toate cele patru anotimpuri - vehiculele deplasate pe tălpi denumite generic sâni. De asemenea nici semivehiculele realizate prin modalitatea de târare a poverii și folosind mijloace de transport speciale, n-au ajuns să fie reprezentate pavilionar. În timp ce categoriile portabile și de locomoție au putut găsi locul în gospodăriile țărănești transferate în muzeu (alături de vehiculele care n-au ajuns să fie reprezentate în Pavilion) aceste categorii de vehicule prin caracteristicile și tipologia lor necesită completarea cu un pavilion specific, eventual de dimensiuni mai mici decât pavilionul vehiculelor cu roți.

În realitatea etnografică românească de astăzi timpul presează puternic. În anii 70 ai secolului XX, când a început preocuparea pentru reprezentarea transporturilor tradiționale în muzeul în aer liber din Dumbravă, în satele din sudul Transilvaniei mai puteau fi văzute care trase de boi sau bivoli, care cu roți de lemn, numărul vehiculelor dintr-un sat depășind pe atunci numărul autovehiculelor și rar era gospodărie țărănească care să nu aibă cel puțin un vehicul. În prezent această situație s-a modificat radical, numărul vehiculelor tradiționale scăzând vertiginos aproape dispărând din peisajul agricol încât, înainte de vernisarea Pavilionului, la o întrebare a corespondentului Radio România Actualități legată de viitorul acestor vehicule în funcționalitatea lor practică, răspunsul n-a putut fi decât sceptic în privința rezistenței lor funcționale, ca și în cazul altor instalații tradiționale țărănești prin transformarea lor în patrimoniu muzeal, revigorarea lor în cadrul târgurilor și a festivalurilor specializate (inclusiv a festivalurilor căruțelor așa cum există în Mureș și Harghita) și cel mult modificate structural sau modificarea materialului de confecționare a vehiculelor cu tracțiune îndeosebi cabalină, în prezent, precum și preferința în confecționarea din ce în ce mai mult a metalului, în limitele unor funcții agricole care încă mai persistă, după 1990, un fapt des răspândit în sate fiind tracțiunea unei căruțe făcută cu tractorul (în locul animalelor de tracțiune).

Din acest punct de vedere muzeele etnografice trebuie să salveze cât mai mult mijloacele de transport tradiționale, să le găsească un rol funcțional în cadrul muzeelor în aer liber, fie și pentru plimbarea de agrement a vizitatorilor, dar mai ales să repertorizeze patrimoniul deja existent, la nivelul mijloacelor de transport, din muzeele din țară, pentru că aceasta va constitui o bază informațională necesară pentru cercetarea fenomenelor transportului tradițional la dimensiunile europene.

**COLECȚIA DE MIJLOACE DE TRANSPORT POPULARE
A MUZEULUI „ASTRA”**

I – SĂNII

1.	AL 957	SANIE	ALMAȘ – SĂLIȘTE (HD)
2.	AL 1599	SANIE	MARGINEA (SV)
3.	AL 1806	SĂNIUȚĂ DE COPII	BĂLĂNEȘTI (GJ)
4.	AL 2876	„CRAMBĂ”	INTREGALDE (AB)
5.	AL 2956	SANIE MICĂ	IBĂNEȘTI (AB)
6.	AL 3129	„BATĂ” SANIE MICĂ	RÂȘCULIȚA (HD)
7.	AL 4160	SANIE DE BOI	OBĂRȘA (HD)
8.	AL 4485	„TÂRLIE”	SIBIEL (SB)
9.	AL 4487	SANIE DE PLIMBARE	SIBIEL (SB)
10.	AL 4489	„COCĂRLĂ”	SIBIEL (SB)
11.	AL 4864	„SANIE DE STUF”	MAHMUDIA (CT)
12.	AL 5000	„BÂRZEICĂ”	PĂUCINEȘTI (HD)
13.	AL 5015	SANIE „ȚĂRĂNEASCĂ”	FENEȘ (AB)
14.	AL 5196	SANIE	OBOGA (OT)
15.	AL 5813	SANIE	CORUND (HR)
16.	AL 6150	SANIE DE BOI	MĂGURA (BV)
17.	AL 7185	„CĂTARGĂ” DE LEMNE	IZVORUL SUCEVEI (SV)
18.	AL 7474	SANIE “TĂLPITĂ”	BERBEȘTI (MM)
19.	AL 7804	SANIE DE LEMN	CORUND (HR)
20.	AL 8071	SANIE DE LEMN	SASCHIZ (MS)
21.	AL 9811	SANIE SCURTĂ	CÂMPU LU NEAG (HD)
22.	AL 9813	SANIE PENTRU FÂN	CÂMPU LU NEAG (HD)
23.	AL 9949	SANIE DE MÂNĂ	CÂMPULUNG MOLDOVENESC (SV)
24.	AL 9952	SANIE DE MUNTE	CÂMPULUNG MOLDOVENESC (SV)
25.	AL 10249	SANIE	MĂTĂSARI (GJ)
26.	AL 11072	SANIE	STĂNEȘTI (AB)
27.	AL 11246	SANIE DE POVARĂ	TOMEȘTI (HD)
28.	AL 11247	SANIE DE VITE	TOMEȘTI (HD)
29.	AL 11348	SANIE MICĂ	SIBIU
30.	AL 11647	SANIE DE UN CAL	CÂMPULUNG MOLDOVENESC (SV)
31.	AL 12423	SANIE	SEBEȘU DE JOS (SB)
32.	AL 13400	„COCĂRLĂ”	TĂLMĂCEL (SB)
33.	AL 14852	„CĂTARGĂ”	MOHU (SB)
34.	AL 14989	SANIE „BOIEREASCĂ”	POIANA VADULUI (AB)
35.	AL 15999	SANIE DE LEMN	CÂLNIC (AB)
36.	AL 16874	SANIE	POIANA VADULUI(AB)
37.	AL 16916	SANIE CU LADĂ	RUPEA (BV)
38.	AL 17699	SANIE DE LEMN	DESEȘTI (MM)
39.	AL 17923	SANIE DE GUNOI	DESEȘTI (MM)
40.	AL 17924	SANIE DE FÂN	DESEȘTI (MM)
41.	AL 18620	SANIE DE UN CAL	RÂȘINARI (SB)
42.	AL 19048	SANIE DE LEMN	CUPȘENI (MM)

II – ROABE

43.	AL 45	ROABĂ PENTRU CEREALE LA MOARĂ	CÂMPENII DE SUS (BH)
44.	AL 1238/16	ROABĂ	PERIȘANI (VL)
45.	AL 4967	ROABĂ CU ROȚI PLINE	AVRAM IANCU (AB)
46.	AL 8695	ROABĂ	HOREZU (VL)
47.	AL 13494	ROABĂ DE GRAJD	STRAJA (SV)

III – ROTILE

48.	AL 11263	ROTILĂ (DRICULEȚ CU DOUĂ ROȚI EGALE)	TOMEȘTI (HD)
49.	AL 11264	ROTILĂ (DRICULEȚ CU DOUĂ ROȚI INEGALE)	TOMEȘTI (HD)
50.	AL 12374	ROTILĂ	SIBIU
51.	AL 15034	COBILĂ	SIBIU
52.	AL 17180	COBILĂ	TOMEȘTI (HD)
53.	AL 17532	ROTILĂ	CRISTIAN (SB)

IV – CĂRUCIOARE

54.	AL 1707	CĂRUCIOR	REGHIN (MS)
55.	AL 10935	CĂRUCIOR DE MOARĂ	SIBIU (SB)
56.	AL 11314	CĂRUCIOR DE COPIL	SIBIU (SB)
57.	AL 13891	CĂRUCIOR CU PATRU ROȚI	SIBIU (SB)
58.	AL 16970	CĂRUCIOR	BRATEI (SB)
59.	AL 18531	CĂRUȚ DE LEMNE	CRISTEȘTI, AVRAM IANCU (AB)
60.	AL 18536	CĂRUCIOR DE MÂNĂ	BAZNA (SB)
61.	AL 18545	CĂRUCIOR DE COPIL	BAZNA (SB)

V – TELEGI

62.	AL 8108	CĂROAIE	MOHU (SB)
63.	AL 9942	TELEAGĂ	VIȘTEA DE JOS (BV)
64.	AL 11207	TELEAGĂ	TOMEȘTI (HD)
65.	AL 12424	ȘARETĂ DE BOȘINAR	SEBEȘU DE JOS (SB)
66.	AL 13894	TELEAGĂ DE MÂNĂ	BUCERDEA VINOASĂ (AB)
67.	AL 16917	TELEAGĂ CU TELEGUȚĂ	RUPEA (BV)
68.	AL 17358	ȘARETĂ	MIERȚA (SJ)

VI – CARE TELEGITE

69.	AL 9513	„ROATE DE MUNTE”	BAIA DE FIER (GJ)
-----	---------	------------------	-------------------

VII – CARE

70.	AL 2879	CAR DE FÂN	ÎNTREGALDE (AB)
71.	AL 3188	CAR	LEAOȚ (HD)
72.	AL 4188	CAR DE VITE	OBÂRȘA (HD)
73.	AL 4968	CAR DE LEMNE	AVRAM IANCU (AB)
74.	AL 6151	CAR “BĂTRÂNESC”	MĂGURA (BV)
75.	AL 7144	CAR CU ROȚI DE LEMN	IZVORUL SUCEVEI (SV)
76.	AL 7471	CAR DE LEMN	BERBEȘTI (MM)
77.	AL 8099	CAR DE BOI ȘI CAI	MOHU (SB)
78.	AL 8149	CAR DE BOI	COSTEȘTI (VL)
79.	AL 8262	CAR	SĂSĂUȘI (SB)
80.	AL 9939	CAR DE PĂDURE	DRĂGUȘ (BV)

81.	AL 9940	CAR DE FÂN	DRĂGUȘ (BV)
82.	AL 9941	CAR DE FÂN	LEAOȚ (HD)
83.	AL 10326	CAR DE POVARĂ	PREDELUȚ (BV)
84.	AL 10327	CAR DE MUNTE	JINA (SB)
85.	AL 11267	CAR DE BOI	TOMEȘTI (HD)
86.	AL 11584	CAR DE LEMN	TĂUD (SJ)
87.	AL 16816	CAR DE BOI	RĂSTOLȚU MARE (SJ)
88.	AL 12406	CAR DE CAI/BOI	RĂȘINARI (SB)
89.	AL 12432	CAR CU LOITRE	SEBEȘU DE JOS (SB)
90.	AL 13454	CAR DE FÂN	LUDEȘTII DE JOS (HD)
91.	AL 14669	CAR DE BOI	STRAJA (SV)
92.	AL 14850	CAR „TREI SFERTURI”	MOHU (SB)
93.	AL 16453	CAR „TREI SFERTURI”	ȘURA MICĂ (SB)
94.	AL 16856	CAR DE BOI	RĂSTOLȚU MARE (SJ)
95.	AL 16915	CAR „TREI SFERTURI”	RUPEA (BV)
96.	AL 16947	CAR „TREI SFERTURI”	RĂȘINARI (SB)
97.	AL 17000	CAR DE BOI/CAI	CISNĂDIE (SB)
98.	AL 17003	CAR DE OGAȘE	OCNA SIBIULUI (SB)
99.	AL 17699	CAR DE UN CAL	ȘURA MICĂ (SB)
100.	AL 17922	CAR	DESEȘTI (MM)
101.	AL 17959	CAR DE BOI	OCNA SIBIULUI (SB)
102.	AL 18643	CAR DE BIVOLI ȘI CAI	MOHU (SB)
103.	AL 19047	CAR DE BOI	CUPȘENI (MM)
104.	AL 19234	CAR	STRÂMBA, VULCANI- CIPERCENI (GJ)

VIII – CĂRUȚE

105.	AL 1634	CĂRUȚĂ	MARGINEA (SV)
106.	AL 1993	CĂRUȚĂ DE SĂLIȘTE	SEBEȘU DE JOS (SB)
107.	AL 4486	CĂRUȚĂ DE DOI CAI	SIBIEL (SB)
108.	AL 4488	CĂRUȚĂ CU OSIE DE FIER	SIBIEL (SB)
109.	AL 4986	CĂRUȚĂ CU COVILTIR	ȘIMON (BV)
110.	AL 10328	CĂRUȚĂ	JINA (SB)
111.	AL 10418	CĂRUȚĂ	DRAȘOV (AB)
112.	AL 10419	CĂRUȚĂ „TREI SFERTURI”	DRAȘOV (AB)
113.	AL 11065	CĂRUȚĂ „MOȚEASCĂ”	POIANA VADULUI (AB)
114.	AL 12489 (b)	CĂRUȚĂ „MOȚEASCĂ”	POIANA VADULUI (AB)
115.	AL 12507	CĂRUȚĂ „MOȚEASCĂ” DE UN CAL	GOIEȘTI (AB)
116.	AL 12508	CĂRUȚĂ „MOȚEASCĂ”	POIANA VADULUI (AB)
117.	AL 12595	CĂRUȚĂ „AIȘPENĂR”	SIBIEL (SB)
118.	AL 14706	CĂRUȚĂ DE CAI	STRAJA (SV)
119.	AL 14799	CĂRUȚĂ DOBROGEANĂ	TOPOLOGU (TL)
120.	AL 14975	COCIE	VIDRA (AB)
121.	AL 15012	CĂRUȚĂ IALOMICEANĂ	RUȘETU (BZ)
122.	AL 15030	CĂRUȚĂ DE SĂLIȘTE	SÂNGĂȚIN (SB)
123.	AL 16730	CĂRUȚĂ „VOPSITĂ”	BRATEI (SB)
124.	AL 16830	CĂROAIE	CISNĂDIE (SB)
125.	AL 16856	CĂRUȚĂ	POIANA VADULUI (AB)
126.	AL 16935	CĂRUȚĂ DE DOI CAI	CĂRPINIȘTEA (BZ)
127.	AL 16971	CĂRUȚĂ PICTATĂ (DE NUNTĂ)	LUDUȘ (SB)
128.	AL 18644	CĂRUȚĂ DE UN CAL	MOHU (SB)
129.	AL 19007	CĂRUȚĂ DE CAI	FURTUNEȘTI (BZ)
130.	AL 19009	CĂRUȚĂ DE BOI	FURTUNEȘTI (BZ)

131.	AL 19010	CĂRUȚĂ DE SĂLIȘTE	GUȘTERIȚA (SB)
132.	AL 19235	CĂRUȚĂ MARAMUREȘANĂ (DIN SĂCEL)	SĂLIȘTE (SB)

IX – TRĂSURI

133.	AL 11645	TRĂSURĂ DE EPOCĂ	MANGALIA (CT)
134.	AL 12592	TRĂSURĂ CU COVILTIR	SIBIU
135.	AL 12593	CĂRUȚĂ-POȘTALION	RĂȘINARI (SB)
136.	AL 12594	BIRJĂ	VICȘANI (SV)
137.	AL 18607	DRIC	VEȘTEM (SB)

X – ALTE DISPOZITIVE CU ROȚI

138.	AL 28	VAGONET DE MINĂ („RAZNĂ”)	ABRUD (AB)
139.	AL 12449	MAȘINĂ DE TĂIAT LEMNE	SEBEȘU DE JOS (SB)
140.	AL 17076	TULUMBĂ	SĂLIȘTE (SB)
141.	AL 18108 a	SACA	COLUN (SB)
142.	AL 18108 b	TULUMBĂ	COLUN (SB)
143.	AL 18623	TULUMBĂ	SĂLIȘTE (SB)
144.	AL 18646	MAȘINĂ (MOTOR) DE TĂIAT LEMNE	OCNA SIBIULUI (SB)

XI – PODURI PLUTITOARE

145.	AL 1861	POD PLUTITOR PE CABLU	TURNU ROȘU (SB)
146.	AL 4881	BAC CU ZBAT	TOPALU (CT)

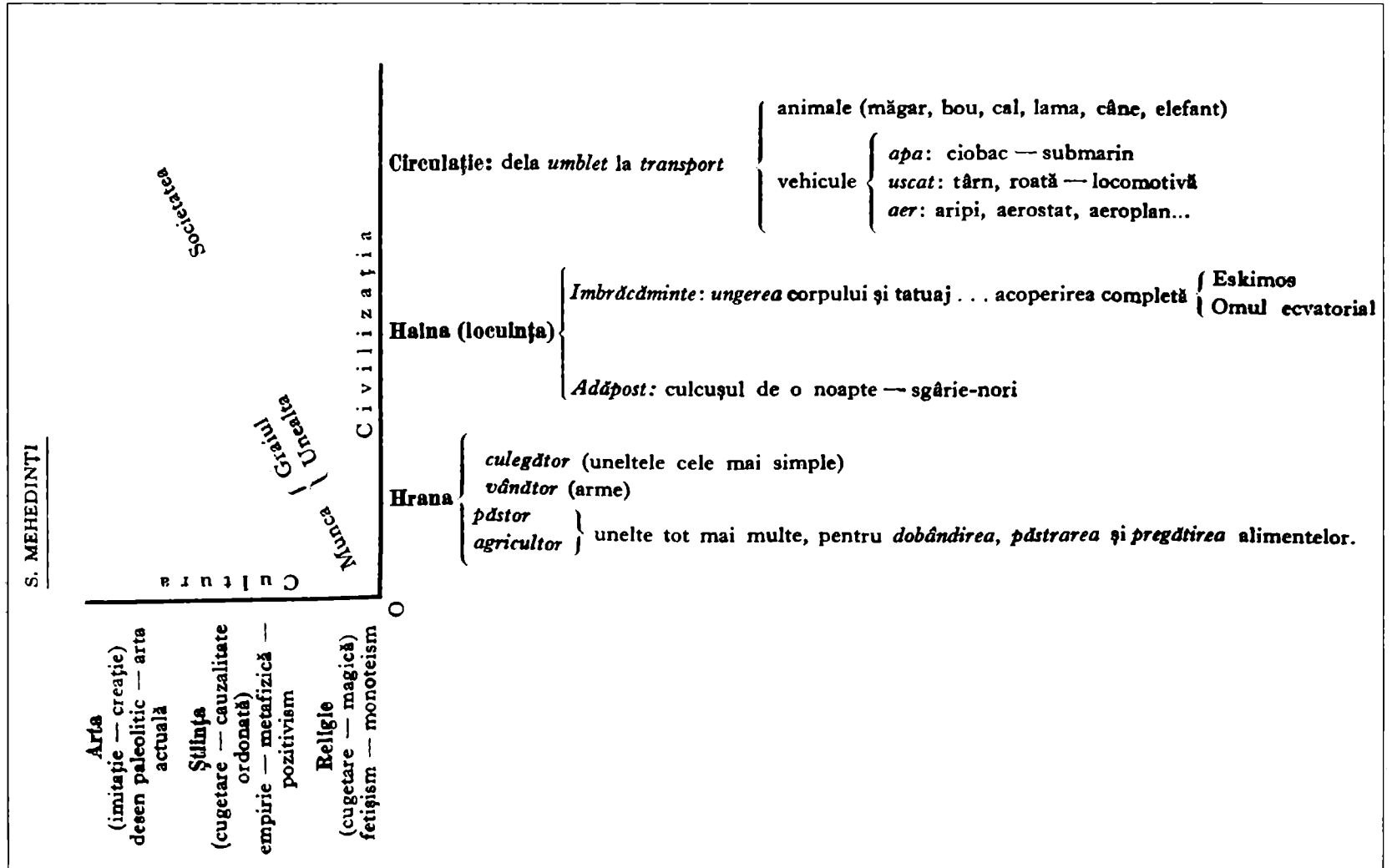
XII – AMBARCAȚIUNI MONOXILE

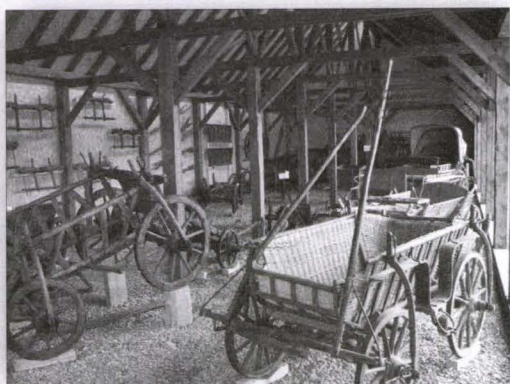
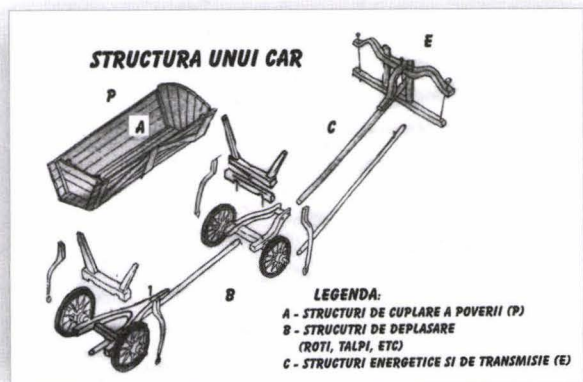
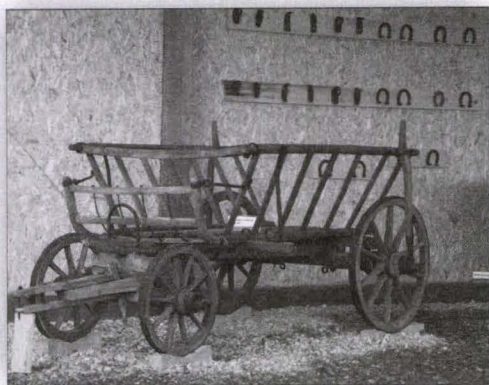
147.	AL 5658	„BUTUC” („CIN”)	MAHMUDIA (TL)
148.	AL 6672	MONOXILA	BACĂU (BC)

PAVILION PRESENTING THE FOLK MEANS OF TRANSPORTATION (VEHICLES)

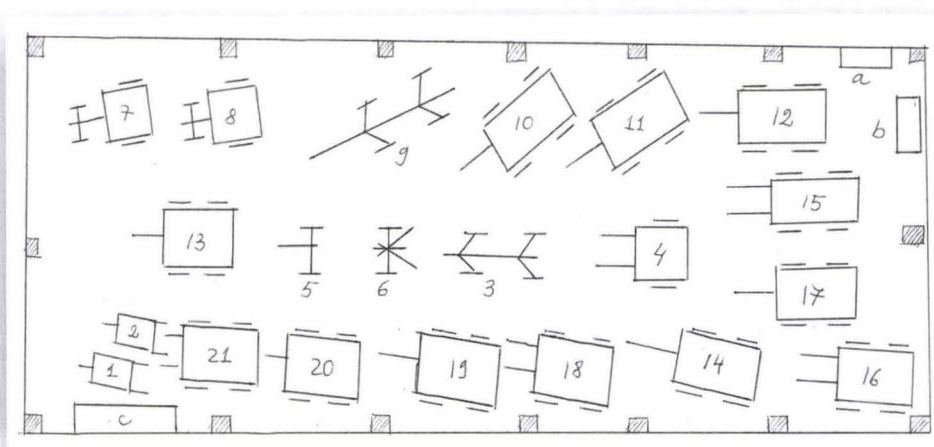
In 2007 The „ASTRA” Museum of Traditional Folk Civilization inaugurated the Pavilion of folk means of transportation- traditional vehicles, a premiere in the museums of Romania.

The pavilion was built in the sector of transportation in the open air museum and are exhibited 22 vehicles of different categories, with 1, 2 or 4 wheels, with human or animal drive: wheelbarrows, push-carts, two or four wheeled carts, cars, carriages, vehicles used in the rural life.

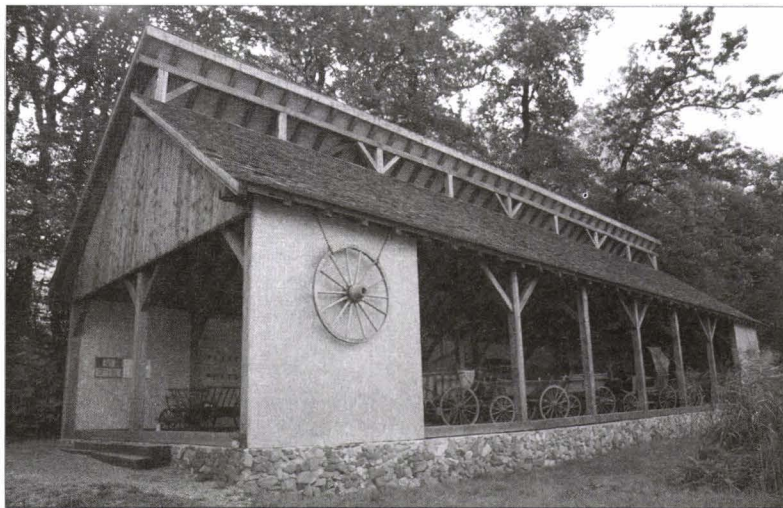

Imagini din interiorul Pavilionului

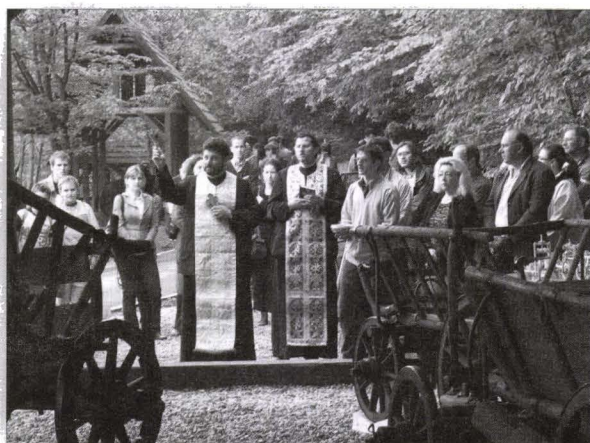
Organizarea interioară a Pavilionului

Imaginea exterioară a Pavilionului

Vernisarea Pavilionului

Sfințirea Pavilionului

*Înmânarea diplomei de membru al
Academiei Artelor Tradiționale din România,
meșterului Simion Cojocaru din Ocna Sibiului*

MUZEUL „ASTRA” – UNIVERSUL COPIILOR (PROGRAME ȘI STRATEGII DE EDUCAȚIE NAȚIONALĂ ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ, DE LA CEA MAI FRAGEDĂ VÂRSTĂ)

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

Motto:

„A educa înseamnă, înainte de toate,
a integra pe copil în viața neamului său.”
(S.Mehedinți)

1. *Universul copiilor – jocul, educația și instrucția*

Încă de la inaugurarea expoziției permanente în aer liber a Muzeului Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului (17 octombrie 1967)¹ (Foto 1), s-a ivit o problemă, care s-a adâncit permanent în anii care au urmat, amenințând cu o adevărată criză: deși extrem de atractiv prin calitățile cadrului natural, excepțional (peisaj miraculos, care îmbină pădurea cu poienile, lacul de 6 ha cu râșorul Trinckbach de 1,6 km, o fluorescență variabilă și care durează din luna martie până la finele lui octombrie, aer curat, puternic ozonat, un regim climatic favorabil plimbărilor în aer liber, tot timpul anului, regim de precipitații moderat cu – din păcate – tot mai puțină zăpadă, iarna), „Muzeul în aer liber” nu a reprezentat, până recent, o țintă pentru publicul de vârste tânără și foarte tânără, doar apetitul pentru plimbări romantice, la cei de peste 14 ani, liceeni și apoi, tineri și studenți, fiind o motivație a vizitei.

Mărimea deosebită a suprafeței expoziționale (42 ha), lungimea excesivă a aleilor pentru o plimbare pe toată suprafața muzeului) de 8,6 km și ca atare, durata mare a vizitei, funcție de ritmul deplasării și interesul vizitării monumentelor și interioarelor acestora (de la minim 2 ore la 4 ore, pentru vizitatorii obișnuiți, la cel puțin 8 ore, pentru un public interesat de aspectele culturale profunde, revelate de patrimoniul muzeului, cum ar fi o incursiune în istoria civilizației tradiționale a poporului român, reprezentau parametri inacceptabili pentru copii mici (de la 5-6 anișori la 9-10 ani) și chiar pentru elevii de la gimnaziu (11-14 ani).

În fața acestei problematici, aparent insolubile, se impunea adoptarea unor **proiecte deosebite și a unor strategii sectoriale (pe categorii de vârste), ba chiar și a unor soluții pedagogice**, adaptate tuturor categoriilor de vârstă și preocupărilor proprii fiecărei vârste, învederând, între altele: **simplică plimbare** în aer liber prin parcul muzeului, **practicarea de jocuri** în care să fie antrenați copiii, adaptate locului și specificului muzeal, **educația copiilor în spiritul cunoașterii patrimoniului muzeal**, exersării memoriei și atenției **prin jocuri tip puzzle și cuburi** (prin care să reconstituie fizionomia monumentelor și peisajelor din muzeu), dar și **instrucția pe probleme esențiale**, cum ar fi **semantica etnologică** și alcătuirea multilingvistică a vocabularului

¹ Irimie, Cornel; Bucur, Corneliu, *Muzeul Tehnicii Populare la zece ani (1967-1977). Bilanț și perspective*, în: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1978, p. 5; Bucur, Corneliu, *Muzeul Tehnicii Populare: concepția științifică, structura tematică și organizarea expozițională*, în: *** , *Civilizație milenară românească în Muzeul „ASTRA” Sibiu: Catalog-ghid*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 1995, p. 21.

limbii române (vezi „Abecedarul cu Dicționar etimologic”, în culori² – unic de acest fel în România și, cred, chiar în Europa), **principiile funcționării sistemelor mecanice și hidraulice** (principiile mecanicii statice și a mecanicii fluidelor), în cadrul pavilionului cu cele 12 machete funcționale, copii ale monumentelor originale deținute în patrimoniul muzeului³ ș.a.

1. În anul 2006, în contextul elaborării proiectelor pentru viitoarea capitală culturală europeană⁴, am conceput primul **proiect destinat publicului juvenil, de cea mai fragedă vârstă, în cadrul „Zilei Sugarului”**, organizată, în premieră, la 1 iulie.

Am plecat în această aparentă aventură, de la constatarea vizitării frecvente și tot mai intense, în ultimii ani, a Muzeului din Dumbravă, de către tinerele familii care, faptul era evident, așteptau primul nou născut, ca și de către tinerele mame cu noi născute în cărucioarele plimbate pe toată lungimea aleilor din muzeu (Foto 2).

Poate că faptele în sine amintite nu ar fi condus la o inițiativă concretă și „nominalizată”, dacă nu aș fi dat peste o știre de presă, potrivit căreia, un medic ginecolog din Anglia a reușit să fotografieze fizionomia unui făt, în spațiul intrauterin. Imaginea acestuia era foarte destinsă, părând a zâmbi mulțumit de starea lui biologică.

Atunci mi-a venit o idee și am publicat, la rândul-mi, o știre de presă: dacă înainte de naștere, fătul are deja „**sentimente**” (stări psihice de „satisfacție”) postnatal, el are, deja „**opțiuni culturale**”. Desigur că ideea în sine a stârnit zâmbetele. Provocarea mea a devenit tot mai persuasivă plusând în presă: de câte ori plâng pruncii și nu vor să sugă, nu știți din ce cauză plâng: vă asigur că ei doresc să-i aduceți în Dumbravă, la muzeu”.

Într-adevăr, datorită aerului „tare” (și ozonat) din muzeu, la sosirea mamelor cu micuții, aceștia adormeau instantaneu și la trezire, după ore de somn profund, aveau și „pofta de mâncare” ca „puii de lup”. De aici și până la intensificarea vizitelor, în toate anotimpurile, nu a mai fost decât „un pas”. Această categorie de public vizitator, foarte fidel și tot mai numeroasă (mamele preferau muzeul și pentru sentimentul de securitate, de liniște, de neagresiune sonoră cu manele, de prezența unui public needucat, folosind expresii triviale etc.), merita o recompensă.

Așa mi-a venit ideea **Zilei naționale a sugarilor** (extinzând limita de vârstă până la 2 ani), organizând, la 1 iulie 2007, prima ediție⁵. Pe lângă asigurarea gratuității intrării întregii familii (părinți, frați, bunici), am organizat o serie de manifestări de tip competițional: cel (cea) mai frumos(oasă) sugar(ă), cel (cea) mai rapid(ă) la competiții de viteză, pe saltele, „în patru membre” (în mâini și cu genunchi), cel (cea) mai bun(ă) dansator(oare) și pereche, cel(cea) mai bun(ă) interpret(ă) muzical etc. Am pregătit teste de îndemânare pentru tați (înfășatul păpușilor, așezarea pampersilor), sau de cunoștințe în puericultură (pentru mame) (Foto 3). Desigur că toate acestea, cu premii, pentru a-i stimula pe părinți să participe. Edițiile anilor următori au confirmat valoarea inițiativei și ca atare, am extins limita inferioară de vârstă a publicului vizitator al unui muzeu (performanța națională), de la stadiul de concepție (vizită „virtuală”), la cel de 40 de zile după naștere (vizita reală) și la 1,5 – 2 ani (vizita conștientă, sub privirile și chiar explicațiile părinților și ale bunicilor). Aceștia au fost extrem de plăcut impresionați față de inițiativa noastră, apreciind gestul de a-i atrage și trata/apropia cu tandrețe și chiar prin programe culturale, ca unul excepțional. Această categorie de copii și părinți,

² Bucur, Corneliu; Andrei, Raluca, *Abecedar și dicționar etimologic*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 70 p.

³ Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului). Catalog*. Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2007, 448 p.

⁴ ****, 25 proiecte Capitală Culturală Europeană-Sibiu, 2007*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, 64p.

⁵ Lupu, Margareta, *Ziua sugarilor, în muzeu*, în: „Monitorul de Sibiu”, 2006, 9 iunie, p. 2.

îndeosebi din Sibiu, au devenit, în anii următori, cea mai consecventă și fidelă categorie de vizitatori.

2. A urmat crearea unui **departament specializat** dedicat copiilor, elevilor și tinerilor (de la 4-5 anișori până la 14 ani) și prin unele extensiuni de program, chiar și pentru liceeni și studenți: **ETNO-TEHNO-PARC-ul**⁶.

Se impuneau câteva condiții, „sine qua non”, pentru a localiza acest **sector extramuzeal**, într-un spațiu tangent dar nu secant expoziției, într-o poiană deschisă, cu mult soare, un spațiu accesibil direct copiilor și situat la o poartă de intrare, aflată în linie dreaptă și cât mai apropiată de stația terminus de autobuze, din Dumbrava Sibiului, în apropierea „porții” de intrare dinspre Grădina Zoologică.

Singurul spațiu care întrunea toate aceste condiții a fost găsit în poiana dintre cele două porți de acces în muzeu cea dinspre Grădina Zoo (cu taxare la caseria Zoo) și cea de pe partea opusă a lacului Grădinii Zoo, în spatele bisericii din Bezded. Pentru a face funcțională, cel de al doilea acces (prin care se putea accede, pietonal, direct de la stația de autobuz) trebuia reamenajată, asfaltată și iluminată aleea de pe marginea lacului (amenajată în urmă cu zeci de ani, dar abandonată), care pornea din stația de tramvaie și se bifurca, jos, în fața lacului, aripa din stânga conducând direct la muzeu, cea din dreapta intrând în Zoo. În primăvara lui 2007, am executat aceste lucrări și am botezat amintita cale pietonală de acces în muzeu „Aleea elevilor” (Foto 4). Am dotat-o marginal cu bănci și coșuri de gunoi și am împodobit-o, la capetele sale, cu două lucrări de sculptură monumentală în lemn: una numită „Omagiu lui Brâncuși” (Foto 5) și a doua „Coloana dăinuirii noastre” (Foto 6).

A urmat „mobilarea” spațiului și delimitarea distinctă a celor trei funcțiuni stabilite pentru Etno-Tehno-Parc: funcția instructiv-educativă, funcția ludică și funcția demonstrativă.

Potrivit funcțiilor alese pentru structura tripartită a spațiului, am comandat execuția, de către o echipă de meșteri maramureșeni, a unor pavilioane din lemn de brad.

2.1. Funcția instructiv-educativă. În cele trei pavilioane lucrate în stil tradițional, fiecare corespunzând unei categorii de „vârstă” (prima, pentru preșcolari, a doua pentru clasele I-IV și a treia pentru cei din gimnaziu, clasele V-VIII), am instalat trei „ateliere” cu activități și materiale specifice. Pentru prima categorie de vârstă, am organizat, în primul pavilion, un atelier care dezvoltă calitățile observației și memoriei, dar și pe cea a reproducerii formelor monumentelor și culorilor acestora, stimulând exersarea **gustului artistic și spiritului combinativ**, prin dotarea cu un material didactic special: **cărți de colorat**, cu imaginea unor peisaje și monumente, numai din muzeu, **puzzle și cuburi** – cu profile numai din peisajul natural și cultural al muzeului, iar în perspectivă și cu **cărți de povești**, în care acțiunile și personajele să fie inspirate din universul muzeal.

În pavilionul secund, am introdus **atelierul instructiv-educativ**, având ca materiale didactice „Abecedarul cu Dicționar etimologic”, machete ale unor instalații mecanice, datând chiar din antichitatea dacică și daco-romană (moara de mână, piua de mână cu pilug, teascu cu „pene și berbeci”, teascu cu șurub central, mobil), toate reproduse după valori originale din patrimoniul muzeului (Foto 7).

Tot aici, am organizat ateliere de creație literară și artistică (unde se organizează competiții între copii, pe baza lucrărilor proprii, de la literatură la arte plastice, de la tehnică, la iconografie religioasă (Foto 8).

⁶ Bucur, Corneliu; Andrei, Raluca, *Etno Tehno Parc, muzeul copiilor*, în: „Revista muzeelor”, București, 2007, nr. 4, p. 98.

În atelierul terț, destinat celor din clasele gimnaziale, am proiectat ateliere de ansamblare a unor piese (potrivit structurilor de tip „lego”) care permit reconstituirea unor forme miniaturale ale monumentelor de arhitectură și de tehnică populară urmând să stimulăm spiritul de memorie dar și de creativitate, imaginație ca și dexteritățile constructive, din muzeu, în copie fidelă, toate acestea în ateliere experimentale pe diferite categorii de lucrări. Apoi, am elaborat un **Proiect pentru un observator astronomic**⁷, în cadrul căruia să valorificăm toate cunoștințele populare (tradițiile) despre constelația astrală românească și legendarul popular despre universul astral⁸.

2.2. Spațiul destinat instrucției pentru toate vârstele prin demonstrații, a fost organizat printr-un pavilion care prezintă 12 machete hidraulice, în funcțiune (alese pe principiul ilustrării tuturor tipurilor de roți hidraulice, instalații mecanice, tipuri de admisii și sisteme mecanice de transmitere a mișcării, de la axul roților de apă, la sistemul mecanic proprii României. În ordinea complexității lor tehnice, aceste machete sunt înșirate, în pavilion, de la stânga la dreapta, primele fiind: moara cu ciutură, moara cu roată verticală și aducțiune inferioară, moara cu o aducțiune superioară și dubla transmisie, pua de postav „cu maie”, cu batere pendulatoare și aducțiune inferioară, pua cu ciocane „cu coadă” și roată cu aducțiune superioară, steampul hidraulic și ciocanul hidraulic – ambele funcționând pe principiul axului cu came (Foto 9), iar la capătul de scurgere a apei din canalul aductor, o vâltoare (Foto 10).

Sistemul hidrotehnic, format dintr-un jgheab lung de peste 15 m, este alimentat dintr-un „turn” de acumulare a apei (Foto 11), venită din conducta de hidranți, din care coboară mici jgheaburi de admisie – prevăzute cu stăvilare, în dreptul fiecărei instalații dispusă pe platformă. Diferența de nivel de la pardoseala canalului aductor, la punctul de admisie a apei, la roțile machetelor, asigură, prin cădere, forța hidraulică necesară acționării instalațiilor⁹.

3. Spațiul intermediar dintre aceste pavilioane este destinat **ludicului**. Numeroase mijloace „retro” (care, căruțe, căroaie, roabe, tomberoane etc.), în forme mult reduse ca dimensiuni, față de cele originale, reconstituie universul mijloacele tradiționale de transport rulante¹⁰. Tot aici sunt dispuse și hinte pentru cei mici, și, tot aici, au loc – pe platforma amenajată ocazional - competiții, concursuri de dans și alte manifestări.

Întreg acest program extrem de complex, îi introduce pe copii în universul cultural al civilizației populare tradiționale, specifică poporului român, exprimat prin totalitatea valorilor de patrimoniu pus la dispoziția lor.

Dar aceasta nu poate fi decât o dimensiune (este adevărat, primordială) a procesului de educație, cea realizată, în spiritul **valorilor culturale proprii** națiunii române.

4. După integrarea noastră în Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007, paradigma cultural-educatională s-a modificat, primei dimensiuni, adăugându-i-se **dimensiunea europeană**. Așadar, educația copiilor din întreg spațiul european trebuie să se desfășoare în câmpul bipolar al valorilor culturale europene, **particularul însemnând naționalul, iar universalul însemnând europeanul**.

Pentru a acoperi o problemă atât de exigentă (și inedită), am rezonat la o provocare incidentală, venită (ca o prestație culturală și nicidecum ca o sugestie) din

⁷ Prima ediție a proiectului *Observator astronomic. Viziunea populară asupra cerului* s-a desfășurat în iunie 2008.

⁸ Otescu, Ion, *Credințele țaranului român despre cer și stele*, Buzău, 2005, 114 p.

⁹ Bucur, Corneliu, *Evoluție și tipologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România*, în: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1979, p. 111.

¹⁰ ****, Pavilionul de prezentare a mijloacelor de transport popular*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 12 p.

partea unui grup de studenți, însoțiți de 3 lectori, din cadrul Facultății de Arhitectură din Gotland, Suedia.

Încântați de patrimoniul excepțional și peisajul unic al Muzeului în aer liber, la sfârșitul sejurului primei vizite, de zece zile (la care au fost incitați prin accesarea site-ului muzeului pe Internet), ne-au întrebat dacă suntem interesați de edificarea unei construcții din bârne de brad, încheiate în tehnica specifică construcțiilor arhaice suedeze, având funcția de siloz? Am confirmat și în anul următor au revenit la Sibiu, au stat la noi în muzeu trei săptămâni și la plecare, am inaugurat silozul suedez (Foto 12), într-o formă, desigur, mult mai mică decât construcțiile similare, dar totuși suficient de mare încât să asigure accesul în interior a cca 12-15 copii.

Ce ne facem cu „produsul suedez simbolic”, strident în ansamblul patrimoniului original al Muzeului „ASTRA”, ne-am întrebat privind „intrusul”? Soluția găsită, într-un moment de inspirație, a fost organizarea, adiacentă Muzeului etnografic, a „**SATULUI EUROPEAN**”.

Proiectul având o asemenea temă presupune, în baza unei colaborări cu toate țările membre UE (continuate în anul 2007 prin intermediul ambasadelor din România, cărora le-am prezentat această adevărată provocare de colaborare patrimonială cu Muzeul „ASTRA”¹¹) edificarea și instalarea, în jurul ETNO-TEHNO-PARC-ului, a 27 de construcții (edificate la scara de 1:10 până la 1:20), care să redea o categorie sau un tip de produs arhitectonic, ilustrativ pentru o țară, o zonă etnografică sau regiune din fiecare țară europeană.

Mărturisesc că ideea mi-a dat-o „Parcul din Copenhaga”, în care pentru week-end-uri, cetățenilor din oraș, li s-a pus la dispoziție o parcelă de teren din care, o parte este destinată edificării unei căsuțe care să poată fi chiar locuită, timp de 2 zile, în week-end, restul terenului fiind, cultivat cu flori, condiția impusă, în mod obligatoriu, fiind aceea ca stilul arhitectonic al construcțiilor să fie variabil (total diferit) și fiecare să exprime un anume univers cultural.

Dacă țările membre UE vor manifesta interes pentru acest proiect cultural (și avem deja semnale pozitive, în acest sens), în perspectiva anilor 2009-2011, vom avea, în Dumbrava Sibiului, o „Europă în miniatură” și în sinteză. Pentru ca universul cultural european să se exprime nu doar *prin forme* simbolice ale arhitecturii populare tradiționale din țările membre UE, ci și prin *conținutul* unor programe culturale, atunci interioarele acestor construcții vor trebui să conțină și să ofere publicului juvenil numeroase materiale documentare, în sistem clasic (tipărite) sau „electronic”, la un nivel de prezentare și mediatizare compatibil cu vârsta „vizitatorilor”, astfel încât fiecare vizită la un asemenea „monument” să asigure și un contact informațional valoros, o adevărată incursiune în universul civilizației culturii și artelor tradiționale (inclusiv în lumea tradițiilor, poporului) din țările reprezentate.

De ziua națională a fiecăruia dintre popoarele Uniunii Europene, în „**Satul european**” din muzeul sibian, **se va arbora drapelul țării** respective, **se va intona imnul național** și se vor prezenta, virtual, demonstrativ sau ludic, câteva dintre valorile și tradițiile culturale proprii acelei țări.

Un asemenea exercițiu, an de an, care ar putea fi dublat, în anul viitor, cu un **Festival european al filmului documentar-turistic, pentru copii** (elevi și liceeni), ar conduce, într-o formă dintre cele mai accesibile, spre cunoașterea și asimilarea **alterității cultural-europene**. Promovând asemenea „exerciții de respirație cultural-europeană” și în alte medii (esențială rămâne Școala, Liceul, Universitatea), dar nici **familia**, nici **Biserica** și nici celelalte medii sociale nu pot fi exonerate de o asemenea

¹¹ Adresa nr. 8815/26.11.2007.

obligație, formarea conștiinței și mentalităților moderne, care asimilează și sintetizează, deopotrivă, valorile naționale și europene, devine un proces psiho-socio-etno-cultural desăvârșit.

Concluzionând, Muzeul, în general și Muzeul „ASTRA”, în particular (pot și chiar trebuie să onoreze, în plan cultural și educațional, asemenea proiecte, pentru a asigura generațiilor tinere de astăzi, un statut, un profil și o educație pe măsura comandamentelor moderne ale unei societăți europene în plină evoluție.

„ASTRA” MUSEUM – THE CHILDREN’S UNIVERSE (PROGRAMS AND STRATEGIES FOR EUROPEAN INTEGRATION)

The paper presents some programs and strategies specially deserved for children and argued by author with the „ASTRA” Museum achievements. The aim is clearly stated even in the motto: *„To educate means first of all to integrate the child into the life of his people”* (Simion Mehedinți).

Since the permanent open air exhibition in Dumbrava Sibiului (Folk Technology Museum) has been inaugurated in 1967, the curators noticed that was not planned and conceived a special area deserved for children. Quite soon they realized that this is a major problem, that children have not been included into the yearly programs, strategies, projects. The difficulty had to be solved and convenient solutions to be found. To elaborate programs and strategies for the children’s education and instruction were the first objectives for „ASTRA” Museum. First of all were elaborated special programs and strategies that were focused on the children’s education and instruction namely, to know the museum’s patrimony, the national values, that is actually the national identity. These activities had in view all the categories of age (from the first months of birth, teenagers, and young). The activities were conceived in such a manner to combine the pleasure with entertainment- outdoor-games, walks, contests, fairy tales and educative-instructive activities- spelling book and etymological dictionary, puzzles, toy bricks, coloring books, the day of babies (with the active parents’ participation), weekly pedagogical courses held by curators, documentary films, workshops. In this respect „ASTRA” Museum planned and created a special department and areas in the open air museum in Dumbrava Sibiului - the Ethno-Techno-Park and a pedagogical cabinet.

The latest program - project is that destined to the education and instruction of children in the spirit of the European integration and globalization. The young generation has to know other cultures, civilizations and identities. In this respect we mention the European Village in collaboration with other European countries members of UE.

The programs and the strategies are so conceived that children can discover and learn more and more about our traditional culture and civilization, to find their identity and then be able to compare and accept the others.

„ASTRA” Museum can be considered a real universe for children.

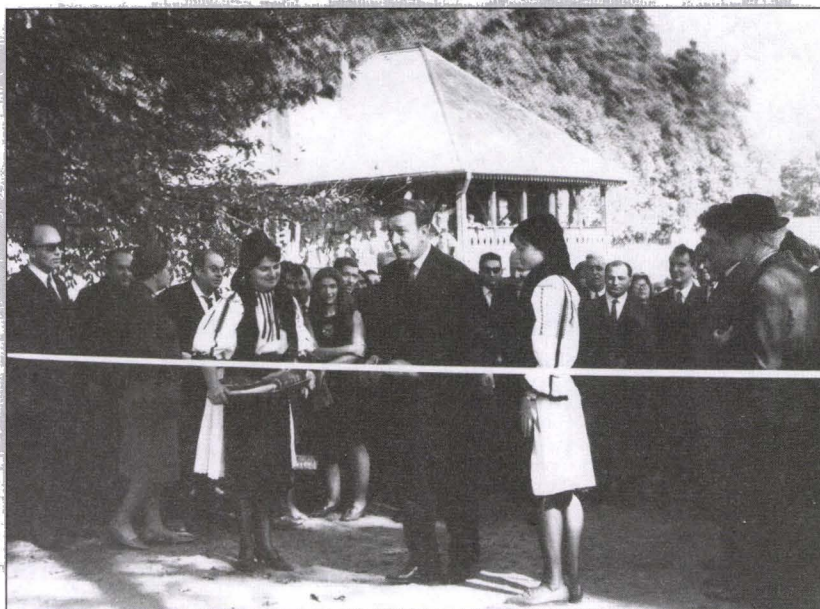

Foto 1

Inaugurarea expoziției permanente în aer liber a Muzeului Tehnicii Populare din Dumbrava Sibului (17 octombrie 1967)

Foto 2

Imagini de la Ziua Sugarului

Foto 3
*Participanți la
 Ziua Sugarului*

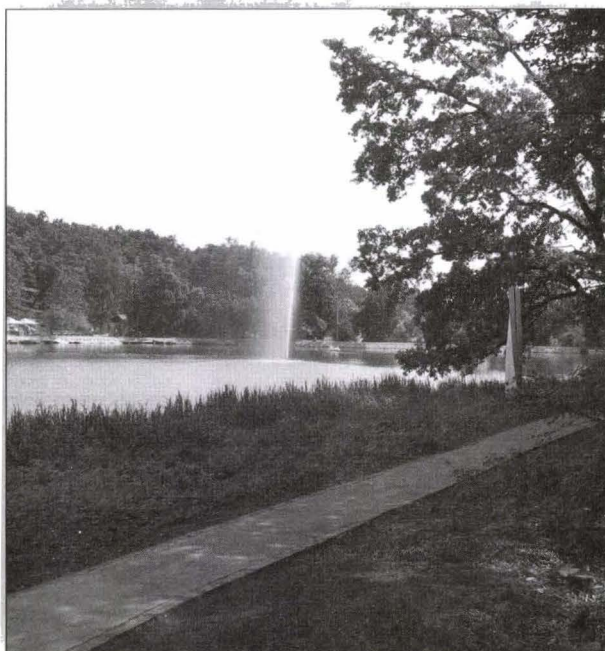

Foto 4
Aleea Elevilor

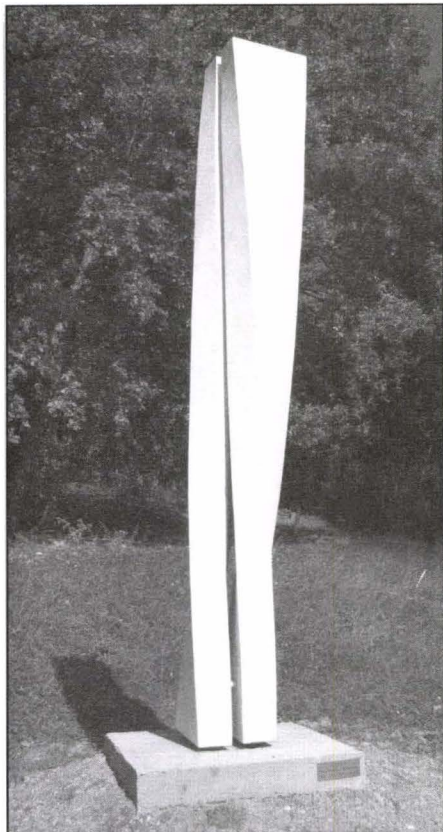

Foto 5
Omagiu lui Brâncuși

Foto 6
Coloana dăinuirii noastre

Foto 7
Atelier instructiv-educativ

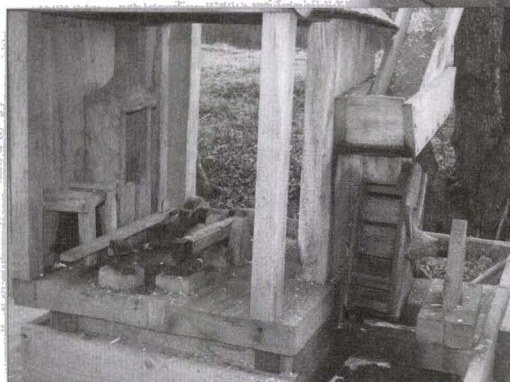

Foto 8
Ateliere de creație literară și artistică

*Moară cu ciutură
Arcani, județul Gorj*

*Șteamp
Abrud, județul Alba*

*Ciocan hidraulic,
Rimetea, județul Alba*

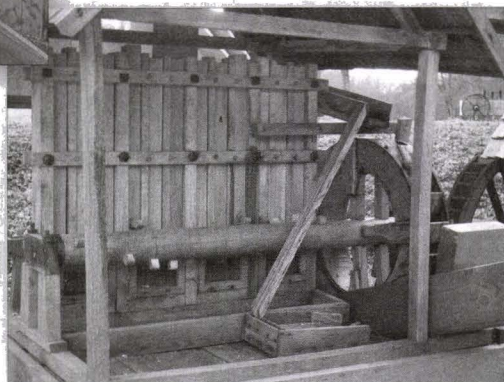

Foto 9
Machete ale instalațiilor hidraulice

Foto 10
*Piuă,
Prigor, județul Caraș Severin*

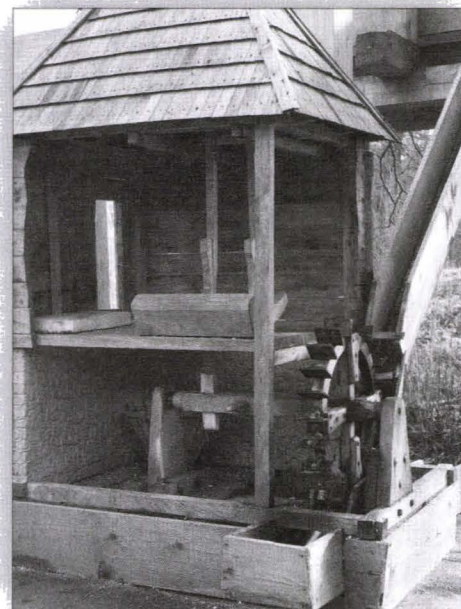
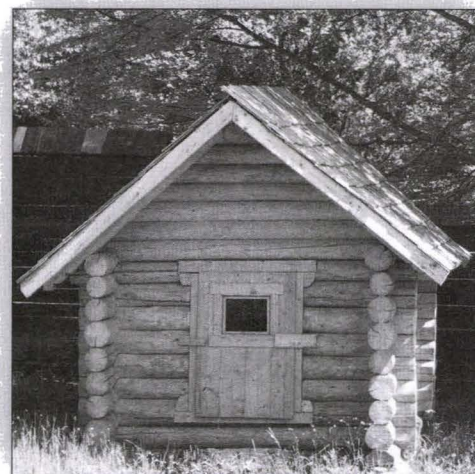

Foto 11
Sistemul hidrotehnic

Foto 12
Siloz suedez

ELEMENTE ALE SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI ÎN SPAȚIUL MUZEULUI CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA”

Ionuț LĂPĂDAT
drd. Ciprian Anghel ȘTEFAN

An de an spiritualitatea satului românesc, în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului, este tot mai bine redată atât prin prăznuirea marilor sărbători și cinstirea Duminicii - de fiecare dată prin rânduiala liturgică duminicală, ca în orice sat românesc -, cât și prin transferul unor noi edificii eclesiastice, lucru bine făcut, mai ales în păstrarea lor dar și pentru a deveni locuri de întâlnire a omului cu Divinitatea.

Satul românesc a fost întotdeauna un loc al împletirii lucrului cu duhul și al viețuirii în bună rânduială a tuturor într-o toată și, de aceea, urmele acestei viețuiri suportă necesitatea păstrării, iar Muzeul din Dumbrava nu le aduce în spațiul său pentru a rămâne moarte ci pentru a deveni - dacă se poate spune - tot mai vii.

Vivialitatea lor este dată de diferitele puneri și repuneri în scena contemporaneității a unor sărbători uitate sau în curs de pierdere, evenimente pe care numai aceste edificii și cupola cerului de deasupra Dumbrăvii le poate găzdui.

Trei sunt edificiile care, aduse în spațiul amintit, capodopere, între altele, ale culturii și arhitecturii populare tradiționale românești, de acum înainte pot ocroti și reda sufletul satului românesc în drum spre sfințire.

1. Biserica din lemn Pogorârea Sfântului Duh, Dretea, județul Cluj

Biserica din lemn cu hramul Pogorârea Sfântului Duh este originară din satul Dretea, comuna Mănăstireni, județul Cluj, zona etnografică Dealurile Clujului, subzona depresiunii Călățele. Monumentul istoric, menționat în lista Monumentelor Istorice din anul 1954, era plasat în situ pe un deal care domină așezarea dinspre nord, deasupra gospodăriilor din sat, în mijlocul cimitirului.

Construcția bisericii a fost datată, în anul 1672, după o inscripție pe o Evanghelie făcută în data de 8 mai 1903, de preotul Ioan Leheny: „Sfânta biserică din Dretea, precum am aflat scris într-un Orologiu vechi s-au edificat în anul 1672, fiind preot Popa Mihai”.

Planimetric, biserica respectă planul tradițional cu prispă deschisă, mărginită de stâlpi nedecorați, pronaosul (din care se urcă pe o scară în podul bisericii și de aici în turnul clopotniței) și naosul cu absida altarului, în formă de patrulater neregulat.

Calitățile arhitecturale ale edificiului stau mărturie pentru măiestria și ingeniozitatea meșterilor constructori țărani, care au ridicat biserica folosind doar barda și securea, lucru extrem de rar întâlnit la alte biserici din lemn, ceea ce îi conferă o valoare deosebită. La arhaismul tehnicii constructive se adaugă, paradoxal, deschiderea spre noutatea formei arhitecturale, biserica prezentând influențe stilistice aulice, prin cupola tronconică de inspirație gotică, specifică construcțiilor similare edificate în piatră, care acoperă absida-altarul.

Biserica se remarcă prin forma deosebită a altarului (poligon din șase laturi dispuse neregulat), prin masivitatea tălpilor (10 m lungime, 50 cm lățime, 20 cm grosime), prin tehnica de construcție (bârne încheiate în coadă de rândunică,

utilizându-se la fixarea elementelor constructive, cuie mari din lemn de stejar) și prin forma neobișnuită a turnului încheiat în furci, având prisma de secțiune trapezoidală și nu dreptunghiulară, dispunerea excentrică cu 25 cm spre N și nu central (ca la marea majoritate a bisericilor din lemn).

Turla se înalță la 8 m deasupra unui acoperiș zvelt, unitar, care adăpostește prispa simplă cu stâlpișori și pereți dispuși pe tălpi masive, ale căror bârne se încheie, în părțile superioare, în console. Simplitatea și masivitatea se împletesc într-un ansamblu arhitectonic de dimensiuni mici spre mediu, singura piesă, deosebit de frumoasă, care prezintă un plus de decorație sculpturală fiind portalul ușii de la intrare.

Pictura este realizată (cu excepția iconostasului pictat pe pânză, în anul 1742) în anul 1672, direct pe bârnele de lemn și pe scândurile care acoperă tavanul pronaosului, bolta naosului și cupola altarului, în tehnica tempera, incredibil de bine conservată și de o excepțională valoare artistică.

Construită într-o perioadă în care majoritatea populației sătești nu știa carte, iar limba liturgică era slavona, biserica a fost zugrăvită pe înțelesul populației satului. Prezintă pe toată suprafața interioară a bisericii, tematizând fiecare spațiu, a fost pe bună dreptate considerată Biblia în imagini a omului de rând, modul de tratare a scenelor și personajelor sfinte de către zugravii populari influențând, adesea, profund, mentalul și imaginația țăranilor.

Zugravii anonimi au pictat la Dretea conform Erminiei ecleziastice întâlnită în toate bisericile țărănești din lemn.

Pronaosul, spațiul destinat femeilor, prezintă teme cu personaje eminamente feminine: pe perețele de vest sunt înfățișate Sfintele Mucenite, pe perețele de nord, Sfintele Fecioare (mironosițele, Maria Magdalena, Marta, Maria, Ioana, Salomeia și Ana), iar pe perețele despărțitor dintre pronaos și naos, în stânga intrării, Învierea lui Iisus, în dreapta intrării trei sfinte femei. Tavanul prezintă o temă arhaică, Bolta înstelată cu soarele și luna, numită de cercetătorii fenomenului, creștinism cosmic.

În nava principală a naosului se disting patru registre principale. Primul registru, pictat pe semicalotă, prezintă episoade din Geneză: Crearea Evei, Păcatul strămoșesc și Alungarea din Rai. În stânga intrării apar Sfinții Împărați Constantin și Elena, iar în dreapta, Sfinții doctori fără de arginți, Cosma și Damian. Al doilea registru, ilustrat pe fiecare arc al boltei, prezintă frize ale Sfinților Mucenici Militari, care încadrează medalioane cu scene din ciclul hristologic al Săptămânii Patimilor: Spălarea picioarelor ucenicilor, Sărutarea lui Iuda, Iisus la Ana, Iisus la Caiafa, Iisus la Pilat, Iisus la Irod, Batjocurirea lui Iisus, Drumul Crucii. Pe culmea boltei, în cadrul registrului al treilea, sunt redată în medalion personajele care conduc cerurile și întreaga creație: Sfânta Treime, Maica Domnului cu pruncul Iisus, Sfinții Heruvimi. Catapeteasma, piesa cea mai valoroasă a decorației pictate, se remarcă prin realizarea stilistică deosebită a scenelor, Răstignirea și Friza Apostolilor, având în centru scena Deisis. Inscripția este pictată în partea stângă a iconostasului, datând decorația și având ca text: „Acest fruntariu svuntu l-au răscumnărat Nistor Gheorghe cu feciorii, cu Gherman și Nistor și cu Gavrilă și cu gazda lor Maria Pătrului, pomeniri lor pomenire veci pomenire lor, anul de la Christos 1742”.

Altarul are o scenografie determinată de funcționalitatea spațiului, aici fiind figurate, pe pereții absidei, scene ca Euharistia, Jertfa lui Isac și Teoria Sfinților ierarhi (Sfântul Arhidiacon Ștefan, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare), iar pe cele șapte laturi ale cupolei de formă neregulată, Sfinții arhangheli și îngeri, Sfinții prooroci, Maica Domnului în glorie, Liturghia Îngerească, Iisus în glorie și Sfânta Treime, în centrul cupolei.

Biserica a fost demontată (octombrie 2003) și reconstruită în muzeu (mai-august 2004) de unul dintre cei mai mari meșteri restauratori de biserici ai zilelor noastre,

Gavrilă Hotico, originar din comuna Ieud, județul Maramureș, reprezentând a treia generație de meșteri, cu o activitate prodigioasă în domeniul restaurării bisericilor din lemn (peste 60 de biserici restaurate, 9 construite și 12 strămutate), din familia Hotico.

Finalizările lucrărilor de reconstrucție și restaurare au avut loc în cursul anului 2004 (în ceea ce privește reconstrucția) și în anul 2006 (când s-au finalizat lucrările de restaurare ale picturii), fiind sfințită de un sobor de preoți conduși de Î.P.S Laurențiu Streza, avându-l ca invitat pe Î.P.S Bartolomeu Anania.

Biserica din lemn, Pogorârea Sfântului Duh, din Dretea este considerată una dintre cele mai frumoase (prin pictura sa) biserici din lemn din România, o adevărată Capelă sextină, fiindu-i redată funcția slujitoare, cultică, prin slujbele duminicale sau speciale, ocazionate de obiceiurile și sărbătorile tradiționale de peste an. Prin așezarea sa în inima satului olarilor din muzeu, ea a redevenit acel axis mundi, centrând întreg universul satului românesc de odinioară.

2. Troița din Bunești

Troița din Bunești, județul Vâlcea a fost transferată în vara anului 2006. Ea a avut funcția ca troiță de fântână și de pomenire.

A fost ridicată la începutul secolului al XIX-lea. În zona Munteniei, troițele de fântână cunosc o scară largă de răspândire. Scopul edificării unei troițe lângă o fântână este multiplu: pe lângă faptul că avea menirea de a proteja apa, izvorul vieții, ca nu cumva ceva necurat să o „spurce”, ea anihila, neliniștea provocată de fântână care, în concepția arhaică era linia axială ce unește pământul cu lumea tenebrelor. A fost construită din grinzi de lemn de stejar prinse în cheutori drepte. Pe fațada construcției orientată spre uliță este realizată intrarea prevăzută cu o ușă din stejar în formă de grătar. Pe ambele părți ale ușii sunt două spații libere în care sunt fixate, cu cuie de lemn, două cruci flancate de câte două molenii, câteșitrei pictate. În interior, troița prezintă un iconostas pictat în mai multe registre, asemănător cu iconostasele ce se găsesc în biserici. Primul registru prezintă tema Încoronării Maicii Domnului, urmând, apoi șirul prorocilor Isaia, Solomon, în mijloc, Fecioara Maria, apoi proorocii David și Daniil. Registrul median este pictat cu cele douăsprezece prăznicare de peste an. Registrul inferior ilustrează pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel, care flanchează un pomelnic cu comunitatea care a contribuit la ridicarea monumentului. Protectorii acestui edificiu sunt Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, care sunt pictați de o parte și de alta a iconostasului.

3. Crucea din Capul Satului

Troița din Rășinari, transferată în cadrul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” în anul 2006, datează de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Inscricția din interiorul troiței este datată 1798: „...s...toată cheltuiala robului lui D-zeu Pătru Albulu (și) soția sa...(c) a să aibă veșnică pomenire în zilele prea înnăl(țatului) nostru Franțisk al doilea, și sau datu locul cru(cii)...păsi de Maniu Dragoie...de pomenireA. 1798. Popa Ioan Grigorie zugravu...”. Autorul picturii este Popa Ioan Grigorie, cel care a pictat și biserica veche din Rășinari. Ctitori au fost două familii: Pătru Albu, pe cheltuiala căruia s-a ridicat troița și Maniu Dragoie, care a donat locul pentru amplasare.

Construcția are un plan pătrat și prezintă un soclu de piatră fixat cu pământ galben. Pereții și cupola sunt din cărămidă. Intrarea se află pe latura de nord și se făcea printr-o ușă cu arcadă. Laturile de est, vest și sud prezintă câte o fereastră cu arcadă pictată cu motive vegetale. Pereții sunt tencuiți și zugrăviți la exterior cu ultramarin. Singurul decor este alcătuit din false colonade realizate în stuc de culoare albă.

În interior, în mijlocul construcției, este fixată (îngropată) o cruce monolitică de tip treflat, având înălțimea de 2,17 m, iar grosimea de bază de 0,60 m.

Crucea este sculptată într-o manieră foarte fină, având unghiurile dintre brațe rotunjite concav, formând un medalion, la intersecția lor.

Tema centrală este „Răstignirea Domnului” iar sub cruce este pictat elementul popular nebiblic, „Craniul lui Adam”.

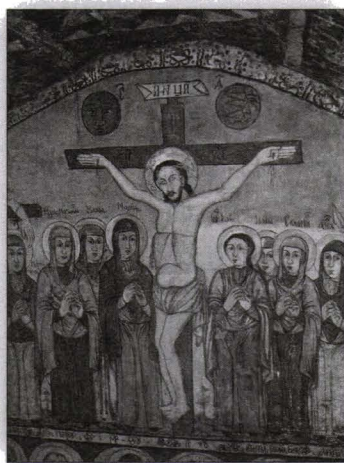
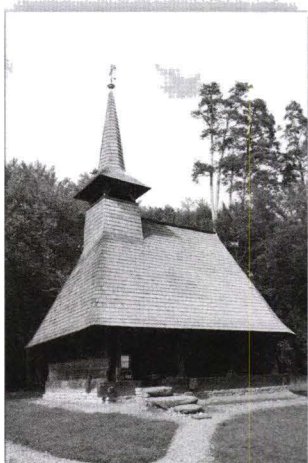
În interior sunt pictate scene de o acuratețe deosebită. Bolta prezintă „Încoronarea Maicii Domnului”, temă destul de rar întâlnită în iconografia bisericilor și a troițelor. Registrul amintit este înconjurat de șase medalioane cu episoade din „Ciclul Săptămânii Mari”, încadrate de motive vegetale.

Cu timpul se va întregi, poate, pe deplin, imaginea Spiritualității românești, reflectată, acum, pe de o parte, prin edificii în Muzeul amintit, până atunci însă, cele care sunt deja și tot ce are Muzeul, chiar și de natură tehnică, contribuie în mod deosebit la făurirea icoanei de spirit a satului românesc.

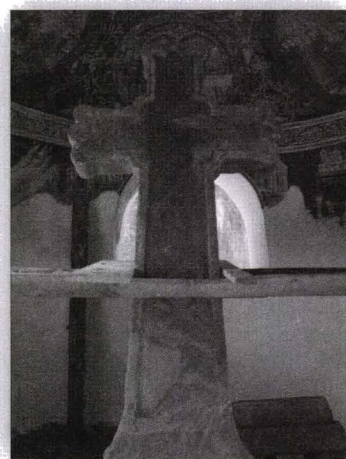
THE LATEST MONUMENTS OF THE ROMANIAN SPIRITUALITY IN „ASTRA” THE MUSEUM OF TRADITIONAL FOLK CIVILIZATION, SIBIU

In regards to the church the goal was to illustrate the special architectonical variety derived from the adjustment of this type of building. There are churches adjusted: to the religious needs (churches with incorporated spire typical for Transylvania, or those with adjoining steeple typical for Oltenia), to the structure or to the number of members of the local community (churches destined for a small and isolated community, such as those from Apuseni Mountains). Both aboriginal Catholic and Orthodox denominations are represented. The way the two churches are placed in museum is established taking into consideration the proximity of the sites the churches are coming from.

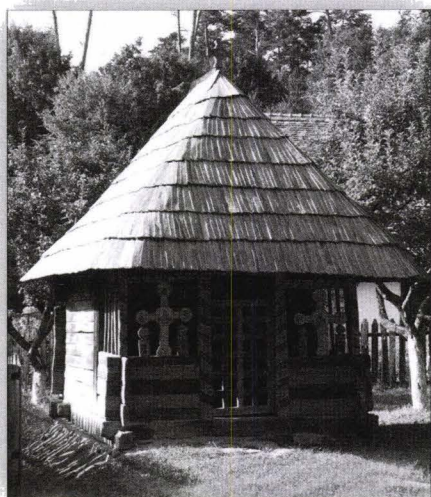
The area of public religious monuments is enlarged and enriched being completed with crucifixes and triptyches (road crosses). We tried to illustrate the typological alternatives that are closely connected with several factors such as: their significance, the materials and techniques in which they were made, location, utility, architectural and decorative particularities.

Biserică de lemn cu hramul "Pogorârea Sfântului Duh"; Pictura de interior, Dretea, județul Cluj

Troiță (Crucea din Capul Satului de Jos); Crucea troiței, Rășinari, județul Sibiu

*Troiță;
Iconostasul troiței,
Bunești, județul Vâlcea*

CAPITOLUL II

PATRIMONIUL CULTURAL IMATERIAL

ACADEMIA ARTELOR TRADIȚIONALE DIN ROMÂNIA
O ADEVĂRATĂ PROVOCARE UNIVERSALĂ PENTRU CULTURA SECOLULUI XXI.
„ACADEMIA SATULUI”, ACADEMIA VALORILOR SUPERLATIVE
ALE CULTURII ORALE

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

S-au împlinit 15 ani de la inițiativa Muzeului „ASTRA” de a întemeia **Academia Artelor Tradiționale din România**, concepută a fi „forumul național al celor mai valoroși și renumiți creatori de artă populară din țara noastră”, selecționați „pe criterii de autenticitate, valoare și originalitate” și urmărind „promovarea lor în conștiința națională și universală ca entități superlative și reprezentative ale capacității de creație ale artiștilor populari contemporani, valori esențiale în planul configurării identității noastre etnoculturale”¹.

Știrea fondării unei „academii a satului românesc” a stârnit senzație în mediile culturale românești și mai ales în cele academice din România. După bunul obicei al neamului nostru în fața oricărei noutăți absolute (o nouă paradigmă culturală, această tentativă de ieșire din anonimatul predestinate, a unor valori individuale ale culturii populare orale), a generat un viu protest „academic”, o superioară ironizare în presă (ce să caute niște țărani, într-o academie?) și o respingere *ab initio* de la orice tentativă de intrare în dialog cu Academia Română.

Degeaba am acuzat noi **legimitatea culturii orale, tradiționale** – cea care a urzit, încă, din timpurile imemorabile ale istoriei antice și a sintetizat, apoi, într-o primă etapă (corespunzătoare etnogenezei), esența spiritualității noastre etnoidentitare (limbă, religie, credință, obiceiuri, folclor, port și artă populară, astronomie și filozofie populară, etnoiatrie și medicină veterinară, empirică etc., etc.), remodelând-o în secolele următoare, într-un proces cultural istoric de repetate noi sinteze etnoculturale, impuse de tot mai intensele contacte și trăiri, dimpreună cu noi etnii și comunități, așezate aici sau vremuitoare - n-a fost chip să-i convingem pe adversarii proiectului nostru, care susțineau, una și bună, că „Academia nu poate fi decât una!”.

Degeaba am invocat noi, în apărare, pe toți savanții României, istorici și sociologi, etnografi și folcloriști, filologi și filozofi, care au susținut **genialitatea țaranului roman și eternitatea satului românesc** – matrice fundamentală a existenței noastre ca popor cât și faptul că o cultură națională nu poate fi reprezentată, într-o competiție modern-universală, decât de totalitatea valorilor sale, aparținând deopotrivă **subsistemului culturii scrise** (cu reprezentanți de elită, în cazul țării noastre, nicidecum mai vechi de două veacuri!) și de cei ai **subsistemului culturii orale** (vechi de mii de ani, autori prin transmiterea directă, prin miracolul tradițiilor populare, ai unei științe și experiențe practice vechi de sute și mii de ani, în cele mai felurite domenii ale activității de creație materială și spirituală).

¹ Statutul Academiei Artelor Tradiționale din România, în: Academia Artelor Tradiționale din România, Sibiu, „Editura ASTRA MUSEUM”, 2007, p. 27.

Degeaba am făcut apel la memorabilele uverturi ale proiectului nostru, prezentate ca „discursuri de recepțiune” în Academia Română al lui Lucian Blaga² (rostit la 5 iunie 1937) și al lui Liviu Rebreanu³ (rostit la 29 mai 1940), că tot degeaba.

Și nici măcar atunci când am argumentat că „**academia țăranilor din România**” (români, sași, maghiari, secui, rromi, turci, tătari, turci, slovaci, lipoveni, ucrainieni etc.) nu se inspiră din tradițiile și funcțiile Academiei Române, ci se dorește mai degrabă o parafrază semantică la „Academia din Atena” (Dumbrava Sibiului rivalizând, prin întreaga sa peisagistică și atmosferă, cu luminanta grădină ateniană a lui Akademos) că tot n-am avut câștig de cauză.

Am zăbovit, ani de zile, reflectând la o asemenea atitudine discriminativă și disprețuitoare a cărei rațiune nu o pot înțelege nici astăzi, cu excepția aceluiași raționament axiomatic al lui Grigore Moisil: „Se știe că o idee începe prin a fi un **paradox**, continuă prin a fi o **banalitate** și sfârșește prin a fi o **prejudecată**”⁴.

Așadar, este nevoie să treacă timpul pentru ca lumea să se obișnuiască cu noutatea, să accepte o nouă paradigmă (conform căreia și valorile culturii populare pot fi individualizate, nominalizate și acceptate – cel puțin în registrul definirii etnoidenității noastre culturale - ca valori superioare) și ca atare, o nouă „pseudoinstituție”, chemată nu să acorde privilegii și să ridice pedestaluri, ci să afirme valorile inalienabil-complementare ale patrimoniului nostru cultural național.

Dar nu doar numai trecerea vremii va rezolva „problema”, mi-am spus, reflectând la numeroase procese istorice de recunoaștere „internă” a „valorii”, ci și o confirmare, în plan internațional, a justeții raționamentului nostru, a resuscitării, în plan internațional, a interesului pentru salvarea patrimoniului cultural imaterial (a tradițiilor ce constituie înseși rădăcinile identitare ale fiecărei comunități etnice sau popor).

Iată că evenimentele derulate în cavalcadă, după anul 2000 (care coincide cu instalarea la conducerea UNESCO, a japonezului Koichiro Matsuura), au venit să ne dea dreptate. Implementarea programului (de esență japoneză) „**Tezaure umane vii**” prin Recomandările de la Paris (1989) și Veneția (1999), cele trei întruniri ale miniștrilor culturii din toate țările lumii (ultima oară la Istanbul, în anul 2001), dezbaterile și adoptarea textului „Convenției Internaționale pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial”, în 17 octombrie 2003, în sfârșit, ratificarea acestei convenții de către România (Guvern și Parlament) în noiembrie 2005 (ca cel de al 30-lea stat, fapt care conferă textului Convenției caracter de aplicabilitate, în plan internațional) aveau să schimbe complet datele problemei.

Modelul instituit de Muzeul „ASTRA” din Sibiu, după 1990 și botezat – după exemplul UNESCO – „**Tezaure umane vii, România**”, structurat pe șapte programe echivalând, tot atâtea structuri social-culturale și manifestări spectaculare, avea să primească, cu ocazia Conferinței Internaționale ICME din anul 2003, de la Sibiu și a Adunării Generale (a 25-a) ICOM, de la Seul (Republica Coreea), din 3-10 octombrie 2004, „o recunoaștere universală și chiar elogiul public al reprezentantului UNESCO la Seul, ca un model precursor (doamna Noriko Aikawa – consilier al Directorului general UNESCO ne-a numit chiar „pionieri”, în Europa, ai programului „Tezaure umane vii”), în planul muzeologiei universale.

² Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, discurs de recepție în Academia Română, rostit în Ședința solemnă din 5 iunie 1937, în: „Laudă țăranului roman. Discursuri de recepțiune în Academia Română (1909-1941)”, antologie, prefață și note de Mihai Ungheanu, București, Editura Fundației „Niște Țărani”, 1999, p. 161-174.

³ Liviu Rebreanu, *Laudă țăranului român*, discurs de recepție în Academia Română, rostit în Ședința solemnă din 29 mai 1940, în: „Laudă țăranului roman. Discursuri de recepțiune în Academia Română (1909-1941)”, antologie, prefață și note de Mihai Ungheanu, București, Editura Fundației „Niște Țărani”, 1999, p. 175-187.

⁴ Grigore C. Moisil, *Știință și umanism*, în Revista „Contemporanul”, 1970.

Problema cardinală a integrării noastre europene în plan cultural, este aceea a **valorilor culturale identitare cu care dorim să ne integrăm în Europa**.

Câteva întrebări se ridică cu insistență și cer răspunsuri ferme din partea specialiștilor și oficialilor cu privire la ce anume trebuie să cuprindă „bagajul nostru cultural” pentru călătoria noastră istorică, în Europa, începând cu anul 2007.

Prima dintre acestea se referă la **satul românesc**. Ce reprezintă acesta, ca entitate socio-culturală, astăzi, și cu atât mai mult, mâine, după integrarea sa europeană? Cum se raportează generațiile tinere la tradițiile culturale ale satului (comunei): ca la niște rădăcini din care „îți tragi seva pământului natal” și îți rodești (cultivi) propria identitate sau ca la niște opreliști care te împiedică să zbori (pretinsul conflict între „rădăcini” și „aripi” care reprezintă marea provocare a postmodernității)? Pe ce „sol” (patrimoniu) și pe ce „repere” (valori culturale) cred că își pot forma propria personalitate, tinerii din mediul rural, atât cea individuală cât și cea colectivă, dacă nu pe tezaurul de valori ale patrimoniului cultural tradițional local? Care este esența, densitatea și valoarea actului educativ – astăzi – și prestația formărilor de conștiință etno-identitară, pentru a putea spera să salvăm, în ceasul de mare cumpănă istorică în care ne găsim însăși IDENTITATEA noastră culturală?

Este, oare, pregătită, intelectualitatea rurală de astăzi, strategii și managerii culturali, educatorii și profesorii din școlile și liceele comunale, primarii comunelor și clerul - indiferent de confesiune – să instrumenteze, prin strategii și metode adecvate, procesul atât de exigent, al îmbogățirii tradițiilor, al transmiterii lor de la generațiile septua-octo-nonagenare – la tinerele generații școlare - a aceluia „savoir-faire” sau „know-how” (știința de „a face”), nelăsând să dispară miraculoasele, fabuloasele, teribilele experiențe din domeniul, de pildă, al meșteșugurilor artistice tradiționale, cele legate de confecționarea pieselor de port tradiționale și a odoarelor (podoabelor asociate portului), diferite de la zonă la zonă și chiar de la sat la sat, ca și ritualul obiceiurilor tradiționale, ritualurile și recuzita ritualică, folclorul muzical, ludic, coregrafic sau literar?

Suntem, noi, toți, și îi alătur aici, deopotrivă pe savanții și specialiștii etnologi și folcloriști, pe universitari și pe muzeologi, capabili să educăm noile generații în spiritual cunoașterii și prețuirii nu doar numai a categoriilor materiale și artistice (decorative) ale valorilor etnografice și de artă populară, ci și a sistemelor de valori revelate de modele și simboluri, fără de care, categoriile obiectuale, în sine, se vestejesc, li se pierde sacralitatea, se rătăcesc de adevăratele rosturi (și rațiuni) ale supraviețuirii lor?

Și poate că seria întrebărilor ar trebui să continue, spre clarificarea sau cel puțin spre încercarea de clarificare a unor întrebări ce macină (frământă) intelectualitatea română încă din secolul al XIX-lea. Dar dintre toate câte ar putea fi luate în calcul, una este mai presus de toate, ca rol și pondere: ce rost și ce destin considerăm că are, că trebuie să aibe, **cultura populară**, în cadrul politicii cultural-naționale și a strategiilor pe care ar trebui să le elaborăm în perspectiva cuprinderii noastre în structurile euro-atlantice? Răspunsul la o asemenea întrebare radicală, nu poate fi nici măcar aproximat fără să luăm în calcul, înainte de toate cum ne raportăm, astăzi, la toată filozofia culturală a lui Lucian Blaga privind șansa noastră de a crea o „cultură majoră” (cu valori recunoscute universal) știind prea bine că „O cultură majoră nu s-a născut niciodată numai din elan genial. Desigur, geniul e o condiție. Dar o **cultură majoră mai are nevoie și de o temelie, iar acea temelie sine qua non e totdeauna matca stilistică a unei culturi populare**”⁵.

Cât de actuale pot fi considerate ideile aceluiași făuritor de sistem filozofico-cultural, care a căutat să definească însăși esența identității noastre etnoculturale,

⁵ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 170.

mărturisită printr-un adevărat testament al aflării și afirmării autenticității unei culturi antice: „de o sută de ani și mai bine, ne străduim toți intelectualii, pe o linie mereu înălțată, să creem, într-o epocă de tragice răspântii, o cultură românească majoră, strădaniile merg paralel cu procesul emancipării noastre politice”!

Pornind de la aceste aserțiuni filozofice, ne întrebăm, mai este acesta un ideal și dacă da, cum îl înfăptuim?

Muzeul „ASTRA” a inițiat și experimentează, din anul 1990, în cadrul unui concept modern ce demilitează un întreg sistem instituțional, edificat încă din secolul al XVIII-lea, pe baza ignorării fetișismului obiectual (venerarea valorilor colecționare), „*museum vivum*”, strategia prezentării active, dinamice, interactive, a înșiși creatorilor și purtătorilor de cultură contemporani. Potrivit unei noi concepții, muzeul a devenit, pe întregul său cuprins, (îndeosebi în cazul muzeelor cu expunere în aer liber), o **scenă de spectacole** „sui generis”, un „*atelier de producere*” a celor mai felurite artefacte, un „*târg*” al **meșteșugarilor**, un **spațiu al reproducerii**, în monumente originale și cu o recuzită tradițională a unor funcții originale ale acestora.

Și dacă obiectivul a rămas același, și după 70 de ani de la rostirea lui sub cupola Academiei, dacă soluția dată de ilustrul filozof al culturii din Lancrăm (și anume aceea că „pentru orice cultură majoră, liniile interioare, cadrele stilistice, categoriile abisale și posibilitatea culturii au fost preformante într-o cultură minoră și date ca un miraculos răsad, deodată cu straturile fertile ale acestei culturi minore”⁶) este în continuare acceptată și validată științific de cercetările etno-folclorice din toți acești zeci de ani, ce, oare, ne împiedică să valorificăm, să publicăm și să reinterprețăm, la nivelul exigențelor culturii moderne universale, paternul nostru fundamental, care este cultura populară, tradițiile sale, în toate domeniile de creație, de la arhitectură, la organizarea interiorului, de la creația tehnică, la arta populară, de la folclorul literar, la cel muzical (unde am creat capodopere universale), la cel ludic (obiectual) și coregrafic (speciile populare), chiar și aici recent declarata calitate de capodoperă cultural-universală a „Jocului călușarilor” făcând evidentă șansa noastră reală de a ne confirma valoarea excepțională a operei eponime a poporului (care este cultura și arta sa tradițională).

Reproducând, în muzeu, **serviciul religios** în bisericile monument istoric, **serviciul comercial** – în cârciumile și hanurile de odinioară, **serviciul educațional** – în școli sătești, adeseori amenajate în „casa popii din sat”, ca și îndeplinirea **funcțiilor ludice**, în „șopronul de joc”, în „popicăria satului”, la „scrânciobul satului” etc., am reușit să dăm o viață nouă, pe măsura celei vechi, de data aceasta în muzeu, tuturor acestor monumente, reconstituind, totodată, crâmpoie din viața adevărată a satelor de odinioară.

Evenimente culturale, de un prestigiu deosebit, organizate după 1990 de Muzeul „ASTRA”, cu precădere în Muzeul din Dumbrava Sibului, precum **Zilele Academiei Artelor Tradiționale din România**, **Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”**, **Târgul Național al Creatorilor Populari din România** sau **Festivalul Național al Tradițiilor Populare**, vin să completeze agenda estivală a Muzeului „ASTRA” făcând, în săptămânile de vară, când au loc toate aceste manifestări, ca muzeul să fie **un adevărat centru cultural turistic național** etc., atrăgând mii sau chiar zeci de mii de vizitatori și argumentând, de o manieră cât se poate de convingătoare, nevoia resimțită imperios de către societatea contemporană de a-și recupera tradițiile și de a-și conserva identitatea, iar în plan turistic internațional, interesul general pentru cunoașterea „de visu” a specificului etnocultural, a „celuilalt”, a „celorlalți”.

⁶ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 171.

Acțiunea muzeului de a încorpora actul de creație contemporană și de manifestare a comunităților rurale tradiționale (în numele unei culturi și arte bazate pe tradiții crezute pe cale de dispariție (dar care se dovedesc, încă, de o semnificativă forță activă și regeneratoare) se constituie, încă din anii '80, o premieră națională în muzeologia națională.

Muzeul „ASTRA” din Sibiu, inspirându-se din propriile tradiții, încă vii în memoria specialiștilor și extrem de bine documentate în arhive, cultivate în baza unui adevărat program de păstrare a sentimentului propriei identități etnoculturale prin tradiții dar și din practicile „Muzeului Asociațiunii” (fondat de ASTRA, în 1905 și desființat samavolnic în anul 1950 și evacuat într-o nerânduială de nedescris, care a condus la pierderea a peste 4/5 din cele peste 50.000 de obiecte din colecții), oferă un nou model cultural apt să fie preluat și generalizat în toată rețeaua muzeal-națională.

Cât de greu le vine domnilor academicieni („nemuritorii”) să accepte că în „tabla istorică de valori” a unui popor, în general și a unui „neam de țărani” cum suntem noi, în special, creația lor elitistă se sprijină, fundamental, pe o zestre culturală veche de mii de ani, agonisită, gospodărită, chibzuită, cultivată în tăcere, cu distincție și cu modestie și transmisă, ca o „datină”, devenită tradiție și cheazășuind însăși identitatea noastră.

A fost nevoie de un filozof al culturii de talia lui Lucian Blaga pentru a ne convinge de faptul că „fără de acel complex a priori al unei matrici stilistice preformată în plăsmuirile și creațiile unei culturi minore, nu s-a ivit până astăzi, nicăieri și niciodată, o cultură majoră”. Mai mult, chiar, potrivit autorului citat: „un popor lipsit de acest profund a priori stilistic, ca matcă a unei culturi populare, nu a creat niciodată o cultură majoră, oricâte genii și talente ar avea la dispoziție pentru asemenea făptuire”⁷.

Unei asemenea proeminente și a toate generatoare matrici stilistice populare îi datorăm nu numai gestarea istorică a propriei identități, ci mult mai mult, cum ne asigură Lucian Blaga, înseși „posibilitățile felurite ale viitoarei noastre culturi majore”. Prin amplul program plăsmuit și aplicat după 1990, Muzeul „ASTRA” a reușit, absolut miraculos, să aducă la finele secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, multiple personalități culturale ale satului, individuale și colective, în incinta și în intimitatea culturală, demonstrativă, spectaculară și interactivă a Muzeului.

Prin manifestările organizate în muzeu, conceptul de „*museum vivum*” a devenit o realitate și în muzeologia românească.

Sistemul proiectat și derulat de muzeul etnologic sibian, în avangarda mișcării etnomuzeologice mondiale, a reușit să integreze valorile vii ale **patrimoniului cultural imaterial**, alături de cele „moarte” ale **patrimoniului material**, reușind una dintre cele mai originale și valoroase sinteze, cu putere de model la scara muzeologiei mondiale.

În esență, Muzeul „ASTRA” a urmărit, prin întreg acest program să dea o șansă culturii populare și comunităților rurale din România, încă vii și extrem de puternice, să-și afirme valorile și individualitățile, să-și aducă o contribuție reală la configurarea culturii identitate românești, în deceniul ce a premers integrării României în structurile euro-atlantice.

Acesta este unul din răspunsurile noastre la întrebarea, oarecum retorică privind cu ce sistem de valori vrem să ne integrăm: cu sau fără tradițiile satului, indiferent de coloratura sa etnică?

Am adoptat ca motiv al întregii noastre politici culturale, în această problemă, dictonul rostit de contele James Bateman de Saintsbury: „Tradiția fără modernitate e o fundătură, dar **modernitatea fără tradiție e o curată și totală nebunie**”.

A doua întrebare esențială se referă la locuitorii satelor, la creatorii și purtătorii valorilor culturii populare, la țărani de azi și de mâine.

⁷ Ibidem, p. 172.

Cu toate că **țăranul** (ca o categorie socio-economică și cultural istorică) este condamnat la dispariție în condițiile proceselor de modernizare și globalizare tot mai accelerate, noii români suntem datori față de testamentul lăsat de toți cei ce l-au slăvit și i-au recunoscut meritele sacre în zămislirea patrimoniului etno-identitar al culturii noastre naționale, să-l apărăm, să îl susținem și să-i permitem să se afirme, inclusiv cultural, până ce istoria îl va condamna definitiv la dispariție.

Iar țăranul, trebuie reamintit, a reprezentat, pentru noi românii, unul dintre cele mai importante personaje istorice (anonime) din toată istoria acestui spațiu geografic, încă din neolitic.

El a fost autorul uneia dintre cele mai puternice și durabile, la scară macro-istorică, opere de construcție socială, având și funcții strategice și economice fundamentale - **obștea sătească**, fundament al întregii civilizații sătești din antichitate și până în secolul al XIX-lea.

Civilizația sătească sau rurală românească reprezintă **opera colectivă**, la scară istorică milenară, a **obștei satești**, întruchipată de structuri sociale de tip comunitar, responsabile de apărarea comunității împotriva oricăror agresiuni, dinlăuntru sau din afară, de organizare a întregii vieți economice și sociale, de reglementare a raporturilor juridice de posesie și de relații sociale (*jus valahicus*) și de respectarea, cu strictețe, a aplicării lor, iar din momentul instituirii raporturilor tributale (în mileniul migrațiilor) sau a relațiilor de tip feudal (cu noii stăpâni ai pământului, laici sau eclesiastici), și de raporturile privind tributul și „dările” cuvenite clasei supraordonate social ori politic.

„Obștile satești - preciza și Radu Popa, după cercetări asidue, arheologice și în arhivele medievale, în Țara Hațegului și Țara Maramureșului – aici, ca în toate țările din teritoriile românești, au fost factor de permanență și totodată, verigă de legătură între etapa anterioară și structurile sociale feudale; obștea s-a menținut cu reglementările și drepturile ei nescrise, și mai ales, cu procesele ei productive tradiționale”⁸.

La rândul lor, structurile locale și regionale (la nivel de uniuni de obști) se compun, în plan geografic și istoric mai vast, în acele „**Romani populare**”, care, potrivit lui Nicolae Iorga și Ilie Bădescu⁹, explică însăși continuitatea în plan biologic și spiritual a poporului român, peste întreg mileniul al doilea: „Iorga explică această calitate fixată în „ereditatea etnică” („fenomen cosmic”) a poporului prin „Romaniile populare”, care reprezintă o sinteză între stratul daco-getic (tracic) și elementele romane – limba, instituțiile etc. – moștenite și transmise direct prin **straturi etnografice**, nu prin aparat suprastructural... Ereditatea românească este fixată direct în „celula” noastră etnică, astfel încât europenismul românilor este generat spontan, de jos în sus, prin pulsațiile „psihei” populare și nicidecum de sus în jos, prin codificări suprastructurale, ca în cazul acelor popoare, fără antichitate, ale Europei.

Abia având o asemenea perspectivă „globală”, putem coborî analiza la nivel exponențial individual, la **nivelul țăranului român**, cel ce, prin mulțimea majoritară la nivel european, justifică numirea dată de Fernand Braudel „țesutul conjunctiv al istoriei”.

Cea mai importantă trăsătură a țăranului european și chiar universal a formulat-o G.Koch; „Țăranul nu e deloc primitivul, omul naturii, ci reprezentantul unei culturi a muncii, cu vechime de mii de ani, severă și stăruitoare, o cultură voluntară și rațională”¹⁰.

⁸ Popa, Radu, *La începuturile evului mediu românesc: Țara Hațegului*, București, 1988. Idem, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, ed. II, București, 1997.

⁹ Ilie Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească (Occidentul, Imperiile și Românii în marea tranziție)*, ediția a II-a, Cluj, Editura Dacia, 2003.

¹⁰ Georg Koch, *Bauernkultur*, în *Heissiche blätter für Volkskunde*, 1924, p.25, Apud. Al. Dima, *Arta populară și relațiile ei*, București, Editura Minerva, 1971, p. 113.

Nici Lucian Blaga nu se îndepărtează de o asemenea perspectivă antropologică, de evaluare pozitivă a rolului țăranilor în istoria și cultura universal-europeană, dar mai ales românească, declarând, în discursul său academic inaugural: „din punct de vedere uman, **săteanul** nostru reprezintă **un tip mult superior**, mult mai nobil, mult mai complex, în naivitatea sa”¹¹.

La rândul său, Liviu Rebreanu, dedică propriul său discurs de receptare în Academie, intitulat „**Laudă țăranului român**”, efortului de portretizare veridică, prin tușele sale care revelează marile virtuți ale țăranului român, a cărui viață, muncă, luptă (cu toate privațiunile), credința stăruitoare și jertfelnică „au însemnat pentru noi - ...izvorul românismului pur și etern”.

Legat prin adânci rădăcini cu ogorul său, cu pământul în care s-a născut și în care sunt înmormântați moșii și strămoșii săi, tot neamul „**țăranul** e, pretutindeni, păstrătorul efectiv al teritoriului național! Când se abat marile urgii... țăranul nu pleacă nici de voie și nici de nevoie. El n-are unde să-și mute sărăcia, pentru că smuls de la ogorul lui, ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini”¹², ne asigură Liviu Rebreanu.

Cea mai proeminentă, profundă și revelatoare creație spirituală a popoarelor lumii este limba. „La noi și aceasta e opera țăranului. Limba românească e limba țăărănească... Limba noastră, cultivată numai de țărani în legătură efectivă cu pământul și cu lumea concretă, a păstrat expresia imagică și naivă a omului simplu, o prospețime pitorească și colorată, ritmul vieții, mișcătoare...; ca toate operele țăărănești, e conservatoare și-și apără cu îndărătnicie conformația, rămânând refractară încercărilor de violență”¹³, ne asigură autorul romanului „Ion”.

La fel și-a modelat, acesta, veacuri la rând, prin cea mai originală operă de sincretism spiritual, între credințele păgâne, adânc înrădăcinate în mentalul colectiv, îndeosebi cele legate de ciclurile naturii și ale ocupațiilor de bază, agricolă și pastorală, și noua religie creștină, întreaga spiritualitate religioasă, dincolo de toate dogmele instituționale: „Din bătrâne superstiții, din rămășițe de credințe străvechi, transformate și adaptate, din dogme și percepțe creștine, el și-a alcătuit o religie specifică, un amalgam profund de creștinism și păgânism... Creștinismul nostru, așa cum îl practică și îl trăiește țăranul, ascunde într-însul toate fazele și peripețiile istoriei poporului român, întocmai ca și limba românească”¹⁴.

Nici literații și nici filozofii nu au putut ocoli această implacabilă realitate culturală, istorică și etnografică. Astfel, Liviu Rebreanu conchidea în magistralul său discurs de recepțiune în Academie: „Suntem și vom fi întotdeauna neam de țărani. Prin urmare, destinul nostru ca neam, ca strat și ca putere culturală, atârnă de cantitatea de aur curat ce se află în sufletul țăranului. Dar mai atârnă, în aceeași măsură, și de felul cum va fi utilizat și transformat acest aur în valori eterne”¹⁵.

Trecând de la materialitatea civilizației universale, la **universul culturii spirituale**, la creația fundamentală a lumii rurale, de esență folclorică – **cultura și arta populară** – Mircea Eliade evaluează la rândul său, ca superioare, valorile folclorului literar: „...aproape tot ce a dat mai bun geniul românesc, până în prezent, l-a dat la nivelul creației folclorice”¹⁶, opera cea mai durabilă în plan cultural, a poporului însuși.

În circumstanțe istorice deosebite, de maxim pericol exterior, românii s-au refugiat în folclor: „Față de primejdia pe care o reprezentau otomanii, românii s-au

¹¹ Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 168.

¹² Liviu Rebreanu, *op. cit.*, p. 177.

¹³ *Ibidem*, p. 180.

¹⁴ *Ibidem*, p. 181.

¹⁵ *Ibidem*, p. 187.

¹⁶ Mircea Eliade, *Profetismul românesc*, București, Editura „Roza Vânturilor”, 1990, p. 144.

închis și mai mult în ei, s-au adâncit în profundele lor tradiții spirituale, care erau nu numai latino-bizantine, ci și pre-latine, adică geto-dacice”¹⁷, afirmă, bine documentat, Mircea Eliade.

Teza este împărtășită și de casta sociologilor care s-au aplecat cu râvnă asupra culturii satului. Astfel, pe bună dreptate, profesorul Ilie Bădescu considera, că **opera eponimă** a românilor este însăși creația folclorică, cea care dă expresia deplină felului de a fi al unui popor. Ea e modelul cultural al existenței naționale, chiar aportul nostru esențial la întreaga spiritualitate universală: prin opera eponimă, **naționalul carpatic**, dobândește expresia universalului.

La capătul succintei noastre proiecții, recuperatoare și reconstitutive, cred că putem concluziona cu privire la faptul că temerara inițiativă a Muzeului „ASTRA” de a dubla programul expozițional cu unul cultural, într-o tentativă fără de pereche de a ilustra cât mai armonios posibil modul în care valorile de civilizație și cele ale patrimoniului cultural imaterial se completează în cel mai fericit chip și în cea mai originală sinteză, într-un muzeu care și-a depășit menirea clasică, devenind un adevărat centru cultural, reprezintă o strălucită reușită.

În mod esențial, teza pe care ne-am construit edificiul unei „Academii a satului tradițional” este aceea a fundamentului rural și caracterului tradițional al civilizației istorice a românilor. „Suntem un neam de țărani” afirmă, cu argumente irefutabile, o pleiadă de savanți din toate științele socio-umane, precum istoricii Nicolae Iorga, P.P. Panaitescu, C.C. Giurăscu și Lucian Boia, geografii George Vâlsan, Simion Mehedinți, Vintilă Mihăilescu și Ioan Conea, arheologii Ion Nestor, Radu Popa și Radu Florescu, sociologii Dimitrie Gusti, Traian Herseni, H.H. Stahl, Ilie Bădescu și Septimiu Chelcea, etnologii Romulus Vuia, Romulus Vulcănescu, Valer Butură, Paul H. Stahl și Cornel Irimie, filozofii: Rădulescu Motru, Lucian Blaga și Constantin Noica, istoricii religiei, Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu, sau literați precum Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu și Marin Preda, ori poeți ca George Coșbuc, Octavian Goga, Tudor Arghezi, Lucian Blaga și George Țârnea (nominalizare extrem de eliptică).

În zilele de 11-12 august 2007, în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, a avut loc **Adunarea Generală a Academiei Artelor Tradiționale din România**, onorată de prezența președintelui Academiei Române, domnul acad. Ionel Haiduc și a vicepreședintelui, domnul acad. Florin Gheorghe Filip.

Întâlnirea conducerii Academiei Române cu membrii Academiei Artelor Tradiționale din România a reprezentat un moment deosebit de important, prin legitimarea „academiei satului” de către Academia Română. Președintele Academiei Române a acceptat patronajul tutelar al Academiei Române, de for suprem științific și cultural la scară națională, aprobând principiile fondatoare ale Academiei Artelor Tradiționale din România, de a evidenția, de a recunoaște și de a recompensa moral autenticile valori ale culturii populare tradiționale din România.

Meșterii și creatorii populari, consacrate personalități ale satelor și comunităților de origine, primiți în Academia Artelor Tradiționale din România, au avut posibilitatea etalării propriilor creații într-o expoziție vie, bun conducător în periplul Recunoașterii.

Reuniunea, la Sibiu, în contextul manifestărilor din cadrul Capitalei Cultural Europene a reprezentanților de elită ai celor două emisfere ale culturii naționale, cei dintâi reprezentând conducerea Academiei Române, și cei din urmă, membrii de elită ai Academiei Artelor Tradiționale oferă întregii lumi o imagine sublimă, pilduitoare, cu privire la decizia României moderne, integrată în structurile europene de la 1 ianuarie 2007, de a-și reconsidera și reuni toate valorile ce, numai dimpreună, rostuiesc trecutul și proiectează viitorul culturii noastre naționale sub semnul valorilor identitare.

¹⁷ *Ibidem*, p.143

L'ACADÉMIE DES ARTS TRADITIONNELS DE ROUMANIE. UN VRAI DÉFI UNIVERSEL POUR LA CULTURE DU XXIe SIÈCLE. „L'ACADÉMIE DU VILLAGE”, L'ACADÉMIE DES VALEURS SUPERLATIVES DE LA CULTURE ORALE

Crée à Sibiu à l'initiative du Musée „ASTRA”, „L'Académie des l'Arts Traditionnels de Roumanie” est un forum national qui réunit les plus importants créateurs populaires du pays, qui ont gardé et transmis aux futures générations l'art et leurs métiers, mettant l'accent sur la valeur incontestable de ce patrimoine culturel national.

La principale institution créée dans le but de la consécration nominale des valeurs individuelles superlatives de tous les domaines de la culture et de l'art populaire traditionnels est „L'Académie des l'Arts Traditionnels de Roumanie”. La manifestation principale dédiée à l'évaluation nominale des personnes méritent de recevoir le titre d'académiciens, en leur reconnaissant la valeur de facteurs déterminants dans la préservation à tout ce qui est traditionnel dans notre art populaire, est „Les Journées de L'Académie des l'Arts Traditionnels de Roumanie”, réalisée toutes les 2-3 mois à partir de 1993.

La structure de „L'Académie des l'Arts Traditionnels de Roumanie” comprend des sections comme: les arts plastiques (créateurs populaires), les arts mécaniques (artisans constructeurs), les arts ludiques (chorégraphes), les arts musicaux (rapsodes populaires), les arts littéraires (poètes et narrateurs populaires).

„L'Académie des l'Arts Traditionnels de Roumanie” représente la preuve que l'avenir a besoin de découvrir ce que beaucoup de gens savent, mais peu d'entre eux le reconnaissent: le fait que la beauté et la richesse de la vie se trouvent dans l'âme des gens, car la vérité se construit maintenant, comme autrefois aussi, avec les mêmes moyens - courage, persévérance, effort, confiance.

L'existence de cette institution, à une période de transition de la société roumaine, démontre que nous pouvons vaincre notre incertitude et notre peur de banaliser les paroles pour une confrontation critique, impartiale de toute opinion concernant les valeurs du village roumain.

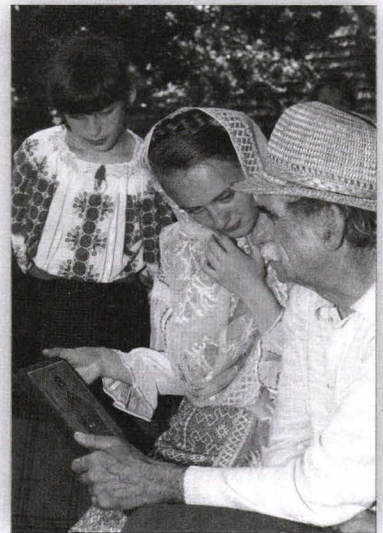

„Cu prilejul Zilelor Academiei Artelor Tradiționale am vizitat Muzeul din Dumbrava Sibiului. Auzisem despre acest muzeu, dar ce am văzut a depășit toate așteptările. Ce a realizat aici Directorul General Corneliu Bucur este absolut remarcabil. Prima dată am călcat în Dumbrava Sibiului în anii copilăriei. Am locuit în Sibiu în timpul refugiului, între 1940-1945, când părinții mă aduceau uneori 'la iarbă verde'. Vizita mi-a trezit amintiri de demult... Academia Artelor Tradiționale face un lucru minunat cultivând tradiția culturală românească, amenințată de vremurile postmoderne. Sinceritatea, devotamentul, lucrul bine făcut și un suflet, caracterizează activitatea acestei academii. Doresc succes deplin celor care s-au angajat, de bună voie și nesiliți de nimeni, în acest efort admirabil”.

„Păstrarea tradițiilor populare este o datorie și o obligație a noastră, a tuturor, pentru că în lumea aceasta a globalizării, există riscul și pericolul ca identitatea națională, nu numai a românilor ci și a altor popoare să se șteargă treptat. Înainte de toate, cred în cultura populară, pentru că industrie, știință, comerț, arte fac și alții, dar cultura populară este unică, are un specific al său, care este inegalabil”.

Acad. Ionel Haiduc,
Președinte al Academiei Române.

Zilele Academiei Artelor Tradiționale din România

**ACADEMIA ARTELOR TRADIȚIONALE DIN ROMÂNIA:
UN PROIECT ÎNTRE IDEAL, DEZIDERAT
ȘI RECUNOAȘTERE OFICIALĂ
ACADEMIA ARTELOR TRADIȚIONALE DIN ROMÂNIA,
ELOGIU ADUS FRUMUȘETII SIMPLITĂȚII**

drd. Ada Maria POPA

Motto:

*„Bucuria trăirii în simplitate poate fi înțeleasă din
libertatea și rodnicia pe care o câștigă omul.
Omul simplu este o făptură vie;
este o făptură originală de mare plinătate și echilibru interior.”
Ernest Bernea, Îndemn la simplitate*

Avem bucuria de a scrie eseu despre țăranul român, acest izvor de viață trăită în frumusețea simplității.

Prin atitudinea promovată de Muzeul „ASTRA” în dezvoltarea Academiei, dedicate, în totalitate, artistului popular, țăranului autentic, se dorește salvarea, păstrarea și promovarea acestui tezaur uman viu, demn de încadrarea lui în cea mai înaltă categorie de valori culturale.

„Academia Artelor Tradiționale din România” este forumul național de recunoaștere și cinstire a celor mai valoroși și reputați creatori și interpreți de artă populară, aleși de cei mai buni specialiști din domeniul etnologiei și folclorului.

Creatorii reprezintă toate regiunile țării, provin din toate mediile sociale și etnice ilustrând, totodată, toate genurile de creație artistic-populară.

Structura „Academiei Artelor Tradiționale” cuprinde secțiunile: Arte literare – poeți, naratori populari, Arte muzicale - rapsozi populari și interpreți vocali și instrumentali, Arte ludice – coregrafi, Arte plastice - meșteșugari și artizani populari, Arte mecanice - meșteri constructori și artefactori de geniu din toate domeniile civilizației populare tradiționale.

Primiriile în „Academia satului tradițional” din România, prin organizarea „Zilelor Academiei Artelor Tradiționale din România”, nu se constituie în manifestări „festiviste”, ci au un caracter științific, cultural și exponențial-demonstrativ. Creatorului îi este omagiată activitatea de o viață, revelându-se: respectarea tradiției, autenticitatea și creativitatea (inovațiile adoptate), dar și utilizarea procedeelelor tehnice și a instrumentarului tradițional, perpetuarea modelelor și structurilor morfo-tipologice, cât și a registrului stilistic-decorativ ale produselor, pe coordonatele integrării tradiției în realitățile prezentului.

Editarea *Albumului Academiei Artelor Tradiționale din România* a fost unul dintre obiectivele principale ale programului de valorificare a „tezaurului uman viu”.

Albumul este primul de acest gen din România, cuprinzând, spre exemplu, în cazul meșteșugarilor tradiționali, informații generale despre formarea și evoluția meșteșugarului (artizanului), despre organizarea atelierului său, despre „școala” căreia îi aparține, sau pe care a înființat-o (aproape toți membrii Academiei fiind „dascăli”

pentru pruncii din sat, dornici să le continue meșteșugul), despre participarea la târgurile tradiționale sau moderne, despre premiile și distincțiile obținute.

Catalogul de colecție al „Academiei Artelor Tradiționale din România” se dorește a fi o prezentare a membrilor academicieni, meșteri și creatori populari, integrați în secțiunile artelor plastice, arte religioase, arte muzicale, arte literare, arte ludice, arte mecanice, arte culinare.

Catalogul, pe lângă repertorierea unei colecții valoroase de „tezaurе umane vii”, a unui patrimoniu imaterial demn de a fi cunoscut publicului-vizitator-cititor, iubitor de artă, mai conține și un discurs al imaginii, semantic coagulant.

Asemenea unui album de prezentare a unei colecții de „bijuterii vechi de argint”, acest catalog este conceput ca un jurnal de patrimoniu imaterial oglindit într-un jurnal al patrimoniului material.

Personalitățile alese pentru a fi enumerate în paginile interioare ale catalogului sunt membrii activi și decedați ai „Academiei Artelor Tradiționale din România”: numele, localitatea de proveniență, meșteșugul, câteva caracteristici de personalitate artistică.

„Tezaurеle umane vii” – academicienii satului și țăranului român, își găsesc în tăcerea imaginii, buna-rostire sau conturarea semantică, radiografii în obiecte de colecție, patrimoniu al costumului popular sau fragmente textile.

Caractere și personalități, fără număr de inventar sau o înregistrare strictă în ample curriculum vitae, sunt uneori fotografiate prin flash-uri puternice de culoare și decorațiune, fragmente de costume populare.

Se renunță la scrierea frazeologică, alegând mesajul imagistic, traiectoria antropologică, analiza fenomenologică.

„Academia Artelor Tradiționale” devine un pretext al metaforei de introspecție antropologică, patrimoniul imaterial împletindu-se armonios cu patrimoniul material.

Programul „Tezaurе Umane Vii”, promovat și dezvoltat de UNESCO, este un întreg Muzeu „imaginar”, parafrazându-l pe André Malraux, patrimoniul uman, cel imaterial, al personalității vii artistice, circumscriind patrimoniul material, al muzeelor de colecție. Statutul „Academiei Artelor Tradiționale din România” este publicat în centrul lucrării, segmentând într-o anume manieră discursul, aparent labirintic, asemenea unui intermezzo.

Academia Artelor Tradiționale din România se poate defini, în câteva cuvinte, ca fiind și un proiect, care a pendulat, de-a lungul anilor, între ideal, deziderat și recunoaștere oficială.

În anul Capitalei Culturale Europene s-a săvârșit reuniunea inaugurală a Adunării Generale a Academiei Artelor Tradiționale din România.

În perioada 11-12 august 2007, a avut loc reunirea într-o Adunare generală a membrilor Academiei Artelor Tradiționale din România, cu membrii Academiei Române, ce a reprezentat un moment de excelență al culturii moderne românești, marcând dialogul constituit, într-o premieră europeană, între valorile exponențiale ale subsistemului culturii scrise și cele ale culturii orale, adevărata cheie de boltă a culturii naționale, sub menirea tutelară a Academiei Române, de for cultural suprem, reprezentativ la scară națională, chemat să evidențieze, să recunoască și să recompenseze, moral, autenticele valori ale culturii populare, să încurajeze continuitatea valorilor în numele Tradiției, prin noile generații și să le proiecteze în conștiința culturii universale ca mărci ale identității noastre etno-culturale.

Vreme de cincisprezece ani s-a așteptat acest adevărat „botez” (recunoaștere oficială) al academiei satului românesc inspirată de memorabilele *Discursuri de Recepțiune* ale lui Lucian Blaga și ale lui Liviu Rebreanu, iar anul 2007 a deschis porțile recunoașterii și rodnicei comunicări dintre cele două structuri academice.

Academia Română a acceptat tutelarea academiei subsistemului culturii orale.

Grădina ideatică a Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, care se înscrie într-o parafrază contemporană a miraculoasei Grădini antice a lui Akademos, s-a dovedit, încă o dată, a fi cel mai binefăcător spațiu de dialog între cele două culturi, aulică și populară, între valorile civilizației tradiționale și contemporane.

Domnul Președinte al „Academiei Române”, Acad. Ionel Haiduc spunea într-o alocuțiune la Biserica din Dretea, județul Cluj, monument al Muzeului „ASTRA”: „Păstrarea tradițiilor populare este o datorie și o obligație a noastră, a tuturor, pentru că în lumea aceasta a globalizării, există riscul și pericolul ca identitatea națională, nu numai a românilor, ci și a altor popoare să se șteargă treptat.

Suntem supuși, tot timpul, unui asalt al noilor așa-zise culturi: cultura Coca-Cola este puternică și mătură totul în cale, iar România cu ce poate să participe la globalizare și la integrarea europeană, ceva care să o reprezinte și care să fie fără egal?

Înainte de toate, cred în cultura populară, pentru că industrie, știință, comerț, arte fac și alții, dar cultura populară este unică, are un specific al său, care este inegalabil.”

Meșterii și creatorii populari, consacrate personalități ale satelor și comunităților de origine, primiți în Academia Artelor Tradiționale din România, au avut posibilitatea etalării propriilor creații într-o expoziție vie, un fir ariadnic, bun conducător în periplul Recunoașterii.

Rămân mărturie cuvintele domnilor academicieni Ionel Haiduc și Florin Gheorghe Filip, scrise în cartea de impresii a muzeului: „Cu prilejul Zilelor Academiei Artelor Tradiționale am vizitat Muzeul din Dumbrava Sibiului. Auzisem despre acest muzeu, dar ce am văzut a depășit toate așteptările. Ce a realizat aici Directorul General Corneliu Bucur este absolut remarcabil. Prima dată am călcat în Dumbrava Sibiului în anii copilăriei. Am locuit în Sibiu în timpul refugiului, între 1940-1945, când părinții mă aduceau uneori „la iarbă verde”. Vizita mi-a trezit amintiri de demult... Academia Artelor Tradiționale face un lucru minunat cultivând tradiția culturală românească, amenințată de vremurile postmoderne. Sinceritatea, devotamentul, lucrul bine făcut și un suflet caracterizează activitatea acestei academii.

Doresc succes deplin celor, care s-au angajat, de bună voie și nesiliți de nimeni, în acest efort admirabil. (Acad. Ionel Haiduc, Președinte al „Academiei Române”)

„Muzeul acesta impresionează, bucură, te face să te simți mândru că ești român. E o bijuterie și în același timp un monument al culturii tradiționale românești.

Felicitări și recunoștință celor, care îngrijesc și dezvoltă acest muzeu.” (Acad. Florin Gheorghe Filip)

Alocuțiuni au fost ținute și de domnii prof. univ. dr. Gheorghe Pavelescu și prof. univ. dr. Ilie Moise, președintele Institutului de Cercetări Socio-Umane, din Sibiu.

Dintre membrii Academiei Artelor Tradiționale din România au cuvântat domnii Ionică Stepan, Nicolae Purcărea, Nicolae Diaconu, Mircea Lac, doamnele Adela Petre, Olivia Tima, Lucia Todoran, Maria Constantinescu, Valeria Peter Predescu, Valeria Arnăutu, Florica Ungur.

În ședința Academiei Artelor Tradiționale din România, din data de 12 august 2007, a fost ales prezidiul academic, în urma votului, format din președinte prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, vicepreședinți Nicolae Purcărea și Valeria Peter Predescu, cenzori Cornel Sitaru, Nicolae Diaconu și Lucia Todoran.

Una dintre surprizele oferite, în semn generos de bun augur, de către Muzeul „ASTRA”, fericitul amfitrion, întregii pleiade de oaspeți de seamă, așteptați la celebrarea Zilelor Academiei Artelor Tradiționale, a fost broșura dedicată „academiei satului și țăranului român”.

Reuniunea Adunării Generale a Academiei Artelor Tradiționale din România a fost un pelerinaj al bucuriei spiritului și dialogului fratern.

Zilele Academiei Artelor Tradiționale, cel mai de suflet proiect născut în piramida „Tezaurelor Umane Vii”, s-au dovedit a fi un remarcabil succes, încununat de lumina botezului ideatic.

În anul 2007, pe parcursul a mai multor ediții, organizate în cadrul celorlalte manifestări integrate întregului sistem „Tezaure Umane Vii”, au fost primiți ca și membrii ai Academiei Artelor Tradiționale din România următorii creatori meșteri populari: Simion Cojocariu, rotar și dulgher din Ocna Sibiului, Ioan M. Lungu din Rășinari (post mortem), Ana Meda, țesătoare, din Caraș-Severin, Valeria Arnăutu, interpretă de muzică populară, Iosif Ghemant, violonist din Gherla, județul Cluj.

Zilele Academiei Artelor Tradiționale din România au reprezentat unul dintre marile succese ale Muzeului „ASTRA” din anul 2007.

În anul următor, în 2008, au continuat să se desfășoare Zilele Academiei Artelor Tradiționale din România.

În 18 mai 2008, în cadrul vernisajului expoziției „Praznic și icoană. Luminile din sat...”, deschisă înspre vizitare la Casa Artelor, au fost primite în cadrul Academiei Artelor Tradiționale din România doamnele Lucia Nica, recunoscut iconar și artist plastic din Sibiu și doamna Marilena Suci, iconar, de asemenea, dar din Sebeș-Alba.

În perioada 28-30 iunie 2008, în Maramureș, în localitatea Bogdan-Vodă, i s-a acordat Diploma de membru academician domnului Vasile Deac, la secțiunea, nou înființată, de istorie culturală. A continuat manifestarea în localitatea Bârsana din Maramureș cu primirea în cadrul academiei a dulgherilor Ion Schiopei, Petru Boris, constructori de biserici și a regretatului Pătru Iura, constructor de biserici, primit post mortem.

În cadrul Zilelor Culturii Vâlcene, care au avut loc în perioada 5-6 iulie 2008, în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, au fost primiți ca și membrii în academie următorii: Gheorghe Bobei (1897-1973), din Bărbătești, poet, folclorist, dirijor, rapsod popular, primul izvor de cântece pentru „Rapsozii Oltului”, primit post mortem; Ilie Zugrăvescu (1912-2002), din satul Izvor, comuna Crețeni, rapsod, dirijor și fondator al ansamblului de cântece și dansuri „Dor de plai”, primit post mortem; Vartolomei Todeci, cunoscut rapsod popular din Vaideeni, inițiatorul Sărbătorii folclorice pastorale „Învârtita dorului”; Tudor Florea, cântăreț la fluier, dansator și coregraf, coordonatorul Ansamblului de dansuri „Runceanca” al Căminului Cultural Runcu; Puiu Ignătescu, unul dintre cei mai cunoscuți dansatori ai Vâlcei.

În 26 iulie 2008, a fost vernisată Gospodăria de la Găleșoia, din cadrul Muzeului în aer liber, manifestare cu ocazia căreia au fost primiți în Academia Artelor Tradiționale: Dumitru Coneriu, olar din Găleșoia, județul Gorj; Vasile Moldoveanu, sculptor în lemn, din Moreni, județul Dâmbovița; Ștefan Popescu, recunoscut constructor de instrumente muzicale și instrumentist din Gorj.

În cadrul Festivalului Național al Tradițiilor, una dintre cele mai cunoscute manifestări organizate de Muzeul „ASTRA”, au fost primiți în Academia Artelor tradiționale din România următorii: Kiss Francisc, dogar din Reghin, Victoria Fodor Demian, poet și rapsod popular din Mureș; Rafila Moldovan, rapsod popular tot din Mureș; Vasile Crișan, lutier din Reghin; Nicolae Ciurba, lutier din Reghin; Ansamblul Folcloric „Spicul” din Luciu, județul Ialomița.

Din județul Cluj a fost primit în academie șelarul Dioszeghi Albert, tot în anul 2008.

În data de 12 decembrie 2008, în Dumbrava Sibiului, Muzeul „ASTRA” a organizat o ultimă întâlnire, în anul acesta, a membrilor „Academiei Artelor Tradiționale din România”.

Cu emoția caldă de sărbătoare, am primit alături de noi pe cei mai dragi prieteni ai muzeului, sau mai precis pe cei mai fideli prieteni ai artei autentice populare din România, dorind să nu treacă anul 2008, fără a le mai fi pentru încă o dată gazdă bună.

Unele dintre importantele deziderate ale acestei reuniuni au fost prezentarea în avant-premieră a Catalogului de colecție „Academia Artelor Tradiționale din România”, publicație mult așteptată, pregătită de Muzeul „ASTRA”, și, nu în ultimul rând, invitarea la expoziția, dedicată „academiei țăranului și satului românesc”, care va fi vernisată în 30 ianuarie 2009, în sala Casei Artelor, eveniment ce se anunță, încă de pe acum, o metaforă a comuniunii într-o tradiție.

Printre cei prezenți la această reuniune, au fost și Nicolae Nica, Traian Ciuculescu, Dan Gherasimescu, Ioan Măric, Mihai Popa, Elena Gavriș, Veturia Suci, Aurica Brândușe, Lucia Todoran.

Din Sibiu ne-au onorat cu prezența Lucia Nica, Ioan Lăpădat, Maria Sterp, Sena Stânișor. Nu putem să nu omitem prezența atât a lui Nicolae Sabău, cât și doamnei Elena Jurjescu-Todi.

Doamna Maria Constantinescu a fost alături de Muzeul „ASTRA”, ca întotdeauna.

Atmosfera a fost de o intimitate sufletească aparte, discutându-se despre edițiile anului 2008, cât și despre proiectele anului 2009.

Câteva dintre ideile centrale ale discuțiilor, pe care le enumerăm în acest succint discurs al nostru, au fost că indiferent de transformările, ce au loc, mereu și mereu, în evoluția artei populare, „Academia Artelor Tradiționale din România” va lupta pentru păstrarea autenticității tradiției, ce se înnoiește, cu an și an, dar esența ei este necesar să rămână aceeași, chiar dacă forma se mai schimbă. De unde și până unde se întinde adevărata TRADIȚIE? - a fost una dintre întrebările aproape obsedante a colocviului nostru.

Această ultimă întâlnire din anul 2008 s-a dovedit a fi asemenea unei „infuzii de speranță și optimism”, cum a numit-o sugestiv domnul Traian Ciuculescu.

Astfel putem afirma cu certitudine: Academia Artelor Tradiționale din România este cheia de boltă a edificiului piramidal național, clădit de Muzeul „ASTRA” la îndemnul UNESCO: Tezaure Umane VII.

Grădina paradisiacă a țăranului nemuritor al artelor populare, locul însămânțat de bucuria întâlnirii cu magiștrii artelor tradiționale. Aici și numai aici, în templul cuvenit voievozilor culturii noastre tradiționale, regăsim portretele creatorilor consacrați, ale căror opere poartă semnătura bunei-cuviințe estetice, trăite zi de zi de țăranul român, blazonul de noblețe a spiritualității.

Academia Artelor Tradiționale din România s-a dovedit a fi un proiect luminos al Muzeului „ASTRA”, care a pendulat, cu noblețe, între un ideal, un deziderat și o recunoaștere oficială, dar, mai presus de toate, rămâne un elogiu discret adus mereu și mereu...frumuseții simplității...

THE ACADEMY OF TRADITIONAL FOLK ARTS IN ROMANIA A PROJECT THAT PASSED THROUGH MORE PHASES: IDEAL, NEED AND OFFICIAL RECOGNITION

The paper is an essay on the Romanian peasant perceived as a spring of life that is lived with a beautiful simplicity.

„ASTRA” Museum always adopted and developed the promotion of the folk artisan, of the genuine peasant. The Academy is a structure that wishes to safeguard, to preserve and promote this living human treasure that fully deserves to be acknowledged as one of the top cultural values.

„The Academy of Traditional Folk Arts” is the unique national forum that recognizes, appreciates and honors the most valuable and reputed folk art creators and interpreters that were selected and nominated by the best specialists in ethnology and folklore.

The folk artisans are from all over the country, from all social and ethnical groups and they represent all the genres of the folk artistic creation.

In a few words the Academy of Traditional Folk Arts can be defined as a project that along the many years of its development it oscillated between an ideal, need and official recognition. But first and foremost it stands for an unobtrusive praise brought for time and again...to the beauty of simplicity...

*Te Deum, Biserica din Dretea, județul Cluj - Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului.
Vizita domnilor acad. Ionel Haiduc și acad. Florin Gheorghe Filip,
Președintele și Vicepreședintele Academiei Române.
12 august 2007*

*Adela Petre - șesătoare,
Buzău*

*Valeria Arnăutu, Valeria Peter Predescu,
Olivia Tima și prof. dr. Corneliu Ioan Bucur,
12 august 2007*

*Primirea domnului Simion Cojocaru
în Academia Artelor Tradiționale din România
în prezența domnului Georgio Ficarelli,
reprezentantul Comisiei Europene la București,
18 mai 2007*

*Întâlnirea domnului acad. Ionel Haiduc,
Președintele Academiei Române și a
domnului acad. Florin Filip,
Vicepreședintele Academiei Române, cu membrii
Academiei Artelor Tradiționale din România.
Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibului,
12 august 2007*

OLIMPIADA NAȚIONALĂ „MEȘTEȘUGURI ARTISTICE TRADIȚIONALE” O CERTITUDINE PRIVIND VIITORUL ARTEI POPULARE DIN ROMÂNIA

Dana BOTOROAGĂ

Diversele forme pe care le îmbracă arta populară românească (parte intrinsecă a culturii tradiționale) trădează sufletul românului și întreaga sa viață, etalate cu măiestrie și dragoste, pe piese de mobilier sau de port popular, pe alte felurite obiecte utilitare sau decorative, dar și exprimate prin intermediul dansurilor și cântecelor populare, obiceiurilor sau tradițiilor specifice.

Cultura tradițională „face parte din patrimoniul universal al umanității, ea este un puternic mijloc al apropierei diferitelor popoare și grupuri sociale și de afirmare a identității culturale [...]”¹, având un rol deosebit în istoria devenirii unui popor.

Cultura tradițională și populară reprezintă „ansamblul creațiilor unei comunități culturale fondate pe tradiție [...], formele sale cuprind, între altele: limba, literatura, muzica, dansul, jocurile, mitologia, riturile, obiceiurile, artizanatul, arhitectura și alte arte. Acest tip de cultură trebuie salvat de și pentru grup (familiar, profesional, național, regional, religios, etnic); ea exprimă identitatea”². Cultura tradițională, cu tot ceea ce însumează ea, începând de la joc, continuând cu mitologia, literatura populară și încheind cu meșteșugurile artistice tradiționale are un rol deosebit în istoria devenirii unui popor.

Pentru a asigura continuitatea acestui tip de patrimoniu, prin intermediul *Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial* sunt impuse câteva măsuri, care presupun „identificarea, documentarea, cercetarea, preservarea, protecția, promovarea, punerea în valoare, transmiterea, în special prin intermediul **educației formale și nonformale**, precum și revitalizarea diferitelor aspecte ale acestui patrimoniu”³.

Instituția muzeală are menirea de a îndeplini trei funcții majore, complementare: constituirea, dezvoltarea și conservarea patrimoniului, având ca finalitate generală, educația publicului larg. „Muzeul este o instituție cultural-științifică care are ca obiectiv colectarea și conservarea bunurilor culturale și valorificarea lor prin expunere **în scop de instruire** și agrement a publicului [...] principala rațiune de a fi a muzeului ca instituție este **formarea conștiințelor, intelectelor, sau mai bine zis o anumită contribuție la formarea lor și la constituirea identității culturale a grupurilor și indivizilor umani**”⁴.

Patrimoniul, fie el sub formă materială sau imaterială, care duce la împlinirea acestor funcții „are semnificația originară de moștenire, de ansamblu de bunuri transmise și transmisibile, întrucâtva inalienabile [...], dar nu și constant, pentru că se dezvoltă continuu”⁵. Termenul de *patrimoniu* este de origine latină < lat. *patrimonium*,

¹ *Recommandation sur la sauvegarde de la culture traditionnelle et populaire*, adoptée par la Conférence générale à sa vingt-cinquième session, Paris, 15 novembre 1989.

² *Ibidem*.

³ *Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial*, Paris, 17 octombrie 2003, articolul 2, punctul 3.

⁴ Florescu, Radu, *Bazele muzeologiei*, București, Ministerul Culturii, 1994, p. 13.

⁵ *Ibidem*, p. 31.

fr. *patrimoine*, desemnând „totalitatea de bunuri (materiale sau spirituale) care aparțin unei colectivități”⁶.

Muzeul „ASTRA” îndeplinește de ani de zile toate aceste funcții ale muzeului, legate de constituirea, dezvoltarea și conservarea patrimoniului, punând un deosebit accent pe **educarea în spiritul tradiției** a tuturor celor care îi calcă pragul, o atenție deosebită acordându-se tinerei generații, mai ales prin derularea Olimpiadei „*Meșteșuguri artistice tradiționale*”, care are ca obiectiv principal, conform regulamentului său de funcționare: **„conștientizarea populației școlare asupra valorilor perene ale civilizației populare românești, de a dezvolta talentul și aptitudinile celor care, cu pasiune se apleacă asupra acestor valori, urmărind dezvoltarea abilităților practice de a produce valori de artă populară autentică”**⁷.

Indiferent de forma sa, materială sau imaterială, patrimoniul cultural are același scop, eminent educațional, conferind un sentiment de identitate și continuitate, contribuind astfel, la promovarea respectului față de diversitatea culturală și creativitatea umană.

Trăind și creând în spiritul tradiției și al predecesorilor noștri avem certitudinea că valorile și identitatea poporului nostru nu vor avea de suferit. Astfel, prin transmiterea din generație în generație, și adaptarea la vremurile moderne a tot ceea ce ne definește ca neam, inclusiv a valorilor artei populare, vom asigura continuitatea și totodată prospețimea tuturor acestor valori.

„O nouă funcție a muzeului se impunea de la sine și cu începere din anul 1983, am început aplicarea programului difuzat, încă de la jumătatea deceniului opt, în toată Europa, sub sintagma *museum vivum*: organizarea unor ample manifestări culturale dedicate prezentării *patrimoniului cultural imaterial* (în cazul nostru, meșteșugurile artistice tradiționale)”⁸. Astfel, expunerea elementelor de patrimoniu material a fost completată într-un mod armonios și firesc, prin „animarea” spațiului muzeului, impresionant, de altfel, reconstituind, printr-un *muzeu viu*, atmosfera satului tradițional.

Complexul Național Muzeal „ASTRA” derulează începând cu anul 1983 un amplu program de încurajare și stimulare a salvării și prezervării valorilor culturii naționale, având la bază promovarea meșteșugurilor artistice tradiționale (prin inițierea Târgului anual de Sfânta Maria), program augmentat după anul 1990, în baza *Recomandărilor UNESCO* (Paris, 1989 și Veneția, 1999) și titrat cu sintagma promovată la nivel mondial de UNESCO: „*Tezaure umane vii*”, devenind astăzi „un adevărat **sistem național de cercetare, valorificare, consolidare, catalizare și transmitere către noile generații, a manifestărilor circumscrise patrimoniului cultural imaterial**”⁹.

Păstrătorii și continuatorii tradițiilor, *Tezaurele umane vii*, cei care dau numele întregului program, sunt „persoanele care dețin, la cel mai înalt nivel, deprinderile și tehnicile necesare pentru producerea anumitor aspecte de viață culturală a unui popor și pentru continuarea existenței patrimoniului lor cultural material”¹⁰, „persoane recunoscute de către comunitate drept creatoare și transmițătoare de elemente ale unui domeniu al patrimoniului cultural imaterial, în forma sau cu mijloacele tradiționale nealterate”¹¹.

⁶ *Noul dicționar explicativ al limbii române*, Editura Litera Internațional, 2002.

⁷ Bucur, Corneliu, *Tratat de etnomuzeologie*, vol. II, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004, p. 178.

⁸ Bucur, Corneliu, *Proiectele Muzeului „ASTRA” (un secol de etnomuzeologie românească) 1904-2004*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004, p. 29.

⁹ *Tezaure umane vii*, coordonator științific: Prof. Dr. Corneliu Ioan Bucur, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, p. 7.

¹⁰ *Preserving and revitalizing our intangible heritage „Living Human Treasures”*, Veneția, 1999.

¹¹ *Legea nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial*, Monitorul Oficial, Nr. 168/ 05.03.2008.

De când și-a asumat acest rol, acela de a promova valorile patrimoniului cultural imaterial, Muzeul „ASTRA”, întreprinde un amplu program de salvagardare a acestuia cu tot ceea ce implică: „prin *salvagardare* înțelegem măsurile vizând asigurarea viabilității patrimoniului cultural imaterial, cuprinzând identificarea, documentarea, cercetarea, prezervarea, protecția, promovarea, punerea în valoare, transmiterea, în special prin intermediul educației formale și nonformale, precum și revitalizarea diferitelor aspecte ale acestui patrimoniu¹².”

Conceput și aplicat la scară națională, în colaborare cu numeroase muzee etnografice și de artă populară din întreaga țară, complexul Program *Tezaure umane* vii întreprins la Muzeul „ASTRA”, cuprinde, pe lângă manifestarea amintită mai sus, *Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, o adevărată pleiadă de manifestări: *Târgul Creatorilor Populari din România*, *Academia Artelor Tradiționale din România*, *Festivalul Național al Tradițiilor Populare*, *Festivalul Internațional al Filmului Antropologic Documentar*, *Festivalul Național al Datinilor și Obiceiurilor*, angajând toate măsurile necesare salvagărdării patrimoniului cultural imaterial, începând cu identificarea formelor acestui tip de patrimoniu și continuând cu punerea acestora în valoare, în special prin conștientizarea generației tinere asupra importanței covârșitoare a culturii tradiționale în desăvârșirea conștiinței și identității fiecărui individ sau comunitate.

Nucleul Programului este manifestarea dedicată copiilor, față de care avem datoria de a-i învăța să se aplece asupra valorilor tradiționale, dobândite, în mod firesc, din generație în generație. Olimpiada dedicată micilor meșteșugari, germinată de motto-ul: „...a educa înseamnă înainte de toate a integra pe copil în viața neamului său¹³”, se încapățânează să ne reamintească valorile tradiției și tot ceea ce ține de obârșia devenirii noastre ca popor, elemente care trebuie să reprezinte fundamentul educației copiilor noștri. Educarea celor mici în spiritul tradiției ancestrale, într-o lume fără nicio constantă a devenit imperativă. Doar întorcându-ne spre trecut, spre valorile primordiale ale tradiției, ne putem întregi, având certitudinea că vom dăinui ca neam într-o lume artificială invadată de nonvalori.

An de an, manifestarea strânge laolaltă zeci, chiar sute de copii din aproape toate județele țării, dornici să se întreacă în meșteșug, fie că este vorba de pictatul icoanelor pe lemn sau sticlă, *închistritul* ouălor, modelarea lutului, țesutul tapiseriilor sau brodatul ilor.

În artefactele făurite cu mîgălă de micile mâini creatoare regăsim tezaurul de emoții și sentimente ale acestui neam, etalat cu măiestrie și dragoste pe piese de mobilier, port popular sau pe alte diferite obiecte utilitare sau decorative.

Micii meșteșugari animă gospodăriile Muzeului în aer liber, plăsmuind, cu dăruire, obiecte tradiționale, prin tehnici dobândite de la maeștrii lor, care de asemenea, sunt de față pentru a-i îndruma îndeaproape, ca și până acum. Fiecare concurent își etalează, în cadrul gospodăriei, devenită propriul atelier de creație, propriile obiecte confecționate de-a lungul anilor, având și posibilitatea de a le vinde celor interesați. Micii concurenți se transformă în mari instructori pentru vizitatorii de orice vârstă, dornici să-și își exerseze îndemânarea în cadrul atelierelor inițiate (la războiul de țesut sau chiar la roata olarului).

În anul Capitalei Culturale Europene - 2007, manifestarea a reunit în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului 148 de olimpici, cu vârste cuprinse între 7-18 ani, reprezentanți din 36 de județe ale țării, inclusiv din județul gazdă și municipiul

¹² *Ibidem*.

¹³ Mehedinți, Simion, *Scrieri despre educație și învățământ. Antologie*, București, Editura Academiei Române, 1992, p.193.

București, ediția din acest an a concursului demonstrând, mai mult ca oricând, disponibilitatea excepțională a copiilor și tinerilor pentru prezervarea meșteșugurilor artistice tradiționale, la final juriul apreciind 68 de premii I.

Tot în acest an, Olimpiada s-a bucurat pentru prima dată de participare internațională, prin prezența grupului de dansuri tradiționale **Zelta Sietinš** din Letonia (Cele Șapte Surori sau Pleiadele), fiind astfel posibilă crearea unui dialog intercultural prin împărtășirea din și cu tradițiile altora, prin intermediul limbajului universal al dansului și al meșteșugurilor tradiționale.

Pe durata unei întregi săptămâni, în luna lui Gustar a anului 2008, muzeul a pulsat, din nou, de viața copiilor meșteșugari, veniți din 35 de județe ale țării, inclusiv din județul Sibiu, spre a-și etala cunoștințele (teoretice și practice) într-ale artei tradiționale, în cadrul aceluiași concurs, devenit în timp, pentru instructori sau chiar pentru unii copii participanți o constantă, o tradiție care se reînnoiește an de an.

Cea de-a XIII-a ediție a manifestării s-a încheiat cu acordarea a 75 de premii I, din care 31 la secțiunea iconografie, 50 de premii II, 20 de premii III, 9 mențiuni și 2 diplome de participare. Ca și în anii precedenți, cel mai bine reprezentat meșteșug, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, a fost cel al *icoanelor pictate pe sticlă sau lemn*, 55 din totalul participanților concurând în cadrul acestei secțiuni. De asemenea și secțiunea „*Țesut. Cusut. Brodat*” a fost bine reprezentată, din totalul de 51 de copii înscriși, 19 obținând premiul I. Din păcate *olăritul, încondeiatul ouălor* au fost două dintre meșteșugurile care au avut foarte puțini exponenți în cadrul concursului și în acest an.

Olimpiada este prilej de reîntâlnire a unor vechi prieteni uniți de pasiunea pentru frumosul creației străbune. Olimpiada, prin tot ceea ce promovează și prin mirificul spațiu în care se desfășoară, stimulează spiritul creator, imaginația celor mici, doritori să descopere **tradiția așa cum ea este**.

Numărul mare al copiilor participanți anual la această manifestare de talie națională, ne asigură de faptul că valorile circumscrise patrimoniului cultural imaterial - în cazul de față, tehnici și instrumente legate de meșteșugurile artistice tradiționale - au asigurată perenitatea.

THE NATIONAL CONTEST FOR CHILDREN „TRADITIONAL FOLK CRAFTS” A CERTAINTY CONCERNING THE FUTURE OF THE ROMANIAN FOLK ART

Being it material or immaterial, the cultural patrimony has the same goal, that is to educate, giving a feeling of identity and continuity, causing this way the respect towards the cultural diversity and human creativity.

The National Contest for Children „Traditional Folk Crafts” safeguards, in every way possible (research, preservation, promotion, handing down especially through education) everything that is related to the traditional folk crafts, a part of immaterial patrimony, contributing this way to the knowledge of the values of Romanian folk civilization by our children.

The main goal of this event is to attract school's attention (students and teachers) on the long-lasting traditional values and especially to preserve and to hand down towards the young generation the techniques related to the traditional crafts.

It is noticeable that every year the contest is improving due to the gifted children and teachers that make great efforts and due to the dialogue between the ethnical groups from Romania or between the varied religions in the country.

The big number of participants (more than 150 children accompanied by their instructors) assure us that the values of the immaterial patrimony, here techniques and instruments related to traditional crafts still have a future.

*Olimpiada Națională
„Meșteșuguri artistice tradiționale”, ediția a XII-a, 2007
(Grupul de dans Zelta Sietinš, Letonia)*

*Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”,
ediția a XII-a, 2007
(Stoica Ramona, instructor Ispas Rodica, Avrig, Sibiu)
împletit ciucuri.*

*Olimpiada Națională
„Meșteșuguri artistice tradiționale”,
ediția a XIII-a, 2008,
(Alexandra Bârză,
instructor Bogdan Bârză,
județul Iași),
icoane pictate pe sticlă*

TURISMUL ȘI ARTA POPULARĂ

Ioana LUCA

În noile condiții, de integrare a României în Uniunea Europeană, produsele de artă populară reprezintă o latură deosebit de importantă pentru cunoașterea și aprecierea meșteșugurilor artistice, parte a dezvoltării cultural-istorice a țării noastre. Particularitățile diverselor zone etnografice, concretizate în *obiecte meșteșugite*, pot fi prezentate lumii întregi ca părți a unui valoros și autentic patrimoniu cultural.

În acest sens Galeriile de Artă Populară ale Muzeului „ASTRA” și-au adus o contribuție valoroasă și continuă, printr-un efort neconținut, să prezinte, în mod cât mai atractiv, produsele de artă populară contemporană.

Prin cele două expoziții cu vânzare, cea din centrul istoric, Casa Artelor, cât și cea de la intrarea în Muzeul în aer liber, comerțul cu produse de artă populară autentică atrag atenția turiștilor asupra unei Românie de veche și valoroasă tradiție. Fie că sunt obiecte utilitare sau pur decorative, varietatea și frumusețea produselor oferite spre vânzare suscită interesul și dorința unei cunoașteri mai profunde a unei părți a Europei mai puțin știute și apreciate.

După 17 ani de efort neconținut suntem fericiți să constatăm, ca încununare a muncii noastre, succesul obținut cu funcționarea Galeriilor de Artă Populară la parterul Casei Artelor. O sumă de factori au contribuit la această reușită.

Locația fericită, în centrul istoric al Sibiului, Piața Mică, într-o clădire care se pretează și se mulează perfect scopului de întregire și îmbogățire a turismului cultural sibian.

Privită din toate părțile, dinspre Podul Minciunilor sau Turnul Sfatului, clădirea, monument istoric atrage ca un magnet. Sub bolțile de la parter nu se poate să nu găsești ceva atrăgător; marile uși-vitrină invitând fără alte „semnalizări”, la vizualizare și admirație.

Cele 6 încăperi boltite sunt împărțite pe compartimente delimitate de marfa expusă generos.

Prima încăpere familiarizează vizitatorul cu obiectul-marfă: două manechine îmbrăcate în frumoase costume autentice din Mărginimea Sibiului, elegante prin însăși cromatica specifică alb-negru. Etalate pe panouri, podoabele specifice zonei Bistrița și Maramureș, zgărdane și brâie, vesele și luminoase sunt descrise, ca utilitate și mod de confecționare, prin imaginile cu demonstrațiile practice din târgurile organizate de muzeu.

A doua încăpere explodează și încântă, pe o parte cu jucăriile tradiționale: păpuși în port popular, măști tradiționale specifice sărbătorilor de iarnă, jucării ingenioase din lemn și cârpe, amintind de jocurile din ograda bunicilor și pe cealaltă parte cu obiecte sculptate în lemn: linguri, cofițe, găvane, instrumente muzicale, miniaturi de mobilier pictat, roata de tors, război de țesut, teasc din lemn. Culoarea naturală a lemnului este îndulcită de cromatica vie a împletiturilor din papură și pănuș de porumb: coșuri, rogojini și flori multicolore.

A treia sală incită la meditație: icoana pe sticlă, produs al artei populare românești, unic și spectaculos. Cunoscător sau novice, nici un vizitator nu rămâne nesatisfăcut: toate școlile de pictură a icoanelor cu toate modelele și prăznicarele cunoscute și etalate pe patru pereți reprezentând cunoscuți artiști populari și artiști

plastici încântă sufletul și ochiul. Pictura pe lemn, de influență bizantină, rusă sau grecească completează sectorul religios alături de stelajele cu ouă încondeiate. Oul încondeiat caracteristic în special zonei de nord a Moldovei și Bucovinei, prezintă motive ancestrale „închistrite” de secole de meșterii zonei: crucea, calea răătăcită, coarnele berbecului, floarea paștelui, frunza de stejar, etc.

Momentul de regăsire spirituală se continuă și în a patra încăpere. Aici textilele și piesele de costum popular poartă în decorația lor aceleași motive ornamentale străvechi. Regăsești aici orice îți dorește sufletul: covoare și carpete, preșuri din cârpe, ștergare de acoperit merindele sau de înconjurat icoanele, fețe de masă simple sau învârgate, cergi mițoase, covoare de pat sau de perete, toate țesute în război din materiale naturale: lână, cânepă, bumbac și in. Etalate pe rafturi sau atârdate pe „rudă” piesele acoperă toate zonele etnografice: din Moldova și Maramureș până în Vrancea, Gorj sau Teleorman. Alături sunt prezentate frumoase costume din toată țara și piese de port popular care îmbogățesc vestimentația modernă și sunt o permanentă sursă de inspirație: ii, marames, traiste, gube și veste, ciorapi de lână, pălării de paie sau fetru, pieptare din piele, căciuli de blană, toate țesute și brodate după vechea tradiție românească.

Ultimele două încăperi abundă de obiecte ceramice. Într-o sală, pe suporturi speciale, cuie sau direct pe pereți sunt etalate variate piese din lut, reprezentând cele mai renumite centre românești, încă active: Horezu, Baia Mare, Rădăuți, Vlădești, Oboga, Marginea, Galați. Pot fi achiziționate de la mici castronele, căni de țuică sau vin, până la oale de sarmale, ulcioare de nuntă și vase de friptură. Căncee simple sau bilobate, „căni de meșteri” împodobesc cuie sau pereții de jur împrejur.

Vizita se termină cu explozia de obiecte ceramice lucrate la Corund, în județul Harghita. Colorată cu verde, dar mai ales în alb-albastru, ceramica de Corund întrunește absolut toate dorințele: vase utilitare, decorative, dar și clopoței, vase mici și mari, farfurii, fluierici și ghivece de flori.

Și ca o completare, alături de Galeriile de Artă Populară, se mai găsește o încăpere, mobilată și aranjată ca o „bibliotecă” etalând, spre vânzare, cărți de specialitate, vederi, cd-uri cu muzică populară autentică, dar mai ales publicațiile muzeului: ghiduri și pliante, cărți poștale, casete și cd-uri, afișe care prezintă activitatea complexului: Muzeul în aer liber cu toate monumentele și manifestările anuale (târguri și festivaluri pentru copii și adulți), simpozioanele, expozițiile permanente și temporare, dar și proiectele inițiate de Muzeul „ASTRA” pentru păstrarea, revitalizarea și reevaluarea patrimoniului tradițional românesc.

Chiar fără o analiză profundă orice vizitator percepe bogăția și varietatea obiectelor expuse spre vânzare. Marfa acoperă aproape toate domeniile de creație tradițională, fiind lucrată de foarte mulți creatori populari din toate colțurile țării; numărul lor apropiindu-se de 200, în funcție de sezon și cererea de pe piață. Raportul cerere-ofertă nu este constant, variind în funcție de categoriile de turiști dar și de factori socio-economici. Prețurile obiectelor variază între 1,5 lei și 2000 lei.

Ultima realizare o reprezintă o expoziție separată, Galeria Anotimpurilor, în care este expusă marfa de sezon. Este o încercare de a focaliza atenția vizitatorilor asupra unor anumite obiecte-cadou ce pot fi cumpărate și oferite cu diverse ocazii cum ar fi: Sărbătorile de iarnă, Mărțișorul, Sfintele Sărbători de Paște, Ziua internațională a copilului, sezonul de vară, etc.

Numărul sporit de vizitatori dar și veniturile, an de an, mai mari ale Galeriilor de Artă Populară (an 2006-92.146 lei, 2007-181.439 lei, 2008-160.000 lei) ne fac încrezători în viitor pentru a continua comerțul cu obiecte de artă populară, benefic deopotrivă pentru creatorii populari cât și pentru clienții de pretutindeni.

TOURISM AND THE FOLK ART

The Folk Art Galleries are selling authentic traditional artefacts (on consignment), most of them contemporary products. One of the shop is located downtown in Piața Mică, No 20-21 and the other one in the open air from Dumbrava Sibiului. The two galleries complete the living image of „ASTRA” Museum and also its varied services for visitors, succeeding to make a connection between the artisans (who made the artefacts) and the visitors or tourists from Sibiu (who buys the artefacts).

Since the opening of the Museum of Saxon Ethnography and Folk Art „Emil Sigerus” in the *House of Arts*, one of the Museum’s Shop is also located at its ground floor, being organized into seven small arched rooms. The richness and variety of the products displayed here reconstitute the mirific universe of all the genres of folk art from Romanian villages, giving the joy of purchasing as souvenirs all kind of traditional objects (authentic) and also contemporary works of Romanian, Saxon, Hungarian, Szeckler or Romany art made by the most famous artisans in the entire country. Here you can find: icons painted on glass or wood, naïve painting, folk costumes and all kind of accessories and also hats from all ethnographical ares, textiles, rugs, headkerchieves, weaved carpets having traditional patterns, objects made of wood or bone, ceramics, musical instruments, masks, things made of vegetable fibres, painted Easter eggs, bead jewelry, ecological toys.

The Museum also offers a big variety of specialized books, postcars, CDs, documentaries and season greetings cards.

Galeriile de Artă Populară

Galeriile de Artă Populară

Librăria

Galeria Anotimpurilor

ATELIERELE ȘCOALĂ DE ARTĂ POPULARĂ UN NOU PRODUS CULTURAL OFERIT DE COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA” SIBIU

Simona GHIORGHIEȘ

De-a lungul anilor Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu s-a conformat teoriilor occidentale ce propun reprezentarea integrală a culturii populare tradiționale – atât materială cât și spirituală, inițiând și aplicând programe cultural-educative menite să transforme în realitate conceptul modern de „*museum vivum*”.

Articolul 2.3 al Convenției de Salvagardare a Patrimoniului Cultural Imaterial din 2003 plasează transmiterea cunoștințelor și abilităților acestor *tezaure umane vii* în măsurile de salvagardare care asigură viabilitatea acestei moșteniri. Astfel un mod eficient de a salvagarda patrimoniul cultural imaterial este de a ne asigura că purtătorii acestui patrimoniu continuă să transmită știința lor generațiilor mai tinere.

Salvagardarea patrimoniului cultural imaterial înseamnă asigurarea viabilității lui în rândurile generației actuale și transmiterea lui neîntreruptă spre viitor. Datorită strădaniilor continue făcute de instituția noastră de a îndeplini cu succes una din funcțiile primordiale ale muzeului, cea de a educa și ca răspuns la noile cerințe ale pieței culturale românești, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a venit în anul 2007 în așteptarea „consumatorilor de cultură” cu un nou proiect: organizarea unor workshopuri, a unor **atelier** **școală de artă populară românească**. Prin punerea în aplicare a acestui program asigurăm promovarea funcțiilor acestei moșteniri culturale în societatea contemporană și asigurăm recunoașterea, respectul și mărirea patrimoniului cultural imaterial în rândurile maselor.

Anul 2007, anul Sibiului Capitală Culturală Europeană a oferit sibienilor și românilor deopotrivă, numeroase proiecte culturale inovative. Cu noi propuneri a venit și Muzeul „ASTRA” care a oferit pe parcursul anului trecut numeroase manifestări culturale dintre cele mai variate, de la expoziții la târguri de artă populară și spectacole dintre cele mai diverse.

Scopul acestui program este de a conștientiza asupra valorilor perene ale culturii și civilizației tradiționale de pe teritoriul României, dar și de a atrage atenția populației asupra harului artistic uluitor al meșterilor noștri populari.

Conformându-se eforturilor UNESCO ce au ca scop ajutorarea statelor care doresc să întărească sistemul de transmitere în cadrul comunităților sau să le completeze pe acestea cu programe educaționale formale sau non formale adresate membrilor comunității, în special tineri, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a inaugurat un nou produs cultural ce a prins forma unui „pachet de servicii”. Acest program cuprinde vizitarea unuia dintre cele mai mari muzee din lume - Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului-, ghidaj specializat și, noutatea propusă de noi, participarea activă la workshopuri – atelier

școală de artă populară românească. Convenția de Salvagardare a Patrimoniului Cultural Imaterial din 2003 consideră meșteșugurile tradiționale drept cel mai tangibil domeniu prin care patrimoniul intangibil se exprimă, însă Convenția nu se axează atât de mult pe produsele realizate, cât mai degrabă pe priceperea și cunoștințele atât de necesare pentru perpetuarea lor. Astfel, programul atelierelor școală de artă populară inițiat de noi în anul 2007 are ca scop

final salvarea și perpetuarea meșteșugurilor tradiționale nu prin conservarea obiectelor de artă – oricât de frumoase, prețioase, rare sau importante ar putea fi – ci prin crearea unor condiții care să încurajeze artizanii să continue să practice meșteșugul lor și să transmită priceperea și cunoștințele lor altora.

Întro lume în care bunurile sunt produse la sute de kilometri depărtare de unde sunt consumate și în care eficiența industrială este adeseori mai apreciată decât tradiționalul „a știi să faci”, priceperea și cunoștințele meșteșugarilor au de înfruntat multe probleme. Odată cu urbanizarea și industrializarea, oamenii din întreaga lume caută experiențe de tip „high touch” care să contrabalanseze „high tech” care îi înconjoară, indiferent dacă este vorba de consumatori locali sau turiști străini, oamenii sunt atrași de obiectele realizate manual care întruchipează toate cunoștințele meșteșugarilor. Instituția noastră a venit în așteptarea acestor persoane prin inițierea acestor workshopuri de artă populară.

Seria atelierelor școală de artă populară românească a debutat prin colaborarea cu Agenția Target Activ Training din București. Această agenție organizează programe de învățare experiențială pentru indivizi și echipe din companii (teambuilding, simulări, corporate event), motto-ul companiei fiind „*Nu poți învăța pe nimeni nimic! Poți doar ajuta oamenii să se descopere.*” (Galileo Galilei) grăiește prin sine, iar Muzeul „ASTRA” vine în ajutorul acestui mod de a forma, prin suportul material oferit pentru punerea lui în practică.

Astfel, pe 19 mai 2007 Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA” a organizat primul *atelier școală* de artă populară românească, primul de acest tip de la noi din țară. La acest eveniment au participat 110 turiști, pentru care s-au organizat 5 ateliere școală ce au îmbinat meșteșuguri tradiționale românești dintre cele mai variate: broderie cu mărgelile, țesut, pictură de icoane pe sticlă și olărit. S-a încercat familiarizarea participanților, profani în ale artei populare, cu viața, meșteșugul și arta poporului român, iar în acest scop am încercat integrarea *ucenicilor* în viața satului tradițional. Astfel, meșterii și ucenicii lor au fost repartizați în gospodăriile din cadrul Muzeului în aer liber, în așa fel încât meșteșugul și casa să fie într-o concordanță deplină.

Îndrumători în tainele artei populare românești le-au fost:

- Lucia Todoran, din Salva, județul Bistrița Năsăud - *broderie cu mărgelile* (Gospodărie cu atelier de confecționat straie, Săpânța, județul Maramureș);
- Rodica Ispas, din Avrig, județul Sibiu - *țesut* (Gospodărie de oier și atelier pentru prelucrarea lânii, Poiana Sibiului județul Sibiu);
- Szilagyi Ileana, din Tonciu, județul Bistrița Năsăud - *împletit fibre vegetale* (Gospodărie - atelier de olari, Corund, județul Harghita);
- Nicoale Munteanu, din Cugir, județul Alba - *pictură icoane pe sticlă* (Biserică de lemn, secol XVII, Dretea, județul Cluj);
- Ionuț Budău, din Oituz, județul Bacău – *olărit* (Gospodărie - atelier de olari, Săcel, județul Maramureș).

Acest nou produs cultural oferit de Muzeul „ASTRA” s-a dovedit a fi de interes pentru marele public, deoarece la nici o lună de la lansarea lui pe piața românească au venit și reacțiile, sau mai bine zis cererile de noi astfel de workshopuri. În consecință, pe 12 iunie 2007 muzeografi Muzeului Civilizației Transilvane „ASTRA” au organizat noi ateliere școală, însă de această dată pentru elevi, mai precis pentru cursanții Liceului Francez din București. Trei dintre cei mai renumiți creatori populari, colaboratori permanenți ai instituției noastre au împărtășit tainele meșteșugului practicat elevilor bucureșteni. Învățăceii au fost repartizați în funcție de meșteșugul preferat în trei grupe, în câte o gospodărie din incinta muzeului.

Elevii bucureșteni au fost îndrumați de meșteșugari consacrați precum:

- Rodica Ispas, Avrig, județul Sibiu – *țesut* (Gospodărie pastorală pentru ilustrarea prelucrării lânii – Poiana Sibiului, județul Sibiu);
- Rodica Berghezan, Sibiu, județul Sibiu - *pictură icoane pe sticlă* (Biserică de lemn, sec. XVII, Dretea, județul Cluj);
- Doina Nistor, Brașov, județul Brașov - *confeționat păpuși și vestimentație etno* (Complex de industrii textile - Rucăr, județul Argeș).

Aceste prime ateliere-școală organizate în Muzeul în Aer Liber în data de 19 mai și 12 iunie 2007 au trezit interesul publicului deoarece au umplut un vid existent în seria serviciilor culturale. Prin urmare, pe 12 octombrie 2007 a fost organizat cel de-al treilea atelier școală de artă populară românească pentru un grup organizat de turiști doritori să facă „ucenicie în arta populară românească”.

De această dată cei care au împărtășit tainele meșteșugului practicat au fost:

- Szilagyi Ileana, Tonciu, județul Bistrița Năsăud - *împletit fibre vegetale* (Gospodărie - atelier de olari, Corund, județul Harghita);
- Nicolae Muntean, Cugir, județul Alba - *pictură icoane pe sticlă* (Biserică de lemn, sec. XVII, Dretea, județul Cluj);
- Gheorghe Țambrea, Horezu, județul Vâlcea – *olărit* (Gospodărie – atelier de olar din Horezu, județul Vâlcea).

Organizarea acestor ateliere de artă populară are ca scop realizarea unui dialog direct, nemijlocit, între păstrătorii de tradiție - *meșterii populari* - și publicul larg interesat de frumos, tradiție și istorie. Menirea acestui program este de a încuraja generațiile tinere de a cunoaște și proteja, de a-și însuși și perpetua tradiția culturală românească. Acest program se adresează unui grup foarte larg și diversificat, atelierele noastre fiind atractive atât pentru publicul larg, neavizat în ale artei populare, turiștilor străini și români, elevilor și studenților, cât și instituțiilor cu profil de artă, istorie, sociologie dar și colecționarilor de obiecte de artă și proprietarii de galerii de artă, dar și specialiștilor.

Aceste activități practice desfășurate sub forma unor atelierele școală au menirea să ducă la îndeplinire o varietate de obiective printre care putem enumera:

- dezvoltarea creativității copiilor;
- dezvoltarea motricității persoanelor cu dizabilități;
- învățarea unor tehnici noi și a unor metode tradiționale de lucru; în cazul studenților de la arte plastice;
- consolidarea relațiilor între membrii unei instituții/organizații – team building
- de „predare a ștafetei” între meșterii populari consacrați și cei care vor să fure tainele acestor meșteșuguri;
- de relaxare pentru persoanele care doresc să își petreacă timpul într-un mod plăcut.

Aceste ateliere de artă populară românească au ca țel creșterea interesul publicului larg pentru artefactele realizate de meșterii populari din România, dar și educarea în vederea protejării patrimoniului cultural tradițional românesc. Pentru meșterii populari, aceste workshopuri reprezintă un adevărat studiu de piață, contactul direct cu vizitatorii, permițându-le o analiză obiectivă a cererii și o evaluare directă asupra interesului publicului larg vis-à-vis de meșteșugul lor.

Atelierele organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu au fost îndrumate de meșteșugari renumiți, iar activitățile oferite au fost dintre cele mai variate: olărit, pictură pe sticlă, prelucrarea lemnului, confeționarea de jucării tradiționale românești, împletit fibre vegetale, țesut, brodat și multe altele. Astfel încât doritorii au putut alege meșteșugul în funcție de aptitudinile și dorințele personale.

Learning by doing/ appender en faissant sunt sintagme din ce în ce mai folosite în plan mondial. Iar muzeul nostru vine în așteptarea acestei cereri a pieței românești

prin inaugurarea unui nou produs cultural, o alternativă interactivă de a cunoaște istoria, tradiția și arta poporului român. Astfel, începând de anul trecut Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu pune la dispoziția publicului larg un nou produs cultural - ateliere școală de artă populară românească. În cadrul acestui program cultural toți cei interesați de artă, cultură, tradiție și frumos sunt invitați să calce pragul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului pentru a beneficia de o experiență unică.

Publicul larg va putea să își petreacă timpul liber într-un mod plăcut, în ambianța unuia dintre cele mai mari muzee în aer liber din lume, alături de meșteșugari consacrați ce îi vor iniția în tainele artei populare românești.

ROMANIAN FOLK ART SCHOOL WORKSHOPS - A NEW CULTURAL PRODUCT OFFERED BY „ASTRA” THE NATIONAL COMPLEX MUSEUM, SIBIU

Safeguarding Intangible Cultural Heritage means ensuring its viability among today's generations and its continued transmission to tomorrow's. Thanks to our continuously hard work to accomplish one of museum's features – to educate – and as an answer to museums visitors, „ASTRA” Museum came with a new proposal for the cultural consumers: **traditional crafts workshops**.

This program includes a guided visit of our Open Air Museum in Dumbrava Sibiului and the participation in a traditional craft workshop (bean embroidery, weaving, icon painting, pottery, etc.). Learning by doing it's a motto frequently used in our days and that's way „ASTRA” Museum created this traditional crafts workshops as an interactive alternative to learn about our history, traditions and art.

*Atelierele școală
de artă populară românească*

CAPITOLUL III

CERCETĂRI ETNOGRAFICE

PROGRAMUL PATRIMONIUL CULTURAL DIN SUDUL TRANSILVANIEI

drd. Valer DELEANU

În noiembrie 2004, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Sibiu a propus Complexului Național Muzeal „ASTRA” un program de repertoriere a patrimoniului cultural din sudul Transilvaniei. Se avea în vedere mai ales județul Sibiu și în cadrul acestuia, zonele etnografice din sudul județului - Mărginimea Sibiului și partea din Țara Oltului cuprinsă în cadrul județului Sibiu.

Muzeul a răspuns favorabil solicitării, încredințând realizarea programului colectivului de specialiști din cadrul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” pentru a organiza faza inițială, de experimentare a repertorierii patrimoniului cultural în Mărginimea Sibiului. Scopul realizării acestui program era cunoașterea potențialului de patrimoniu cultural în zona respectivă și evaluarea posibilităților de valorificare turistică a acestuia.

S-a început cu stabilirea etapelor necesare realizării programului, pe baza următorului algoritm de criterii și de realizare în practică a programului:

- Stabilirea criteriilor de repertoriere: patrimoniul tradițional (vernacular), conceput pe măsură clasică, până la impactul cu influențele aduse din mediul urban și industrial;

- Clasificarea acestui patrimoniu în opt categorii (clase) pe principii etno-muzeografice și pe baza experienței a patru decenii de cercetare a patrimoniului etnografic în Muzeul în Aer Liber:

- A. biserici, troițe, cimitire, monumente funerare;
- B. case, gospodării tradiționale;
- C. porți și porțițe (neîncadrate în categoria B);
- D. punți, podețe, poduri;
- E. ateliere meșteșugărești, instalații, industrii populare tradiționale;
- F. cetăți, castele, clădiri cu valoare istorică;
- G. izvoare, șipote și alte surse de apă;
- H. edificii de utilitate publică socială.

- Întocmirea fișei de repertoriere având ca repere: zona, localitatea, data repertorierii, adresa, proprietate, amplasament, vechime, în uz sau nu, locuită sau nelocuită, ansamblul gospodăresc din care face parte, descriere (planimetrie, elevație), ornamentare, motive decorative, inscripții, iconografie, stare de conservare, la care se adaugă o schiță grafică, imaginea foto, o cartografiere pe localitate sau hotarul ei a patrimoniului cultural repertoriat;

- Adăugarea unei scale valorice cu cinci grade: valoare istorică, valoare arhitecturală, valoare etnografică, valoare artistică și valoare turistică;

- Alcătuirea echipelor de repertoriere pe cele trei subzone ale Mărginimii Sibiului:

1. Subzona Boița-Rășinari:

Valer Deleanu, Ciprian Popa, Marius Gherghel;

2. Subzona Poplaca-Orlat:

Ilie Coltort Constantinescu, Radu Părean, Marius Florin Streza;

3. Subzona Fântânele-Jina:

Valer Deleanu, Ioan Fulea, Isabela Nimirceag, Remus Iancu, Mirela Lebu, Marius Gherghel, Marius Florin Streza;

Coordonare: Vasile Crișan, prof.dr. Corneliu Ioan Bucur, Ion Dinu.

Deplasarea pe teren, pentru experimentarea aplicării fișelor de repertoriere s-a desfășurat în perioada 12 noiembrie - 21 decembrie 2004.

Pe baza rezultatelor acestei prime etape, în anii 2005-2008, repertorierea a continuat în grupuri mai restrânse (Valer Deleanu, Florin Streza, Ciprian Popa, Marius Gherghel) cu sprijinul unor grupuri de studenți de la secția antropologie, etnologie a Facultății de Științe din cadrul Universității „Lucian Blaga” Sibiu și a Ecomuzeului Regiunii Sibiu (Marius Halmaghi). Cu această ocazie s-a depășit cadrul celor două subzone inițiale, repertoriindu-se și localități din zona Sibiu, Târnave și Valea Hârtibaciului, repertoriere ce va fi continuată și în anul 2009. Rezultatele fișării sunt prezentate în Anexa 1. Dosarele fișelor pe fiecare localitate sunt depuse la Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”.

Câteva concluzii preliminare se pot trage în urma acestor etape de repertoriere.

În sudul Transilvaniei, în cadrul județului Sibiu există o adevărată bogăție de patrimoniu cultural cuprins atât în cadrul vetrei localităților cât și pe hotarul lor cu un mare potențial din punct de vedere turistic, atât pentru cel clasic-tradițional cât și pe cel ecomuzeal.

Starea acestui patrimoniu este mai bună decât s-ar crede, dar în pericol continuu de a se degrada în mare măsură sau să fie supus unor modificări care să schimbe caracterul și valoarea lor, atât din cauza tendințelor de modernizare întreprinsă de proprietarii lor, cât și de lipsă de interes din partea unor autorități locale sau a factorilor turistici care ignoră adeseori aceste valori. Cel mai afectat de distrugere este patrimoniul preindustrial (clasele: D, E și G), urmând în ordine patrimoniul arhitectural și de cult; considerăm că cea mai mare problemă o pune ignorarea valorii tradiționale de către cei care modifică patrimoniul prin modernizare; cu toate acestea există și mulți proprietari care păstrează sau valorifică fațadele tradiționale ale caselor sau altor construcții, conform unui principiu enunțat de primarul din Săliște: „construcțiile sunt ale voastre, fațadele sunt ale tuturor”.

Există și situații în care chiar și patrimoniul considerat monument istoric sau de arhitectură a fost afectat sau a dispărut din nomenclatorul stabilit în 2004, a monumentelor din județul Sibiu.

O dificultate a luării în considerare, prin exactitate și stabilire a locației a patrimoniului o reprezintă schimbarea numerelor de case, a denumirii străzilor etc. producând dificultăți în identificarea acestora cu lista de monumente.

Se pot da multe exemple de degradare a patrimoniului: Crucea Florii (Fântânele) repictată, încălcând pictura tradițională a originalului; distrugerea prin nefuncționalitate și chiar distrugerea fizică a morilor hidraulice din Porumbacul de Jos; starea critică a cimitirului evreiesc din Porumbacul de Jos, lăsarea în uitare a unor monumente istorice sau cimitire ale eroilor (Porumbacul de Sus, Șelimbăr, Veștem), distrugerea unor construcții și instalații preindustriale prin părăsirea și ieșirea lor din uz (Moara Porceștilor din Turnu Roșu, joagărul din Fântânele sau complexul hidraulic industrial din Tilișca), desființarea prin demolare a halelor de tramvai din Rășinari, starea căii ferate înguste Sibiu-Agnita etc. fără a mai pomeni de faptul că și în orașul Sibiu a putut să dispară peste noapte moara din 1775. Chiar și unica moară hidraulică în funcțiune din Mărginimea Sibiului, moara din Rod este în pericol de a-și pierde funcționalitatea.

O altă concluzie care se poate trage este încă slaba preocupare de valorificare turistică a întregului patrimoniu cultural din zona repertoriată. Eforturi notabile se fac

(ANTREC, Ecomuzeul Regional Sibiu, agențiile de informații turistice etc.) dar mai există încă un mare potențial nefolosit de valorificare a patrimoniului cultural.

Muzeul „ASTRA” a contribuit, pe lângă activitatea sa etnomuzeografică de salvare a patrimoniului cultural la nivelul întregii țări, și prin aplicarea acestui program la salvarea unor construcții tradiționale în pericol de a dispărea: cu ajutorul autorităților locale, precum și a unor persoane particulare proprietare de patrimoniu, s-a reușit ca prin donație, în condițiile în care nu se mai puteau reface sau se dorea desființarea lor, să fie transferate în muzeul din Sibiu, muzeul mulțumind pe această cale celor care au înțeles, că patrimoniul tradițional trebuie salvat. Printre acestea amintim: remiza de pompieri din Colun, transferul troiței lui Iliuț Maniu din Rășinari, sau donația batozei din Turnu Roșu etc.

Una dintre dificultățile aplicării programului a fost nereușita selecției sale pentru obținerea fondurilor AFCN și a dificultăților de extindere a unui asemenea program și în județele Alba și Hunedoara.

Complexului Național Muzeal „ASTRA” va continua programul și în anii următori, localitățile repertoriate până în prezent fiind prezentate în Anexa 1.

THE PROGRAM

„CULTURAL PATRIMONY IN SOUTH TRANSYLVANIA”

Between 2004-2008 the „Astra” Museum of Traditional Folk Civilization, based on the program „Cultural Patrimony in South Transylvania” accomplished to catalogue the cultural patrimony in Sibiu County.

40 localities were included in this process. Eight (8) categories of cultural patrimony were catalogued: monuments of cult, funeral monuments and graveyards, traditional homesteads, bridges, historical buildings and folk installations, wells and public and social buildings.

The goal of the program is to raise awareness on this patrimony, to safeguard it and use it with touristic purposes.

Sibiu County is one of the counties in Romania with a rich traditional cultural patrimony.

Localități repertoriate în programul
Patrimoniul cultural din sudul Transilvaniei (2005-2008)

Nr. crt.	Localitatea reprezentată	Anul repertorierii	Număr de fișe de repertoriere pe clase de patrimoniu								
			A	B	C	D	E	F	G	H	I
1.	Rășinari	2005	52	90	9	5	8	1	18	7	190
2.	Trainei	2005	3	19	2	-	1	-	2	1	28
3.	Prislop	2005	2	18	-	-	-	-	3	2	25
4.	Colun	2005	10	19	3	-	1	-	5	2	40
5.	Sărata	2005	10	40	6	5	2	-	3	2	68
6.	Cârța	2005	6	39	-	-	3	1	2	6	51
7.	Nou Român	2005	14	38	-	-	2	-	5	4	63
8.	Poienița	2005	6	9	2	-	1	-	4	3	25
9.	Glâmbocă	2005	9	42	4	-	-	-	3	3	61
10.	Mohu	2005	13	50	-	-	5	-	4	7	79
11.	Bungard	2005	8	32	4	-	3	-	5	2	54
12.	Veștem	2005	13	36	-	1	3	-	2	3	58
13.	Cârțișoara	2005	15	27	2	-	2	2	-	1	49
14.	Gura Râului	2006	21	171	6	5	11	-	3	11	258
15.	Racovița	2006	9	51	1	5	5	1	4	4	80
16.	Sebeșu de Sus	2006	13	60	2	1	6	-	4	4	90
17.	Săliște	2006	35	173	2	2	7	1	16	22	248
18.	Scorei	2006	15	69	3	6	2	-	2	7	104
19.	Arpașu de Jos	2006	19	46	-	1	4	-	1	11	72
20.	Valea Viilor	2006	10	49	1	-	2	-	2	5	69
21.	Mândra	2006	4	10	-	-	-	1	1	3	19
22.	Loamneș	2006	4	23	-	-	1	-	1	6	35
23.	Porumbacu de Jos	2006	12	138	3	-	6	1	1	8	169
24.	Săcel	2006	8	68	-	2	-	-	5	4	87
25.	Vale	2007	8	62	12	-	1	-	8	3	94
26.	Galeș	2007	9	45	1	3	3	-	4	4	69
27.	Fântânele	2007	18	31	13	-	5	-	7	8	82
28.	Sibiel	2007	20	84	25	5	6	1	12	5	158
29.	Săcădate	2007	15	69	-	-	1	-	10	5	105
30.	Porumbacu de Sus	2007	14	57	2	-	2	-	-	4	79
31.	Orlat	2007	23	123	2	10	14	12	2	8	194
32.	Sebeșu de Jos	2007	12	77	-	2	3	-	3	6	103
33.	Turnu Roșu	2007	19	66	1	3	5	-	23	7	124
34.	Rod	2008	19	63	7	1	3	-	11	3	107
35.	Tilișca	2008	15	59	3	12	2	2	7	5	105
36.	Șelimbăr	2008	8	43	1	-	-	-	3	7	62
37.	Cisnădioara	2008	3	71	-	6	1	1	11	2	95
38.	Tălmăciu	2008	8	57	2	1	2	2	2	10	84
39.	Tălmăciu 2	2008	4	9	-	-	-	-	-	1	14
40.	Poplaca	2008	10	142	7	1	3	-	12	4	179

Valea Viilor

Loamneș

Mândra

Galeș

Săliște

Rod

Tilișca Vale

Sibiel

Prhot

Rășinari

Șelimbăr

Mohu

Veștem

Făltănele

Grădănița

Târnăveni

Roșiori

Sebeșu de Sus

Sebeșu de Jos

Sibiu

Bungard

Colun

Glâmbocă

Armboc de Jos

Săcâdăte

scorei

Armboc de Sus

Șăra

Armboc de Jos

Nou Român

Localități repertoriate în programul "Patrimoniul cultural din sudul Transilvaniei" (2004-2008)

PE VALEA HÂRTIBACIULUI, ÎN CĂUTAREA TRADIȚIEI

Karla ROȘCA
Camelia ȘTEFAN

În cadrul Programului Național „**Anul European al Dialogului Intercultural 2008**”, Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” a inițiat proiectul „*Repere cultural-istorice ale civilizației multiculturale transilvane. Valea Hârtibaciului, cercetare de teren*”.

Cercetările etnografice desfășurate în anul 2008 de Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” în satele cu specific săsesc de pe Valea Hârtibaciului (Daia, Nou, Roșia, Vurpăr, Hosman, Marpod, Chirpăr, Nocrich, Alțâna și Merghindeal) reprezintă unul din obiectivele prioritare ale „etnologiei de urgență” din Transilvania. Evaluarea patrimoniului deținut de Muzeu, care cuprinde 120 de bunuri culturale din zona cercetată, a dus la identificarea particularităților stilistice, morfologice, funcționale a tuturor valorilor culturii populare săsești din aceste localități, în contextul fenomenului de depopulare a satului săsesc transilvănean, fenomen accentuat mai ales după anul 1989, ca urmare a emigrării masive în Germania, care a avut consecințe dramatice asupra păstrării identității etnoculturale a zonei. În același timp, rezultatele obținute completează ampla documentație științifică referitoare la patrimoniul săsesc de arhitectură din Transilvania.

Pierderea rapidă a sursei orale (actualmente, în fiecare sat se mai află cel mult 10 persoane de etnie germană, excepție făcând Alțâna, unde numărul acestora depășește 70) face dificilă pentru specialiști reconstituirea culturii tradiționale a satului săsesc transilvănean.

Proiectul, desfășurat ca o cercetare de tip monografic, a inclus activități de identificare, salvare și promovare a patrimoniului material și imaterial în cele zece localități cercetate, în perioada iulie-septembrie 2008;

- identificarea și promovarea păstrătorilor autentici de tradiție, poate ultimii din aceste sate, precum și a fenomenelor de cultură populară (obiceiuri și tradiții) pe cale de dispariție;

- repertorierea vieții rurale din comunitatea săsească actuală, precum și a sistemului de reprezentare specific satului săsesc transilvănean (așezare, biserici fortificate, gospodărie, tip de locuință, ocupații, meșteșuguri, costume, norme comunitare);

- identificarea și procurarea de obiecte importante în vederea îmbogățirii colecțiilor muzeului. Au fost donate un număr de 11 piese de port-textile și ceramică, ca mărturii ale unei civilizații aproape dispărute;

- organizarea unui *focus-group* în comuna Alțâna, în vederea conștientizării tinerilor și a forurilor locale asupra valorilor culturale inestimabile de care dispune zona Văii Hârtibaciului. În cadrul acestui eveniment au fost prezentate, în școala din localitate, de către echipa de proiect, aspecte importante din timpul cercetării, fapt ce a trezit interesul auditoriului și dorința lor de a vizita colecția particulară a unui tânăr din localitate, Ștefan Vaida. La doar 25 de ani deține un număr de 600 obiecte etnografice reprezentative pentru etniile din Transilvania și nu numai.

Cercetările au recuperat un bogat material documentar privind istoria orală a fiecărei comunități săsești, obținându-se un fond sistematic compus din înregistrări audio și video, fișe de teren, imagini digitale și fotografii documentare. Toate acestea vor completa baza de date electronică a muzeului și vor contribui la utilizarea lor în scopuri științifice.

Cele zece localități denumite „puncte albe”, necunoscute de echipa de proiect, au devenit pe parcursul celor trei luni adevărate „câmpuri de cercetare”, fiind descoperite atât aspecte negative cât și pozitive din viața comunităților.

Gospodăriile rurale săsești, caracterizate prin parcele întinse, a căror parte dinspre stradă era destinată locuinței principale și anexelor, iar partea din spate activităților legate de practicarea agriculturii, sunt astăzi dărămate sau au suferit modificări majore.

Dacă unele sate mai păstrează și conservă arhitectura de odinioară, cum este cazul localităților Roșia, Chirpăr, Hosman, Alțâna, Vurpăr, Merghindeal, nu același lucru se întâmplă în celelalte: Daia, Nou, Marpod și Nocrich, unde specificul săsesc al satelor dispare încetul cu încetul. S-a intervenit și în arhitectura locuinței prin schimbarea tâmplăriei de lemn cu PVC, vopsirea fațadelor în culori stridente, eliminarea elementelor decorative de arhitectură, zidirea unor geamuri care *mutilează* aspectul clădirii sau ridicarea unor etaje superioare peste vechea casă săsească.

Edificiile rămase astăzi ca mărturie a civilizației seculare a sașilor sunt *bisericiile fortificate*, împrejmuite de ziduri și turnuri de apărare, alături de care se află vechea școală și casa parohială cu grădina de copaci bătrâni.

În secolele XIII-XIV au loc primele incursiuni ale turcilor în sudul Transilvaniei. În fața acestui pericol, satele, având posibilități limitate, construiesc un „punct” fortificat capabil să protejeze bunurile cele mai de preț ale comunității. Astfel, biserica reprezenta singurul edificiu de dimensiuni mari pentru a adăposti întreaga populație a așezării rurale.

Situația acestor ansambluri cu valoare de unicat în patrimoniul european s-a înrăutățit în unele sate după emigrarea masivă a sașilor în Germania, acest fenomen cauzând dispariția civilizației și a culturii lor vechi de peste 800 de ani, cu un patrimoniu arhitectural de excepție care suferă în absența oamenilor.

Mai putem vorbi despre o „civilizație săsească”, acum, după 20 de ani de la emigrarea acestora? Credem că nu. Suntem în fața unei demonstrații elocvente în care o nouă cultură și civilizație populară, modernă, de influență urbană, tinde să devină expresia unui proces al interferențelor etnice, al multiculturalității de tip european, în care cu greu mai poți descifra ce este *tradițional săsesc*, ce este *românesc* sau chiar *european*. Mai degrabă, putem vorbi despre o „*identitate transilvană*”, în care ruralul se împletește cu urbanul, proces mediat de populația germană, care secole la rând a jucat rolul unor puternici și valoroși vectori ai valorilor europene. Și totuși, cu toate influențele urbane, în cele zece localități cercetate, tradiția este încă vie, se păstrează și se transmite de la o generație la alta. Sătenii nu au renunțat să macine grâul la moară, să coacă pâine și hencleș în cuptor, să țeară la război în iernile geroase, să meargă la biserică, să cultive cereale și legume, să crească animale și să participe la obiceiurile din sat, fie că sunt sași, români sau rromi.

Majoritatea localnicilor își amintesc de vremurile când sașii erau majoritari în zonă, cum a fost în timpul războiului, sau cum erau târgurile de altădată. Mulți săteni povestesc cu ce se îmbrăcau oamenii, cum mergeau la biserică, cum erau botezurile, nunțile și înmormântările, sărbătorile creștine la care participa toată *sufllarea*, indiferent de etnie. Încă mai putem afla cum era organizat satul în *Vecinătăți* (germ. *Nachbarschaften*), model preluat și de populația românească.

Pe parcursul cercetării ne-am întrebat adeseori ce se va salva din aceste așezări cu specific săsesc. Oare am reușit noi, cei trei specialiști muzeografi, în cele trei luni de cercetare, într-un fel, să schimbăm mentalitatea acestor oameni, să-i convingem să păstreze aceste ultime valori de patrimoniu tradițional?

Broșura „*Repere cultural-istorice ale civilizației multiculturale transilvane. Valea Hârtibaciului*”, probabil, prezintă ultimele nestemate adunate de muzeologii Karla Roșca, Camelia Ștefan și Simona Malearov, sub directa coordonare a prof. dr. Corneliu Ioan Bucur. Aici, veți găsi interesante pagini de istorie, povești și legende inedite, fotografii documentare și artistice, precum și date despre valorile care definesc identitatea acestor localități.

ALONG THE HARTIBACI VALLEY SEAKING FOR TRADITIONS

Within the framework of the National Program „The European Year of the Intercultural Dialogue 2008”, ‘Emil Sigerus’ Saxon Ethnographic Museum initiated the project „*Cultural-historical guide-marks of multicultural Transylvanian civilisation, field research*”.

The ethnographical researches carried on this year in the Saxon villages along the Hartibaci Valley (Daia, Nou, Roșia, Vurpăr, Hosman, Marpod, Chirpăr, Nocrich, Alțâna and Merghindeal) represent one of the major objectives of the emergency ethnology from Transylvania. The evaluation of the museum's patrimony including 120 cultural objects from the researched region, led to the identification of stylistic, morphologic and functional particularities of all Saxon folk cultural values from these villages, taking into account the phenomenon of depopularization of Transylvanian Saxon Village, especially after 1989, following the great emigration of Saxons to Germany, which had dramatic consequences upon keeping the ethnocultural identity of the region.

The researches recovered a rich and complete documentary material regarding the oral history of every Saxon community, thus obtaining a systematic fund of audio and video recordings, field document, digital images and documentary photos. All these will complete an electronic data base of the museum and will contribute to their use in scientific purposes.

REPERE CULTURAL-ISTORICE
ALE CIVILIZAȚIEI
MULTICULTURALE TRANSILVANE

VALEA HÂRTIBACIULUI

Johann Kessler,
Marpod, județul Sibiu

Peisaj din Vurpăr, județul Sibiu

*Cloptul mare al Bisericii Evanghelice
din Chirpăr, județul Sibiu*

*Port săsesc
din Alțâna, județul Sibiu*

*Maria Pușcaș
Vurpăr, județul Sibiu*

*Focus-grup organizat la Școala generală
din Alțâna, județul Sibiu*

ALIMENTAȚIA TRADIȚIONALĂ ÎN COMUNA RĂȘINARI. REPREZENTARE EXPOZIȚIONALĂ ÎN CADRUL GOSPODĂRIILOR TRANSFERATE ÎN MUZEUL CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA”

Mihaela VĂCARIU

Alimentația tradițională, din comuna Rășinari, poate fi analizată în relație cu dezvoltarea economică și socială a comunei, cu ocupațiile locuitorilor și cu desfășurarea obiceiurilor familiale și calendaristice.

La începutul secolului al XX-lea, comuna era una dintre cele mai avansate economic din Mărginimea Sibiului, având mai dezvoltat „sectorul pastoral ovin” (fânațele 12% și 8226 oi), în raport cu agricultura (3.6%). Pădurea constituia, prin exploatarea forestieră și prelucrarea lemnului, un domeniu important al economiei, exploatarea forestieră fiind în plină ofensivă, în mod compensatoriu față de regresul vizibil al oieritului. Numărul mare al cabalinelor, se explică în cazul Rășinariului, mai degrabă în relație directă cu exploatarea forestieră și transporturile de bușteni și cherestea, decât cu agricultura¹.

Ca ocupații principale au fost creșterea animalelor (ovine, bovine, caprine) și strâns legat de acestea, agricultura și „jogăritul” (joagăr-ul este sinonimul fierăstrăului și provine din germanicul „säger”).

În general, în fiecare gospodărie se creșteau: oi, vaci, porci, găini (numărul lor depindea de situația materială a familiei) care asigurau hrana de zi cu zi a oamenilor; însă mai existau și familii foarte înstărite care aveau sute de oi și pământuri multe. Diferența de stare materială se oglindea, firească, și în hrana de zi cu zi a fiecărei familii. Familiile înstărite consumau carne și în zilele de peste săptămână, iar cele mai puțin înstărite consumau carne doar duminică, și nici atunci „nu se săturau de carne”. Mâncarea din carne de miel, atât de așteptată în ziua de Paște, de către o familie obișnuită, se putea consuma iarna, într-o familie de oier înstărit, în orice zi de peste săptămână, sau în orice duminică, condiția fiind doar ca gospodina să aibă timp suficient să-l gătească.

În meniul celor mai mulți rășinarieni predominau mâncărurile pe bază de legume (cartofi, fasole, varză), în timp ce în familiile de oieri înstăriți se consumau în principal brânză și carne (peste an, aceștia tăiau mai mulți porci, când se termina carnea de la unul, se tăia alt porc).

Organizarea interiorului gospodăriei din punct de vedere al alimentației

În timpul verii, gospodina gătea mâncarea în „căsoaie”, o anexă a gospodăriei aflată de obicei pe o linie paralelă cu casa închizând curtea spre uliță, între cele două „case” fiind postată o poartă cu porțiță. Era construită din bârne, iar pe jos era pus pământ galben. Se aflau aici: un „plat” (plită) pe care se gătea mâncarea, cuptorul de pâine, „căldarea în zid”, adică un ceaun mare în care se fierbea pentru porci iar primăvara se făcea săpunul prin fierberea cu leșie a grăsimilor neconsumate. În apropierea căldării, se afla o ladă cu două compartimente în care se puneau făină de

¹ Bucur, Corneliu, *Vetre de civilizație românească. I. Civilizația Mărginimii Sibiului. Istorie - Patrimoniu - Valorizare muzeală*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2003, p. 91.

grâu și făină de porumb. Deasupra făinii de porumb, se afla o trocuță mică în care se cernea făina înainte de a se face mămăligă; în această trocuță, se puneă sita, mestecăul de mămăligă și lopățica de mămăligă, cu care se curăța mămăliga de pe mestecău și se aduna mămăliga de pe ceaun.

Masa din căsoaie avea o poliță sub ea, pe care se puneă bota cu apă, recipientii de acest fel fiind cumpărați de la Gura Râului (există obiceiul ca aceste bote să se dea la parastasul de an, împreună cu un măr, o nucă, o prună, un colac și o lumânare; la acest parastas de an se făcea și un „măr”, care era o cracă de măr care se împodobeă cu prune, mere și nuci).

În lădița mesei se puneau lingurile, furculițele și cratița cu tocana sau altă mâncare gătită ce rămânea de la masa de amiază, pentru a fi consumată la masa de seară.

Căsoaia nu avea tavan, iar pe grinzi erau puse „uneltele de pită”: „drâgla” cu care se trăgea jarul afară din cuptor, „mătăuzul” cu care se spăla cuptorul înainte de a pune pâinea în el, și lopata pentru pâine. Troaca în care se frământa aluatul de pâine era ținută în pivniță, pentru a nu se „descheia” din cauza căldurii.

Lângă plat, soba cu plită pe care se gătea, se mai afla o poliță pe care se puneau vase și „curpătorul” de mămăligă. Dintre vasele ce se găseau într-o gospodărie, enumerăm: ceaunul de mămăligă, oala pentru ciorbă, oala de pământ de 5-6 litri, pentru prepararea verzei (oala avea două toarte, se prepara în ea, mai ales varză cu carne; sarmale nu se preparau foarte des). Tot pe poliță, se mai afla o solniță de lemn, aflată aproape de foc tocmai pentru a nu se umezi sarea, o sticlă cu ulei și una cu oțet.

Iarna, gospodina prepara mâncarea pe platul din tindă, plat care încălzea și „coamărul” prin hornurile de lut care treceau prin el.

În pivniță, se aflau „paturi” (polițe, îngrădiri din scânduri, pentru cartofi, jos pe pământ), pentru mere și pentru pere, suspendate. În pereții pivniței se aflau firide în care se puneau borcanele cu murături și borcane cu „tarcă”. Într-un colț al pivniței era pus nisip în care se păstrau morcovii și pătrunjeli. Pe câteva bârne puse pe pământ, se puneau butoaiele cu vin și butea cu varză.

Varza se puneă pentru murat în bute mare, peste varză se puneă grătar de scândură, iar peste acesta o piatră mare și capac. Lângă bute se păstra o măturică de nuiele cu care se trăgea într-un castron toată „floarea” ce ieșea din varză; apoi măturica era spălată și pusă deasupra pe piatră, tot în bute. Când se termina varza din bute, se spăla bine butea și celelalte unelte; piatra spălată era pusă pe un raft, iar celelalte obiecte în bute, așteptând toamna următoare pentru a fi iar folosite.

Cei care erau mai înstăriți aveau și „grajd de bucate”², aflat într-o parte a șurii. Aici se țineau: slămina, porumbul(cucuruzul), grâu, cojoacele ciobanilor, găleți, ciubere.

Podul casei era împărțit în două părți: zona fără fum, deasupra casei mari și zona prin care trecea fumul, în care se afuma carnea și oasele de porc. Podul în care nu intra fumul, era locul în care se păstrau lăzile cu grâu și cu cucuruz, poamele uscate pentru iarnă, carnea și oasele de porc afumate, uneltele care nu se foloseau, coșurile împletite („cheltele”), oala de pământ în care se făcea varză numai la Crăciun.

Meniul în zilele de post

Zilele „de post” erau respectate cu sfințenie de către toată lumea, părinții fiind foarte mândri când toți ai casei mâncau de post, chiar și copiii mici.

Mâncarea gătită „de post” putea să fie pregătită din: cartofi, fasole, orez sau varză; iar preparatele erau: ciorbă de cartofi cu ulei, ciorbă „de chim” (chimen), ciorbă

² Vezi fotografiile grajdului de bucate al casei de oier din Rășinari reconstruită în Muzeul în Aer Liber

de poame, ciorbă de fasole, tocană de cartofi cu ulei, fasole frecată, ciorbă de orez cu stafide, varză călită, sarmale de post cu orez și ceapă.

Între mâncărurile de post, cele mai obișnuite și în general consumate, amintim:

- Uleiul din sâmburi de bostan - era folosit în timpul postului, când se puneau pe ceapă sau pe varză murată;
- „Laptele de bou” - se numea zeama de varză murată, dar și un preparat consumat în timpul postului sau când nu se găsea altceva prin casă. Se puneau la un loc: zeamă de varză murată, pătlăgele tăiate felii, varză murată tăiată bucăți și ulei de sâmburi; acest amestec se mânca cu mămăligă caldă;
- Ceapa - coaptă în frunza ei, în cuptorul de la plat (sau pe plită), se curăța, se tăia în patru și se puneau pe ea sare, ulei și oțet, fiind consumată cu mămăligă rece;
- Ceapă crudă - tăiată fin, cu ulei, oțet și sare pe ea;
- „Saramura” - era usturoiul zdrobit cu sare, în care se puneau apoi apă, ulei și oțet; în saramură se înmuia mămăligă caldă; după acest fel de mâncare, se aducea „chisăliță” de prune, ținută în oale de pământ, care se mânca tot cu mămăligă;
- Ciorba de fasole opărită se prepara iarna: se fierbea apă cu fasolea opărită și apoi înșirată pe ață pentru a se usca, cu zarzavat (morcovi și pătrunjei, care se cumpărau de la „bungărzenele” - femeile din Bungard - care veneau sâmbăta în piață); la sfârșit se puneau „rântaș” - făină prăjită în ulei, și se adăuga usturoi tocat;
- Ciorba de fasole verde se făcea vara, când rântașul era stins cu bulion sau roșii tăiate mărunt;
- Ciorba de orez cu morcovi - care era „mâncarea de duminică”;
- Varza călită - se prăjea ceapă în ulei, apoi se puneau „varză acră” tăiată mărunt, în timp ce se gătea se mai puneau câte un pic de apă, iar la sfârșit se puneau o mână de orez;
- Plăcintele cu ceapă, mere (în care se puneau zahăr și scorțișoară) sau prune - se puneau la copt, odată cu pâinea, în cuptorul de pâine;
- Fiertura de prune uscate pe coșer - în care se puneau puțin zahăr.

Meniul în zilele „de dulce”

Mămăliga era alimentul de bază al țăranului, fiind mâncată dimineața, la amiază și seara. Alături de mămăligă, laptele era al doilea aliment ca importanță, în hrana țăranului. Într-o zi obișnuită, se consuma, dimineața lapte cu mămăligă sau cafea din franc, uneori amestecată cu lapte și îndulcită cu zahărul cubic care se găsea la „prăvălie”; la amiază, se consuma un singur fel de mâncare, doar cei înstăriți aveau două feluri de mâncare la masă: o ciorbă cu carne sau doar cu cartofi sau fasole, sau o tocană de cartofi și mai rar, tocană cu carne; seara meniul era format din: lapte, „un pic de slănină”, în general mâncare „zvântată” (negătită). Când mergeau la câmp, în „traistă” se lua: slănină, ouă, brânză, carne uscată sau „ce aveai”.

Mămăliga se mânca și cu păpară, cu lapte, cu cârnaț sau cu pecie prăjită, mai ales după ce s-a tăiat porcul. Pulpa de porc era uscată în pod, din ea tăindu-se apoi „bucăți” (numărate după persoane).

Mâncăruri de dulce:

„Meuneciul” se prepara din făină de mămăligă, lapte și zahăr.

„Sloiul” era mâncarea preparată dintr-o oaie sau o capră grasă, care erau tăiate în bucățele mici, ca pentru tocană, împreună cu oasele. Se folosea un ceaun special pentru pregătit sloiul; carnea era fiartă până când se „desciocola” de pe os, apoi era lăsată să se răcească în „chimniță” (pivniță). Când era folosit în casă, sloiul se puneau în oale mai mici de pământ, sau era lăsat în ceaun. Se lua câte o bucată de sloi, se topea

în cratiță, se tăiau acolo două-trei „crumpene” și se mânca cu mămligă. Sloiul se mai gătea și cu fasole frecată, în zilele „de dulce”. Și astăzi mai sunt persoane care consumă sloi, dar numărul lor este mult redus față de practica foarte răspândită în trecut.

Oamenii necăjiți, cu mulți copii, cumpărau câte patru-cinci capete de oaie, pe care le curățau de blană, de urechi, le spălau și despicau falca de jos. Limbile împreună cu măduarele din gâtlee, erau făcute tocană. Din capete se făcea ciorbă, se fierbeau într-o oală mare, împreună cu sare, arpacaș și zarzavat. Capetele erau, apoi, scoase din ciorbă, despicate pentru a scoate creierii, din care se făcea o tocană împreună cu prăjeală de ceapă. Din carnea de pe cap se făcea o tocniță separată. Se mâncau chiar și ochii de oaie, curățați de pupilă.

În ciorba de fasole verde, spre deosebire de cea din timpul postului, se puneă și chisătură (ceapă tocată cu slănină afumată) și se acrea cu 3-4 mere acre, iar la sfârșit, după ce era luată de pe foc, se „diregea” cu gălbenușuri frecate cu smântână.

„Zupa” (supa) se făcea din carne grasă de vită sau de găină (care, după ce se scotea din ciorbă, se consuma cu hrean); când clocotea apa, se puneă carnea și sarea; în timpul fiertului se lua spuma ce ieșea la suprafață; se puneă, apoi, zarzavatul: morcovi, pătrunjei, ceapă și țeler (când avea gospodina); când zarzavatul era fiert, se strecura „zama” și se puneau în ea tăiței de casă care se făceau din două ouă și făină, tăiați cu un cuțit cu lama subțire.

Vase „de dulce” și vase „de post”

Când începea postul, vasele folosite mai înainte la prepararea mâncărilor de dulce, erau „opărite” (fierte) foarte bine cu „leșie” de cenușă (se fierbea cenușă cu apă), pentru a ieși grăsimea din ele.

Din informațiile obținute, de la femeile bătrâne din sat, se foloseau două rânduri de vase: unul folosit în timpul postului, iar celălalt, în zilele „de dulce”; pe atunci (începutul secolului al XX-lea), oamenii aveau doar câte două oale, una mare iar cealaltă mică, plus o oală de pământ în care se gătea varza; apoi s-au folosit aceleași vase ca și în timpul mâncărilor de dulce, doar că acestea se spălau foarte bine și se fierbeau cu leșie de cenușe, când se intra în perioada de post.

Alimentele folosite și prepararea lor

Oamenii cultivau: porumb (pe care îl măcinau la morile de apă ale satului, înșirate toate pe cursul râului Șteaza), grâu (toamna, „în toată curtea era batoza”, venită să treiere grâul), cartofi, orz, ovăz, varză. Celelalte produse necesare în gospodărie (inclusiv aici și vasele de pământ sau cele de lemn) erau procurate „de la scaun” (denumirea dată pieței din Rășinari, care se ținea în fiecare sâmbătă, în jurul bisericii vechi cu hramul „Sfânta Paraschiva”), sau din târg de la Sibiu (în Piața Mică și în Piața Mare se vindeau, în special, legume și zarzavaturi, marțea și vinerea; iar în „Târgul Porcilor” - La Obor, se vindeau porci, fân și „blane” - scânduri).

Pâinea se prepara, în fiecare sâmbătă; pregătirile începeau de dimineață, „după ce-ți făceai treburile” (după ce se hrăneau animalele și se făceau cumpărăturile din piață etc.). Nu exista un cuptor de pâine în fiecare curte, dar acestea se aflau „tot la a doua sau la a treia casă”. Se făcea pâine din făină de grâu sau aceasta se amesteca și cu făină de porumb, care se „opărea” (pâinea devenind mult mai hrănitoare, dar putea fi păstrată mult mai puțin timp). Se făcea și pâine cu cartofi, iar când i se dădea acesteia forma, se puneă și puțină făină de porumb. După ce era scoasă din cuptor, pâinea „se bătea” pentru a se îndepărta coaja, cojile fiind puse apoi în ceaiul de dimineață sau în ciorbe. De obicei, mama era cea care frământa, iar de când fetele împlineau 12 ani, începeau și ele să facă pâine („de la 12 ani te puneă să frământî”). Se făceau, de obicei, 7 pâini (sau mai multe, în funcție de cât de numeroasă era familia) și o plăcintă cu ceapă (iar toamna, cu mere și prune).

Fasolea boabe, gătită, se numea „frecată”. Pe deasupra ei se punea ceapă prăjită cu paprică.

Din fasole verde se făcea ciorbă cu chisătură sau rântaş (făină prăjită). Oamenii săraci fierbeau doar apă cu sare şi cu fasole verde.

Pentru iarnă, fasolea se „opărea” (se fierbea cu sare) şi se usca pe aţă; din ea se făcea ciorbă, în care se punea şi usturoi.

Lubenita, tăiată felii, se cocea în cuptorul de la sobă şi se consuma mai ales în timpul postului.

Din cartofi se putea face tocăniţă, doar cu apă, sare şi paprică, se puteau prăji în unsoare, se făcea ciorbă din cartofi, sau se coceau în sobă şi se mâncau cu „moare” (zeamă de varză acră).

Varza se gătea cu carne de oaie şi carne de porc, numindu-se „varză fiartă”. Varza călită se pregătea fără carne.

Se consumau ciuperci de pădure şi bureţi, vineţi sau roşii. Din ei se făcea tocăniţă cu ceapă şi slănină; sau erau tăiaţi felii şi uscaţi pentru iarnă, când se făcea din ei o tocăniţă cu orez şi ceapă. O specialitate mai aparte erau bureţii copti pe plita de „la plat”, cu brânză pe ei.

Urzicile se consumau primăvara, când erau fierte şi frecate cu făină de porumb şi cu usturoi.

Ceapa se mânca cu slănină, sau doar tăiată felii şi cu ulei de sămburi, în zilele „de post”.

„Tarcănul” (tarhonul) se cumpăra de la piaţă, şi era pus în ciorbele acre.

Roşiile, ardeii, castraveţii, ceapa erau cumpărate, toate, de la piaţă, de la „bungărzene”.

Măcrişul era folosit doar pentru a acri ciorba de miel.

Fructele

Prunele se făceau „chisăliţă” (se fierbeau fără zahăr), care se punea apoi în oale de pământ de 2-3 litri, neacoperite şi puse în cuptorul de pâine încins pentru a-şi face o crustă, care le ajuta să se păstreze mai bine, pentru mai mult timp.

Prunele se puteau usca sub formă de „burduşei”; aceştia se uscau mai puţin, pentru a rămâne mai zemoşi şi se puneau în oale de pământ, în straturi intercalate cu straturi de zahăr. Aceasta era cea mai delicioasă reţetă de păstrare a prunelor pentru iarnă, se mâncau apoi cu mămligă sau doar singure, mai ales în timpul postului.

Din „burduşei” se făcea şi un sos care se consuma împreună cu carnea fiartă din supă. Se făcea un „rântaş” (se prăjea făină în ulei), în care se mai puneau şi apă, zahăr, puţină sare şi burduşei din oală. Uneori, gospodina mai puneau şi mere uscate, caz în care adăuga apoi şi scorţişoară în sos.

Celelalte prune se uscau mai tare, în coşer, ele rezistând până înspre toamna următoare. Se puteau înşira pe aţă, se puneau în saci de hârtie sau erau acoperite în „chelteauă” sau corfe. Din ele se putea face compot; în lipsa zahărului, erau fierte doar cu apă.

Din cireşe (care erau „la colibe”) se făcea dulceaţă, iar din vişine se făcea dulceaţă şi vişinată.

Din mere şi pere se făceau plăcinte, în funcţie de calitatea lor erau păstrate şi pentru iarnă.

Perele „porceşti” se scuturau până nu erau coapte în pom şi se puneau în cuptorul de pâine, după ce se scotea pâinea. Când erau destul de uscate, se puneau într-un sac de hârtie ce se agăţa în podul de deasupra casei mari, unde nu ajungea fumul. Nucile se cumpărau şi se foloseau la cozonac.

Carnea

În general, oamenii aveau 5-6 găini, până în zece, care le asigurau ouăle folosite în cadrul gospodăriei. Găinile erau tăiate doar în trei situații: „când era femeia născută, când era stăpânul bolnav ori când era găina bolnavă”.

Din porc se făceau cârnați și cârtaboși. Pulpele erau păstrate întregi, uscate. Carnea de porc nu se frigea pentru a fi pusă în borcane cu unsoare, ci era uscată și se puneau câte o spată în lada cu grâu, din pod.

Carnea de vițel se mânca foarte rar, de obicei, se vindea pentru a face bani. Oamenii păstrau doar picioarele și capul, din care făceau ciorbă.

Familiile înstărite de oieri mâncau iarna ciorbă de miel și tocăniță sau friptură de miel. Mieii de până la 4 kg, fără cap, gât, cioate și plămâni (din care se făcea ciorba acră), se împănau cu usturoi, piper și sare și se puneau în cuptor. Când era gata, se puneau în mijlocul mesei, de unde se serveau toți ai casei.

Prelucrarea laptelui de oaie

De primăvara, când ieșeau cu oile la fâneată, până la Sf. Ilie, oile se mulgeau de trei ori pe zi, pe urmă se mulgeau doar de două ori. Până în mai, stăteau cu oile la fâneată, apoi urcau la munte.

Doar baciul se ocupa de prepararea brânzei. Celarul era doar pentru baci și „treburile lui”, aici se încheaga laptele, se frământa brânza și se depozita brânza preparată. Fierberea zerului se făcea în stână.

Produsele din lapte de oaie erau: cașul, brânza de burduf, urda, jintița, untul și laptele acru.

La ora 4 dimineța, se mulgeau oile, laptele era apoi strecurat și pus în ciubăr unde i se dădea cheag, fiind apoi amestecat și lăsat nemișcat pentru jumătate de oră.

Cheagul se făcea din „rânză” de miel, denumire dată stomacului mieilor care încă nu au păscut iarbă. În acest stomac se puneau două linguri de sare și era agățat să se usuce până când era întrebuințat. Un stomac se puneau într-un litru de apă „domoală” (călduță), iar când devenea un lichid lăptos, era strecurat și se puneau într-o sticlă, de unde se puneau direct în laptele ce trebuia încheșat.

Laptele stătea la încheșat cam o jumătate de oră, „din ce se încheșga mai încet, cu cheag mai puțin, brânza era mai bună”. Pe măsură ce se încheșga, laptele se lăsa la fund și se ridica cașul. Cu mâinile, se aduna roată și se trăgea pe sub el o față de masă (sau o pânză deasă) și se puneau pe crintă. Aici se frământa și se strângea din nou, se storcea în mâini, se frământa, încă o dată și se lega cu două noduri la pânză (unind colțurile opuse) pentru a ieși cașul rotund, se puneau sub „vârtej”³, unde stătea câteva ore, până când crinta trebuia eliberată pentru următorul caș (făcut din laptele muls în vremea prânzului). Cașul era aranjat pe polițe unde stătea pentru zece zile sau două săptămâni.

Când era îndeajuns de dospit, cașul era curățat de coji, tăiat în bucăți, fărâmițat, frământat cu sare, pus în „țeșcoave” și așezat pe cetină, jos în celar, unde stătea aproximativ două săptămâni.

Zerul rămas după fiecare încheșgare era fiert într-o căldare de aramă, rezultând urda care se puneau în săculeț pentru a se scurge. Jintița -urdă luată și cu zer-, era doar pentru consumul ciobanilor.

Când se strângea prea multă urdă (cam la două zile o dată), se făcea din ea unt (se freca urda în ciubăr până lăsa untul) care se puneau apoi în „șteand”. Untul din urdă nu era la fel de bun ca și cel din smântână, doar ultimul fiind folosit la cozonaci.

Laptele acru devenea gros dacă se puneau să fiarbă într-un ceaun pus într-un alt ceaun cu apă; când fierbea laptele în ceaun era pus în burduf.

³ Sub „vârtej” însemna să se pună pe caș o bucată de lemn și, printr-un băț, sub presiunea unor pietre.

Hrana ciobanilor

Baciul era cel care pregătea mâncarea pentru ciobani, aceștia mâncând mai mult „pe fugă”- dimineața și la amiază, după ce mulgeau oile.

Când terminau de muls, ciobanii mâncau un singur fel de mâncare, care putea fi: lapte fiert cu mămăligă sau balmoș din smântână (se fierbea smântână în ceaunul de mămăligă apoi se puneă puțină făină de porumb); scoici cu brânză, ciorbă de cartofi (nu se prea ducea fasole pe la stână), în care se puneau morcovi și pătrunjel doar când erau, ceea ce se întâmpla foarte rar. Un posibil fel doi se putea socoti „o țâr de jintiță, de mâncau cu zama”. Primăvara se preparau urzici.

Unde erau mulți ciobani, se făceau și câte două mămăligi la o masă. Făina pentru mămăliga ciobanilor era necernută, împreună cu coaja de la bobul de porumb, astfel că „te mai căpăra pe gât”.

Seara se consuma ceea ce rămânea de la amiază, se bea o cană de lapte sau se făceau, din nou, scoici cu brânză.

Carnea de oaie se consuma doar în cazul în care se îmbolnăvea vreuna sau dacă o „rupea” ursul. Din ea se făcea „zamă” sau tocană. Sloiul de oaie nu se făcea pe vară, fiindcă nu se putea păstra; doar când cobora ciobanul, toamna, cu oile la câmpie, se mai făcea sloi.

De obicei, ciobanii mâncau din mână iar când aveau nevoie de vase, foloseau castroane de lemn, linguri, furculițe și căni din lemn.

După ce plecau cu oile, ciobanii obișnuiau să mănânce „mestecă”, adică rășină de pe brazi, pe care o mestecau toată ziua.

Când plecau toamna, la câmp, cu oile, ciobanul își lua cojocul în care dormea, sloi de oaie, făină de porumb, „pită”, brânză, jintiță și lapte acru în piele de oaie, două ceaune: unul mai mare pentru mămăligă, altul mai mic pentru mâncare din care și mâncau, și o farfurie.

Când urcau la fâneață luau cu ei cele două ceaune și mâncare, toate vasele pentru prepararea produselor din lapte fiind la colibă. „La toată coliba erau oi”, nimeni nu intra în coliba altuia să fure.

În luna iunie, când urcau la munte, ciobanii luau cu ei gălețile pentru muls, burdufi de brânză și „bădăul”, restul vaselor le aveau și la munte.

Câinii de la oi, fără ajutorul cărora oile ar fi fost tot timpul în primejdie, erau hrăniți cu mămăligă și cu zerul ce se scurgea din caș.

Inventarul vaselor folosite la stână

Vasele de lemn se procurau de la dogarii (mai ales moți) care veneau în sat cu căruțele încărcate de instrumentar din lemn.

Gălețile de muls erau din lemn, cu fundul mai larg decât gura, pentru a fi mai stabile; era obligatoriu să fie spălate cu apă fiartă, după fiecare întrebuințare. Peste noapte, gălețile erau lăsate cu apă, pentru a nu se usca prea tare sau chiar să se descheie. Peste gura găleții se lega „o ată” care susținea o cupă în care se mulgea, căci altfel laptele ar fi stropit foarte tare (dar și pentru a se evita bălegarea oilor în găleata cu lapte).

Ciubărul în care se dădea cheag la lapte, iar apoi, se frământa cașul, era doar unul într-o stână, având capacitatea de până la 200 litri.

Lingura de dat cheag era păstrată curată și folosită numai la acest lucru.

Pânza deasă folosită la scurgerea cașului.

„Teșcoava” de brânză era burduful dintr-o piele întreagă de oaie, în care se îndesa brânza frământată din caș și sărată. Pielea de oaie era rasă cu briciul, iar brânza se puneă pe partea pe care a fost lâna, căci pe cealaltă parte s-ar fi „împuțit”, aici rămânând și carne.

„Vârtejul” era folosit pentru a susține deasupra focului găleata în care se fierbea zerul.

„Crăcănille”, formate din trei bețe de alun (acestea fiind drepte), susțineau printr-un „lănțuș” ceaunul cu mămăligă sau cu mâncare.

„Ciuhălăul” era folosit la amestecat în zer, în timpul în care acesta fierbea, pentru a face urda. Era un băț lung care avea legat la capăt un mănunchi de crenguțe subțiri de mesteacăn fără coajă.

„Urdariul” era folosit la amestecarea zerului, să nu se prindă de fundul ceaunului, în timp ce fierbe.

Sâtiță de luat urda era un accesoriu obișnuit al instrumentarului baciului.

Botiță de lemn (cu capacitatea de 10-15 litri), în care se punea jintița (urdă luată cu mai mult zer); uneori se punea peste jintiță și lapte dulce. Era folosită ca acritură pentru ciobani.

„Ștead” pentru untul de oaie, fiecare proprietar de oi avea unul.

Crinta era un fel de teasc din care se scurgea cașul.

Pe lângă toate aceste vase, mai era la stână și „clucsa” pentru prins șoareci.

Cercetarea alimentației tradiționale în comuna Rășinari a cuprins teme legate de: organizarea interiorului gospodăriei din punct de vedere al alimentației, meniul în zilele de post și în zilele de „dulce”, vasele folosite la prepararea mâncărilor de dulce și pentru cele de post, alimentele folosite, procurarea și prepararea lor, prelucrarea laptelui de oaie, hrana ciobanilor, inventarul vaselor folosite la stână. S-au evidențiat diferențele rezultate din starea materială a familiilor, diferențe în regimul alimentar, în perioadele de post spre deosebire de zilele obișnuite, diferențe între mâncărurile servite acasă și hrana ce se lua la munca câmpului; s-a pus accent și pe prelucrarea laptelui de oaie, inventarul vaselor folosite la stână, dar și pe hrana ciobanilor.

Toate aceste aspecte ale alimentației tradiționale se regăsesc în cadrul Gospodăriei de oier cu atelier de confecționare a lumânărilor din seu de oaie - Rășinari, jud Sibiu și a staulului pastoral din Rășinari, reconstruite în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”.

Bibliografie:

Vlăduțiu, Ion, *Din tradiția tehnicii alimentare la români*. În: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981.

Vlăduțiu, Ion, *Tehnici de prelucrare a laptelui și produselor lactate*. În „Atlasul Etnografic al României”, 1979, nr. 6.

Păcală, Victor, *Monografia comunei Rășinari*, Sibiu, Editura Arhidiecezană, 1915.

***, *Mărginenii Sibiului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.

TRADITIONAL ALIMENTATION IN RĂȘINARI VILLAGE. EXHIBITED IN THE HOUSEHOLDS REBUILT IN THE „ASTRA” FOLK ROMANIAN CIVILISATION

The research on traditional alimentation in Rășinari village can only be studied in a close relationship with the economic and social growth of the village, and with the primary and secondary occupations of its inhabitants.

As primary occupations there were agriculture and closely related to this, the breeding and raising of livestock (sheep, cattle, goats, pigs).

As a general rule, depending on the status of each family, in each homestead there were some sheep, cattle, pigs and fowls, that would provide the everyday food for the people; there were families that owned hundreds of sheep and a lot of land to grow vegetables, and other families that only owned 4 or 5 sheep, a cow, some fowls and a pig each year. The difference in the material status of the families was a mirror for the differences in the daily food of the family. The rich families would eat meat daily, while poor families would only eat meat only on Sundays, but even then „they would not eat their fill of meat”.

Most of the meals in the menu of the majority of the people of Rășinari were made out of vegetables (potatoes, beans, cabbage), while in a rich family of shepherds, the meals were made out of cheese and meat (during a year, poor families would cut one pig, before Christmas time, and the rich families would cut more pigs-when the meat of one pig was over, they would cut another one).

The research on traditional alimentation in this village was based on the topics: the layout of the interior of the household concerning alimentation, the menu and the utensils used during the Lent and outside it, the way to obtain, process and preserve the ingredients and the way to cook them, the way to prepare the sheep milk, the food of the shepherds, the utensils used in the shepherd's huts.

There have been pointed out differences coming from the material status of the family, the Lent period and the ordinary days, the meals cooked and eaten at home or in the fields.

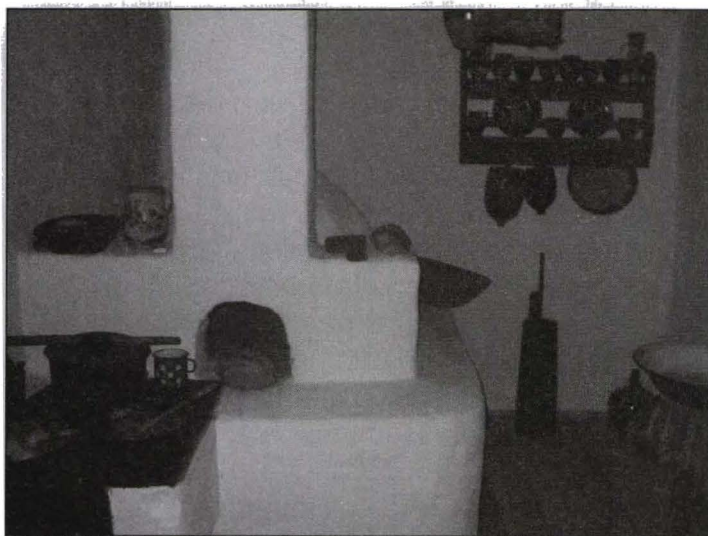
Some features of the traditional alimentation of Rășinari village are exhibited in the Open Air Museum through the Shepherd's homestead and candle maker's workshop (20) and the sheepfold with shepherd's hut (15) that were brought from this village and rebuilt in the museum.

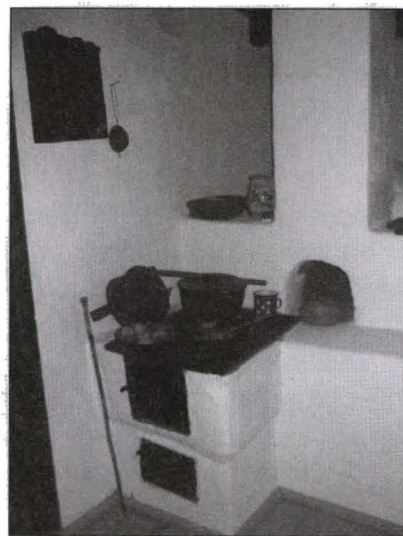
*Cuptor de pâine
Rășinari, județul Sibiu*

*Grajdul de alimente
Rășinari, județul Sibiu*

*Plat și cuptor în tindă
Rășinari, județul Sibiu*

*Plat și solnița
Rășinari, județul Sibiu*

*Fierbatoarea
Rășinari, județul Sibiu*

*Staul - inventar interior
Rășinari, județul Sibiu*

TIPOLOGIA CUPTOARELOR DE ARS VASE ILUSTRATĂ ÎN MUZEUL ÎN AER LIBER DIN DUMBRAVA SIBIULUI

prof.dr. Corneliu Ioan BUCUR
Olga POPA

Cele nouă gospodării-ateliere de olari, transferate din cele mai reprezentative centre de olari din toată țara, creează posibilitatea ilustrării tehnologiilor și tehnicilor pentru pregătirea, modelarea, uscarea, arderea și ornamentarea vaselor.

Tehnica de construcție a cuptoarelor și cea de ardere a vaselor ceramice au impus, în meșteșugul olăritului, originar din Epoca neolitică, două stiluri distincte, care au supraviețuit până astăzi: ceramica neagră și ceramica „roșie”.

Inițial, produsele olăritului primitiv erau arse la foc deschis, într-o groapă. Mai târziu, groapa se acoperă și ia forma unui cuptor, în care oalele încep a se „coace”, nu numai a se arde, născându-se, în acest fel, diferitele tipuri de cuptoare.

Cuptorul îngropat sau semiîngropat, construit din lut bătut, fără vatră amenajată cu coridoare de foc, reprezintă forma cea mai arhaică de cuptor, fiind prezentat în muzeu prin reconstituirea cuptorului gospodăriei-atelier de olar de la **Marginea** (județul Suceava). Cuptorul de suprafață, cea mai simplă formă constructivă și funcțională, este, de fapt, o „groapă ridicată la suprafață”, pentru a se ușura introducerea combustibilului lemnos. Într-o clasificare tipologică radicală a cuptoarelor ceramice din civilizația populară tradițională, avem două tipuri de bază: cu vatră liberă, fără canale de foc amenajate și cu camerele de foc construite pe vatra cuptorului.

Cuptorul dacic de formă **semiovoidală** (descoperit absolut identic în așezarea dacilor liberi din Mediașul aurit (Satu Mare) datând din sec. II-III D.Hr, este cel mai arhaic cuptor de suprafață din toate centrele de olărit din România.

Cuptorul cu vatră neamenajată s-a mai păstrat doar în Maramureș, la Săcel. Dispus într-un plan înclinat, direct pe sol, cuptorul „dacic” are o singură gură de foc în partea inferioară, opusă diagonal „gurii de încărcare” a cuptorului. Aceasta are diametrul orificiului suficient de mare cât să permită olarului să pătrundă în cuptor pentru aranjarea vaselor. Bolta cuptorului din Săcel este clădită din cărămidă, într-un singur strat, dispusă în lungime, baza fiind din lespezi. Atât interiorul cât și exteriorul sunt luate. După umplerea cuptorului, aceasta se acoperă cu cioburi de la oalele sparte, rămase de la arderile precedente, în scopul reținerii căldurii prin diminuarea tirajului dintre cele două orificii ale cuptorului. În fața gurii de foc, se află o mică groapă din care se face alimentarea cu lemne de foc. Săcel este singurul centru care produce numai ceramică nesmălțuită, lustruită cu piatra, în scopul reducerii porozității vaselor.

Cuptorul tronconic, este introdus în Dacia, de romani, și reprezintă o formă evoluată a cuptoarelor ceramice din antichitate. Cele fără vatră organizată, cu o largă răspândire pe teritoriul țării (Moldova, Transilvania, Banat), apar sub două variante (funcție de materialul de construcție din care este realizat): **cuptorul din lut bătut cu maiul și cuptorul zidit din piatră sau cărămidă**.

Cuptorul de la Marginea a fost reconstituit în muzeu, în tehnica locală, prin baterea pământului cu maiul, într-un „cofraj” construit dintr-un stâlp ascuțit la ambele capete, o roată de car fixată în partea superioară, având dispuse, circumferențiale, așezate înclinat, mai multe scânduri. În spațiul dintre acestea și pereții marginali se introduce

argila. După baterea acesteia, în straturi succesive, se scoate roata de car, se elimină scândurile cofrajului, cuptorul păstrând forma tronconică și fiind prevăzut cu o singură gură de foc. Canalele de foc care pleacă de la unica gură de foc, circular, se amenajează prin modul dispunerii vaselor, în poziție înclinată față de pereții cuptorului.

Cuptorul tronconic, construit din cărămidă, nu se deosebește decât prin materialul de construcție. Cărămida este zidită cu liant din argilă și are un strat de lipitură în interior și exterior. Această variantă este prezentată în muzeu prin cuptorul gospodăriei-atelier de olar de la **Obârșă** (județul Hunedoara). Este un cuptor de suprafață, construit dintr-un singur rând de cărămidă, așezată longitudinal, lutuit în interior și exterior, având la bază, însă, două guri de foc. Vatra este ridicată de la nivelul solului prin pavajul realizat din cărămizi culcate, canalele rezultând prin dispunerea vaselor.

Cele două instalații se deosebesc numai prin numărul gurilor de alimentare cu lemne de foc. În ceea ce privește felul arderii (oxidantă – cuptorul de la Obârșă, sau „reducătoare” – cuptorul de la Marginea) produsele primesc culoare portocalie sau neagră.

Trebuie să menționăm că în ceea ce privește vechimea și continuitatea celor două tipuri de cuptoare, numai pe teritoriul țării noastre, ele au cunoscut un asemenea grad de dezvoltare încât pot fi considerate **punctul de geneză a cuptoarelor tronconice**. Cuptoarele cu o singură gură de foc reprezintă cele mai vechi instalații de ars vase de lut.

Trecând prin diferite transformări evolutive, construcția cuptoarelor de ars ceramică cunoaște o fază superioară, constând din amenajarea unor *canale de foc*, în vatra cuptorului, care înlesnesc circulația flăcărilor și a căldurii, ceea ce asigură o ardere mai uniformă, deci, calitativ superioară, a vaselor. Tipul evoluat îl avem ilustrat, în muzeu, prin cuptoarele gospodăriei de olar din **Oboga** (județul Olt). Acestea au fost construite prin săparea gropilor de formă circulară și supraînălțarea pereților din pământ bătut, într-un cofrag din scânduri așezate pe circumferința unei roți de car, marginea exterioară fiind din nuiile împletite. De o parte și de alta a cuptorului, în dreptul gurilor de foc, sunt săpate gropi dreptunghiulare prin care se alimentează focul la cuptoare, una dintre acestea fiind așezată între două cuptoare (servind deci, la alimentarea ambelor instalații), de capacități diferite (utilizate alternativ, în funcție de cantitatea produselor). De la cele două guri pornesc, diametral și circular, canalele de foc săpate în solul crud, odată cu amenajarea vetrei. Culoarele mediane sunt înclinate, urcând spre mijlocul cuptorului, până la punctul întâlnirii lor.

Tipul de **cuptor cu vatră organizată**, în forma cea mai evoluată, este ilustrat prin instalațiile de la **Horezu** (județul Vâlcea), **Corund** (județul Harghita) și **Găleşoia** (județul Gorj).

Cuptoarele reconstituite în muzeu sunt lucrate în tehnicile tradiționale locale. Construite în forma cea mai general întâlnită, tronconică, din lut bătut sau din cărămidă dispusă în lățime și lutuite în exterior și interior. Acestea sunt prevăzute, la bază, cu două guri de foc.

Vatra, partea cea mai importantă a instalației, este construită tot din cărămidă și înălțată mult, ca un picior circular. Pe acest picior se așează cărămizile, dispuse radial, în spațiile formate de aceste raze, punându-se câte o bucată de țiglă. Buna ardere a vaselor depinde atât de construcția cuptorului, cât și de știința așezării pe vatră, cât mai bine, a cărămizilor și țiglelor (care reglează distribuția focului pe întreaga vatră și implicit, a căldurii, în camera de ardere a vaselor) și apoi însăși a vaselor. Urmează marea știință de conducere a focului, gradual până la temperatura de incandescență a vaselor.

Cuptorul bicameral, cu vatră simplă, fără canale de foc, este ilustrat în muzeu în cadrul gospodăriei din **Sasca Română** (județul Caraș Severin). De formă bitronconică, acesta este construit din cărămidă, dispusă în lățime. La bază, cuptorul are camera de foc. Camera superioară este pentru așezarea vaselor, în partea superioară, fiind prevăzut cu o gaură pentru introducerea vaselor. Vatra cuptorului este amenajată dintr-o platformă de cărămizi plate, având cca. 30 cm deasupra, două bolți arcuite din cărămizi, ce separă camera de foc, de camera vaselor. Cele două arce servesc ca bază pentru clădirea vaselor în spațiul de deasupra lor. Cuptorul de la Sasca Română ilustrează o formă evoluată și totodată, o adaptare la tehnica și materialele de construcție mai noi, inspirată din cuptoarele de topit minereul de cupru de la Sasca Montană.

Din prezentarea acestei tipologii a cuptoarelor reconstruite în Muzeul în aer liber, rezultă pe de o parte, continuitatea neîntreruptă a celor mai simple tipuri de cuptoare de ars vasele ceramice, cât și diversitatea constructivă și varietatea tipologică a acestora, ca expresie a evoluției lor istorice și a particularităților specifice zonelor sau centrelor ceramice pe care le ilustrează.

Bibliografie :

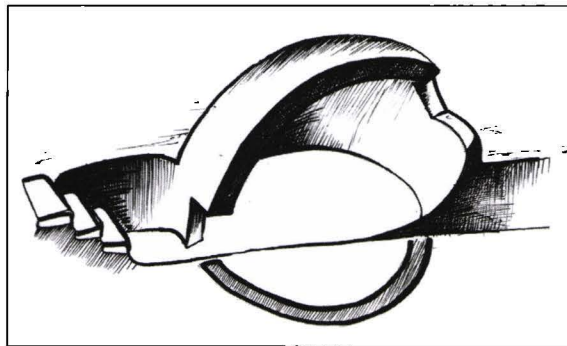
- Ucă, Narcisa, *Tipologia cuptoarelor de ars oale ilustrată în Muzeul Tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981.
- Comșa, Eugen, *Considerații cu privire la cuptoarele de olar din epoca neolitică, de pe teritoriul României*, în „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, vol. 1, Sibiu, 1981.
- Bucur, Corneliu, *Meșteșugul olăritului ilustrat în Muzeul tehnicii populare din Dumbrava Sibiului*, în: Cibinium, Sibiu, 1966.

LA TYPOLOGIE DES FOURS À BRULER LES POTS ILLUSTRÉE DANS LE MUSÉE DE PLEIN AIR DE DUMBRAVA SIBIULUI

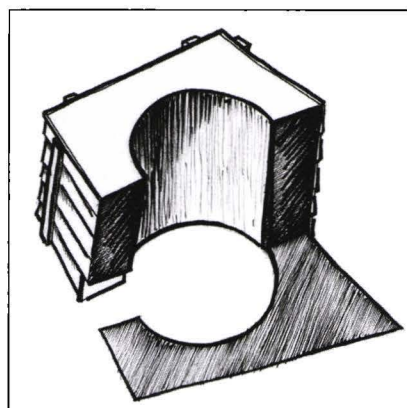
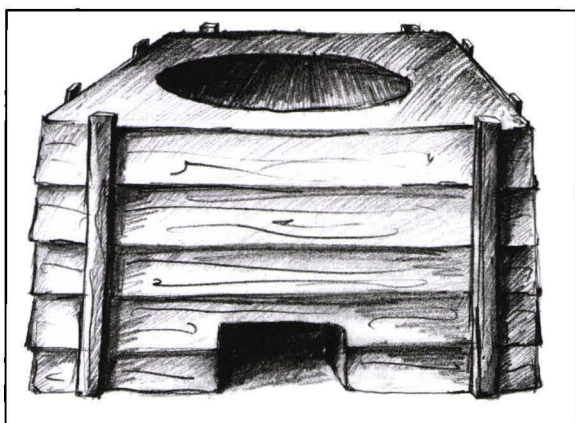
Il s'agit d'une présentation des installations à brûler les pots appartenantes aux maisons – atelier de potier transférées de différentes zones du pays dans le Musée de la Civilisation Populaire Traditionnelles «ASTRA», une présentation typologique de ceux existents dans le musée.

L' évolution de l'âtre du four (simple ou organisé avec des canaux au feu) c'est le critérium principal selon lequel on a fait la présentation typologique, en montrant à la fois la disposition envers le sol et le matériel de construction.

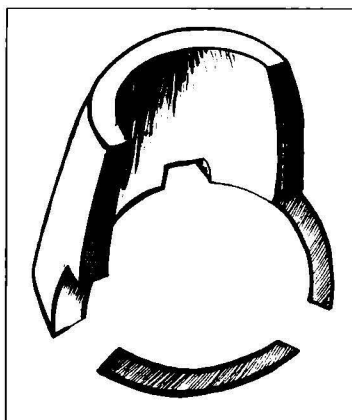
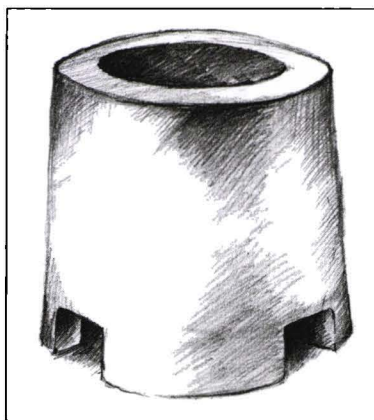
La grande variété des installations à brûler les pots est due au chemin parconnu par ce métier.

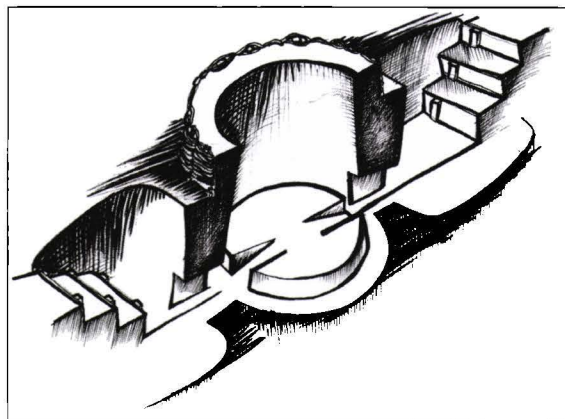
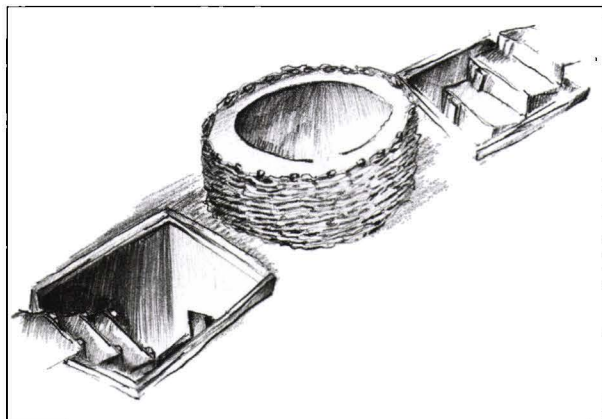
1 și 1a. Tip „dacic” (ovoidal cu vatră liberă), Săcel, județul Maramureș

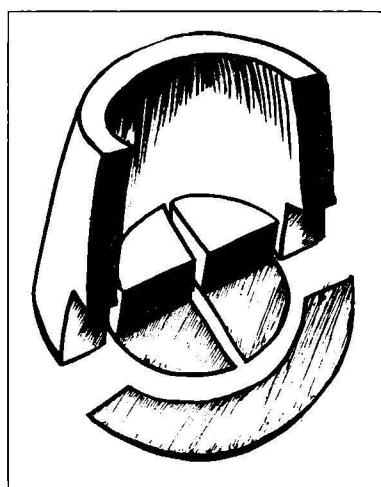
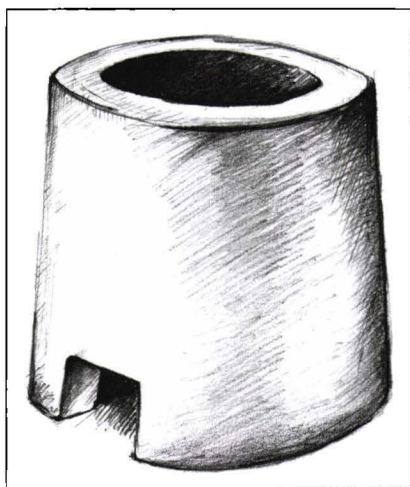
2 și 2a. Cuptor roman din pamânt bătut, cu vatră liberă, cu o singură gură de foc, Marginea, județul Suceava

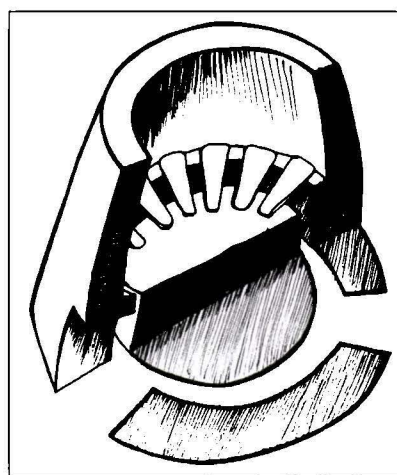
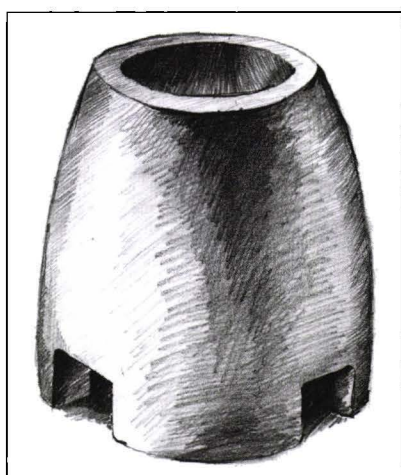
3 și 3a. Cuptor roman tronconic, cu o vatră liberă, cu trei guri de foc, Obârșă, județul Hunedoara

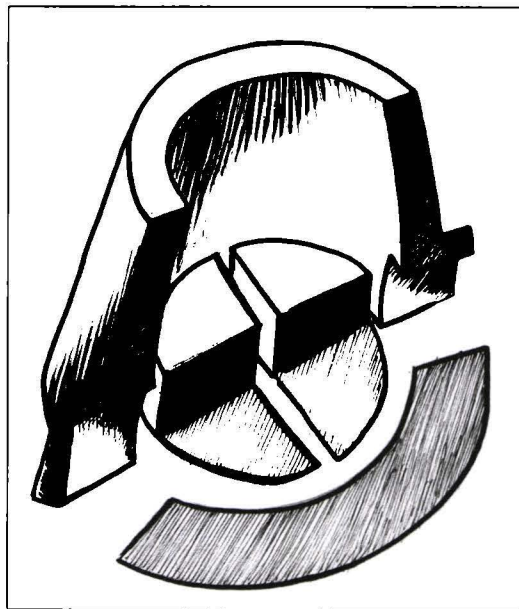
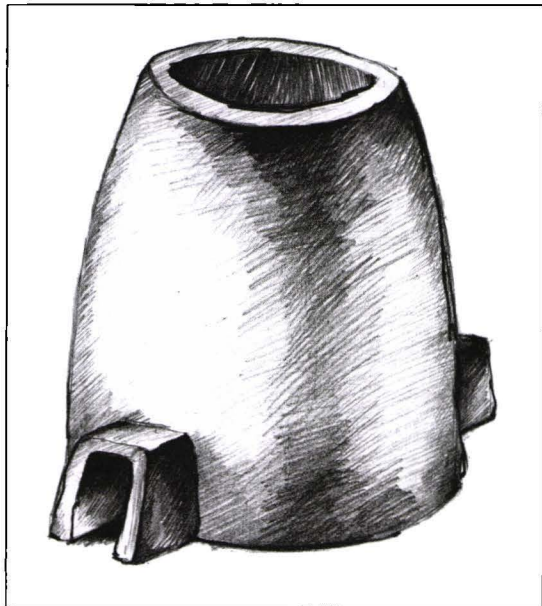
4 și 4a. Cuptor roman cu vatră, cu două guri de foc și canale de foc mediane, Oboga, județul Olt

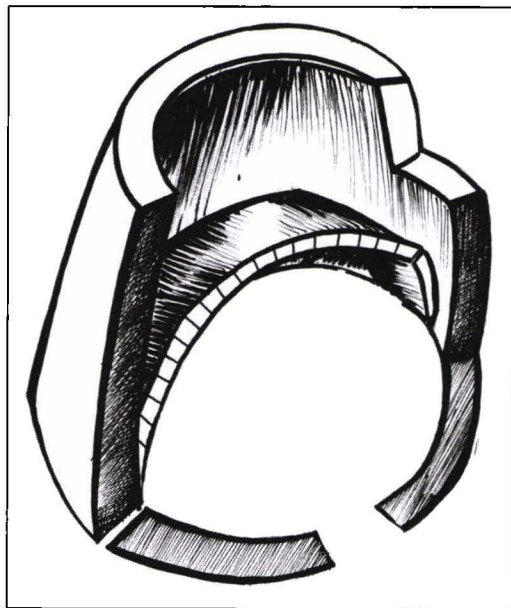
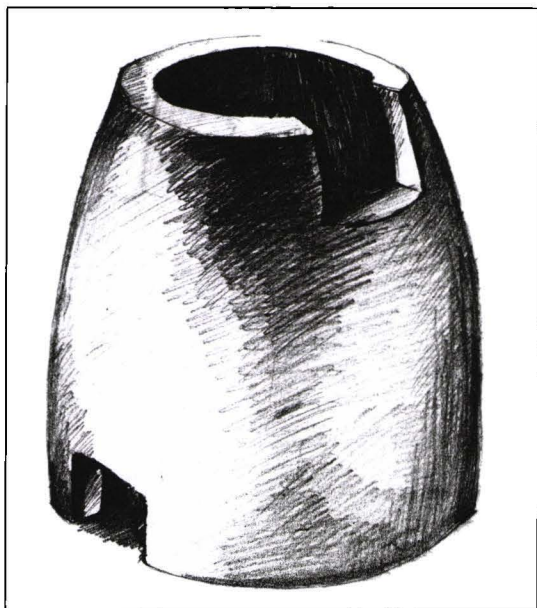
5 și 5a. Cuptor tronconic din pământ bătut în cofrag de nuiiele, cu două guri de foc, cu vatra înaltă și culoar de foc circular și median, Găleșoaia (veche), județul Gorj

6 și 6a. Cuptor înalt tronconic din cărămidă cu două guri de foc și canale circulare și mediane, Corund, județul Harghita

7 și 7a. Cuptor tronconic înalt, din caramidă, cu două guri de foc, cu vatra înaltă și culoar de foc acoperit cu plăci ceramice, Găleșoaia (nouă), județul Gorj

8 și 8a. Cuptor tronconic bicameral din caramidă cu bolta zidită în arc, peste vatra neamenajată (camera de foc), Sasca Română, județul Caraș Severin

Grafică de Cristina Scărlătescu

CONSIDERAȚII ISTORICE ASUPRA MORILOR PLUTITOARE DE PE CURSUL SOMEȘULUI. MOARA DIN LUCĂCEȘTI, JUDEȚUL MARAMUREȘ – STUDIU DE CAZ

Ștefan PĂUCEAN

Scurt istoric al apariției, dezvoltării și răspândirii morilor plutitoare pe teritoriul României.

Din punctul de vedere al originii acestui tip de moară, prima atestare documentară o face Procopiu din Caesarea (secretarul generalului bizantin Belizarie), în jurnalul său „*De bello gothico*”, unde atribuie această nouă realizare tehnică generalului bizantin. Evenimentul s-a petrecut în anul 537, în contextul asedierii Romei de către goții conduși de Witiges, care distrug apeductele ce alimentau cu apă morile prevăzute cu roți cu cupe ale orașului. Totodată numărul de animale care acționau sistemele de măcinat, a scăzut drastic, iar amenințarea cu înfometarea locuitorilor devenea tot mai certă. În aceste momente critice, geniul tehnic – și nu doar militar – al generalului Belizarie oferă salvarea Romei, prin ideea de a ancora de picioarele podurilor de peste Tibru, câte două bărci legate între ele și prevăzute cu o roată mare cu palete, pe una din bărci fiind amplasate pietrele de moară¹.

În spațiul românesc, morile plutitoare sunt atestate în secolul al XVII-lea, o schiță de hartă indicând pe Mureș în dreptul localității Lipova, existența unui număr de opt astfel de mori plutitoare. Între anii 1606 și 1611, se amintesc documentar numele a mai multor proprietari de mori pe vase, printre care se regăsesc chiar principele Transilvaniei Sigismund Rakoczy și castelanul Denghelengi, aceștia având morile în exploatare la Radna și Lipova². În secolul al XVIII-lea, perfecțiunea tehnică în construcția și exploatarea acestor mori va spori în așa măsură încât un număr însemnat de mori plutitoare vor fi exportate în Imperiul Otoman, compensând o parte din tribut³.

Pe parcursul secolului al XIX-lea, morăritul va deveni o ocupație specializată, un adevărat meșteșug, acum punându-se bazele mai multor bresle ale morarilor „pe vase”, în anul 1841 la Lipova, în 1843 la Murășel, Zădăreni, Sânicolaul Mic (județul Arad), precum și la Periam în 1845, în jurul anului 1860, pe cursul Mureșului inferior fiind înregistrat un număr record de 300 de mori plutitoare. Însă lucrurile se vor înrăutăți spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în zona amintită mai funcționând înainte de anul 1900 doar 131 de asemenea mori⁴.

Scăderea numărului de mori plutitoare va continua într-un ritm îngrijorător în perioada interbelică și în cea imediat următoare celui de al doilea război mondial (datorită atât răspândirii motoarelor cu aburi, cât și perfecționării celor cu combustie internă), astfel că ultimele mori plutitoare de pe cursul Mureșului mai sunt amintite în

¹ Bucur, Corneliu, *Identitate etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, p. 40.

² Hoffmann, Herberth, *Moara plutitoare. Contribuții la studiul dezvoltării, răspândirii și funcționării unui mecanism complex de prelucrat cereale*, în: „Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România”, Sibiu, 1981, pp. 125-159.

³ Bucur, Cornel, *op. cit.*, p. 40.

⁴ Hoffmann, Herberth, *op. cit.*, pp. 125-159.

anul 1935 la Murășel (județul Arad), în 1940 la Lipova și în 1944 la Periam⁵. Statistica privind numărul și răspândirea teritorială a tuturor sistemelor de măcinat acționate hidraulic, realizată în anul 1957, de către Comitetul de Stat al Apelor, a scos în lumină faptul că în anul respectiv pe cursul Oltului mai existau 12 mori plutitoare, iar pe cel al Someșului inferior încă 17 asemenea mori.

În acest context al dispariției rapide, a morilor plutitoare de pe teritoriul României, muzeul sibian a reușit să salveze, să conserve și să expună publicului vizitator două asemenea mori – una transferată din localitatea Munteni (județul Vâlcea) de pe cursul Oltului, iar cealaltă din Lucăcești (județul Maramureș), de pe cursul Someșului mijlociu. Cadrul extrem de generos al proiectului tematic al Muzeului Tehnicii Populare (titlatură utilizată până în 1991), axat pe cercetarea, identificarea, reconstrucția și valorificarea instalațiilor și sistemelor tehnice tradiționale de prelucrare a materiilor prime, a permis într-un mod aproape miraculos salvarea și valorificarea în expoziție a acestor două instalații complexe de măcinat cereale.

Mergând pe firul cercetării tematice a sistemelor și tehnicilor de morărit tradiționale, am reușit să obținem informația conform căreia, în apropierea orașului Sibiu, locuiește o persoană născută în localitatea Lucăcești și care ar deține anumite informații referitoare la istoricul funcționării instalației de măcinat. În urma unei discuții purtate cu respectiva persoană, am avut satisfacția să aflăm că este chiar fiul unuia dintre cei șapte coproprietari ai morii, iar în prezent locuiește și este preot paroh în localitatea Orlat din județul Sibiu. Bineînțeles că o asemenea ocazie nu putea fi ratată și în cel mai scurt timp am luat legătura cu părintele Radu Bot din Orlat, în vederea completării și clarificării anumitor detalii legate de istoricul și funcționarea morii din Lucăcești, dar și pentru a obține informații suplimentare legate de morăritul pe „bontauă”, de pe cursul Someșului mijlociu.

Preotul Bot Radu s-a născut în localitatea Remeți pe Someș, situată la o distanță de 3 km de satul Lucăcești din Maramureș, însă copilăria și-a petrecut-o alături de familie, lângă moara care, în trecut, era principala sursă de venit a familiei Bot. În prezent, ultima moară plutitoare de pe cursul Someșului, din localitatea Lucăcești se bucură de privirile vizitatorilor din lumea întreagă ce trec „pragul” Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Sibiu. Informațiile legate de moară sunt pertinente și valoroase deopotrivă, deoarece sunt obținute de la o persoană direct implicată și cunoscătoare a evenimentelor legate de funcționarea instalației de măcinat de după 1950, părintele Radu mărturisind că „primii ani ai copilăriei i-a petrecut în preajma morii plutitoare, bălăcindu-se toată ziua și sărind de pe bontăul mic în apa Someșului.”

În ceea ce privește anul construcției morii plutitoare din Lucăcești, părintele Radu își amintește foarte exact din copilărie că „moara era destul de bătrână” și se pare că a fost construită de meșteri locali, undeva în perioada interbelică. Sistemul de proprietate asupra morilor plutitoare de pe Someș nu era individual, ci dimpotrivă, se practica un regim de asociere între mai mulți săteni înstăriți, care își uneau eforturile financiare pentru achiziționarea unei asemenea mori, sau pentru plata unei echipe de meșteri care să construiască instalația de măcinat. În cazul morii din satul Lucăcești (comuna Pribilești) erau 7 coproprietari, care își permiteau să întrețină și să plătească un morar specializat, uiumul fiind perceput de fiecare proprietar, câte o săptămână, consecutiv. Din punctul de vedere al modalității de plată a sătenilor care veneau la măciniș, se practica doar „reținerea uiumului”, din cereale sau din făina deja măcinată, procentajul fiind cuprins între 8%-10% din cantitatea de „material” a clientului, niciodată nefiind percepută o plată în bani.

⁵ *Ibidem*, pp. 125-159.

Moara din Lucăcești, cu cele două vase componente - *bontăul mare și bontăul mic* (sau *strașnic*) - a fost construită integral din lemn de stejar, iar învelitoarea a fost realizată din șită de fag, conicizată, prevăzută pe partea mai îngroșată cu un canal longitudinal pentru îmbinarea celorlalte piese una într-alta. De asemenea, șita mai este prevăzută în partea inferioară cu două incizii laterale, astfel încât rezultă o formă conică, asemănătoare unui vârf de teacă de spadă, acest model de șită fiind executată de unchiul părintelui Radu, meșterul Todor Lazar (decedat). Bărcile morii (atât cea mare cât și cea mică) sunt realizate din fostăne masive de stejar, obținute în urma debitării buștenilor cu un joagăr acționat manual de câte doi oameni la fiecare capăt, unii fiind urcați pe o schelă, iar ceilalți doi, aflându-se sub respectivul buștean, tăierea făcându-se printr-o mișcare pendulatoare, relativ oblică. Fostănele de stejar care compun corpurile celor două bărci sunt fixate între ele cu scoabe metalice realizate de covaci, iar pentru etanșeizare, între grinzile de stejar se căptușea cu mușchi de pe copaci, cules din pădure.

Cele două bărci aveau rolul foarte bine determinat în întreaga structură a instalației de măcinat, fiind unite între ele de grinzi de stejar și având sarcina de a fi sprijin pentru roata hidraulică de mari dimensiuni. Corpul bărcii mari avea rolul de a găzdui mecanismul propriu-zis de măcinat cu pietrele de moară, precum și angrenajele de transmisie cu roțile dințate și felinarele aferente. Barca mică avea rol de echilibru al întregii instalații și de contra-sprijin al roții cu palete, fiind realizată în aceeași manieră constructivă, de barca mică fiind ancorată și o luntre din stejar, propulsată prin împingerea cu un par și utilizată pentru traversarea Someșului și aducerea la moară a sacilor sătenilor de pe malul celălalt al apei. De pe bontăul mic, accesul la luntre se făcea printr-o punte realizată dintr-o fostână de stejar.

Moara din Lucăcești era prevăzută cu două perechi de pietre – o pereche de mari dimensiuni pentru măcinatul porumbului – iar perechea mai mică destinată măcinării cerealelor păioase, în special grâu și orz. În prezent, moara mai este prevăzută doar cu perechea de pietre mari pentru porumb, cealaltă instalație fiind distrusă. Din spusele părintelui Radu Bot, intervalul de ferecare al pietrelor era stabilit cam o dată la săptămână, iar după ce se uzau pronunțat, pietrele erau înlocuite la cca 4-5 ani. Când debitul apei era bun și roata se învârtea suficient de repede, randamentul morii era de cca 200-220 kg făină/oră.

Lucrările generale de întreținere ale morii erau efectuate în special primăvara, când se realiza refacerea iazului cu fascine din nuiele, pari verticali bătuți din luntre cu maiul, sau completarea stăvilarului cu bolovani, de asemenea tot în acest anotimp executându-se și reparații la bontău și paletele morii.

Pe cursul mijlociu al Someșului, începând de la Ulmeni în aval, au fost înregistrate mai multe mori plutitoare, după cel de-al doilea război mondial, la Lucăcești, Creanga și Tohat, însă cea mai căutată și renumită moară din punctul de vedere al calității făinii obținute, era cea din Lucăcești. Arealul deservit de moara aflată astăzi în colecția Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, era delimitat de localitățile Mireșu Mare, Dănești, Chioar, Pribilești și Lucăcești, fiind recunoscute promptitudinea și profesionalismul morarului de aici, în situațiile în care pentru a nu trimite oamenii acasă, sau pentru ca să nu aștepte până a doua zi, se măcina până după lăsarea serii, la felinar.

Moara din Lucăcești nu măcina în perioada de iarnă, ea fiind trasă cât mai aproape de mal și ancorată cu o „cigă” pentru a fi protejată de sloiurile de gheață de pe Someș, motiv suplimentar de a monta în interiorul bontăului mare un troliu cu funie acționat manual pentru elevarea roții hidraulice și protejarea paletelor. Iarna, fiecare dintre cei șapte proprietari, făcea cu rândul de pază la moară, câte o săptămână. Ca și perioadă de funcționare, moara din Lucăcești a continuat să macine până în anii în

care agricultura de tip cooperatist a pătruns și în Lucăcești iar organele de stat abilitate au confiscat moara, părintele Radu adăugând că în acest context părinții săi au fost privați de două perechi de cai, plug cu roțile și corman metalic, două care, precum și de o suprafață întinsă de pământ. Odată confiscată, moara nu a mai fost întreținută, foștii proprietari s-au dezinteresat de ea și ca urmare s-a degradat avansat, iar în anul 1962 s-a fisurat barca mare și s-a scufundat de jumătate în apa Someșului, își amintește același Radu Bot.

Aceasta a fost soarta ultimei mori plutitoare de pe cursul Someșului, care continua să producă o făină de calitate superioară și în deceniul al șaselea al secolului al XX-lea, utilizând și valorificând la maxim, prin sistemul tradițional -dar în același timp ingenios- de funcționare, potențialul hidroenergetic al Someșului, astăzi ea reprezentând în cadrul Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Sibiu, o dovadă incontestabilă a creativității și adaptabilității continue a țaranului român.

Bibliografie:

1. Bucur, Corneliu, *Cu privire la metodologia cercetării și identificării monumentelor de cultură populară, transferate în Muzeul Tehnicii Populare*, în *CIBINIUM*, 1969-1973, pp. 99-126.
2. Bucur, Corneliu, *Identitate etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006.
3. Gimpel, Jean, *Revoluția industrială în Evul Mediu*, București, Editura Meridiane, 1983.
4. Hoffmann, Herberth, *Moara plutitoare. Contribuții la studiul dezvoltării, răspândirii și funcționării unui mecanism complex de prelucrat cereale*, în *Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România*, Sibiu, 1981, pp. 125-159.

HISTORICAL CONSIDERATIONS ON THE FLOATING MILLS ON THE SOMEȘ RIVER. THE MILL FROM LUCĂCEȘTI - CASE STUDY.

The first documentary evidence of floating mills in history dates from the 6th century A.D., more precisely from the year 537 in the context of the siege of Rome by the Goths under Witiges' rule. They destroyed the aqueducts which supplied the water mills of the town with the necessary amount of water and in this critical situation, in order to avoid starvation among the inhabitants, grinding equipments supported by two boats were built on the Tibru river.

Floating mills developed extensively throughout the Middle Ages in the West of Europe and on the Romanian territory they reached a maximum point of development during the 18th and 19th century. This type of mills represented an ingenious solution – technically speaking – for making full use of the hydrographic and energetic potential of the large rivers (Olt, Mureș, Someș). This is the case of the floating mill from Lucăcești,

Maramureș previously placed on the Someș river and today belonging to the MCPT „ASTRA” Sibiu collection.

Having the opportunity to talk to Radu Bot, priest in Orlat, Sibiu – the son of one of the seven owners of the mill – we found out some interesting things about the history and the functioning of the mill that we hadn't known. Next to the floating mill there was a boat which served for transporting the resulted flour from one side of the river to the other. Another interesting detail is represented by the paying system – the miller used to keep 8% to 10% of the customer's product; the mill also displayed two pairs of mill stones, one for corn and the other for wheat.

The floating mill from Lucăcești, which in the 6th decade of the 20th century still produced high quality flour, was based on a traditional but innovative functioning system, thus using the natural energy of the Someș river to the fullest. This type of mill remains an indisputable proof of the creativity and continual adaptability of the Romanian peasant.

Moară plutitoare, Lucăcești, județul Maramureș

BĂTELE CIOBĂNEȘTI DIN COLECȚIA MUZEULUI „ASTRA”

George TOMEGEA

Meșteșugul prelucrării lemnului se pierde cu adevărat în zorii civilizației, lemnul fiind, poate, primul material utilizat pentru făurirea celei dintâi unelte - bățul culegătorului, al pescarului și al păstorului, care a fost și prima armă a vânătorului și a războinicului pentru apărare și atac¹.

Băta este un baston din lemn de corn, paltin, fag, terminat în partea superioară cu o măciucă (cap, măciulie, măciucă, măr), purtat de ciobani, fiind folosit atât ca unealtă cât și ca armă². Măciuca bătelor ciobănești era rotunjită și delimitată de corp printr-un gât sau printr-un inel.

Există două tipuri de măciulii și anume: simple, nedecorate (retezate, rotunde, ovale sau în formă de pară) și unele care iau înfățișări fie zoomorfe (sub formă de cap de șarpe, de berbec etc.), fie avimorfe (păsări), fie antropomorfe (de mână, phalus sau de cap de om), fie combinații cum ar fi asocierea șarpelui cu cea a mâinii (cum este cazul unei băte din colecția Muzeului din Suceava a cărei măciulii ia forma unei mâini închise spre care se îndreaptă un șarpe).³ De exemplu, în colecția Muzeului „ASTRA” există o băta care are o măciulie ce reprezintă figura lui Mihai Viteazul, spre care urcă un șarpe. În aceeași colecție există o băta a cărei măciulii are forma unui cap de om acoperit, iar alta prezintă figura lui Horia Sima. Pe o altă băta o viperă își scoate capul prin măciulie. În colecție există o cârjă ciobănească a cărei încovoiere aduce aminte de un cap de gâscă.

Pe lângă măciuliile ce iau diverse înfățișări, există unele măciulii îmbrăcate în fâșii de aramă sau fier, care pot fi simple sau decorate. De exemplu, o băta din colecția Muzeului „ASTRA” are o măciucă ovală îmbrăcată în fâșii de aramă și fier decorate cu diferite motive geometrice. Un alt exemplar are aplicată pe măciulie o tablă de alamă în formă de stea.

De obicei decorul propriu-zis se plasează de la gât în jos, fiind realizat prin incizie, crestare, scobire, intarsie, pirogravare⁴. Pe unele băte se îmbină crestăturile cu ornamentele obținute din fâșii de alamă sau din turnarea cositorului în șanțulețe realizate special pe suprafața obiectelor. În colecția Muzeului „ASTRA” sunt destul de multe băte care în partea de jos sunt înfășurate cu o fâșie de metal în spirală, iar capătul de jos e acoperit de un inel de metal. Există exemplare care au fâșia de metal decorată cu motive geometrice realizate prin înțepături sau prin apăsare. Fâșiile de metal mai late sunt tăiate, luând forme geometrice diferite.

Decorul se întinde cu precădere în primele două treimi din lungimea bătei și este realizat de cele mai multe ori în registre fie orizontale, fie verticale, delimitarea obținându-se prin turnarea cositorului, prin fațetarea suprafeței bătei sau prin inele puternic reliefate.

În cazul fațetării, acest lucru se face fie pe toată suprafața decorată, fie doar pe o porțiune, cu același număr de fețe sau cu un număr diferit.

¹ Stoica, G., Horșia, O., *Meșteșuguri artistice tradiționale*, București, 2001, p. 26.

² Stoica, G., Petrescu, P., *Dicționar de artă populară*, București, 1997, p. 73.

³ Iordache, Gh., *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. IV, Craiova, 1996, p. 205.

⁴ *Ibidem*, p. 208; D. Comșa, *Crestături în lemn*, Sibiu, 1979, tabela XXX-XXXIII.

Acțiunea ornamentării se chema îmbrodare, gătire, scriere sau închistrare și începea de la partea mai groasă în jos⁵. Înflorarea se executa de regulă cu vârful briceagului sau cu o căpriță (în sudul Olteniei lamă de oțel cu două colțuri ascuțite în unghi⁶; această denumire era dată de păstorii mărgineni și ungureni din sudul Carpaților motivului arcului⁷).

Motivul ornamentale predominante sunt: geometrice (triunghiuri, pătrate, trapeze, romburi, zig-zag-uri, dinți de lup, funie, puncte, linii, semicercuri, X-uri, soare, rozeta, stea), fitomorfe (frunze, flori, brad etc.), zoomorfe (oi, pești, măgari, cai etc.), cele avimorfe (păsări), dar și cele antropomorfe (mai ales ciobani).

Pe unele bâte s-au identificat și încercări de imortalizare a unor elemente reprezentative pentru viața ciobanilor. În colecția Muzeului „ASTRA” există câteva bâte decorate cu diverse combinații ale următoarelor motive: ciobani, oi, măgari, pești, șerpi, cerbi, câini, brazi.

Pe lângă motivele ornamentale, pe multe bâte apar inscripții cu numele realizatorului și anul, eventual doar anul realizării bătei. Astfel pe o bâta apare *Gavril Cîmpeanu 1906*, pe alta *1882 XXX IXIXX*.

După ornamentare bâtele ciobănești se ungeau cu diverse substanțe cum ar fi de exemplu grăsimea sau uleiul, apoi se ung cu funingine. Motivul este unul destul de simplu și anume scoaterea decorului în evidență prin contrastul cu culoarea naturală a lemnului. Unele bâte prezintă în prima treime o gaură prin care e introdus un șnur de piele sau lână pentru agățat.

Două categorii aparte de bâte folosite de ciobani le reprezintă: bâtele-răboj și bâtele-fluier⁸. Primele sunt practic bâte normale nedecorate propriu-zis, ci crestate cu linii, semne pe care le făcea ciobanul pentru a ține evidența oilor sau a produselor realizate.

Bâtele-fluier au trei părți componente și anume măciuca, fluierul propriu-zis și în partea de jos bâta. Acestea presupun folosirea unor unelte speciale, cum ar fi fierul lung pentru arsul orificiului interior sau în cazuri mai rare sfredelul lung utilizat în același scop⁹. Și acestea pot fi decorate. De exemplu o astfel de bâta-fluier din colecția Muzeului „ASTRA” are pe măciucie bătute mici cerculețe de alamă și aramă, iar fluierul și bâta sunt decorate cu 6 inele din aceleași metale.

Există indicii că în decorarea bătelor, meșterii ar fi valorificat și motive inspirate din ornamentica pieselor de artă populară țesute¹⁰. De asemenea ar trebui remarcat că și politicul influențează apariția unor motive decorative. În afară de bâta a cărei măciucie ia figura lui Horia Sima, mai există în colecția Muzeului „ASTRA” două bâte pe care apar două simboluri din perioada comunistă și anume: secera și ciocanul. Trebuie remarcat că și orașul și tehnologia influențează motivele decorative de pe bâtele ciobănești. De exemplu pe o bâta apare o femeie cu o pisică pe umăr, mai jos o biserică cu turnuri și o mașină cu trei persoane în ea.

Analizând bâtele ciobănești se constată că, odată cu trecerea timpului, se conservă motivele tradiționale, dar se observă și influența evoluției social-politice și tehnologice.

⁵ Irime, C., Necula, M., Popa, C., *Meșteșuguri populare*, în *Mărginenii Sibiului*, București, 1985, p. 262.

⁶ Focșă, Gh., *Elemente decorative în bordeiele din sudul regiunii Craiova*, în *SCIA*, III, 1-2, 1956, p. 40.

⁷ Florea Bobu Florescu, *Ornamentica populară românească în lemn*, în *SCIA*, III, 1-2, 1956, p. 26.

⁸ Rusan, D., Zahaniciuc, M., *Zona etnografică Câmpulung Moldovenesc*, Câmpulung Moldovenesc, 1996, p. 81; M. Cioară, *Zona etnografică Rădăuți*, București, 1979, p. 66.

⁹ Lucău-Dănilă, F., Rusan, D., *Fundu Moldovei: o așezare din ocolul Câmpulungului bucovinean*, Fundu Moldovei, 2000, p. 306.

¹⁰ Șainelic, S., *Motive ornamentale pe furci și bâte. Zonele etnografice Lăpuș și Maramureș*, în *Marmația*, Baia Mare, 1969, p. 94.

SHEPHERD BATS IN «ASTRA» MUSEUM'S COLLECTION

«ASTRA» Museum's Collection comprises a number of about 150 shepherd bats that can be divided into three main categories: the typical shepherd bat, the whistle- bat and the bat with «răboj» (marks made for keeping the account, scores).

Made of all kind of wood the bats are decorated with various motifs: anthropomorphous, zoomorphous, geometric or other shapes combined in different ways proving this way the artistic view of the shepherds.

Bâte ciobănești din colecția Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu

A CREA ȘI A PĂSTRA FRUMOSUL. DIALOG CU MARIA POIENARU DIN LAZ, JUDEȚUL ALBA

drd. Olimpia COMAN-SIPEANU

Descendentă a celei mai longevive dinastii de iconari, familia Poienaru din Laz, ea însăși iconăreasă pe sticlă, Maria Poienaru este unicul iconar contemporan al cărui meșteșug continuă neîntrerupt o tradiție de peste două secole.

Născută în familia lui Ilie Poienaru II, învățând meșteșugul iconăritului de la tatăl său, Maria și-a însușit de mică arta picturii pe sticlă. Înzestrată cu talent și sensibilitate, ea a continuat tradiția familiei, dar, pe lângă icoanele pe sticlă, i-au fost dragi și alte lucruri frumoase precum țesutul, broderia și croitoria, din mâinile sale ieșind adevărate bijuterii.

Interviul nostru o are ca protagonistă pe Maria Poienaru Diac din Laz, care, la cei 84 de ani „bătuți pe muchie”, vorbește despre viața sa, despre destinul său împletit cu frumosul. Vorbele sale reflectă sinceritatea, lipsa de formalism, bonomia țăranului și tonul matern al mamei sau bunicii. Femeia pe care am vizitat-o și în compania căreia orele ni s-au părut minute, și-a dedicat mulți ani din viață continuării unei tradiții. Micul său muzeu, din inima Lazului a salvat ce mai putea fi salvat.

Pe Maria Poienaru o cunoșteam indirect din paginile unor lucrări scrise de exegeți ai icoanei pe sticlă, precum Gheorghe Pavelescu, Cornel Irimie și Marcela Focșa, Iuliana și Dumitru Dancu, autori care s-au bucurat în nenumărate rânduri de ospitalitatea familiei Poienaru. O știam, de asemenea, din articolele apărute în diverse reviste sau din relatările colegilor mei muzeografi care au avut-o ca invitată de onoare la diverse târguri sau festivaluri ale tradițiilor populare. În calitate de artist plastic și restaurator de icoane simțeam însă ca o neîmplinire faptul că nu am cunoscut-o direct, de aceea, la îndemnul domnului profesor Gheorghe Pavelescu de a face o vizită „ultimului iconar în viață”, nu am mai stat pe gânduri.

Doream mult să o cunosc pe Maria Poienaru, să o privesc în relație cu mediul său – casa părintească, icoanele moșilor și strămoșilor, fotografiile de familie, să aud din gura sa chiar și lucruri știute, dar care să conțină acea amprentă inconfundabilă dată de timbrul vocii, mimica feței sau gesturile mâinilor. Acele mâini pe care mi le imaginez pictând, ca ale zugravilor Poienari de la care coboară, neîntrerupt, firul tradiției, pe care Maria îl păstrează cu sfințenie.

Așa se face că, într-o zi de iulie a anului 2007, am contactat-o telefonic rugând-o să mă primească într-o scurtă vizită. De la celălalt capăt al firului o voce caldă, blândă și prietenoasă m-a poftit oricând doresc, deoarece dânsa este tot timpul acasă. Aceste câteva cuvinte schimbate de la câteva zeci de kilometri distanță mi-au dat impresia că deja ne cunoaștem, că între noi s-a înfiripat un dialog ce trebuie doar continuat. Impresia mi s-a confirmat a doua zi când, ajunși la Laz și intrând pe poarta casei de la nr.72, ne întâmpină o femeie mărunțică, cu ochi vioi și glas plăcut, care ne invită pentru început în aripa dreaptă a casei, spre a ne cunoaște și a povesti puțin. După aceea, traversăm împreună curtea îngrijită și intrăm în cealaltă aripă a casei, aceea transformată în muzeu. Micul muzeu, sanctuarul Mariei Poienaru, locul unde se simte alături de ai săi.

Trecând pragul primei camere „pline ochi” de icoane, nu putem să le privim fără să ne întrebăm cine le-a pictat. „Pe asta a pictat-o tata, pe asta a pictat-o moșu, pe asta tot moșu”, vine răspunsul. Le admirăm pe fiecare în parte, urcând apoi scara ce duce în încăperile de sus. O atmosferă de pace și liniște domnește peste tot. Trăind zilnic într-un asemenea univers, nu poți decât să te împărtășești cu această pace și, fără să vrei, să transmiți aceeași stare. E un sentiment plăcut pe care Maria Poienaru reușește, fără efort, să ni-l transmită. Fiecare lucru e un prilej de evocare, fiecare icoană, cruce sau ștergar are povestea sa pe care amabila noastră gazdă o deapănă, purtându-ne într-o minunată călătorie în timp. Călătoria aceasta începe odată cu stabilirea în Laz a meșterului **Savu Poienaru** (1777-1829), venit din Poiana, cel care va da numele familiei Poienaru și a cărei activitate, începută înaintea anului 1800, constă mai ales în icoane pe lemn dar și pe sticlă, al căror stil dovedește că a învățat meșteșugul de la un zugrav format în Țara Românească, sau într-o mănăstire.

Dacă Savu Poienaru este fondatorul centrului de pictură din Laz, fiul său **Simion** (1801-1872) este cel care va contribui la definirea stilului specific acestui centru. El este, în opinia lui Cornel Irimie, „unul dintre cei mai interesanți iconari, prin diversitatea preocupărilor sale”, realizând icoane pe lemn, pe sticlă, sfeșnice, crucifixuri, dar și pictura murală a capelei osuar din Jina (1827), pe care a executat-o împreună cu tatăl său.

Spiritul înnoitor al picturii sale este vizibil și în domeniul tehnicii, meșterul utilizând atât foița metalică aurie, uneori chiar în exces, cât și fondul de hârtie argintată, folosit în epocă și de zugravii Kosteia din Lancrăm.

Meșteșugul lui Simion va fi continuat de 3 dintre cei 10 copii ai săi: Toma, Ioan și Ilie.

Toma (1835-1874) a desfășurat o bogată activitate, din mâinile sale ieșind rame și cruci cu motiv în torsadă, prapori și icoane lucrate în pastă groasă, într-o cromatică sobră și cu contururi îngroșate.

Cu o dotare artistică mai modestă, al doilea fiu al lui Simion, **Ioan** (1837-1898), s-a ocupat mai mult de confecționarea ramelor și de pictarea crucilor de lemn.

Al treilea fiu, **Ilie** (1840-1917), este cunoscut drept cel mai valoros continuator al meșteșugului tatălui. A realizat o operă vastă și variată, pictând pe cele mai diverse suporturi: sticlă, lemn, tablă și pânză, lăsând un număr impresionant de icoane și prapori. Împreună cu fiul său, Partenie, și-a încercat penelul și în pictura murală.

Lui Ilie îi datorează pictorii Lazului cele două teme devenite emblematice pentru pictura acestui centru: *Maica Domnului jalnică* cu mâinile încrucișate pe piept, o adaptare a unei imagini specifice iconografiei catolice și *Cina cea de Taină*, preluată din pictura vest-europeană, adaptată de asemenea spiritului autohton.

Aceste teme, precum și chenarele florale cu care Ilie își împodobește icoanele, vor fi preluate atât de fiii săi, Partenie și Ilie II, cât și de alți pictori din Laz: Pavel Zamfir, Savu Zamfir, Aurel Rodean.

Partenie (1871-1921), primul fiu al lui Ilie și al treilea pictor ca importanță din familia Poienaru, s-a impus în special prin prăznicarele sale duble conținând 25 sau 27 de scene, precum cel al *Învierii*, compoziții cu un desen sigur, meticolos și o cromatică specifică, dominată de contrastul dintre albastrul mat și auriul strălucitor al foiței metalice.

Pictor înzestrat cu un extraordinar simț al detaliului, Partenie abordează cu mare ușurință și compoziții ample ca *Îngroparea lui Iisus*, făcând astfel dovada unor mari posibilități artistice. Grafia cu majuscule latine, cu bare verticale îngroșate, este un element specific ce personalizează icoanele acestui zugrav.

Ilie II (1883-1977), celălalt fiu al lui Ilie, deși fără harul celorlalți Poienari, pictează după izvoade proprii, icoane în care se face simțită grija pentru umanizarea

personajelor, redarea perspectivică a cadrului arhitectural și o minuțioasă execuție a chenarelor cu motive geometrice.

Contemporan cu frații Partenie și Ilie II este vărul acestora după tată, **Aron** (1862-1921), fiul lui Ioan Poienaru, care însă nu se remarcă în mod deosebit, el fiind cunoscut în bibliografia de specialitate mai mult ca îndrumător al lui Aurel Rodean.

Cel de-al nouălea iconar este **Maria Poienaru**. Ultimă verigă a unui lanț, Maria este pentru noi o șansă unică de raportare la autentic. Mă bucur că se află în fața mea, așteptând să-i pun întrebări.

- Cum vă explicați harul familiei și mai ales faptul că atâtea generații au pictat neîntrerupt?

- Așa ne-am născut. Am pictat ca să nu se piardă.

- Ce ne puteți spune despre dumneavoastră?

- M-am născut cu talent, am 7 clase primare bune, la școală eram bună la matematică. În copilărie îl ajutam pe tata la frecatul culorilor.

- Când ați început să pictați?

- Odată am pictat 6 icoane, cum m-am priceput. Tata mi-a zis: „vezi de lucrul tău”.

- În afară de pictură cu ce v-ați mai ocupat?

- Mi-a plăcut să lucrez cu acul. Toată viața am făcut toate comediile. Dacă am făcut ceva în viața mea, am lucrat tot ce am văzut. Nu cred c-a fost lucru de mână să nu-l încep. Lucram icoane dimineața până la amiază, iar după-masa la război. Atâta-mi umblau mâinile că se minunau femeile de mine. Țeseam și făceam cu croșetul. Am țesut, pe dos, ca la icoane. Am făcut pături, pănură, ștergare, tot felul de broderii.

Ne arată și un modelar de când lucra la Școala populară de artă. O ascultăm pe Maria Poienaru și privim cu admirație o minunată și variată colecție de textile. Expuse pe mese, pe culme sau păstrate în dulapuri, sunt aici sute de piese: cătrînțe, cămăși, ii, ștergare, traiste, fețe de masă.

Și pentru că veni vorba de fețe de masă, ne arată una albă cu dantelă de jur împrejur, piesă cu care se mândrește pentru că „nu-i cusută, îi prinsă cu croșetul”. La fel de mândră este și de țesătura dublă pe care a îmbinat-o, alternând dungile colorate. „Toate femeile făceau simplu, eu făceam așa” adică „făceam dungile să nu se potrivească, să fie mai frumos”.

- Ați lucrat singură totul sau v-a mai ajutat cineva?

- Toate le-am făcut cu mâna mea. Torceam, făceam lenjerie cu mâna, broderie artistică, epitafe. Făceam șurte țesute pe care le dădeam la glăuit... Țesăturile le albeam cu vinețeală... În timpul războiului țeseam și făceam ciucuri de basma... Lucram la lumina teracotei.

Împăturim și punem la loc „odoarele” Mariei Poienaru, remarcând încă o dată cât de multe sunt. Atât de multe încât intenționează să mai aranjeze o cameră în care să pună și un „război urzo”.

Trecem apoi în veranda închisă, care servește drept atelier și expoziție pentru icoanele proprii. Fixate pe pereți sau rezemate doar, acestea ne atrag atenția prin desenul cu linie subțire și uniformă, prin formele simple stilizate și prin cromatica luminoasă, uneori stridentă.

- Un iconar pictează de cele mai multe ori la cerere. Când ați pictat însă „pentru sufletul dumneavoastră” ce temă ați preferat?

- Pe Sfântul Nicolae. Uite-l aici, pictat în 2005, te urmărește cu privirea... Tare mult m-a ajutat pe mine Sfântul Nicolae.

- Lucrați liber sau după model?

- Desenez după model. Izvoadele după care lucrez eu le-am adus de la biserică. Pe ale lui tata nu le mai am că pe vremea comuniștilor cineva l-a speriat că o să aibă probleme că pictează icoane și atunci a aruncat toate izvoadele. „Zodiacul” e însă al meu, la fel și „Arborele genealogic” al familiei, făcut ca să se știe. Am mai pictat pe „Maica Domnului cu Pruncul” după albumul soților Dancu. Am mărit desenul și l-am copiat pe sticlă. L-a văzut și doamna Iuliana și i-a plăcut... Aici sunt cei 12 apostoli, 6 și 6, i-am luat de la biserică. Stau bine lângă ceilalți.

- În ultima vreme mai pictați?

- Am icoane în lucru. Mai vreau să termin crucile ăstea rămase de la tata.

Ne arată 25 de cruci lucrate în lemn și grunduite sumar care, înșirate pe o etajeră, își așteaptă în liniște rândul.

- **Vă mai amintiți cum prepara tatăl dumneavoastră grundul pentru pictura pe lemn?**

- Știu doar că luam piatră de la râu, o ardeam în cuptor și o mărunțeam pe lespede.

Ne arată lespede (,,lufărul") și ,,chisălogul" cu care mimează gestul de mărunțire a pietrei. Când fac așa mi-amintesc de copilărie.

- **Cum pictați pe sticlă? De unde vă procurați mai de mult materialele?**

- Sticla o cumpăram, ca și acum, de la Sebeș, culorile și pensulele de la Fondul Plastic... La început ștergeam sticla cu spirt. Apoi făceam desenul cu peniță și tuș negru. Culorile le cumpăram în tuburi. Lucrez în ulei ca și tata. Foița o pun cu ulei de în sicativ.

- **Cum înrămați icoanele? Cine vă confecționează ramele?**

- Ramele mi le face un nepot. Pe dos pun hârtie ca să le protejeze. Sticla vine prinsă în cuie. Constat că, din păcate, tehnica Mariei Poienaru s-a simplificat extrem de mult, adaptându-se, fără putință de sustragere, condițiilor prezente.

- **În calitate de iconar urmaș al familiei Poienaru ați avut desigur contact cu multe personalități: istorici de artă, etnologi, artiști plastici, jurnaliști. Care dintre aceștia v-au lăsat o impresie specială?**

- Au fost la noi mulți. Au fost domnul Pavelescu, domnul Cornel Irimie. Îi cunosc bine pe domnul Bucur și pe domnul Moise. Soții Dancu au stat la mine și-au scris despre toată familia. Le-a plăcut mult aici.

- **La ce manifestări ați fost invitată în calitate de creator popular?**

- Am fost la târguri, festivaluri. M-au invitat și acum la Festival la Sibiu să merg cu expoziție, dar e greu drumul cu icoanele și nu pot sta mai multe zile.

Îi spun că lumea s-ar bucura dacă ar veni, dar se mai gândește...Mereu mi-au luat interviu, am un album plin cu diplome și tăieturi din ziare ce s-o scris despre mine.

Ne apropiem de finalul discuției noastre. Îi mulțumesc pentru tot ce ne-a povestit și arătat, spunându-i cât de mult mă ajută toate acestea în munca mea. Îi spun că preocuparea mea e să ,,îndrept" lucruri vechi și sfinte cum sunt icoanele. Că am restaurat chiar și icoane făcute de tatăl sau bunicul său. Ochii i se luminează și privește cu atenție fotografiile cu piese în restaurare.

- **Ce părere aveți despre munca aceasta?**

- Mi-ar fi plăcut să restaurez. Câtă muncă... E mai greu decât să pictez.

Replica Mariei Poienaru nu mă uimește. Sunt convinsă că femeia cu mâini harnice ce n-au cunoscut odihna, punând bun gust și migală în tot ce a plăsmuit, ar fi fost o foarte bună restauratoare. Sunt convinsă că, oriunde și oricând ar fi trăit, Maria Poienaru ar fi cochetat cu frumosul, creându-l și păstrându-l cu sfințenie.

TO CREATE AND PRESERVE THE BEAUTY. DIALOGUE WITH MARIA POIENARU FROM LAZ.

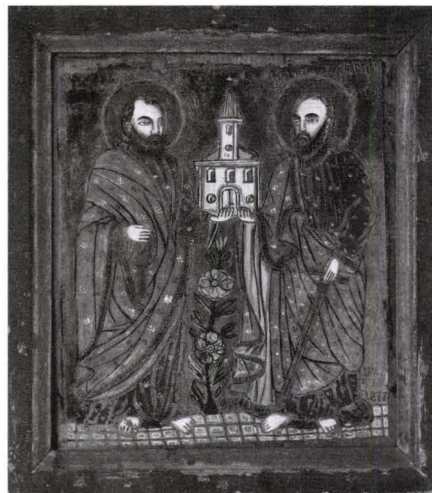
For more than two centuries, five generations of painters in Poienaru family represented remarkably the painting on glass in Laz center (famous center of painting icons on glass).

The paper renders the discussions had with Maria Poienaru the last glass icon painter in her family. She arranged a small museum in the parents' house in Laz village. The museum exhibits a valuable patrimony of icons that belonged to her forefathers and also icons and embroideries made by herself.

She is now 85, but she still remains a very eager collector, creator and preserver of beauty.

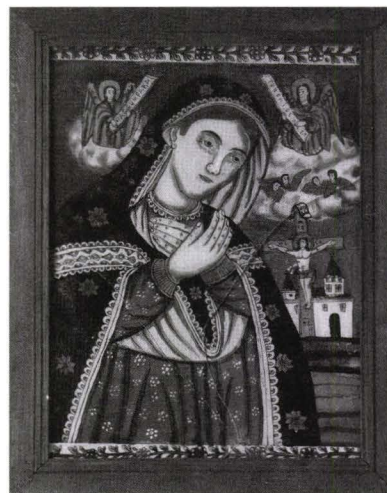
*Maica Domnului cu Pruncul
Simion Poienaru, 1829*

*Sfinții Apostoli Petru și Pavel
Ilie Poienaru I, 1877*

*Sfântul Mucenic Gheorghe
Partenie Poienaru, 1895*

*Maica Domnului Jalnică
Ilie Poienaru II (atribuire),
prima jumătate a
secolului al XX-lea*

*Sfântul Nicolae
Maria Poienaru, 1980*

*Deisis,
Maria Poienaru, 1997*

*Casa-muzeu
din Laz, județul Alba*

Curtea casei

Maria Poienaru și comorile sale

Un colț din micul muzeu

*Maria Poienaru
între lucrările sale*

*Maria Poienaru
și albumul cu diplome*

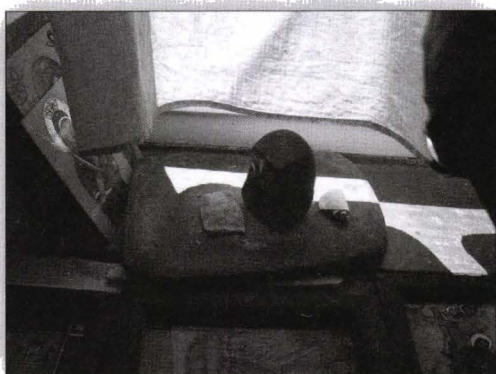
*Maria Poienaru
etalându-și țesăturile*

Modelarul Mariei Poienaru

Izvoadele Mariei Poienaru

*Lespedea și chisălogul
pentru mărunțirea pigmentilor*

*Fotografii: Oana Coman-Sipeanu,
Alexandru Olănescu*

STUDIU ASUPRA ARUNCĂTORULUI DE SULIȚĂ DIN COLECȚIA MUZEULUI DE ETNOGRAFIE UNIVERSALĂ „FRANZ BINDER”

Alexandra GRUIAN

Evoluția speciei umane este strâns legată de dezvoltarea armelor. Fie că vorbim despre societățile de vânători – culegători, în care lupta pentru supraviețuire coincide cu lupta pentru hrană, sau despre cele contemporane, în care dominația industrială primează, armele sunt o componentă esențială a modului în care percepem lumea. De la cea mai simplă, piatra sau măciuca, trecând apoi la dispozitivele mai elaborate ca bumerangul, sulița, arcul, săgeta, și culminând cu aruncătorul de suliță, sau propulsorul, perfecționarea tehnologică face diferența dintre a supraviețui ca popor sau trib și a fi exterminat. E destul să ne gândim la dispariția unor culturi din America de Nord și de Sud, sau la decimarea populației de băștinași din Australia. În războaiele de colonizare discrepanța tehnologică și de mentalitate a fost cea care a decis victoriile.

Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, parte componentă a Complexului Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, deține în colecțiile sale un număr impresionant de arme ce provin din Africa, Europa, Oceania și Australia. Asupra acestora din urmă ne vom îndrepta atenția. Colecția australiană cuprinde un bumerang din lemn de eucalipt, expus în expoziția permanentă, o măciucă din aceeași esență, o suliță și un aruncător de suliță, piese ce provin din Australia de Vest, din apropierea localității Coolgardie. Obiectele au fost achiziționate de geologul **Gustav Adolf Schoppelt** în jurul anului 1896, iar apoi donate „Societății Ardelene pentru Științele Naturii” din Sibiu¹.

Prezența lui G. A. Schoppelt în Australia de Vest este justificată de însăși istoria orașului Coolgardie. Înființat la sfârșitul secolului al-XIX-lea odată cu descoperirea unor importante zăcămintele de aur în zonă, Coolgardie a atras numeroase companii miniere. Dar fulminanta ascensiune a localității a fost urmată de decăderea acesteia în preajma Primului Război Mondial, când aurul a devenit tot mai greu de găsit.

Identificarea donatorului propulsorului australian a constituit o parte importantă în munca de cercetare realizată, deoarece în registrul vechi al Muzeului „Franz Binder” este consemnat ca *bumerang*, având o completare ulterioară *aruncător de suliță, Australia, lemn de eucalipt*, cu donator necunoscut. Franz Michaelis, în catalogul întocmit în 1903 și publicat în **Tratate și comunicări ale Societății Ardelene pentru Științele Naturii din Sibiu**², descrie piesa ca *aruncător de suliță din lemn, în formă de lopată cu opritor prins cu rafie la vârf. Mâner lipit cu rășină (partea concavă gravată cu linii adâncite). Lemn de eucalipt obținut de la băștinașii din Vestul Australiei, din regiunea Coolgardie. Proprietatea lui G.A. Schoppelt.*

O altă necunoscută ce trebuia elucidată era identificarea tribului de la care provenea aruncătorul din colecția sibiană. Ancheta de teren a lui Richard A. Gould ne-a

¹ Bozan, Maria, *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”*, în: *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”, Muzeul de Etnografie Săsească „Emil Sigerus”, Studioul „ASTRA FILM”, Galeriile de Artă Populară – Mic Ghid*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2003.

² *Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt*, vol.III, 1903, Sibiu.

oferit datele necesare și ne-a dat posibilitatea de a identifica tribul de la care a fost achiziționat propulsorul din colecția Muzeului „Franz Binder”. Este vorba de tribul **Ngatatjara**, din Australia de Vest. Indiciile care ne-au condus spre această concluzie au fost desenele gravate pe partea concavă a aruncătorului de suliță donat de A.G. Schoppelt. Acestea sunt foarte asemănătoare cu cele descrise de Richard A. Gould, iar modelele inscripționate pe propulsoare sunt specifice pentru fiecare trib. Piesa de la muzeul sibian provine deci de la tribul **Ngatatjara**, iar numele donatorului său a fost astfel identificat.

Ancheta de teren întreprinsă de Richard A. Gould între 1966 – 1967 în rezervațiile de lângă localitățile Wiluna, unde dialectul cel mai des întâlnit e *Katutjara*, Laverton, Mont Margaret și Warburton unde predomină dialectele *Ngatatjara* și *Nyatunyatjara*³, ne-a furnizat informații prețioase despre modul în care aborigenii își confecționează propulsoarele, despre semnificația desenelor gravate pe acestea, precum și despre felul în care sunt utilizate.

Istoria propulsorului a început acum 30 000 de ani. Funcționând ca o extensie a mâinii, apariția acestuia a însemnat o adevărată revoluție a tehnicii de vânătoare, fiind primul sistem de arme ce consta într-un proiectil și un mecanism de lansare; arcul a apărut mai târziu.

Deșertul din Vestul Australiei este un teritoriu vast, cu o suprafață de aproximativ 40 230 kilometri pătrați, cuprinzând Great Sandy, Gibson și deșertul Great Victoria precum și ariile alăturate din Australia de Sud și Teritoriile din Nord. În ciuda acestor distanțe, aborigenii au dovedit o remarcabilă uniformitate în ceea ce privește limba și cultura.

Una dintre primele descrieri ale propulsoarelor datează din 1872, fiind un rezultat al călătoriei lui **Ernest Giles** în Deșertul de Vest. Acesta descrie sulițele aborigenilor, confecționate din lemnul copacului mulga (*Acacia aneura*), dar și un aruncător de suliță numit de unele triburi **woomerah**. *„Au forma unei elipse plate, prelungită, la capătul de care se ține, cu o coadă scurtă și puțin ascuțită la celălalt capăt; o gheară de cangur sau un dinte de câine sălbatic este bine fixată cu cauciuc și sfoară. Forța de proiectare a acestor instrumente este enormă, iar sulițele pot fi aruncate cu mare precizie mai mult de 100 de yarzi (aproximativ 91m)”⁴.*

Descrierile realizate de **Richard Helms**, membru al expediției de explorare din 1891, sunt de o mare acuratețe. Acesta notează cuvinte din limbajul aborigenilor din Vestul Australiei și încearcă să le înțeleagă cultura. *„Aruncătoarele de sulițe: Mira nakata. Forma acestora diferă considerabil de altele de același fel. E ușor curbat în partea din spate, are o formă convexă în spate și concavă în partea din față. Acest lucru permite suliței să stea perfect liberă între cârlig și mână, fiind poate mai bine adaptat scopului său decât oricare tip cunoscut. E lung de aproximativ 2 picioare și 2 țoli (65 cm), cu 3,5 țoli (aprox. 9 cm) în partea cea mai lată și mai îngust la mâner. Cârligul e fixat cu mușchi / tendon și rășină, iar la capătul opus are o bucată de cremene care servește drept daltă. Cremenea este fixată cu un liant care nu permite mâinii să alunece când sulița este aruncată. Obiectul este folosit, la fel de bine, pentru confecționarea armelor și a unor unelte cât și pentru aruncarea suliței”⁵.*

³ Gould, Richard A., *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*, în „American Museum novitates”; no. 2403, New York, Editura „American Museum of Natural History”, 1970.

⁴ Giles, Ernest, *Australia twice traversed*, London, Sampson Low, Marston, Searle and Rivington, Ltd., vol. 1,2, p. 114, 1889 apud apud Richard A. Gould, *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*.

⁵ Helms, Richard, *Anthropology of the Elder exploring expedition, 1891-2*. Trans. Roy. Soc. South Australia, vol. 16, pp. 237-332, 1896, apud Richard A. Gould, *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*, p. 3.

Când e vorba de portabilitate și funcționalitate, nici un alt aspect material nu rezumă mai bine viața nomadă a aborigenilor din deșertul Vest Australian așa cum o face aruncătorul de suliță. Caracterul său multi-funcțional a fost scos în evidență de **Richard Helms** în descrierea sa. Fie că sunt numite **miru** de către cei mai mulți vorbitori ai dialectului Ngatjatjara, ori **langkuru** de către cei care trăiesc în arii din nordul Warburton Ranges, forma și funcțiunile aruncătoarelor de sulițe sunt unitare pe toată întinderea vastă a deșertului Australiei. Sunt folosite atât pentru aprinderea focului, cât și ca instrumente de percuție ce acompaniază cântece și dansuri; ca recipiente pentru amestecarea tabacului sau a pigmentului, datorită formei concave, sau ca dispozitive pentru localizarea apei din adâncuri, deoarece pot avea gravate adevărate hărți ale surselor de apă din deșert. În absența unui scut, aruncătorul de sulițe îi poate prelua ocazional funcțiunea.

Adevărate obiecte ritualice, aruncătoarele pot face diferența dintre a supraviețui și a dispărea într-o societate bazată pe vânătoare și care trăiește într-un mediu atât de ostil cum este deșertul australian. Băieții, încă din copilărie, sunt inițiați în arta de a confecționa aceste arme, realizând propulsoare pe care le folosesc în jocuri. Dar, potrivit lui Richard A. Gould, acestea nu sunt cu nimic mai prejos decât cele realizate de părinții lor. Folosesc aceste jucării până la 14-16 ani când începe lunga perioadă de izolare premergătoare circumciziei și intrării lor în rândul adulților cunoscători ai elementelor sacre. După ceremonial, tânărul va însoți un bărbat din familie la vânătoare și va trebui să-și confecționeze, sub supravegherea acestuia, sulița și aruncătorul de suliță⁶.

Meticulozitatea cu care sunt confecționate sugerează importanța pe care o au. Sunt realizate prin îndepărtarea unei bucăți din trunchiul unui copac mulga, printr-o simplă tăietură în forma literei „V” (fig.1). Forma preliminară este făcută cu topoare de piatră, sau azi cu topoare de oțel, până se obține uniformizarea părții concave, cu o grosime de la 12,75 mm la 6,4 mm. Folosind unelte de piatră, procesul de realizare a unui aruncător durează între 8 și 9 ore de muncă neîntreruptă

Cârligul suliței de aruncat și precum și cel al propulsorului (ambele numite **mukulpa** și realizate în același fel) sunt făcute dintr-o bucată de lemn subțire provenită de la arborele mulga sau de la alte specii de Acacia (fig. 2). Fiecărui tânăr devenit adult în urma ritualului de inițiere, i se străpunge cartilagiul nasului, iar orificiul este ținut deschis cu un os sau un băț **mukulpa**; acesta poate fi folosit în cazul pierderii sau ruperii celui fixat pe aruncător. Femeile din deșertul vest australian nu au dreptul de a folosi arme, dar își aduc contribuția la realizarea acestora prin extragerea unei rășini din spinifex și blackboy, plante asemănătoare ierbii. Aceasta se aplică pe mânerul propulsorului sau este folosită pentru repararea, în caz de nevoie, a aruncătoarelor de suliță (fig. 3).

Ultima etapă în confecționarea unui propulsor este aplicarea unui strat de grăsime de emu sau a unui amestec de grăsime de emu cu limonit roșu. Acest lucru împiedică ruperea sau despicarea lemnului în uscăciunea deșertului. Uneori se aplică sânge proaspăt de cangur pe suprafața concavă a aruncătorului, o practică magică de vânătoare, ce are ca efect atragerea cangurilor⁷.

Decorarea aruncătoarelor de sulițe este specifică populațiilor din deșertul vest australian, dar nu a fost aprofundată de literatura de specialitate. Interpretarea

⁶ Gould, Richard A., *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*, în „American Museum novitates”; no. 2403, New York, Editura „American Museum of Natural History”, 1970, p. 7.

⁷ Idem, p. 35-37.

modelelor diferă de la un cercetător la altul. Thomson⁸ le consideră pe cele ale populației Bindibu ca fiind hărți ale surselor de apă, desenate cu mare grijă. Strehlow⁹ vorbește despre o pereche de aruncătoare ale populației Pintupi și pretinde că reprezintă o furtună sau un torent, potopul, în cazul primului, iar în cazul celui de-al doilea un vânt puternic ce ridică în aer coloane de praf. Nu este exclusă nici interpretarea potrivit căreia desenele ar fi hărți ale surselor de apă, dar această funcție este una secundară, izvorâtă din felul în care informațiile utile despre delimitările teritoriale și locurile în care se găsește apă sunt memorate. Desenele prezente pe propulsoare pot fi simple, fără implicații simbolice, semipicturale, convenționale, descriind surse de apă, puncte de reper în vastitatea deșertului, obiecte sau diverse animale.

Există însă modele care au incorporate elemente sacre sau totemuri precum cangurul (**malu**), dingo (**papa**) și miticul șarpe de apă (**wanampi**). Femeilor și copiilor nu le este permisă cunoașterea semnificațiilor desenelor, ele fiind rezervate bărbaților inițiați, singurii în măsură să confecționeze și să folosească propulsoarele. Semnificațiile acestora sunt discutate doar în cadrul ceremonialurilor religioase.

Aruncătorul de suliță din colecția muzeului sibian este decorat cu un model sacru: urmele lăsate de **wanampi**, șarpele de apă, pe nisip. Lucrat cu deosebită atenție, în partea concavă propulsorul are gravate două linii paralele, zigzagate, cu trei laturi, ce reprezintă șarpele sacru, iar întinderea de nisip e sugerată prin linii verticale. Pe mâner mai apar încă două triunghiuri, fiecare având înscrise alte patru și respectiv trei triunghiuri concentrice. Unul dintre ele are o latură paralelă cu ultima linie a zigzagului și vârful îndreptat în sus, iar cel de-al doilea are vârful în jos. Capătul mânerului, de 17 cm lungime, este îmbrăcat în rășină pe o porțiune de 5,5 cm, iar **mukulpa**, bățul din vârful propulsorului pe care se sprijină suliță, este fixat pe o bucată de lemn, prinsă în rășină, și apoi legat cu rafie. Pe partea convexă a propulsorului, unealta de piatră a săpat mici șanțuri verticale de dimensiuni diferite. Lungimea aruncătorului este de 59,5 cm, iar lățimea la centru e de 10 cm, **mukulpa** măsurând 3 cm (fig. 4 – a, b, c).

Un alt detaliu important legat de aruncătorul de suliță din colecția Muzeului „Franz Binder” este faptul că acesta prezintă o fisură de 17 cm sesizabilă pe ambele părți. Urmele de rășină care se ghicesc indică faptul că propulsorul a suferit o reparație (fig.5). Acest tip de rectificări sunt realizate cu rășina extrasă din **spinifex** sau **blackboy**.

Folosirea adezivilor naturali este un element important în fabricarea și menținerea sulițelor și aruncătoarelor. *Triodia pungens*, o specie de **spinifex**, secretă o rășină lipicioasă¹⁰, această plantă fiind numită de tribul Nagatatjara, **kuparu**. Recoltarea se face prin lovirea plantei de o suprafață tare, pământ sau piatră netedă, și presarea acesteia pentru a se extrage substanța din interior. **Blackboy**, sau arborele de iarbă (*Xanthorrhoea thorntonii*) este de asemenea folosit pentru obținerea adezivilor naturali, dar mult mai rar în spațiile deșertice dominate de spinifex. Această plantă este numită în Natatjara **katakultu**¹¹.

⁸ Thomson, D. F., *The Bindibu expedition. The Geographical Jour*, vol. 128, pts. I-III, p. 274, 1962, apud Gould, Richard A., *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*.

⁹ Strehlow, T.G.H., *The art of circle, line, and square. Australian Aboriginal Art*, R. M. Berndt (ed.). New York, Collier-Macmillan, p. 57-59, 1964, apud Richard A. Gould, *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*.

¹⁰ Burbidge, 1946, pp. 224-225 apud Richard A. Gould, *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*.

¹¹ Gould, Richard A., *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*, p. 40.

Propulsorul prezentat de Richard A. Gould¹² și identificat ca aparținând tribului Ngatatjara, diferă foarte puțin de cel din colecțiile muzeului sibian. Acesta are trei linii paralele zigzagate de-a lungul părții sale concave. Nisipul este sugerat tot prin linii verticale, dar numărul liniilor frânte este de opt, față de cele trei ale propulsorului de la Sibiu. Mănerul, de 15 cm lungime, nu este decorat, iar capătul acestuia este învelit, pe o porțiune de 6 cm, în material legat cu fibre vegetale. Nu avem informații legate de opritor și nici de partea convexă a propulsorului, dar bănuim că este nedecorată, deoarece autorul prezintă ambele fațete în cazul în care acestea sunt gravate. Lungimea totală a aruncătorului este de 60 de cm, iar lățimea de 7,5 cm. Richard A. Gould a achiziționat în timpul cercetării sale pe teren (1966 – 1967) un număr de 36 de aruncătoare de suliță, acesta fiind unul dintre ele (fig. 6).

Șarpele, **wanampi**, este un element de foc, care stârnește dorință și pasiune în lumea fizică, iar în lumea spirituală creează o legătură cu Marele Spirit și conduce spre cunoașterea atotcuprinzătoare. Aborigenii consideră că apariția în vis a unui șarpe este semnul unei schimbări și al apropierii de perfecțiune¹³. Semnificațiile animalului totemic sunt legate nu numai de toți strămoșii șerpi, ci și de una dintre cele mai importante divinități, **Biame** (Tatăl Tuturor **All-Father**). El este prezent în toate riturile de trecere – nașterea, maturizarea, moartea și renașterea. În timpul ritului de inițiere, șamanul primește înlăuntrul său spiritul șarpelui pentru a aduna informații și pentru a călători în locuri inaccesibile lui în mod obișnuit. Cu ajutorul șarpelui, care păzește și dă puteri mistice de vindecare¹⁴, acesta ascende la cer unde poate vorbi cu cei trecuți în lumea umbrelor¹⁵. Șamanii trebuie să experimenteze otrava, fizică și mentală, dar să aibă forța de a o domina, de a o ține sub control.

Prezent atât în Europa paleolitică, precum și în ținuturile nordice ale continentului american, propulsorul este încă folosit în Australia și America. **Atlas**-ul aztec a căpătat în ultima perioadă o nouă viață prin înființarea unor cluburi și organizații care promovează folosirea acestuia în competiții sportive organizate de mai multe ori pe an. Folosirea propulsorului în Australia are un cu totul alt scop. Populațiile izolate din deșertul australian continuă, e drept mult mai rar, să folosească aceste arme ale epocii de piatră pentru a-și procura hrana. Acesta este un grăitor exemplu al felului în care destinația unor obiecte poate fi schimbată de-a lungul timpului. De la conotațiile sacre, tabu, ale aruncătorului de sulițe din Australia, la comercializarea lui ca suvenir sau ca modalitate de petrecere a timpului liber, în cazul celor de pe continentul american - propulsorul își continuă povestea începută acum 30 000 de ani. Întrebarea legitimă este dacă aborigenii australieni vor reuși să-și păstreze, măcar în parte, vechile tehnici și tradiții ce-au început să piară după contactul cu acaparatorul „om alb”.

¹² Idem, Fig. 21, p. 32.

¹³ <http://www.jackarooimports.com/content/view/29/58/>

¹⁴ http://www.janesoceania.com/australia_aboriginal_mythology1/index1.htm

¹⁵ http://www.expedition360.com/australia_lessons_literacy

Bibliografie:

1. Gould, Richard A., *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*, în „American Museum novitates”; no. 2403, editura „American Museum of Natural History”, New York, 1970
2. Bozan, Maria, *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”*, în: *Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”, Muzeul de Etnografie Săsească „Emil Sigerus”, Studioul „ASTRA FILM”, Galeriile de Artă Populară – Mic Ghid*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2003.
3. *Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Verneins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt*, vol.III, 1903, Sibiu
4. <http://www.jackarooimports.com/content/view/29/58/>
5. http://www.expedition360.com/australia_lessons_literacy
6. http://www.janesoceania.com/australia_aboriginal_mythology1/index1.htm

ETUDE SUR LE PROPULSEUR DE LANCE DU MUSEE D'ETHNOGRAPHIE UNIVERSELLE „FRANZ BINDER” DE SIBIU

Le Musée d'Ethnographie Universelle „Franz Binder” de Sibiu détient dans ses collections des armes qui proviennent de l'Afrique, Europe, Océanie et Australie. La collection Australienne contient un boumang, une massue (gros gourdin), une lance et un propulseur de lance. Les objets ont été donnés par Gustave Adolf Schoppelt, environ l'année 1896, à la «Société Transylvain pour les Sciences de la Nature» de Sibiu.

Nous avons étudié le propulseur de lance du Musée «Franz Binder» qui a été décrit dans le registre du musée comme boumang, sans donateur. Nous avons trouvé le nom de la personne qui l'a donné dans *Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Verneins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt*, ainsi qu'une description très exacte de la pièce. Gustave Adolf Schoppelt est donc le donateur de cette pièce. L'investigation réalisée par Richard A. Gould dans le West de l'Australie nous a fourni des informations très précises et nous avons pu identifier la tribu d'où provient le propulseur du Musée „Franz Binder”, la tribu **Ngatatjara**.

Dans cette étude, nous voulons approfondir les questions liées à la fonctionnalité, les significations des dessins gravés sur les propulseurs, le mode d'emploi, la méthode de réalisations et les particularités de l'arme australienne du musée de Sibiu.

Fig. 1

Richard A. Gould,
Spears and spear-throwers of the Western Desert
 aborigines of Australia, în *American Museum*
novitates ; no. 2403, editura „American Museum of
 Natural History”, New York, 1970, prima etapă în
 realizarea aruncătorului de suliță, îndepărtarea unei
 bucăți din arborele mulga

Fig. 2

Mukulpa (aruncătorul de suliță din colecția
 Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”)

Fig. 3

Richard A. Gould, *Spears and spear-throwers of the Western Desert* aborigines
 of Australia, în *American Museum novitates* ; no. 2403, editura „American
 Museum of Natural History”, New York, 1970, rășina extrasă din spinifex

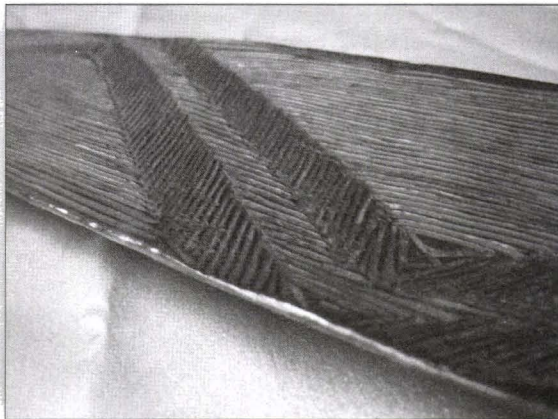

Fig. 4 – a. aruncătorul de suliță din colecția Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” - partea concavă, gravată cu modelul șarpelui de apă, **wanampi**

Fig. 4 – b. aruncătorul de suliță din colecția Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” - desenele gravate pe mâner, partea concavă

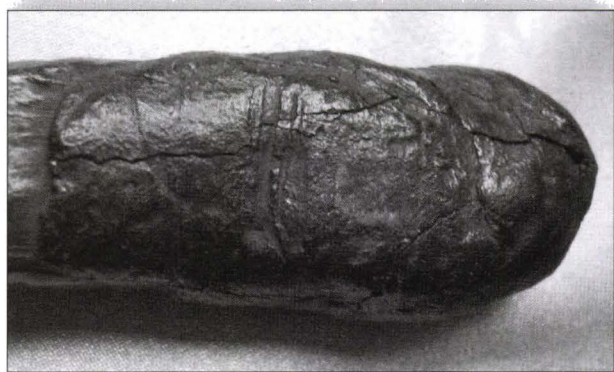
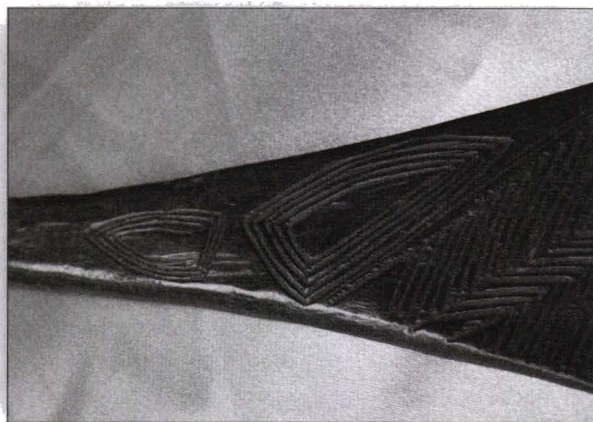
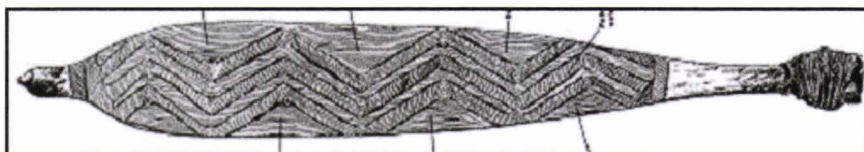

Fig. 4 – c. aruncătorul de suliță din colecția Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” – rășina aplicată pe mâner

Fig. 5 - aruncătorul de suliță din colecția Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” – fisura sesizabilă pe partea concavă

Fig. 6 - Richard A. Gould, *Spears and spear-throwers of the Western Desert aborigines of Australia*, în *American Museum novitates*; no. 2403, editura „American Museum of Natural History”, New York, 1970, aruncător de suliță al populației Ngatatjara

MUZEUL „ASTRA” ȘI COLABORAREA CU ECOMUZEUL REGIONAL SIBIU

drd. Valer DELEANU

Ecomuzeul reprezintă o formă originală de promovare modernă a conservării valorilor tradiționale ale satului contemporan, prin turism, mizând pe o latură mai puțin abordată a conceptului de „museum vivum”, muzeul viu conceput în situ: satul în toată complexitatea sa firească privit ca muzeu în acțiune într-o realitate în continuă schimbare. Viziunea ecomuzeală presupune luarea în seamă a întregii realități locale rurale, inclusiv atmosfera sa, peisajul în care se încadrează, tradiția interconexată în actualitate, oameni în activitatea lor zilnică, întregul univers rural, viu și activ al locului. În această viziune satul este conceput el însuși ca patrimoniu muzeal, cu toate activitățile sale cotidiene, autentice, neînfrumusețate, neregizate, nu empiric sau ca film lipsit de fior desfășurat în fața ochilor turistului, pentru care ecomuzeul ar fi conceput doar ca o percepere a realităților directe. Ecomuzeul nu exclude stimularea subtilă, organizarea instituțională și promovarea turistică, dar toate subordonate păstrării formelor specifice de manifestare a colectivității într-o locație etnografică unică în felul ei. Valoarea antropologică a unei localități prin prismă ecomuzeală înseamnă structural tipul de așezare, gospodăriile specifice, ocupațiile, meșteșugurile, cultura populară, târgurile, portul, alimentația, obiceiurile corespunzătoare acestor locații prin valorificarea formelor de turism rural în diversele sale forme de manifestare. Toate aceste structuri reprezintă identitatea satului real, viu, firesc, opus artificialului și turismului de suprafață.

Poate mai mult decât în orice altă împrejurare, discursul ecomuzeal încearcă să păstreze întregul ecosistem cultural reprezentat de sat fără a exclude influențarea benefică în conservarea modului de viață al așezării. Triada Ecomuzeului Regional Sibiu este: „Patrimoniu, Teritoriu, Comunitate”. Ca siglă a fost aleasă miniatura „Roata timpului” a lui Picu Pătruț, pictorul săliștean din secolul al XIX-lea.

Pe de altă parte, concepția de ecomuzeu corespunde perfect cu funcțiile muzeului etnografic clasic, colaborarea dintre cele două concepții – etnomuzeografia tradițională și cea ecomuzeală găsind forme interactive de colaborare și acțiune comună.

În județul Sibiu inițiativa ecomuzeului a fost Fundația „Gaia Heritage Paris” care în anul 2006 a înființat primul ecomuzeu regional din România – Ecomuzeul Regional Sibiu.

Încă din perioada organizării sale fundația a apelat la Muzeul „ASTRA” ca posesorul celui mai competent nucleu de specialiști în domeniul etnografiei din zonă, pentru realizarea unei documentații de specialitate privind localitățile propuse în rețeaua regională sibiană.

Pe baza acestei selecții, au fost alese, pentru cercetarea prealabilă, 8 localități aflate în diversele zone etnografice ale județului Sibiu: Gura Râului, Săliște – Galeș (Mărginimea Sibiului), Valea Viilor, Biertan, Moșna (zona Târnavelor), Săsăuși (zona Hârtibaciu) și Avrig (zona Țara Oltului), ultima cu titlu experimental. Dintre acestea în 4

localități: Gura Râului, Săliște, Valea Viilor și Biertan specialiștii muzeului în aer liber au realizat la finele anului 2006 o investigație privind potențialul ecomuzeal.

Justificarea alegerii acestor 8 locații ecomuzeale este dată de concentrarea și valoarea patrimoniului material și imaterial tradițional în fiecare din ele, cât și de factorii demografici, ocupaționali, meșteșugărești, care dau dinamică și astăzi acestor localități, caracterizate printr-o deosebită activitate umană, menținerea unor structuri rurale în componența noilor orașe (Săliște, Avrig), de interesul prezentat de valorile istorice și etnografice ale satelor de pe Târnave sau de diversitatea specifică satelor din Mărginimea Sibiului, fără a exclude și localități dezavantajate din punct de vedere al amplasamentului actual sau scăderii populației, cum ar fi Săsăușul, care deși arhitectonic are pierderi mari, posedă unul dintre valoroasele monumente religioase zugrăvite de familia fraților Grecu. Toate cele 8 așezări cuprinse în cercetare au și un potențial turistic deosebit. Și pe acest plan colaborarea Muzeului „ASTRA” cu ecomuzeul regional Sibiu poate fi continuată prin intermediul Centrului de informare turistică din cadrul Muzeului în aer liber din Dumbravă, înființat în anul 2007.

Muzeul „ASTRA”, continuând propriul său program de conservare și valorificare muzeală a patrimoniului și-a adus contribuția pe planul documentării prin cercetarea științifică din 2006, cu o echipă de cercetare coordonată de prof. dr. Corneliu Bucur, directorul Complexul Național Muzeal „ASTRA” prin cercetare de teren în domeniile: tipul de așezare și încadrare în peisaj, gospodării, locuințe, valori istorice și arhitecturale locale (Valer Deleanu), ocupații și meșteșuguri (Marius Gherghel, Ciprian Popa), instalații tradiționale (Florin Streza), alimentație populară (Mihaela Văcariu), port și obiceiuri (Isabela Micloș – Nimirceag). Sinteza realizată a fost apreciată de specialiștii în domeniu și de organizatorii ecomuzeului regional Sibiu, stabilind justetea selecției localităților.

În continuare, aceeași echipă a contribuit în cursul anilor 2007 și 2008 la repertorierea patrimoniului cultural în unele din localitățile selectate (Gura Râului, Valea Viilor, Săliște, Galeș) și va continua să o facă și în Săsăuș, Biertan și Avrig.

Tot în cursul anilor 2007 și 2008 colaborarea dintre muzeu și Ecomuzeul Regional Sibiu a constatat și în susținerea activităților și programelor prin participarea la discuții și manifestări a directorului general prof. dr. Corneliu Ioan Bucur și Valer Deleanu. Președintele Ecomuzeului Regional Sibiu – Marius Halmaghi a apreciat întotdeauna punctele de vedere și propunerile venite din partea Muzeului „ASTRA” în problemele mai ales legate de modalitățile de conservare a valorilor materiale și imateriale din localitățile rețelei ecomuzeale.

Printre programele desfășurate în acești ani se pot menționa: Festivalul verzei la Moșna, Civilizația apei la Gura Râului, utilizarea metodelor fitoterapeutice tradiționale în „Festivalul naturii” de la Biertan, Festivalul „Marțian Negrea” la Valea Viilor, circuitul turistic al bisericilor pictate de frații Grecu la Săsăuși, păstoritul tradițional și Reuniunea oierilor de la Tilișca cu punerea în valoare turistică a cetății dacice, tradiția creșterii bivoliilor și a caprelor la Săsăuș, toate aceste programe dezbătute și aplicate referindu-se la modalitățile diverse de conservare a peisajului tradițional în cadrul ecomuzeal.

Interesul pentru ecomuzeu a făcut ca și alte localități să dorească să fie incluse în acest sistem, trezind un interes deosebit și să sperăm cu bătaie cât mai lungă pentru această formă modernă de muzeologie. Coincidența a făcut ca apariția ecomuzeului regional și o colaborarea cu Muzeul „ASTRA” să se facă pe fondul anului în care Sibiul a fost declarat Capitală Culturală Europeană în 2007. Semnificativ, acest nou sistem muzeal, menținând o colaborare strânsă cu un muzeu de tip clasic arată că importanța Sibiului pe plan cultural turistic nu se rezumă la limitele sale, ci trecând peste ziduri se

pot extinde și în zonele etnografice înconjurătoare, în așezările rurale cu o intensă viață materială și spirituală.

Problemele pe care continuă să se axeze Ecomuzeul Regional Sibiu și care vor menține în continuare colaborarea va fi în viitor legată de stabilirea unor circuite turistice în interiorul localităților, de revigorarea meșteșugurilor (Reuniunea meseriașilor de la Săliște), continuarea Festivalurilor și obiceiurilor specifice fiecăruia dintre satele rețelei, valorificarea moștenirii artistice a fam. Grecu, legată de salvarea monumentelor religioase posesoare, în primul rând a bisericii din Săsăuș, programul „Civilizația apei” la Gura Râului unde se manifestă un interes deosebit pentru modelul Etno Tehno Parc din Muzeul în aer liber din Dumbravă, dar și salvarea și resuscitarea căii ferate înguste Sibiu Agnita sau salvarea unui patrimoniu preindustrial cum ar fi moara hidraulică din Galeș cu sprijinul Primăriei din Săliște.

Implementarea conceptului ecomuzeal n-a fost scutită, în acești ani, de dificultățile începutului, de lipsă de experiență. El este unul din căile de viitor ale valorificării valorilor identitare ale satelor românești prin intermediul turismului, perspectivă în care colaborarea dintre Muzeul „ASTRA” și Ecomuzeul Regiunii Sibiu are deschise posibilități multiple de afirmare.

„ASTRA” MUSEUM AND ITS COLLABORATION WITH THE REGIONAL ECO-MUSEUM –SIBIU

In 2006 was founded the Regional Eco-Museum-Sibiu and it included the whole Sibiu County. It is the first eco-museum in Romania.

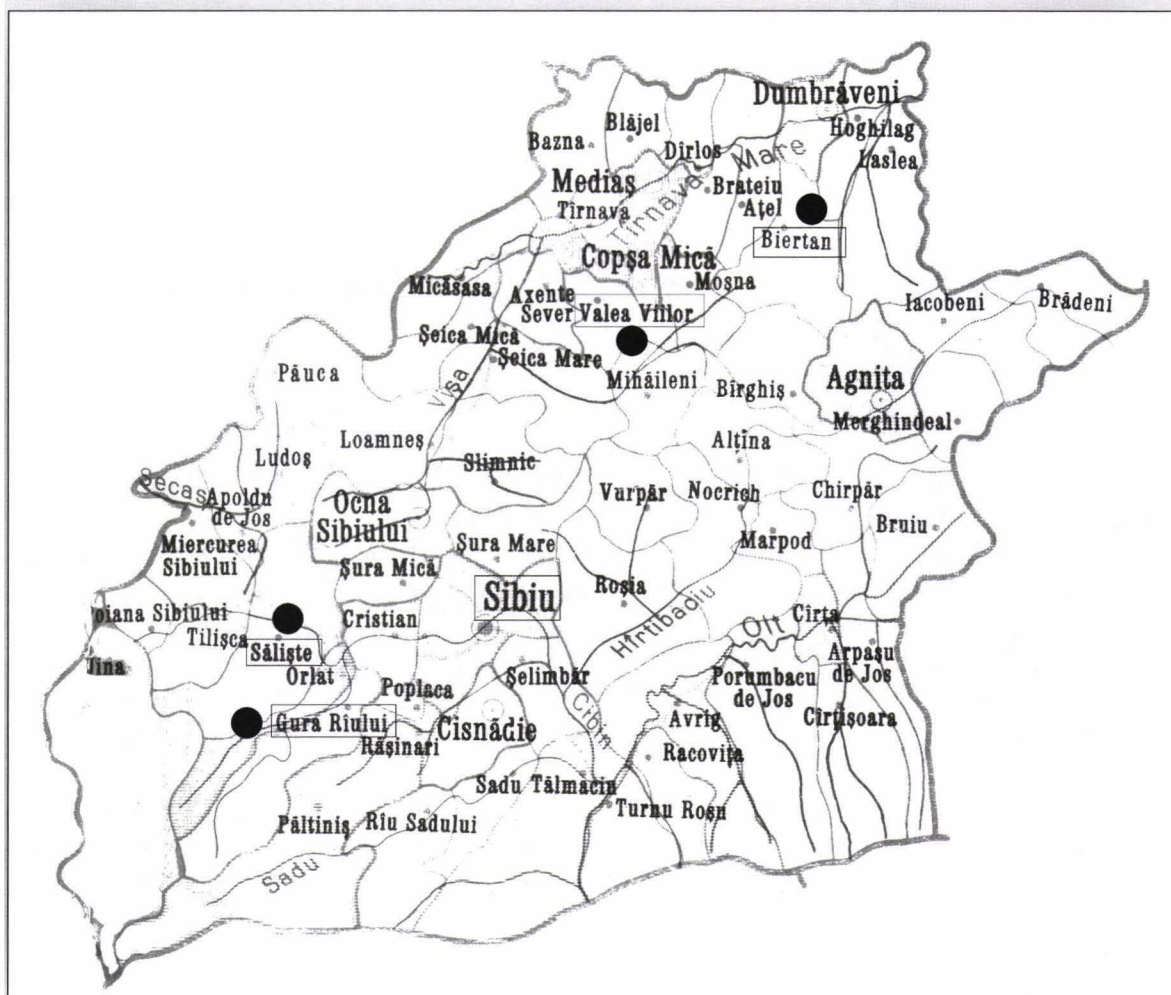
The Regional Eco-Museum Sibiu was promoted by Gaia Heritage Foundation, Paris, and it's an original way of interconnection, to conserve the traditional material and immaterial patrimony within a rural community. The Eco-Museum is conceived as a live museum for touristic purposes.

Since its foundation, „ASTRA” Museum cooperated with the Regional Eco-Museum-Sibiu, investigating the eco-museum potential of 4 villages that are included into the network.

Diverse ways of collaboration are still going on in present. The aim of both institutions, classic or non-conventional, is the same, namely to promote the traditional values, the conservation of tradition and stimulate the touristic interest for these values.

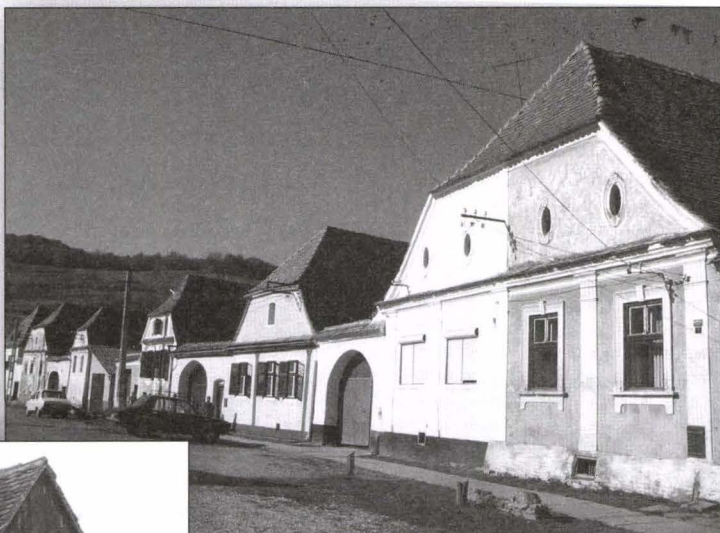

Sigla Ecomuzeului Regiunii Sibiu, inspirată de miniatura **Roata timpului**, a lui Picu Pătruț din Săliște, județul Sibiu

Localizarea cele 4 așezări în care s-au realizat, la finele anului 2006, o investigație privind potențialul ecomuzeal: Gura Râului, Săliște, Valea Viilor și Biertan

*Front de case,
Biertan, județul Sibiu*

*Casă,
Gura Râului, județul Sibiu*

*Biserică,
Valea Viilor, județul Sibiu*

*Troiță pe Bretea,
Săliște, județul Sibiu*

PROIECTUL CULTURAL „ISTROROMÂNII - CONSOLIDAREA ȘI PERMANENTIZAREA VALORILOR ȘI TRADIȚIILOR”. PREZENTARE GENERALĂ

Elena Ramona POTOROACĂ

Sub egida Complexului Național Muzeal „ASTRA”, s-a derulat în perioada martie-octombrie a anului 2008 proiectul cultural *Istroromânii - consolidarea și permanentizarea valorilor și tradițiilor*, finanțat cu sprijinul Administrației Fondului Cultural Național. În cadrul acestuia s-au remarcat două etape distincte: *cercetarea de teren* ce a vizat investigații complexe (antropologice, etnografice și lingvistice) în principalele comunități locuite de istroromâni pe teritoriul Croației și o *serie de manifestări cultural-artistice* dedicate acestei comunități, care s-au desfășurat la Sibiu.

Istroromânii reprezintă o comunitate, a cărei număr variază după diversele statistici între 300-1.500 de persoane. O parte dintre aceștia locuiesc în orașele din Istria, mulți dintre ei trăind de la jumătatea secolul trecut, în țări ca America, Noua Zeelandă, în Italia la Trieste, dar prezența lor, în număr destul de mic este simțită și în alte țări.

Secole de-a rândul, aceștia s-au numit în propria limbă **rumâri**, dar au fost cunoscuți de către localnici și sub numele de **ciribiri**, iar de către filologi ca **vlahii** din Istria. Locuitorii acestor sate sunt astăzi remarcabili pentru supraviețuirea lor lingvistică. În ultimul secol, numărul acestora a scăzut de la 10.000 la doar 300, și aceștia fiind amenințați cu dispariția.

Istroromânii sunt concentrați în special în șapte localități care se află în partea vestică croată, mai precis în Peninsula Istria.

În Croația este vorba de satul *Žejane/Jeiăni/Jeiane* (cel mai mare dintre ele, situat la nord de Monte Maggiore/Muntele Mare), *Šušnjevice/Șușnevița* și cătunele *Brdo/Bârda/Bârdo*, *Jesenovik/Sucodru*, *Nova Vas/Nosela*, *Kostracani/Costerceani*, *Letaj/Letai*.

În demersurile de investigare care s-au desfășurat în perioada 9-19 iunie 2008, în comunitățile istroromâne au participat: drd. Valer Deleanu-cercetător; dr. Ovidiu Baron; Raluca Iliuț, Elena Potoroacă - muzeografi; Claudiu Doncuțiu-operator video.

Cercetarea de teren a muzeografilor din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” din Croația, a vizat în principal satele Jeiane și Sușnievița, singurele care mai păstrează urme evidente ale strămoșilor, însă am trecut și prin satele învecinate celor două localități amintite, tocmai pentru a ne convinge de dispariția acestor urme, cândva evidente și aici.

Obiectivele prioritare echipei de cercetare au fost:

- a) colectarea și studierea datelor de natură lingvistică, privitoare la componentele definitorii ale dialectului istroromân;
- b) diseminarea deosebirilor și asemănarilor cu limba română;
- c) identificarea gradului în care, dialectul local se mai păstrează în cadrul comunităților;
- d) reliefarea situației culturale și sociale a comunității istroromâne, în perspectiva dispariției ei;

e) sublinierea importanței acestui dialect precum și aflarea numărului de vorbitori activi ai dialectului istroromân;

f) identificarea notelor definitorii ale patrimoniului cultural istroromân;

g) evidențierea principalelor trăsături ale ocupațiilor tradiționale;

h) distingerea unor tipologii ale localităților și ale arhitecturii locuințelor;

i) fixarea aspectelor legate de evoluția tradițiilor istroromâne;

j) definirea caracteristicilor sărbătorilor laice și religioase;

k) identificarea trăsăturilor portului popular istroromân;

l) originea, încărcătura și specificitatea dansurilor tradiționale istroromâne.

În perioada 10,11,13,14,15,17 iunie, echipa de cercetare s-a deplasat în satele: Jeiane, Mune Mare, Sușnevița, Subcodru și Brdo realizând:

- înregistrarea unui număr de peste 25 de interviuri cu locuitorii vorbitori de limbă istroromână, precum și cu oficialități croate;

- realizarea unei arhive fotografice și video, cu surprinderea unor procese și realități semnificative a unor detalii din fiecare comunitate;

- surprinderea și imortalizarea trăsăturilor antropologice ale locuitorilor;

- cercetarea și înregistrarea caracteristicilor tipologice constructive și decorative ale monumentelor de arhitectură: bisericile, școlile, casele și locuințele, precum și configurarea anexelor gospodăriilor;

- înregistrarea instrumentelor de lucru existente în gospodării;

- surprinderea unei viziuni panoramice asupra așezărilor comunităților;

- surprinderea diferitelor momente ale vieții cotidiene, laice și religioase din cadrul unei localități: aspecte din timpul Liturghiei, momentele activităților culturale economice, agricole și casnice;

- reliefarea atitudinii față de moarte prin prisma monumentului funerar;

- cercetarea structurii compozițiilor decorative ale costumului tradițional istroromân;

- realizarea unor duplicate după fotografii și documente vechi, existente în arhivele personale ale unor locuitori;

- întocmirea unor schițe, care să fixeze detalii asupra tipologiei locuințelor, asupra gospodăriilor în ansamblu, asupra troițelor, a diferitelor obiecte și instrumente existente în gospodării, precum și ale costumului tradițional istroromân;

- întocmirea unui vocabular al celor mai uzuale cuvinte istroromâne care se mai păstrează astăzi în comunitățile menționate;

- stabilirea unor contacte culturale cu reprezentanți ai comunității istroromâne.

Succintă descriere a habitatului principalelor localități cercetate.

Localitatea Sușnevița

Sușnevița, localitate cu cei mai mulți vorbitori de istroromână din ramura de sud (cele mai multe sate istroromâne sunt situate în partea de sud a Muntelui Maggiore), este situată pe o arteră principală de circulație (Pazin – Paz – Labin).

Satul se află în apropierea masivului Ucka (Monte Maggiore), la 40 de kilometri de orașul Labin. Casele sunt în număr restrâns, aproximativ 30 la număr, fiind înșirate de-a lungul drumului ce duce la cătunele Brdo și Subcodru, unde odinioară trăiau foarte mulți istroromâni, astăzi viețuind doar un istroromân.

În localitate în secolele trecute, s-a vorbit mult limba italiană (venețiana istriotă), iar în prezent se vorbește frecvent croata, în detrimentul dialectului. Astăzi, există un număr restrâns de vorbitori, aproximativ 20 de persoane, în timp ce în satul din apropiere Bârdo, mai există un cunoscător al limbii.

Referitor la tradiții și obiceiuri, locuitorii nu mai dețin informații, acestea fiind cunoscute doar din cărți. Încă din secolul al XIX-lea, croații au dus o politică de

deznaționalizare, prin autoritatea preotului. Acesta nu îi lăsa pe istryoromânii din satele de la poalele muntelui să își practice datinile străbune, nici să vorbească în limba lor, ci doar în limbă croată. Cu timpul tradițiile păstrate de la strămoși au fost înlocuite cu cele croate.

Mărturii scrise despre modul de viață, creații literare, etnografie și limbă a celor din Sușnievița, întâlnim în lucrările de referință ale cercetătorilor care au trecut prin sat în secolele trecute. În fiecare an dialectologi din România, dar și din alte țări vin pentru a constata rapida dispariție a acestui dialect. În decursul cercetărilor derulate de către echipa de la Muzeul „ASTRA” în această localitate, am putut constata situația actuală a acestora, și totodată faptul că, numărându-se printre ultimii păstrători ai „valorilor” istryoromâne, în conștiința lor nu ocupă un loc primordial preocuparea pentru conservarea ultimelor elemente de patrimoniu material și mai ales imaterial, de care dispun. Tinerii nu conștientizează faptul că, de la an la an, din modestul vocabular istryoromân dispar cuvinte, sensurile lor fiind exprimate cu ajutorul lexicului croat. Atitudinea lor este vizibilă, refuzând a „cuvânta” în limba strămoșilor chiar și în cadrul familial.

Localitatea Zejane/Jeiane/Jeieni

Zejane (denumirea croată a localității, iar Jeiane denumire folosită frecvent de cercetătorii români), este una dintre localitățile ce aparțin comunei Matulji. Aceasta se află la o distanță de 35 de kilometri de orașul port Rijeka.

Istryoromânii din acest sat trăiesc și astăzi compact (110 case, și aproximativ 125 de locuitori). Numărul locuitorilor din acest sat apare diferit de la un autor la altul în diverse statistici publicate de-a lungul anilor, oscilând între 505 (în 1850, după Pr. Miklosich), 674 (în 1913, după Sehuoh), 450 -500 (în 1959-1963 după August Kovacec) și 500 (în 1964) după Radu Flore. Astăzi, în Jeiane, numai cei în vârstă „cuvântă jeianski”, tinerii „cuvântă” numai cu ocazia spectacolelor pe care le susțin în diferite orașe, care au drept scop prezentarea tradițiilor. „Feciorii mai cunosc obiceiurile noastre, înțeleg limba, dar n-o mai cuvântează” ne-au mărturisit mai mulți dintre localnicii din Zejane, considerând că este un fenomen care nu mai poate fi oprit.

Istryoromânii de aici nu au școli, nu au asociații, nu au nicio organizație proprie (există Asociația „Andrei Glavina” din Italia condusă de domnul Emil Petru Rațiu, care îi susține și promovează în Europa) care să lupte pentru păstrarea graiului.

În bisericile lor catolice se slujește numai în limba croată, de către preoți croați. Dintre obiceiurile care se mai păstrează amintim unul singur **Carnavalul**, legat de pregătirea pentru postul Paștelui. Carnavalul începe în data de 6 ianuarie, când este marcată în calendar sărbătoarea **Trei Crai**. Cu o săptămână înainte de începerea postului, primul semn care arată că în sat este „pust” (carnaval) este o păpușă spânzurată pe un stâlp din mijlocul satului. Cei care participă la carnaval sunt numiți **zvonceari** sau **clopotari**.

Costumul zvoncearilor este compus din următoarele elemente: **tricou marinăresc**, pe care sunt prinse două **fațole** (batiste albe), în spate o **șubă** din blană de oaie, de care se leagă cu ajutorul unei tehnici marinărești, **trei clopote** mari. Pe cap poartă un **kumaroak**, pe care sunt prinse sute de fâșii multicolore, care cad pe spate, iar deasupra **două rozile**, ce simbolizează soarele. Pantalonii și încălțăminte au aceleași denumiri ca și la costumul tradițional.

Zvoncearii sunt însoțiți de un grup de muzicanți și de câteva fete, care adună într-un coș tot ceea ce „colindătorii” primesc de la cei pe care îi vizitează, cu scopul de a le purifica gospodăria: ouă, slănină și alte produse alimentare, dar și câțiva bani. Din produsele adunate, în sâmbăta de dinaintea începerii postului, când are loc ultimul bal se pregătesc omlete și se prăjește slănină, cârnați și alte bunătăți, care sunt servite tuturor participanților.

Astăzi aceștia își descriu cu dificultate portul popular și costumul zvonțitorilor, deoarece, puțini mai sunt cei care cunosc denumirile fiecărui obiect de vestimentație în dialectul istroromân folosit în secolele trecute de către strămoșii lor, în fiecare zi.

Costumul popular se mai păstrează astăzi numai în această localitate, fiind purtat de femei, bărbați și tineri, doar în timpul carnavalului sau când sunt chemați să susțină diferite momente artistice, atât în Croația, cât și în alte țări europene.

Costumul femeilor ne-a fost descris ca având următoarele componente: **fafo** (batic de culoare roșie, ce prezintă diferite motive vegetale cu nuanțe de roșu, galben, verde, albastru etc, ce se poartă pe spate atât de femei, cât și de către bărbați), **opleici** (cămășă de culoare albă, cu o broderie la baza gâtului de aceeași culoare, care în funcție de anotimp este fie cu mânecă lungă, fie cu mânecă scurtă), **pocirneka** (rochie de culoare neagră, fără mâneci, are la bază o panglică de culoare roșie), deasupra rochiei se află **firtuhu** (un șorț, de diferite culori, în care una predomină, iar celelalte conturează motivele de factură vegetală, geometrice etc. nelipsite de pe acest obiect de vestimentație, acestea punând în evidență întregul costum tradițional). Pe sub rochie se poartă o fustă, creată, de culoare albă, apretată, pentru a da un aspect special ținutei. În jurul taliei se leagă cu **coanița** (bata mai lată) și cu **tisuta** (bata mai subțire). Picioarele le sunt acoperite cu ciorapi mai groși, de culoare albă numiți **bicivi**, iar ca și încălțăminte poartă ghete joase sau înalte de culoare neagră (postole).

Bărbații poartă fie doar o cămașă (cusulia?), fie și o vestă de culoare neagră, acest element fiind vizibil în funcție de rolul pe care îl are acesta în cadrul grupului folcloric. În dialectul istroromân actual, pentru pantaloni se folosește termenul de **braghesi**, care pot fi de culoare neagră sau albă, tot în raport cu rolul actantului. Pe cap bărbatul poartă o pălărie de culoare neagră, iar în picioare, la fel ca și femeia, **postole** care sunt întotdeauna negre.

Din păcate, astăzi în Jeiane, numărul posesorilor de costume populare este în scădere, cele existente sunt păstrate de la părinți și bunici, și se transmit mai departe tinerilor ca un simbol aparte al identității istroromâne.

Arhitectura caselor este predominant de piatră, cu învelitoare de olane, reprezentativă zonelor de munte din Croația.

Ocupațiile sunt legate de gospodărie, cei în vârstă se ocupă cu creșterea animalelor și grădinărit, păstrând amintirea ocupației de bază ale strămoșilor până la Primul Război Mondial și anume cărbunăritul. Tinerii lucrează în orașele din apropiere, practicând diverse meserii.

Din cauza puternicilor schimbări, în planul tradiției cel mai greu a fost de observat și cercetat interiorul tradițional. Acesta pare că nu mai există, dar cercetarea nu a fost pe deplin realizată în acest domeniu.

Există încă patrimoniu material tradițional agricol, prin grajdurile devenite magazine, în lipsa animalelor. Unul din posibilele ajutoare dat în cadrul efortului de păstrare a identității (alături de altele) ar fi organizarea unui muzeu etnografic, cu atât mai mult cu cât se pare că există preocupări de acest fel, preocupări care ar putea fi duse la capăt pe baza valorificării patrimoniului existent.

Cercetarea a urmărit atât teme etnografice, cât și teme lingvistice, precum: condițiile de mediu, așezarea, gospodăria, casa, ocupațiile, tradițiile, elemente de port, aspecte actuale ale dialectului istroromân.

În cele 8 zile de cercetare, obiectivele au fost atinse, realizându-se, totodată, o cuprinzătoare arhivă fotografică, video și de interviuri, care a fost folosită în realizarea produselor proiectului. Între acestea menționăm:

- volumul de studii referitor la istoria și patrimoniul etnografic al comunităților istroromâne din satele Jeiane și Susnievița;
- filmul de prezentare, a celor două comunități.

Ca urmare a contactelor create cu autoritățile culturale și administrative din zonă, în timpul investigațiilor de teren, am deschis posibilități de colaborare cu acestea, pe termen mediu și lung, în vederea aprofundării anumitor activități importante.

De comun acord am stabilit să întreținem, în viitor, un dialog continuu cu câțiva membri ai comunităților, aceștia manifestându-și intențiile de implicare atât în derularea acestui proiect, cât și în extinderea lui.

În cadrul celor două zile dedicate comunității istroromânilor din Croația, desfășurate în 5 și 6 septembrie au avut loc următoarele manifestări:

În data de **5 septembrie**, vernisajul expoziției **Istroromânii ieri și azi**, realizată de către cav. uff. dott. Ervino Curtis, președintele **Asociației de prietenie italo-române Decebal** din Trieste, Italia, expoziție unică în Europa, prin cele 65 de panouri cu fotografii, hărți și documente inedite, ce surprind momente definitorii din istoria și cultura acestuia popor, de - a lungul timpului.

Ervino Curtis, un incurabil pasionat de istorie, studiază și se documentează în bibliotecile din Italia, Austria, Iugoslavia și România, înființând în anul 1987 **Asociația Decebal**, cu scopul de a repune în valoare această comunitate, acum pe cale de dispariție. Încurajat și ajutat de către cercetători și universitari din Timișoara, Cluj, Praga, Pola, Veneția, Roma și Viena, Ervino Curtis a demarat un proiect susținut de Uniunea Europeană, realizând această expoziție, pe care o itinerează în orașele: Trieste, Topo-Spilimbergo, Veneția, Timișoara și la Sibiu.

La vernisaj au luat cuvântul personalități din sfera vieții culturale românești, problematica istroromânilor fiind pusă în dezbatere din multiple unghiuri de analiză. Succintele alocuțiuni au realizat o introducere binevenită publicului local, acesta din urmă fiind mai mult familiarizat cu subiectul în dezbatere.

- Prof. dr. Corneliu Bucur, Director General, Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu
- Tomislav Vlahutin, Secretar pe probleme culturale în cadrul Ambasadei Croației în România;
- Gheorghe Iancov, Deputat din partea Uniunii Croaților din România;
- Adrian Bourceanu de la Direcția pentru Relațiile cu Romanii de Pretutindeni;
- Iosif Moldovan, Vice-președintele Consiliului Județean Sibiu;
- arh. Ioana Urdea, din partea Primăriei Municipiului Sibiu;
- Elena Pantazescu Curtis;
- Cav. uff. dott. Ervino Curtis;
- Dr. Emil Petru Rațiu, Președintele Asociației *Andrei Glavina*, Italia;
- Prof. univ. dr. Vasile Frățilă, Universitatea de Vest Timișoara;
- Conf. dr. Viorica Bălțeanu, Universitatea de Vest Timișoara
- Mauro Doricici, conducătorul ansamblului folcloric „Zvonciarii” din localitatea Jeiane, Croația.

Momentele artistice care au animat vernisajul au fost susținute de către reprezentanții istroromânilor din Jeiane, precum și de către tânărul naist Radu Nechifor, discipol al maestrului Gheorghe Zamfir.

Cei prezenți la vernisaj (peste 80 de persoane) au beneficiat de un ghidajul exhaustiv al expoziției, făcut de însuși realizatorul acesteia, domnul dott. Ervino Curtis.

Expoziția a fost deschisă în perioada 5-15 septembrie, în sala de expoziție din interiorul Primăriei Municipiului Sibiu, fiind vizitată de un număr de peste 200 de persoane.

În data de **6 septembrie** începând cu orele 9⁰⁰, specialiști din Italia și România au dezbătut aspecte complexe de istorie, antropologie, etnografie și limbă, în cadrul Simpozionului **Repere cultural-istorice istroromâne**. Manifestarea a reunit specialiști (lingviști, istorici, etnografi) precum:

- Dr. Emil Petru Rațiu, Roma, Italia;

- Dr. Ervino Curtis, președintele Asociației de Prietenie italo-română *Decebal*, din Trieste, Italia;
- Prof. univ. dr. Vasile Frățilă, Universitatea de Vest Timișoara;
- Prof. univ. dr. Richard Sârbu, Universitatea de Vest Timișoara;
- Conf. univ. dr. Viorica Bălteanu, Universitatea de Vest Timișoara;
- Asis. univ. drd. Ana-Maria Pop, Universitatea de Vest Timișoara;
- Drd. Lucian Miclăuș, Universitatea de Vest Timișoara;
- Drd. Lucian Robu, documentarist, Casa Corpului Didactic;
- Dr. Ovidiu Baron, CNM „ASTRA” Sibiu;
- Drd. Valerie Deleanu, cercetător CNM „ASTRA” Sibiu și
- Elena Ramona Potoroacă, muzeograf, CNM „ASTRA” Sibiu.

Timp de 4 ore, cei prezenți și-au susținut lucrările, au avut loc discuții și s-a răspuns la întrebările venite din rândul publicului asistent, s-au pus în discuție cercetări noi sau consacrate, în special în ceea ce privește problematicile din sfera lingvisticii. Rolul acestora devine cu atât mai important, cu cât ele pun în discuție, din perspectiva vechimii limbii istroromâne, însăși originea și devenirea acestei ramuri a romanității balcanice.

Lucrările Simpozionului au fost reunite într-un volum de studii, cu specific complex – lingvistic, etnografic, istoric - ce a apărut la sfârșitul lunii septembrie, și care va capacita, sperăm atenția publicului avizat, în sensul extinderii interesului pentru istroromâni.

În cadrul Simpozionului a avut loc și proiecția filmelor documentare ***Cici e Ciribiri, i Romeni dell'Istria***, realizat de Duccio Pugliese și Mauro Tonini, din Trieste, Italia, precum și filmul ***Pe urmele istroromânilor din Croația***, rezultat al investigațiilor de teren derulate de către muzeograful Complexului Național Muzeal „ASTRA” în luna iunie 2008, în satele locuite de istroromâni, de pe teritoriul Croației.

Primul film, a fost realizat în urmă cu zece ani și reunește mărturii lingvistice și folcloristice istroromâne, extrem de importante pentru conturarea unei imagini dinamice asupra cântecului și limbii tradiționale istroromâne. Se observă deopotrivă și componenta multilingvistică, având în vedere influența pe care limba italiană a exercitat-o asupra istroromânei. Cel de al doilea film are un caracter de sinteză, căutând să insereze, pe firul narativ, elementele esențiale, istorice, etnografice, lingvistice, ce pot ajuta la reconstituirea filmică a evoluției unei ramuri vechi a românilor.

În aceeași zi, începând cu orele 19.00 a avut loc în Piața Mare, o prezentare a tradițiilor istroromâne, susținută în cadrul unui spectacol de 40 de minute de către ***Ansamblul Folcloric „Zvonciarii”*** (Clopotarii) din localitatea Jeiane. Aceștia au adus în atenția publicului sibian dansuri și cântece specifice istroromânilor, puțin cunoscute spațiului românesc, precum și un obicei vechi, acela al clopotariilor, care se practică și astăzi din luna ianuarie și până la Lăsatul Secului. Clopotarii traversează toate comunitățile, având rolul de a alunga atât spiritele rele, cât și anotimpul de iarnă, fiind considerat un obicei cu rol apotropaic. Formele de manifestare a acestui obicei prezintă un grad sporit de similaritate cu jocul măștilor, practicat la nord de Dunăre, în preajma sărbătorilor de iarnă.

Evenimentele culturale din aceste zile au avut ca obiectiv declarat evidențierea importanței păstrării și consolidării patrimoniului acestei comunități, în contextul unei deprecieri continue, demografice, lingvistice și culturale. Toate acestea sunt pericole care grăbesc, în mod iremediabil disoluția identității istroromâne, deși este foarte bine cunoscută originea comună, etnică și lingvistică. Ca rezultat al diversității cercetărilor a fost lansat volumul de studii *Istroromânii: repere cultural-istorice*, cuprinzând lucrările simpozionului științific, desfășurat în luna septembrie. Publicația cuprinde materiale semnate de specialiștii prezenți la Sibiu. Temele abordate sunt rezultatele unor ample

cercetări de teren, care vin în completarea documentării desfășurate în arhive și biblioteci, atât din țară, cât și din străinătate. Partea științifică este completată de o bogată galerie de imagini, care cuprinde hărți, litografii și fotografii realizate în timpul cercetărilor de teren întreprinse de către muzeografii Complexului Național Muzeal „ASTRA” în satele locuite de istroromâni.

Concluzii

Analiza succintă a principalelor componente ce definesc cultura istroromână, realizată în derularea acestui proiect, scoate în evidență, din perspectiva cotidiană, o rapidă diluare a acestei culturi, caracterizată de o oralitate dominantă. Valorile materiale și imateriale s-au perpetuat, din generație în generație, în acel spațiu auster de munte tot prin intermediul oralității. Istroromânii nu excelează în ceea ce privește colecțiile documentare sau testimoniile scrise, atunci când ne raportăm la un discurs descriptiv asupra culturii lor.

Acest fapt a reprezentat un dezavantaj, mai ales că avem de a face cu producții culturale care ar fi necesitat o arhivare documentară. Oralitatea excesivă a făcut, ca odată cu trecerea timpului, calitatea produselor culturale originale să se altereze.

Se poate observa în bună măsură că multe dintre practicile culturale (jocul cu măști – varianta zvonciarilor, credințele și atitudinile de sorginte precreștină, elementele de port popular, dansurile) prezintă puternice similitudini cu cele de la nord de Carpați.

Incursiunile cercetătorilor astăzi, în spațiul lor de rezidență aduc la lumină urme mult deteriorate ale unei culturi materiale care depozita cândva esențele unei grandori specifice mândrei oamenilor de la munte. Casele mici, de piatră, acoperite cu urme de rogojini, singura încăpere cu dublă destinație cea de locuire și de depozit, depun mărturie asupra conservatorismului și durtății unui trai care a receptat multiplele fluctuații economice de-a lungul timpului.

Astăzi elementele de cultură imaterială sunt atât de firave, încât nu mai pot depune mărturie asupra consistenței lor de odinioară. Reconsolidarea identității istroromâne este greu de intuit astăzi. Absența unei școli în limba istroromână dar și a unei viziuni educaționale de ansamblu fac aproape imposibilă resuscitarea spirituală și culturală invocată anterior.

THE CULTURAL PROJECT “HISTRO-ROMANIANS”. THE ASSETS AND TRADITIONS IN A CONTINUOUS PROCESS OF PERMANENCE AND STRENGTHENING. GENERAL PRESENTATION

The Istroromanians represent today, in the conscience of their contemporaries, the vivid example of the ethnic and demographic dissolution of an old branch, the Romanians. It can easily be noticed that, at a large extent, the cultural practices (beliefs and attitudes of pre-Christian origin, traditional folk costumes, dances etc.) include strong similarities with the ones met at the North of the Carpathians.

Their cultural products have a dominant oral character which made them very perishable and subject to changes throughout the ages; today, few people from the Croatian communities can reproduce poems or songs of their ancestors.

The demographic diminishing of the istroromanian communities and the gradual loss of linguistic structures and main traditions place this branch of the Romanians on an irreparable declining trend.

In a symbolic way, only the carnivals of the Zvonciari, the folk costumes and the traditional songs remind us of the originality and richness of the bygone celebrations.

*Case
din localitatea Jeiane*

*Cea mai veche casă din localitatea Jeiane
(secolul al XVIII-lea)*

Troiță din localitatea Jeiane

Case din localitatea Sușnievița

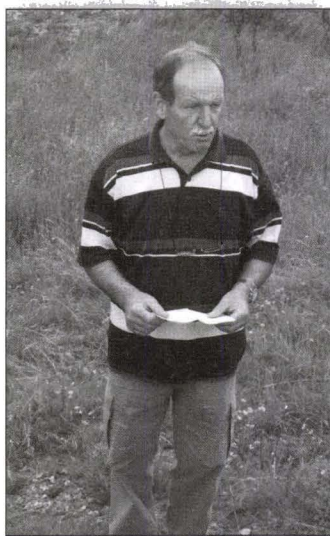

*Aspecte din cimitirul localității
Mune Mare*

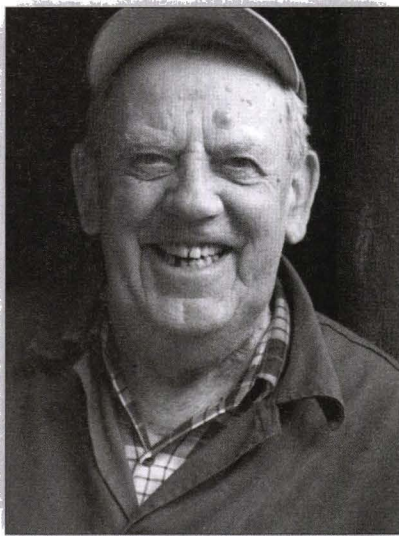
Localitatea Jeiane- cadru general

*O parte din echipa de cercetare la
intrarea în prima localitate cercetată
– Jeiane*

*Mauro Doricic
istroromân din Jeiane*

*Mirko Belulovic, (81 ani)
istroromân din Sušnievița*

*Ivan Sancovici, istroromân din
Jeiane și Valer Deleanu
cercetător Muzeul „ASTRA”
în dialog despre cel mai vechi
instrument muzical istroromân -
țindra*

CAPITOLUL IV

PROIECTE CULTURALE

12 PROIECTE CULTURALE PENTRU EUROPA

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

Adoptarea României la 1 ianuarie 2007, ca țară membră a Uniunii Europene, ar fi trebuit să impună, absolut imperativ, pentru toate sectoarele vieții social-culturale, nu numai pentru cele ale politicii și diplomației, programe și strategii sectoriale distincte, capabile să integreze, „de facto”, țara noastră în toate structurile și sistemele de relații inter-instituționale ale Uniunii Europene.

Au trecut doi ani de la amintitul eveniment istoric, a cărui importanță cardinală, pe termen lung, nu este „egalată” decât de Marea Unire din anul 1918 și nu pot afirma, în temeiul unei analize pertinente, că în domeniile Educației și Culturii (și ce altceva este Cultura decât educația în spiritul valorilor proprii și al valorilor universale?) s-ar fi făcut pași semnificativi, s-ar fi elaborat programe sustenabile și de mare perspectivă, s-ar fi stabilit și implementat strategii consubstanțiale cu cele din țările mai de mult integrate în UE (15+10+2)¹.

Dacă ar fi să argumentăm cu un singur exemplu - cel mai „palpabil” și semnificativ, imposibil de contrazis fără argumente cuantificabile -, l-aș alege, fără ezitare, pe acela al **proiectelor inițiate de autorii români**, de un real interes european și a căror derulare și finalizare ar fi putut aduce schimbarea reală de paradigmă, prin politici educaționale și culturale eficiente, însușite, fără acte de complezență, de partenerii europeni.

În materie de incapacitatea noastră cronică de accesare a fondurilor europene, situația de la finele anului 2008 este de-a dreptul dezarmantă (explicată prin atitudini conservatoare, închistate și o inapetență pentru proiectare și elaborare de strategii, în fapte și nu în vorbe, reale și nu doar simplu enunțate în Rapoartele depuse de ministere, la expirarea mandatului unui ministru, total ignorant în materie de reformare a propriului sistem ministerial, și exemplific, în deplină cunoștință de cauză, prin ministeriatul lui Ion Caramitru, la Cultură, în perioada 1996-2000). Dar mai presus de aspectul financiar, este de luat în considerație refuzul obstinant al dregătorilor noștri publici de a accepta și promova dialogul pe cele mai actuale și fierbinți teme propuse de instituțiile internaționale, chiar și în cazul în care România a fost gazda unor asemenea evenimente, de interes general european. Caz concret, modul de organizare a **Simpozionului „Europa un patrimoniu comun”**, al cărui proiect a aparținut Consiliului Europei și al cărui organizator a fost Ministerul Culturii din România, în anul 1999.

Timp de o săptămână, pe un traseu care a înșirat mai multe localități, cu „stația finală” la Sibiu, cei peste 300 de invitați din toate țările europene – ospitalizate după bunul „obicei al pământului” (prin asediul generalizat la nivelul tuturor organelor interne vitale: ficat, pancreas, splină, fiere, stomac, inimă) – s-au interesat când și unde, după ce program (neelaborat, neafișat, și netransmis la mapă), va avea loc dezbaterea colocvială pe tema anunțată (considerată de toți, de cel mai mare interes reciproc)? Însuși directorul Direcției Cultură din cadrul Consiliului Europei m-a abordat, în calitatea mea de senator, vicepreședintele Comisiei pentru Cultură, Arte și Mass-Media al Camerei Superioare a Parlamentului României, extrem de nemulțumit că țara gazdă,

¹ ***, 15+10+2: *Identități europene*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007.

onorată cu încredințarea organizării acestui important simpozion internațional, nu și-a înțeles și onorat obligația elementară, aceea de a pregăti și oferi cadrul oficial al unei dezbateri a temei, clarificări a obiectivelor și elaborare a unei posibile strategii comune, pe o tematică de o asemenea importanță. În fața răspunsului meu „neutru” („Nu am nici cea mai mică informație în această privință”), distinsul oaspete a părăsit Sibiul și România, invitat de șeful delegației venite de la Budapesta (care este un bun exemplu, în toate privințele de acest gen, pentru noi, prin modul în care își asumă, responsabil și, bineînțeles, interesat, toate provocările internaționale).

Singura instituție, după știința mea, care a rezonat la provocarea de a elabora proiecte pentru dezbaterile ce ar fi trebui să se țină, în acea săptămână, dar care nu au avut loc, a fost Muzeul „ASTRA”, prin elaborarea și prezentarea, pe site-ul instituției, a 8 proiecte de un real interes european, publicate ulterior în periodicul „Cibinium”, în anul 2002².

În fața noii provocări a Uniunii Europene, de a elabora proiecte de dezvoltare în toate domeniile de activitate pe perioadele 2009-2013 și 2013-2019, am luat inițiativa, ca manager general al Complexului Național Muzeal „ASTRA” și în calitate de consilier județean al Consiliului Județean Sibiu, de a elabora 12 noi proiecte de interes european, pentru decada **2009-2019**, pe care le voi prezenta în acest articol, publicate într-o formă rezumată, în ediție bilingvă (română-engleză) și în Calendarul anului 2009³.

I. Ecomuzeul – „salvgardarea și prezervarea „in actu” și „in situ” a satului tradițional”.

Preluând modelul promovat, în premieră europeană, de Franța, încă din anii '80 ai secolului trecut, „**ECOMUZEUL**” cu sprijinul Fundației „Gaia Heritage”, condusă de prestigiosul manager de proiecte internaționale Georges Zouain, Sibiul a inaugurat, în cursul anului 2007, în cadrul programului „Capitalei Cultural Europene” (o premieră absolută a evenimentului prin asocierea Sibiului Marii Regiuni Luxemburg), în șase localități, primele ecomuzee din România (la cele patru menționate mai jos adăugându-li-se Moșna și Valea Viilor). Pentru coordonarea întregului proces s-a constituit Fundația „Ecomuzeul Regiunii Sibiu”⁴, condusă de Marius Halmaghi, Muzeului „ASTRA” revenindu-i sarcina de a elabora „Dosarul științific” pentru patru localități (Săliște, Gura Râului, Săsăuș, Biertan).

Prin implicarea noastră, în acest proiect, am înțeles esența noii paradigme culturale europene („ecomuzeul”), al cărui scop central este prezervarea și valorificarea turistică prin ilustrarea, „in situ” și „in actu”, a unor aspecte tradiționale ale civilizației și culturii satului tradițional.

Satul, ca entitate teritorială determinată istoric, structurată social și economic și definită, în plan etnocultural, ca o identitate distinctă, cu un patrimoniu cultural și spiritual de esență tradițională, transmis oral, din generație în generație, de sute sau chiar mii de ani, rămâne **matricea etno-fondatoare** a fiecărei națiuni, **laboratorul de creație**, de transmitere și înnoire, a tuturor valorilor constituționale ale patrimoniului său cultural istoric și, în zilele noastre, **trezorerul esențial** și **merituros** al tuturor valorilor culturale tradiționale, **banca de date** care oferă șansa recuperării și păstrării, în eternitate, a acestora, și nicidecum pe ultimul loc ca importanță, **obiectivul turistic** primordial, pentru oricine vrea să cunoască esența identității culturale a unui popor.

² ***, *Cibinium 1990-2000: Studii și cercetări privind politica reformei în etnomuzeologia românească: Contribuția Muzeului „ASTRA”, Sibiu*, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2000.

³ ***, *Calendar 2009. Proiecte ProEuropa. Muzeul ASTRA din Sibiu*.

⁴ Publicațiile Ecomuzeului Regional Sibiu pe localitățile: Gura Râului, Moșna, Valea Viilor, Biertan.

După un sejur de o săptămână, în satele maramureșene și o vizită de două zile în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, impresionată profund de ce este satul românesc (trăirea sa contemporană) și ce este „muzeul satului românesc” (în varianta atât de apreciată pe plan internațional, reconstituită în Dumbrava Sibiului), doamna Sue Wood, specialist de marcă al SUA, invitat în România pentru a sugera un posibil „Brand de țară”, ne-a mărturisit: „În cazul țării Dvoastră cred că cel mai potrivit brand ar fi acesta: **„Călătoriți în România pentru a Vă descoperi propriile origini”**”.

Așadar, salvarea satului tradițional din Europa, acolo unde el s-a păstrat, în mod miraculos, prin manifestări tradiționale în formele de practică economică, de habitat și de arhitectură tradițională, prin obiceiurile și manifestările folclorice, prin portul popular, prin muzică și dansuri tradiționale și nicidecum pe ultimul loc prin preferințele publicului, prin meniurile și rețetarul culinar tradițional, constituie, în opinia noastră, obiectivul cultural fundamental, nominalizat primul, în calendarul proiectelor cultural-europene ale anului 2009 (în luna ianuarie), proiecte prevăzute a se derula în perioada anilor 2009-2013.

II. Unitate culturală europeană și multiculturalismul universal în contextul diversității expresiilor culturale (Muzeele civilizației extraeuropene).

În cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, am organizat, în anul 1993, singurul muzeu al culturilor popoarelor extraeuropene, din România. Prin concepția sa, acesta este, în fapt, un „muzeu de etnologie comparată universală” (transeuropeană). A fost botezat cu numele celui ce a fondat, la Sibiu, la jumătatea secolului al XIX-lea, primul și cel mai valoros nucleu colecționar, prin obiectele aduse „acasă”, din cercetările sale consistente, în spațiul Orientului și Africii (mai ales din Sudan), Franz Binder⁵.

Caracterul arhaic al tuturor artefactelor acestei noi unități muzeale și prin extensie, al tuturor muzeelor similare din Europa (în capitalele marilor imperii europene, se găsesc colecții fabuloase, aduse, mai ales în urma unor relații beligerante sau expediții științifice și de colecționare patrimonială), trimit, evident, spre o similitudine cu arhetipurile satului european.

Giulio Carlo Argan – marele istoric de artă roman – afirma, după vizitarea Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, că, impresionat de amploarea și generozitatea patrimoniului instrumental și obiectual al acestui „fabulos sit cultural”, își reconsideră opinia potrivit căreia, obârșile civilizației universale trebuiesc căutate la popoarele primitive din Africa, deturnând direcția unui asemenea studiu tematic spre zona carpato-balcanică, descoperită ca o adevărată „placă turnantă” a preistoriei europene.

În perspectiva adâncirii cercetărilor pentru definirea identității cultural-europene, un tablou al culturilor populare universale ar permite o delimitare riguroasă a valorilor proprii civilizației europene, de cele specifice civilizațiilor extraeuropene. Pe de altă parte, considerăm ca un gest deontologic elementar, ofertarea, pe calea digitizării, a imaginii, desigur complementare, a valorilor culturale ale țărilor de origine a patrimoniului înstrăinat, aflate dincolo de frontierele țărilor de origine (Proiectul apare în Calendar, la luna februarie).

III. Patrimoniul tehnic tradițional (preindustrial), constituit și etalat, în manieră superlativă (inegalabilă pe plan european), în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, se constituie în sursa patrimonială (instrumentală și monumentală) și în

⁵ *** „Muzeul de etnografie universală „Franz Binder”; Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”; Muzeul de etnografie săsească „Emil Sigerus”; Studioul „ASTRA Film; Galeriile de artă populară: Mic ghid”, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2003.

documentarul științific excepțional, de natură istorică, paleo-etnografică, etnologică și antropologică, capabile să ofere cea mai deplină și corectă (științific) „caracterizare etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale”, cum afirma Simion Mehedinți, în anul 1920⁶.

Adevărata istorie a civilizației poporului român, pornind de la morfologia și structura procesuală a tipurilor de economie și cea procedurală, prin prezența inventarului tehnic tradițional (evaluat, în baza unei cercetări și interpretări interdisciplinare, a întreg tabloului taxonomic, cu cele peste 400 de categorii, tipuri, subtipuri și variante tipologice, ale sistemului instrumental⁷), a devenit posibilă doar după descoperirea și studierea profundă, în proiecție europeană, a civilizației populare tradiționale din România⁸.

Abia după epuizarea acestei „etape”, se poate trece la cercetările monografice de tip sinteză interdisciplinară, privind **civilizația habitatului** și tipologiile sistemelor constructive-arhitectonice, **civilizația transporturilor**⁹ și **căilor de comunicație**, dar și în ceea ce privește **cultura artistică populară** și, în final, **cultura spirituală**. Diploma și premiul instituite de Comisia Națională UNESCO pentru România, în anul 2006 și acordate, în același an, Muzeului „ASTRA”, vin să oficializeze, pe plan național, excelența patrimoniului Muzeului „ASTRA”¹⁰, atât ca formare, cât și ca valorificare științifică și expozițională.

Instituția sibiană a inaugurat un nou drum și o nouă metodă de cercetare în domeniul „civilizației tehnice”¹¹, constituindu-se într-un model demn de urmat pe plan european și chiar mondial (Proiect ilustrat în luna martie, în Calendar).

IV. În perspectiva acceptării acestui model, de către țările din Uniunea Europeană, un **proiect dezirabil comun** ar fi acela al **organizării unui Simpozion bienal european de istoria civilizației tehnice europene**¹².

Demarat, sub auspiciile declarării anului 2008, de către UNESCO, ca fiind „Anul Dialogului Intercultural European”, proiectul reuniunii bienale, a celor mai buni specialiști din Europa în domeniul cercetării istoriei civilizației tehnice preindustriale și publicarea studiilor și comunicărilor prezentate, la simpozioanele științifice din anii următori, într-un periodic multilingv, de largă circulație europeană, ar putea conduce, în câțiva ani, la performanța desăvârșirii istoriilor naționale, pe aceeași tematică, într-o viziune unitară europeană, după aceeași metodologie și în temeiul aceleași concepții, comparatist -și integrativ- europene, pe baza cărora, am putea aspira la redactarea, în cea mai perfectă colaborare și consens științific, a monumentalei opere de sinteză, **„Istoria civilizației tehnice populare europene”** (Proiect prezentat în Calendar, în luna aprilie).

⁶ Mehedinți, Simion, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale*, București, 1920.

⁷ Bucur, Corneliu, *Evoluție și tipologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România*. În: „Cibinium 1974-1978”, Sibiu, 1979.

⁸ Idem, *Tratat privind istoria civilizației populare tradiționale românești*, 2 vol. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2004.

⁹ Deleanu, Valer, *Transporturile populare din România*, ms.

¹⁰ Bucur, Corneliu, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului)*. Catalog. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007.

¹¹ Idem, *Creația tehnică și științifică populară românească*. În: ***, *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești*, vol. 1, București, Editura Academiei RSR, 1982.

¹² *** , *25 proiecte Capitală Culturală Europeană – Sibiu, 2007*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, 2006.

V. Consiliul European a lansat o provocare generală, adresată tuturor țărilor membre, constând din formarea **Băncii de date cu toate valorile culturale europene**, inițiativa având-o bibliotecile și muzeele de artă. Cu șapte ani în urmă, în anul 2001, Muzeul „ASTRA” a inițiat, prin „Asociația Muzeelor în Aer Liber din România” (în calitatea mea de atunci, de președinte în exercițiu al Asociației), **„Proiectul de digitizare a monumentelor de arhitectură și de tehnică populară din toate muzeele în aer liber din România”**.

Stagnat, după preluarea acestui proiect de către CIMEC București și după predarea președinției Asociației MALR, în anul 2005, am decis să-l revigorăm și finalizăm, în anul 2009, divizându-l în două capitole: capitolul **„Monumentele de tehnică populară”**, asumat de Muzeul „ASTRA” și capitolul **„Monumentele de arhitectură populară”**, care va reveni Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti” (București).

Odată finalizat proiectul național, va urma provocarea extinderii proiectului, prin realizări identice, la nivelul muzeelor în aer liber din toată rețeaua europeană.

Contopirea tuturor rezultatelor într-un studiu general, la nivel continental, va conduce la îndeplinirea obiectivului de cunoaștere, comparare, studiere, și interpretare a tuturor valorilor din această categorie culturală, esențială pentru evidențierea, deopotrivă, a unității de civilizație europeană și a specificităților regional europene, ale celor naționale sau zonal-etnografice (În Calendar, luna mai).

VI. Un alt proiect de interes european îl vizăm din perspectiva reprezentării muzeale a valorilor specifice ale regiunilor europene. Primul pas l-a făcut Muzeul „ASTRA”, în anul 2001, prin elaborarea și prezentarea, la Barcelona, cu ocazia Adunării General ICOM, în cadrul sesiunii Comisiei ICME (Comisia Internațională a Muzeelor Etnografice), a **Proiectului Muzeului Civilizației Transilvane „ASTRA”**¹³.

O evaluare atentă a profilului tematic și nivelului de reprezentare teritorială, din muzeele etnografice din România, ne evidențiază stadiul anacronic în care se găsesc aproape toate muzeele de acest gen, rămase la nivelul concepției reprezentării monoetnice, din secolul al XIX-lea și primele decenii ale secolului al XX-lea, conform paradigmei culturale „naționaliste” a acelor epoci. Avem, așadar, după mai bine de un secol de la apariția muzeelor etnografice cu profil „național” sau etnic, precum Muzeul Brukenthal (muzeul sașilor) Muzeul „ASOCIAȚIUNII” (1905) (muzeu național al românilor ardeleni), Muzeul secuiesc din Sf. Gheorghe și Miercurea Ciuc. Proiectul nostru vizează o reprezentare, nu „mono” - nici „pluri” - nici „multi”, ci „interculturală”, prin surprinderea aspectelor de interferență și interdependență, de cauzalitate și condiționare, de contractualitate și motivare a producerii influențelor reciproce, a trăirii formelor comune de viață, a împrumutării modelelor culturale, a asimilării invențiilor și prototipurilor tehnice, de circulație europeană etc.

„Muzeul Civilizației Transilvane ASTRA”, publicat și în periodicul Cibinium¹⁴, așteaptă atribuirea unui spațiu corespunzător pentru organizarea expoziției permanente, proiectul tematic urmând a fi realizat împreună cu colegii sași (unii dintre ei, emigrați în Germania), maghiari și secui, tocmai pentru a armoniza punctele de vedere privind o proiecție obiectivă, repartizată, etnic, echidistant, cu o pondere echilibrată între toate componentele etnoculturale ale expoziției.

¹³ Bucur, Corneliu, *Proiectul unui muzeu pentru secolul XXI: Muzeul Regiunii Transilvania – muzeu multinațional și multicultural*. Comunicare susținută la Barcelona, 2001, ms.

¹⁴ Bucur, Corneliu; Marcu, Aurelia; Crețu Mirela, *Un muzeu fondează și patronează o Academie a satului românesc: Academia Artelor Tradiționale*, în: „Cibinium 1990-2000”, Sibiu, p.203-216.

În prezentarea făcută, la Sibiu, în decembrie 2007, domnului Luc Van der Brande (Președintele Consiliului Regiunilor Europene), am subliniat perspectiva europeană a proiectului, gândit și realizat, în premieră, la Sibiu, spunându-i că de dorit ar fi ca toate regiunile istorice ale Europei să aspire la organizarea unei asemenea instituții muzeale, moderne, în viziunea secolului al XXI-lea, urmând ca în finalul acestui amplu și intens exercițiu organizatoric, să proiectăm, împreună, **„un muzeu al civilizației europene”**, ca expresie organică a conviețuirii multiculturalității, diversității expresiilor culturale, a proceselor de aculturație și de sinteză și nu în ultimul rând, ca expresie a unității culturale a popoarelor Europei, diferită de cea a altor continente (Calendar, luna iunie).

VII. În anul 1992, **Muzeul Tehnicii Populare** a participat la competiția (inițiată, încă din anul 1977, de către Consiliul Europei), pentru decernarea premiului „Muzeul European al Anului” (EMYA).

Întrucât România nu a fost admisă ca țară membră a Consiliului Europei, până la decernarea premiilor, în luna mai a anului 1993, muzeul sibian, unicul muzeu românesc admis în faza finală și invitat în Portugalia, la Guimaraës (locul decernării premiilor în anul 1993), a ratat obținerea premiului instituțional anual (România avea să fie primită în Consiliul Europei abia în luna septembrie).

În schimb, subsemnatul, în calitate de director general al instituției, am fost recompensat cu decernarea, în acel an, a **Distinției personale EMYA**, cel mai prestigios trofeu personal din lumea muzeologiei europene, acordat rar (după 1993 nu s-a mai acordat deloc, până astăzi, iar anterior s-a dat doar de patru ori).

În acest an (2008), ne-am depus, din nou, candidatura, pentru prestigiosul premiu instituțional și cele două vizite oficiale ale membrilor Comisiei EMYA, de jurizare a instituției, s-au soldat cu impresii și aprecieri deosebite, care ne dau mari speranțe pentru luna mai, 2009, la Bursa, în Turcia.

Cert este că dialogul european anual, dintre muzeele competitive la această prestigioasă competiție, oferă șanse reale pentru mobilizarea exemplară a propriului colectiv, pentru proiectarea celor mai interesante proiecte de viitor și pentru schimburi de experiență dintre cele mai utile (În Calendar, luna iulie).

VIII. Proiectul **„Tezaure umane vii”** (inițiat de UNESCO prin „Recomandarea” din anul 1989 (Paris) și cea din anul 1999 (Veneția), demers finalizat prin **Convenția UNESCO pentru Salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, Paris, 2003**), a fost inițiat în premieră națională de Muzeul „ASTRA”, încă din anul 1983¹⁵, când am început organizarea anuală a **Târgului Național al Creatorilor Popolari**, continuată, după 1987, cu **Târgul copiilor meșteșugari**, convertit în anul 1992 în **Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”**¹⁶ (unică de acest gen și la amploarea cunoscută, din Europa), urmată de fondarea, în anul 1993, a **Academiei Artelor Tradiționale din România**¹⁷, prima academie din lume destinată omagierii valorilor individuale superioare, reprezentative pentru subsistemul culturii orale, recunoscută recent, de Academia Română și promovată pe site-ul Academiei Române, după 16 ani de militanță, prin generoasa și elevata deschidere spre noua paradigmă culturală - azi națională, într-o bună zi, universală - prin decizia actualului Președinte al Academiei Române, dl. acad. Ionel Haiduc.

¹⁵ *** , *Tezaure Umane Vii*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006.

¹⁶ *** , *Conceptul UNESCO „Tezaure Umane Vii”. Muzeul ASTRA și Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”: Agenda celor opt ediții (1996 – 2003)*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2003.

¹⁷ *** , *Academia Artelor Tradiționale din România*. Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007.

Dublate de **festivaluri naționale și internaționale (al „Tradițiilor Populare”, al „Obiceiurilor din străbuni”, al Filmului antropologic și documentar)**, aceste ample manifestări, care se bucură de un succes enorm de public, au transformat muzeul sibian dintr-o colecție și expoziție valoroase, „inertă” și „mută”, într-un „muzeu viu”, un autentic centru cultural ce se oferă ca un spațiu ludic ideal, al întâlnirilor interactive, antrenante, între trezorerii culturii și artei populare, cu „consumatorii” din toate mediile și structurile sociale, din țară și de peste hotare.

Pentru calitatea sa de „pionier în domeniu” (cel puțin în plan european), pentru structura sa piramidală riguroasă (cu 7 manifestări distincte)¹⁸, pentru forța sa catalizatoare, la nivelul întregii societăți, pentru puterea sa pilduitoare de a încuraja transmiterea tradițiilor culturale, între generații, la Seul, în 3 oct. 2004, reprezentantul UNESCO, dl. Ahmed Bahli, a elogiât programul „Tezaure Umane Vii - România” ca fiind un model cultural valabil pe plan universal (Calendar, luna august).

IX. **Centrul european pentru promovarea tradițiilor culturale** este un proiect grandios, născut din dorința, perfect argumentată pe baza Convenției UNESCO din anul 2003, și pe deplin motivată din punct de vedere al excelenței ofertelor muzeului sibian, atât în ceea ce privește patrimoniul material, cât și cel spiritual (intangibil), ilustrate excepțional în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului. Concret, acesta constă în edificarea unui sediu modern, care să găzduiască un centru cultural polivalent, cu o **aulă** pentru reuniuni și dezbateri, de nivel internațional, cu **atelier de creație** pe profilul celor mai importante genuri ale artelor populare tradiționale (artele textile, artele ceramice, arta lemnului, artele metalelor, artele picturii pe lemn și pe sticlă, pentru broderie, podoabe și creație vestimentară, pentru realizarea de instrumente muzicale etc.), cu o **sală de proiecții pentru filmele documentare**, și în apropierea acestui edificiu, situat în chiar centrul Muzeului, un **amfiteatru în aer liber cu scena de spectacole pe lac** (un lac de 6 ha), cu ceva peste 2300 de locuri, mai mult decât necesar pentru organizarea unor frecvente spectacole folclorice ilustrând tradițiile tuturor popoarelor Europei.

Pe lângă funcțiile lucrative (creative și demonstrative) și cele ludice (de spectacole), tot aici sunt prevăzute funcțiile: **documentarist-biblioteconomică, cea informațional-electronică**, cu banca de date privind informațiile detaliate despre valorile (înregistrate în sistem digital) ale întreg patrimoniul tehnic și arhitectural, dar și despre toate categoriile și valorile patrimoniului cultural imaterial național.

Centrul va servi dezvoltării unui amplu dialog cultural internațional, în plan european, delegații din toate țările Europei având la dispoziție condiții excelente pentru adâncirea cunoașterii propriei identități prin compararea valorilor specifice, cu valorile specifice altor popoare și comunități entice (Calendarul, luna septembrie).

Prezența în incinta Muzeului în aer liber a unor spații de cazare cu peste 100 locuri, a unor unități de alimentație găzduite de monumente originale de arhitectură populară (o cârciumă și două hanuri), asigurarea unor servicii de agrement excepționale, plimbările cu trăsurile sau iarna cu săniile trase de cai, plimbările cu bărcile pe lac, derularea anuală a fantasticului program „Tezaure Umane Vii”, fac din această locație, un spațiu absolut unic pe plan european pentru un asemenea Centru European al Tradițiilor.

¹⁸ ***¹⁸, *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” Dumbrava Sibiului România* [Pliant], Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2005.

X. **Proiectul „Identitate națională și Euromentalitate”** reciclează, într-o viziune proprie, un mai vechi proiect lansat de Consiliul Europei, intitulat **„Școli și muzee pentru Europa”**. Esența proiectului constă în educarea, prin ample programe destinate tuturor categoriilor puerile și juvenile (de la 4 ani, la 18 ani), cât și pentru tineretul studios (19-24 ani), atât prin acțiuni comune, în școli și licee, cât și prin manifestări tematice riguroase, în spațiile muzeale, în spiritul cunoașterii proprii identități, atât cea națională, cât și cea europeană, prin asimilarea valorilor culturale naționale, dar și a celor proprii altor popoare, europene și transeuropene. Cei doi poli ai „câmpului magic” al cunoașterii și educației culturale moderne, sunt, așadar, cel al cunoașterii proprii identități etnice și cel al asimilării valorilor alterității culturale, după principiul potrivit căruia „diversitatea face unitatea”.

Evaluat, la 3 milioane EURO, proiectul de arhitectură al „Centrului European” ne-a fost oferit cu gentilețe, de arhitecții Rădulecă (tata și fiica), din București, urmând să-l prezentăm structurilor Uniunii Europene, pentru finanțare din fondurile acestora (Calendar, luna octombrie).

XI. **Proiectul pentru multilingvism**, lansat în anul 2008, de Consiliul Europei (care a conferit acestui an, acest profil tematic), are la temelie recenta noastră tipăritură **„Abecedarul cu Dicționar Etimologic”**¹⁹, care prezintă, alăturat, într-o lucrare policromă, partea de Abecedar realizată în tehnica tuturor abecedarelor, dar și un Dicționar cu peste 800 de cuvinte, în culori, cuprinse în cele **trei capitole**, intitulate: UNIVERS–COSMOS–NATURĂ, UMANITATE–ETNIE–OM și CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE), fiecare culoare semnificând originea etnolingvistică a fiecărui termen. O singură privire asupra fiecărei teme sau subiect, de pe fiecare din paginile „Abecedarului”, edifică cititorul asupra originii și etimologiei cuvintelor aparținând, preponderent fondului lexical majoritar (în cazul limbii române, firește, cel latin), dar și frecvența mare a fondului lexical slav și turcesc (explicațiile prin rolul jucat de cele două popoare în istoria noastră prefeudală și feudală) cât și din maghiară, germană, franceză, sârbă, ucrainiană etc.

Discutând, la 1 decembrie 2008, la Palatul Cotroceni, cu comisarul european pentru multilingvism, Leonard Orban, i-am revelat importanța proiectului nostru (în cazul editării unor asemenea lucrări în toate țările Uniunii Europene) pentru realizarea, prin efortul comun și consensual, a unei **hărți lingvistice a Europei** și a unui **catalog digital**, care să illustreze circulația cuvintelor și formarea structurilor multilingviste ale popoarelor europene, cu pondere variabilă ale diferitelor limbi, în diferitele regiuni ale Europei, în funcție de istoria specifică fiecărei regiuni europene (Calendar, luna noiembrie).

XII. **Proiectul Etno-Tehno-Parc-ul**²⁰ **din Dumbrava Sibiului**, înfăptuit anul trecut, ca un dar adus, cu ocazia „Capitalei Cultural Europene”, copiilor din Sibiu (și nu numai), marchează, după 44 ani de la fondarea muzeului în aer liber, conceperea și înfăptuirea unui „Departament” destinat, în primul rând, copiilor care vizitează muzeul.

Conceput pe o structură tripartită: I - **Sectorul pavilionar cu profil instructiv** – dotat cu varii mijloace care să stimuleze spiritul de observație, memoria, talentul artistic, spiritual constructiv sau constitutiv – în cazul jocurilor de puzzle și cuburi, prin care se reconstituie imagini ale monumentelor sau sectoarelor expoziționale din muzeu

¹⁹ Bucur, Corneliu; Andrei, Raluca, *Abecedar și dicționar etimologic*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007.

²⁰ Bucur, Corneliu; Andrei, Raluca, *Etno-Tehno-Parc. Ilustrarea principiilor mecanicii fluidelor sistemelor hidraulice prin intermediul machetelor funcționale*, mss.

- dar și dorința de cunoaștere a istoriei, apariției și devenirii „lucrurilor” din muzeu; II – **Sectorul ludic** – constând din spațiul intermediar, destinat jocului, utilizării celor mai diverse mijloace și sisteme tehnice tradiționale sau de transport popular, hinde, scene de joc și dans etc.; III **Sectorul demonstrativ** - format din 12 machete funcționale ale unor instalații hidraulice (copii după modelele originale din muzeu), care ilustrează toate tipurile de roți hidraulice, de aducțiuni și admisii, de instalații mecanice și de transmisie, care au conferit civilizației tehnice a românilor, caracterul uneia dintre cele mai complexe, bogate și variate civilizații tehnice populare tradiționale (preindustriale), din întreaga Europă.

Generalizarea unor asemenea structuri (departamente) destinate copiilor, în numeroasele muzee din țările Europei ar genera, în mod firesc, aceleași reacții de interes excepțional pentru lumea muzeelor și pentru universal artefactelor tradiționale, din partea copiilor de azi, adulților de mâine.

Evantaiul proiectelor noastre, pe care le vom propune Europei, la începutul anului 2009, credem a fi cât se poate de realizabil, dacă axioma fundamentală a integrării depline europene: „Să gândim împreună” - „Să proiectăm împreună” - „Să realizăm împreună” s-ar traduce din teorie în practică. Or, asta depinde numai de noi.

TWELVE PRO-EUROPE CULTURAL PROJECTS

The paper presents twelve pro-Europe cultural projects proposed to be developed during the decade 2009-2019. Each project has a well-defined target and aim that can be assumed by any European country or even included into their strategies and cultural policies. Each project is considered as an important stage in defining our identity. Finally they have a major contribution to underline some specific features and find out the common European elements. From the very beginning (the title) the author states that all the projects are pro-Europe.

1st of January 2007 the date when Romania was joined to the European Union is considered by author the starting point for new projects. From that date on every social and cultural domain should have been assumed distinctive programs and strategies able to integrate „de facto” our country into all the EU structures and systems connected with the inter-institutional relationships. Unfortunately the projects proposed since now partly were not finalized or even failed.

The twelve projects are presented according to their calendar schedule. Through knowledge, comparison, study and interpretation of all the cultural values we are able to emphasize as well as the unity of the European civilization and the specificity of the European regions, of the national or ethnographical areas. The projects aim to join all the results, conclusions into a general study-project and be also assumed by other European countries. Finally „ASTRA” Museum projects should be found into the European projects.

The first project *The Eco- Museum- safeguarding and preserving „in actu” and „in situ” the traditional village* was initiated in 2007 in the context of „European Capital of Culture” when the Foundation „Eco-Museum of Sibiu Region” including six villages was joined to the Great Region of Luxembourg. *The European cultural unity and the universal multiculturalism in the context of cultural diversity* aims at museums of non-European civilizations. „ASTRA” National Complex Museum has such a museum since 1988-1991. It was a premiere and unique in Romania. *The patrimony of the traditional*

(pre-industrial) *technology* is the project that reveals the basic idea that the true history of the Romanian civilization can be discovered only knowing the traditional technology and then it can be included into the European map of civilizations. UNESCO declared 2008 the „Year of the European intercultural dialogue”. From this perspective the following project suggests to be organized *The biannual European symposium for the history of technical civilization*. The result should be a synthesis work referring to the European folk technology. The project supposed to cover at national level *The digitization of all the folk technology and folk architecture monuments* should be assumed by all the European museums and thus all the results should be included into a general study, data base. The project „ASTRA” *the Museum of Transylvanian civilization* is conceived from the perspective of presenting the specific values of the European regions. Another project is the candidature of „ASTRA” *Museum for the EMYA Award 2009. Human Living Treasures* is the project that started long time ago. The project comprises seven distinctive events developed and structured pyramidal. All the events are focused for safeguarding the immaterial cultural patrimony and change the museum into a living institution. The UNESCO Convention, 2003 perfectly justifies the project that aims at the foundation of *The European center for promoting the cultural traditions*. The outdoor museum in Dumbrava Sibiului is a perfect solution for such a European cultural center and meeting point for diverse cultures. An older project „Schools and museums for Europe” launched by the European Council is going to be re-launched by „ASTRA” Museum and is called *National identity and Euro-mentality*. The museums must be the „school for the young generation” in which they have to be educated in the spirit of the national identity and thus to be able to discover other European identities according to the principle „diversity makes unity”. The project „*Multilingualism*” was launched by the European Council in 2008 and „ASTRA” Museum started it with an *Etymological dictionary and primer book*. The final target of the project should be a linguistic map of Europe and a digital catalogue to illustrate the words’ circulation and how were the European languages structured. The last project *The Ethno-Techno-Park in Dumbrava Sibiului* is also deserved for children. This new and special department was founded in 2007 in the context of European Capital of Culture. The project was a „gift” offered to children and the purpose is to introduce them into the fascinating life and work of the traditional Romanian village.

ECOMUZEUL REGIONII SIBIU

Ecomuzeul Regionii Sibiu a reprezentat, fără îndoială, un demers inaugural în muzeologia

românească, fiind prima instituție de acest gen și una dintre primele în Europa centrală și de sud-est. Inițiat de fundația pariziană „Gaia Heritage”, având ca parteneri Complexul Național Muzeal „ASTRA”, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Sibiu, Asociația „Reuniunea Mărginenilor” și primăriile comunelor Săliște, Gura Râului, Valea Viilor și Biertan, ecomuzeul este, în

fapt, proiectul unei rețele culturale bazate pe parteneriatul dintre localitățile implicate și ceilalți operatori culturali.

Conceptual, el reprezintă un sistem socio-cultural viu, complex care valorifică, din punctul de vedere al turismului cultural, toate valorile acestui teritoriu: cadrul natural și cel uman deopotrivă, patrimoniul arhitectural și tehnic, patrimoniul cultural imaterial constând din obiceiurile tradiționale, portul popular și meșteșugurile artistice tradiționale, folclorul literar, muzical și coregrafic.

Ecomuzeul reprezintă o combinație originală dintre sit-ul cultural, valorile „muzeale” și cele culturale vivante, preocupat să pună în valoare în cadrul natural și cultural specific, modul de viață al locuitorilor, activitățile tradiționale, exprimate prin tehnologiile și instrumentarul tradițional.

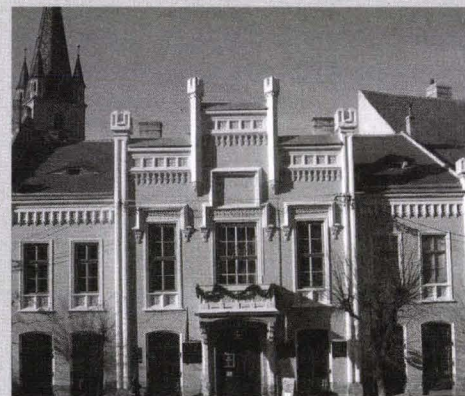
În concepția muzeologilor francezi care au inventat ecomuzeul, valorile muzeificate sunt însăși viața locuitorilor, cu toate atributele sale materiale, culturale și spirituale.

Dintre activitățile specifice valorizării ecomuzeului amintim: expozițiile, circuitele de vizite tematice, prezentarea și experimentarea unor activități caracteristice teritoriului, workshop-urile, activitățile de cercetare, informare și educare, urmărind în primul rând, implicarea participativă a comunităților în aceste activități, împreună cu publicul vizitator.

MUZEUL „ASTRA” PROIECTE PROEUROPA

PARADIGME CULTURALE EUROPENE FONDATOARE DE COLECȚII ȘI MUZEE ALE POPOARELOR EXTRAEUROPENE

În paradigma istorică a lumii mileniului trei, dominată de replieri identitare și comunitare, cunoașterea propriei identități se află sub imperativul dialogului bazat pe acceptarea diferențelor culturale, văzute ca bogăție a întregii umanități. Principiul deschiderii spre alteritate, spre compararea într-un spirit de toleranță cu valorile altor culturi, a devenit astăzi premisa principală pentru identificarea și analizarea valorilor proprii. Definirea identității culturale europene este și ea rezultatul unui astfel de exercițiu de analiză comparativă, prin încadrarea permanentă

în dimensiunea culturală internațională. În acest context, în care dialogul european – extraeuropean, făcând diferențele mai evidente, stabilește deopotrivă ariile cu origine comună și domeniile de aculturație, muzeele de etnografie comparată devin surse revelatorii privitoare la specificitatea europeană a unor valori culturale de largă circulație mondială.

Simpozionul „Paradigme culturale europene fondatoare de colecții și muzee ale popoarelor extraeuropene”, urmărește să găsească răspunsuri la aceste provocări prin reunirea la o masă comună de discuții a savanților și profesioniștilor muzeologiei etnologice din domeniul cercetării acestor societăți.

Se propun următoarele teme de reflecție:

1. Dialog patrimonial european – extraeuropean. Muzeele de etnografie comparată și rolul lor în definirea specificității valorilor culturale europene de circulație universală.
2. Patrimoniu în devenire. Paradigme istorice fondatoare de colecții și muzee cu profil etnologic extraeuropean. Colecții și colecționari.
3. Multiculturalitate și interculturalitate în Europa contemporană. Expunerea muzeală ca mijloc de integrare, în spirit de toleranță, a minorităților de origine extraeuropeană.
4. Muzeele de etnografie extraeuropeană și publicul lor. Muzeul ca forum. Mijloace de expresie în prezentarea muzeală a popoarelor lumii.
5. Muzeele de etnografie comparată și patrimoniul cultural imaterial. Forme moderne de promovare.

MUZEUL „ASTRA” PROIECTE PROEUROPA

PATRIMONIUL TEHNIC TRADITIONAL (PREINDUSTRIAL) DIN ROMÂNIA

Pornind de la axioma științifică a lui Franz Boas, părintele antropologiei, ca știință, potrivit căreia „pentru omul de știință nu este important să știe cum sunt lucrurile, ci cum au ajuns să fie ceea ce sunt”, am început prin a studia universul „faptelor tehnice” ale civilizației tehnice populare din România, aplicând singura metodă conducătoare la scop și valabilă în contextul vechimii considerabile a multor artefacte, revelate prin descoperiri arheologice sau interpretări etno-lingvistice: interdisciplinaritatea.

Instituirea „Premiului UNESCO pentru patrimoniul tehnic - Dumbrava Sibiului”, începând din anul 2008, vine să răsplătească efortul a trei generații de muzeografi în edificarea celei mai valoroase instituții muzeale de patrimoniu tehnic din România, performantă atât la capitolul patrimoniu, cât și la capitolul cercetării științifice fundamentale sau la cel educațional, în care punctul de maximă atracție sunt cele 12 machete ale monumentelor - modele fidele ale monumentelor prezervate în muzeu - puse în funcțiune demonstrativ.

„UNESCO a încercat dintotdeauna să demonstreze că știința și tehnologia sunt parte a patrimoniului nostru comun. Acest loc este dovada vie a acestui concept. Suntem mândri să fim asociați cu această instituție. Cred că acest muzeu va fi unul din elementele principale în definirea contribuției acestui oraș la dezvoltarea patrimoniului tehnic și imaterial din această parte a Europei”.

Mustafa El Tayeb
Director al Diviziei pentru Politici Științifice
și Dezvoltare Durabilă, UNESCO, Paris

Muzeul "ASTRA" PROIECTE PROEUROPA

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL: ISTORIA CIVILIZAȚIEI TEHNICE EUROPENE

Muzeul „ASTRA”, deținătorul unui patrimoniu tehnic preindustrial unic pentru România și relevant pentru civilizația tehnică europeană, a fost distins în anul 2006 cu Premiul UNESCO pentru

Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”, prin care România este recunoscută și promovată pe frontispiciul culturii universale ca deținătoare a acelui patrimoniu de creație tehnică ce ilustrează genialitatea în planul invenției și construcției tehnice ale poporului român (și a etniilor conlocuitoare) și capacitatea realizării acestui patrimoniu ca expresie a progresului tehnic multimilenar, în plan european.

Dialogul intercultural facilitează accesul la cunoașterea „celuilalt” și la definirea mai clară a identității culturale individuale. Noi vom provoca prin acest proiect, dialogul între aproximativ șazeeci de specialiști din peste zece țări europene și din țară pe tema evoluției civilizației și dezvoltării modelelor culturale în Europa. Variabilitatea de soluții oferite fiecărei probleme de ordin cultural, social sau tehnic, în cadrul fiecărei civilizații, conferă trăsături specifice de identitate proprie, tuturor regiunilor europene.

Pe de altă parte, înțelegerea reciprocă și cunoașterea elementelor specifice ale civilizației fiecărei țări, membră a Uniunii Europene, permite o „negociere” eficientă între acestea, pe plan economic, politic, social.

Lucrările participanților, reunite, vor construi o imagine dinamică, privind din perspectiva diacronic-europeană a apariției și difuziunii, la scară continentală a celor mai importante invenții tehnice și modele culturale, care au generat și cultivat un mod de viață occidental-european (începând din secolul al IX-lea și până la începutul mileniului III).

Scopul acestui proiect este afirmarea unei Europe interculturale prin evidențierea interacționării, de-a lungul secolelor, a modelelor culturale naționale subsumate civilizației europene.

Proiectul susține și promovează conceptul „unitate prin diversitate” și plasează fiecare model de civilizație prezentat, într-un spațiu comun european, însă fără a-i pierde esența identitară.

Pe termen lung, diseminarea proiectului de către participanții europeni va conduce la cunoașterea într-un mediu eterogen (nivel de educație și cultură diferit, vârste și genuri diferite) a elementelor culturale specifice țărilor membre, la dezvoltarea unor parteneriate, între cei care au avut un schimb de idei la Sibiu sau a colaboratorilor acestora, la creșterea respectului reciproc față de specificitatea fiecărei culturi naționale.

EUROPA UN PATRIMONIU COMUN MUZEUL "ASTRA" - "LA UN CLICK DE MOUSE" DIGITIZAREA PATRIMONIULUI MONUMENTAL DIN MUZEEL ÎN AER LIBER DIN ROMÂNIA ȘI ULTERIOR DIN TOATE ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE

Anul 2007 a adus noutăți și din punct de vedere informatic în cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, prin crearea unui nou site de prezentare a Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”: www.muzeulinaerliber.ro. Proiectul a fost realizat în colaborare cu Universitatea Tehnică din Cluj, finanțarea fiind asigurată prin Administrația Fondului Cultural Național. Realizarea, de o valoare excepțională, face posibilă vizitarea virtuală a Muzeului în aer liber, iar secvențele video, evenimentele, prezentarea expozițiilor din cadrul muzeului, a serviciilor oferite, panoramele sunt doar câteva din șirul de elemente care fac din noul site o prezență deloc neglijabilă în spațiul virtual.

Site-ul este structurat pe mai multe planuri: prezentarea istoricului muzeului, urmată de o descriere amănunțită a sectoarelor tematice și de vizita virtuală a muzeului, cu posibilitatea de a admira interioarele din fiecare gospodărie. Prezentarea expozițiilor și a evenimentelor aduce un plus de informații culturale, iar, pentru cei care vor să se bucure de serviciile noastre oferim detalii suplimentare despre activități de instruire, dar și de agrement, cum ar fi: plimbările cu trăsura sau cu sania, jocul de popice, ceremoniile religioase etc. Pornind de la Comunicarea Comisiei Europene către Parlamentul European (S13/2008) „Patrimoniul Cultural – la un click de mouse”. Progresul privind digitizarea și accesibilitatea online a operelor culturale și prezervarea digitală în Uniunea Europeană”, Muzeul „ASTRA” inițiază un program național de repertoriere a patrimoniului tehnic și a patrimoniului architectural (laic și ecleziastic) și un program de dezvoltare a infrastructurii de digitizare a patrimoniului propriu. Obiectivele acestui set de aplicații sunt de largă deschidere a porților Muzeului către publicul virtual și de prezentare a ofertei muzeale:

1. Actualizarea proiectului tematic de prezentare a monumentelor. Totodată, s-a realizat o aplicație care să permită introducerea de imagini reprezentând obiecte specifice zonei din care provine fiecare monument.
2. Transpunerea expozițiilor muzeale temporare în expoziții permanente, pe internet.
3. Prezentarea instalațiilor asociată cu monumentele existente în muzeu.
4. Explicarea conceptelor și a pericolelor de degradare a bunurilor și ofertarea unei alternative pentru conservarea lor, relaționate cu interesul în creștere al celor ce doresc să păstreze și să restaureze obiecte.
5. Prezentarea modului de lucru și de realizare a obiectelor de artă populară, asociată cu simbolistica specifică fiecărei zone etnografice.
6. Prezentarea colecției de fotografie etnografică și a fondului de carte existent în cadrul muzeului.
7. Prezentarea de vederi, download de wallpaper cu imagini din muzeu sau exponate.

MUZEUL "ASTRA" PROIECTE PROEUROPA

MUZEUL CIVILIZAȚIEI TRANSILVANE "ASTRA" - PROTOTIPUL MUZEULUI ETNOLOGIC AL SECOLULUI XXI

„Proiectul Muzeului Civilizației Transilvane „ASTRA” vizează abordarea monografică a procesualității multiculturale a unei regiuni europene (Transilvania), în sensul depășirii viziunii anacronice a profilului mono-etnic (prezentarea valorilor culturale tradiționale ale unei singure etnii), în favoarea abordării procesualității, infinit mai complexe (și mai complicate), a conviețuirii multietnice, cu toate influențele și interferențele culturale între etniile care, prin coexistență îndelungată, au contribuit, fiecare în mod specific, la formarea civilizației acelei regiuni europene”.

Prof. Dr. Corneliu Bucur

„Ideea Muzeului, zice-se, nu e scoasă din adâncimea cărților, ci din sufletul popoarelor, acest izvor bogat, elocvent și neperitor.

Muzeul e arsenalul cel mai puternic, cu care își apără un popor originea, individualitatea și tot ce a moștenit de la străbuni”.

Iosif Sterca Șuluțiu

2008

1993

1950

1905

MUZEUL "ASTRA" PROIECTE PROEUROPA

Muzeul "ASTRA" - CANDIDAT PENTRU PREMIILE EMYA 2009

Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu a dezvoltat, începând cu anul 2000 (și a intensificat în anul 2007, în contextul Capitalei Culturale Europene) un vast program multicultural și multiethnic, prin: inaugurarea primului muzeu al culturii populare săsești (Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”) din România, organizat în Casa Artelor (monument istoric din secolul al XVI-lea), având la parter Galerii de artă populară, la etaj sală pentru expoziții temporare și alăturat o sală de conferințe, iar la mansardă depozite-expoziție; orientarea întregii activități (de cercetare științifică, de completare a patrimoniului monumental și instrumental și de valorificare expozițională) a celui mai mare Muzeu în aer liber din Europa spre ilustrarea istoriei civilizației populare tradiționale din România, consensuală cu istoria civilizației europene; completarea, în mod programatic și spectaculos, a problematicii civilizație populare tradiționale cu ilustrarea, prin intermediul valorilor patrimoniului cultural imaterial a fenomenologiei contemporane privind viabilitatea culturii tradiționale și consolidarea procesului de transmitere spre noile generații (potrivit Recomandărilor UNESCO din anii 1989 și 1999 și a Convenției UNESCO pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial din 2003) a întregului know how; transformarea celui mai mare muzeu în aer liber într-unul din cele mai atractive, seducătoare și interesante „centre culturale”; dezvoltarea unui proiect al dialogului intercultural la scară universală printr-un amplu program de organizare a unor expoziții temporare prin intermediul ambasadelor acreditate în România; fondarea unei edituri proprii și deschiderea unei librării; inițierea, și derularea începând cu anul 2005, a unui amplu program de pedagogie muzeală, valorificând intensiv patrimoniul muzeal în spiritul educării copiilor pentru formarea conștiinței propriiei identități etno-culturale, indispensabilă aplicării pe viitor oricărui proiect integrat culturii europene.

Ca o cheie de boltă a edificiului somptuos al instituției noastre am promovat în anul 2006, și s-a aprobat de către cea de a 33-a Conferință Generală a UNESCO, Premiul UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic „Dumbrava Sibiului”.

Toate acestea pot fi foarte bine dovedite și de site-ul muzeului, recent actualizat – www.muzeulastra.ro.

Muzeul "ASTRA" PROIECTE PROEUROPA

"TEZAURO UMANE VII" - PROGRAM NAȚIONAL DE SALVGARDARE A PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL

Sistemul conceput și aplicat de Muzeul „ASTRA”, la scară națională, în colaborare cu numeroase muzee etnografice și de artă populară din întreaga țară cuprinde:

- ♦ „Asociația Creatorilor Populari din România” (1992), care este structurată pe specialități și genuri de creație, sistem rămas deschis unor noi nominalizări;
- ♦ „Târgul Creatorilor Populari din România” organizat anual, în jurul zilei de 15 august (Sfânta Maria) pentru membrii Asociației (ajuns la ediția a XXVI-a);
- ♦ „Academia Artelor Tradiționale din România” (structurată pe șase secțiuni: Arte literare, Arte muzicale, Arte ludice, Arte plastice, Arte mecanice și Arte culinare), având deja 62 de ediții pentru primirea noilor membri. În total „Academia satului românesc” numără astăzi 252 de membri;
- ♦ Olimpiada Națională „Meșteșuguri Artistice Tradiționale”, organizată împreună cu Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului (ajunsă la ediția a XIV-a), care se constituie într-o competiție națională a copiilor talentați din satele României, urmărind promovarea meșteșugurilor artistice tradiționale (finaliștii competiției fiind declarați „olimpicii României”), la toate genurile creației meșteșugărești;
- ♦ „Galeriile de artă populară” organizate (în centrul istoric al Sibiului și în Muzeul în aer liber) pentru vânzarea, sub controlul și selecția valorilor operată de specialiștii muzeului, a creațiilor contemporane ale meșteșugarilor tradiționali;
- ♦ „Festivalul Național al Tradițiilor Populare” organizat ca un corolar al întregului sistem de manifestări, începând din anul 2001 (după modelul „Smithsonian Folklife Festival”, Washington D.C.), în baza experienței valoroase dobândite prin participarea României la cea de a XXXIII-a ediție, în anul 1999;
- ♦ „Festivalul Național al Datinilor și Obiceiurilor” organizat, în premieră, în anul 2007, ca ofertă

specială pentru Programul „Sibiu Capitală Culturală Europeană - 2007”, în colaborare cu Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” și Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale București;

- ♦ „Festivalul Internațional al Filmului Documentar Antropologic - ASTRA Film Fest” organizat, începând cu anul 1993 (ajuns la cea

de a X-a ediție) ca cel mai prestigios festival de gen, din Europa Centrală și de Est;

- ♦ Târgul European al Meșteșugurilor Tradiționale și Simpozionul Internațional „Cultură - Tradiție - Toleranță. Dialog multicultural prin cunoașterea tradițiilor culturale ale popoarelor lumii” organizat în anul 2002, în premieră europeană, cu sprijinul UNESCO și IOV.

Muzeul "ASTRA" PROIECTE PROEUROPA

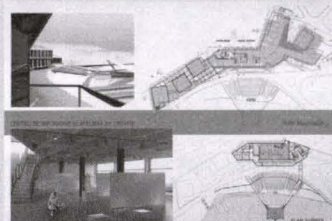
CENTRUL EUROPEAN PENTRU PROMOVAREA TRADIȚIILOR PRIN VALORILE PATRIMONIULUI CULTURAL IMATERIAL

Muzeul „ASTRA” a propus Guvernului României fondarea, la Sibiu, în incinta muzeului în aer liber, a Centrului European pentru promovarea tradițiilor prin valorile patrimoniului cultural imaterial, prin dialog intercultural. Motivația acestei inițiative este multiplă, atât obiectivă, cât și subiectivă. Cea obiectivă rezidă în incidența unor factori de ordin național și internațional ținând de asumarea, de către Guvernul României a noii paradigme culturale, recomandată cu începere din anul 1989 de către UNESCO și subscrisă de către toți miniștrii culturii ai țărilor participante la reuniunea consultativă, convocată de UNESCO la Istanbul, în anul 2001. Adeziunea exprimată de România, privind adoptarea textului Convenției UNESCO pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, confirmă disponibilitatea instituțiilor culturale din România de a aplica Convenția promulgată în 17 octombrie 2003, Muzeul „ASTRA” asumându-și calitatea de înaintea mergător, prin amplul program „Tezaure umane vii”, adoptat imediat după Revoluția din 1989.

Motivația subiectivă constă în valoarea cu totul deosebită, sub aspectul patrimoniului natural și cultural, a cadrului muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, în măsură să ofere contextul ideal pentru funcționarea Centrului propus de noi, precum și dotările din infrastructura muzeului: săli de conferințe și spații de cazare, amfiteatru în aer liber, hanuri și cărciumi tradiționale, existența unei arhive excepționale de film antropologic și documentar, toate acestea crează condiții ideale oaspeților din toată lumea, interesați atât în a-și prezenta propriile tradiții și valori ale patrimoniului cultural material și imaterial, în condițiile unui dialog cultural intens și de înaltă calitate cultural artistică, cât și să cunoască în toată structura și desfășurarea monumentală a manifestărilor oferite de Muzeul „ASTRA” atât în planul culturii materiale cât și a celei imateriale, specificul culturii civilizației poporului român.

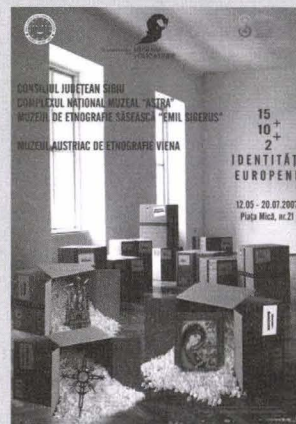
„Am vizitat multe muzee în aer liber din Europa, însă acest muzeu este cel mai impresionant. Este mai mult decât un muzeu, este și o expoziție vie a vieții românești. Mult succes și prosperitate! Vă mulțumesc foarte mult pentru o imagine fascinantă a spiritului românesc”.

Terry Davis, Secretar General al Consiliului Europei

MUZEUL „ASTRA” PROIECTE PROEUROPA

IDENTITATE EUROPEANĂ ȘI EUROMENTALITATE. EDUCAȚIE PRIN VALORILE DE PATRIMONIUL

Proiectul „Identitate europeană și euromentalitate. Educație prin valorile de patrimoniu” vine în sprijinul susținerii eforturilor de implementare, în plan local și regional, a unei alternative educaționale, vizând desăvârșirea personalității și a identității culturale naționale și europene, prin asimilarea, substanțială, a valorilor culturale și, în primul rând, a informațiilor despre patrimoniul cultural.

Proiectul își propune, pe de o parte, organizarea unor acțiuni expoziționale, în țară (Sibiu și București) și în afara țării (Germania, Franța, Spania, Italia și Luxemburg), în vederea promovării valorilor cultural-tradiționale românești și ale minorităților naționale (sași, maghiari, rromi), reprezentate prin valorile patrimoniale ale Muzeului „ASTRA”. Pe de altă parte, proiectul are în vedere implementarea în curricula gimnazială și liceală a unor programe graduale privind definirea propriei identități culturale și prin comparație cu valorile din celelalte țări, în fond, a unei noi identități comun-europene. Se continuă, astfel, un proiect inițiat cu zece ani în urmă (1999), de Consiliul Europei, având ca sintagmă „Europa - un patrimoniu comun”, care stabilea ca paradigmă culturală, cunoașterea și asimilarea valorilor cultural-europene, indispensabilă formării unei conștiințe comun-europene.

Experiența în domeniul pedagogiei muzeale a personalului Muzeului „ASTRA” și structurile sale formale și informale (Etno-Tehno-Parc, Cabinet de Pedagogie) încurajează derularea acestui proiect de către instituția noastră, prin colaborarea cu instituții de educație din țară și din Uniunea Europeană, parteneri redevabili pentru buna desfășurare a proiectului, precum și pentru asigurarea continuității și dimensiunii sale europene.

MUZEUL „ASTRA” PROIECTE PROEUROPA

MULTILINGVISMUL: IDENTITATE SAU DIFERENȚĂ

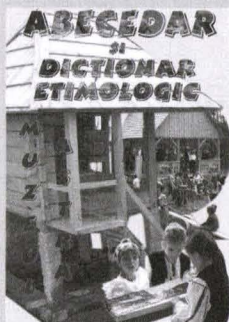
Anul 2008 a fost proclamat de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite: An internațional al multilingvismului.

Muzeul „ASTRA” a lansat, în vara anului 2007, „Abecedar și Dicționar Etimologic”, o publicație care oferă copiilor șansa de a învăța, din punct de vedere etimologic, cuvinte ce definesc întreg universul de viață, natural, social și cultural, cuprinse în capitolele: Cosmos - Natură; Popoare - Etnii - Oameni; Civilizație; Cultură - Spiritualitate, totul centrat pe ideea definirii propriei identități etnoculturale, trădate coloristic și etnolingvistic de originea cuvintelor. Imagistic, această „carte de învățătură” esențială, prilejuiește și posibilitatea de a descoperi, treptat, plăcerea de a recunoaște monumentele patrimoniului tehnic din Muzeul în aer liber în fotografiile și imaginile din arhiva muzeului.

Volumul dispune și de un mic dicționar pentru acele cuvinte cu care copiii sunt mai puțin familiarizați. Abecedarul și Dicționarul Etimologic prind viață prin personajul ecvestru Păunaș, care, simbolic, închipuie un „tânăr voinic” călare, într-o călătorie inițiată, cum metaforic poate fi imaginată cunoașterea în general, ca o călătorie spre tine însăși. Păunaș este, însă, și micul povestitor sau „învățător”, care îi îndrumă pe copii în această călătorie inițiată, îndemnându-i la lectură, învățare și joc.

„Încurajând totodată vorbitorii unei limbi dominante să stăpânească o altă limbă națională sau regională și una sau două limbi internaționale. Numai un multilingvism perfect asumat poate permite tuturor limbilor să-și găsească locul în lumea noastră globalizată”.

Koichiro Matsuura, Director General UNESCO

„Numai în cuvintele limbii tale se întâmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată. Căci orice cuvânt este o uitare și în aproape oricare s-au îngropat înțelesuri de care nu mai știi”.

Constantin Noica

„Poporul este trupul națiunii, iar limba este sufletul ei. De aceea, precum trupul fără suflet este mort, așa e moartă și națiunea fără limbă”.

Aron Pumnul

MUZEUL „ASTRA” PROIECTE PROEUROPA

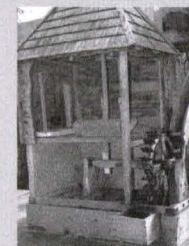
ETNO-TEHNO-PARC-UL SIBIAN ÎN „SATUL EUROPEAN”

În anul 2007, în cadrul Programului „Sibiu - Capitală Culturală Europeană”, am fondat un departament special în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, ETNO-TEHNO-PARC. El este destinat copiilor și elevilor și are ca scop educarea în spiritul cunoașterii patrimoniului cultural tradițional, esența identității etnoculturale a fiecărui popor și comunități etnice.

Copii de toate vârstele, în calitate de turiști sau participanți la taberele organizate anual în Muzeu, beneficiază de un spațiu polivalent, cu pavilioane pentru instrucție și educație pe tema civilizației tehnice preindustriale, un pavilion deschis, cu 12 machete ale unor monumente de industrii populare tradiționale, acționate hidraulic, replici după monumente originale din muzeu și un spațiu de joacă, în care beneficiază de replici miniaturale ale unor sisteme tehnice, instrumentale, teascuri, mori de mână, vârtelnițe etc. și de transporturi populare - care, căruțe, roabe, tomberoane.

În urma unei colaborări de excepție cu Institutul de Arhitectură din Suedia am inițiat edificarea, în același spațiu, într-un amplu arc de cerc, a unui „sat european”, prin alăturarea, în parcele egale, succesive, a unor căsuțe ridicate din materiale, în tehnici și stiluri reprezentative pentru fiecare țară de origine.

MUZEUL „ASTRA” PROIECTE PROEUROPA

VALORIFICAREA OPORTUNITĂȚII REPREZENTATE DE FINANȚĂRILE INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL CULTURII – O PRIORITATE PENTRU COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA”

Adriana AVRAM

În cadrul Departamentului Marketing al Muzeului „ASTRA” există direcția de **management al proiectelor** care funcționează în concordanță cu planul general de dezvoltare al unităților muzeale și cu calendarul anual de manifestări organizate de instituție. Finanțările au în vedere posibilități noi de restaurare și de valorificare a patrimoniului muzeal. Există, de asemenea, proiecte care vizează realizarea unor centre de valorificare a meșteșugurilor tradiționale (un proiect pe tema civilizației lemnului, de exemplu, care vizează realizarea a patru centre-pilot, de revitalizare a tradițiilor populare) etc. Se urmărește și atragerea de finanțări în vederea dezvoltării de programe în afara programului minimal al instituției, programe spectaculare ce au ca obiectiv promovarea și păstrarea valorilor patrimoniului cultural imaterial. Alte direcții pentru care se urmărește atragerea de fonduri sunt investițiile în infrastructura de valorificare turistică a patrimoniului Complexului Național Muzeal „ASTRA” și în perfecționarea personalului specializat în restaurare și conservare activă.

În vederea realizării unor lucrări de investiții necesare dezvoltării și modernizării, Complexul Național Muzeal „ASTRA” intenționează să acceseze și să beneficieze de fonduri externe nerambursabile care să sprijine astfel conservarea și valorificarea adecvată a patrimoniului cultural național administrat de Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiuului. Aceste fonduri sunt reprezentate de Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European, componenta Conservarea Patrimoniului Cultural European. Mecanismul Financiar al SEE constituie un program finanțat de Norvegia, Islanda și Liechtenstein pentru proiecte ce contribuie la coeziune economică și socială. Prin proiectul **Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiuului** se vor urmări două obiective principale: • Un obiectiv ce vizează patrimoniul mobil din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” – realizarea depozitului care să găzduiască patrimoniul din Muzeu, incluzând laboratoarele de restaurare și conservare activă: **Centrul „ASTRA” pentru Patrimoniu**. • Un obiectiv centrat pe patrimoniul imobil, cuprinzând activitățile: restaurarea monumentelor reconstruite în cadrul Muzeului în aer liber, tratamente de conservare activă împotriva factorilor de mediu și biologici. **Centrul „ASTRA” pentru Patrimoniu** este o investiție unică la nivelul muzeografiei românești. Clădirea, amplasată în muzeul din Dumbrava Sibiuului (sectorul administrativ), va prelua funcțiile de depozitare a colecțiilor de patrimoniu mobil ale muzeului (peste 22.000 de obiecte), pe cele de restaurare și pe cele de pregătire a personalului în domeniul conservării patrimoniului. Centrul va fi unic nu numai prin respectarea tuturor standardelor de actualitate în domeniul depozitării și restaurării colecțiilor, ci și prin atenția deosebită acordată aspectelor legate de respectarea mediului și de eficiența și independența energetică prin folosirea surselor de energie regenerabilă, proiectul câștigând astfel prin sustenabilitate și constituindu-se într-un exemplu de bună practică.

De asemenea, se urmărește realizarea unui schimb de experiență cu Institutul de Cercetare SINTEF din Trondheim, Norvegia, și crearea premiselor pentru inițierea și dezvoltarea unei structuri asociative a muzeelor din Europa ce păstrează și promovează patrimoniu mobil din lemn. Valoarea totală a proiectului se ridică la 3.239.351 euro.

„Crearea și modernizarea infrastructurii de valorificare turistică a patrimoniului cultural al Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului” este un proiect ce vizează Programului Operațional Regional AXA PRIORITARA 5: Dezvoltarea durabilă a turismului regional și local, Domeniul major de intervenție 5.1: Restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, crearea și modernizarea infrastructurilor conexe.

În fiecare an, afluxul de vizitatori care trec pragul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului este în creștere. În anul 2007, peste 260.000 de vizitatori au beneficiat de oferta de servicii cultural – turistice a muzeului. Cu toate acestea, infrastructura care asigură accesul în Muzeu, monument istoric de categoria A inclus pe lista Ministerul Culturii și Cultelor sub numărul SB-a-A-II-12012, a rămas subdimensionată și neadaptată noilor cerințe și standarde. În vederea atingerii obiectivelor de conservare și valorificare turistică adecvată a patrimoniului cultural național administrat de Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului, Consiliul Județean Sibiu depune spre aprobare un proiect de finanțare în vederea reabilitării și modernizării infrastructurii de valorificare turistică a patrimoniului cultural din Muzeul în aer liber. Având în vedere că Muzeul „ASTRA” nu este considerat solicitant eligibil în cadrul acestei linii de finanțare, proiectul urmează să fie depus spre evaluare și implementat de către Consiliul Județean Sibiu. Valoarea totală a proiectului se ridică la suma de 643.468 euro.

Un alt proiect constă în **Promovarea dezvoltării durabile a spațiului rural din România prin revitalizarea și valorificarea aspectelor tradiționale ale Civilizației Lemnului – LemnArt** care este depus în cadrul POS DRU 5.2. – Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane; Axa Prioritară 5 „Promovarea măsurilor active de ocupare” Domeniul Major de Intervenție 5.2 „Promovarea sustenabilității pe termen lung a zonelor rurale în ceea ce privește dezvoltarea resurselor umane și ocuparea forței de muncă”. Zonele rurale ale României se confruntă cu aceleași probleme ca zonele similare ale Europei: îmbatrânirea populației și scăderea demografică, lipsa perspectivelor de angajare a tinerilor, pericolul în care se află patrimoniul tangibil sau intangibil. Zonele rurale nu mai sunt sustenabile din cauza discrepanțelor majore dintre specificitatea angajărilor din mediile urban și rural și rata mare a angajărilor sau a muncii depuse în cadrul agriculturii de subsistență. Chiar și așa, zonele rurale dețin cel mai mare potențial în ceea ce privește resursele care pot fi recuperate, revitalizate și valorificate. De mare potențial este *Civilizația lemnului*, prelucrarea lemnului fiind una dintre ocupațiile tradiționale de bază în multe dintre zonele rurale ale României, care în zilele noastre ar putea fi transformată într-o adevărată piață în folosul individului. Civilizația lemnului cuprinde un set de valori și standarde ale societății tradiționale românești, în care lemnul a fost utilizat în majoritatea ocupațiilor, direct sau prin intermediul uneltelor tradiționale. Proiectul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, realizat în colaborare cu Asociația Creatorilor Populari din România, urmărește salvarea și revitalizarea unor meșteșuguri tradiționale, valoroase atât din punct de vedere istorico-etnografic, cât și economic. De asemenea, vor participa, în calitate de parteneri, Fundația Internațională „Constantin Brâncuși”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu și societățile italiene CRESME și Expert Italia. Proiectul va fi implementat în zone în care civilizația lemnului a avut și are un rol extrem de important în procesul de dezvoltare a comunității. Astfel, sunt avute în

vedere Maramureșul, Gorjul, Vrancea și zona Bucovinei. În toate aceste spații oamenii s-au definit adeseori prin civilizația lemnului, de la care au preluat nenumărate forme și semnificații. Lemnul a fost în același timp unealtă și simbol, valoare în sine și intermediar pentru obținerea unor noi valori. Fie că a fost utilizat în construcții, la clădirea de case și biserici (sunt sute de biserici de lemn în toate colțurile țării, multe dintre ele declarate deja monumente istorice și aflate, din păcate, într-un proces de degradare din care multe dintre ele nu mai pot fi salvate). Proiectul este în concordanță cu normele europene, atât din punct de vedere ecologic, respectând un program foarte strict al valorificării resurselor de orice tip, cât și la nivel socio-economic. Din punct de vedere cultural, proiectul are în vedere evidențierea unor valori identitare și stabilirea unor raporturi cu contribuții similare din alte țări, a caror experiență dorim, de asemenea, să o folosim. Valoarea totală a proiectului se ridică la 5.012.194 euro.

Pe plan local, în domeniul patrimoniului cultural imaterial și în concordanță cu directiva UNESCO privind Anul Internațional al Astronomiei 2009, va fi implementat proiectul **Observator Astronomic. Viziunea populară asupra cerului**. Pentru acest proiect, iar planificarea tehnică s-a făcut în colaborare cu Complexul Muzeal de Științe ale Naturii din Galați. Problema identificată nu numai în cadrul comunității dar și pe plan național este lipsa unui program cultural - educativ care să aducă în prim plan ansamblul de credințe populare românești asupra cerului, oferind totodată posibilitatea copiilor și tinerilor de a observa în spirit științific (accesibil și în același timp interesant) toate acele astre și fenomene care stau la baza numeroaselor credințe și legende populare prin care înaintașii noștri explicau lumea perceptibilă dar intangibilă. Proiectul urmează să promoveze și să perpetueze în rândul copiilor și tinerilor din Sibiu valorile culturii populare tradiționale ca parte a patrimoniului cultural imaterial. Proiectul are ca obiective valorificarea patrimoniului cultural imaterial din România (constând în bagajul de valori și credințe legate de fenomenele și corpurile cerești) și constituirea unei oferte cu caracter complementar la programa școlară, pentru cadrele didactice și în același timp a unei oferte culturale clare, atrăgătoare, pentru toți tinerii.

Proiectele Complexului Național Muzeal „ASTRA” sunt menite să susțină muzeul în îndeplinirea misiunii culturale asumate, extinzând aria de acoperire a efectelor multiplicatoare de la nivelul comunității locale la nivel european, beneficiind de rezultatele operaționale și strategice preconizate ce pornesc de la reducerea disparităților la nivel de dotări, infrastructură și know-how și până la dezvoltarea de programe culturale cu caracter de universalitate.

TAKING ADVANTAGE OF THE OPPORTUNITY REPRESENTED BY INTERNATIONAL GRANTS IN THE FIELD OF CULTURE - A PRIORITY FOR „ASTRA” NATIONAL MUSEUM COMPLEX

Acknowledging in depth the problems and needs of the beneficiaries from the cultural field, in general, and of the cultural heritage, in particular, „ASTRA” National Museum Complex has allocated important resources in order to identify and develop projects for accessing the financing opportunities available for Romania after the accession to the EU. Apart from the specific cultural programs, primarily funded by the Ministry of Culture or local authorities, the large investment programs are only feasible through non-disbursable international funds, mainly because of the great extent in terms of resources – financial, human, material – they require. The priorities identified by „ASTRA” through situational analysis are directly connected to the preventive conservation (logistics and know how) and heritage restoration, to the need of updating the conservators' professional skills to international standards and to the infrastructure for touristic valorisation of cultural heritage.

"Este imposibil să-ți imaginezi extraordinara bogăție a acestui muzeu înainte de a avea șansa să îl vizitezi. Loc de cultură, de viață, de descoperire, dar și un loc pentru plimbări agreabile fără egal. Mulțumesc pentru că ați pus omul și dialogul culturilor în centrul demersului dumneavoastră. Este mai mult decât o recunoaștere. Este o confirmare. Iar pentru noi, slujitorii muzeului, aceste elogii reprezintă o binevenită și competentă încurajare de a continua, căci suntem pe calea cea mai bună. Iar cei ce vor veni după noi, sperăm să culeagă fructele 'mărului de aur' care a devenit Muzeul ASTRA".

Claude Frisoni,
Directorul programului "Luxemburg – Capitală Culturală Europeană", 1995

"Astăzi am avut experiența să mă întorc în marele Muzeu Național "ASTRA" în compania a patru artiști - toți membri ai Academiei Regale din Scoția. Numele lor sunt: Doug Cocker, Bill Scott, Arthur Watson și Michael Visocchi. Toți împărtășesc convingerea mea că acest uimitor muzeu în aer liber este într-adevăr o operă de artă imensă, este o 'gesamptkunstwerk', o manifestare neprețuită a moștenirii culturale Christo-Iudaică a Europei concentrându-se doar pe România".

Prof. Richard Demarco,
CRE Demarco European Art Foundation

"Mulțumiri pentru acest muzeu genial, plurivalent, multicultural, exemplar. 'Pentru a nu simți oribila apăsare a timpului pe umerii noștri, asupra existenței popoarelor pe pământ, trebuie să ne păstrăm tezaurul' (Charles Baudelaire). Mulțumiri pentru acest tezaur plin de viață".

Fred Sunnen,
Șef al Delegației din Luxemburg

"Am vizitat multe muzee în aer liber din Europa, dar acest muzeu este cel mai impresionant dintre toate. Este nu numai un muzeu, dar și o expoziție vie a vieții poporului român. La mulți și prosperi ani! Vă mulțumesc foarte mult pentru fascinanta sclipire a spiritului românesc".

Terry Davis,
Secretar General al Consiliului Europei

ISSN 1842 - 0249

Complexul Național Muzeal „ASTRA” este membru al
Rețelei Naționale a Muzeelor din România

